IHS

8
7-C
172

6
10 K
30

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

8-7.C.172

7 C E (?)

80
E
4

8.7.3.4

Adriani Iunij Batauia

1.1

HADRIANI IVNII HORNANI, MEDICI, BATAVIA.

In qua præter gentis & inſulæ antiquitatem, originem, decora, mores, aliaque ad eam hiſtoriam pertinentia, declaratur quæ fuerit vetus Batauia, quæ Plinio, Tacito, & Ptolemæo cognita: quæ item genuina inclytæ Francorum nationis fuerit ſedes.

Bibliot. Soc. Coll. Rom. Soc. Iesu

Ex officina Plantiniana,
Apud Franciſcum Raphelengium.
cIↃ. IↃ. LXXXVIII.

AD ILLVSTRES,

GENEROSOS, ET PRVDENTES REIPVB.

HOLLANDIÆ ORDINES,

Adminiſtratores ac Conſules, Dominos ſuos

~~HADRIANVS IVNIVS~~ MED.

ANNI auſpicium elargiendis ſtrenis deſtinauit conſecrauitq. antiquitas, iam tum ab ipſis naſcentis Æternæ Vrbis incunabulis, Viri ampliſſ. & cordatiſſ., auctore Tatio Sabino Romuli in adminiſtrãdo regno ſocio, qui verbenas felicis arboris olim è luco Streniæ Deæ decerptas primus accepiſſe legitur, indubitato argumento meriti præmij, quod ſtrenuorum virorum virtuti debeatur. Quod factum religio vetus in omen auſpicatum & felix conuertit, & exemplum quod ſequeretur poſteritati commendauit, vnde quaſi in decurſu de manu in manum traditus mos longè lateq. in omnes nationes diffuſus ad nos quo-

que manauit. Itaque nolens & ego deeſſe exemplo, cum nouantis anni exordio, ſtrenæ loco, vobis illuſtribus, clariſque nominibus, hos primos hiſtoriæ fœtus offero ac dedico, quanquam & aliunde ſuppetere poterat exẽplum, à grata nimirum vetuſtate, quæ primitias ſuas Dijs offerre ſolita fuit: vtroque igitur nomine ad veſtras manus proficiſcitur opus, in quo Herculeus quidam labor mihi exantlatus eſt in conquirendis vndecunque ex vaſto illo & immenſo, veterum, recentiorum, mediæque ætatis ſcriptorum oceano, quæ cognitionem noſtram inſtruerent; quam ad rem quanto opus fuerit tempore, æqua animorum bilance iudicabunt, qui ſimili in labore deſudarint. Negat Cicero eloquentiæ fons, ſuffragante etiam Seneca, ſuffecturam ſibi quamuis longiſſimam vitam & quidem duplicatam, legendis ſolùm Lyricorum carminibus, quorum tamen quum breuitas in ſententijs conciſa ſit, & magna verborum parſimonia, mirum videri poteſt tot fuiſſe eorum ſcripta, quæ geminatam hominis vitam exigerent. Quod ſi ita eſt, vt certè, niſi præuaricando auctorum illorum teſtimonia eleuare velim, tenendum eſt,

eſt,quid exiſtimandũ erit ac cenſendum iam de infinitate hiſtoricorũ percurrenda & euoluenda, qui fermè Aſiatica affluentia exuberant? Quæ res quum dubia non ſit, admirationem depoſituros illos ſpero, qui exiſtimaturi fortè ſunt, vno aut altero anno poſſe confici & condi hiſtoriam; quam opinionem conuellere illa Ciceronis verba facilè poſſunt; *Hiſtoria inſtitui niſi præparato otio non poteſt, nec exiguo tempore abſolui*. Cogitent illi muſtea omnia & properata, amittere atque exuere citam gratiam, ad modum pomorum quæ fundit æſtas præcocia, ea namque mox vieta redduntur & putrilaginoſa: vina immatura quæ ætatem non ferunt, mox aceſcere & vappæ ingenium induere nouum non eſt. Cogitent illi ſecumque ruminent quod in prouerbij ludicrum abijt, Canem feſtinantem cæcos fœtus edere. Quid, quòd Fabius cum Flacco in nonum premi annum voluit, quod publici iuris & omnium in manus ſit venturum? Certè æquus laboris æſtimator mecum ſentiet opinor, quòd vomentibus illi (vt Ariſtides conuenientiſſimè olim dixit) perſimiles videantur, qui deſultoria loquentia vſi quic-

quid in buccam venit, paginis breui morituris illinunt. Ab his diuerſus ingenio atque alienus inprimis, tutius conſultiuſque duxi lentè incedendo curriculum conficere, quàm malè curſum obeundo pedem in acutos ignominiæ murices impingere. Itaque beneficio omnigenæ lectionis, quæ mihi deuoranda fuit & exhaurienda moleſtia, omnia vndique ſubſidia cōparanda, vindemiolæ omnes in vnum penum congerendæ fuerunt, vt ne quid omiſſum vltro reliquiſſe viderer, quod ad Batauiæ, cuius deſcribendæ hiſtoriæ cupidine flagrabat animus, ornamenta facere poſſe putarem. Quo colligendi peracto labore, initio ſtatim operis, difficultas illa animum prima perculit, quo pacto poſſem lectores ex vmbra in clàram lucem producere, hoc eſt, non imbutos modò, ſed planè omnibus ijs copijs inſtructos reddere, quas vt rerum à memoria noſtra remotarum & altiſſimis in tenebris ſepultarum ignorantia tegit & ceu ſpiſſa quædam caligo, quo minus cognoſcantur, impedit, ita priùs noſci intereſt, quàm ad hiſtoriæ lectionem vacuos animos adferant, ne idem ipſis accidat, quod Socrati, quum librum Heracleti perle-

giſſet

giſſet ab Euripede porrectum, vrinatore Delio ſibi opus fore in eo intelligendo dictitanti. Multa enim in tam varia, tamque multiplici antiquitatis obſeruatione offerunt ſe vt meridiana luce mihi clariora, ita alijs quàm ſint Cimmeriæ tenebræ obſcuriora, quibus ignoratis tanquã luminibus orbos errare atq. impingere neceſſe eſt; cuiuſmodi ſunt, natalium noſtrorum ortus & initia controuerſa, Aboriginum noſtrorum virtutes & decora, finium litigioſorum atque herciſcundorum (vt ita dicam) cognitio, Rheni metatoris noſtri exitus curſuſque, regionis appellatio, eiuſque populorum declaratio, & quæ ſunt eius generis alia; quorum tamen omnium par in hiſtorijs vſus eſt, qui in diſciplinis grauioribus demonſtrationum & linearium probationum, quas Stagirites γραμμικὰς ἀνάγκας dixit, quòd neceſſitatem credulitatis auditoribus adferant. Quibus cognitis atque diffuſa narratione explicatis priùs opus eſt, quàm ad rerum geſtarum narrationem cum fructu accedatur, ne quid lectores fallat poſtea ſcitu neceſſarium. Ea autem vt ſunt abſtruſa ob altiſſimam veteris memoriæ ignorationem, ac propterea pericu-

loſæ

loſæ aleæ plena, ac doloſo (liceat cum Flacco ita loqui) cineri ſuppoſita, quadruplici àdiumento fermè opus habent, ſi fideliter explicari declarariq́ue debent, nimirum teſtimonijs ſcriptorum, veterum monumentorum fide, oculi iudicis arbitrio, & traditionibus maiorum quaſi per manus tranſeuntibus, quibus rectè conſtitutis ita demum venire in cognitionem, cognita literis conſignari poſſunt. Sed quàm præcipua ad hanc rem lumina, nimirum teſtimonia veterum & monumenta, infarciri hiſtorico ſtylo reſpuant atque abhorreant, nemo eſt ita iudicij infirmus, qui neſciat, quòd multum tenebrarum lectori offundi, multum etiam ipſi ſcriptori impedimenti ita adferri (vt taceam decori rationem non habitum iri) contingeret, ſi orationis tela quæ texitur, per eiuſmodi res paſſim occurrentes abrumperetur, ſi connexio dictionis hoc modo hiulca & veluti rimis quibuſdam futilis diduceretur. Proinde malum iſtud quum fugiendum mihi, ceu Charybdin quandam, viderem, certo conſilio hunc hiſtoriarum tomum primũ à perpetua quæ * ſequetur rerum per Principes noſtros geſtarum narratione ſecreui,

* Morte præuentus auctor vltra nõ ſcripſit.

creui, auctoritatem & exemplū illuſtre Corn. Taciti Auguſtæ hiſtoriæ ſcriptoris ſecutus, qui Germaniæ bella deſcripturus, origini gentis ac moribus, & variorum populorum enumerationi extra numerum librum ſeparatim conſecrauit, veluti κατὰ διέξοδον eam cognitionem ſcitu perneceſſariam ſeorſim tradens, quò ſeries hiſtoriæ continens atque indiuulſa per ſe conſiſteret. Hîc plus laboris in eruendo rerum à communi intelligentia abſtruſarum cumulo, in reliquo opere plus gloriæ: hîc inuidiæ aliquanto plus ob controuerſias & diſcrepationes inter viuos, illic cum mortuorum Manibus ea ſepulta atq. obruta faceſſet procul. Quòd ſi non omnes hiſtorici abſoluti numeros ac partes expleuiſſe hîc videar, cogitate me Logiſtorici magis perſonam in hoc opere ſuſtinuiſſe. Cogitate omnibus in doctrinis ac ſcientijs paucos aut vix vno plures extitiſſe, qui earum attigerint faſtigium, plures inferiora tenuiſſe, illis admirationem venerationemq́ue fuiſſe debitam, his haud negatam meritam laudem. Nam eius qui ſummum culmen honeſtè affectat, conatus non laudandus modò, ſed & applauſu tanquam claſſico

fouendus eſt & adiuuandus, quando pulchrum ſit etiam in ſecundo faſtigio conſpici. Porrò in ſcribendo Suetonium, cui familiare fuit amare breuitatem, ordine certis capitibus tradito, ſequi malui, quàm Marium Maximum, quem vt verboſiſſimum, ita mythiſtoricis voluminibus ſeſe implicantem Fl. Vopiſcus prodidit. Valete feliciter patriæ communis columina. Lugduni Batauorum, poſtridie Non. Ianuar. An. cIↄ. Iↄ. LXXV.

AD

AD EOSDEM, DE HISTORIÆ VTILITATE AC NECESSITATE,

~~HADRIANVS IVN.~~

QVANTOPERE *Reipub. interſit nationum primordia, progreſſus, euenta Principum illuſtria & glorioſa domi belliq́ue facinora ab obliuionis vindicari interitu, atque immortalitati conſecrari, & quò poſteris inde exempla in vtramq. partem vel ad imitandum, vel ad cauendum periculum petantur, quaſi in ſpeculo proponi, neminem eſſe tam iudicij alienum exiſtimo, qui inficiari poſſit. Itaque erudito iſto ſæculo multa paſſim exorta ſunt varias apud nationes ingenia, quæ hanc facem cum laude ſuis præluxere, gentis gloriam interdum non ſine veritatis clade quadam euexerunt, rerum geſtarum hiſtoriam cum nominis etiam fideiq́ue periculo, in ſuos tranſcripſerunt & aſſeruêre. Quod quidem ipſum certatim non ſine ambitione factitatum eſſe, clarius eſt quàm vt nominatim recenſeri debeat, ne inuidiam in nomina quæſiuiſſe videar de induſtria. Quum verò ſtudium illud quod in illuſtrandis Principum Populorumq́ue rebus conſumitur, multo ſit laudatiſſimum, quum nec rerum geſtarum mole ac magnitudine, nec Principum claritudine, nec maiorum virtute, nec exemplorum numero Bataui vel concedamus, vel inferiores ſimus; qua tandem ſocordia res noſtras*

præter aliarum gentium morem, altiſſimo ſilentio ſepultas iacere, obliterari, interire denique patiamur? aut quæ ſit inuidia illas cum immortalitate coniungi, quæ ſæculi vitio, aut malignitate, aut ſcribentium oſcitantia ſuppreſſæ negliguntur? Noſtrorum certè Principum nobilia facta victoriæque quàm tenui elogio, quàm iniqua vena ad poſteritatẽ tranſmiſſa ſunt, vix vnius interdum pagellæ ſpatio comprehenſa, quod non ab hoſtibus incommodi acceptum cauſſari poſſumus, ſed ſterilitati ingeniorum, ſed ruditati barbari ſæculi & à literis alieni imputandum eſt, quando in aſceterijs multis vix vnus inuentus eſt, qui tribus tantũ verbis bellum à Principe & ſuſceptum & finitum, omiſſa plærunq. illati cauſa, deſcribat, ratus id ad memoriam ſufficere. Quanto maioribus eloquentiæ viribus, quanto vberiore verborum flumine, actum olim fuit in deſcribenda Miltiadis victoria ad Marathonem, in Leuctrica Epaminondæ, in Salaminiaca Themiſtoclis, ita loquacibus omnium ſcriptis, vt nihil adijci vltrà potuiſſe videatur? Quare cùm temporibus hiſce inquinatiſſimis, ingenijs ad praua quæq. corruptiſſimis, hiſtoriæ ferè peruertantur, libidini hominum ad flagitia & aſſentationes ijs abutentium ſeruiant, eaq́. via honori Principum ac nationum derogetur, ſtrategematum ratio corrumpatur, dictorum factorumq. gratia vel adulteretur, vel diſſimuletur, veritas deniq. ſilentio obruatur (id quod ſcriptorum hac noſtra ætate monumenta clarè loquuntur, dũ hinc odij exterarum nationum, illinc factionum, ſtudij, & priuatorum affectuũ manifeſtò comperti tenentur) nullũ vtilius maiúſve operæpretium patriæ cõmuni facturus mihi ſum viſus, quàm ſi eius antiquitatem è tenebris eruerem, & quaſi rediuiuam è buſto illo ſuo reſtituerem, ac in ora hominum producerem. Duo autem enumerata à Ioſepho veritatis prodendæ impedimenta

ſunt,

ſunt: vnum quod ſingulæ nationes per initia non ſatègerint res geſtas publicis & Annalium monumentis tradere, qua tamen via tenebræ potiſſimùm ſublatæ, & lubrica illa mentiendi libido fuiſſet intercepta; alterum quòd qui animum ad ſcribendum applicuerunt, in indaganda rerum veritate minus diligentem operam collocarint, quamuis id ex profeſſo polliciti, ſed orationis nitorem potiore ſtudio coluerint, vt perpolita, numeroſa, & verborum ſententiarumque quaſi floſculis conſperſa, ac veluti Circæis illecebris fucata, aut mythologias ſpirante, aut ad gratiam magnatum conformata, ſenſus falleret. Priori impedimento mederi poterunt archiua veſtra, ſecundo vt occurratur, in me non erit mora. Nam quod ad veritatem attinet, eam ego hiſtoriæ animam & vocare ſoleo & puto: decet enim eum qui munus ſuſcipit hiſtorici, ad exemplum Lotophagorum gentis, voluntarium quandam obliuionem neceſſariorum pariter & inimicorum induere, nihil amicitiæ aut hoſtilitati dare, ſed ab affectibus liberum, ſuo loco, quum res poſcit, hoſtium conſilia & laudes plena manu tollere, nonnunquam acerbiùs inſectari & inuehi in amicos, vbi delictorum magnitudo id merebitur. Vt enim extinctis oculorum facibus, corporis totius vſus obſoleſcit atque hebetatur, haud aliter ſublato ex hiſtoria veritatis lumine, reliqua omnis narratio delumbatur debilitaturque: ita vt qui ab hiſtoriæ luce recedunt, in indignam ſeruitij aleam vltro ſe conijciant, meritoque Tacitus conqueratur, hiſtoricos ſua tempeſtate in arcto verſari & inglorium laborem ſequi, quando ad gratiæ potentiorum aucupium conuerſa mutataq́. omni hiſtoriæ facie (vbi libero egreſſu antea dicta factaq́. memorare licuerat) præſtitutis veluti terminis cohiberetur libertas. Sic Philiſtus Syracuſius, qui primus artem oratoriam in texenda

hiſtoria adhibuiſſe legitur, à patrio ſolo extorris, nefaria flagitia & tyrannica facta Dionyſij ſtudio ſuppreſſit, dum ſperat in patriam redire, teſte Pauſania, artificio ſimulationis impendiò eruditus. Sic Hieronymus Cardianus Antigoni Regis aures permulcendo, mendacijs hiſtorias impleuit. Sic Callias Syracuſanus ingentibus ab Agathocle muneribus affectus, benefactoris ſui liberalitati vicem reddidit, vitia virtutum cumulo repenſa admenſus, atq. ita hiſtoriam veritatis eloquium (vt Suidas inquit) peruertit. Noſtra quoque memoria Paulus Iouius rogatus cur vera diſſimulaſſet, falſa etiam ſimulaſſet, indigno elogio reſpondit, ſe hoc facto gratificari amicis voluiſſe; quum præter mollem animum & corruptelæ munerum expoſitum vix quidquam viro dignum habuiſſe multorum iudicio credatur. Quanto dignius Palæphatus olim ſcripſit ſe ea monumentis hiſtoriæ proditurum, quæ vel adierit, vel oculis colluſtrarit: & Cteſias Cnidius Herodotum mendaciorum parentem nominatim perſtringens, in hiſtoriam nihil relaturum ſe profitetur, niſi quæ aut ipſe viderit αὐτόπτης, *aut à natu maioribus acceperit. Eadem via inceſſit Artemidorus, qui vt rebus Arabicis quas deſcribebat fidem adiungeret, Ælium Gallum legatũ in expeditione contra eam gentem ſuſcepta proſecutus eſt comitatu. Polybius Hiſtoricorum ſpeculum & lumen, vt integra & quaſi obſtinata fide rerum veritatem poſteris traderet, Alpium inuia per quæ Hannibal irruperat, peragrauit. Superuacaneam fortaſſis & inanem operam ſumpturus ſim, ſi hiſtoriæ laudum corollam contexere aggrediar, rem à nemine non pertractatam: ſed quum eius maxima ſæculis omnibus habita fuerit vtilitas, hiſce verò temporibus etiam pernece ſſaria ſit, quibus domeſtica vitia exoticis corrigenda exemplis, ad eam penè deploratorum vlcerum conditionem*

nem

nem increuerunt, vt non alia ope perſanari poſſe videantur, Penelopes more telam retextam ordiri tribus (quod dicitur) verbis volui, quum præſertim nulla procliuior ſit ad emendandum arte quod inueterauit malum, recteq́ue inſtituendam Rempub. pariter & ſingulorum vitam, quàm rerum anteactarum cognitio. Illa incorrupta temporum teſtis & index eſt, cuius ſingulari beneficio rerum ſeries & memoria ab interitu vindicatur, & in perpetuitatem conſeruatur, propterea vita & lux veritatis à Cicerone dicta. Illa ſola vitæ magiſtra eſt, cuius præſcriptis docemur fortunæ reciprocos æſtus forti animo tolerare, dum fortuitos aliorum caſus & inopinatos euentus expendimus ac recordamur. Illa antiquitatis nuncia eſt, quòd priſca ſæcula nobis repræſentet, & res à memoria omni remotas in animorum theſaurum reuehat. Illa denique gymnaſij vicem obtinet, vbi non ad palum vmbratili pugnæ ratione, ſed diſciplina & vſu exercitatus animus commodis & vtilitati publicæ ſeruit. Hanc itaque & quidem communem vtilitatem ob oculos poſitam intuens (ad exemplum melioris ſcribentium partis) id præcipuè ſpectaui & deinceps ſequar, vt res quas ſciri cognoſciq́ue publicè intereſt, ab ignoratione & obliuione qua ſepultæ iacent, vindicem atq. aſſeram: quò me Hollandiæ, quæ mihi parens eſt antiquiſſima, ſtudium atque amor impellit ac commouet, vt genuinam gloriam è mangonum illorum manibus extorqueam, ſtyliq́. lumine illuſtrem. Quod meum ſtudium, voluntatis honeſtæ declarationem & induſtriam, qua poſſum maxima deuotione & intentiſſima cura, vobis, Clariſſ. ornatiſſimiq́ue Viri, offero, & commendo: quos Deus Opt. Max. Reipub. nobis ac Muſis diutiſſimè ſalutares patronos conſeruet. Delphis ad annum ſalutis 1575.

ELEN-

ELENCHVS RERVM, QVÆ IN BATAVIA CONTINENTVR, IN CAPITA DIGESTÆ.

CAP. I. Præfatio cum origine Batauiæ è Cattis. Pag. 1
CAP. II. De Gigantibus, quos fabulantur Annales Batauiam tenuiſſe. 9
CAP. III. Batauiæ Plinianæ & Populorum eius deſcriptio, & nominum enodatio. 13
CAP. IV. Batauia Germaniæ'ne portio ſit an Belgicæ. 31
CAP. V. Batauos magno in honore fuiſſe, & formidabiles quoque Romanis. 33
CAP. VI. Batauos arte natandi excelluiſſe & equitatu. 43
CAP. VII. Batauos cur auricomos Poëtæ vocent, & de Batauo ſmegmate. 46
CAP. VIII. De Rheno fluuio, eiuſque brachijs & oſtijs Batauiam finientibus. 47
CAP. IX. Quòd Batauiam Franci inuaſerint & poſſederint. Qui fuerint Franci, deque eorum ſedibus. Idem de Francis Anſuarijs & Salijs, deque lege Salica. 66
CAP. X. De Armamentario Pop. Rom. maritimo, quam Britannicam arcem hodie nominamus. 107
CAP. XI. De Batauiæ peculio in partes plures diſtracto, deque oppidis ab Hollandia alienatis. 123
CAP. XII. De Cl. Ciuili regiâ Batauorum ſtirpè nato. 137
CAP. XIII. De Hollandiæ appellatione, deq. Zelandia nõnihil. 167
CAP. XIV. De Hollandiæ Comitatu in plures partes & ſegmenta diuiſo. 187
CAP. XV. De Hollandiæ natiuis bonis & dotibus. 194
CAP. XVI. De Hollandiæ ingenijs, ſtudijs & moribus. 218
CAP. XVII. De Hollandiæ primarijs vrbibus, deque oppidis & municipijs. 240
CAP. XIIX. De Arcibus Hollandiæ & caſtellis. 309
CAP. XIX. De nobilitate Batauica. 317
CAP. XX. De cœnobijs nobilitati Hollandicæ deſtinatis. 342
CAP. XXI. De Germanorum origine & populis, quibus olim nominibus appellati fuerint, & quibus hodie. 348
CAP. XXII. Celtas eoſdem fuiſſe & Germanos, non Gallos, vnde confuſis nominibus nati fuere errores. 375
CAP. XXIII. De ſignificatione nominum & impoſitione veteribus vſitata, tam gentium, quàm Principum & perſonarum. 381

AVCTO-

PRÆFATIO, CVM ORIGINE BATAVIÆ E CATTIS.

CAP. I.

DEſcripturus Batauiam lectiſſimorum olim equitum genitricem, militiæ magiſtram, populo Romano non tributariam, ſed ſociam & amicam, conſulto facturus mihi videor, ſi à primis cùm gentis, tum nominis incunabulis atque origine orſus, fontes rerum à noſtra memoria propter nimiam vetuſtatem remotarum aperiam, priſtinæque gloriæ poſſeſſionem ab obliuionis iniuria pro virili parte aſſeram, reuocaturus rationem ad veritatem, tametſi (vt voluit Democritus) in profundum demerſam atque abſtruſam: quam vt nuſquam (quoad eius in tantis tenebris fieri poteſt) mendacij fuco contaminem, operam dabo. Itaque dum verum inquirere atque inueſtigare, id quod hiſtorici maximè proprium eſt, ſatago, dabũt veniam mihi lectores, ſi minus gentis noſtræ magnificentiam fabuloſis Deorum Titanúmue natalibus augeam, veteri antiquitatis exemplo, quæ vt auguſtiora ſua faceret initia, non ſine quadam religione certos Deos aut Heroas nobilitatis ſuæ originiſque auctores nuncupabat: quod ipſum vt in Græca vanitate tolerabile, ita populi terrarum domini ſupercilio indignum, quoties cum animo reputo, toties dignitatem domeſticam, & natiuum grauitatis decus tueri ac ſuſtinere non poſſe mihi videtur. Quare vti fictis ac commenticijs fabulis legentium animos trahere atque ineſcare, à grauitate operis abſonum crediderim, ita derogare fidem vulgatis ac quaſi per manus vetuſtatis traditis non temerè auſim. Scio legentium plæroſque auidiùs & maiore deſiderio præ-

ſentium temporum conditionem exſpectare, nouitatis gratia magis excitatos, quàm vetuſtatis, cuius ſplendor & gloria penè obſoleuit, cognitione: ſed patiantur illi æquo animo nos maiorum noſtrorum laudibus, quas bellica virtute nobis immortales, ac longè lateq; diffuſas, reliquerunt, hac via parentare, dum præſentis tempeſtatis, quam aut fatalis hominum libido ſocordiaque, aut opum fortunarumque impotens ſui inſolentia inuexit, voluntaria quadam obliuione recordationem obruo.

Bataui è Cattis oriundi.

Iam primum omnium ſatis conſtat Batauos progeniem eſſe Cattorum. is Germaniæ populus eſt, qui ob inteſtinam diſcordiam vernaculo ſolo exacti, tranſito Rheno nouas ſedes quæſiuerunt, & occupata extremi Belgij ora colonis vacua, inſulam quoque Rheno amne circum fluam vſurparunt. Docent hoc expreſſe Taciti verba libro quem De Germanorum moribus edidit, quæ ſic habent. *Omnium harum gentium virtute præcipui Bataui, non multum ex ripa ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſtica in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani Imperij fierent, manet honos & antiquæ ſocietatis inſigne.* Idem hiſtoriæ lib. viceſimo altiùs expedit his verbis: *Bataui, donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum, ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, ſimulq; inſulam inter Vada ſitam occupauere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit.* Hîc clarè diſcimus originem Batauos debere atque acceptam referre Cattis. At verò quem Germaniæ tractum habitarint Catti, in dubium vocari video; nam Ioannes Stella peregrinationis Philippicæ ſcriptor, eos habitaſſe Heidelbergam, Heilbrunnam, & Othonianam ſyluam cenſet; Schonerus Mathematicus Saxones tradit; Marlianus ad Hungarorum viciniam eos relegat; Irenicus Thuringos facit; qui omnes perplexo errore intricati tenentur. At Stella altiùs euectus Icarium in modum, dum error errorem nectit trahitque, Vſipios Cattorum finitimos, eſſe Franco-

Tacitus.

Catti populi qui, & quam Germaniæ partem olim tenuerint.

...iue Vſipetes.

Francofortenſes ad Confluentes vſque Obrinci ſiue Moſellæ in Rhenum præcipitantis definit. Rurſus Tencteros Cattis vicinos Heſſiæ nunc dictæ partem incolere ad Lanum & Lippiam amnes ait, in quibus refellendis alibi per occaſionem quæretur materia. Ego Heſſos fuiſſe nihil ambigo, imò cum meliore doctorum parte aſſero, quando eos Cheruſcis, hodie Luneburgenſibus, & Hermunduris, qui nunc Miſeni eſſe creduntur, finitimos & ab Hercinio ſaltu ſedium initia inchoare ſcribat Tacitus. Teſtis eſt Sala fluuius, de cuius poſſeſſione diſcordia perpetua in luctuoſum cum Hermunduris prælium Cattis deſijt, qui in Turingia Naumburgum & Merſpurgenſem diœceſin diuidens in Albin ſe effūdit, olim Cattorū ditionis terminus. Teſtis eſt & Adrana fluuius qui Cattos interfluit, quem nando tranſmiſiſſe iuuentutem Cattorum oppreſſam ſubita incurſione à Germanico Cæſ. in eos facta, idem auctor commemorat, qui hodie Eder vocatur & in Fuldam amnem exit, auratarum piſcium fœcundus ſi quis alius, amnis, è rupe cui à rubeo crine; Rodelhar/ nomen eſt, ortum habens, in Comitum, qui à Witichindo Saxone conditum oppidum habent, ditione. Vnde duorum milliarium interuallo diſſidet Batobergum edito in colle poſitum, Adranæ alluenti adſidens, à quo veniſſe olim Batonem noſtrum, aut Bateburgos ſaltem, vero non videtur abſimile. Teſtantur & Catti Meliboci qui ad Rheni ripam arcem habent in caute ſedentem, veſtigia priſci nominis teſtantem, Catzenelboge quæ in Heſſorum ditione cenſetur. Ab hac gente manſerunt nobis reliquiæ ſuperſtites, Cattorum vici duo, ad mare vnus, & alter Rhenoburgo vicinior, intra Batauiæ limites: & Cattium oppidum Zelandiæ, quod ante annos aliquot inundatione maris hauſtum perijt, editiore turre medijs in aquis oppidi memoriam tuente. Sunt qui emigrationem Cattorum è genitali ſolo referunt ad prælium quo cum Hermunduris inter ipſos decertatum fuit, ob fœcundum gignendo ſale amnem cōterminum, quem paulo

Catti ſunt Heſſi.

Sala fl.

Adrana fl. hodie Eder.

Eders.

Catti Melliboci.

Catwijck op zee. Catwijc opde Rhijn.

Catz.

Emigrationis Cattorum cauſſa.

Hermunduri.

ante Salam dixi vocari; quo res Hermundurorum ſuperior fuit, quos ego non auctores, ſed gloriæ Batauorum cotes quaſdam nominare non reformidem, quippe qui felici prælio & Romanis opibus adiuti Cattos ſolum vertere Rhenique inſulam penetrare compulerint. Itaque Catti aborigines noſtri & primigenij parentes meritò appellandi, clarus militiæ paciſque artibus populus, quippe cui multum rationis ac ſolertiæ præ cæteris Germanis tribuat Corn. Tacitus elogij minime parcus, in diſponenda acie, in obtemperando ducibus, in capeſſenda vel differenda pugnæ occaſione, datque illis ingentem animi vigorem, dura & compacta corpora, ſtrictos artus, vultus minaces, & promiſſæ barbæ horrore formidabiles, quem oris habitum, virtuti debitum atque votiuum nefas ait fuiſſe deponere, ante reportatam de cæſo hoſte laudem, manente imbellibus ſquallore. Ab his arbitror vernacula lingua & quidem prouerbialiter dici ſolere Catten/ id eſt, Cattos, proceres & viros inſignes. Batonem regio Cattorum ſanguine ortum mutare veteres ſedes cum nouis ſuaſiſſe putatur, non vberioris melioriſque ſoli inueniendi amor, aut incolarum prægrauis multitudo (quæ duæ cauſſæ ſolebant populos excire ad verſuram ſoli faciendam) ſed nouercales doli atque inſidiæ, & veneno latente imbuti poculi metus (quando cum nouerca peſſimè illi conueniebat) conniuente patre, vel ſaltem non abnuente. Itaque ob eximiam heroicæ formæ dignitatem, mores amabiles, & virtutes verè regias apud omnes ordines gratioſus, bonam nobilitatis partem, & ingens popularium agmen, haud inuitos omnes in ſpem meliorum ſecum attraxit, & conſilio ſoceri ſui Tungrorum Regis acquieſcens, Belgicæ oræ extrema à colonis vidua occupauit, atque inde tranſmiſſo Rheno non procul à Vahalis Moſæq. confluentibus arcis Batenburgi prima fundamenta auſpicatò iecíſſe dicitur, ad Vahalis ripam, quo tranſito omnem à Rheni bifido tractu (vbi in diuerſum vnus continenſque antea alueus diſcedit) regionem ad vſque mare Oceanum inſedit, inter

Catti aborigines noſtri. Cattorum induſtria laudata.

Catten prouerbialiter qui? Bato colonorum dux.

Batenburgi conditor Bato.

inter nobilitatem & populares diſtributis agris, eamque à ſuo nomine Batauiam dixit, quod aliud non ſonat, quàm Batonis peculium, quaſi dicas Batons Haue / eſt autem Haue/Peculium vetere lingua. Itaque à regio filio principe regni titulum hæc ſumpſit & quidem iuſtè. Huic verò rei atteſtantur auctores, quos inter præcipuæ fidei Tacitus, Eques Romanus, Auguſtæ hiſtoriæ inclytus ſcriptor, & Belgicæ Gallicæ rationum procurator, qui Cl. Ciuilem ex poſteris Batonis, Regia Batauorum ſtirpe editum commemorat, vnde non temerè hanc inſulam nobiliſſimam Plinius appellat. Batonis autem nomen inter Germanos & Dalmatas celebre olim fuit, nominatim duorum meminit Dion, Batonis Brucorum (gens ea eſt Pannoniæ) ducis, & Batonis Diſidiati, qui Dalmatas grauioribus iuſto tributis & vectigalibus, pecuniarumque exactionibus exercitos, ad arma contra Romanos concitauit, magniſque cladibus & incommodis affecit, cuius etiam memorabile reſponſum ad Tiberium Cæs. nõ dubitauit duobus in libris LV. & LVI. iteratò repetere, qui interroganti Tiberio cur ſolicitatis ad defectionem popularium animis ad bellum diuturnum eos traxiſſet, reſpondit, Romanos eius rei eſſe auctores, qui gregibus immitterent lupos cuſtodes, non autem canes aut paſtores. At Batonis noſtri poſteros & nepotes, vt in alijs plæriſque nationibus barbaris vſu veniſſe video, tradere omiſit incuria & negligentia gentis, vel literarum ignorantia, vt nihil inde ſperandum ſit auxilij in prodendis ſucceſſoribus aut eorum inſtitutis, niſi ſi qua obiter recenſeat Tacitus, quæ ſuo loco inſerere non ſuperſedebo: volunt illum etiam vlteriore in ripa Neomagij editiore in colle arcem ruinoſam collapſamque reſtituiſſe, vrbemque triplici muro cinxiſſe, quod mihi à vero diſſilire videtur. quid enim triplicis inter initia muri lorica, & addita triplicia propugnacula voluerunt? anne ita vilem habuit popularium ſuorum operam? an vt opum profuſionem oſtentaret? qui talia tradunt, parum rectè famam & exiſtimationẽ viri tuentur.

Batauia etymon.
Haue quid?
Ciuilis regia ſtirpe editus.
Batonis nomen apud Germanos vulgare in nobilitate.
Bato Brucorum dux.
Bato Diſidiatus.
Batonis memorabile dictum.
Neomagium

faciunt enim inconſultum metatorem & improbum architectum, qui ante inchoatum opus animo non præceperit iuſtam pro ſuæ gentis copijs vrbis ac murorum amplitudinem. Mihi probatur magis ſingulari muro vrbem illum circundediſſe, ſed gliſcente populi multitudine, auctaque progenie, poſteros reges addidiſſe ea ornamenta vrbis & munimenta neceſſaria. Nam Batone vita functo filius Heſus ædificijs eam auguſtiorem redditam exornaſſe traditur, inferioremque eius partem vel excoluiſſe vel adieciſſe, quem in hæc vſque tempora Heſi montem nuncupant: quam ſecuti Reges caput & regiam Batauiæ eſſe iuſſerunt, vti Gerardus Neomagus prodidit commentarijs Principum, vt ſcribit, adiutus. Meminit Strabo Geographus & Veromyri Regis Batauorum, cuius filia Rhamis nomine matrimonio iuncta fuerit filio Segimeri Cheruſcorum ductoris, poſtea per triumphum à Germanico Cæſare ducta. Quàm verò latè patuerit, quibus circumſcriptum finibus iſtud Batonis peculium fuerit, nemo quod equidem ſciam, prodidit, aut certos ei præſtituit terminos; nonnulli contractioribus eidem aſſignatis, potiſſima parte mutilarunt, & quodammodo deartuarunt. Quare propitiato Termino fines illi perpetuos, ſtabiles, neque ipſi Ioui ceſſuros, ex veterum ſcriptis monumentis, pangam, quos qui tranſtuliſſe aut exaraſſe, niſi Dei conſenſu, tentarit, is ſacer & religione obſtrictus eſto: confido namque diuina quadam virgula contactos me deſignaturum. Batauia itaque, quæ à me vetus dicetur, initium olim trahebat à Rheni diuortio, quod arce Lobeco ſiue Lopeco (quod curſus flexum καὶ ἀγκῶνα ſignificat) inſigne eſt, includebaturque hinc Rheno propriè dicto, quod medium Cl. Ptolemæus oſtium appellat, apud Cattorum vicum maritimum in Oceani Britannici ſinum defluere ſolitum, nunc obturatum, vti poſteriùs dicetur: illinc Vahali, qui deinde Merua, & poſtea Moſa appellatus in Helium deſinebat, ſiue Vielium: quo Rheni circuitu continentur numeroſa hoc ſæculo oppida iſta

Neomagij cõditor Bato.

Heſus Batonis filius.

Heſelberch.

Veromyrus rex Batauorũ. Rhamis filia Veromyri.

Batauiæ initium.

Lobecum arx.

iſta, vt à capite ordiar, Hueſſenum, Tiela, Bura, Batauodu- *Batauia oppida.* rum, Traiectum, Viana, Culeburgum, Aſpera, Huecloomum, Leerdamum, Iſelſteinium, Monfortium, Woerdenum, Oudewatera, Goricomium, Scoenhouia, Durdrechtum, Gouda, Lugdunum, Delphi, Roterodamum, Sciedamum, & Briela; nam Neoportus, & Haeſtrechtum, quòd ex eorum ruinis alia oppida creuerint, ſilentio prætereo. Quod ſi quis contraueniat, & litem de finibus controuerſis conſtituere velit, qui eam ſolùm Gelricæ nunc ditionis partem, voce vulgari Betuam, à Reginone Prumi- *Betua.* enſi Batuam (non autem Baduam, vt impreſſos codices *Reginonis exemplar corruptum.* manuſcriptus facilè redarguit) nuncupatam, Batauiæ nomine cenſeat (noui enim vecordis arrogantiæ plenos qui id dicturi ſint, quaſi macula aſpergeretur Batauia, ſi quid cum Hollandia commune habeat) illum ego cito ad iudicem & cauſſæ vindicem præcipuum Ptolemæum Alexandrinum, *Ptolemæus.* qui M. Antonini principatu vixit, qui Lugodunum, quæ *Lugdunum Batauorum, hodie Leyden fol. 195.* nunc Leyda vocatur, in Batauis ponit, cuius verba, ne aliò quis torqueat, ſunt hæc, Λυγ́δουνον βαταβῶν, Lugodunum Batauorum, quod oppidum ad quaterna millia paſſuum ab Oceano tantum diſſidet: cuius vel ſolius auctoritas iſtum errorem à lata culpa non alienum coarguere poſſit ac conuincere. Quid idem dicturus eſt ad Cæſaris dimenſionem qui octoginta paſſuum millia à diuortio ad exitum Rheni (cuius inſulam eſſe Batauiam non inficiabitur) in mare? quid ad alteram Plinij, qui centum prope paſſuum millia in longitudine habere inſulam diſertè ait? Quin & Tacitus eam finit Moſæ, ita ſub exitum Rhenus audit, in mare decurſu. Quibus peramplis & locupletibus teſtimonijs qui fidem derogare volet, is lucem ſimul de rebus tollere & artium fundamenta atque principia conetur euertere. Atque iſtud Batonis Peculium Batauiam veterem nominauerim *Batauia vetus.* libenter eam ob cauſam, quòd multis pòſt eius interitum annis Druſus è duobus tres alueos fecerit, & Batauiæ porrectiora pomœria extenderit. Itaque vetus illa Rheni circumfluentis,

fluentis, propriè ita dicti, ambitu cum Vahali incluſa tenebatur, eoque tempore Rhenus ferè bicornis erat. Cæterùm poſtquam Druſus continentes terras diſſociando rerum faciem mutauit, addito flumini tertio oſtio per foſſas deductas exercitus ſui manibus, nimirum Herculis exemplum æmulari conatus, qui perfoſſis montibus hærentem Africæ Hiſpaniam reuulſit, ſi vera canunt, admiſſo, quod antea excluſum erat, mari Oceano; videtur ille nobis aliam & quidem ampliorem Rheni amnis inſulam, hoc eſt, nouam Batauiam dediſſe, vt eo nomine cenſeatur, quicquid tribus Rheni oſtijs, Fleuo, Rheno vetere, & Moſa hoc ſæculo nuncupatis limitatur & continetur, meritoque hanc appellationem ſuſtineat illud quantum eſt, his temporibus, quibus propter obſtructum medium Rheni oſtium terræ propè continentes ſunt, & pontibus longis, hoc eſt, aggeribus coniunctæ vſq. ad fretum illud quod nos à Friſijs diuidit (quem liceat hac in parte ingentem lacum vocare cum Pomponio Mela geographo) quando & propter faciles vndecunq. appulſus, & opportunitatem ad tranſmittēda bella, & nauium infinitarum receptum, cum deſcripta à Tacito Batauorum inſula maximè conueniat. Quare quum placuiſſe antiquis videam, & frequenti in vſu fuiſſe, quoties periclitari fidem in vocibus ambiguis cernerent, ne error crearetur, néue redderentur perplexi non ſublato diſcrimine lectores, vt dubitationem dioriſmo ſiue enucleata diſtinctaque explicatione eximerent: huius ergô, bona legentium venia & pace, liceat iſtam contractò & ſimpliciter Batauiam, vel cum appendice, ſi res ita poſcat, Plinianam vocare, quòd is cum Mela primus Fleui oſtij meminerit, ad quod per Druſianas foſſas, quæ Tacito memorantur, aditus patefactus fuit, vt à vetere, quam antea dixi, vt terminis, ita & appellationis diſcrimine internoſcatur.

Druſus tertiū Bat. oſtium addidit.

Batauia Holland. cum inſulis cōplexa, Pliniana.

Batauia duplex.

DE

CAP. II.
De Gigantibus, quos fabulantur Annales Bataviam tenuiſſe.

ANnalium noſtrorum fidem non poſſum non eleuare, qui fabulatores exteros ſcriptores ſecuti, fabulis origines quoque noſtras inuoluerunt: aiunt enim Britanniam inſulam gigantum fœcundam fuiſſe altricem & genitricem quoque, eos genitalibus ſedibus eiectos à Bruto Aſcanij pronepote, claſſem conſcendiſſe, & eam Batauiæ partem, quâ Moſa marinis aquis miſcetur, tenuiſſe, vbi vetus Vlaerdinga ſtetit, ibiq́ue arcem condidiſſe, maris & amnis coniunctis viribus olim ſubrutam, à ſe Sclauoburgum nuncupatam, à quibus potentia præualentibus omnes in occidua plaga Batauiæ incolas Sclauos cœpiſſe vocari, vt Wiltos, auſtraliores, à feræ & immanis vitæ genere, aut ab hirſutie corporum dictos. Vbi non animaduertêre noſtrorum Annalium concinnatores & architecti, adagij veteris, quod loquitur, memorem debere eſſe mendacem, ac nihilo oculatiores, quàm lumine orbatus Cyclops ille, non viderunt Sclauos à ſe e veſtigio nominari, quos modò gigantes fecerant. non abſimiles illis qui ab elephanto orſi, in culicem deſinunt. Neque verò conſentaneam in ipſo quaſi lare & veſtibulo hiſtoriæ narrationem incœptantes, non inſpexere fidei periculum à ſe adiri. Quis enim credat ab homuncionibus Troianis fame nauſeaq́ue afflictatis, gigantes vaſta corporum proceritate immanes, cælo capita alta ferentes expelli tanta facilitate potuiſſe? aut quis omnino non dubitet, gigantes omnino non extitiſſe Aloadum ſimiles, quos medio mari Ægæo inſulas reuulſas in cælum euibraſſe iugantur cum Nonno Poëtæ? quos δυχαπήχεις & anguipedes fingunt; quum ne Homerus quidem in Iliade (quæ fortium & bellica virtute illuſtrium virorum catalogus quidam eſt) vſquam gigantis inter Heroas illos meminerit. Siquidem quæ de gigantibus memorantur, lepida quidem

Britannia Gigantum alumna.

Gigantes Batauiam petunt.

Sclauoburgū.

Sclaui. Wilti.

Gigantes.

& narratu iucunda videntur, aureſque titillant, ſi mythologiam reſpicias, at falſa, rationique abſona, ſi metiri animo Naturam velimus, cuius modum & menſuram homines, vt nunc viuimus, repræſentamus. Demus Philoſtrato, ſed non vt Xenocrati iniurato, Hadrianum Imp. apud Sigæum inuenta à ſe in tumulo, maris alluuione corrupto, Aiacis oſſa vndecim cubitos longi, in vrnam compoſuiſſe. Demus Theſſaliam oſtendiſſe Aloëi filiorum oſſa nouem orgyias longa, qualibet orgyia ſenos pedes cum quadrante continente. Demus Oreſtis cadauer apud Nemeam à Lacedæmonijs inuentum expleuiſſe cubitos ſeptem. Demus eidem ſcriptori in Co inſula ab affini ſuo Hymnæo repertum, dum vinea effoditur, cadauer duodena cubita longum, affirmanti: ſed ita demus, vt fabulatori, & ex vinitoris fide multo incredibiliora miracula narranti: quando etiam mediæ ætatis hiſtorici Carolo Magno (cui rerum geſtarum magnitudo cognomentum illud peperit) nullum mendacijs modum ſtatuentes, prodigioſam & tantùm non giganteam membrorum vaſtitatem, cognominis materiam, attribuerint, affingentes illi faciem ſeſquipedē longam, pedem latam, naſum in ſemipedem porrectum, corporis craſſitudinem intra zonam octonûm pedum. Mirum, ni Enceladum quempiam aut Gyen præclari architecti poſteritati perſuadere voluerint. Athenagoras in legatione ad M. Aurelium Antoninum, cumque eo in eadem opinionis naui iactati Tatianus Aſſyrius, Iuſtinus Martyr & Firmianus, credidere gigantum natales extitiſſe è congreſſu angelorum cum virginibus; quorum veſtigijs inſiſtens Sulpitius Seuerus ſacræ hiſtoriæ initio, ſcribit angelos naturæ ſuæ originiſque degeneres, relictis ſuperioribus ſedibus, quarum erant incolæ, matrimonijs ſe mortalibus commiſcuiſſe, atque ita paulatim corrupta humana progenie, ex eo coitu gigantes eſſe editos, vt monſtra è miſtione diuerſæ inter ſe naturæ genita. Sed vt iſtud dogma orthodoxæ Eccleſiæ iudicium labefecit atque improbauit, ita quid de gigantibus ſemel ſit ſta-

Gigantes an fuerint? *Aiacis oſſa.* *Aloadæ.* *Oreſtes.* *Carolus Magnus.* *Gigantes ex angelis.* *Sulp. Seueri opinio de gigantibus.*

it ſtatuendū, eleganter & doctè enucleauit Cyrillus Alexandrinus libro aduerſus fidei defectorem Iulianum nono, qui, vt eius diffuſam orationem in compendium conferam, id in vniuerſum ſentit, poſteros Enos filij Adæ (qui cognomento Deus, ob ſummam virtutem inter mortales dictus fuit) multis pòſt ſæculis cum Caina poſteritate, formarum præſtantia illectos, coniugia miſcuiſſe, proculcato honeſti & virtutis amore ac ſtudio, atque inde enatos gigantes, ſacra hiſtoria, proteruos, immanes, truculentos, & aſpectu horribiles eo vocabulo deſignáre conſueta: quomodo Deus interminatur ore vaticino Iudææ, Venient (inquit) gigantes ut furorem meum expleant, læti pariter & iniuriam conſociaturi. Annales noſtri tradunt à Wilelmo, cui cognomentum Boni virtus dederat, Comite Hollandiæ, adductam fuiſſe ad nuptiarū ſollennia Caroli Pulchri Franciæ Regis, inuſitata corporis mole fœminam natione Selandam, præ qua proceri etiam viri puſiones videbantur, tanto etiam virium robore, vt bina dolia Cereali potu referta, ambabus vtrinque manibus portaret, quæ ſingula quadringenta pondò Italica appendebant, trabemq́ue cui attollendæ impares octo viri fuerant, quò vellet, transferret. Memoratur & Nicolaus Kyethenius, quem Spernerwouda pagus extulit, tam enormi fuiſſe corporis vaſtitate, vt proceriſſimum quemque ſui temporis ſubalarem admiſerit, ſed vires moli corporis & ſymmetriæ impares, non reſpondebant. Vti in eo quem Iulius Scaligerus ſe vidiſſe teſtatur Mediolani, qui in noſocomio decumbens duas ſpondas lectorum iunctas porrectus explebat. In Herculana familia illuſtri apud Batauos, Ioannes eo nomine octauus, Gigantis cognomen tulit, ob vaſtam corporis ſtaturam, robur incredibile, & animum infractum, cunctis formidabilis, quem Annalium monumenta perhibent, caballum ingentem ſolo attollere, & aduerſo parieti appreſſum immobilem ſiſtere potuiſſe, vnum Iunio Valenti & Miloni Crotoniatæ parem. Refert & Scaligerus ante annos circiter octoginta in Corcyra fuiſſe

Cyrill. li. 9.

Cyrilli ſanior opinio.

Enos cognomento Deus dictus.

Gigantes qui?

Fœmina Selanda inuſitatè grandis.

Nicolaus Kyethenius.

Ioannes Herculanus Gigas.

effoſſum hominem, cuius brachium iuſti cruris totius longitudinem exæquabat. Hector Boëthus rerumque Scoticarum ſcriptores memoriæ prodiderũt, quendam Ioannem antiphraſticè Puſillum cognominatum, impleuiſſe ſtatura pedes quatuordecim, in extremæ Scotiæ inſula ſepultum. Sed hæc vel roboris rari, vel proportionis iniquæ miracula, haud giganteæ & humana maioris ſpeciei eſſe poſſunt, qualem veteres credidere, & plærique perſuaſi exiſtimarunt, & ſuam fidem alijs quoque approbare conati ſunt. Verùm vt gigantes in genere mortales dicuntur ex humo geniti, quaſi γηγενεῖς & terrigenæ, ita eos propriè nomẽ iſtud mereri cenſeo, qui originis ſuæ ac ſortis obliti, ad maiora altioraque, quàm locus & conditio ſua fert, contendunt, & vmbram ſuam (quod dicitur) tranſiliunt: quo in genere anteſignani ſunt, qui regnum cæleſte affectant, hoc eſt, diuinos ſibi honores arrogant, & aras ſibi tantùm non Sabæo thure accendi, proque Dijs haberi volunt. Quibus proximi ſunt, qui fas omne, religionemque, Dei iura, oppugnatum eunt ac violant, cultum Dei abolent, ſui inculcant, iuxta Athenagoram; qui Principibus, Magiſtratui, ac legibus (quæ Dei manus ſunt) reſiliunt auſu temerario: qui ſeditioſè tumultuoſeq; populum ad rebellionem concitant: qui ſanguinarijs concionibus Principum ſæuitiam armant atque accendunt: poſtremò qui per fas & nefas maliſque artibus honores & munia quibus impares ſunt, aut quò æqualibus graues & damnoſi officiant, aucupantur; clandeſtinis offucijs ſubditos irretiunt, grauioribus iuſto oneribus obruunt, nimiumque plebem emulgendo ſanguinem exprimũt, quos ſub Nimrodi robuſti venatoris nomine ſacræ literæ obtegunt, & gigantes vocant, quos Iouis & Mineruæ manubiæ plæroſque ſolent delere. Itaque vt ad Annales redeam, facilè adducor vt credam eos qui Vlaerdingam è Britannia in hanc oram claſſe appulerunt, ab Angloſaxonibus expulſos, aut Nortmannos Danóſue, qui ſecuri tyrannico in otio, regnum occupatum eripi ſibi è faucibus paſſi ſunt multis pòſt annis

Ioannes Puſillus.

Gigantes qui propriè.

Gigantes allegoricè.

Nimrodus.

Gigantes in ſcriptura qui?

Qui gigantes in Hollandiam appulerint.

[ann]is, ob molem corporis, & ſpeciem oris horribilem, gi[g]antes fuiſſe habitos, fama (quæ cuncta in maius augere ſo[l]et) aduenisse gigantes canente: atque inde natam fabulam [f]irmiter credo, in eamque ſententiam non dubito quin mecum deſcenſuri ſint omnes qui ſanæ mentis vnciam ha[b]uerint.

CAP. III.

Batauiæ Plinianæ & Populorum eius deſcriptio, & nominum enodatio.

COchleæ, quas vocabulo Pacuuiano non malè domiportas nominare liceat, extra prorepere, deſerto quod in[c]olunt domicilio, non ſolent, neque iter ingredi, niſi quod [e]miſſitijs illis corniculis, quæ primore in fronte emicant, [e]xplorarint priùs atque prætentauerint. Eundem ad modum animus mihi eſt incorruptè & ex fide Batauiam de[ſ]cribenti, à vetere illa matrice, quam pro argumento cir[c]umfero, non diſcedere, aut aliam aperire viam, quam Plinius Germanicarum rerum obſeruator pariter & ſcriptor [d]iligentiſſimus, quippe qui his in locis cum Druſo Nerone militauit, ac proinde locuples ad augendam fidem auctor [a]tque teſtis præiuit: cuius breue elogium quo Batauiæ ma[g]nitudinem, quouſque porrecta, quibus incluſa finibus, quos in ſinu populos foueat, complexus fuit, vice iuſti commentarij à me habetur: vnus ille mihi inſtar multorum, [i]mò pro ſexcentis fuerit, quod de Heraclito prolatum olim memini. Cuius orationem, vt ordine hæret, neque com[m]ota ſcripturæ, non magis quàm ſacrorum, fide, velut ſo[l]enne carmen ab apparitore publico ſtata verborum lege [r]ecitari ſolitum, in medium lectoribus proferam, ex quar[t]o Naturalis hiſtoriæ libro. *In Rheno ipſo prope C. M. paſſuum in longitudinem, nobiliſsima Batauorum inſula, & Canenufatum, & aliæ Friſiorum, Cauchorum, Friſiabonum, Sturiorum, Marſatiorumq́, ſternuntur inter Helium ac Fleuum.*

Cochlearum ingenium.

Plinius Secundus.

Plinio quanta fides preſtādā.

Plinij verba de Batauia, lib. 4.

Fleuum. Ita appellantur oſtia, in qua effuſus Rhenus, ab Septentrione in lacus, ab Occidente in amnem Moſam ſe ſpargit; medio inter hæc ore, modicum nomini ſuo cuſtodiens alueum. Quibus ex verbis liquidò diſcimus, Rheni inſulam Plinij ætate, in ſeptenos diuiſam fuiſſe populos, Batauos nimirum, Caninefates, Friſios, Cauchos, Friſiabones, Tuſios (quos cur ita nominem hoc loco, dicetur poſtea) & Marſatios Marſacóſue. Hac in tabula prima ſe offert inter cæteras inſulas concluſa Moſæ Rhenique fluminum oſtijs, tam illa, quàm hac noſtra tempeſtate non ita multum diuerſis, Batauorum inſula, cuius ſitum ambitiosè hîc deſcribere ſuperuacuum fuerit, quando id abundè ſatis, ex Rheni eiuſque decurſus deſcriptione, quam paullo pòſt ſubijciam, præſtiturum me confido. nunc ſatis habebo habitum & fo. nam eius dare, ſecuturus in eo chorographos alioſque vetuſtos auctores, quos plurimum operæ collocaſſe video,

Loca formis rerum aſſimulata.
vt locorum habitus, rerum idæis atque imaginibus quàm conuenientiſſimè aſſimularêt: ita Salluſtius in ſecundo Hiſtoriarum

Sardiniæ forma.
Sardiniam facie humani veſtigij eſſe ſcripſit, vnde & Myrſilus Leſbius Ichnuſam quaſi veſtigialem, & à ſoleæ effigie Sandaliotin Timæus eam dixere.

Italiæ ſpecies.
Plinius Italiam hederæ folio aut querno potiùs aſſimilem facit;

Peloponneſi forma.
vt Peloponneſum platani folio, propter anguloſos receſſus:

Naxus.
Naxum inſulam pampino vitis idem:

Cyprus.
Cyprum velleri ouis ſcriptores compararunt,

Iberia.
vt Iberiam tergori bouis:

Euxinus.
rurſus Euxinum arcui in cornua curuato Dionyſius Afer componit,

Libya.
& Libyam

τραπεζοειδὴς
figuræ quá Nicomachus Geraſinus menſalem nuncupat.

Hibernia.
Hiberniam inſulam querno folio, vbi cuſpis & pediculus molliter reſecti ademptique fuerint, perſimilem deſcripſit nuper Paulus Iouius. Horum exemplo liceat &

Batauia Δ aſſimilis.
mihi Batauiá vel Ægypto aſſimulare, quam veteres Δ delta vocitarunt, quòd eam Nilus fluuius ita findat, vt triquetram

Bat. Alexandriæ aſſimulata.
planè terræ figuram efficiat; vel Alexandriæ, quæ ad effigiem chlamydis militaris, orbe gyrato lacinioſa, & dextra læuaque anguloſo procurſu à Plinio deſcribitur. Vtraque figuratio

figuratio non ineptè cum regionis huius ſitu conuenit, præſertim ſi initio ſtatuas Tecceliam, ſiue vt nunc ſcribimus; Teſſaliam, quæ iá inſula à reliquo auulſa corpore ante quadringentos vel circiter annos diſceſſit, olim continentem, aut certè peninſulam, fuiſſe. Rhenus namque ſui diuortio in binos alueos, totidem nunc oſtia, diuiſus, hinc in Septentrionem, illinc in Occaſum decurrens, bina inſulæ latera non multum ſinuoſus circundat: tertium Oceano fluentorum omnium receptatori exponit, alluendumque obijcit; ita vt Δ capitalis literæ ſpeciem propemodum exprimat. Propius tamen aliquanto ciuitatis Alexandrinæ figuram Pliniana deſcriptione repræſentatam referre olim viſa eſt, anguloſo exitu vtrinque procurrentis Fleui Moſæque prouenta, & ſinuoſo littoris gyro flexuoſoque in quendam laciniarum modum curuata. Batauiam verò colles arenarij ſeu ſabuleta, quos Africi & Cauri ventorum flatus nimium nobis peculiares è ſicco littore impulſos introrſum excitant, nuſquam ferè cingunt, niſi quà Oceanus terrarum finitor ambit, qui ab infeſta plaga & atroce illic cælo, ventis agitati prorſum ſemper differuntur, ſterilitatemque inuehunt, naturæ ſuæ congruam, vt agros quibus incumbunt verè ἁλισπαρτὰς, veluti ſalis ſemente conſperſos, dicere liceat, in quos veriſſimè quadrent Maronis verſus:

Salſa etenim tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix, ea nec miteſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſeruat.

Vſqueadeo ex his quæ ibi ſeruntur, nihil niſi arundinacea quædam ſoboles aut loliacea meſſis inanibus ariſtis expectandum eſt, quæ ipſa adhuc beneficij loco numeranda fuerit. Vnicum etenim ſabuletis illis remedium Naturæ benignitas oppoſuit, non ericas, vt Brabantiæ quibuſdam locis, aut viridem muſcum, quo telluris ſuperficiaria cutis oblita maneat, ſed caricem iunci genus acutum duriſſimumque, non abſimile ſparto (perperam enim alicubi in Dictionarijs, aſparago, pro ſparto, excuſum inuenio) quod altiſſi-

Teſſel. | Batauiæ figura. | Arenarij colles vbi. | Arena ſteriles agros reddit. | Virgil. | Erica. | Muſcus. | Carex genus iunci. | Helm. | Dictionarij error.

auidiſſima creſcendi proſerpendique cupiditate latiſſimè altiſſimeq́; radices agit & quaquauerſum ſpargit, è quarum fibris internodijſque ſpiſſi comarum veluti nidi ſuppullulant, quibus volaticos illos arenarum nimbos ligando compeſcit ac fideliter continet, citiſſimè ſoboleſcens: qua materia quia nihil vtilius agricolæ inter omnia inueniūt ſiſtendo illi ſabuli fluori, quotannis habito ſolenni conuentu coram delectis Iudicibus conſultatur, quibus maximè locis neceſſaria caricum plantatione occurri debeat actæ ventis arenæ, ne felicia arua operiat. Ea opera publico impendio conſtat: ſiquidem vbi denſiſſimæ carectorū ſyluæ & inutiles ſunt, inde reuelluntur ſoboles, ac locis opportunis rurſum depanguntur: alioqui non foſſæ, nō aggeres ſatis tuta aduerſum iniuriam illam propugnacula ſunt. Quòd ſi foſſis refrænare libidinem illam incoërcitam velis, eâdem operâ etiam ventos retibus cohibere pares; vix enim menſem vnum duraturus interdum labor & quidem ſuperuacaneus tibi ſumatur, quando repletis illis redibit labor actus in orbem. At aggeres, vt obſtacula quædam eſſe non inficior, ita æſtum illum fluidæ arenæ excipiunt quidem ſuo veluti corporum oppoſitu, ſed vbi paulatim illos ſcanderit aggeſta arenarum moles, tranſcenſui quoque viam præbent. Porrò ſpatium longitudinis inſulæ Batauorum controuerſum facit diſſidium, ac diſſenſio inter duos magnos viros, quorum interfuit penitius illud perſpectum planeque cognitum habere, vtpote ambos oculatos teſtes, Cæſarem dico & Plinium, quorum ille à diuortio Rheni, vbi ager Batauus initium ſumit, ad extremum eius in mare decurſum octoginta paſſuum millia, hic propè centena ſtatuit, decem pedatoris vterque vicem ritè præſtans; ſed ab illo ſpatium linea quaſi perpendiculari directum deſignari arbitror; ab hoc curſum amnis flexuſque in menſuræ rationem vocari, quod alibi attigiſſe ſcio. fieri tamen poteſt vt in codicibus Cæſaris deducta ſit aut omiſſa vitio ſcriptoris decuſſis vna: noſtratia verò circiter vicena bina milliaria ſpatium idem inter mare

Caricū plantatio ſolennis.

Foſſæ neq; aggeres quicquam proſunt aduerſus arenas.

Diſſenſio Plinij & Cæſaris de longitudine Bataviæ.

mare & Lobecanam arcem Batauiæ initium, exæquant. Hæc eſto acceſſio quædam & additamentum eorum quæ nobis de Batauia dicta ſunt. Sequitur Caninefatum inſula, quorum ego terminos non multum euariare à vetuſtis ſuſpicor, bonaque coniectura ducor; ſiquidem inſula fuit; (id quod expreſsè loquitur Plinius) eos à ſecundo Rheni ſiue medio oſtio apud Cattorum Vicum initium capere, longoque terrarum tractu ſecundum colles arenarios, cuniculorum ſtabulis antriſque in hunc vſque diem nobilitatos (vnde genti quoq; gratiſſimo cuniculorum cibatu vtenti nomen olim inditum poſtea doceo) ſedes ſuas habuiſſe Hàrlemo tenus, ita vt Oceanum Britannicum, iniquum vicinum, cum prædictis collibus habuerint ab Occidente: à naſcentis verò Solis plaga diuiſi fuerint alueo vno ex elicibus Rheni, qui paluſtri ſolo incrrás, incredibile quantum terrarum abſumpſerit patrum memoria, ingens nunc & re & nomine Lacus effectus. ditionis autem illorum fines terminaſſe videtur riuus (Becam nominant) qui ciuitatis mœnia quondam alluebat, nunc mediam vrbem in fori ædisq; primariæ vicinia ſecans, Sparnum amnem intrat: aut certè alueus fluuij qui apud prædictam ciuitatem olim labens, ſacratum Diuo Adelberto collem (quo nomine palatium ſecretioribus Principis curis venatuiq; dicatum adhuc ſupereſt) præterluebat, arcemq; præ nimia vetuſtate iam ruinoſam Bredercodũ, cuius aluei manifeſta oculis etiamnum viſitur cauitas, & à colonis accoliſque paſſim commonſtratur, Rhenum nomine repræſentans. Atque inde Friſiabonum fines incœpiſſe, veriſimili coniectura augurátur nonnulli, veſtigium vocis antiquũ, gentis nomenclationi nonnihil atteſtans in medium adducentes, nimirum planitiem permagnam atque herboſam, quæ nominis reliquias ſuperſtites, ſed in tanto ſæculorum decurſu aliquantum obſcuratas obliteratasque conſeruet, Briſæpe dictam voce corrupta ex Friſæpe, atque hac ex Friſiabonum nomine. Horum orationem quaſi impudentem quòd probabilitatis

Caninefatum regio.

de Beeck.

Adelberts berch.

Friſiabones.

ſpeciem primore fronte oſtendat, vt non omnino refellere, aut mendacij arguere, eſt animus, ita neque planè probare poſſum, quippe quum inclinet magis, vt credam eorum confinia vltra Almeriam oppidum protenſa fuiſſe, & Kinheymo alueo diuiſa. Itaque rem in medio relinquo, quòd teſtimonia & tabulas in rem præſentem dare nequeam. Oportet autem magnam fuiſſe gentem & validam, quam ſolo numero à Batauis, qui quadruplo plus terrarum feracium habebant, ſuperari dicit Tacitus, cuius iſta de Caninefatibus in Hiſtoria verba leguntur. *Ea gens* (inquit) *partem inſulæ colit, origine, lingua, virtute par Batauis, numero ſuperantur.* Non ſum tamen ignarus, alios hac tempeſtate ditioni iſti, quæ nunc Kinnemaria audit, proque Caninefatum regione habetur omnibus, aſſignari terminos, quaſi principium capiat à riuulo qui iuſtum circiter milliare diſtans Harlemo, præterluit tumulum, cognomento Delitioſum, finiturque ad ſextum inde milliare apud Almeriam. Tumulum autem Delitioſum nomino cum vulgo (qui Weligheberg vocatur) quòd veteri religione ac ritu nouæ nuptæ cum æqualibus eò ſolent altero nuptiarum die quadrigis peruehi, velut valedicturæ ſolatiis turbæ puellaris, actæque hactenus cum illis conſuetudini, tanquam matrimonium nunc religioſum ipſis ſit amare, paratæque ſint illic obruere anteactæ vitæ oblectamenta, domeſticis rei familiaris curis iam initiatæ, vagis amoribus impoſito modo. Hunc, inquam, ſtatuunt decumanum limitem ab occiduis arenarijs collibus in ortum tendentẽ, eoque riuuli decurſu definiunt ius prætoriũ Baliui Kinnemarienſis, quem ita vocant. Ditionem hanc Kinheim dictam inuenio ad annum ſalutis octingenteſimum octogeſimum quintum (ingens enim error in annorum calculo irrepſit in Reginonis, apud quem iſtud legitur, libros mendoſiſſimè excuſos, quos Egmondana Bibliotheca emendatiſſimos mihi ſubmiſit) quo tempore Nortmanni qui è Cimbrica Cherſoneſo ſiue Dania oram ſoluerant, cum claſſe in Kinheimariam appulerunt,

Tacit. *Kinnemaria.* *Delitioſus collis.* *Kinheimum.* *Reginonis libri mendoſi.*

lerunt,& conſenſu Gotefridi Danorum Regis, Friſiæ Domini, Druſoburgum, corruptè nũc Duiuſburgum dictum, occuparunt. Ea Kinnemaria, corruptiùs etiam Kermerlandia, veriùs Kinheimaria appellanda eſt, quæ corruptela vulgi vitio accidit minùs articulatè voces pronũciantis & truncas interdum reddentis, quando ſyllabarum coitu & frequentiore contractione vtitur. Oſtenditur adhuc iſto ſæculo in Kinnemaria medio fermè itinere inter Harlemum & Almeriam extra regiam viam ſecluſus tumulus in agris editior, ab aratri profanoq; vſu hactenus liber, quem Principis inaugurationi conſecratum olim fama poſteris nobis per manus tradidit. Diuæus qui Belgicæ antiquitates breui libello collegit, omnibus modis inficiatur, Caninefates eos eſſe, qui Kinheimari appellantur, eo vſus argumento, quòd penè vltimi ſint Hollandorum Friſiam verſus: qua in parte non omnino erroris inſimulandus fuerit, ſi Friſiorum terminos Harlemum vſque propagabimus, quæ multorum opinio eſt pertinax, cui & tritum videtur aſtipulari prouerbium, quod bouem cauda tractum, ſi collicias forum Harlemianum medium ſecantes ſuperarit, in Friſium agrum tranſmitti, loquitur. Staet te Haerlem opt zant/ghy werpt een Koe in Vrieſlandt. Sed iſtius prouerbij originem recentiorem eſſe autumo, quàm vt priſcum ac genitalem Friſiorum poſitum reſpicere potuerit. Aliud dictũ fuiſſe reor, ſi ſciuiſſet riuo Kinheimo ad Almeriam diuidi ſepararíque à Caninefatibus Friſios tanquam limite, eos inquam Friſios quos diſcriminis causâ Ciſrhenanos nomino, per pagos, non oppida habitare quondam conſuetos, variaque aduerſus Comites Hollandiæ belli fortuna ſemper vſos, ſæpe victores dum libertatem à dominatu prætexunt, in quibus numerantur Horna, Enchuſa, Medenblicum, & Scaga. Neſciuit (bona viri pace dixerim) Caninefatum & Friſiorum extrema terga claudere Tuſios & Marſatios, de quibus ne per ſomnium quidem meminit, fortaſſis eorum fanatico imbutus errore, qui Sturios (ita enim apud Plinium legunt) &

Kinheimaria. Kermerlant.

Diuæi argumen. de Caninefatibus.

Friſii Ciſrhenani qui.

gunt) & Marſatios in Tranſrhenanis Friſijs collocant. Neque aliam viſus eſt agnouiſſe Friſiam, quã quæ trans ſinum Batauicum Friſia in pinacibus appellatur, alioqui particulatim de Friſijs quoque intra Rhenum à Plinio accuratè nominatis verba facturus. Adtexit argumentum frigidum parumque firmum tale, Si, inquiens, vlteriores Batauis fuiſſent Caninefates, quis crederet hominem nihil apud Batauos auſum vlteriora petijſſe? aut terreſtrem Neruiorum exercitum per mediũ Batauorũ Caninefatibus inuexiſſe? loquitur de Cl. Labeone Batauo, alæ equitum præfecto, qui æmulus Ciuilis cumque eo ſimultates exercens, poſtulato præſidio à Vocula legato promiſerat ſe reducturum ad Romanum obſequium potiorẽ Batauorum partem: ſed promiſſis largus fidem non præſtitit, quando nihil inter populares ſuos moliri auſus, exigua equitum peditumque manu & Betaſiorum Neruiorumq; tumultuarijs copiolis inſtructus deflexit in Caninefates, eoſque cum Marſacis incurſione vexauit, obſidente cum Batauis Friſijſque apud Vetera Romanas legiones Ciuili. Quid? mirúmne videri cuiquam debeat, quòd expectatione ſua & ſpe exciderit (vt fermè ſolent imprudenter capta conſilia fruſtrari conſultorem) apud populares Batauos qui propter præſentis delectus acerbitatem animos iam à Romanis alienarát, non auditus? quodque propterea nihil inter ſuos auſus, quorũ erat ingens & metuenda potentia, citra maleficium infecta re patrio è ſolo diſceſſerit? quodque propterea ne non feciſſe aliquid videretur, tranſmiſſa extrema Batauiæ ora, cum expedita militum manu prædatoris more Caninefates incurſauerit? id certè procliue factu illi erat locorum gnaro, præſertim quum duce Brunone Caninefatum meliorem bello partem abeſſe in caſtris Ciuili coniunctam ipſe non ignoraret: accedit quòd non iuſto bello eam gentem aggreſſum Labeonem, aut habitis ſtatiuis moram traxiſſe dicit Tacitus, ſed prædatorijs modò globis infeſtaſſe: idque clarè loquuntur ſcriptoris verba illa, *Et furtim magis quàm bello Caninefa-*

Caninefates Marſacosq́; incurſabat. Quantulum verò erat traiecto amne, paucis milliaribus confectis, improuiſos ſubitario agmine, priuſquam cogi miles ac nomina dare poſſet, adoriri atque opprimere? Illud verò inſolens atque ineptum planeque βεκκεσέληνα olens, quòd vlteriores Batauis eſſe Caninefates negat: quin ergo ſi velit eos citeriores, definiat mihi eorum ſitum; meo certè iudicio quicunque oram ſoluerit è quouis Belgicæ portu aut loco Rhenum traiecturus, in Batauorum opinor fines appellet, nuſquam in Caninefates incurſurus antea quàm medium Rheni alueum tranſmiſerit. nam quum Romanæ, hoc eſt, Belgicæ oræ, ſolo amne diuiſi, propinqui ſint Bataui, vt veterum teſtimonijs patebit, nullam intermediam Caninefatibus relictam ſedem video. Pugnat Ioannes Stella Hiſpanus alio argumento, ſed friuolo, quaſi Caninefates Batauiæ veteris populus fuerit, hoc eſt, Vahali & Rheno medio oſtio concluſus; idque Plinij verbis probare aggreditur, exaggerata altiùs oratione fidem viri attollens, quaſi ſit qui eam extenuare dilutamq́. reddere conetur: id quod neminem quantumuis profligatæ famæ tentaturum confido. Verba autem Plinij propter quæ tantam molem orditur, hæc ſunt: *Nobiliſſima Batauorum inſula & Caninefatum*. E quibus planè perſpicueque dictis hunc elicit ſenſum, ab auctoris mente & Romana puritate alienum, Caninefates in Batauis eſſe, quaſi, *&*, poſitum fuerit loco, pariter aut ſimul; hoc ſenſu, Nobiliſſima Batauorum ſimulque Caninefatum inſula: Quum diuerſas & ſeparatas eſſe inſulas, vt re vera fuerunt, innuat, ſed præ alijs, quas ſubiungit, famoſas. Taciti quoque verba à vero detorquet idem, vt conceptæ ipſius opinioni priuatim famulentur ac ſeruiant, ex libro quarto Hiſtoriæ deſumpta, ybi de Caninefatibus loquens, *Ea gens*, inquit, *partem inſulæ colit, origine, lingua, virtute par Batauis, numero ſuperantur*. Hîc mecum expendat æſtimetque Lector non iniquus hominis aſtutiam, qui vt contrariam ſententiam obtineat, ſuam confirmet, teſtimonium lacerum citat

Io. Stella argum. de Caninefat.

rum citat & dimidiatum, qui debuerat nuſquam acciſum, ſed ſuis illud partibus integrum proferre, quod ipſum in ſcriptura ſacra cum periculo fit. Vtrobique enim illud & vt ὅπλον ἀρετῆς & κακίας κέντρον (vt Nazianzeni verbis dicam) adduci poteſt. Sed ne extra carceres euolem longiùs, age Taciti verba exactiore iudicij trutina ponderemus atque expendamus preſſiùs; quæ dum indagandæ veritatis ſtudio examino, haud iniquiore feret ille animo, ſi quod profiteri videtur inſtitutum, auctoris fidem non eleuem, & extra Platonem veritatis amori palmam tranſcribam. Verba igitur Taciti, quæ aliud illius auribus ſuggeſtura fuerant, ſi accuratè legiſſet, hæc lego: *Miſsi ad Caninefates qui conſilia ſociarent.* tum ſubſequuntur quæ modò adducta ſunt verba ex illius citatione, quibus vti lumen aliquod adhibeam, rem illuſtriorem aliquanto reddam, quæ ita habet. Quum Ciuilis defectionem à Romanis parans res nouas moliretur, primores gentis Batauæ, & promptiſſimos è vulgo ſpecie epularum in ſacrum nemus cõuocatos, oſtenſa ob oculos ſeruitij quod patiebantur indignitate, ita commouit flexitque, vt vnanimi conſenſu iugum exuendum decernerent omnes: itaque ne ſoli illi tantam belli molem ſuſtinerẽt, vtque comparatis aliunde auxilijs, vires aliorum ſocietate auctas firmarent, miſere legatos ad Caninefates inſulanos, qui ſuorum illos conſiliorum participes facerent. Dicat per Iouem ille mihi, quorſum legatione miſſa ad Caninefates opus erat, ſi ſui, hoc eſt, Bataui ci dominij & principatus terminis velut cancellis continebantur? ſi communi

Bruno Caninefas. dux. vtebantur iure? Cur Bruno Caninefas ſtatim delectus dux à ſuis, non expectato Batauorum ſubſidio improuiſus hyberna cohortium ad Oceanum irrumpit? Cur poſtea Ciuilis dolo inuoluens premensque conſilium, ſe facilè compreſſurum Caninefatum tumultum apud præfectos præſidiorum Romanos pollicetur, niſi diuerſas ſecretasque gentes Batauos & Caninefates eſſe inter illos conſtitiſſet? Verùm illud impoſuit viro docto & fraudem fecit, quòd non animaduerterit

animaduerterit aliter inſulam conſtitui reſpectu Fleui ac Moſæ, aliter item circuitu medij (vt dixi) oſtij & Vahalis. Illud quoque nonnihil eſt, quod tametſi inſulis diſcretos, lingua tamen communi vſos fuiſſe indicat Tacitus, neque perinde populoſam Caninefatium fuiſſe, vt alteram illam, cùm ciuitatem, tum inſulam. Documentorum ſatis datum iam confido, quibus ſeparatos & vlteriores fuiſſe Caninefates, quàm Batauos manifeſtò liqueat. Omitto hîc apponere alibi mihi dicēdum gentis iſtius etymon, ex quo facilè elici poſſit, quem inſulæ tractū olim inſederint. Gentis laudem & gloriam bellicam cumulatiùs exprimere non potuit Tacitus, quàm quòd virtute Batauis pares dixit, quæ tū oſtendit ſe, quando Neruios (qui inter Belgicæ totius populos virtutis opinione excellebant) commotos, vt pro Romanis bellum aduerſus Ciuilem capeſſerent, ipſi ſoli citra auxiliares copias fuderunt. Eiuſdem documentum edidit Bruno Caninefatium in Batauico illo motu ductor, quando citato agmine cohortium Romanarum hyberna Oceano præſidentium expugnauit, vt diximus. Eadem gens claſſem Britannicam, quæ metuebatur Batauos afflictura, quâ Oceano ambiuntur, venientem in auxilium Turullij Cerialis, vltro aggreſſa eſt, nauiumque partem maiorem depreſſit, aut cepit. Memorat Tacitus Gannaſcum quendam natione Caninefatem ſtrenuum & bellica laude inclytum ducem, qui diu Romanorum auxiliaris, eorumque ſtipendia meritus, poſtea ob offenſas neſcio quas perfuga ad Chaucos deſciuit, & prædas vndecunque agens orijs leuibuſque nauigijs Gallicam oram infeſtauit: quem, quū virtute & aperto marte non poſſet, compoſitis illi vt violatori fidei (nam hoc nomine culpa & cædes prætexenda erat) inſidijs, interfici curauit Domitius Corbulo, cōmotis, vti par erat, viri genere & factorum gloria clariſſimi cæde, Chaucorum animis. Vnam Caninefatum alam, quæ aduerſus Friſiorum rebelles fortiter rem gerebat, ſed per imperitiam ducis Apronij (qui non ſimul continente agmine ſubſidiarios

Caninefatum gloria bellica.

Gannaſcus Caninefas.

rios

tios hoſtibus incubituros,ſed per interualla immiſerat) feſſa vulneribus fathiſcebat, ægrè periculo exemptam fuiſſe teſtatur Corn. Tacitus.

Caninefatium mos militaris.

Morem fuiſſe Caninefatibus idem ſcriptor tradit, quòd dicta & exhortamenta ducum approbarent crepitu armorum quæ comploſa concutiebant, & tripudijs.

Caninefates à Tiberio primùm ſubacti.

Eos primus ſubegit Tiberius ab Auguſto iam adoptatus, referente Velleio Paterculo.

Friſii Ciſrhenani.

Sequuntur Friſij, ſed Ciſrhenani, quorum occaſione de Friſijs in genere dicendum mihi putaui liberiùs veriusque, contra vulgatam opinionem & doctorum hominum aſſertionem.

Friſiorum origo fabuloſa.

Friſios à Phrygijs, ſi dijs placet, genitalem ortum trahere ſunt inter nugiuendos & fabulatores qui non dubitarunt ſcriptis tradere, duce & nominis primo auctore Grunio Phryge, qui de ſuo nomine Gruningam vrbem in Phryſijs condiderit, ædificato ibi admirandi operis templo, columnis, Phrygijs crediderim, fulto; vt nullum tam impudens reperitur mendacium, quod auctore caruerit.

Friſii à libertatis ſtudio dicti.

Hæc gens, vt & Francica, certè coniuncta, ſi non eadem, vt dicetur poſtea, eandem propè gloriæ hæreditatem cernere ambitu quodam & peculiari tuendæ libertatis ſtudio videtur, pari ardore operata, quæ nominis occaſio vtriſque fuit.

Friſii liberi.

Certè hi ſe liberos Friſios prouerbialis dicterij ſpecie etiamnum venditant; ſeque Cæſarum neceſſarios cognatoſque ipſi nuncupant, referentes id, vt opinor, ad Carolum Magnum Francorum iuxtà & Friſiorum Dominum, Imperij aſſertorem ac vindicem, natione Francum, hoc eſt, liberum: quò ſpectat etiam quòd plæraque omnis nobilitas inter Friſios clypeis ſuis & inſignibus dimidiatas aquilas adijciat.

Friſii duplices, maiores & minores.

Tacitus Friſiorum duo tradit genera, in libello de Germanorum moribus, Maiores & Minores, ex modo virium ac multitudinis diſtinctè explicateque appellans, qui quanquam tollendi diſcriminis cauſſa Occidentales & Orientales è terrarum poſitu nominari deberent, haud ſcio tamen qua factum ratione ſit, vt iſti de poſſeſſione fiduciaria, velut ſexagenarij de ponte (quod dicitur) deiecti detruſique, vſurpationem nominis

Chaucis

Chaucis minoribus Embdaniſúe reliquerint, ſimpliciter ſine additamento Friſiorū, patrium & vernaculum vocabulum appellationemq́ue conſeruaſſe contenti, de cætero ſecuri ſint. Porrò Maiores Friſios Tranſrhenanum eſſe popu- *Friſii maiores.*
lum, teſtatum monumentis reliquit libro quarto Tacitus, inter Amiſiam & Rhenum amnes ſedes illis determinans: at Minores inter Hollandiæ populos, Caninefatibus con- *Friſii minores. Weſtfriſii.*
tiguos, & Batauici freti, in quod Iſala alterum Rheni oſtium decurrens, mari ius ſuum tranſcripſit, accolas eſſe oſtenſurus, ante omnia operæpretium fore duxi, ſi Peuceri erro- *Peuceri error.*
rem detergerem, ne maioris labis occaſionem ſuppeditet ſemel receptus animis altiuſque inſidens, quem citatis priùs viri eruditi verbis conabor poſtea conuellere: ſic autem ait, *Friſii hodie diſtinguuntur in Orientales & Occidentales, fluminibus Amiſo & Albi concluſi, medio Viſurgi dirempti, Oſtfriſen & Weſtfriſen*. hactenus ille. Eadem erroris nebula inuoluit Ioannem Caluetum, qui minorem Friſiam inter Viſurgim & Albim amnes, ineptius etiam quàm ille, collocat, à Saxone Grāmatico deceptus. Qui vt toto aberrent cælo, ac δὶς διὰ πασῶν loquantur, Taciti verbis manifeſtum faciam, diligenter expenſis. ea ita habent, *Maioribus minoribusq́; Friſiis vocabulum eſt ex modo virium, vtræque nationes vſque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntq́; immenſos inſuper lacus, & Romanis claſſibus nauigatos.* Quibus verbis quis non ceu claſſico excitatus veternum excutiat, ac clarè perſpicueq́. animaduertat, Maiores, Oſt- Ooſtvrie- ſen.
friſios propriè dictos, non illos Orientalis Friſiæ (quo titulo ſuam ditionem quæ (vt admonui) minorum Chaucorum olim nomen tenuit, Embdani Comites parū ex fide indigigant) indigenas, ſed eos in quibus numerantur Stauria, Sneca, Franicū, Harlinga oppida, & Leuardia facilè omniū primaria ciuitas; rurſus è diuerſo minores, Weſtfriſios in extre- Weſtvrie- ſen.
ma Hollādiæ ora illis oppoſitos; & ab omni ferè ſæculorum decurſu Traiectinorum Antiſtitum annalibus eo nomine in mancipij legem receptos: Hi namque duo populi Rheni

ripas olim, Taciti Druſique tēporibus obſederūt ac dextra læuaque prætexuerunt, ad Oceanum vſque Septentrionalem, vbi Rhenus Fleuo nomē commutans, vt oſtendemus poſtea, in mare aquas exonerabat. Quid verò aliud volunt ſibi ea verba, *vtraque nationes Rheno prætexuntur*; quàm quod hinc inde ad vtramque ripam adſideant habitentque, & oppoſiti ſint Friſij inde maiores, hinc minores? Elegans enim verbi iſtius vſus etiam alibi ſe prodit apud eundem ſcriptorem. Eaque Germaniæ veluti frons eſt, quatenus Danubio prætexitur. quæ vox in nonnullis codicibus corrupta eſt in *pergitur*; vt, id obiter admoneam. Sic Auſonius in Panegyrico: Aſſultantibus tot Barbarorum millibus, quibus Danubij ora prætexitur. Ita Plinius montes Parthiæ gentes prætexere dixit, hoc eſt, velut inſtitam longam porrigi & obduci ab vna parte. Neque alius hac tempeſtate ſitus vtrunque populum diuidit, haud alius quaſi limes eos diſpeſcit, quàm quod Rhenus nunc Iſalæ cognomento clarior, & lacus antea immenſi, nunc ſpatioſi maris ſpeciem repræſentantes, ab illo in ſocietatem recepti, vtroſque diſſociant ac dirimunt, maiore iniquioreque interuallo. Quomodo ergò in hunc calculum vocabuntur qui trans Amaſiam habitant, & medio inſuper Viſurgi dirempti, Albi fluuio concluduntur? aut qua ratione Rheni accolæ fient illi, quos longinqua terrarum intercapedine Amiſia diſiungit? Quos tandem illi alios lacus exquirent mihi immenſos & Romanis claſſibus nauigatos, quàm in quos Rhenus antequam in Oceanum exeat diffunditur, quorum ab his populis occupentur ambianturq́. margines? Huic noſtræ ſententiæ haud refragaturos doctiſſimos illos viros, vbi iſta legerint, accuratiuſque dicta auctoris adhibita iudicij trutina examinarint, confido; eoque magis quòd obſtinatis auribus veritatem excludere, aut calumnijs rem extrahere à literato homine alienum exiſtimem. Hic verò ſe offert occaſio, vt de lacubus, quorū facta eſt mentio, difficultatem enodem, ad ſtabiliendam certiùs dictorum fidem. Rhenus poſtquam

Corn. Taciti locus expoſitus.

Prætexere quid?

Lacus immēſi, de quibus Tacitus, qui fuerint?

Campos

Campos inclytam ciuitatem (quam Romanis olim Naualia dictam autumant doctiores, quòd naues illic oram maris à prædonum incurſionibus tutaturæ conſtruerentur, aut ſtarent) reliquerat, in amplos lacus effundebatur, recedentibus longè ac latè ripis, rurſuſq. in faucium anguſtias contractus, arcto ore in Oceanum exibat, Fleui nomen à caſtello oræ impoſito ſecum euehens, vt è Pomponio Mela conſtat. Horum lacuum meminit Plinius de Rheno loquens, quem in bina oſtia effuſum, ab Septẽtrione in lacus ſe ſpargere dicit. de iiſdem loquitur Tacitus lib. primo, hoc modo. *Equitem Pedo præfectus finibus Friſiorum ducit, ipſe* (Germanicus) *impoſitas nauibus quatuor legiones per lacus vexit*. Rurſus libro ſecundo ſcribit, quòd Cæſar Germanicus apparata iam claſſe millenaria, ingreſſus foſſam Druſianam cum legionibus, poſt propitiatos Druſi patris manes, lacus inde & Oceanum vſque ad Amiſiam flumen ſecunda nauigatione peruectus fuerit: id quod à Fleui exitu, diei vnius curſu, dante operam vento, obire potuit. Hi lacus eluuionibus aquarum, æſtuarijs profundioribus redditis, perruptionibus aggerum, maris in terras immiſſi impetu, in eam vaſtitatem & magnitudinẽ ſucceſſu temporum hauſtis agris exiuere, vt in immenſum iam pateant, ſinumque conſtituant longè ampliſſimum, quem hodie Zuyder zee/ velut Auſtrale fretum, quòd in meridiem vergat, nuncupamus, vbi Hollandia patente gremio accommodat ſe commercio orbis. Hic ſinus varijs locis varia præfert nomina, alicubi Orci æſtuarium ſeu vorago, ab vndarum rapiditate nuncupatus ad inſulã eius nominis; alibi Ganzorda, à Ganzarum ſiue anſerum illic ſtabulantium multitudine; apud Hornam oppidum Hoppa, ab vndarum feruore, ebullientis ceruiſiæ in modum æſtuante ſeſeque efferẽte: alibi Tya, à fluenti cuiuſdam elice. Additur à Plinio Chaucorum inſula hoc in loco, qua fide neſcio; ſiquidem Chauci à Friſiorum finibus incipiunt, teſte Tacito, niſi fortè per ſupinam deſcriptoris incuriam vox iſta inrepſerit, eoſque intelligat

Naualia.
Rhenus in lacus diſpargitur.
Lacus Rheni.
Tacit. lib. 1.
Lacus in mare mutati.
Zuyder zee.
Orci vorago, t'val van Dacf.
Ganzorda.
Hoppa.
Tya.
Chauci.

qui Cuijcki hodie nominantur, Moſa amne à nobis excluſi: aut potiùs Goeylandos, de quibus pòſt.

Friſiabones. *Waterlandi.*

Friſiabones hinc ſequuntur, quos Waterlandos eſſe communis doctorum opinio tenet, remq́ue facit probabilem nominis etymon, quod ſonat Friſiorum ſimios, quaſi Frieſapones, quòd iſtius gentis forent æmuli, & moribus vitæq́ue ratione conſimiles, à quo ingenio non multum abhorrent hac ætate, de quibus ſtrictim nonnihil dictum in ſuperioribus memini.

Sturij.

Proximè ſubiunguntur Sturij, vt in omnibus excuſis codicibus Plinianis legitur; quam ſcripturam ſiue ex fide traditam, ſiue audaculè interpolatam qui primi inuexere, aſtipulatores inuenerunt homines incurioſos & præpoſterè ingenioſos, qui non animaduertentes Tranſrhenana loca à ſe in Ciſrhenanam ditionem conijci, è Sturijs fecerunt Staurios, & non ſine ſupercilio interpretati fuere, quòd ſcirent è pinacibus Stauriam maritimum eſſe Friſiæ oppidum Hollandiæ oppoſitum: quod quum ſit ineruditũ & abſurdum, miror à nemine animaduerſionis caſtigationiſúe notam ſuſtinuiſſe in hunc vſque diem: alioqui deprauata & adulterina ſcriptura excuſatos illos & aliquo modo purgatos habere poteſt. At ego cicatrici, quæ Pliniani codicis cutem deformauit, ope vetuſti exemplaris manuſcripti medebor, integritatemq́ue lectionis vindicabo, quem librum mutuum

Ioan. Chauci laus.

poſcenti mihi annos ante aliquot commodauit Ioannes Chaucus Traiectenſis, quem honoris cauſsâ nomino, ſingulari induſtria & eruditione vir. In eo manifeſta & indubitata ſcriptura pro *Sturiorum*, legas literis nõ caducis exaratum, *Tuſiorum*.

Plinij locus caſtigatus.

Qui verò fuerint Tuſij diligentius rimanti mihi, in mentem venit nomen hauſti Oceano territorij ditioniſq́ue quam latè patuiſſe quondam cõſtat, nunc æſtuarium eſt haud procul Huiſduno, in maris littore ſito, quod intra quartum abhinc annum à continenti pænè auulſum propediem in inſulam abibit, vel mari adeſum vorabitur. Is locus in hodiernum vſque diem haud obſcura veteris populi nomencalatione Tuſenlandt / quod ſonat, Tuſiorum

Tuſii qui? *Tuſenlandt.*

ditio

litio nuncupatur; ita vt mihi non ſit ambiguum quin poſt Caninefates & Friſiabones ad ſiniſtram Oceanum verſus ab alueo fluenti,quod (vt ſiccei aluei veſtigia mõſtrant) præter Scorclium pagum & Crabbedamũ mari inſinuabatur, Tuſij adhærerent,qui introrſum ad dextrã Medenblicum verſus extendebátur,vbi gentis reliquias etiamnum ſuperſtites retinere videtur pagus Oppertoes dictus, quaſi dicas Vlteriores Tuſios, vt veriſimilis coniectura ſuggerat plures fuiſſe hoc nomine pagos, nimirum Citeriores Tuſios, & Medianos,aut Orientales, idque genus alios, quos omnes maris eluuio cum oppido . . . . . . abſorpſit. Si quis certiora argumenta prioris lectionis,aut poſterioris fideliora documenta habeat, illum ego Apollinari laurea,ſi communicet cum ſtudioſis & publico, donandum cenſuero, plurimumque illi me debiturum grati animi teſtimonio oſtendero. Poſtremos & re & ordine, quo ſe mutuò ſequuntur populi, Marſatios Plinius nominat, quos ſimiliter vt Sturios chorographorum vulgus imprudentiáne an impudentia maiore inter Friſios Tranſrhenanos reponit, propagato ſcriptis vanæ opinionis ſeminario, quos ego tũc quum illa ſomniarent de Seuenwoudis, lymphatos fuiſſe cerebrique vacuos exiſtimo. Verior autem horum appellatio, meo quidem iudicio, apud Tacitum extat, qui Marſacos nominat, à Labeone, de quo ſupra dictum eſt, incurſione vexatos, ſedeſq. eorum à Tuſijs incœpiſſe ad Teſſaliam (quam nunc vocamus) ante quadringẽtos plus minus annos, continente tellure cum Wieringia inſula, olim Teſſaliæ contigua (id quod certo certius eſt) nunc lõgo trium milliarium interuallo diſcreta, coniunctam; quam Oceani iniuriam inferunt terræ illæ, quo dixi tempore, in memorabili illa Hollandiæ totius inundatione pòſt dicenda. Veſtigium autem nominis mordicus tuetur, vaſtæ illius voraginis, quæ terras hinc inde abrupit, canalis, quẽ hodie Marſdiep vocitat, quod Marſacorũ profundũ aut Gurgitẽ ſonat & Abyſſum. Nominis origo nata videtur à Marſis, hoc eſt, palu-

Oppertoes.

Marſatij.

Falſa opinio de Seuẽvvoudis.

Marſaci.

Teſſalia.

Wieringia.

Marſdiep.

ſtribus vliginoſiſque locis, non à Marſo, quem ex Tuiſcone filio Gomeri nepotem ſomniant, id quod Pſeudoberoſi iſti commenti ſunt, quum viderent nomen eſſe multis populis

Wieringiæ etymon. commune. Porrò Wieringiæ, cuius modò facta eſt mentio, demus etiam hîc obiter ſuum etymon, quod habet ab algæ marinæ lætiſſimo prouentu, quod coagulum in continendis firmandiſque contra maris inſultus aggeribus, quàm ſolis ſaliſque (quod dicitur) vſus magis eſt neceſſarium: al-

Algæ vſus.

Wier. gam autem Wieram vernacula lingua appellat, vnde inſulæ nomen, quæ materia à maritimis locis omnibus iſthinc auidiſſimè expetitur miſſis illuc nauibus, quæ ſyluam illam fundo erutam harpagonibus per dies æſtiuos ferè mari placido aduectant in aggerum vſum. Mos autem patrius olim inoleuerat, ſolennes concipere preces, pro vbere ac læto algæ iſtius fruticantis prouentu; qui nullo vnquam æuo, certè hominum memoria, ante hunc annum, quem à partu Vir-

1571. ginis poſt ſeſquimilleſimum ſeptuageſimum primum indigitamus, copioſior cunctorum teſtimonio fuiſſe perhibetur: id quod minimè ambiguo ſingularis Dei Opt. Max. commiſerationis beneficio eueniſſe dubitandum non eſt, quando propter inauditam præcedentis anni eluuionis inclementiam cuncti penè tota Hollandia viciniſque regionibus aggeres aboliti fuerát ac ſolo æquati, vt de reſarciendis illis complorata ſpes omnis fuerit & depoſita, niſi cœleſte illud beneficium modo omni maius largiuſque cunctorum vota exſatiaſſet. Cæterùm illud ſilentio inuolui mini-

Thomæ Huberti error. mè debet, Thomam Hubertum, qui non ineruditum commentarium de Eburonibus reliquit, tota iſthic via, non ab ingreſſu tantùm, aberraſſe, dum extrita canina litera, Maſacos dicendos eſſe populos contendit, qui

Maſacum. non contemnendum hac ætate oppidum Maſacum, hoc

Maſeijck. eſt, Maſeick ad Moſam habitent, qui quum diuerſiſſimo terrarum tractu & iniuſto interuallo diſſidentes populos confundit, cæcum quoddam chaos inuehere ſe non animaduertit. Sed pruriens iſta quiduis chartis illinendi

endi libido infeliciter plerunque abortire ſolet, cæcoſ-
ue parere catulos.

Batauia Germaniæ'ne portio ſit, an Belgica?

CAP. IIII.

R EM faciunt docti nonnulli controuerſam, diſſenſioniſ-
que plenam, iurine Germaniæ ceſſura ſit Batauia, an
elgicæ tranſcribenda veniat. Raimundus certè Marlianus
ter Belgicæ populos Batauos reponit, & Galliæ Belgicæ
ibi Hollandiam inſerit, idem Batauodurum Belgicæ ad-
ribit, ſitum, vt ipſe ait, in finibus Cliuenſis Ducatus: Sed is *Marliani error.*
omo ὄζει λήρυ βεκκεσελήνυ, planeque toto cœlo errat, vt
el hinc manifeſtum fiat, quātum illius iudicio tribuendum
in cæteris. Ego verò & teſtimonijs veterum, & Rheni li-
ite Batauiam Germaniæ vindicabo, & à Belgio exclu- *Batauia Germaniæ propria.*
am; quod vt faciam hortatur me locuples Plinij auctori-
s, qui diſertè Batauos cum Vbijs, Gugernis, & Rheni inſu- *Plin.*
Germaniæ populis adnumerat. Plutarchus in Othone
tauos diſertis verbis inter Germanos equeſtris diſciplinæ
oria excellere ſcribens, inſulam ab ipſis habitatam Rhe-
ōque amne circumfluam Germanici iuris facit. Clariſſi-
è verò Tacitus Hiſtoriæ libro XX. *Bataui*, inquit, *donec* *Tacit. lib. 20.*
ans Rhenum agebant, pars Cattorum, ſeditione domeſtica
lſi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, ſimulq́; inſulam
eni inter vada ſitam occupauere. Hîc eximit omnem du-
andi anſam, quando extremos Belgicæ oræ fines colonis
cuos, quos Rhenus alluebat à Batauis occupatos ſcribit,
ſignans loca in quibus ſunt Vorcomium, Gertrudober-
m, Hueſda, & ſi qua ſunt alia oppida Batauico peculio
numerata; deinde addit Rheni inſulam, qui fluuius ſi
rmaniæ proprius eſt, complexu ſuo tanquam cancellis
bitam inſulam quoque in ius ſuum pertrahit. Quid,
od Cattos Aborigines Germaniæ, non belli iure, ſed lon-
poſſeſſione & vſucapione nunquam interpellata, ſuam
iſſe inſulam ſatis indicat. Quod ſi Mattiacos, qui nunc *Mattiaci hodie Selandi.*
Selandi

Selandi audiunt, in libello De Germanorum moribus, inter Germaniæ populos recenſet, quorum inſulas non omnes Rhenus adit, quanto iuſtiùs Batauos Rheni proprietarios? At litem iſtam vel ipſe fluuius, vt olim legitimi inceſtiúe thori iudex, ita hac in parte veritatis arbiter, cōponet ac di-

Vibius Sequeſter. rimet, verbis Vibij Sequeſtri, qui libello De amnibus, *Rhenus*, inquit, *Belgas à Germanis ſeparat*. Tacitus eôdem facit, qui Vahalim alterum Rheni alueum, ad Gallicam ripam latiorem placidioremque affluere dicit. Ex quo liquidò cognoſcimus Galliæ Belgicæ dominatum includi fluento Rheni: quod ipſum docet auctor Panegyrici Maximiano Auguſto dicti, Romanum videlicet Imperium non vltra ripam quam Rhenus radebat, prorogari atque extendi; cuius hæc ſunt verba: *Rhenum videtur ipſa ſic natura duxiſſe, vt eo limite Romanæ prouinciæ ab immanitate barbariæ vin-*

D. Ambroſius. *dicarentur*. Nec latuit idem terminus D. Ambroſium, qui alicubi ait, Rhenum eſſe memorandum Romani Imperij murum aduerſum feras gentes. Accedit quòd Batauiæ Plinianæ maior pars, vt in Germanis pòſt docebo, à Germaniæ ſolo abſciſſa per Druſi exercitum fuerit, & Ciſrhenanæ appellationi Tacito obnoxia, nimirum Velauia cum toto Traiectenſis ditionis tractu. Difficultatis ſcrupulum quendam mouere videntur Ciuilis verba, quibus Alpinū Montanum ad ſe cum mandatis miſſum vti bello abſtineret, alloquitur hunc in modum: *En ego Præfectus vnius cohortis & Caninefates Batauiq́, exigua Galliarum portio, vana illa caſtrorum ſpacia excidimus*. Iſthic prima fronte opinetur aliquis exiguam Galliarum portionem Batauos dici, quòd inter Gallias numeranda veniat Batauia, quum nihil iſtiuſmodi ſit: Sed quum Ciuilis odoraretur ingenium Montani ad nouandas res paratum, ſuiſque conatibus peraccommodum, quo illum in ſuas partes attraheret qui in Galliis plurimum auctoritate valebat, hoc argumenti ariete concutere voluit, ſi ego cohortis vnius præfectus cum Batauis & Caninefatibus, qui reſpectu totius Galliæ vix milleſima

eius

eius pars ſumus, Romanos fudimus vicimuſque, quid futurum, ſi Galliæ excuſſo iugo, ſocias vires coniungant & communibus armis hoſtem communem impetant. Niſi quis fortè eò tetendiſſe horum verborū ſcopum autumet, quòd Batauos Galliæ portionē vocet, vt faciliùs defectionis neceſſitatem illi perſuaderet, quæ gentem communem citiùs ad arma commoueret capienda, quàm peregrinam & alienam. Sed prior ratio magis ad rem facit concinniorque eſt. Itaque Germanico iuri Batauiam aſſeremus, donec Rhenus idem non abnuet.

CAP. V.

Batauos magno in honore fuiſſe, & formidabiles quoque Romanis.

DVAS eſſe artes quibus gloria acquiratur & quæ hominem ad ampliſſimum dignitatis gradum prouehant, ſcimus; eloquentiam nimirum, & militarem induſtriam; ob illa paci ornamentum petitur, hac bellorum pericula repelluntur. Batauis à priore illa parum, imò nihil ſubſidij eſſe olim poterat, craſſis inter ingenioſos, barbaris inter diſertos, non magis quàm coruis inter olores locus eſt. Itaque quod Græco prouerbio dicitur, Aulœdum fierroportere, cui citharœdo eſſe non liceat, idem illis quoque accidere & ob oculos verſari debuit, vt quod ori negatum eſſet, id dextræ beneficio ſarcirent, atque inde adiumentum præſtolarentur: quod fit vbi ſublata è medio ſapientia, vi gerenda res it, ferroque repetendum, quod non ex iure manu conſertum obtineri queat, vt ad Ennianos alludam numeros. Hoc præſidio cum fide coniunctо in fraternitatem Imperij Romani accepti ſunt Bataui. Hac duce beneuolentiam ſibi apud Principes conſtabilierunt, & ſtabilem ſui fiduciam cæteriſque illorum tyrannis impreſſerunt. Per hanc vulgo formidabiles, inuictæ virtutis opinionem acquiſiuerunt. Per hanc denique vera laudis imagine cōſpicui eſſe ambierunt. Sed ne quis verba me ſolùm iacere exiſtimet, teſtimoniis claſſico-

Via duplex ad gloriā acquirendam.

Batauorum virtus.

nijs claſſicorum ſcriptorum res à me communietur. Primum omnium Romani Batauis tantum honoris detulerunt, vt non ſocietatis, vt multis, ſed fraternitatis quoque nomine ac ſanctæ amicitiæ religione adiunctis vſi fuerint, quando eos amicos & fratres appellandos cenſuerunt, & poſitis marmoribus perpetuũ ſui iudicij teſtimonium hac de re dederunt, quod plures ante annos eruto è ruinis Armamentarij (de quo nobis poſtmodum erit ſermo) vetuſto lapide confirmat Gerardus Nouiomagus fidei præclarus, cuius iſta erat epigraphe,

Batani fratres Imp. Roman.

GENS BATAVORVM AMICI ET
FRATRES ROM. IMP.

Quo quid dici potuit amplius, aut ad laudem cumulatius? nàm fratrum nomine nihil auguſtius inter omnia neceſſitudinum vocabula haberi potuit, ex quo & communitas appareret, & dignitatis æqualitas, vt Panegyriſtæ verbis vtar. Neque temerè inuenias alios populos ad iſtius honoris dignationem receptos, præter Heduos (quos Burgundos nunc appellamus) quos propter fidei conſtantiam hoc vocabulo dignos hábitos ſcribit Tacitus, his verbis: Hedui ſoli Gallorum, fraternitatis nomen cum populo Rom. vſurparunt: eoſdem Belga orator in Panegyrico Conſtantino dicto, ingenua & ſimplici charitate fratres pop. Rom. creditos, & appellari meruiſſe ait. Quod honoris inſigne, ante Tacitíne tempora, an verò ſub ſequutis eum Principibus, meriti ergô, obtinuerint, firmiter aſſeuerare non auſim, in ſocietatem tamen (cuius ſanctiſſimum ſemper habitum eſt vinculum) adiunctos diſertè ſcribit is auctor in libello de Germanorum moribus, his verbis, *Omnium harum gentium virtute præcipui Batani, inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſtica in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani Imperij fierent. Manet honos, & antiquæ ſocietatis inſigne, nam nec tributis contunduntur, nec publicanus atterit, exempti oneribus & collationibus,*

Fratres quid?

Hedui, hodie Burgundi.

Hedui fratres Rom. Imp.

Batani ſocij Rom.

tionibus, & tantum in vſum prælıorum ſepoſiti, velut tela atque arma, bellis reſeruantur. Primus ob ſpectatam gentis virtutem Batauos equites Iulius Cæſar in exercitu ſuo habuit, & cohortes aliquot, de quibus lib. ſeptimo belli Gallici ita loquitur, *Laborantibus iam ſuis, Germanos equites circiter quadringentos ſubmittit, quos ab initio ſecum habere inſtituerat. Eorum impetum Galli ſuſtinere non potuerunt, atque in fugam coniecti, multis amiſsis, ſe ad agmen receperunt.* Quo loco Batauos communi Germanis appellatione nominaſſe putatur à doctis, nō alia, vt ſuſpicor, de cauſſa, quàm quòd potētiſſimæ ac ferociſſimæ genti, & cuius Imperij fines latiſſimè ſe Albim verſus extendebant, vicini eſſent, imò communione ſtipendiariæ militiæ, vti conijcio, vterentur, quippe finitimi & ſolo Albi excluſi: niſi generis nomine maluiſſe vti Romanos potius credamus, vt certiùs loquerentur, minuſque in illa multiplici barbarorum nominum cyceone atque confuſione errarent. De ijs verò loqui Cæſarem, fidem facere poteſt geographus Strabo, vbi Batauos, non alios, innuens, ſcribit, τοὺς προσβορειοτέρους καὶ παρωκεανίτας, id eſt, ſeptentrionaliores & Oceani accolas, natura magis bellicoſos quàm cæteros, & equitatu quem Romanis præſtantiſſimum ſuppeditent, pollere. Confirmat idem Dion Nicæus quum peregrinos equites delectos habuiſſe Auguſtum Cæſ. dicit, quibus Batauorum nomen fuerit, à Batauia Rheno circumflua inſula vocatis, quos equeſtri diſciplina plurimum valere conſtiterit: quorum certum numerum tradere ſe negat poſſe, vt neque euocatorum Batauorum (ita vocantur qui ad vſum bellorum ſepoſiti ſeruātur, euocandi quoties neceſſitas tulerit) quibus ſæpiſſe vti Auguſtum commemorat ab eo tempore, quo illos, quorum fideli opera in militia pater Iulius Cæſ. vſus fuerat, ad ſumenda arma contra M. Antonium euocauit, & deinde retinuiſſe: eos verò peculiare & impermiſtū agmen conſtituiſſe, conceſſa illis honoris & meriti ergò virgularum geſtatione, ad modum Centurionum. Ex quo luce cla-

Iulius lib. 7.

Germani pro Batauis.

Strabo.

Batani equitatu pollent.

Dion lib. 55.

Euocati Batauı milites.

riùs liquet, Cæſaré equitatum Batauicum in exercitu habuiſſe, (de peditatu dicetur paulo pòſt) eiuſque exemplum domeſticum ſequentem Auguſtú idem obſeruaſſe. Batauorum equitú (communi Germanos nomine vocat) præcipua virtute, quos ſibi iamdudum amicos tunc in auxilium acciuerat, Cæſarem viciſſe Galliam in Romanos coniuratam teſtatur libro ſexto Oroſius. De Batauis autem intelligere illum norunt, qui Cæſari nedum auxilia nulla veniſſe à Germanijs prima atque ſecúda, ex hiſtorijs ſciunt, imò infeſtiſſimas illi nationes fuiſſe ſemper & cum exercitibus penè ad internecioné ab eo deletas; Oroſius idé cófirmat: niſi tátùm ab ijs, quos tertios Germanos, propriè dictos, ac poſteris demum ſæculis Francos, Batauiæ poſſeſſores, mox docebo. Quod ad equitatus laudem attinet, non diſcordat Plutarchus in Othonis vita in hanc ſententiam ſcribens, Varus Alphenus Batauorum ductor, adduxit eos qui Batavi dicuntur, ijque ſunt Germanorum præſtantiſſimi equites inſulam Rheno circundatam incolentes. Accedit quòd in militaribus conſtitutionibus ab Hadriano Imp. promulgatis, inter Palatinas vexillationes, quæ cuſtodiæ Auguſtorum erant deſtinatæ, recenſentur Batavi equites Seniores pariter & Iuniores, quemadmodum & inter Palatina auxilia, Batavi & Mattiaci Seniores itemque Iuniores. Equites etiam alarios è Batauis in Cappadociam contra Perſas militatum abduxiſſe ſecum Domitius Corbulo memoratur à Tacito. Ex Auguſti iudicio quod de patris cohortibus virtutis ſpectatæ compertis habuit, manifeſtum fit quas cohortes intelligat Cæſar libro Belli ciuilis tertio, in quarú virtute victoriam eius diei conſtare prædicauit: quas dato ſigno, ita celeriter procurriſſe, tantaque vi ſignis infeſtis in Pompeianos impetum feciſſe teſtatur, vt eorum nemo conſiſteret, ſed effuſa fuga montes peterent. Quin iudicio ſuo ſe falſum non fuiſſe ipſe Cæſar gloriatur, quod de cohortibus illis, Batauorum videlicet, pronunciauerat, quod initium victoriæ ab illis oriturum eſſet. Quam rem L. Florus quoque delibauit,

Oroſius lib. 6.

Plutar.

Bataui inter vexilla Rom.

Bataui Palatinis auxilijs adnumerati.

L. Florus.

uit,communi gentis totius nomine Germanos appellans, his verbis. Germanorum cohortes tantum in effuſos equites fecere impetum, vt illi eſſe pedites, hi venire in equis viderentur. Eas verò cohortes in tertio Gallici belli commentario legionem diſertè nominat, cui propter virtutē maximè fidebat, ita vt apud milites (qui Germanorum Ariouisti militiam ſequētium terrore perculſi, de ſe penè deſperabant) gloriaretur, ſe cum ſola legione decima (quæ & Veterana & Germanica cognominabatur) iturum in aduerſos hostes. Generali Germanorū nomine vſus legitur & Suetonius in Seruio Galba, per Germanos Batauos ſine vllo dubitationis ſcrupulo intelligens, allectos in cuſtodiam Imperatorum priorum, cuius rei ipſemet locuples abundè ſui interpres hic auctor eſſe poſſit. verba eius hæc ſunt. *Germanorum cohortem à Cæſaribus olim ad cuſtodiam corporis institutam, multisq; experimentis fideliſsimam, diſſoluit Seruius Galba, ac ſine vllo incommodo remiſit in patriam.* Videamus nunc quæ fuerint Imper. iudicia de Batauis, quibus ſui cuſtodiam ob fidem & cognitam in difficultatibus virtutem crediderunt. Primum enim illa Tranquilli verba in Augusto, *Certum numerum in ſui cuſtodiam allegit*; de Batauis intelligi debere ex Dionis Nicæi verbis ſuperius citatis vel cæco appareat. Tacitus ſimiliter Tiberio Germanos (Batauos nimirum) cuſtodes additos, eorumque acceſſione firmatas cohortes ſupra ſolitum ſcribit. Et lib. primo. Robora Germanorum, qui cuſtodes Imperatori tum aderant, Tiberium Druſo filio adiunxiſſe ad compeſcendum rebellis exercitus motum idem refert. Caligulam admonitum de supplendo numero Batauorum, quos circa ſe habebat, mox Germanicæ expeditionis Batauiam verſus impetum cepiſſe Tranquillus in ſcripta retulit. Subijcit idem auctor, deficiente belli materia, paucos de cuſtodia Germanos (obſerua iterum hîc dici Germanos, quos paulo antè Batauos nominarat) iuſſos fuiſſe à Caligula traijci atque occuli trans Rhenum &c. Batauos ſatellites & corporis cuſtodes hono-

Germani pro Batauis.

Batavi cuſtodes Imperatorum.

Germani pro Batauis.

rarijs ſtipendijs & pecuniarum largitionibus deuinctos ſibi habuiſſe Caligulam, ac propterea audita nece ſui Principis obuios contrucidaſſe refert Ioſephus illos percitos atque amentes ita iuſta è munificentia nata. Conſtat & Corn. Taciti teſtimonio Agrippinam Neronis matrem Batauos corporis cuſtodes honoris loco additos habuiſſe, quos filius poſtea deduxit. Neronem fiſum fuiſſe Batauis vt exteris, Suetonius ſcribit. Non poſſum ſilentio diſſimulare, etiam Friſios Ciſrhenanos etiam in numero ac dignatione Batauorum, qui cuſtodes Auguſtorũ erant, recenſitos fuiſſe, quippe intra eundem Rheni brachiorum complexum poſitos, de quo extat inſcriptio Interamnæ in Vmbria reperta, quæ ita habet:

Lib. 19.

HILARIVS NERONIS CAES. CORPORIS CVSTOS NATIONE FRISO. VIX. ANN. XXXIII.

Pergam adijcere teſtimonia militaris induſtriæ ac virtutis bellicæ à Romanis (tametſi alienæ parcis æſtimatoribus, in ſua prædicãda propè immodicis) ſcriptoribus data Batauis. Galbã Imper. impenſiore cura refocillaſſe milites Batauos, quos Alexandriã Nero pro compeſcendis motibus miſerat, maris iactatione ægros, è Tranquillo notum eſt; qua beneuolentiæ teſtatione facilè declarauit, quanti eorum ſalutem & incolumitatem fecerit. Germanicus Cæſar in expeditione illa graui quam contra Cheruſcos ſuſcepit, Batauis poſtremum agmen ductandum dedit, teſte Tacito, manifeſto nimirum probatæ illorum fidei in Romanos argumento. In quo bello memorabilis Carioualdæ Batauı fortiſſimi ducis virtus eluxit, Taciti elogio honorifico celebrata, qui Batauos ductans in Cheruſcos, auſpicijs Germanici, pertractus in inſidias ab hoſtibus fugam ſimulantibus, poſtquam diu illorum vndique coortorum cateruas ſuſtinuerat, ipſe vt hoſtilem globum perfringeret, in denſiſſimam aciem irruens, ſuffoſſo equo & telorum nube obrutus, cum nobilitate aliqua, haud inultus cecidit. Magnum etiam victoriæ momen-

Carioualdæ Bataui virtus.

momentum in Batauorum cohortibus extitiſſe, non diſſimulat Tacitus lib.17. quãdo Vitellius metu præpeditus, Cl. Ciuilem inter Batauos præpotentẽ, quippe regiæ ſtirpis virum, vinculis emiſit, periculoq́. exemit, ne ferocem gentem illius ſupplicio alienaret prouocaretq́. intẽperiem octo cohortium Batauicarum, quæ (vt verbis eius dicam) *prout inclinaſſent, grande momẽtum ſocia aut aduerſa eſſe poterant.* Eædem cohortes eò rem perduxerãt, vt quartamdecimam legionem (cuius ipſæ auxilia fuerant in compeſcenda Britannica rebellione) coërcuerint & ferociam eius fregerint, quamuis habito delectu à Nerone, potiſſima illi gloria inclytæ famæ acceſſerat; qua re inflatæ atque inſoleſcentes, ita ſuperbè agere cœperant, vt apud tentoria quoque militum iactarent & quaſi cum conuitio illis exprobrarent ſuam virtutem, ſuâ præcipuè operâ Neroni ablatam fuiſſe Italiam, imò fortunam belli omnẽ in ſua manu poſitam prædicantes. Eaſdem quum ſeparare vellet Fabius Valens legatus, quòd diſciplinæ corruptelam in exitium erupturam vereretur, & iam partem illarum ſocijs in ſubſidium abire mandaſſet, quòd ſic quieturam tempeſtatem illam exiſtimaret, tum verò mutatis repentè animis legiones omnes mœſtæ fremere cœperunt & quiritari, ſe fortiſſimorum virorum auxilio deſtitutos orbari, veteres illos & præteritorum omnium bellorum victores à ſe abduci, ac veluti validiſſimos artus à corpore ſuo auelli, illa eſſe ſuſtentacula & quaſi columina Italiæ quæ abriperentur, in illis victoriæ ſitam ſanitatem. Quos motus quum pararet pro imperio comprimere Valẽs, ægrè elapſus è manibus, & ſeruili in veſte ignoratus, diripi ſarcinas ſuas & aurum pati ſuſtinuit. Quod exemplum nõ poſtremum eſt amoris, & fiduciæ legionum in Batauos, cum militones quidem, ſed qui (ſi æquis auribus dicendum eſt) nimium ſuperbi & in æquales ac pares faſtidioſi, odium inexpiabile, quàm cõmiſerationem aut amorem magis meruerant. Has Batauorum copias cum quartadecumanis Britanniam petituras, agmini ſuo vt fidas coniunxit

Batauos offendere veretur Vitellius.

Batauorum ferocia.

Amor legionum erga Batauos.

iunxit poſtea Vitellius, ſed, vt erat ventre ac gula ſibi ipſe hoſtis, rerum minimè prouidus ac ſocors, paulo pòſt in Germaniam remiſit, metu ne quid auderent truculentiùs, vbi reſumpto militiæ autoramento Flauianis Veſpaſianorum partibus robur auxere, iam tum fatis bello Italiæ domeſtico

Bataui prælia ordiuntur.

pariter & externo principium ordientibus. Quid dicam, quod ex Tacito Batauorum cohortes prælia auſpicari, hoc eſt inter principia verſari conſueuiſſe didicerim, vt eorum exemplo cæteri æmulatione quadam (quæ virtutis comes eſt) incitati fortiter auderent; ſcribit enim Iulium Agricolam ſtrenuum ducẽ, cohortatum fuiſſe Batauos, vt (quod ipſis vetuſtate militiæ exercitatum erat) cominus ad manus venirent in pugna contra Britannos, re ad mucrones adducta, quod ipſi cum Tungris pariter præſtiterunt, ita vt prorſus tunc illorum virtute apud Britannos debellatum fuerit.

Lib. 21.

Ita ſcribit idem auctor, laceſſentibus Batauis, ferociſſimo cuique Romanorum cœptum certamẽ & ortam trepidationem: quando nimirũ Romanus exercitus in prælio cum Ciuili inito, conſerere certamen cum Batauis auſpicantibus pugnæ præludia coactus eſt; ſed ita vt in trepidationem non paruam inciderit. Neque dubitarunt ijdem vltrò anceps cum amne & hoſte periculum ſumere apud Placentiam, quando animaduerſo quod gladiatorum (quod genus præ alijs cædes quærit, ea neceſſitate vt occidat, aut eandem vicem exſpectet) manus completis liburnicis inſulam medio amne ſitam occupare moliebatur, eôdem & ipſi contendere cœperunt libratis in amnẽ corporibus, manuumque remigio vſi citiùs eam tenuerunt, quàm remorũ operâ illi. Itaque tranſgreſſi ſtabili gradu pugnantes & certa dirigentes vulnera, in eos qui nutabant è nauigijs deſcenſum prohibuerunt, neque ea audacia contenti, in vada deſilientes, illorum puppibus manus iniecerunt, & nautarum munia obeundo foros conſcenderunt, multas naues demerſerunt, & reliquis quæ ſuperfuerant, abruptè fugam intendere compulerunt, quod & Tacitus & Plutarchus memoriæ prodi-

Pugnare contra Batauos formidãt Romani.

Gladiatores.

prodiderunt. Batauorum cohortes aliquot Lupicinum magiſtrum armorum ſub Conſtantio Imp. virum bellicoſum & caſtrenſis rei peritum in Britanniam ſecutas refert Ammianus lib. 20. Conſtantius idem ſucceſſibus Iuliani inuidens, quem Cæſarem renunciarat, Batauos ſub eo in Gallia ſtipendia pedibus facientes, quorum præcipua virtutis erat opinio, euocauit ad expeditionem quam in Parthos mouebat. Sed illi iniquiſſimis animis ferentes ſe remotiſſimè à genitalibus oris velut longinquum in exilium deportari, in Iuliani nomen iurarunt, verbiſque conceptis cum dira execratione, poſt admotos iugulis ſuis gladios, donec vitæ finem impleuiſſent, quoſuis pro eo caſus ſubire velle iuriſiurandi religione confirmarunt, vt ab eodem ſcriptore traditum eſt. Iidem Valentiniano orbis Romani imperium obtinente, Theodoſium bellicis rebus feliciſſimè cognitum, in expeditionẽ ad cõprimendos rebellantis Britanniæ motus ſuſceptam ſecuti ſunt, Londinumque (quod etiam Auguſtam poſteri dixere) è difficultatibus eripuerunt: eorumque dux (ni fallor) vir acer, ſed iuſti rectique tenax, Ciuilis nomine, pro rectore Britanniæ à Theodoſio conſtitutus fuit, vti idem auctor ſcriptum reliquit. Commemorat & à Decentio tribuno ductam fuiſſe Batauorum lectiſſimam manum contra Parthos, tanto terrarum interuallo militaturam. Quin & miſſos in Britanniã Conſtantio Imp. ad coërcendas Pictorum Scotorumque excurſiones, iamque adulta hyeme fretum Britannicum traieciſſe, ex eodem conſtat. Batauorum ſubſidiarias cohortes circum ſe habuit Valens Imp. in fatali illo prælio quo cum Gothis confligens interijt, quas cùm Victor Comes in ſubſidiũ deſerti ab armigeris Imp. cogere contendit, neminem ex illis inuenire potuit, ſiue in tanto armorum fragore turbatis ordinibus, ſiue quòd hoſtilis eos gladius abſumpſerat fortiter pro duce ſuo præliantes. Tacitus quoque refert Batauos peſſimè accepiſſe Vbios, velut leuitatis nomen in ijs vltos, qui Germanica origine erubeſcentes, eiurata patria, Agrippinenſes vocari

Lupicinus.

Batauorũ expeditiones.

Lib. 20.

Londinum, Auguſta olim.

Lib. 20.

Marcodurum, hodie Dura. prætuliſſent: eorundem cohortes apud Marcodurum (quod oppidũ expugnatione Caroli V. Cæſ. nobile Duræ nomen ſeruat) profligarunt ijdem. Quid, quòd ipſorum virtus in bello contra Romanos ductu Ciuilis moto emicuit aduerſus Neruios, quibus bellicæ virtutis primas ferè tribuit Cæſar, quos conatos Ciuilem tranſitu Moſæ arcere, obtriuere Caninefates. In conflictu quo Iulianus Cæſ. cum Alemannis manus conſeruit, diiectis iam equitum Romanorum cuneis, niſi Bataui auxiliares peditum aciem iam labantem ac fugam circumſpectantẽ confirmaſſent reſtituiſſentque, in ſummum diſcrimen redacta res fuerat, qua inclinatione Rex Alemannorum captus fuit, teſtante Ammiani hiſtoria. Bataua caſtra in Rhœtiæ finibus commemorat Scotus auctor Codicis præfecturarum Romanarum, quod oppidum Lazius corruptè nunc ab Italis Bulſanum dici annotauit. Idem nominat tribunũ cohortis nonæ Batauorum in Boioduro Norici. Eugippus quoque vetus auctor, qui imperante Iuſtiniano Herulorum hiſtoriam contexuit, meminit eiuſdem oppidi Bataui, quod & Boiodurum in Norico. His è teſtimonijs omnibus liquere abundè poteſt, Batauorum gentem martialem, coluiſſe præcipuè militiam, ac longè lateque diffuſam per immenſos orbis tractus, nomini Romano aduerſum hoſtes in neceſſitatibus vtilem operam nauaſſe. *Olino, hodie Hole.* Batauos milites præſidiarios fuiſſe apud Olinonem (qui locus traiectui Baſilienſi vicinus, hodie Hole vocatur) ſub imperio ducis militaris, viri ſpectabilis, annotatum eſt à Beato Rhenano in rerum Germanicarum commentarijs. *Bataui terribiles Romanis.* Terrori eos fuiſſe nõ alijs modò gẽtibus, ſed ipſis quoq. Romanis, vnico diſticho declarauit Epigrammatarius libro, cui *Martial.* Apophoreta nomẽ indidit, quum ait ſub *Germani* perſona,

Nota ex hoc lemmate aſſeri opinionem illã Iunij, Germanos pro Batauis vſurpatos antiquitùs.

Sum figuli luſus, ruffi perſona Bataui,
Quæ tu derides, hæc timet ora pater.

Voluit autem innuere fictiles Batauicæ perſonæ vultus, quos ex argilla figulus duxerit, in ludicra ac puerorum crepundia, quibus tenella ætas luſitet, olim veros fuiſſe parentibus

tibus illorum in procinctu ſtantibus formidatos. Equitatum Batauicũ, qui Hadriano Imp. militans, Iſtrum amnem natando traiecerat, armis omnibus inſtructus, tantum terrorem incuſſiſſe Pannonijs aciem auſis, ſcribit Xiphilinus verbis Dionis (cuius hiſtoriam in epitomen contraxit) vt protinus imperata facere, eiuſque arbitrio cuncta permittere non abnuerint.

CAP. VI.

Batauos arte Natandi excelluiſſe, & Equitatu.

NATANDI peritia præcelluiſſe Batauos ſcriptorum monumenta documẽto eſſe poſſunt, qua in re id mihi præ cæteris admirationem accendit, quod non modò ſe, manu pro clauo vſi, ſed pariter & equos & arma adhæc regerent. id quod in Iulij Agricolæ vita ſcripto prodidit Tacitus, in hanc ſententiam. *Batauorum auxiliarium ope Iulius Agricola tentatam antea, ſed infeliciter, Monam Britanniæ inſulam in deditionem accepit, quando non claſſe aut nauibus inſulam ingreſsi, ſed patrio nandi vſu, quo ſe pariter & equos atque arma regunt, difficultatem omnem ſuperauere, depoſitis in littore ſarcinis, quum obſtupefacti hoſtes mentem oculosq́; in claſſem nauesq́; intenderant.* Hanc gloriam Germanis in genere Dion, exẽplo Cæſaris, tribuit. *Barbari*, inquit, *nunquam futurum credentes vt Romanus exercitus fluuium abſque ponte ſuperaret, otioſius negligentiusq́; caſtra tenebant in ripa vlteriore, in quos immiſit Germanos* (vides lector etiam hîc Germanorum appellatione Batauos à Dione deſignari) *quibus mos eſt etiam per rapidiſsimos fluuios leui de cauſſa in armis tranſnatare.* Artem atque dexteritatem in natando ſingularẽ oſtenderunt ijdem apud Placentiam ab Othonianis inſeſſam, quum illi pro Vitellianis pugnarent, videntes quòd gladiatorum (quos μονομάχους Plutarchus vocat) manus nauigijs moliretur occupare inſulam in medio amne ſitam, ipſi nando præuenerunt, tranſgreſſiq́ue deſcenſum gladiatorum in terram prohibuerunt, ſtabili

Tacit.

Mona Britanniæ inſula.

Germani pro Batauis.

F 2 gradu

gradu in illos nutantes è nauibus certa vulnera dirigentes. Vbi ſtudium illorum natandi egregium in amne non ſegni & profundo eluxit. Quid verò clarius ijs Taciti verbis li. 20. vbi initia Bataulci motus deſcribit? *Erat*, inquit, *domi delectus eques, præcipuo nandi ſtudio, arma equosq̃; retinens, integris turmis Rhenum perrumpere*. Cæſar quoque Batauos equites, quos ſemper Germanorum nomine honeſtat, demiſſioribus ripis Nilum flumen tranaſſe refert, in expeditione Alexandrina. Ciuilem ſimiliter in mala pugna agnitum ex alterius oculi orbitate, teliſq̃ue hoſtium appetitum, omiſſo equo Rhenum tranſnataſſe ſcribit Tacitus. De Sorano Batauo Suidas incertum quo ex auctore commemorat, in Pannoniam veniſſe, Iſtrum flumen, ita vt erat armis opertus, tranſnataſſe barbara natione inſpectante, reique miraculo attonita. Cuius rei fidem elogio non inelegante, iuſtoque laudis encomio tranſmittere ad poſteros non puduit Hadrianum Imper. virtutis in extero admiratorem; quod ita habet, haud indignum memoria:

Batani equites Nilū tranant.

Soranus Batauus Danubium armatus tranat.

Sorani Batani viri fortiſſimi Epicedium.

Ille ego Pannonÿs olim notiſſimus oris,
Inter mille viros primus fortisq̃; Batauos,
Hadriano potui qui iudice vaſta profundi
Æquora Danubÿ cunctis tranare ſub armis,
Emiſſumq̃; arcu dum pendet in aëre telum,
Ac redit, ex alia fixi fregiq̃; ſagitta:
Quem neque Romanus potuit, nec Barbarus vnquam
Non iaculo miles, non arcu vincere Parthus:
Hîc ſitus, hîc memori ſaxo mea facta ſacraui.
Viderit an ne aliquis poſt me mea facta ſequatur.
Exemplo mihi ſum primus, qui talia geſſi.

Confirmat hoc ipſum Dion Nicæus, non de vno hoc Sorano, ſed de vniuerſo Batauorum equitatu, verba faciens: ait enim Hadrianum Imper. ſummam militiæ & copiarum geſſiſſe curam, vt diligenter exercerentur, ita vt equites Bataui nominati, Iſtrum ſeu Danubium armati tranarent, magno ob id terrore conſternatis Barbaris. Xiphilini epitomiaſtæ

niaſtæ verba adſcribam, vt mendum in illo Græco codice
œdum exteram. οὕτω καλῶς ἤσκητο τὸ στρατιωτικὸν αὐτῷ, *Locus emēdatus in Xiphilino.*
ὥστε καὶ τὸ ἱππικὸν τῶν καλουμένων βατάβων μετὰ τῶν ὅπλων
ιενήξατο. vbi vice βατάβων perperam impreſſi codices βα-
ἀων legunt, & ſcripturæ vitium ſecutus Georgius Merula *Merula error.*
urpiſſimè impegit. Quæ etiá fiducia nonnunquam exitio-
ipſis fuiſſe legitur. Nam quum molitus in Cheruſcos ex-
editionem Druſus, cum pedeſtri pariter & equeſtri exer-
tu æſtuaria Oceani apud Amiſiam amnem intrepidè
anſiſſet, priuſquam æſtus creſceret, Batani, inquit Taci-
is, poſtremum auxiliorum agmen, dum inſultant aquis,
temque nandi oſtentant, turbati, quidam etiam hauſti
irgitibus ſunt. Quod hîc de Batauis teſtimonium edimus,
Herodianus qui ſui temporis Impp. vitas ſcriptis prodi-
t, in Germanos transfert, quos exercitatos natatu dicit, vt
ui non alia balneatione vtantur, quam lotione fluuiali. &
ſela his verbis: *Quamuis ſæua hyeme, nandi non patien-
s tantum illis, ſtudium etiam eſt.* Verùm ego libenter hîc
eriatis iſtis ingenijs, quæ vmbraticis literis addicta ſunt,
dicerim, militaríne diſciplinæ adamuſſim omni ex parte
tisfeciſſe exiſtimandi fuerint Bataui maiores noſtri, an
inus: qui ſalſi maris ſinum in Britannia, & fluuios pan-
lia tecti, tranſmiſerint natatu, vnde rubigine & ſqualllore
fici exediq́ue arma neceſſe fuerit, quum tamen Fl. Vege-
s in equitatu (quo noſtra gens præcipuè valuit) armorum
endorem, velut ad hoſtium terrorem imprimis compa-
um, potiſſimum extollat. Equidem cum temerario Pari-
litem hanc decidere plenis buccis reformidem. minùs
nen conſentaneum in ſpeciem videri poſſe aio, bellico-
m eſſe cuius arma ſqualore fœdata, quadam diſſimula-
nis ſpecie, viſantur, id quod neceſſario illic accidere opor-
it. Quare ita exiſtimo, noſtros maiores magis fortes eſſe,
àm videri maluiſſe.

Cap. VII.

Batauos cur Auricomos Poëtæ vocent, & de Batauo ſmegmate.

BATAVI, exemplo fermè cæterorum Germanici nominis, cæſariem aluêre flauam, vnde epitheto Auricomos Poëtæ, & inter hos Silius Italicus, dixerunt, quomodo & Vandalos χρυσοειδεῖς, id eſt, auricolores capillos Procopius habere ait. Eum colorem in crinibus gelidi cœli beneficio
Lib.2.ca.78. reddi exiſtimat Plinius, ego etiam vſu ſmegmatis & lixiuij,
Flauedo crinium vnde? quo crines rutilabant; cuius rei fidem facit Epigrammatarius, qui ſpumam Batauam lixiuium appellat illo verſu:
Batava ſpuma *Et mutat Latias ſpuma Batava comas.* & Cauſticam alibi,
Cauſtica ſpuma. *Cauſtica Teutonicos accendit ſpuma capillos*, ab ignea vi cineris, qui lixiuio incoquitur, & quo ſmegma ſiue ſapo conficitur, tam liquidus, quàm ſpiſſus, quem in trochiſcos orbiculóſve etiam conformabant, talemque Mattiacam
Mattiaca pila. pilam nominat Martialis, à Mattiacorum gente vt Batauiæ vicina, ita & eodem in obſequio Romanis deuincta, quos Selandos nunc dicimus. In promiſcuum autem & viris & fœminis vſum eo vſq. ceſſerat rutilãdi capillos mos, vt non puduerit Antoninum Imp. capiti flauam cæſariem aptare, quæ mentiretur Germanicæ tonſuræ modũ, vt refert Herodianus. Domitianum quoque cultiorẽ fore ait Martialis,
Lib.4. ſi captiuorũ Germanorũ comis adſcititijs adornetur, quæ Poëtæ Cæſari adulantis adhortatio, ſtudium illud æmulum facilè prodit, dum quadam excuſationis imagine ad tegendam heri ſui mollitiem vtitur. Tacit. ſcribit Germanis oculos eſſe truces & cæruleos, & comas rutilas. ſimiliter Horat. *Germanam pubem appellat cæruleam.* & Iuuen. Sat. 13.

Cærula quis ſtupuit Germani lumina, flauam
Cæſariem & madido torquentem cornua cirro?

Iſtud verò rutilandi capillitij ſtudium adeò pertinax etiamnum inſedit Friſiorum Ciſrhenanorum & Friſiabonum genti, vt ſingulis fermè hebdomadibus, lotas cau-

auſtico lixiuio proles, æſtiuo maximè tempore locis apri-
is exponant.

Cap. VIII.

De Rheno fluuio, eiusq́; brachijs & oſtijs Batauiam finientibus.

Flvvios omnes antiquitas pro Dijs habuit, & diuinis honoribus cumulauit, vnde paſſim legere eſt votiuos ...ines illis fuiſſe ſacratos (quæ res copioſè à nobis in Com...entario de Coma olim explicata eſt) & maſculas hoſtias, ...ecunditatis ſymbola atque argumenta, ijſdem mactatas: ...eque abs re Homerus omnium inuentionum fons amnes ...ιιπετέας dixit, quaſi Iouios & ab Ioue genitos, vt exponit ...orphyrius, quod imbribus nimirum quos aër demittit, au...eſcant, quò ſpectat illud Parmenonis Byzantini poëtæ, ...γύπτιε Ζεῦ Νεῖλε, vbi Nilum Ægyptium Iouem exemplo ...indari nominat, ob diuinitatis exiſtimationem: quem ho...orem vt in genere omnibus fluuijs detulerunt Perſæ, te...ante Arnobio, ita priuatim Ægyptij Nilo, Phryges Mæan...o, Germani Rheno ſuo, diuerſa ſingulæ nationes ratio...e, ſi Maximo Tyrio credimus. Nam Peneum amnem ob ...mœnitatem Theſſali coluere: Iſtrum Scythæ ob amplitu...nem: Spartani ſuum Eurotam legibus iuſſi: Iliſſum Athe...enſes propter ſacrorum honorem, ad quæ non aliunde ...ua petebatur: Ætoli Acheloum ex fabula: Cappadoces ...æotidem paludem propterea quod ſacroſanctum ipſis ...ſet iuſiurandum per eam non minus quàm Dijs per Sty...m, tum quòd regni ipſorum terminus eſſet. At enim ue... diuinitatem amnium metiendam arbitror ex ope libera... fœcunditatis, qua limum agris inuehunt, eoſque veluti ...rcorant, qua Rhenum fluuiorum regem minimè defe...m neque alijs ſecundum reor, ita vt verſus illos Dionyſij ...commodari veriſſimè illi debere exiſtimem, quos de fœ...ndiſſimo Nilo extulit, οὐ γάρ τις ποταμῶν ἐναλίγκιος ἔπλετο ...ῳ, οὔτ' ἰλὺν βαλέειν, οὔτε χθονὸς ὄλβον ἀέξειν. hoc eſt,

Non

Fluuij pro Dijs olim culti.

Fluuij cur διιπετεῖς.

Fluuij cur diuini crediti.

Non alius Rheno valeat componier amnis,
Augeat vt ſegetem, aut limum pinguem inuehat aruis.

Germanorum opinio de Rheni diuinitate. Diuerſa ratione Germania diuinum numen Rheni ſui horrebat, id ſibi perſuaſum habens, Rhenum arbitrum eſſe ſeuerum ac vindicem coniugalis fidei in liberis, quos recens in lucem editos, clypeoque impoſitos, in alueo fluminis exponebant, vbi clypeus fluitans, legitimi partus; ſidens, adulterini indicium præbebat; *Rhenus ἐλεγχέγαμος.* vnde eleganti epitheto ἐλεγχέγαμος Græco Poëtæ dictus eſt, velut arbiter coniugij. Quam rem Iulianus in hæc fermè verba ad Maximum Philoſophum depinxit: Rhenus, inquit, Germanus iniurius non eſt, qui nothos infantes ſubſidere mergique vndis patitur, velut illiciti tori iuſtus arbiter, quos verò legitimo cõceptos ſemine cognorit, fluitantes aquis effert, pauidæque matri reſtituit, reddens illi ſoſpitem prolem, ceu indubitatum caſti atque integri connubij teſtimonium. Quem gentis illius morem Galenus, Nazianzenus, Nonnus, Simocatus tradiderunt, & Claudianus illo verſu,

Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.

Rhenus vnde dictus. Atque iſta diuinitatis opinio inuexit fortaſſis & nominis religionem, vt non à puræ limpidæúe aquæ nitore Rhenus dictus fuerit, ſed ab intemerata tori puritate, cuius arbitrium penes ipſum erat. qua ratione duobus in locis à Nonno in Dionyſiacis ῥηνὸς ἴλυρ, vocabulo purè putéque Germanico appellatur, quaſi zelotypum dicas, aut zelo ardentem, id enim eſt illis *yuer.* yuer. Rheni curſus multiplici ratione ingenia exercuit inter ancipites diſputationes de oſtiorum numero & exitu, *Pugna auctorum de Rheni oſtijs.* culpa maximè ſcriptorum qui rem ambiguam & controuerſam diſtinguere neglexerunt, his bina illi oſtia aſſignantibus, Plinio hiſtorico & oculatæ fidei teſte ternis in mare oſtijs exire illum prodente. Prima difficultas nata eſt ex Virgilij epitheto, quo Rhenum *bicornem* appellat, quem vt Poëticæ patrem ſequuntur Auſonius, & illo verſu Claudianus, *Te Cimbrica Tethys*
Diuiſum bifido conſumit Rhene meatu. & Panegyrici auctor ad

ctor ad Conſtantinum, *Tot*, inquiens, *noſtri greges flumine bicorni merſantur*; alludens ad Maronis verſum.

His, vt Poëtis, minus habendum erat fidei, quòd iſti generi rotundo ore loqui Muſæ conceſſerint & libertate maiore vti; niſi Cornelius Tacitus, Pomponius Mela, & Aſinius apud Strabonem geographum duobus oſtiis in mare defluere prodidiſſent: quorum verba teſtimonij loco proferenda ſunt ante omnia, ne quid in animis ſcrupuli reſidere patiantur. Strabo igitur lib. 4. de Aſinio Quadrato hiſtoriographo ſuo æquali loquẽs ſic, φησὶ δὲ δίςομον εἶναι, μεμψάμενος τοὺς πλείω λέγοντας, ait Rhenum eſſe bicornem, hoc eſt, binis oſtijs in mare erumpere, inſimulans eos imperitiæ qui plura habere dicãt. Taciti verba hæc ſunt lib. 2. *Rhenus vno alueo cõtinuus, aut modicas inſulas circumueniens, apud principium agri Bataui, velut in duos amnes diuiditur, ſeruatq; nomen & violentiam curſus qua Germaniam præuehitur, donec Oceano miſceatur; ad Gallicam ripam latior & placidior affluens, verſo cognomento Vahalem dicunt accolæ, mox id quoq; vocabulum mutat Moſa flumine, eiusq; immenſo ore eundem in Oceanum effunditur.* Qui locus duorum tantùm meminit fluentorum, vnius quo Friſia Germaniæ pars alluebatur, & alterius quod in hunc vſque diem nomen tuetur. Audiamus nunc Melam loquentem ita lib. 3. *Rhenus Alpibus decidens, propè à capite duos lacus efficit Venetũ & Acronium, mox diu ſolidus & certo alueo lapſus, haud procul à mari huc & illuc diſpergitur, ſed ad ſiniſtram amnis etiamtum & donec effluat Rhenus, ad dexteram primò anguſtus & ſui ſimilis, pòſt ripis longè ac latè recedentibus iam non amnis, ſed ingens lacus, vbi campos impleuit, Fleuo dicitur, eiuſdemq; nominis inſulã amplexus, fit iterum arctior, iterumq; fluuius emittitur.* Neq. hic locus aliud loquitur, quàm duobus oſtijs in Oceanũ exonerari Rhenum. Hegeſippus quoque Rhenum bicornẽ fluuium nominat, quem capulis (nauigij id genus erat vt lintri non abſimile, ita bellicis expeditionibus ineptum) nauigaſſe Germanos,

Rheni duo oſtia.

Strabo.

Tacit.

Mela.

poſteà verò quàm armis Romanorũ ceſſiſſet ſubacta Germania, liburnicis ſtratum opertumque ſcribit. Accedit ad numerum, ſi dijs placet, Seruius Honoratus, qui *bicornem Rhenum* à Marone dictum annotat, quòd per duos fluat alueos, vnum quâ Romanum Imperium ſit, alterum quâ interfluat Barbaros, ibique *Iambal* vocari. Quibus verbis innuit, opinor, alterum oſtium eſſe quod Rom. imperium in Belgica finiat, alterum neſcio quod ſomniat inter Barbaros manare, Marſacos nimirũ & Friſios, *Iambal* nomine; quod, niſi corrupta ſit germana ſcriptura; *Iſal* ab impoſtore quopiam qui ludibrio hominem habuerit, ſuggeſtum illi in aurem ſuſpicor. Ab his diuerſum ſentire & loqui manifeſtè deprehenduntur Plinius & Ptolemæus, quorum ille Batauiam, cum reliquis quas enumerat inſulis, ſterni inter Helium & Fleuum oſtia, tradit, mediumque inter ea os modicum nomini ſuo alueum cuſtodire: quibus poſtremis verbis Rheni nomen patrium ſeruare, non adoptiuas in mare aquas vehere tertium oſtium indicat. Ptolemæus verò qui poſteriore ſæculo vixit, poſt *Lugodunum Batauorum* citat nominatim tria hoc ordine oſtia, *occidentale*, *medium*, *&* *orientale, latus autem Bataniæ ab oriente finiri Rheno amne ad Germaniam magnam*. hæc ille. At Cæſar pluribus illum capitibus (quo vocabulo oſtia deſignari puto) in Oceanum influere affirmat: ſed adſcribamus eius quoq. verba, quòd momentum aliquod adferre ad cognitionem rerum, hactenus mancam, inſtruendam confirmandamq. videantur. *Moſa profluit ex mõte Vogeſo qui eſt in finibus Lingonum, & parte quadam Rheni recepta, quæ appellatur Vachalis, inſulam efficit Batauorum, neq. longiùs ab eo millibus paſſuum* LXXX. *in Oceanum influit. Rhenus autem oritur ex Lepontijs qui Alpes incolunt, & longo ſpatio per fines Ætuatium,* (qui hodie corrupta voce Tauetſchor nominatur) *Heluetiorum, Sequanorum, Mediomatricum, Triboccorum, Treuirorum citatus fertur, & vbi Oceano appropinquat, in plures diffluit partes, multis ingentibusq. inſulis effectis, quarum pars magna à*

Iambal oſtium Rheni.

Cæſar.

gna à feris barbariſq́; nationibus incolitur : ex quibus ſunt qui piſcibus atque ouis auium viuere exiſtimantur, multisq́; capitibus in Oceanum influit. In his teſtimonijs ſcriptorum, quæ hactenus varia adduxi, magna diſſenſio, graue diſſidium ſe aperit, vnde & non minor iudiciorum inconſtantia & diſſolutio vt ſequatur neceſſe eſt, præſertim apud eos qui res incompertas ſibique abſtruſas in literario otio rimari & ingenio altiùs veſtigare contendunt, tantoque magis ſi per commentaria lucem obſcuris fœnerare, vel auditoribus ſatisfacere exempta dubitatione ſatagãt. nam qui obiter auctores legendo delibant, canum Niliacorum ritu, qui currendo amnem lambunt, in altioribus ſenſis nihil difficultatis inueniunt: id quod accidere omnibus neceſſe eſt, qui locorum & ſitus ignoratione tenentur, quibus negatum eſt oculis intueri ac contemplari ea quæ ſcrupulos & obſcuritatem leuarent. Inter quos ſingularem & rarï exempli diligentiam Henrici Glareani, viri candidiſſimi & iuuandis ſtudijs facti, vt admiror, ita doleo non obtigiſſe illi qui vim honeſtiſſimi deſiderij in illa voluntate explere potuiſſet, quando in colloquio apud D.Eraſmum nõ procul ab oſtiorum Rheni vno in lucem editum, locorum difficilium de Rheno enodationem, quibus non Oedipo, ſed ſolùm viæ commonſtratore opus videbatur, propoſuerat. Quo tempore (vt quando in hanc narrationẽ incidi, per occaſionem detexam) adiutum ſe & recreatum nonnihil fortuito viri eruditi aduentu non diſſimulat, qui intellecto hæſitationis modulo, profeſſus eſt in volẽtis gratiam id ſe explicaturum, his verbis vſus, quæ ipſiſſima referam verbis auctoris. *Tertium,* (inquit) *Rheni oſtium, quod hodie Iſela dicitur Ptolemæo & neſcio quibus alijs celebratũ, id verò antiquitus non fuit, ſed Druſi aduerſus Germanos bellantis iuſſu, foſſa in mare deducta factum eſt, vt munimentum aduerſus Barbaros eſſet.* Quibus viri verbis, quæ ex fide retuli, acquieuiſſe, neque vt aliquid ſciſcitaretur altiùs, in mentem ſibi veniſſe fatetur. At enimuero oſcitanter nimis & perſunctoriè viri

Henr. Glareani laus.

doctiſſimi auribus irrepſiſſe ac ſatisfacere voluiſſe, quiſquis ille Belga fuit, videtur: ſiquidem quod de Iſelæ foſſa in mare deducta ait, id à veri fide abſonum eſt, quando ad duo tantùm milliaria militari opere foſſam à ſe cognominatam Druſus perduxit, vti pòſt declarabitur; neque ſolùm vt aduerſus barbaros munimentum eſſet, ſed magis vt auerteret vim & impetum aquarum nouo aquæductu; tum præcipuè vt claſſem ea via in Septentrionalem Oceanum deduceret ad expeditionem quam in Cheruſcos moliebatur. Adnitar itaq. fauſtis auibus pro virili has difficultatum ſalebras tollere, nodos expedire, diſſidia componere, quamuis arduum id & laborioſum ſæculis omnibus habitum ſit, ita vt prouerbijs quoque locus apertus inde fuerit. Ingenioſa tamen antiquitas quatenus in his rebus progrediendum, exemplis varijs ſed in illuſtri poſitis, Theſei, Oedipi, atque Herculis dico, manifeſtè oſtendit. Theſeus ad tollendum Minotaurum monſtrum Labyrinthum ingreſſus, duce filo, quod Ariadna ſubminiſtrarat, ineluctabiles ædificij errores & flexus ſuperauit. Oedipus ſiue ingenij dexteritate, ſiue fatali ſorte vſus, inexplicitum Sphingis ænigma diſſoluit, exitio in auctoris caput conuerſo. Herculi monſtrorum domitori quantum, dij boni, negotij exhibuiſſe Hydram læta illa & ſemper rediuiua capitum repullulantium ſobole intelligimus, oneri ceſſuro, ni aſcito in ſocietatem laborum Iölao, voti compos factus ea feliciter confeciſſet? Horum ego veſtigijs cum laude inſiſtendum mihi ſatius exiſtimo, quàm proruptam, licet felicem, Alexandri Macedonis fiduciam ſequi, quando Gordium nodũ explicare aggreſſus, non reperto vnde nexuum capita inciperent, quóve ſe cõderent, gladio vinculum diſſecuit. Quapropter vel veritatem ducem ſequens, vel lectionis ope adiutus, vel meliorum codicum ſubſidiarijs copijs inſtructus, difficultates cùm hîc tum alibi ſuborituras ſuperare contendam: quod vt feliciter exequar, deſignatoris munus ſuſcipiendũ ante omnia mihi video, curſuſque Rheni notandus ac digitis quodammodo deſignan-

Foſſa Druſiana.

Tres modi tollendarum difficultatum per exempla monſtrati.

Violẽtus modus tollendæ difficultatis.

deſignandus. Rhenus itaque è Lepontiorum iugo ortus, mox per Lemannum lacum inoffenſo alueo euolutus, dein per confragoſa ac præcipitia eluctatus, poſtea leni agmine ſpatioſus, infra Bingium fauces rupium anguſtiaſque Germaniæ peruadit, multis receptis fluuijs, inter quos Nicer & Mœnus, pòſt Moſella apud Confluentes (quem *Obrincum* Ptolemæus vocat) auctus, Vbioſque emenſus, demum circa initium agri Bataui (qui locus nunc Cliuici iuris eſt, & Lobeco vetuſta arce & telonio nobilitatur) ſcindit ſe bifido curſu in diuerſa labens: quam diuiſionem eleganter Mamertinus *diuortium*, Frontinus *diuergium* amnis nominant, ille à diuertendo, hic à vergendo in diuerſum. Hunc ego locum tempore Caroli Craſſi ad annum ſalutis IↃ. CCCCLXXXVI. cognominatum fuiſſe Heriſpich, & nefaria cæde Gothefridi Danorum & Friſiorum Regis per Imp. procurata funeſtum, qui ad eum locum legatis Imperatoris occurrerat, lego. Ne verò in dubium vocetur, an idem locus fuerit, docent luce clariùs Reginonis Prumienſis verba. *Gothefridus*, inquit, *audito legatorum aduentu, illis obuiam procedit ad locum, qui dicitur Heriſpich, in quo Rheni fluenta & Vahalis ſe alueo reſoluunt, & ab inuicem longiùs recedentes Batauorum prouinciam ſuo gurgite cingunt*. Quibus verbis ita dilucidè, ita planè locum diuortij ceu digito deſignauit, vt nullus metator exactiùs. Eundem locum pulchrè depinxit Claudianus de Stiliconis celeritate in feſtinando itinere ad cõpeſcendos Francorũ motus loquens, his verſibus:

Rheni curſus. *Lobecum.* *Diuortium Rheni.* *Heriſpich.* *Claudian.*

Impiger à primo deſcendens fluminis ortu
Ad bifidos tractus & iuncta paludibus ora
Fulmineum perſtrinxit iter.

& Auſonius de Rheno & Moſella iunctis loquens: *Auſon.*

Alueus extendet geminis diuortia ripis,
Communesq; vias diuerſa per oſtia fundet.

Apud Lobecum igitur bipartitò curſum ſuum diuidit, ita vt pars altera Rheni nomine appellata *Arenacum* rectâ petat, à veteribus ſic dictum, quod poſteri mutarunt in *Arne-* *Arenacum.*

 heimum,

heimum,ceu aquilæ domicilium, vrbẽ Gelriæ primariam,
& Concilij Senatorij ſedem,in quo nũc caput & Præſidem
Arnoldi Saſboti laus. agit Arnoldus Saſbotus Hagẽſis, cuius integritatis famam,
& ingenij benignam venam nulla obliterabit ætas. Inde
Vada. non multum ſinuoſis mæandris flexuoſus Vadam prope-
rat,quod eo nomine oppidum Tacitus vocat, acriter & à
Ciuili Batauorum duce oppugnatum, & à præſidio Roma-
no defenſum, ſunt qui Vaganum ſcribunt. Ab eo ſe flectit
Rena. Renam, *Rinnes* Tacito nominatam, quam à Claſſico Tre-
uiro regia nobilitate & opibus clariſſimo ſtrenuè oppu-
Batauodurũ. gnatam ſcribit.Poſtea Batauodurum decurrit,vrbem, ſi fi-
dem Annales merẽtur, olim populoſam, & vaſto mœnium
ambitu circũdatam,nunc Wijck te Duerſteden vocatur, vt
Bilibaldi error. oſcitantiam ſupinam non ſatis admirari poſſim in Bilibal-
do,qui eam penitus exciſam,ſed arcem habere ſuperſtitem
Batenburgum dictam annotauit: hic Rhenum fuiſſe ponte
ſublicio iunctum oppido ex Taciti hiſtoria didici, tenta-
tumque irruptione,ſed fruſtra, à Germanis Ciuilis auxilia-
Lecca Rheni brachium. ribus. Inde Rhenus mutato nomine Lecca dici incipit,
quõdam riuulus tenuis è fonte ſuo Rheno aquas trahens,
elicis potiùs cognomento tunc dicendus (nec enim aliud
vox ipſa ſonat) at nunc reuera è riuo flumen factus, geni-
torem ſuum aquarum pabulo (vt ita loquar) interuertit &
ad ſe tranſtulit, ac ſuper illum animos extulit, nauium pa-
tiens, præ illo arido atque exucco; quod detrimentum in-
Rhenus apud Batauodurum per Leccam curſum quando mutarit. curriſſe Rhenum, & elici ſuo cedere coactum fama refert
ad octingenteſimum & ſexageſimum annum, ſtrage arbu-
ſtorum infamem: Annalium monumenta quadringenteſi-
mo abhinc anno illud incommodum diluuio,quo vniuerſa
propè Hollandia pelagi faciem repræſentarat, imputant &
acceptum ferunt:eaque tempeſtate Rheni obturamentum
incidiſſe,& Leccæ alueum latè ſe extendiſſe ſcribunt. Dif-
ficile eſt iudicium in tanto ſæculorum decurſu, itaque arbi-
Culemburgum opp. trij incertus nihil definio. Sic alueum illi ſuffuratus, Traie-
ctoq. iniurius Lecca, Culenburgum præuehitur, trifidum
oppidum

oppidum: exinde Vianam præterlabitur calamitoſa Brede- *Viana opp.*
rodiæ ſtirpis fama nuper inclytam: poſtea decurrit Scoon- *Scoonhouia*
houiam,cui oppido nomen factum ab hortorum & pome- *opp.*
torum pulchritudine: demum in Meruam amnem, priuſ-
quam Moſæ nomen induat,ſe effundit.Iam verò è regione
Vianæ modò nominatæ,ducta eſt poſt obſtructū Rhenum
ſuum, à Traiectenſibus magno impendio foſſa perpetua,
emiſſarium habens in Leccam,per quam lintribus,ſcaphis,
minoribuſq. nauibus important aut exportant merces ſuas,
quæ initium eſt & fons Iſelæ,ex ea namque quantumuis va-
doſa foſſa & aquarum inope, hic amnis naſcitur,tenui ortu,
primumq. oppidum adit Iſelſteinium,cui fœnerat nomen
ſuum, hæreditarium ornamentum ac dominium inclytæ
domus Iſelſteiniæ,quæ noſtro æuo clariſſimos duos Heröas *Iſelſteinium*
& Comites, Florentium & Maximilianum, illum Fabij *opp.*
Cunctatoris,hūc Achillis,æmulos tulit: inde Monfortium, *Monfortium.*
à Traiectinis Præſulibus conditum caſtellum in belli vſum,
nunc pacis & otij decore lætius: hinc Oudewateram oppi- *Oudevvate-*
dulum quæſtuoſam reſtionum & ſchœnoplocorum genti *ra.*
officinam,decurrit:exinde aduenis aquis auctus Goudam, *Gouda opp.*
non ſuo tantùm nomine auream, ſed cum ſuis copijs, tum
portu opportuno opulentam,perlabitur, deniq. cum aquis
nomen in Moſa amittit. Redeo ad Batauodurum,vbi vel
ſuperioribus aliquanto locis recta in dextrū flectebat Rhe-
nus curſum Traiectum verſus,vrbem multis nominibus il- *Traiectum.*
luſtrem,quam interluit olim, manentibus adhuc riparum
veſtigijs & Veteris Rheni appellatione nunquam moritu-
ra.In eaque ſum opinione poſt æquata ſolo vrbis inflam-
matæ mœnia, poſt tranſlatam aliò ad Anſiuarios Dauen-
triam ſedem Epiſcopalem, Præſulem Baldericum minus
laboraturū fuiſſe deſiderio vrbis, ſi ante illud tempus com-
moditas portus obſtructo Rheno, de quo paulo ante dixi, *Rhenus quan-*
ſublata fuiſſet, vt hinc perſuadeam mihi, poſterioribus ſæ- *do obturatus.*
culis tranſcribi debere iacturam aut potiùs calamitatem il-
lam interuerſi & obturati Rheni. Iſthîc ſe bipartito aqua-

rum

Vecta fl. rum agmine ſcindit in Vectam, quod fluentum Weſopium oppidulum non pœnitendum Goeylandiæ præterfluit, inde Mudam municipium, medium diuidit, arcemque lambens, Batauici maris in ſinum ſe condit. At ipſe Rhenus nomen auguſtum tenuis aluei anguſtis ſpacijs tuens, ſegnes aquas præter Woerdenum oppidum non poſtremi tituli, quod vſuariũ à Rege poſſidet Illuſtriſſ. Ericus Brunſuicenſium dux, prouoluit: inde longo tractu per Albiniana caſtra tanta lenitate manat, vt oculis vtram in partem fluat, iudicari nequeat, ſicque cunctabundus amœniſſimum vtrinque rus ſecat Lugdunum vſque, Germaniarum, vti declarabo poſtea, caput: quod priuſquam intret, in tres elices diffunditur, qui in lacum Lugdunenſem ſe exonerant, quorum hæc ſunt nomina, Marna, Zylia, & Douzia. Marnæ crepidini aſſident arx Pœlgeeſtaria, Alcmadia hodie dicta, cum caſtello cui Abbatis palus, à paludibus in quibus ſitum, nomen eſt, & Podiciorũ palus, quod olim caſtellum Zuetenſi nobilitati poſſeſſum, in monaſterij vſum nunc cõuerſum cernitur: adiacent & Marneburgum Lochorſtanæ familiæ peculium, & arx Varamonda à Varamundo Frãco (vti auguror) olim exſtructa & in ſtirpem Waramundiam gentilem cognominemque inde tranſlata. Zylia nomen dedit arci, quam Zylianam curiam indigitant, & Lugdunenſi portæ quæ riuum illum reſpicit. Douzia porrò vetuſto caſtello Douziæ ſtirpis olim peculio nomen ſimiliter de ſe dedit, quod adhuc ſupereſt, non ita pridem vſu eius à vetere familia alienato venditione. Supereſt & quartus elix, qui in vicinia Lugduni curſum flectit Rhenoburgum verſus, ſacrum virginibus nobilibus locum, Caninefateſq. interluens prædium D. Adelberti nomine non longius Harlemo notum, vlterioraque petit. Vnde per quina paſſuum millia immobilis, vltra Cattorum vicum progreſſus, alueum per quem ſe quondam exonerabat, non inuenit, neque inuenire laborat, ne veteris iniuriæ ſenſus recrudeſcat, & ſolidato iam vulnere malũ integraſcat à proteruia Cauri, quî cum malè coire

Albiniana caſtra.

Marna.

nec

nec diu ſtabilis conſeruari gratia poteſt. Hactenus de medio Rheni alueo, qui magna ſui parte Lecca dictus, eodem quo curſum orditur, nomine deſinit, ſermo extractus eſt, nunc ad caput redeamus, nempe diuortiũ Rheni iuxta telonium Lobeci appellatione notum. Pars igitur Rheni altera ad læuam ſe flectit, & Neomagum, vel vt alij ſcribũt Nouiomagum (vtroque nomine lego extitiſſe & alia præſidiaria oppida) regiam olim Batauorum ſedem, vrbem copioſam & præpotentem, Romanorum legione præſidij nomine ibi collocata, & palatio publico Francorum Regũ notam, prætexit, vrbiſque mœnia arcamq. naualem radit, Vahalis iam nomine clarus, tametſi Rhenus Pomponio Melæ dicatur donec in mare exeat. Longo inde agmine Tielam pergit, operibus munitionibuſque validã vrbem: iſtinc anfractuoſo meatu Bomelium ad læuam relinquit elegans & munitum oppidum, edita inſignis operis turri, ſed faſtigio carente conſpicuum, caput eius inſulæ quam cum Vahali Moſa includit: deinde non procul Woricomio Moſam accipit, mox apud Goricomium copioſum oppidum, Lingæ amnis, incredibili lenitate ſegnis, incremẽto auctus, Merouæ nomen accipit, à Merouæorum (quæ regia Francorum ſtirps fuit) arce, quæ olim fluuio imminuit, nunc validis parietinis muriſque ceu machinamẽtis ſuſpenſa ac nutans, in medio amnis pariter & maris æſtu, ſua ſtat mole: quã vbi prætererit, Dordrechtum nobiliſſimam ex vrbe inſulam prælabitur; demũ receptis Lecca & Iſela Rheni brachijs, Iſelmondam Merodani Dynaſtæ dominium (cui nomen dedit os Iſelæ, qui aduerſas in eius aggerẽ oppoſitũ vndas exſpuit) præterfluens, ſub Roterodamo alumna D. Eraſmi vrbe, Moſa appellari incipit, vbi recedentibus latius terris, vaſto iam ore Sciedamum & Vlaerdingam vltimæ antiquitatis municipium ad dextrum latus relinquit, deinde Gerulietum oppidum, & Brielam piſcatorum alecariæ negotiationis præcipuam ſedem, a Læua præterlabitur, ibique mox Oceano miſcetur. Cur verò Moſæ nomen Vahalis induat, magna per-

Vahalis. *Tiela.* *Bomelium.* *Meroua fl.* *Merouæi.* *Meroua arx ruinoſa.* *Dordrecht.* *Iſelmond.* *Sciedamum.* *Vlaerding.* *Gerulie t.* *Briela.* *Vahalis cur Moſæ nomen accipiat.*

per adoptiuas aquas affectus iniuria, quippe qui vel patriæ familiæ honore depoſito, in obſcurioris fluuij nomẽ tranſit: hunc natum eſt, quod Moſa per Eburonum fines eluctatus, poſtquam Ruremundam, Venloium, Grauiam, Raueſteinum prætérlegit & Bateburgum a Batonis altiſſima ſtirpe nomen (vt putatur) habens, qua parte Moſaualiam ad dextram reſpectat, ſic nuncupatam ditionem a Moſæ & Vahalis confinijs, pòſt apud Herwerdum pagum recepta Rheni, traditaq. viciſſim ſui parte, (quem concurſum aptis verbis expreſſit Cæſar, vbi ait, Et parte quadam Rheno recepta, quæ Vahalis appellatur) apud Worcomium oppidum Loueſteino arci oppoſitum, vbi confluentes iunguntur in Vahalim Merouamue defertur. Idem Moſa olim Hoeſdenum, nobile perantiqua & illuſtri Herouum familia oppidum, ſecans & allabens, longo indeagmine D. Gertrudis ſacrum montem, oppidi nomen eſt copioſiſſimo Salmorum & Aloſarũ piſcatu celebris, præterfluebat. Poſtea non longe à Seuenberga (Septimontium ſignificante id voce reddere licebit) municipio, introrſum flectebat ſuum curſum: relictaque ad dextram, ſexcentarum decempedarum interuallo, vrbe Durdrechto, rectà Moſadamum, pagus eo nomine eſt à Moſæ emiſſario dictus, petebat, inde Veltmoſam, vbi alueus eius fluuij, qui adhuc viſitur, abruptus aut intercluſus, quam in partem deflexerit, ignorationem ſpectantibus affert: vero tamen non eſt abſimile, in canalem Moſæ appellatione clarum defluxiſſe: atque ita liber denique in Oceanum patrem & receptatorem eundem fluentorum omnium ſe infundebat. Porrò Domitius Corbulo principatu Claudij Cæſ. ne miles otium exueret, inter Moſam & Rhenum foſſam perduxiſſe legitur trium & viginti millium ſpatio, qua incerta Oceani vetarentur, quod extat apud Tacitum libro vndecimo. Vahalis autem (vt obiter eius etymon exquiram) appellationẽ habere videtur vel à Valio colore ſubrufo arenæ quo tingitur, cuius tincturæ Achillis equum & Beliſarij fortiſſimi ducis fuiſſe proditum eſt: vel

Hoeſdenum.

Vahalis etymon.

eſt: vel Walis, vt nonnulli ſcribunt, quòd Rhenus eo loco nomen mutet, quòd Walen lingua vernacula efferat pro mutare, quo ſpectant voces illæ à Tacito vſurpatæ, vertere cognomentum, & mutare vocabulum, vbi de Rheno loquitur. Quòd ſi Vachalis lectionem quis prætferat, quæ extat apud Cæſarem, Panegyriſtas, & Sidonium Apollinarem, coniectem dictum eſſe, ab effectu, quod intumeſcentibus illius aquis aggeres & rura omnia veluti contremiſcant & concuſſa vacillent. id enim ſonat Vagen (Romani ſic per ſimplex v, quod nos geminato, ſcribebát) ſeu Waegen, aut à Wachen, hoc eſt, à vigilãdo, quòd ſolutis niuibus aut continuis imbribus repletus amnis, vix aggeribus continetur, quibus perruptis vt latè ſtagnant arua, ita boum hominumque ſtragem immanem ſequi neceſſe eſt, quare vigilem curam agere inſomnes tunc omnes res & ſalus publica poſtulat, id quod non ſemel mea ætate accidiſſe memini, quando campanarum æra tinnitu lugubri omnem ætatem ſexumque ad depellendum periculum tuendumq́ aggerem exciuerant. Quæ res admonet me ſingularis in communem ſalutem diligentiæ induſtriæque Adriani Mateneſij Riuerij Domini, qui ante annos ferme vicenos in teterrima tempeſtate anni, perfracto penè aggere qui Rheni alueum cohibet, vix dimidiati paſſus ſpatio reliquo, in deſperatiſſima ſpe, quum de euaſandis ſuis quiſque rebus, deq́. pignorum ſuorum & coniugum ſalute cogitarent, ille peruigili cura ad ferendam opem & manu & exemplo præeundo cunctos hortatus eſt, dignam cuique mercedem pro impenſa opera liberaliter repræſentans, Claudium Cæſ. in hoc imitatus, & ſi quid deerat, cumulaturum ſe pollicitus. Quod beneficium trabali clauo patriæ communi fixum, ſtatuam mereretur, vt imaginis memoria oculis inhærẽs, cùm præſentem, tum poſteram ætatem ad imitãdum exemplum inuitaret atque animaret. Hoc ideo cõmemorandum duxi, quod Reipub. interſit, virtutes & egregia facinora non ſileri. Nunc ad tertium oſtium, quod Druſo Neroni acceptum ferri debet,

Adriani Mateneſii diligẽtia in conſeruando aggere.

Druſianum oſtium, Iſala.

tranſitum faciamus, ſiue illud in beneficij loco ponendum, ſiue publicis inde rebus importatum detrimentum cauſabimur: quod vtram in partem vere accipi debeat, in difficili aſſirmatio verſatur, quòd ignoremus quæ cum cauſſa præcipue impulerit cur foſſam deduxerit, quæ item locorum ea tempeſtate conditio fuerit. Quod ſi coniectura adhibenda eſt, eam ad tres cauſas interpretatione licebit reuocare, vel ad inſulæ munitionem, vel ad aquarum ſtantium deriuationem, vel ad commoditatem bellici apparatus in externos hoſtes, quas obiter cauſas ſuperius attigi. Si igitur obiectu noui aluei hoſtilem furorem parauit excludere, vt aliqui opinantur, næ ille ficulnum auxilium & inualidum comparare aggreſſus eſt, quaſi defutura fuerit hoſti materia in compingẽdis ratibus. Sin foſſam duxit vt breuiore viæ compendio claſſem Oceano inferret aduerſus hoſtes, vtq. auxilia, commeatus, impedimenta, e Gallijs Rhenoque adiacentibus oris ſecundo amne defluerent facilius, Romanorum commodis, quàm prouinciæ, quàm ſociorum rebus ſeruiuit magis, dum Batauiam antea (loquor de vniuerſo inſulæ corpore) peninſulam reſcindit & à continente deripit. At ſi paluſtri ac humili regioni ſemper in ſtagni modum natanti, laborantique a gurgite & inundatione Rheni, quo minus exonerare aquas & liberare poſſet, conſulere voluit & mederi, iam certe dignus erat, qui in Olympia aureus ſtaret, iam eum eodem cum Hercule augendum honoribus cenſerem: quod vt ille Acheloi fluminis Ætoliæ læuum cornu, ſinuoſis anfractibus regionẽ lancinãs, ad moderationem reuocauit ductis foſſis incilibus, atq. ea re Ætolos immortali beneficio cumulauit, ita & Druſus, modo is fuerit illi propoſitus ſcopus, aut ſi poſcente neceſſitate cõmunem quæſiuit vtilitatẽ, in cælũ nobis vehendus eſſet. Sed vereor ne dictura ſit aliud Tranſiſelana & Ciſrhenana Friſia, quarũ fines adeſi & cõſumpti, hinc Rheno, illinc Oceano, in mare conuerſi ſunt. Sed ad rem. Antequam Arenacũ vſq. deſcendat Rhenus ad duo paſſuum millia, foſſa noui & immenſi operis in-

Tres cauſſæ cur à Druſo Druſiana foſſa ducta fuerit.

ris incipit cōtinua militari opere, ne virtus otio relangueſceret, per Druſum facta, cui Druſianæ nomen fuit, teſte Tacito, manetq. nomen in hodiernū diem; quam Germanicus Cæſar ingreſſus cum claſſe mille nauium, poſt vota Druſo patri facta, lacus inde Rheni & Oceanum ad Amiſiam vſq. flumen, præcipiti alueo & ſecunda nauigatione vſus peruectus fuit, vt ille ſcribit. Eam aggere quoque muniuit anno à condita vrbe ſeptingenteſimo quadrageſimo ſexto, ſed inchoatum illud opus ſexageſimo tertio poſt anno abſoluit Paulinus Pōpeius, qui exercitibus in Belgio Neronis principatu præfuit. quē aggerē putatur Tacitus appellare Druſi molem (à qua diuerſa eſt nihilq. cōmune habet Druſi moles, quæ Magontiaci extat, vulgo dicta die Eichelſtein) vbi narrat Ciuilē quū in Batauiam ſe recepiſſet, diruiſſe molē à Druſo Germanico factā, & Rhenum prono alueo in Galliam ruentē, diſiectis quæ morabātur, effudiſſe. Ea foſſa continuat ad duo aut tria milliaria, Rhenumq. noui Iſelæ nomine donatum deducit præter Doeſburgum oppidulum forte à Druſi nomine dictum, quaſi Druſoburgum, quod falſo à quibuſdā, qui ſcholia otioſa Taciti libris illeuerunt, creditum fuit eſſe Aſciburgium, quod in ripa Rheni ſitum monumentum Vlyſſis errorum eſſe volunt, & ab illo dictum Ἀσκιπύργιον, & quamuis extare nō procul Xanthoin Cliuia Aſchelbergum nomine aſſonans pagus dicatur, alij tamen Teutoburgo ſiue Duiſburgo vicinum Aſciburgium verius monſtrant, quà olim Rheni alueus fluxerit. Vbi Iſelam veterem, cuius in Veſtphalia fontes ſunt, & in cuius nomen hic adoptatus eſt, accipit. inde Bronchorſtum præterlabens, Zutphaniam vrbem copioſam & Comitatus titulo honoratam, quam ego Vſipetum ciuitatem eſſe autumo, vt vocis veſtigia adhuc ſibilantia auribus, indicant. Hinc Dauantriam petit amnis curſus, Anſuatiorum ciuitatem, vnde manet notum illud omnibus & lippis & tonſoribus, Anſenſtadt/ quæ vrbs rerum omnium copia circumfluit, opulenta & beata ac validè munita; de qua plura vbi de An-

Lib. 2. *Agger à Druſo inceptus.* *Tac. lib. 13.* *Agger perfectus à Paulino.* *Zutphania.* *Vſipetes.* *Dauantria.* *Anſuarij.*

de Anſuarijs loquendum erit. Atq. hæc quæ diximus quatuor oppida Iſela ad dextram relinquit, quæ ſequuntur duo ad læuam ſitum habent, inter quæ primo loco Hattemum occurrit natura loci atque opere munitum oppidulum; inde Campi ſunt, celebris vrbs, quæ Naualia putatur eſſe, de qua poſtea dicturus ſum, & ſecundum nonnullos Manarmanis portus: hâc præterlapſus & inſululas aliquot emenſus in Tyium ſinum effunditur, vbi nunc raptus à mari poſt admiſſum Vidrum, Nigræ aquæ cognomento appellatū, quod ſoli ingenium quale ſit, nigrore teſtetur, nimirum paluſtre & ceſpitum bituminoſorum parens, relinquit ad læuam exiguas inſulas Enſiam & Orcam, piſcatorum ſedes, quas priuſquam adeat, nautæ trudibus & contis æſtate, quando mare illud malacia & tranquillitas tenet, explorant, deprehenduntque non alte viam ſilicibus ſtratam, vti accepi ab elegantis ingenij iuuene Philippo Moro Traiectenſi Canonico: id quod dignum mihi viſum eſt, quod in literas referretur, ex quo manifeſta elucet fides commercij hominum, vbi nunc piſcium coëunt agmina. Poſtea idem amnis cum maris ſinu concorporatus, præuehitur Friſiam, deinde præter Flielandiam, ab oſtio eius Fleuo cognominatā inſulam, in Septentrionalem Oceanum exit, quo loco fuit & caſtellum oſtio cognomine, Fleuum, vt Tacitus teſtatur, quod non contemnenda ciuium Romanorum & ſociorum manus incolebat, Oceani littora præſidens, in quo Olennius aſperrimus Friſiæ exactor, qui importuna ſua auaritia exitium cohortibus Romanis [illegible] peperit, ægrè fuga conſeruatus eſt. Iam tempus eſt vt promiſſam exoluam, & diſcordias ſi quæ videntur, componam. Inprimis offert ſe Virgilius Poëtarum princeps, qui bicornem facit Rhenum, vt & Aſinij auctoritate Strabo Geographus (qui omnes principatu Auguſti Cæſ. vixere) & qualem recte ac cum fide, nondum enim à Druſo ducta foſſa tertium fuerat exiturus in oſtium, ſolumque tunc Bataviæ, abſque cæterarum inſularū complexu, fines circumſcribebat Rhenus

Hat.

Campi.

Ph. Morus.

Rhenus rectè bicornis.

Auſonius

Auſonius Burdigalenſis tametſi bicornem illum appellet, ſecutus exemplum Maronis, Cæſaris tamen opinioni inſiſtere, diuerſaq. illi tribuere oſtia videtur ex profeſſo, quum inquit Rhenum alloquens eique Moſellam ſuum commendans, his verbis:

Communesq. vias diuerſa per oſtia fundet. *Auſonij verſus.*

niſi diuerſa vocarit in diuerſam orbis plagam erumpentia, quando vnum in Britannicum, alterum in Septentrionalem defertur Oceanum, nempe quod Druſianam in foſſam deriuatur, de quo poſtremo ſenſiſſe Claudianum non ambigo, ſiquidem Cimbricũ cum Septentrionali mari idem eſt. Pluſculum difficultatis primore fronte oſtendit Taciti dictio, qui duos extimos curſus recenſere contentus, medium reticet, quòd ſufficeret ſtatuere bipartitam aluei diuiſionem apud principium Batauiæ in Vahalim Belgicæ oræ terminum, & Rhenum pòſt Iſelam dictum, qui Friſiam Germaniamque terminaret, ex eoque colligere videor tunc temporis medium alueum habitum fuiſſe loco riui ex illo flumine deducti, præcipuumq. honorem in Druſi gratiam & ob rerum gerendarum opportunitatem Iſelæ adſcriptum tributumque: qua re iniuria Rheni medio alueo illata eſt grauis, qui de poſſeſſione nominis deturbatus & quandam capitis diminutionem paſſus fuit non ſuo merito: itaque patientiæ victricis ope præteritam ſibi factam contudit, ac ſuperauit, nomen pristinum retinens, quod alteri detractum eſt Venio ad Melam, in quo plura obſeruationis indigent & explicationis, ſiquidem illud, *haud procul à mari*, parum attente aut vere dixit, quum centum fermè paſſuum millibus ſpatium illud metiatur Plinius, Cæſar octoginta millibus, hic fortaſſis iudicium dimetientis rectâ, ille amnis curſum ſecutus. Illud verò, *huc & illuc diſpergitur*, extulit pro, in duos ſe alueos diuidit. Quod deinde ſequitur, *donec effluat Rhenus*, parum ex fide dictum eſt, ſi de Vahali intellexerit, quippe qui non ſemel nomen mutat: ſed ſi de medio oſtio loquitur; veriſſime ſenſit, ac tum oſcitantiæ & ſupinitatis

In Taciti verbis difficultas.

Melæ verba expenduntur.

incu-

incuſandus fuerit, qui Vahalim præterierit indictum: niſi cauſſemur deeſſe quippiam, quod perfugium ſolet in nodis & difficultatibus ſcriptorum frequens eſſe, aut niſi ex narrantium fide perperam acceperit. Poſtremum illud, *vbi campos impleuit, Fleuo dicitur*, diſerte exprimit vocis Fleui etymon, atque oſtendit æſtuarium illud fuiſſe: quoties enim mare accedente æſtu in terras ſe recipit, eaſque operit, &, vt verbis Melæ vtar, campos implet, vulgaris lingua id dicet, fleut, hoc eſt, maris æſtus increſcit, inde Fleuum originem ducere, & campos inde fuiſſe completos ac fluitaſſe, atque inde paulatim creuiſſe vaſtitatem illam, quam hodie videmus, ſinus Batauici, abſumpto immenſo terrarum ſpatio, intelligimus. inſulam vero cognominem quam amplectitur, Flielandiam hodie dictam exprimit, quam inter & Schellingam e vaſto lacus ſpatio in arctum copias ſuas contraxit amnis, collectiſque in vnum omnibus aquarum viribus in Oceanum tandem Cimbricum ſe effudit: qua parte multum detriuit maris auiditas. memini namque à Boſchuſio viro præter generis nobilitatem, præclaræ fidei manifeſto, ſe in archiuis reperiſſe, quod intra tertium ſæculum, tantum ſpatij fuerit pratis nunc mari hauſtis, vt conuehendo fœno inſtructa plauſtra, vix tertio die æſtuatim ter vltro citroque conficere potuerint eadem tempeſtate loca (vt res mundanæ aliud nil ſunt quàm æſtuaria & reciprocæ viciſſitudines quædam) iterum vadoſa fieri, incrementumque accipere, præſertim qua Flielandia proxima adiacet, benignitate quadam Naturæ, non perpetuo indulgentis auiditati

Fleui etymon.

maris. Locus vero Cæſaris de Moſa perplexior apparet, pluſque in receſſu celat, quàm fronte oſtendit. Nam & Heroldum in errorem præcipitauit, qui illud, *parte quadam Rheni recepta*, ad Moſellam transfert, quæ apud Confluentes Rheno commiſcetur: & aliis occaſionem lubrici aſſenſus in errorem facile præberet, exiſtimaturis Cæſarem Batauiam accipere pro ea inſula quæ Bommelerwaert hodie dicitur, id enim in ſpeciem ſonant illa verba, *Moſa parte quadam-*

Cæſaris locus.

Heroldus hallucinatus.

quadam Rheni recepta, quæ appellatur Vachalis, inſulam efficit Batauorum. Siquidem territorium illud Bommelianum illinc Vahali ambitur, hinc Moſa apud Herwerdum recepta Vachalis parte circuit, quos Loceuſteinum coniunctis aquis in gratiam redigit & conſociat. Verùm enimuero Cæſar quum partem Rheni Vachalin dictam nominat, ſubindicat ſupereſſe & alteram partem, dubium tollens hoc ipſo quod parti nomen diuerſum ac ſecretum ab altera tribuit. Quod autem in plures diffluere partes, multaſque & ingentes inſulas facere Rhenum dicit, de Mattiacorum inſulis, hoc eſt, Selandicis interpretandum haud dubiè erit; nulla enim ratione aptari ad alterum oſtium poteſt: quippe è vaſto lacu in fauces inſulæ arctatum, vnoque ore Oceano infuſum, vti Mela docuit: at Vachalis ſeu Moſa olim haud perinde nudus ab obiectu littorum, vt nunc eſt, incurrebat in inſulas illas varijs appellatas nominibus, atque ita multis capitibus ſiue oſtiorum decurſibus in mare influebat. Noui qui oſtio Fleuo iſta tranſcribere voluerunt, quaſi inter inſulas Friſiam prætexentes Iſela excurſibus varijs exonerari potuerit, ſed manifeſto tenentur in errore, quòd inſulæ illæ aut Friſiæ contiguæ fuerint, vt illorum & noſtri Annales loquuntur, aut breuibus vadis & æſtuarijs coniunctæ, vnde manet in hodiernum vſque diem locis illis vadoſis nomen, ☞Twat/hoc eſt, Breuia ſeu vada: alioqui inſula quæ inter cæteras Ouorum cognomine nobilis eſt (vulgo Eyerlandt) Cæſaris dicta confirmare poterat, qui ex inſulanis illis quoſdam ouis alitum vitam extrahere ſcribit: id quod Oonis attribuit Mela, qui Sarmatiæ obiectas eas inſulas ait, quarum incolæ auium paluſtrium ouis alantur, nominis rationem aperiente ipſa voce ὠὸν, quæ apud Graiorum gentem ouum denotat.

Selandicæ inſulæ.

Twat; i. breuia.

Ouorum inſula.

Oonæ inſulæ.

Cap. IX.

Quod Batauiam Franci inuaſerint & poſſederint. Qui fuerint Franci, déque eorum ſedibus. Item de Francis Anſuarijs & Salijs, deq́; lege Salica.

Postquam Romana res propter inexpiabilem erga Chriſtianos ſæuitiam, & belluina maiorem tyrannidem, atque inaudita ſcelerum exempla, vindicem in ſe Nemeſin concitauit, iuſtamque prouocauit cæli iram, immanes gentium & ſolo etiam nomine terribiles ſpecies, imperio tam lato ac potenti illuſuras, Deus vndecunq. exciuit, quæ prouincias tanquam Penthei artus quoſdam diſcerperent laniarentque. Nacti itaque oblatam diuinitus occaſionem Franci, qua triginta Tyranni agebant, ferebant, ac diſtrahebant imperium, Batauiam occuparunt, diuerſis Regibus ſeu ducibus ac præfectis vſi (nondum enim Capillati Regis imperium ſibi adſciuerant) vt in diuerſos populos erant diuiſi, circa annum ducenteſimum ſeptuageſimum tempore Conſtantij Cæſ. idque hyeme aſpera atque ita ſæua, vt per Rhenum gelu adſtrictum vndique eò affluerent. Sed eos ad deditionem captiuitatemque compulit Conſtantius fatali cæli mutatione & quidem repentina adiutus, quando vi ſubita ventorum imbriumque ſoluta glaciei compago reditum illis intercluſerat, ac hoſti obiecerat, quod Panegyrici auctor his verbis teſtatur. *Quid commemorem immanem ex diuerſis Germanorum populis multitudinem, quam duratus gelu Rhenus illexerat, vt inſulam (quam diuortio ſui idem amnis complectitur) pedeſtri agmine auſa, repentè laxato flumine clauderetur, & dimiſſis ſtatim obſeſſa nauigijs ſe dedere cogeretur.* Et iterum. *Terram Batauiam à diuerſis Francorum Regibus occupatam, omni hoſte purgauit, nec contentus viciſſe, ipſas in Romanas tranſtulit nationes, vt non ſolùm arma, ſed & feritatem ponere cogerentur.* Rurſum alius Panegyriſtes. *Multa Francorum milia qui Batauiam aliasq́; cis*

Franci Batauiam occupāt.

Rex Crinitus.

Rhenus gelu concretus.

Francos debellat Conſtantius.

Rhenum terras inuaſerant, interfecit, depulit, abduxit. Tertius item. *Purgauit ille Batauiam aduena hoſte depulſo.* Teſtatur id ipſum Eumenius Rhetor, qui ſub dextera Conſtantij Batauiam ſqualidum caput ſyluis & fluctibus exerere ait. Ea de cauſſa ſubactis Francis Rhenum in Batauia opportunis ad arcendum hoſtem caſtellis Romani munierant, vti oſtendit Panegyriſta ad Cõſtantinum his verbis. *Hinc per interualla diſpoſita magis ornant (Batauiæ) limitem caſtella, quàm protegunt. Arat illam terribilem aliquando ripam inermis agricola, tot noſtri greges flumine bicorni merſantur.* Quin vt meliùs etiam Batauiæ conſultum eſſet, conſtratis armatiſque nauibus ad prohibendas vndecunque hoſtium incurſiones Rhenum Conſtantinus obſtruxerat, vti Mamertinus aut Belga orator in Panegyrico declarat hiſce verbis. *Quippe cùm totus armatis nauibus Rhenus inſtructus ſit, & ripis omnibus vſque ad Oceanum diſpoſitus miles immineat.* Quid, quòd per abſentiam Conſtantij patris alijs bellis occupati, quum rurſus fœderũ obliti Franci extollerent capita, ſeque contempta filij Conſtantini adoleſcentia erigerent, hic proſpera vſus fortuna, copijs eorum cæſis, duos gentis Reges Aſcaricum & Radegyſum in ipſis imperij & iuuentæ cunabulis cepit, & famoſo ſupplicio in eorum capita ludens, beſtijs obiecit, vt Nazarius & Eutropius ſcriptis teſtatum reliquerunt: quod Panegyriſta etiam his verbis clarum facit verſa ad Conſtantinum apoſtrophe. *Affeciſti pœna temeritatis reges ipſos Franciæ, quòd per abſentiam patris tui pacem violauerant; non dubitaſti vltimis punire cruciatibus, nihil veritus gentis illius odia & inexpiabiles iras, ideoq; tantum abeſt vt Rheni amnis tranſitũ moliantur, vt magis adempta poteſtate diſperent* Alius Panegyriſta principatu etiam Diocletiani Imp. Francos Batauiam inſediſſe loquitur, quando altioribus curis occupato illo, Maximianus Cæſar pro collega adſcitus in imperium, ſuſcepta expeditione glorioſa, Batauiam exactis Francis vindicauit, ac barbaroſ ſyluarum perfugijs ſe

Caſtella Rheno impoſita a Romanis.

Naues cõſtratæ Rhenum tenentur.

Franci rebellant.

Francorũ reges beſtijs obiecti.

Franci Batauia expulſi à Maximiano.

occulentes, ad deditionē compellendo purgauit. At enimuero Franci poſtquam ſemel patefacto aditu Batauiam tenuere, ſæpiùs licet repulſi, iterato marte repetiuerunt, Horatiani illius canis non abſimiles, quem à guſtatu vncti corij nunquam abſterreas, nunc cædendo, nunc viciſſim crura ſagittis præbendo, & paullatim proxima quæque incurſionibus carpendo ſui iuris fecerunt. Gens namque illa ſuis nunquam contenta limitibus, alieni appetens, dominandi libidine (quæ per ſe inexplebilis eſt) longè lateque finium ſuorum pomæria propagare: Friſiorum, Tencterorum, Vſipetum, Anſuariorum, & Sicambrorū loca occupare, ad Amaſiam & Viſurgin vſque, quorum marginibus contineri non potuit indomitus ille furor, quin ad Albim vſque ſe extenderet, atque inde digreſſus ceu continenti incendio in viciniæ penetraret viſcera, ac primùm in Vbios prōfecta, mox ſuperata Rheni ripa Coloniam Agrippinam opulētiſſimam munitiſſimamq. vrbem, graui obſidione preſſam captamq. deleuit, Ammiano teſte, Iuliani Cæſ. principatu qui firmata cum Francis pace eam recepit: paullo pòſt abſente longiùs Iuliano, Galliæ tractum ad Moſam ſupra Iuliacum depopulati ſunt, poſteà etiam Mogontiacum, Argentoratum, Vangionas, Nemetas oppreſſere, Turingiamq. & Franciam à ſe Orientalem reſpectu locorum ſitus nominatam inuaſere, circumlatis armis quò ſpes prædæ & victoriæ dulcedo inuitabat, tam felici ſucceſſu, vt poſtea Byzantinū quoque imperium, Orientis lumen, ad fœdus commouerint ſecum iciendum. Rurſus eadem natio tranſito Rheno per Toxandrios, Neruiorum & Treuirorum, fortiſſimorum populorum, agros cultoribus vacuos ob vaſtitatem & occiſorum ſtragem, vt veri ſit ſimile, belli iure poſſederunt: iterumque intra paludes ſuas Romanorum armis compulſi, aliquamdiu quieuere, donec aſſenſu Maximiani Auguſti in amicitiam recepti, ditiones illas vacuas obtinuerunt: quod Panegyrici Maximiano dicti auctor diſertè exprimit. *Tuo*, inquit, *Maximiane Auguſte, nutu, Neruiorum & Treuirorum*

Franci ſæpe victi Batauiā repetunt.

Franci ad Albim vſque.

Franci Byzantinis formidabiles.

Frāci in Neruios & Treuiros.

arua

arua iacentia lætus, poſtliminio reſtitutus & receptus in leges Francus excoluit. Porrò Gallieni Imp. hominis popinæ & abdomini nati tempore cœpit Francorum nomen increbreſcere, ac in ſermonis hominum celebritatem peruenire. Eos auxiliares ſibi adiunxit armauitq. cõtra Deciũ ſuſcepta expeditione Poſthumus vir bello fortiſſimus, qui Gallias toto ſeptennio ſanctiſſimè rexerat, vt Trebellius Pollio memorat. Demum etiam in Gallias victricibus armis ea gens debacchata eſt, domitis longè lateque omnibus, & nominis terrore ac potentiæ perculſis, inuitata præcipua ſoli Gallici vbertate, vt relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis fœcundiſſimum ſolum poſſiderent, quod de Germanis Tranſrhenanis, hoc eſt, ipſiſſimis Francis (vt id huc referam) Cerialis apud Tacitum ait. Quapropter ſummo iure vicinitas Francorum non Saxonibus modò & Sueuis ſuſpecta fuit ſemper, ſi Hunibaldo fidem dabimus, ſed Romanis quoq. & Græcis, vt Einhardus Caroli Magni ſcriba reliquit teſtatum, nato etiam indè prouerbio Græco, quod recitat iſte huiuſmodi:

Francorũ nomen quando inclaruit.

Franci Gallias deuaſtant.

Francorũ ſuſpecta vicinitas.

Τὸν Φραγκὸν φίλον ἔχῃς, γείτον' οὐκ ἔχῃς, id eſt,

Francum amicum habeto, at non vicinum.

Prouerbium.

Cui dicterio occaſionem iuſtam dedit gentis rapacitas; nam vt quæq. natio Francorum fines attingebat proximè, ita prima victorum armis obuia & ſubacta fuit. Eam parœmiam agnouit & Vrſpergenſis Abbas. In quantam verò potentiam creuerint poſteris ſæculis, vel ex hoc ſolo Agathiæ diſcas teſtimonio, qui legatos ab ipſis Romam ad Vitigin Gothorum Regem à Beliſario obſeſſum refert miſſos, pollicitis ſe ſi in dominationis ſocietatem reciperentur, cum quingentis armatorum milibus in Italiam deſcenſuros in eius auxilium. At illi perfidiam veriti, quæ in regni ſocietate plærumque adeſt, oblatam conditionem reſpuere. Tandem tamen Gothi eam Galliarum partem, quam inter belli primordia ſubegerant (quod ab illis in Italia geſtum eſt) ne ſibi cum gemino hoſte res eſſet gerenda, Francis pacto fœ-

Francorũ potentia.

Regni ſocietas infida.

longiſſimè excurrit, à Iuſtiniani principatu ad Othonem primum Germanorum Imp. penes Francos fuiſſe indubitatò: quamuis nominatim Regum Ducúmve ſeries & propago recenſeri nequeat, ſiue ob temporum barbariem & iniquitatem, ſiue ob aſſiduas bellorum calamitates, gentibus ſe vndarum ritu ſuperuenientibus, penitus obliterata, quod ipſum Platinæ & Riccij teſtimonio aliorumq́ue clareſcit. Sed res à gente clariſſima geſtas deponam è manibus, quòd inſtitutæ hiſtoriæ ratio id poſtulet, neq. inhærere his patiatur, potiuſq́ue collocanda videtur opera in oſtendendo, qui, vnde orti, vnde nomen traxerint, quas ſedes principiò tenuerint, vnde tanquam è lare bella finitimis ſemper faciendo, Belgium & Germaniam cùm inferiorem tum ſuperiorem ſuæ ditioni ſubiecerint, Galliam ſub leges redegerint, peruaſerint Italiam, Romanos faſces & imperij ius ad ſe tranſtulerint, æſtuque furoris euecti (vti Nazarius inquit) Hiſpanias quoque infeſtas habuerint. Francos ergò, (vt à nominis etymo veroq́ue proloquio multi ordiuntur) ob immunitatem tributorum ac libertatem, bellicæ virtutis præmium, inuento à ſe cognomine dici cœpiſſe, Francicorum Annalium concinnatores (religio enim mihi fuerit ſcriptores nominare, qui fidei hiſtoriæ manifeſtarium naufragium fecere) commenti ſunt impudenti mendacio. Fabulantur namque Valentiniani tertij Imp. ætate, Francos huiuſce nominis ius vſurpaſſe, poſtquam Alanorum ferociam contuderant, prouocatos allectoſq́ue edicto Imperatorio, quo decennalis immunitas his qui Alanorum arma compreſſiſſent, propoſita fuerat: Ea verò gente ad occidionem interempta penituſq́ue deleta, illos promiſſi compotes quum repeterentur ab elapſo decennio tributa ſolita pendere, longinquæ libertatis inſolentia, quæ animos illis fecerat, ſtimulatos, vindicias ſecundum libertatem armis tueri inſtitiſſe. In qua fuiſſe opinione inuenitur Paulus Æmylius luculentus hiſtoricus, cuius non grauabor verba propter Romanæ linguæ puritatem & eximium decorem adſcri-

Franci vnde dicti.

Pauli Æmylij de Francis opinio.

„ adſcribere. Franci, inquit, ſe Troia oriundos contendunt: ea
„ capta incenſaque nobiliſſimam ciuium manum, quos fer-
„ rum hoſtium igniſque non abſumpſiſſet, duce Francione
„ ad Mæotin paludem ſe contuliſſe, nec procul ab ea vrbem
„ condidiſſe, quam ad Valentinianum vſque Cæſarem Va-
„ lentiniani filium incoluerint. Ab eo primũ honore auctos,
„ ac in decem annos immunitate donatos, quòd rebellantes
„ Alanos in deditionem Romani nominis redegiſſent: deinde
„ cùm circumacto eo temporis ſpatio ad vectigal penſitan-
„ dum reuocarentur, imperiumq. detrectarent, ſedibus pul-
„ ſos, duce Marcomiro in eam Germaniæ regionem, quæ
„ nunc Franconia eſt, conceſſiſſe. Hactenus ille. Quibus lectis, quum eodem delirij iure perfuſum animaduerterem virum eloquentiæ laude inclytũ, eodem inquam, quo cæteri imbuti, Troianæ fæcis reliquias in Mæotidos paludis limoſas voragines ſepoſuere, vbi condita vrbe conſederint; cœpit me pigere ac pudere quoque tanti viri, qui deſultoria vſus leuitate, nihil ſupra vulgum & nugiuendos ſapuerit, neque viderit vſquam ſcriptorum alios profugos Troianos nominari, quibus ſaluis & incolumibus incenſa patria abire cõceſſum fuerit, præter Æneam & Antenorem, proditores patriæ, quorum domicilia ſuſpenſo maculoſæ pantheræ exuuio, vt internoſci poſſent, diſcreta, ipſos cũ clientum grege in tuto ſtatuerint. Quis vſquam Sicambriæ ad Mæotin mentionem apud vllum Geographum fieri legit? quis Troianorum exſulum coloniam eò loci deductam reperit in hiſtorijs? Accedit quòd è Panegyricis, Ammiano, alijſque ſcriptoribus, non vno ſæculo prius quàm Valentinianus imperarit, Francos nominatim diſcere potuerit, ſi accuratè, & non oſcitanter vetuſta expiſcari lectione ſtuduiſſet. Atque interim conſimilia Æmylio chartis illinere non piguit Gaguinum & Æneam Pium id nominis beneficio Valentiniani Imp. impoſitum Francorum genti commentos, ſiue quòd feroces & nobiles Attica lingua Franci dicerẽtur (quod vbinam lectum vſquam ſit apud idoneum

&

& claſſicum ſcriptorem, neſcire me libenter fateor) ſiue à tributi remiſſione & libertate accepta. Quanquam poſteriori rationi citiùs ſubſcribere velim, ſi minutius exigẽdum ſit vocis etymon, vt Franci dicantur, quaſi *fry on cy*, nimirum à cenſu (quod *cy* ſonat) & vectigalibus immunes: alioqui videri poſſunt appellati veluti, *fry anſi*, Franſi: vocabulum autem *Anſi*, Gothici idiomatis proprium, denotat eos qui ceteros mortales fortuna & opibus antecellũt, Heroüm & Semideorum conditioni proximi, velut humanæ ſortis terminos egreſſi: vnde corrupta vox vernacula *Anſos* & additione aſpiratæ *Hanſos* nominat proceres communi fortuna maiores. Mirum verò egregios viros & doctos ſtulta ac ſuperſtitioſa inſania delibutos originem inclyti nominis ad Francum, quem alij Francionem nuncupant, fabuloſum atque ementitum Hectoris filium, gentis auctorem referre non erubuiſſe: cuius nominis etymon lepidè Petrus Ronſardus poëta Gallus appellatum à veteribus Aſtyanacta Francum, quaſi φερέγχον, hoc eſt, haſtigerum ſcribit. Illorum autem vecordiam ſecutus poëtico more Sabinus, ab Hectorea origine natos Frãcos nominat. Paullo ante meam ætatem Ioannes Marius, titulo tenus Galliarum illuſtrationem profeſſus, denſiſſimis potiùs eas tenebris inuolutas obſcurauit, editis impudentiſſimis ineptiſſimiſque commentis, quanquam à vulgo Gallorum impenſiùs laudari meruerit, vt eſt cuique genti prona fides in laudem (liceat mihi Scoonhouij verbis dicere) gloriamque ſuæ originis. Præli operas adhuc redolet Roſiniaci Præſidis Burdegalenſis, omnifariæ lectionis viri, opus De regnorũ origine, plæraq. omnia è Beroſo (cui dignum patella operculum commentator Anius obtigit) Manethone, alijſque eius farinæ nugonibus ac fabularum textoribus conſuta & inculcata identidem repetens. In eo opere vt viam muniat Francorum origini, iſtud axiomatis loco proponit, ſed Beroſiana fide. Cimmeriorum ſobolem longè lateq. per cunctas Europæ regiones diſperſam, diuerſa affectaſſe nomina, his Cimbro-

Francorum etymon.

Cy quid?

Anſi qui?

Petrus Ronſardus.

Roſiniaci liber De regnorum origine.

rum, illis Sicambrorum, alijs Francorum appellationem ſibi ex vſu fingentibus. Quod axioma clarius exponit poſtea his verbis. *Nec mirum videri debet Francos olim diuerſa nomina ſortitos, modo Cimbri, modò Salij, modò Sicambri, modò Franci &c.* Illo poſito tanquam inſuperabili axiomatis muro, ſubijcit: *De Germaniæ ſtatu ante Auguſtum nihil certi poſſe ex hiſtorijs ſtatui.* Vnde ergò ô bone tibi eſt altiſſima illa Regum Boſphoranorum ſeries, quam ex Hunibaldo certam & mille propè annorum curriculo infractam, nec vſquam interciſam contexis? Subdit, ſed quod nemo ſanæ mentis afferat, Straboni mẽdacium impudens ac præſentarium impingẽs, quippe nuſquam in eo Geographo lectum, in hæc verba: *Porro de Francorum antiquitate id ex Strabone, qui tempore Auguſti ſcripſit & militiam vnà cum Romanis ſecutus eſt, colligitur, Francos Vindelicis, hoc eſt, Bauaris coniunctos eſſe.* Verùm manifeſtè falſa, & quæ haud dubiè alieno errore deceptus exſcripſit, oppugnare, degeneris eſſe animi duco. Adfert coniecturas idem auctor quaſdam non ineptè, de Sicambria à Francis habitata, de paludibus regionis, ſed malè, ſi in corollam transferantur, vinculo hæſuras, diffluxuraſque citiùs quam ſcopæ diſſolutæ. Nuper quoque exortus fuit temerariæ ſtultitiæ homo qui Laodamantem cum Aſtyanacte eundem, cognomento Francum, ab excidio Troiæ patria extorrem, Sicambriam, quæ eadem Buda ſit, in Pannonia condidiſſe, gentis à ſe nominatæ ducem fecit. Omnibus verò mendaciorum facem præluxit Hunibaldus monachus, niſi me fallit coniectura, æqualis eorum temporum quæ Clodouæum luſtralibus vndis tinxerant. Is namque in ſomniculoſo illo ſuo, vti ſuſpicor, luſtro deſidens, & veluti extra ſe raptus, neſcio quid non ſomniorum deliriorumque ex altiſſimo atq. adeò inexhauſto, non Democriti (in quo veritas ſcaturit) ſed Troïcarum rerũ puteo, meras fabulas eructante, deprompſiſſe legitur, vt gentis Francicæ aborigines omni antiquitate priores faceret, magniſque præconijs exornatos daret.

Hunibaldus monachus.

Cuius

Cuius conatus & ſtudium Trithemius, & ipſe monachus, vt in maius tolleret, decem & octo illius hiſtoriarum, aut deliramentorũ veriùs, libros in epitomen conciſos ſe contraxiſſe teſtatur, haud veritus illum ſolidum Francorum hiſtoriographum appellare, nimirum iuxta prouerbium, Cretenſis Cretenſi palpum obijciens. Vſqueadeóne omnes collatis quaſi per ſatyram ſententijs fabulæ & commento tam impudenter fauere in animum induxiſſe? neminem vnum repertum qui veram & genuinam gentis originem & nominis occaſionem ſtuduerit indagare, ac veritatem ipſam auribus approbare? quum nuſquam interim ex Homero, Colutho, Quincto Calabro, Darete Phrygio, Dictye Cretenſi, & Higino, qui vel Troianas res ſcripſere, vel principum virorum genealogias literis mandarũt, alium Hectoris filium etiam nothum, docere queant, præter Aſtyanactem, qui & Scamander nuncupatus fuit, & Laodamantem, ſi Dictys vera narrat: interim glorioſum illum & inæſtimabilem aureæ libertatis, tantopere omnibus nationibus per vulnera & mortes expetitæ titulum reformident ac ſilentio obruant. Certè in his qui de ſe tanquam primigenijs Francis, ſi dijs placet, nimis inuerecundè gloriantur, & vaniſſima quæque ſcriptis produnt, quid potiſſimum incuſem neſcio, latæ'ne culpæ ac cæcitatis cuiuſdam ſint arceſſendi, an damnandi impietatis, an vtroque pariter crimine aſpergendi? Nimirum quis non animaduertit præpoſteram nationis & peruerſam obſtinationem, quæ potiùs quàm vt à barbara ſcilicet Francorum gente oriundos ſe agnoſcat & profiteatur, meris ſomnijs & plus quàm anilibus Caſcorum deliramentis mauult aurem præbere, fidem adferre, chartas ſcriptis onerare, quàm verum expendere: mauult periuræ, perfidæ, inceſtæ, & patriæ proditrici genti originem acceptam ferre, quàm optimis legibus inſtitutã, Chriſtianam, ſaniſſimæ opinionis & moratam nationem (quas dotes omnes Francis adſcribit Agathias) agnoſcere. Proinde impietatis tantùm non cum malignitate coniunctæ reos

Francorum laus.

K 2 teneri

teneri autumo, qui progenitoribus ſuis tam malam repo-nant gratiam, vt quorum virtute creuerunt, & in illuſtri po-ſiti ſunt, quibus claritatem omnem, legum cultum, vitam denique ipſam debent, de illorum magnificentia & decore derogent. Nam quòd è Manethonis Ægyptij, hoc eſt, im-poſtoris ſcripto deliro, & ſi nominis vim ſpectemus, inſano fabulantur gentis auctorem Francionem, qui Celtis impe-rarit, non vident vecordes homines & Melampodis ad hanc rem operâ indigentes, ſe imperitiæ pariter & impudentiæ conuinci, dum originem ſuam, hoc eſt, Francicam è Celtis aſſerunt, nec animaduertũt è Germanis, qui Celtæ ſunt (vt peculiari capite illi rei dicato oſtenſurus ſum poſtea) tan-quam fonte eam arceſſere, id quod obſtinata quadam per-uicacia obnixè reſpuunt. Vt ergò ad rem redeam, Franci poſtquam opes eorum conualuiſſent, & ſeruitij iugíque tæ-deret Romani, ac dominatus cupiditas animos faceret, no-men ſibi ipſi à libertate crearunt, antiquata communi illa Germanorum appellatione. Putat Bodinus vir eximiè do-ctus, ſed falſus hac in re, vocabulum Franci Germanis vſita-tum quidem, ſed purè puteque Gallicum eſſe affirmat, quaſi noſtrás lingua non etiam Francum nominet liberum & immunem. Abbati Vrſpergenſi Troianam originem re-nunciamus, Bellaio à Phrygijs, Lazio à Friſijs ortum nomi-nis & gentis repetentibus. Sunt qui è Scythia eorum aſſe-runt ortum, quod rhythmici quidam vates augurantur: niſi fortè Scytharum tam latè patuit nomen, vt Germaniam quoque inuoluerit, vt Plutarcho placet, neque diſſentit Pli-nius. Albertus Crantzius è Scandinauiæ, gentium officinæ, latebra primos eorum natales educit: cui ſubſcribit & Tur-nebus. Ceterum quia animaduerto neminẽ hactenus cer-tos conſtituiſſe fines aut veras determinaſſe regiones tam inclytæ & rerum geſtarum memoria illuſtri nationi, age, primus ego triplici iſtud via tentabo aggredi, conatus om-nis in laude erit. Ac primum omnium è veteribus illis Cæ-ſare & Corn. Tacito docebo & ob oculos ponam, qui fue-rint

Manethon.

Franci à liber-tate dicti.

Scythia etiam Germaniam comprehendit.

rint Germani,qui adoptiuo Francorum nomine celeberrimi vbiuis terrarum euaſere, & quorum amnium ripis incluſi,tanquam in pinace, finitoris chorographíve ad exemplum proponam:deinde è poſterioris ſeculi claſſicis atque irrefragabilibus auctoribus eos illa ætate, qua vixere, Francos appellatos comprobabo:præterea quos illi vicinos confineſque populos vel vno nomine complexi fuerint, vel ſocios adiunxerint, poſtquam iuxta ſuperiùs memorati prouerbij fidem,gens iſta, vt erat inquieta, paullatim confinia voraginis inſtar hauſit atque ſubegit, in quadrum redactos deſignabo demum è ſoli paludoſi, (quod cuncti ſcriptores vno ore loquuntur) natura propoſitum noſtrum vigebo. Poſtremò de Salijs Francis Anſuarijſque hactenus incognita in lucem proferam, æquos lectores id priùs rogatos volens,vt poſita maleuolentia & ſuo cuiuſque gentis ſtudio, maximo recti iudicij hoſte, candidè expendant atque æſtiment priùs,quàm in præcipitem iudicij aleam eant. Francos haud diuerſam, imò eandem eſſe cum Germanis gentem, fert animus vberiùs apertiuſque cognitionem hac de re meam in tanta eruditi ſeculi caligine explicare,nullamq. aliam à Tacito & à Cæſare plæriſque in locis,Germanorum vocabulo intelligi, quàm quos dixi, vt planiſſimè ſtatuendum ſit à prædictis ſcriptoribus Germanos appellari, quos conſequentis ac poſteri temporis auctores mutato nomine Francos vocitarunt.Porrò haud otioſè adiecta à me ſunt in Cæſaris mentione verba illa,plæriſque in locis,ad defugiendam contentionem ac certaminis occaſionem: ſiquidem Cæſar cum ceteris ſcriptoribus agnouit etiam ſuperiores inferioreſque Germanos, cum quibus bello decertauit, à quibus noſtri (qui mihi materiam hanc ſcribendi præbent, tertijque vocari poſſent) penitus ſunt diuerſi atque alieni, quippe duobus clariſſimis fluminibus Rheno & Albi, illo tanquam cardine,hoc decumano limite,finiti atque incluſi: quando inferiores à ſe debellatos libri ſecundi initio Cæſar memorat,ſuperiores ſimili calamitate affectos cum rege ſuo *Germani ſuperiores & inferiores.*

 Ariouiſto,

Arioviſto, in extremo primo libro ſcriptum reliquerit: atq. iſtius rei ignoratio erroris magnæque confuſionis cauſſam plæriſque ſcriptoribus hac ætate præbuit, ad Alemanicam nationem cũcta indiſcriminatim referentibus. Germaniam igitur (de qua ſermo hic mihi inſtituitur, hoc eſt, quam ego ſeminium & genitale Regum Franciæ aruum diſertè aio) Batauiæ ſolo penè contiguam, quippe amne duntaxat Rheno diremptam, è Tacito fideliſſimo hiſtoriographo & Belgicarum rationum procuratore liquet planiſſimè, cuius vt in rem præſentem veniam, è ſecũdo libro verba adſcribam.

Germania Batauiæ contigua.

Rhenus vno alueo continuus, aut modicas inſulas circumueniens, apud principium agri Bataui, velut in duos amnes diuiditur, ſeruatq́; nomen & violentiam curſus, quâ Germaniam prauehitur, donec Oceano miſceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior affluit, verſo cognomento Vahalem accola dicunt &c. In quibus verbis nec viuam, ſi quid obſcuritatis aut ambiguitatis ſedere videam, quod ſententiæ noſtræ refragari aut aliquo modo eam infringere poſſit, niſi ſi quis in ſcirpo nodum quærat, aut data operâ publicæ cauſſæ præuaricatorem agere præſumat, aut velut Atlantico in ſpecu poſitus, ſolis ſe iubar oculis inimicum ferre non poſſe cauſetur. Res itaque ſic ſe habet, hîc loci obiter repetenda, tametſi opportuniùs alibi detexta. Druſus alta mente bellum in Cheruſcos Germanorum verſus Albim extremos, cladiſque Romanis illatæ auctores, cogitans, expeditiſſimam breuiſſimamq́ue ad id patrandum viam meditatus, explorata priùs regionis natura, didicerat Salam flumẽ, nunc Iſalæ appellatione notum, duobus à Rheni curſu miliaribus diſcretum, in Septentrionem ſuas aquas euoluere, Oceanoq́ue illi inſinuari. Proinde pacatis circumcirca rebus, ne ſegni otio marceret miles, intermedium illud telluris ſpatium, exercitus ſui manibus ducta profundiore foſſa (quæ ab eius nomine Druſiana audijt) egeſſit perfoditq́ue, communito atque perfecto opere Rhenum in Salam effudit, atque ita duobus alueis prioribus Batauiam circumſcribentibus, ter-

Cherusci extremi Germ.

bus, tertium adiecit, à ſcriptoribus Strabone Tacitoq. Rhenum vocatum, qui Germanicam oram definiens, axemque Septemtrionis reſpiciens, cum Vahali Belgicam oram lambente & in occaſum vergente, normæ in modum exactè Batauorum inſulam pariter determinant. Liquet ergò eo alueo ceu termino Germanorũ fines occiduos prætexi includiq́ue: quandoquidem non ambiguè loquitur, à Druſianæ foſſæ capite, ad exitum vſq. fluminis in Borealẽ Oceanum excurrere Rhenum, quo tanquam cardine Germania, quàm lata ſit, definiatur. Hic mecum conſideret ſtudioſus lector, quod à nemine huc vſque obſeruatum ſcio, qui ſint quos Tacitus Germanos cis Rhenum colentes appellet: cum dubitationis ſcrupulum eximit ductus ille foſſæ, qui Tranſrhenanam Germaniæ oram à Ciſrhenana bipartitur, illam Tranſiſalanam, hanc Velauiam noſtra tempora nuncupant. Neceſſario namque iſtud de poſteriore ſanciendum conſtituendumq́. eſt, quæ antè repetitam toties ſcrobis egeſtionem ac terrarum abſciſionem ſocia, indiuidua, & connexa alteri ab omni æuo fuerat, ex qua auxiliares tumultuariaſq́ue Germanorum catervas cis Rhenum colentium, Au. Cæcinnæ legato Germanicus Cæſ. tradiderit, vti totidem penè verbis à Tacito relatum eſt. Quòd autem ſedes Germanorum à Rheno initium ſumpſerint, & ad Albim vſque agros continuarint, diſertis verbis Geographus Strabo libro ſeptimo profitetur. *Γνωρίζονται*, inquit, *οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥήνου λαβόντες τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ Ἄλβιος*, id eſt. Notum eſt & manifeſtum Germanos à Rheni oſtio initium capere Albi fluuio tenus. Paucis verbis teſtatum facit fidei præclarus ſcriptor, quicquid nationum & terrarum duos memorabiles amnes interiacet, Germaniæ appellatione in genere comprehendi contineriq́ue. Qui verò illi populi fuerint, paullo pòſt docebimus. Idem confirmat apud Corn. Tacitum Arminius exprobrans Segeſtæ ſocero inimico ſibi & infeſto, quòd ipſius maximè operâ cum Romanis cõſpirabundi, inter Albim & Rhenum virgæ, ſe-

Germani Ciſrhenani qui?

gæ, ſecures, & togæ Romanæ conſpicerentur, vbi ceteræ gentes imperium illorum non agnoſcerent, tributa ignorarent, neque ſupplicia expertæ eſſent. Oſtendit iſtud & inſcriptio à Germanico Cæſ. trophæo ex armis congeſtis erecto addita, poſt deuictos Cheruſcos ferè ſolos, cum ſuperbo titulo, quaſi ceterarum quoque nationum victor extitiſſet. ea talis erat:

DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVS TIBERII CAES. HAEC MONIMENTA MARTI, IOVI, ET AVGVSTO SACRAVIT.

Neque verò de alijs Germanis loquitur initio commentariorum Cæſar, quādo ait Belgas Germanis eſſe proximos qui trans Rhenum incolunt, & quibuſcum cōtinenter bellum gerunt: & poſt paullum addit, Belgas ad interiorem partem fluminis Rheni pertinere. Quod de illa ora intelligi debet, quam Tacitus Gallicam nominat, quæque Vahalis nomen obtinet. quippe quum Rhenus alueus, qui Germaniam præuehitur, ſit exterior illius reſpectu, & in Septemtrionem vergat. Quid, quòd ex his Germanis Belgarum originem Cæſar libro ſecundo arceſſat, quos Rhenum antiquitus tranſductos propter terrarum fertilitatem, ibi conſediſſe, Galloſq. priores incolas expuliſſe ſcribit. Cum iſtis Germanis, pro conſuetudine ſibi à maioribus tradita reſiſtendi ijs qui bellum inferrent, (id namque reſponſi generosè dederant) prælium haud deprecantibus, Cæſar conflixit, ancipitique Martis alea decertauit: Sed idem dolosè perfideque in eos pactis in tridui ſpatium inducijs nimium fidentes, ſuique ſecuros, graſſatus eſt, edita ingenti illorum ſtrage, multis hominum millibus, ob deſperatam vlteriorem fugam, ad confluentem Rheni & Moſæ, non procul à Worcomio oppido, vti conijcio, qui ſe in flumen præcipitauerant, hauſtis ac ſubmerſis. Quo certamine non magna virtutis cum laude edito victor, pontem ſuper Rhenum fabricatus Cæſar, exercitum tranſduxit, vt perculſis maiorem terrorem incuteret. Atque id magis oſtentui factum

ab eo,.

ab eo,quòd penitiùs in eorum regionem peruadere tutum ſibi fore non putaret: quo factum eſt,vt vicis tantùm aliquot Sicambrorũ inflammatis,corruptaq́ meſſe,diſceſſionem parum glorioſam ex hoſtili terra fecerit, qua de re copioſiùs aliquãto in Vſipetibus à me dictũ. Quia paullo antè promiſeram explanaturũ me,quæ nationes Germaniæ finibus inter prædictos totiens amnes continebantur olim,eas hîc ordine recenſere viſum eſt. Inter eas à fronte flexuq́ue Rheni numerãtur primi Sicãbri,ad Albim extimi Cheruſci & Angriuarij,quæ gentes à meridie cõterminæ ſunt, Rhenoq́. adiacentẽ oram cludunt: hos inter ſecundum ripam Rheni exteriorẽ Vſipetes,Anſuarij,Chamaui,Friſij,inde ad Oceanum Chauci maiores minoreſque: medij erant Tubantes,Tencteri,& Bructeri. Dictorũ fidem cõprobat ipſe Tacitus,Germaniam hanc ſine additione ſuperioris aut inferioris breuiter ob oculos depingens in libello moribus totius Germaniæ dicato:vbi occidentem verſus hos fermè illi populos attribuit,Vſipios,Tencteros,hiſq́. vicinos Bructeros,Angriuarios,Chamauos,Friſios vtroſque:deinde ſubdit hæc verba. *Hactenus in occidentem, Germaniam nouimus: in ſeptentrionẽ ingenti flexu redit, ac primo ſtatim Chaucorum gens,quanquam incipiat à Friſijs, ac partem littoris occupet,omnium quas expoſui gentiũ lateribus obtenditur &c.* Iam vt ad teſtimoniorũ (quanquã vnus loco omnium eſſe poſſit Tacitus) fidem ac religionẽ veniam haud illotis pedibus,illud prælibandum eſt, Germanicum Cæſ. Druſo ortum,egregium præſtantis animi inuictæq́. fortitudinis iuuenem Auguſtus octo legionibus ad Rhenum impoſuerat, ſilentibus tum vndecunque bellis, muſſantibuſque Romanis poſt acceptam memorabilem illam cladem,qua tres legiones cum totidem alis & ſex cohortibus, ſocordia Vari Quintilij trucidatæ fuerant à Germanis ductu Arminij: cuius abolendæ infamiæ ergò magis,quàm propagandi imperij,exercitus ille conſcriptus erat,ſimul etiam vt Belgicæ gloriæ famam,qui ſe ſtragis indignæ fore vindices fuerant

Germanicus Cæſar.

Roman. clades.

vltrò profeſſi, maculoſam ſibi futuram obruerent. Itaque Germanos ob rem bene geſtam nimis ſui ſecuros, & ſolennibus epulis noctes inſomnes tranſigentes, per obſcurorum ſaltuum ambages, vitato itinerum compendio, adortus, quadripartito agmine longe lateque cecidit, nulla ætatis ſexúſve miſeratione. Qua cæde excitæ commotæque Bructerorum, Tubantum, Vſipetum, & Tencterorum gentes, communibus armis iniurias vindicaturæ in ſaltus ſibi cognitos conuenere, ſed nihil magnopere damni Romanis illatum eſt, niſi quòd nouiſſimum eorum agmen incurſionibus moleſtarint. Eos verò populos cõmuni Germaniarum nomine cenſeri exinde colligi poteſt, quòd ſimul quoq. rebellaſſe eos Tacitus oſtendit, quãdo Segimundum Segeſtæ Cheruſcorum (qui primi auctores belli fuerant) principis filium, eo ipſo anno quo Germaniæ deſciuerant, abruptis vittis ad rebelles profugiſſe ait. Germanicum idem ſcriptor ad VII KL IVN. de Cheruſcis, Angriuarijs, alijſque nationibus quæ ad Albim vſque colebãt à ſe deuictis triumphaſſe ſcribit. Sicambros etiam Germanorum fuiſſe ſocios vel ex eo manifeſtum fit, quod Vſipetũ & Tencterorum equitatus, qui prædandi cauſsâ Rhenum tranſierat, poſt malam ſuorum pugnam perfugiumque in Sicambrorum fines ſe receperat, ijſque ſe cõiunxerat, quo tempore Sicambri acri animoſoque reſponſo, Cæſarem iniqua poſtulantem retuderunt: illius, vt apparet, conatibus ſeſe oppoſituri, niſi ſuorum ſociorum cedendum eſſe hortatibus ac aduerſus furorem ſalubri fuga petendas interiores ſiluas, conſultius putaſſent. De Vſipetibus & Tencteris quòd Germanicæ nationes fuerint planiſſimè lib. comment. ſecundo Cæſar. *Vſipetes Germani, & item Tencteri magna cum multitudine hominum flumen Rhenum tranſierunt non longè à mari, quò Rhenus influit: cauſſa tranſeundi fuit, quòd à Sueuis complures annos exagitati bello premebantur, & agricultura prohibebantur.* Accedit de ijſdem populis Strabonis, quaſi ex profeſſo Cæſarem interpretantis totidem verbis, teſtimonium. Extra

Germanorum ſtrages. *Segimundus.* *Sicambri.* *Vſipetes.*

Extra hunc numerum Catti fuere, quippe qui cum Che- *Catti.* ruſcis æternùm diſcordabát, teſtante Tacito lib. Annalium XII. quod à me propterea huc additum eſt, ne quis exiſtimet, vbi legerit apud Tacitum Cattos medios inter Cheruſcos & Angriuarios, Germanis adnumerari oportere. Nunc ad id quod ſecundo loco me comprobaturum dixi, ſtylũ conuerto. Francos ab origine Germanos & peculiari iſto voca- *Frãci, proprio vocabulo Germani olim dicti.* bulo antiquitus appellatos fuiſſe conſtat ex Procopio Cæſarienſi, rerum quas literarum monumentis conſignauit oculato ſcriptore, ſed qua ratione nomen principale mutarint, Francique cœperint dici primitus, deinde quomodo Gallias inuaſerint, explicaturum ſe profeſſus, velut epoto Mandragoræ poculo ſui oblitus, dicere ſuperſedet: ita verò libro Gothici belli primo ſcribit. Circa exitum Rheni antequam in Oceanum ſeptentrionalem ſe effundat, regionem eſſe crebris paludibus abundantem, quam Germani, gens barbara olim & contempta, ſua ætate Franci nuncupati ab initio incoluerint: quorum fines attingant Abotriti vicini & accolæ inter ipſos & Turingos intermedij: iſthic nominis originem in ſuſpenſo relinquit: niſi fortè locum obſcuriorem ob peregrinarum vocum admiſtionem aliámve rationem, intactum tranſmiſerit interpres explicandi ſui incertus. Idem Vandalici belli tertio lib. ſcribit, Vandalos ob ſummam annonæ egeſtatem domo profectos, ad Germanorum, qui tunc Franci nominabátur, regiones perueniſſe, coniunctiſque viribus Rhenum traieciſſe, perque Gallias in Hiſpanias ſimul penetraſſe adſcitis in ſocietatem & Alanis. Similiter Agathias Smyrnæus initio hiſtoriæ, Frácos veteri- *Agathias.* bus ſeculis Germanos dictos ad Rhenũ habitare, eiq́ue propinquas regiones incolere, ſuaq́. tẽpeſtate maiorem Galliarum partem, vi & poſteritatis hæreditati occupatam, poſſidere ſcripto prodidit. Hunc auctorum conſenſum ſecutus eſt & Nicephorus. Neq. diuerſum ſentit D. Hieronymus *Hieronymus.* in vita Hilarionis hunc in modum ſcribens. Inter Saxonas & Alemannos gens non tam lata, quàm valida, apud hiſto-

Iornandes. ricos Germania,nũc verò Francia vocatur. Iornandes quoque Gothus,qui Iuſtiniano imperante vixit,Germanos ſuo ſeculo Francos vocitatos teſtatur, vt mirandum non ſit, (quod omnibus ſcrupulum præcipuamq́ue hæſitationem attulit) ſi Tacitus nuſquam Francorum nominatim meminerit,quum ſolenni vſitataq́ue Germanorum appellatione continerentur. Alieniùs paullo exiſtimat Rhenanus propterea nullam à Tacito Francorum, vt & Saxonum, mentionem factam,quod vtraque gens obſcura tunc fuerit & ignorabilis:quod mihi non probatur neque ſatisfacit. Videntur autem ſub illa appellatione tantiſper delituiſſe,dum captata rebellium infeliciumq́. temporum (quibus caput ſuum membra oppreſſerunt)occaſione,ipſi aliarũ gentium ſecuti exemplum,rebellionem quoq. cœptarunt, ſumptoq́ue amabili libertatis vocabulo, iugi excuſſi teſte, Francos ſe nominarunt,hoc eſt,liberos. Hinc luce clariùs patet, rectiſſimè facere Chorographos,qui regionibus Tranſiſalanæ (quàm Vſipetes,Anſuarij,Salijq́ue tenent) Tencterorum, & Tubantum,quæ terræ omnes Francorum genitales fuere, Germaniæ nomen in pinacibus adijciunt atque inſertant, vt minimè ſit opus recurrere ad intima Germaniæ viſcera, vnde illorum ſedes petamus,quemadmodum facit Volaterranus,qui nuda Agathiæ verba ſcribentis,Francos nationem eſſe Italiæ finitimam, attendens atque aucupans, Franconiam illorum natalem patriam conſtituit: qui ſi expendiſſet ac digitis dimenſus fuiſſet ætatem qua hiſtoriam contexit Agathias,tam turpiter ſcopulo nauim non impegiſſet. Quare quum è Suidæ commentarijs conſtet illum floruiſſe principatu Iuſtiniani ad annum quingenteſimum & quinquageſimum, quumq́ue certo certiùs ſit Francos multo antè Galliarum imperio omni potitos fuiſſe, exutis diutinâ regni poſſeſſione Gothis, quid mirum ſi hiſtoriographus ille conſentanea ſuis temporibus ſcribens, prodiderit illos Italiæ propinquos,non de Franconia procul diſſita ſentiens, ſed de Gallijs Francorum dominatui parentibus.

Germania in pinacibus.

Volaterrani error.

Agathias quando claruerit.

buſ. Cõſimili ratione Stephanus Byzantius illo poſterior, in populorum catalogo Francos gentem vicinam Alpibus Italiæ montibus ſcripſit auctoritate Parthenij Phocenſis. Vtrunque ſcriptorem ratio temporum, quibus ſua monumenta elucubrarunt, à mendacij ſuſpicione excuſat, quandoquidem ſeptuaginta circiter annos priùs Clodouæus, qui & Ludouicus, Romanis ius & clauum imperij Gallici extorſerat, ſuæq. illud genti aſſeruerat. Primus ergò metatoris munus ac perſonam induam ego, (bona eorum pace, qui hæreditarium nomen abſque re, procul à ſuorum genitorum natalibus terris diſiuncti, obtinent) & quod in agris limitandis fit, iſti genti populos amterminos & in quadrum confines, ceu augurali lituo, definiam, qui vicem præſtent terminalium lapidum, quos inter poſiti Franci ſedes ſuas habuerint: qua ratione futurum confido, vt ſecundum tabulas noſtras lis detur. Neque propterea exarſuros iracundia aut ſtomacho Germanos, præſertim Francones, (quorum noſſe intereſt, ſe non parentes eſſe, ſed ἀπογόνους gentis iſtius victricis) exiſtimo, ſi veritatis ſtudio ductus, genituræ gloriam non propriam ipſis, tanquam Palladium ereptum veniam. Certa itaq. coniectura auguror Francos inſediſſe, quâquâ nunc auditur Tranſiſalanum nomẽ, quicquid terrarum Tencteri, Tubátes, Cauci, Bructeri, quos nunc Zutphanos, Drentenos, Tuentenos, Embdanos, Bremenſes, Oſnabrugenſes, Monaſterienſes nominamus cum Benthemo Linganoque Comitatibus, ad Oceanum vſque Cimbricum poſſederunt. Atque iſtud non Aiacis clypeo, non Vulcania Achillis panoplia, non Mineruæ ægide, ſed nuda veritatis armatura inſtructus, obtinere contendam, nimirum manifeſtis argumentis & locupletibus ſcriptorum teſtimonijs euicturus, deinde & genitiua locorum conditione confirmaturus. Liuiani denique auguris more, ab oriente ad occaſum regiones determinaturus, quam ad partem vbi peruentum fuerit, illinc Abotritos & Saxones, hinc Salam fluuium, Rhenúmve, quem acceſſione tertiæ vocalis Iſa-

Stephanus.

Clodouæus.

Deprecatio inuidiæ.

Francorum ditionis magnitudo.

lam hoc ſeculo nominari dixi, collocabo, quibus Francorum ditio finiebatur: rurſus dextra læuaque, hinc Sicambros, illinc Friſios & Chaucos confines ſtatuam. Nunc quo dictis hactenus non arbitraria, ſed certa fides adſtruatur, documenta dabimus, teſtibuſque non proiectæ dubiæ've auctoritatis ſcriptoribus ſententiam noſtram cõfirmabimus.

Abotriti populi. De Abotrjtis primo dicendum, quos Germanis, hoc eſt, Francis finitimos clarè oſtẽdit Procopius, perperam Arbo-*Procopij locus.* ricos nominans, interpretis, vt ai bitror, vitio. Hi Romanis ſtipendia faciebant, eorum fœderati, quos tractum ad Albim habitaſſe Regino ſatis oſtendit, à Francis hoſtiliter aſſiduis incurſionibus & agrorum populationibus diu vexatos. Sed quum priſtinæ virtutis decus ſuſtinendo, debitam Romanis fidem pertinaciùs illi tuerentur, Franci nihil proficere ſe videntes, ſocietatem cum illis ac mutua connubia paciſci cœperunt, non abnuentibus conditionem Abotritis, vnde factũ eſt vt coagmentata pace diuerſi populi in vnum coaliti maximas vires acquiſierint, vt ex Procopio diſcas. Itaque quum fideli eorum in expeditionibus operâ vſus fuiſſet Carolus Magnus contra hoſtes, præſertim Saxones, pagos & ſedes Tranſalbianorũ Saxonum (quos cum omni ætate & ſexu in Franciam emigrare compulerat, quorum *Saſſemũ, pagus Hollãdiæ.* ego reliquias Saſſemo pago Hollandiæ nomen dediſſe puto, quaſi Saxonum domicilio) vacuas, Abotritis ille condonauit, vt Regino dicit. Ex quo non ſuſpicio oriri modò, ſed etiam pro documento ſtabiliri poteſt Abotritos cis Albim principio habitaſſe, poſtea tranſito amne, communis hoſtis agros, liberalitate Principis pro nauata operâ conceſſos inuaſiſſe ac poſſediſſe: vel certè ad vtramque fluminis ripam agros, ædificia, vicoſque habuiſſe, (quemadmodum de Menapijs teſtatur Cæſar) ac vicinorum Saxonum vacuis aruis poſſeſſionibuſque, virtutis præmijs, ab Imper. donatos. Quod ipſum haud ſcio an obſeruatum perpenſumq. fuerit à Peucero, qui Abotritos Tranſalbianos facit, ac Megaloburgenſem ducatum inſediſſe autumat. Equidẽ vt opi-*Peucerus lapſus.* nionem

nionem docti viri conuellere prorſus inciuile duxerim, ita veriſimilius crediderim Luneburgenſes fuiſſe, iiſque propinquos, aut ſi vtriuſque ripæ poſſeſſionem illis permittamus, Megaloburgios ipſis coniungemus Saxonibus contermínos. Abotritorum meminit & Emhardus Caroli Magni à manibus, in eius vita, ſcribens eos iam olim Francis fuiſſe confœderatos, Sclauiſque ſiue Welatabis auſtrale Codani ſinus littus tenentibus vicinos. Quod verò contermínos habuerint Saxonas, declarant Ammiani verba ex viceſimo ſeptimo libro. *Gallicanos, inquit, tractus Franci & Saxones iiſdem confines, quo quiſque erumpere potuit terra vel mari, prædis acerbis incendiiſq. & captiuorum funeribus violabant.* Fuere autẽ Saxones duplices, & Ciſalbiani & Tranſalbiani. Illi à Cimbrico littore ad Lippiam amnem vſque late Albim prætexuiſſe, iam tum Caroli Magni tempeſtate, quando Cheruſcorum fortaſſe nomen abolitum, occupatis per Saxonum incurſiones illorum finibus, in obliuionem abierat, inter Albim & Viſurgin interiecti, Reginonis verbis deprehenduntur, quæ ſic habẽt: *Totam inter Albim & Wiſeram Saxoniam depopulando peragrauit.* & rurſus, *Saxones qui vltra Wiſeram commorabantur.* Alibi idem auctor eos ſecum vniuerſa gente in fidem & clientelam Caroli ad Lippiam in patriis ſedibus permiſiſſe ſcribit. Huc ſpectat quod Emhardus ait Saxoniæ latitudinem duplam eſſe ad eam quæ à Francis teneatur, parũ diſſentiens à verbis D. Hieronymi paullo antè citatis, quæ validam magis, quàm latam Francorum gentem loquuntur. At Tranſalbianos Saxonas, qui Cimbricæ coſtam cõtinenti adnexam tenuere genitalem ſedem, (qui etiam Nordluidi, hoc eſt, Boreales populi, in manuſcripto fideliter Reginonis codice purè nominãtur, pro Nordlindis & Nordiuelis, vt impreſſi libri perperam præferunt) ditionẽ late extendiſſe à Sleſuico incipientem, Lubecam verſus, idem ſcriptor oſtendit, vbi memorat Gotefridum Danorum regem cum omni equitatu veniſſe ad locum qui Sliesdorf (pro qua voce mangones iſti

Abotriti qui?

Saxones Frãcis cõtermini.

Saxones duplices.

Reginonis codex repurgatur.

Gotefridus rex Danorũ.

Reginonis alter locus emẽdatus. nes iſti librorum ſubſtituerunt Schliesſwich / non animaduertẽtes ſe pro Sliæ amnis pago, vicum illius reponere) vocetur, in confinio regni ſui & Saxoniæ. Hunc ego locum fuiſſe autumo, quem Gotefridus rex, vt regni limitem, *Regin. tertius locus reſtitutus.* vallo interſepire conſtituerat producto à ſinu Codano (qui Hoſtarſal, quaſi Ooſterzee/ſiue orientale pelagus, nõ autem Hoſarſalet, nominabatur) ad mare vſque Cimbricum, ita vt tanto interuallo vnica ſolùm porta, quaſi decumana, commeatui equitum pariter & vehiculorum reliqua eſſet. Cuius in eo Ducatu munimenti valliq́ue perpetui calcator ego fui, nedum contemplator, quando iſthic de equo deſcendens, operis inſani amplitudinem, Iulianæ moli atque indagini, qua Pompeium in Theſſalia voluit circumdare, non abſimilem ante ſeptennium proximum, demiratus *Saxones oppreßi.* ſum. Hanc Saxonum viciniam tetigit Oroſius, vbi Saxonas in Oceani littoribus inuijſq́ue paludibus ſitos, periculoſam Romanis finibus eruptionem magna belli mole parantes, in ipſis Francorum terris oppreſſos à Valentiniano ſcribit. Abbas Vrſpergenſis in Chronicis ſcripto mãdauit, Saxones quum Carolum Magnũ in Hiſpania abeſſe cognouiſſent, nec Rhenum tranſire potuiſſent, quicquid à Tuitio ciuitate vſque ad Moſellam fluuium vicorum villarumq́ue fuit, ferro & igni depopulatos eſſe. Nullum diſcrimen ſexus aut ætatis ira hoſtis fecerat, vt liquidò appareret vlciſcendi ſe gratiâ Francorum terminos introiſſe. Oſtendit hic ſcriptor viciniam cum Francis Saxonũ, per quorum fines compendium itineris in Galliã tranſito Rheno popoſcerãt: id quod per Francos negatũ fuit, quòd eiuſmodi tranſitus ſine male-*Beati Rhenani error.* ficio fieri non ſoleat. Quo loco turpis error, ac propterea ſilentio nõ prætereundus; Rhenanũ tranſuerſum agit, qui iubet pro Moſella (tanta eſt auctoritatis cõfidentia) ſcribi Salam: neq. animaduertit è Saxonum terris Albi Lippiæque vicinis in Francorum ditiones, quæ ad Moſellam vſq. pertingebant, armatis ferro viam patuiſſe, intactis veteribus Francorum ſedibus, neque tentato per Rhenum tranſitu.

Putat

Putat autẽ ſenſu planè lymphato, tranſmittendũ eſſe Rhenum neceſſariò illi, qui è Saxonia Moſellam accedere velit. Sed bona viri pace, gens illa circumuecta, vitatis extremis Francorum finibus, Vbios (quorum nunc regio Marchiæ *Vbij qui?* ducatus nomine Cliuenſem Principem agnoſcit) aggreſſa, Francis tunc ſubiectos, hoſtiliter depopulabatur, & quicquid vltra Rhenum Diuitenſe munimentum inter & Moſellam agrorum interiacet, ferro flammiſque vaſtabat, haud ignara terras Francorum per ſe validas, abſente procul Carolo Magno, præſidijs inſuper confirmatas, ſicque vlta repulſam acceptam penetrauit ad ripam vſque Moſellæ obiectam. Quia verò Saxonas pariter & Francos piraticam *Franci & Saxones litorales & piratæ.* exercendo infeſta maria habuiſſe Ammiani Oroſijq. verbis paullo antè adſcriptis edocti fuimus, neceſſariò ſtatuendum nobis eſt littoralem & maritimam fuiſſe vtramque gentem. De Saxonibus docet hoc Apollinaris clarè ad Lampridium ſcribens,

Iſtic Saxona cærulum videmus
Aſſuctum antè ſalo, ſolum timere.

Eoſdem etiam piratas vocat, magnoque vel temeritatis vitæque proiectionis, vel fiduciæ in rebus marinis argumento, coriaceis lembis vſos fuiſſe in nauigando Oceano: nimirum mortis periculo in mortem ruentes, ſcribit,

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat, cui pelle ſalum ſulcare Britannum
Ludus, & aſſuto glaucum mare findere lembo.

Quod ipſum de Britannis commemorat Plinius, vitilibus nauigijs corio circumſutis eos nauigare ſcribens. Memini annis abhinc paucis idem facinus proſpero ſucceſſu tentatum àb affinitate mihi coniuncto Hornano, hîc obiter memorandum, quo fides miraculi facilior ſit. Is namque oraria cymbula quaternis tignorũ ſegmentis conſtante, ac tribus tergoribus depſitis circumdata, cui portandæ ſolus ſufficiebat, è Batauo ſinu Oceanũ Septentrionalẽ Dantiſcum vſque in Viſtulam Sarmatiæ amnem enauigauit, ſtupenti-

bus & ad miraculum audaciæ fama prænuncia diuulgatæ paſſim ſe effundentibus in littus populis. Redeo à diuerticulo ad propoſitũ. Innuit hoc idem Claudianus poëta apud quẽ Roma victrix gloriatur, quòd domito Saxone Tethys ſit mitior. Quin & Pacatus Drepanus conſumpti nauali bello Saxonis gloriam Theodoſio Imp. gratulatur. Eutropius etiam Saxonas & Francos mare coniunctis viribus infeſtaſſe teſtatur, quorum retundendis inſultibus pacandoq́. mari Carauſum quendam à Diocletiano fuiſſe præfectum ſcribit. Eorundem pandos myoparones quibus Gallica littora incurſabant, dum memorat Sidonius, fidem facit maritimos fuiſſe. Opportuniſſimus verò terrarum ſitus ad littus & in paludibus inuijs, quod ſuperiùs Oroſij verbis reddidi, Saxonas ad piraticam inuitaſſe videtur, tam Ciſalbianos, quibus per amplũ Albis alucum in mare fuit acceſſus, quàm Tranſalbianos, quos crediderim illum voluiſſe depingere ac veluti indice commonſtrare, qui Dictmarſiam *Dictmarſia.* hodie dictam incolunt, eam quæ paludium beneficio innixa ſemper obſequium Daniæ Regum reſpuit, ſuperioribus annis iugum admittere coacta. Quid quòd & Stephanus *Stephanus emendatus.* Ethnographus Saxonas in Cimbrica Cherſoneſo collocat, in cuius codicibus deprauatè legitur κιβρικῇ pro κιμβρικῇ. Iam quòd Franci littorea quoque gens fuerit, è Panegyriſtæ verbis clarum fit, qui Conſtantio Imp. eam laudem attribuit, quòd Francos à proprijs ex origine ſuis ſedibus, atque ab vltimis Barbariæ littoribus auulſos, in deſertas Galliæ regiones tranſtulerit. Vbi per vltima Barbariæ littora videtur deſignare auctor oras non Halorum modò Worſtorumq́ue ad extremum nunc Albim dictas, ſed & Embdanæ gentis Friſiorumq́ue littora, licet obiectis infinitis inſulis lacera. Accedunt Ammiani verba antea citata, quæ mari potuiſſe illos erumpere docent, vt in dubium iſtud vocari non poſſit. Mamertinus quoque bellis piraticis infeſtos Francos à Diocletiano ſubactos oppreſſoſq́ue prædicat. Hactenus declaratum ſatis arbitror Francos Abotritis & Saxonibus Albim

bim verſus ad orientem confines fuiſſe, & maritimos. Quòd deinde verſus cadentem ſolem, Rheni ripa velut cardine diuiſos habuerint fines, id liquidò diſcas ex Agathia, cuius in primo hæc ſunt verba. Nam circa Rhenum Franci habitant, huicque adiacentes incolunt terras. Quod certo certius eſt, quandoquidẽ Rheni brachium à Druſo foſſum & in Salam amnem corriuatum apud Druſoburgum, Rhenus quũ ſit, adoptiuo tamen nomine decurrit in Oceanum, ripaq. dextra Trãſiſalanam ditionẽ, veræ Franciæ initium, alluit, vt Strabonis ac Taciti auctoritate clariſſimè docuimus. Nunc reliquorum populorum confinia detexamus, ſumpto à Sicambris exordio, qui ſecundum Rhenum ſiti Cliuenſem Ducatum complexi fuere, populus bellicoſus, & Romanis meritò formidabilis: quippe quorũ octingenti, vt Cæſar, quingenti, vt Appianus, equites ſubita impreſſione adorti quinque millia Romanorum equitum è Cæſaris exercitu in fugam egerint, interfecto magno numero. Horum terris non magis vicinos fuiſſe Francos, quàm Sicambros in mores ac ius gentis Franciciæ tranſiuiſſe, colligere eſt ex Claudiano & Apollinari, quorum ille,

Ante ducem noſtrum flauam ſparſere Sicambri
Cæſariem, pauidoq; orantes murmure Franci.

Hic verò ita canit,

Detonſus Vahalim bibat Sicamber.

Ad quæ penitiùs intelligenda animo recolere oportet, morem Francorum genti peculiarem, quo capillitium circumtondebant, ſolis intonſis Regibus: & alterũ, quo victi quum in hoſtium manibus eſſent, comam alebant & promiſſam ſpargebant, ſuccreſcentemque capillum ac nouum in ceruicem reijciebant, vt Apollinaris alicubi ſcribit, luctus argumento: vnde colligi poteſt Sicambros Francis paruiſſe, quando in illorum mores tranſierint. Teſtatur iſtud tacitè alio loco Sidonius, vbi Conſentij laudes legationibus obitis inclyti pleniùs ebullit.

Tu Vidrum, Vahalin, Viſurgin, Albim,

M 2 *Francorum*

Franci ab occidente Rheno alluebantur.

Sicambri.

Francorum mos.

Francorum & penitiſſimas paludes
Intrares, venerantibus Sicambris,
Solis moribus inter arma tutus.

Vbi innuit Conſentium propter ſpectatæ virtutis, morumque integritatis famam poſſe tutò peruadere hoſtiles Francorum terras, ipſis lubentibus volentibuſque. ac Sicambros quidem pro Francis vſurpat, vt pro iiſdem Caucos accepit Claudianus, & ante eum Lucanus, non tantùm quia contermini & ſimili ſolo vtentes, vnde & paludoſi à Propertio dicuntur, ſed quod gentiles ac ὁμοεθνεῖς fuerint: quò ſpectat quod etiam attigiſſe mare Sicambri legantur, id quod falſum eſt, niſi cum Francis poëticæ libertatis lege confunderentur, qui vno totius gentis nomine Germani coniuncti erant. Momentum huc addere non leue poſſunt Remigij Archiepiſcopi verba, quæ in Remorum ciuitate in marmore inſculpta extitiſſe refert Spanheimius Abbas, quibus Clodoueum (vetuſti libri Chlodeuechum ſcribunt, quem ratione recta meliùs Ludouicum dicemus, quod Francorum lingua durior aſperiorque Ch loco ſolius, l, pronunciando efferebat) Francorum Regem à ſe lauacro ſalutari tingendum ſic allocutus fertur, facundo ore (vt liber de rebus geſtis Francorum incerto auctore ſcriptus loquitur:) *Mitis depone colla Sicamber*. Conſtat præterea è Panegyriſtis Conſtantini principatu Francos aucta in immenſum ſtirpe Sicambrorum terras inundaſſe atque occupauiſſe: ita vt de vicinia minùs, quàm de nominis tranſitione atq. vſucapione dubitandum videatur. Quòd præterea Friſij Francorum accolæ fuerint, ambiguum non eſt, quippe qui ſecundum littus ſeptentrionale, quemadmodum & Cauci, terras illorum claudebant, vt ex Taciti libello de Germania ſupra annotatum eſt: niſi quis non abſurda ratione illos in eandem gentem & re & nomine tranſiiſſe velit: ſiquidem ex eodem vocabuli etymo libertatis amorem ſpirante & Friſij & Franci appellationem traxiſſe videtur. Adde quod Franci nominis veſtigium reſidet in Franico oppido, ſiue, vt

Friſii Francis coniunes.

alij

lij volunt, Francico. Beatus Rhenanus qui Germaniæ rebus multum lucis primus attulit, non diffitetur Friſijs fuiſſe conterminos Francos. Imò ſuſpicio eſt mihi Friſiam Francici iuris poſtea fuiſſe, ac propter Francici generis cognationem à Regibus illorum, vt aquilam inſigne clypeis ſuis nobilitas adijceret, conceſſum. Friſijs adhærentes Caucos minores, qui Embdani ſunt & Oldenburgenſes, item maiores, qui Bremenſem epiſcopatum incolunt, Francis fuiſſe conterminos à Boreali plaga, præter Tacitum, teſtantur Claudiani poëtæ verſus, quibus Stiliconi adulabundus immeritas laudes attribuit, illiq́ue acceptum ferri debere canit, *Cauci Francis contermini.*

Quòd iam trans fluuium non indignante Cayco
Paſcat Belga pecus, mediumq́ ingreſſa per Albin
Gallica Francorum montes armenta pererrent.

Ex quo liquet medias intèr Rhenũ & Caucos Francorum terras iacere, ad quas exteris patere nunc acceſſum indicat, beneficio pacis Stiliconis artibus procuratæ. Præter hæc documenta, quæ ad faciendam dictis fidem, & tuendam promiſſi noſtri rationem ſatis eſſe poſſent, accedit natiuum ſo... quod incoluere Franci, ingenium, quod frequentibus paludibus abundaſſe Procopius teſtatur, & Apollinaris eo ver... , Francorum penitiſſimas paludes: neque diffitetur Claudianus illo verſu, *Francorũ ſolum paludibus abundat.*

Germanorumq́ paludes Eruis.

Accedit indubitata Cornelij Taciti lib. xx. auctoritas commemorantis, ea de cauſſa Germanos Galliam irrupiſſe, vt paludes ſuas & ſolitudines fœcũdo Gallici ſoli vbere commutarent. De ijſdem paludibus ſenſit Tacitus, vbi queritur Romanum exercitum, quem aduerſus Arminium ducebat Germanicus Cæſar, contruſum fuiſſe à barbaris in paludes vincentibus gnaras, neſcijs iniquas: Idem, veluti ſeipſum explicans, eadem loca profunda vligine limoſa, graq́ue cœno tenacia appellat. Neque alio conſilio commotum fuiſſe Druſum exiſtimo, quando in Cheruſcos exercitum traiecit, quàm vt paludum diſcrimina vitaret. Idem

auctor Cheruſcis inter Germanos extremis conſueta apud paludes prælia fuiſſe ſcribit. Narrat quoque Cæcinnam legatum anguſto tramite inter vaſtas paludes & profundas vligine, vix cum ſummo diſcrimine ereptũ fuiſſe. Propterea Germanicus excuſat dictitans, Germanos iuuari ſiluis & paludibus, iuſtis locis facilè ſuperari. Apud eundem Romanus miles hoſtibus circumfuſus exprobrat Germanis quum in prælio caderent, ſiluas & paludes quibus fiderent, contrà æquis locis æquos deos. Teſtatur idem vltra Rhenum verſus Amiſiam flumen vaſtas paludes, à L. Domitio Ænobarbo fuiſſe aggeratas anguſto tramite. Eaſdem ſummum obſtaculum atque impedimentum attuliſſe Cæſari Maximino, quo minùs debellatis Germanis ſolidam reportaret victoriam, Herodiani docet hiſtoriã. Panegyrici Conſtantino Conſtantij filio dicti auctor Frãcos deſignans, Nationem perfugijs ſiluarũ & paludium, ſolitam bellum fruſtrari, appellat. Gregorius quoque Turonenſis Sulpitij Alexandri fidem ſecutus, inter inuias & Romanis inacceſſas paludes Francos habitaſſe commemorat, quarum vt illis perfugia erant tuta ac ſecura, ita his exitioſa plærunque, quòd voraginibus immerſi limoque implicati, permiſtis hominum & iumentorũ corporibus, ruina ſuorum interirent. Hanc paludoſi ſoli naturam toto illo tractu inuenias, quem vt olim Franci, ita nunc tenent Tranſiſalani, Cliuenſes, Weſtphali, Embdani, Drentani, Lingij, Bremenſes, Benthemij, & cum Friſijs Tuenteni, vt extra omnẽ litis aleam ſtatuendum ſit, alias non fuiſſe genitales Francorum terras. Itaque longè manifeſtiſſimis & ſole meridiano dilucidioribus argumentis detegitur, imò conuincitur impudens eorum error, qui Franconiam regionem procul à Rheno diſſitam, longiſſimè ab Oceano, imò quæ quid ſit Oceanus, penitus ignorat, ac propterea piraticæ neſciam atque alienam, minimè paludoſam, diuerſiſſimo poſitu à Caucis, à Friſijs, Sicambris, Batauis, & veteribus Saxonibus diſiunctam, primam parentem & genitalem Francorum ſedem conſti-

Franconiam non eſſe Francorum genitalem ſedem.

conſtituunt. Neque verò dubium mihi videtur, quin lectis expenſiſque accuratè noſtris argumentis, doctiores cum ex hac, tum alijs Germaniæ nationibus viri, palinodiam ſint cantaturi, reuulſiſque ab oculis, quibus obſiti caligabant, pulmunculis, veritatis lucẽ clariùs ſint intuituri, meritamque mihi gratiam habituri, poſito antiquatæ opinionis præiudicio. Neque, vti confido, obſtinatè aut mordicus errorem tuebitur gens illa, quæ fabularũ & conſutorum mendaciorum tænijs ſpecioſiſque vittis variegata, ingenioſè aſtuteque tegendos ſibi dolos putauit: quæ quum Francos in paludibus habuiſſe ſedes non neſciret, & Sicambriam à Francis olim occupatam legendo cognouiſſet, quo fabulam ſuam decorè inſtrueret, vtque auguſtiora ſui initia faceret, principe atque architecto nugamentorum vſa Humbaldo, commenta fuit Francos ad Mæotidem paludem conſediſſe, inde digreſſos in Pannonia Sicambriam maximam vrbem & copioſiſſimam condidiſſe, demum in Franconiam immigraſſe: quum nuda rei veritas, deducto commentitiæ fabulæ velamento, id loquatur: Francos paludoſam incoluiſſe regionem, Sicambrorum ditionem inuaſiſſe, inde traiecto Rheno proximas quaſque Germaniæ carpſiſſe, in Turingiam tranſiſſe primò (vbi crinitos ſuper ſe Reges creauiſſe de prima & nobiliore ſuorum familia Turonenſis falſus ſcribit) denique Franconiæ de ſe nomẽ indidiſſe, poſtremò Gallias cum nomine occupaſſe. Hunc in modum perluſtrato Lynceis myſtarum ſacriſq. operatorum oculis luco, ob arbuſti denſitatem tenebroſo, aureus ſe ramus ſolet patefacere, hoc eſt, veritas elucere, vti ſymbolicè Maro poeta innuit. Cur autem Franci ad cutim teſectos habuerint crines, circumtonſi omnes, quod antea in tranſcurſu attigi, præterquam Reges (quibus ſolis intonſis eſſe gentili more licebat, reiectis diſcriminatiſque à verticis æquamento capillis in vtrunq. frontis latus, vt teſtatur Agathias) libertatis iſtud, quam nomine præferebant, argumentum fuiſſe arbitror, ea fermè ratione, qua libertate donandi ſerui capillitium

Caroli Franci diploma.

litiũ cute tenus detonſum ponebāt. Quò ſpectat quòd Carolus Francorum rex Auguſtus in diplomate, quo libertatem Friſijs confert atque emancipat, militiæ operari volentes, circumtonſos ſupra auriculas ſummas reciſa crinium ſilua eſſe, modò libeat, mandat, quo fidem facere de accepta

Francorum glorioſa natio.

libertate queant. Huic victrici & glorioſæ nationi, quæ ſæpius armis repulſa, Batauiæ tandē poſſeſſionem integram, per funera & ſanguinem emptam obtinuit, idque non vno ſeculo, ſummum beneficium debemus Hollandi, ſi maculam ingratitudinis effugiemus, quòd per eam poſt Deum Opt. Max. optimis fortiſſimiſq. principibus aucti & ornati fuerimus, quorum è Regia ſtirpe illuſtris propago fluxit, neque id mirum, quando aquila non producat degenerem co-

Francorũ laudes.

lumbam, vt Flaccus ait: quando Francis optimos mores, religionis ſacroſanctæ & Chriſtianæ cultum, ſanam opinionem, pietatis ſtudiũ, æquitatem, legum reuerentiam, Agathias hiſtoricus tribuat, nihilque à Romanis diſcrepare dicat, præter veſtitus barbariem, & natiuæ linguæ ſonũ: quan-

Theudericus Frãcus à Carolo Caluo Hollandia donatus.

Traiectum Epiſcop. datum.

do Carolus Caluus Francus Theudericum auito ſanguine Francum nobis præfecerit, liberali manu & cauſſa donatum Hollandiæ principatu: quando priores Reges ſingulari promouendæ pietatis ſtudio & ardore, Traiectenſem vrbem cũ ampla ditione ſanctis viris obtulerint, qui rudibus animis Chriſtum & puræ religionis ſemina depangerent.

Franci Reges quid præſtiterint.

Francorum Regum legibus & operá res Germaniæ ingenti incremento auctæ fuerunt, & ab inteſtinis bellorum (quibus ſe mutuis concidebant) malis defenſæ. Francorum victricibus armis & præſtanti virtute perdomitæ fuerunt

Gallia à Frãcis occupata.

Galliæ & à Gothis aſſertæ, quæ toties Germanorum ſanguine fuerant incaſſum appetitæ, quarum pars minima in hunc vſque diem ad immortalitatem memoriæ glorioſo

Franci Hiſpa. ſubegerunt.

Saxones à Francis ſuperati.

Franciæ nomine ſuperbit. Franci Hiſpaniam ab Arabum Scenitarum (qui Saraceni dicuntur) impura gente infeſſam ſubegere. Franci inſuperabilem bellis Saxonum gentem & Romano nomini formidabilẽ fregerunt, repoſita odij vice,

ac Dei

ac Dei cultum puramque religionem, abolitis ſimulacris, ſuſcipere coëgerũt. Francorum indomitæ virtuti ceſſit Italia rerum domina & gentium omnium victrix, quam non Hannibal Africæ totius opibus fultus, non Antiochus Aſiæ terror, non Pyrrhus Alexandri Magni æmulus, non Perſarum faſtus debellare potuerant aut de gradu deijcere. Itaq. non verè minùs quàm ſalsè ad legatos Romanos dixiſſe memoratur Fridericus Imper. cognomento Ahenobarbus, ſe Romanum imperium, maiorum ſuorum Francorum ſanguine comparatũ, haud precarium, obnixè tutaturum. Francorum genti non diſpar Equo Troiano fortuna attributa: nam vt ille præſtantiſſimos duces in alui latebris abſconditos effudit: ita hæc nobilitate altiſſima præſtantes familias, lætiſſimam quandam ſegetem extulit, & quaquauerſum diſperſit, ita vt vniuerſæ penè Europæ nobilitas non alijs è ſtolonibus pullularit. Principum noſtrorũ ſtemmata atque inſignia, ortum ſuæ ſtirpis (verùs enim eſt, ſcuta virtutis teſtimonia & argumẽta præferre) facilè loquuntur. Leo namq. (quem Hollandia in aureo ſolo rubeum oſtentat, cum exerta lingua cyanei coloris) Francorum Regum fuiſſe inſigne ab Hunibaldo traditur. Singulæ enim gentes varia in ſignis ſuis & clypeis decora expreſſere: ita Cimbri taurum pro inſigni habuerunt, Gothi vrſum, Alani canem, Troiani ſcropham vel ſuem, quod animal etiam Troia vulgo Latinorum vocatum fuiſſe Meſſala Coruinus teſtatur, inde & Troianæ vrbis memoriæ ſacrauiſſe illud inſigne Antenor dicitur in aureo vexillo: Rurſus Perſæ ſagittarium, Thraces Martem, Scythæ fulmen, Tantalus aquilam, pro inſignibus geſſere. At tu Tranſiſalana gloriare iſto lumine, quod primus ego tibi aperui commonſtrator auitæ laudis, & iure hac immortalis gloriæ prædicatione te efferto, apud te repertos eſſe fontes & natales præpotentis & inclytæ Francorum gentis, veſtram eſſe genitalem Imperatorum maximorum & Regum tellurem, vt meritò tibi de ſuo iure cedere debeat Creta Iouis glorioſa cunabulis, & Hercu-

Italia Francis ſubiecta.

Friderici Ahenobarbi dictum.

Equi Troiani ſimiles Franci.

Hollãdiæ Comitũ inſignia.

Gentium inſignia.

Apoſtrophe ad Trãſiſalanam regionem.

lis ortu ſuperbæ Thebæ: Veſtram eſſe legum, quæ vobis & pietati poſitæ fuerunt, officinam. Francorum genus, ne quis ſcrupuloſè ſectam in partes diuiſionem à me expectet, geminum apud ſcriptores inuenio, Anſuarios & Salios. Marcellinus libro viceſimo ſcribit Anſuarios, ſiue (quæ apud Tacitũ extat lectio) Anſibarios trãſmiſſo Rheno extimam Galliarum oram inquietaſſe. *Regionem*, inquit, *ſubito perua ſit Francorum, quos Anſuarios vocant, inquietorum hominum, licentiùs etiam tum percurſantium extima Galliarum.* Eoſdẽ nihil hoſtile metuentes, quòd nullum vnquam Principem ob impeditas viarum ſalebras ad ſuos pagos penetraſſe meminerant, à Iuliano mira celeritate dicit oppreſſos. Quo in loco prior editio ſcripturam Anſuarios magis mihi approbat, quàm poſterior, quæ Attuarios habet: quanquam & Attuarios alibi apud eũdem lego, vbi refert, Petulantes (gentis nomen aut legionis eſt) & Celtas irrito precum molimine obſecraſſe Iulianum, iam militari acclamatione Auguſtum renunciatum, pro Attuarijs, vt mitterentur ad occupandas prouincias, quas ipſi viſum eſſet: quo in loco vulgata exemplaria vitioſè ſcribunt, pro actuarijs. Eoſdem eſſe arbitror cum his qui à Strabone libro 7. Chattuarij vocantur, ſiue corrupta librariorum vitio ſcripturæ fide, ſiue Geographum Germaniæ populorum nomina Græcis auribus auia, procliuiorem in errorem induxerunt. vtcunque ſit, dabunt id mihi doctiores quibus Græcum exemplar Strabonis ad manum eſt, mendis illud ſcarere, quando λωίες malẽ pro λυγίες ſcriptum illic ſit, Lygiorum autẽ nomen latiſſimè patuit, teſte Tacito: rurſus γαμβρίουοι legendum illic eſt loco γαμαβριούιοι, & χαμαύοι pro χοῦβοι: aliaque id genus plura errata in eo auctore lector deprehendet oculatior: hæc me mouit ratio cur etiam ἀττουάριοι extrita X. litera legere malim: Sed vt momenti parui iſtud eſt, ita illud aliquanto maioris, Anſibarios inter Palatina auxilia cenſos fuiſſe olim, & quum agros vacuos prope Rheni ripam occupaſſent, quibus iuſſi fuerant decedere Friſij,

Frãci Anſuarij & Salij.

Marcellini locus.

Attuarij.

Strabonis codex Gr. emẽdatus.

Anſiuarij qui?

Friſij, quum obſtinatus præfecti Romani rigor idem illis quoque denegaſſet, retrò conceſſiſſe ad Vſipios & Tubantes. Neque poſſum accedere illius ſententiæ nimis præcipiti, qui cum Angriuarijs (qui inter Veſtphalos populus fuit) Anſuarios confundit. Hos ego non abſurda coniectura Dauenturios, vel certè finitimos illis libenter facerem, quòd videantur mihi ab *Anſis*, quo vocabulo proceres & heroës denotari monui, dicti eſſe, quod nomen illorum ciuitas non abnuit, Anſen ſtadt/ id eſt, Anſuariorum ciuitas nominari e publicis ſcriptis paſſa. Quòd ſi Attuariorum ſcripturam potiùs admittemus, recepta nunc Dauentuariorum appellatio primæ gentis nomenclationi atteſtabitur. Quid enim ortui ſuo vicinius in tanto ſeculorum decurſu, & linguæ ſemper degenerantis ac ſe vulgato vſui accommodantis mutatione ſeruari potuit, quàm quòd ex articulo, De, &, Attuarij, in coagulo vocis liqueſcente vocali vna cum litera, D'attuarij nuncupati fuerint, qui nunc Dauentuarij vocantur? nam qui obſoleta ratione vulgarem pronunciationis formam ſequentes, à fortuna, quæ populariter Auenture audit, nominis auſpicium trahunt, fabulam incœptam mihi videntur. Alterum Francorum genus ſunt Salij, quos nō à Salis riuo Sala, qui Turingos à Sorabis dirimit, in Albim ſe effundens, quod quidam exiſtimant, ſed vel à Sala vero Rheni brachio, quem Iſalam nominari nunc admoni, cuius accolæ fuere, vel à ſaltu & agilitate pedum nomen ſortitos arbitror: quod poſtremum ſecutus videtur Sidonius illis verſibus, quibus peculiares ſingularum gentium dotes complexus eſt:

Dauentuarij.

Anſi.

Salij Franci.

Salij unde dicti.

Curſu Herulus, iaculis Hunnus, Francusq́; natatu,
Sauromates clypeo, Salius pede, falce Gelonus.

Hinc eſt quòd alio loco tribuit illis eam pernicitatem, qua haſtas emiſſas præuerterent, quando ait, etymon gentis ſimul aperiens, *Clypeosq́; rotare*
Ludus, & intortas præcedere ſaltibus haſtas,
Inq́; hoſtem veniſſe priùs.

Hos ego ad Suollos ciuitatem Tranſiſalanam ſedes habuiſſe autumo, nominis memoriam conſeruante ac poſteritatis auribus commendante ditione Salandia, pabuli læta ſoliq́ue herbidi laude famoſa: non ſonat autẽ Salandia aliud, quàm Saliorum regionem, quæ vrbi circumiecta peculiarem habet quæſtorem tribunúmve ærarium. Tuetur nominis ius etiam Salicũ pagus, qui fluminis eluuione vnà cum Camporum vrbe ripam mutauit, è Tranſiſalano Ciſiſalanus factus. Proinde iſti qui à Turingico Sala, cuius in ripis conſederint Salij, appellationem traxiſſe dicunt, Luciani veris narrationibus nón abſona narrant. Saliorum à nomine non multùm abludit Oudeſalia, quaſi vetus Salia, in Tubantibus vicinum oppidum. Meminit nominatim Saliorum Claudianus, ad Rhenum ſedes eorum manifeſtè indicans.

—— Rhenumq́ minacem
Cornibus infractis adeò miteſcere cogis,
Vt Salius iam rura colat, flexosq́ Sicambri
In falcem curuent gladios, geminasq́ viator
Quum videat ripas, quæ ſit Romana requirat.

Oſtendit hîc Salios Rhenum accolere, Sicambris vicinum, alueumq́ue Rheni alterum à Vahali, qui Romanam Gallicámve ripam finiebat, diuerſum, ſed propter altam pacem tunc ſecurum viatoribus, tenuiſſe. Ex quo manifeſtus error Ioannis Poldi detegitur, qui Salios Narbonenſis Galliæ populos *à l'entour d'Aix* (vt eius verba vernacula adſcribam) ſomniat. Marcellinus lib. XVII. refert Iulianum Cæſ. adortum fuiſſe improuiſos Salios in Romano ſolo apud Toxandriam (quæ Campaniæ in Brabantia pars eſt) habitacula figere licentius auſos, eosq́ue in deditionem accepiſſe. Idem commemorat Salios inquietaſſe Iuliani temporibus regionem quæ ad ſiluam Arduennam vergebat, quos hîc adortus, ceu fulminis turbo (inquit) perculit. Ea regio creditur fuiſſe Eburonum, nunc Leodienſis tractus, ac fortaſſe ab his Salijs Frácis, arci Francimonti inter Eburones nõn ignobili à ſe conditæ & appellatæ nomen manſit. Salios Francos

Salandia, ditio.

Salicum, pagus.

Francimontium, arx.

poſtquam

poſtquam in Romanorum leges fuere recepti, etiam inter Palatina auxilia cenſos fuiſſe, ſimiliter vt Anſiuarios, in veuſtis tabulis legas. Ab hac gente Conradus ſecundus Imp. cognomen Salici traxit, quod ad Francos veteres originem eferret. Hinc Salicarum legum fluxere natales, quas Varamundus (qui primus Francorum in gente titulum Regium umpſit circiter decimum principatus Honorij annum) tuiſſe perhibetur, & ope quatuor Regni procerum ſanxiſſe, uorum nomina Sigibertus, Cuſpinianus & alij iſta pro unt: Wiſogaſtum, Loſogaſtum, Huſogaſtũ, & Sologaſtum, uos ego philoſophos & ſapientes, à ſcientia rerum, & ingeij perſpicientia Gaſtos dictos exiſtimo, quaſi Catones uoſdam & excellentis ſpiritus viros, qui è ſingulis fortè rdinibus ab ipſo Varamundo delecti fuere, vt in commue toti Francorum reipub. ſalubriter conſulerent. Videtur item rectè & ſapienter Princeps ille inſtituiſſe gubernan regni officinam, quamuis barbarus, nō infeliciùs fortaſsè iàm perſonatus ille Xenophonticus, per quaterna conſulrum genera, in quibus Wiſogaſtus prudentis & cordati nſultoris, Loſogaſtus cati & aſtuti ſignificationem præfent, vt Huſogaſtus nō tam œconomi, quàm eius qui vſum meſticum & conſuetudinem percalleat, ac priuatorum minum rationibus conſulere poſſit: denique Sologaſtus t potius Slogaſtus (ſic enim in vetuſtis codicibus manuriptis exaratum nomen repperi) rerum proletariarum & infimæ etiam ſortis plebeculam pertinentium curioſum tare videtur. Decet autem eum qui ad reipub. clauum idet Principem eos ſibi adhibere conſultores, qui excuſſo ploratoque conſilio prudenter omnium rebus commuer conſulant. Neque ſatisfacit mihi Homericus Agaemnon, qui decem Neſtoras, hoc eſt, cordatos longoque um vſu exercitos ſenes optauit: neque Darius, qui totim Zopyros, qui ſimulatione & aſtu officia tegere, hom fallere, aut publicam rem cum alieno detrimento aure norunt. Nam qui cum laude Principis perſonam in

Conradus Salicus.

Salicæ leges vnde?

Varamundus rex primus Francorum.

Gaſti qui fuerint?

Wiſogaſtus qui?

Loſogaſtus.

Huſogaſtus qui?

Slogaſtus.

Principis munus.

repub. tuebitur,is non tantùm ſuarum regniq. rerum quauis tandem ratione parto increméto attendet,verumetiam ciuium & ſubditorum, etiam minimorum rationes & negotia ſedulò procurabit, cum Cyro, qui in illorum opibus ſuas potiſſimum ſitas exiſtimabat. Redeo ad rem vnde digreſſus eram. Barbara iſta,ſed non otioſa nomina aliter ſcribit Tritemius Hunibaldi ſomnijs inſiſtens, & à Salagaſto ſummo Iouis,ſi dijs placet,pontifice,legem Salicam nomen accepiſſe fabulatur,& cõſtructam ab eo in Mæni ripa villam,in oppidum,quod hoc tempore extat celebre,Seletſtadium mutatam: cuius ſententiam ferè ex profeſſo ſequitur Otho Frinſigenſis,niſi quòd Francorum nobiliſſimos Salicos vocari, hiſque vti legibus addit. Rurſus Windegaſtum nominis ſui vicum in Francia orientali cõſtituiſſe Windeſheimum dictum.Quod ſi ad hunc modum nugas iuuet inquirere,quin cænobium archetypũ Windeſheimum apud Tranſiſalanos in genitalibus Francorum terris,ad iſtum, ſi ita placet, auctorem referimus? Tertium nominat Weſogaſtum Dianæ antiſtitem ineptus nugator, qui neſciuit Frácos vero Dei cultui operatos & à lacte innutritos.quartum Boſogaſtum,quæ vox ſonat malignum ingenium,ſiue ſpiritum,quod à conſultore alienum eſſe debet; qui publicæ ſaluti conſulet. Sed iſta ſcopis diſſolutis laxiora valeant longùm. Redeamus ad ipſam rem, & quid de lege Salica ariolati fuerint alij, ſenſerint've recenſeamus. Legem Salicam (inquit Pyrrhus) conſtat Pharamundum, accitis priùs proceribus,nec citra maturum conſilium tuliſſe,vt ab optimis legibus ſanctiſſima regni auſpicia cœptaret: quá vel à ſale rectaq. ratione,vel à Salica terra, vel à Salijs ſacerdotibus,id eſt,à generoſis ſapientibuſque viris conditam,vel vndecunque libet Salicam veteres & nos nominamus. Ioannes Ferrarius Montanus,vir inſigniter doctus,refutás iſtud commentum,à Pharamundi Salici,qui auctor legis fuerit, nomine,quem maiores Salicum cognomento dixerant,appellatam putat, ſed erroris manifeſtus. Turpiùs impegit

Salagaſtus.

Windegaſtus.

Boſogaſtus.

Salicæ legis etymon examinatur.

Fran-

Franciſcus Connanus,qui Salios Gallos exponit his verbis. Nulla gens minùs paſſa eſt fœminarum imperium, quum ex Saliorum, id eſt,Gallorum eas ſucceſſione regni excludat. Salicas terras vocari ſolere propria Principum libera prædia atque immunia, Beatus Rhenanus annotat: quòd Franci poſtquam latè imperium auxerant, nobilitati & veteranis militibus agros aſſignarint immunes penitus & ab omni ſeruitute liberos. Ludouicus Schradinus terras Salicas à Iureconſultis dici ait (vt refert Spiegelius) quæ ſolius ſint Regis,& à lege allodij diſtent,qua ſubditi comprehenduntur,quibus beneficio iſtius legis datur liberum rei alicuius dominium,nõ excluſa Principis maieſtate. Cum quo ſentit & Carolus Molinæus Iureconſultus alioqui non pœnitendus, Salicam terram interpretans fiſcalem & regiam, hoc eſt,dominium coronæ & maieſtatis regiæ Francorum. Paulus Volzius etiam vlteriùs extendẽs Salicæ vocis vſum, non legem modò Salicam, hoc eſt, liberam, ſed & terram Salicam & Comitem Salicum,id eſt,liberũ, qui vulgo Freiſherr dicatur, nominat. Hinc ſatis cõſtare poteſt,quàm torſerint in explicanda vocabuli iſtius origine docti homines,quod à Salijs Francis ſimpliciter dictum fuit. Huius legis caput excludit mulieres à ſucceſſione regni,& ſecundum leguleos nonnullos etiam hæredijs: quam apud Salicum pagum,Campis non procul diſtantem, in vſu etiamnum eſſe, iuuenis & legum cognitione & nobilitate natalium clarus mihi rettulit ipſe indigena loci. certè Agathias eos ad regni ſuſceptionem patria apud Francos lege vocatos teſtatur. Bodinus,vir me hercle doctiſſimus,in dubio eſſe ait,latáne lex illa fuerit,nec ne: putatque eam ſolùm de regni ſucceſſione fœminis adimenda, vel certè non permittenda ſentire,reprehenſis in hoc Baldo & Iuriſconſultorum pleriſque, qui cum imperij maieſtate hæreditatis ius in prædia atque alia quæuis bona confundunt. Gagninus hanc legem inculcat, Nulla hæreditatis portio de lege Salica ad mulierem venito. Ipſiſſima verò verba hæc eſſe volunt, In terra

Connani error. *Salica terra.* *Salicus pro libero.* *Salicæ legis caput.* *Bodini ſententia.* *Salicæ legis verba.*

terra Salica mulieres ne ſuccedant. Extat apud Gallos libellus titulum de lege Salica præferens, ſed qui legis ipſum caput, de quo agit, omittit. Hæc diſcrepationẽ ac controuerſiam magnam commouit inter noſtros & Gallos ſuperioribus annis, ob Burgundiæ principatum, magnaque contentione, ſed quæ in irritum cecidit omnis, agitata fuit, quando edere ac repræſentare legem Galli non potuerant, vt ex legatorum ore inaudiſſe ſe teſtatus eſt ſuis literis Antonius Scoonhouius præſtãte ingenio & eruditione vir. Non poſſum autem quin aliquot hoc in loco adſcribam Francorum leges, è quibus gentis ſagacitas & iudicij ſanitas educere ac perſpici queat. *Mendici per regiones vagari non permittuntor. Suos pauperes quæque ciuitas alito. Illis, niſi manibus operentur, nullus quidquam dato. Mangones, vagabundi, & Cotiones qui impoſturis homines ludunt, coërcentor. Facinoroſus oculum pro prima culpa perdito, culpam iterans naſo truncator: tertiò deprehenſus capitalem pœnam luito. Nemo militiæ, ſocium ſuum aut quemlibet alium ad potandum inuitato: quòd ſi quis ebrius repertus fuerit, eiectus quoad culpam agnoſcat, aquam bibito.* Plura addere ſuperſedeo, ne quis librum me onerare legibus velle exiſtimet, quæ publici iuris factæ typiſque inuulgatæ ſunt operâ & induſtria Heroldi. Verùm enimuero parergorum vice adijciam, neque ſcio qua fronte diſſimulem ſilentio, fatalem quandam ingeniorum morumq́ue diſſimilitudinem inter Romanos & Germanos. Illîc aſtum & corrumpendi artes: hîc ſimplicitatem & pecuniæ amorem magis viguiſſe animaduertas: vnde illîc creuerunt res, creuit potentia, creuerunt & animi aduerſum viles ſibi venaleſq́ue animas: hîc contrà fractum imminutumq́ue imperium, debilitatæ opes, corrupta publica conſilia, ſecutæ inde clades. Quorum exemplorum ferax poſteritas eſt, ætaſq́ue præſens imitatrix. Romani namque pecuniarũ obiectis illebris occæcando: corruptelis in partes traducendo: diſcordias inter cognatione iunctos, ac propterea ex æmulatione, maiorumq́ue ſpe minùs fidos

Francorum leges.

Diſſimiles ingenio Germani & Rom.

Rom. corruptela.

Principes,ſeminando,alendoque,in ſua ipſius viſcera Germanicam nationem armauere, aut rebus minùs proſperis, pacem datis pecunijs emercati fuerunt. Iſta non tacuere qui illorum res memoriæ prodiderunt, propterea ſæpenumero procerum Germanorum potentiam improbè eleuando,ſed Taciti primo morſum audiamus. *Vis*,inquit,*& potentia Regibus ex auctoritate Romana,raro armis noſtris, ſæpè pecunijs iuuantur*. Loquitur de Germanis Principibus,quorum egeſtatem occultè pariter & obliquè ſugillat, quòd inde procliuis ad omne ſcelus ſemita pateat, quòd animus munerum dulcedine & corruptela deprauatus, nulla honeſti ratione, aut æqui reſpectu ducatur,ſed per nefas accommodet ſe voluntati eius qui dat,ſub quadam ſpecie & vmbra gratitudinis. Iſtam Roman. corruptelam, qua mentes venenabant,non diſſimulauit aut ſilentio præterijt Iulius Tutor apud Tacitum. Neque abſonum à vero eſt, Segeſten Cheruſcorum ducem magno aliquo operæ pretio corruptum ab Auguſto admiſiſſe Romanos in ſuam ditionem,paſſumq. illic ius à togatis exerceri,faſces & virgas expediri,quod gener Arminius illi exprobrat. Non diffitetur Cæſar,conſcio quoq. Plutarcho, ſe Germanos muneribus expugnaſſe.. Videtur & Tiberius idem conſilium voluiſſe dare Germanico, vt bello ancipiti abſiſtens, Cheruſcis,alijſque rebellium gentibus ad inteſtinas diſcordias relictis,ad triumphum rediret. Druſum haud leue decus quæſiuiſſe,inliciendo Germanos ad diſcordias,commemorat apertè Tacitus. Apud eundem Flauius Arminio fratri in colloquio proponit opes Cæſaris, ſi ſe dedat permittatque Cæſari. Traianus etiam Imper. præmijs obſequentes ſibi reddidiſſe Germanos, ac pecuniaria eſca exatiaſſe legitur. Antoninum Philoſophum auxiliares Germanorum copias contra ipſos Germanos pecunijs emercatum fuiſſe teſtatur Iulius Capitolinus. Herodiani hiſtoria Alexandrum Imp. eum cauponandi artem edoctum, narrat decreuiſſe legationem ad Germanos quæ pacem ſuaderet, iniecta ſpe certa

Corruptela quid faciat.

infinitæ pecuniarum ſummæ ab Imp. ipſis numerandæ. Idem ſcriptor de Commodo Anton. iſtud teſtatum facit, qui pecuniariæ rei copijs inſtructiſſimus, animaduerſo barbaros pacem magnis impendijs venalem habere, poſcentibus nihil denegauit, quo ſecuritatem redimeret. Horum veſtigijs inſtitiſſe iudicatur Stilico Honorij Imper. ſocer, qui paucorum dierum ſpatio regiones Rheno adiacentes à capite ad calcem emenſus, Germaniæ Reges donis demulſit, quam corruptionem diſſimulans Claudianus, poëticoque ritu illi adulans, nominis ſui terrore fregiſſe, & ad obſequium gentes feroces eum pertraxiſſe canit, vitata calumniæ labe. Morem autem illum Germanorum pacem ſic nundinantium, idem poëta clarè illis verſibus perſtringit:

Stiliconis aſtus.

Illi terribiles, quibus otia vendere ſemper
Mos erat, & fœda requiem mercede paciſci.

Conſimili ratione Alanorum, qui & Maſſagetæ, vim in ſe ſurgentium auertit Hadrianus Imp. Dionis teſtimonio. Eorundem motus Gratianum muneribus compreſſiſſe refert Paulus Diaconus. Quin & Procopius lib. tertio ſcribit Iuſtinianum Imp. donis tanquam amuleto auertiſſe bellicam tempeſtatem à Langobardis ingruentem. Eundem Gepidis tributum annuum pependiſſe, vt bello abſtinerent, memorat. Horum Germanorum ſiue Francorum incredibilem virtutem, ingentem corporum magnitudinem, atque in armis exercitationem prædicauit Cæſar. Mirum verò & propè incredibile mihi viſum illud fuit in natione manu forti & bellicoſa, quòd non fluentibus, ſed ſtrictis artuſque ſingulos exprimentibus veſtimentis, ac quaſi corpori circumſutis vſi fuerint, id quod oculatus teſtis Sidonius, eoq. prior Tacitus memoriæ mandarunt, lato baltheo anguſtam aluum arctante: quum eiuſmodi habitus videatur incommodus atque inhabilis in procinctu ſtantibus, vbi cominus gerenda res ſit, corpuſq. agilitate flectendum, quos tamen Apollinaris emiſſas à ſe haſtas ſaltu præuertere, incredibilis agilitatis argumento teſtatur. Adde quòd & prælongis haſtis vte-

Francorũ veſtes ſtrictæ.

Franci agiles.

is vterentur, teſte Tacito, breues tamen gladios haberent, talibus ictibus, qui punctim fiunt, ineptos, quos patria oce Anconas illos vocaſſe refert Sidonius, quos ego vernaulo ſermone, adiecta aſpiratione, Hangers dici exiſtimo: metſi etiam miſſilium ſecurium vſus illis fuerit, quo armaturæ genere Cimbri Vandalicumque genus omne hoc ad librandos deſtinatos ictus vtuntur: quod pulchre ille preſſit, *Ancones quid?*

Excuſſiſſe citas vaſtum per inane bipennes,
Et plagæ præſciſſe locum, clypeosq́; rotare
Ludus &c.

CAP. X.

De Armamentario Pop. Rom. maritimo, quam BRITANNICAM ARCEM *hodie nominamus.*

N ripa medij aluei Rheni, armamentarium Pop. Rom. extitiſſe, tum fundamentorum ſubſtructio, tum marmoin eo refoſſi inſcriptio loquitur, clareq́, conuincit, quod principio pharus fuerit, vti mox dicemus, poſtea tamen aiori vſui futurum in præſidiarium caſtellum (vbi appois excubijs & cuſtodijs arma naualia ac tela aſſeruarētur) nuerſum fuerit, facilè vt credam adduci poſſum, quo ſic à ratarū iniuria, à quibus mare Britannicum ſæculis omnis per Saxones Cimbricæ accolas, & Germanos maritios qui & Franci, infeſtum fuit, portus opportunus defenpoſſet: *Britten* vulgo in hodiernum vſque diem nuncutur, & *Brittenburgus*, quod ſonat Britannicū caſtellum, vicina oppoſitaque Britannia, tunc Rom. Pop. vectigale, de frumentum claſſibus ad præſidiaria Romanorū hora, Rheni ſupercilijs impoſita, de quibus antea facta fuit entio, importatum ſubuehebatur: ea namque vero ſimir eſt nominis origo, quàm quæ pacis argumento vocem *Fridtenburgum* detorſit. Iſti meæ coniecturæ, quam anannos ſex ſcripto mandaram, aſtipulatorem nuper naus ſum Hunfridum Fluddum Anglum, virū litteratum; *Brittenburgus.*

cuius de turri Britannica (ita enim nominat) epiſtolam typis procudendam dedit Abrabamus Ortelius inſignis Geographus in elegantiſſimo illo opere, cui Theatrum Orbis nomen eſt. In ea parum euariat à mea ſententia, annotans ex Occidentalibus Imperij prouincijs annonam transferri per Britanniam velut horreum cóſueuiſſe, inde ſubuectam fuiſſe nauigijs Britannicis per oſtium Rheni ad præſidiaria limitis Germanici horrea, atque ita à mercatorum vel potiùs vectorum Britannicorum frequentia, Britannicæ turris nomen ſecutum. At ego non aliunde per Britanniam, ſed ex ipſa tanquam cella penaria Reipub. Romanæ ſubuectum fuiſſe frumentum ad limitanea Germaniæ præſidia, natamque inde nominis Britannici originem autumo. Adfert idem & alteram appellationis coniecturam à milite præſidiario è Británia ab Antonino loci cuſtodiæ impoſito ortæ. Adijcit & tertiam, quā putat eam turrim ad latus portus ſeu oſtij Rheni à Batauis indigenis conſtructam ad defendendum periculum à Britannorum piraticam exercentium incurſionibus, quas in Morinos & Batauos faciebant, vt illius gentis loquuntur Annales, creatumque exinde nomen, mutato licet ædificij vſu. Huius armamentarij veſtigia reliqua, ſepulta, marique adobruta latent, niſi ſi quando poſt Africi vehementis continuatam furiam, ſubitò ſæua & immoderata tempeſtas à Cauro, littoris noſtri tyranno, commota ſucceſſerit, tunc namque nudatum arenis littus retectas à fundamentis reliquias, recedente maris æſtu, ſpectandas præbet, quamuis eæ tenues ac perexiguæ relictæ ſunt, quando ſtudium & improbitas hominum ad inuſitatum ſpectaculum affluentium, quicquid reſidui fuerat toties repetitis vulneribus (nam tertiùm aperta fundamenta mea nouit ætas) omne exhauſit. Iſtud littus in quo armamentarij ſuperſtites reliquiæ inuentæ ſunt, inattritum, neque fluctibus adeſum, ſed ab ipſis natalibus in hanc vſque lucem pertinaciter conſtans, idemque eſſe, quaſi fluctus, ſæuiſſima rerum Naturæ pars, vano atque irrito aſſultu ha-

ctenus

tenus pulſauerint,amicus noſter ſcribit,ſed auritæ, opinor, quàm oculatæ fidei certiore teſtimonio innixus, ſiquidem maritimi homines vno ore omnes aliud narrant, ac præſer- im Catuicum pagus miſero armamentario nimis vicinus liud,ſi effari poſſet,locuturus fuerit,qui mea ætate inſigne etrimentum atque damnum expertus pertulit, hauſtis on ſemel mari fluctuoſo domibus aliquot: quæ calamitas am illi propria eſt & familiaris, vt rarò vlla maior ingruat is aut tẽpeſtas(cuiuſmodi plurimæ in meam memoriam ıcurrerunt) quin ædificia quæpiam cum ſolo ſubruant uctus. Quod ipſum & Norduico maritimo,vico proximè ropinquo,accidit,qui ad ſeptentrionale Armamentarij la- ıs paulo diſtantiore ſpatio inde diſſidet,vbi vniuerſam do- ıorum viciniam cum puteo communi,mare paucos intra nnos obliguriuit. Prætermitto ſilentio quod de Sceuelin- ı in eodem littore lippi omnes & tonſores norunt, quæ ıemoriæ non admodum veteris(nam vix vltra paucos ſu- ra centum annos extenditur) recordatione ſatis explicita quitur,templum cum præalta turri fluctibus abſorptum, l bis mille fermè paſſus intra maris complexum,nuſquam unc cõparere: quo tẽpore magnificentius illic exædifica- ım templũ, quam remotiſſimè à mari,ſatis cum periculo l littoris viciniam paulatim nunc accedit,quam iniuriam uper poſtridie KL Nouemb.an.CIƆ.IƆ.LXX. ſenſit longè gra- ıſſimam, complanatis & in fœdam ruinam tractis ædifi- js fermè ſexaginta: ita vt interdum inter piſcatores pagi colas agitetur de loco remotiore templi fabricæ deligen-).Quare Goropij mei vt accedam ſententiæ, religione eterreor, vt qui cladis paſſim acceptæ ſpectatorum pars iquando fuerim. Itaque eius me opinionis eſſe non pu- eat,quæ littus illud planum fuiſſe, & apertum,ac in Ocea- ım longiſſimè olim procurriſſe exiſtimat, limo quem heni fluentum ſecum trahebat,littoris quod atterebatur etrimentum ſupplente nonnihil atque ſarciente, donec uadringentis abhinc annis,inaudita illa inundatione, quæ

Littus Hollãdiæ atteritur.

Catuicum.

Norduicum maritimum.

Sceuelinga.

Hollandiæ inundatio. vniuerſam Hollandiæ faciem longè lateq. operuit, obſtructo fluminis curſu, ſteriles arenarum colles littus occuparunt, mare terras ipſamque littoris oram attriuit: nam armamentarium ipſum à Nortmannis alijſque immanibus barbaris, quos Borealis plaga nimbi inſtar Hollandiæ infudit, exciſum ſoloque æquatum exiſtimo, ſolas ruinas mari reliquas facientibus. Porrò in procurrente illo, quod dixi, littore, procul mari, ſolo argilloſo & herbido (cuiuſmodi totus eſt ille tractus, qui *Rhenoburgus.* Rhenoburgum, Virginum nobilium cœnobio illuſtrem locum, & à præterlabente olim fluuio nomen ſortitum, ſpectat) littore tamen, exſtructum fuiſſe armamentarium, de quo hactenus ſermo eſt, è fundamentorum poſitu, opinione augurantur. Quorum non abſurda, nec à veri fide diſſidens putatur oratio, quod neminem vſque adeo vecordem & communi ſenſu orbatum fore arbitrantur, qui in ſabuloſo & ſterili littore, quæ nunc rerum ſpecies oculis occurrit, atque in ipſis adeò maris faucibus, præſidij principalis fundamenta iacta velit, niſi idem Tragicos omnes Oreſtas & Athamantes dementia ſuperet. Næ iſti acutè & feſtiuè colligunt, reuocata ad veritatis numeros ratione, & ad liberam cogitationem. Quis enim eſt paulo liberalior & cum humanitatis ſenſu coalitus, qui grauem illum ac tetrum vicini maris halitum non reformidet? quis murmurantis eiuſdem fremitum horriſonum ferat aſſiduè? quis eliſæ ſpumæ aſpergine madere ſemper velit? aut quis bruti elementi ſocietatem colere, & inamœnam ſabuletorum faciem æquis contueri oculis ſemper ſuſtineat? niſi fortè Theocriti piſcatores, quibus fida comes egeſtas nihil reliquerat. Cæterùm refragari argumento ſuperiori, aut id reuellere omnino velle animum non induxi, ſi qui tamen diſputatione quaſi cote adhibita veritatem velit acuere, is *Caligula conditor Brittenburgi.* Caligulam opponat, auctorē & conditorem, meo quidem iudicio, iſtius pyrgi, cuius ſtultitiam inſignem ac famoſam, *Caligulæ ſtultitia.* toties in exiguo libello, Apocolocyntoſi inſcripto, ſugillat Seneca, vt pudeat referre: neq. diſſimulat impunè illi fuiſſe

obiectam:

obiectam Tranquillus. Omitto, quòd recepto transfuga Britanno laureatas ad Senatum literas miſerit, quaſi per ſomnium locuples, ſibique ipſi perſuadens vniuerſæ inſulæ imperium, quam cum exercitu nũquam adierat: quodque ſimulacra pugnæ, crediderit vera fuiſſe prælia. Quod verò euidentius innatæ ſtoliditatis argumentum & indicium requiras, quàm quod confecturus bellum aduerſus Oceanum Caligulæ ſtultitia documenta. ſuſceptum, inſtructa acie, vmbilicos & conchas Oceani ſpolia repentè colligi à milite præceperit, atque in victoriæ ſignum, excelſum in littore pyrgũ exſtrui curarit, de quo vt Suetonius loqui intelligatur, verba eius adſcribam. *Poſtremò quaſi perpetraturus bellum, directa acie in littore Oceani,* Sueton. in Calig. ca. 46. *ac baliſtis machiniſq; diſpoſitis, nemine gnaro ac opinante quidnam cœpturus eſſet, repentè vt conchas legerent, galeaſq; & ſinus replerent, imperauit, ſpolia Oceani vocans Capitolio Palatioq; debita. Et in indicium victoriæ altiſſimam turrim excitauit, ex qua vt ex Pharo noctibus ad regendos nauium curſus, ignes emicarent.* Quo ex loco viri non indocti ſuſpicantur & conijciunt, turrim, quam è ruinis in armamentarium conuerterit poſtea Seuerus Imp. eſſe illam ipſam maritimam & littoralem, cuius facta ſit à Suetonio mentio, ac tum deſtinatam fuiſſe muneri accendendorum ignium nocturnorum, quibus curſus nauium regeretur ad prænuncianda vada: cuiuſmodi pharum apud Geſſoriacum (Bononiam nunc vocant) antiquitus conſtructam, ſed collapſam, Pharus Geſſoriacenſis. Carolus cognomento Magnus reſtaurari fecit ad nauigantium curſus dirigendos, vti Regino Annalium ſcriptor teſtatur, apud quem (vt locũ obiter emendem) malè, *fanum,* Reginonis locus emaculatus. ſcriptum inuenias pro, *pharum*, & *nauigandum*, vice, *nauigantium*. Certè in Batauiæ littore eam expeditionem, Caligulæ ingenio accommodam, luſam fuiſſe atque adornatam, tribus verbis voluiſſe indicare Corn. Tacitum, videre Lib. 10. mihi videor, quum de Brunone inter Caninefates claritate natalium nulli ſecundo, duce delecto, loquẽs, narrat patrem eius multa aduerſus Romanũ nomen hoſtilia auſum fuiſſe,

&

& Caianarum expeditionũ (quas obiter tranſcurrens memoraui) ludibrium impunè ſpreuiſſe: quo verborum compendio quid magis appoſitè dicere potuit, quàm Caninefatem illum conuitio inulto atque impunito, linguæ effrenioris habenas liberiùs ſoluiſſe in Caligulæ inſaniam, qui cum mari bellum ſuſciperet, pro ſpolijs hoſtilibus conchularum ornamentũ, puerilia ſcilicet crepundia, legenda mandaret. Vbi verò potuerit ille impunitius debacchari in Imp. qui vitæ necíſque ius in acie linguæ haberet, (vt de Alexandro quôdam dixerat Calliſtratus) quàm inter ſuos, hoc eſt, Batauos, aut proximos ſaltem Batauiæ finibus, nõ intelligo. De iſtius expeditionis in Britanniã cogitatæ apparatu, conſimilia penè literis prodidit Dion Cocceius in hanc ſententiam. Caligula ad Britannicum Oceanũ profectus, conſcenſis triremibus paululum prouectus, e veſtigio reuertit, datóque è ſublimi tribunali militi ſigno, velut ad conflictum, animatos tubarum ſonitu, iuſſit conchas marinas colligere, quo peracto gloriatus ſe Oceani victoré, poſt numeratum exercitui opimum congiarium, cum ſpolijs maris oſtentui futuris Romam repetijt. Verùm aſſeueranter ſententiam meam interponere, re propter altiſſimam vetuſtatem dubia ac controuerſa, ſuperſedeo, alijs, qui maiore abundant otio, & quibus rotundiore felicioreque Genio loqui datum eſt, libenter herbam ceſſurus. Quicquid ſit, ſiue Caligulæ Pharus fuerit, ſiue alterius cuiuſpiam fabrica, id extra dubium eſt, Armamentarij vſum & nomen induiſſe ſub Seuero Imp. & ab eodem reſtitutum, cuius memoriam tuetur lapis è ruinis extractus anno ſalutis ∞ IↃ XX, & in ædes principis familiæ Waſſenariorum inde tranſlatus, cuius hæc eſt inſcriptio:

Dion lib. 5.

Armamentarium.

IMP. CAES. L. SEPTIMIVS SEVERVS
AVG. ET M. AVRELIVS ANTONINVS
CAES. COH. XV. VOL. ARMAMENTARIVM VETVSTATE CONLAPSVM
RESTITVERVNT SVB. VAL. PVDENTE

LEG.

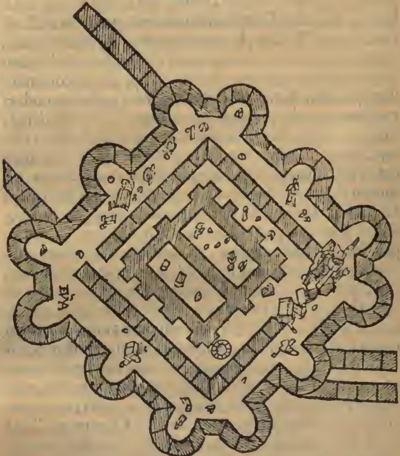
LEG. AV. PR. PR. CVRANTE CAECIL. BATONE PRAE.

Quia verò multi ignorāt fortaſſe, quid Armamentarij voce ſignificetur, tribus id verbis explicatum dabo. Eſt ergò Armamentarium munimentum muris turribuſq. contra vim inſtructum, vnde machinæ, tormenta, ſi quando vſus aut belli neceſſitas poſcebat, proferebātur, tela & arma militi atq. ſocijs diſtribuente Tribuno aut Præfecto ſuppeditabantur. Meminit Cicero armamentorū publicorum, & armamentarij Telluris; Plinius armamentarij mille nauium capacis. Iſtud verò armamentariū forma quadratū, paribus in omnes partes ſpatijs productū, ſatis loquitur ac commonſtrat quam hîc damus, eius ichnographia è nudatis (quod ter mea ætate accidit, primùm anno ſalutis CIↃ. IↃ. XX. deinde iterū CIↃ. IↃ. LII. die D. Pontiano ſacrata: tertiò CIↃ. IↃ. LXII.) fundamentis fideliter expreſſa: quodlibet autem vniuerſi operis latus ducenos quadragenos pedes complectitur, nimirum vicenas noſtrates metatorū decempedas, quo menſuræ modo decempedam in duodenos porrigi pedes cognoſcitur. Turrium propugnacula in Rheni præterlabentis ripam obuerſa fuiſſe apparet, ad maiorem operis firmitudinem contra fluenti vim, & hoſtilem quoque, ſi quam piratica adferret. Procurrentes vtrinque illinc verſus orientem ſolem, hinc occidentem, murorū ductus extra arcis aream, cloacæ videntur fuiſſe, per quas omnium purgamentorum receptacula, quicquid erat ſordium, aquam admiſſam & caſtellis receptam, proluiſſe atque in mare exoneraſſe crediderim. Saxa ingentia è fundamentis eruta, quæ vidi, quaternos pedes longa fermè erant, ternos craſſa, quæ anno CIↃ. IↃ. LII. ad quadraginta numero refoſſa annotaui. Extra arcem ripæ margines craſſioribus tabulis præſtructi erant, & palis per fiſtucas altiùs adactis præmuniti, ne ab vndis decurrentibus adederentur.

Armamentarium quid?

Armamentarij ichnographia.

ICHNOGRAPHIA ARMAMENTARII POP. ROM. QVOD BRITTENBVRGVM APPELLANT.

Viſitur

Viſitur apud Hagam Comitis in ædibus à me priùs nominatis, gentis Waſſenariæ, alter lapis cum hac epigraphe in ijſdem ruinis reperta anno CIↃ. IↃ. XX. vtrinque à fronte pariter & tergo mutila.

EVER. PIVS PERT. A
MAX. TRIB. POT. XIII
NTONIN. PIVS AV
ER. MILIT. LEG. I. ME
ENIDIORV

Extat ibidem & tertius lapis ſalſi maris vndis, & pòſt imbribus exeſus ad modum pumicis, qui nihil admodum certi præfert, præter literarum aliquot ſulcos, quæ ad dexteram malè leguntur, cuius ſaxi frons Victoriæ alatæ imaginem oſtendit, dextra lauream coronam attollentis, læua tenentis deprimentiſque clypeum. Ad ſiniſtram aquila paſſis alis expreſſa eſt, orbi duabus ſe mutuo ſecantibus zonis cincto inſiſtens, excurrrentibus vtrinque tribus radijs.

IMP. CAES.
ANTO
NE
AVG. COH.
M TO RV
PE.

In earundem ædium exteriore pariete viſuntur & hac ſpecie ſaxa, quorum primũ nauigium, cuiuſmodi fermè Saxonas maritimam gentem vſos fuiſſe docui, referre videtur; alterum Victoriæ ſimulachrũm exprimit; tertium Herculem clauigerum; de quarto quid ſentiam; ignoro.

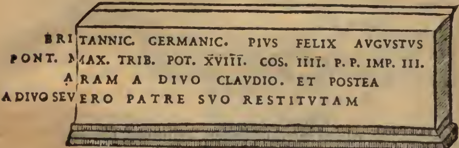

Repertus in ijſdem ruinis & quartus lapis memoratur, cuius epigraphen à ſe deſcriptam typis excudendam dedit Hubertus Goltzius, antiquitatum omnis generis altiſſimus gurges, quæ tametſi mutilata in fronte aræ poſitum fuiſſe illum loquitur à M. Aurelio Antonino Caracalla, annis aliquot poſt peremptum ſua manu Getam fratrem.

Huberti Goltzij laus.

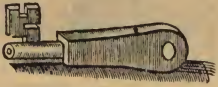
Iſtius armamentarij clauem in ruinis repertam, anno 1520. ſeptenos pollices longam, & ponderoſa mole prægrauem oſtendit

oſtendit mihi Galterus Theudericus Waſſenariæ ſtirpis egregius aſſertor. Aliam hic appingendam dabo à longè ſubtilioris ingenij artifice profectam, in annulo effictam, quam accepi à Cornelio Nicolaio Aquano, vaſculario Lugdunenſi, honoris cauſſa mihi nominando, qui tametſi à literis alienus, mirum tamen quàm ſit curioſus, quamque diligens in cognoſcendis veteris memoriæ indicijs, conuaſandis fragmentis, colligendis & conquirendis numiſmatibus, quæ ex argento procuſa pluſquam trecenta numero, cùm iſthic, tum apud Romæoburgum reperta, ex ære quingenta ipſus mihi oſtendit: qui vir vt eſt candidi pectoris, quicquid egeſtum inuentúmve eo loco vel ipſe extulit, vel repræſentato ære ab alijs redimere potuit, id omne liberaliter ac propenſo ad bene merendum animo mecum communicauit.

Galterus Theudericus.

Cornelius Aquanus.

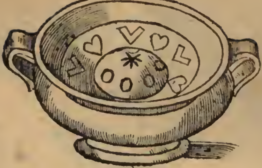

Inter cætera quæ integra & infracta fuere, idem mihi oſtendit æneum ſigillum togatum, quod in larario ſtetiſſe veriſimile ſit, ſtylobatæ inſiſtens, & alterum Palladis galeatæ, dextera noctuam tenentis, læua haſtam, quæ quamuis hinc aberat, aperta tamen manus elapſam amiſſamque teſtatur.

Item Samium poculum elegantiſſimi operis rubrum, è Lemnia terra, vt creditur, ſummi læuoris, collo anguſto, cuius medijs in faucibus, ceu tubulus quiſpiam crenatus aſſurgit: ore pando quaterna foramina in cordis ſpeciem figurata præferente, cuius interiorem ambitũ quædam veluti margaritarum linea, interſperſis cyanei coloris granis diſtincta, tanquam limbus pulchrè exornat, quod eius cauum auri admotum maris murmurantis fremitum repræſentat: libuit iſtud ſculptoris manu expreſſum hoc loco apponere.

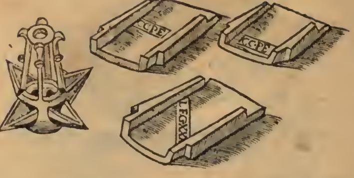
Vidi illic & Simpulum è candida materia, cuius in ſacris affundendo vino vſum fuiſſe ſolennem autumo, ampullula ea eſt ſtricti oris, ventroſa, anſata, fundo exiguo, cuius hîc picturam adieci.

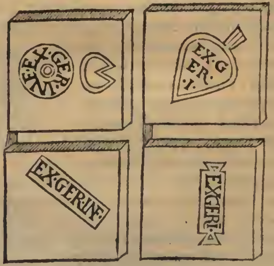
Eodem in loco inuentum lychnum penſilem ſiue lampada æneam exhibuit idẽ Cornelius, hîc expreſſum, cui cauum eſt affabrè circinatum, cum imminente quadrato cælo, ad arcendum flammæ periculum, vti auguror, ſiue etiam contra fumi ſurgentis nigrorem. Præterea coctilem laterem vtrinque ceu parietibus aſſurgentem, qui videtur aquam pluuiam ex imbricibus præcipitantem excepiſſe, quindecim pollices longum, integrum adhuc, qui parte ſui inſternebatur & viciſſim ſubſternebatur alteris, vt quaſi communicatis operis imbrem per compluuium deueherent.

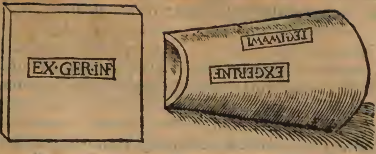
Multa item & varia emblemata rotunda, quæ diuerſorum animalium rictus & ora referebant, per quæ guttatim liquores fundi poterant, illæſa idem monſtrauit.

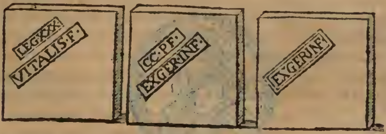
Extant apud eundem quinque diuerſi generis teſſeræ, ſeu quadratæ pauimentorum tegulæ, quarum diuerſitatem ipſa facilè prodit inſcriptio, omnes octo in quadrum pollicum, duos digitos craſſæ, omnes eandem, ſed diuerſimodè expreſſam inſcriptionem oſtendentes, & inferioris Germaniæ exercitum loquentes: quæ inſcriptio & in imbricibus legitur tredecim pollices longis.

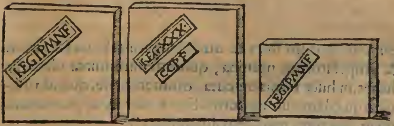

Vidi

Vidi ibidẽ & alios imbrices hoc pacto inſcriptos. LEG.XXX. Prærerea figlinorum fundos,in quorum vno legebatur hæc epigraphe, VITALIS FE. in altero BOVONV. F. Capedinum quoque & paterarum fictilium fragmenta, cum inſcriptione MINV. EV. F.

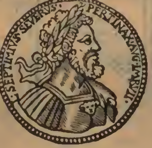

Nomiſmata idem Cornelius varia ex auro, argento, ære ibidem reperta oſtendit, inter quæ conditoris pyrgi Caij

Cæſaris duo: ab aduerſa parte C. Cæſarem Germanicum loquitur, auerſa tres ipſius ſorores ſtolatas nominat, Agrippinam ſcilicet, Druſillam, & Iuliam: alter ad locutionem Conſulum præfert ab auerſa. Nam quod Ortelius, ob inſcriptionem lapidis qui aram à Diuo Claudio poſitam loquitur, putat armamentarium iſtud ab eo in expeditione Britannica exſtructum, facilè ex Dione & Suetonio conuincitur, qui eum Geſſoriaco ſoluiſſe oram & traieciſſe teſtantur, ibique fornicem ſeu triumphalem arcum illi ob victoriam de victis Britannis ex Senatuſ-conſulto poſitum.

Vidi & tertium cum effigie Veſtæ ſedentis. Item inſigne numiſma Septimij Seueri, qui conlapſum vetuſtate armamentarium reſtituit.

Superuacaneum foret & nimis longum reliqua Cæſarum & Imperatorum nomina, quorum numiſmata idem ille habet, in hiſce ruinis inuenta, commemorare, quando infinitas quædam nummorum iſthic repertorum, in omnem quaquauerſum regionem diſſeminata ſit.

CAP. XI.

De Batauiæ peculio in partes plures diſtracto, oppidisq́ ab Hollandia alienatis.

QVICQVID terrarum intra Rheni brachiorum complexum (quæ & oſtia ab aditu, &c, vel à flexuoſo aluco-rum anfractu, vel ab aquarum mugitu, Cornua vetuſtas appellauit) continetur, id vniuerſum olim vno Batauiæ nomine cenſum fuiſſe, extra omnem controuerſiæ aleam eſt: qui enim inficiari iſtud velit, arbitror eſſe neminẽ, niſi qui aut latæ culpæ reus ferreum os induerit, aut obſtinato altercandi ſtudio, cum Plinij Secundi grauiſſimi ſcriptoris, tum Taciti Palatinæ hiſtoriæ parentis auctoritati detrahere aut illudere cogitet, quam tamẽ irrefragabilem tum Populi Romani gentium domini dignitas facit, tum ipſa antiquitatis (cui meritò ab omnibus aſſurgi ſolet) prærogatiua conuincit. Quanquam iſtam vnitatem fatalis quædam lex, quæ nihil in rerum natura perpetuum patitur, diuellit atque abrupit: vel natiua populorum inconſtantia, qui in diuerſa ſtudia ſcindi, ac cum principibus, vt veteres ritus, ita nomina quoque ponere, noua ſumere amant, in partes traxit. Huc acceſſit cognata Traiectenſium Præſulum ambitio, qui ſiue vſurpatam, ſiue donatam iuriſdictionem peramplam egregiè tuendo, niſu quodam Herculeo, infractum Acheloi cornu confregerunt, bonamq́ue Regum (quos olim habuit inſula) portionem priuati & iuris & nominis inuolando fecerunt. Adde huc & victorum libidinem, qui aut ſublata aut interciſa Regiæ ſtirpis ſerie potiorem inſulæ partem ſibi retinuerunt, ac in nominis ſui ius tranſcriptum cõmutarunt, quando labante Romanorum potentia (quorum armis vt adiuta, ita viciſſim & adiutrix fuit) in prædam ceſſit indefenſa inſula. Ita, talorũ in ludo vt fit, pars Ciſiſulanis ceſſit, partem beneficio Francorum Regũ poſſidere, eodem quo Comites Hollandiæ titulo, Præſulatus Traiectenſis magna contentione, neque citra certamina, connixus eſt: partem

Cornua fluuiorum.

Gelriæ Comites ſibi vſurparūt. Ciuitatum & oppidorum, quæ extra Hollandiæ peculium ſita, Batauici tamen ſoli iure olim continebantur, numerus eſt non exiguus; quæ quo minùs ſilentio tranſmittam, religione quadam impedior, quandoquidem illuſtrādæ in commune veteri Batauiæ labor hic omnis ſumptus eſt, vt haud immeritam aliquando officij vicem, altrici, imò parenti, ciconiarium ad exēplum reſundamus. Etſi verò omnium luminibus facilè obſtruat altitudine eminentis fortunæ, dignationis ſacerdotalis fulgore, ac virtutis bellicæ gloria cumulatiſſima ciuitas Traiectum, quin tamen prima clepſydra Neomago infundenda veniat, vetuſtate poſſeſſionis ſeſe defenſuræ, regiæque honore, quis ſanior refragetur aut repugnet?

Traiecti laus.

Neomagum vetuſtum.

NEOMAGVM.

NEOMAGVM igitur ſiue Nouiomagū (vtranq. enim ſcripturā inuenio in hoc nomine, quo extitiſſe & alia præſidiaria oppida, vt in itinere Argentoratū, *Neomagum*, hodie *Vdenheym* dictum, & alterū Nouiomagum infra Auguſtam Treuirorum, & tertium *Ingelheimum* hac ætate vocatum, Caroli Magni natalibus clarum, inter Ambianos & Sueſſionas lego) Batauorum caput ſedeſque regia omnium conſenſu creditur: nam præterquam quòd vero ſit ſimile, Batonem indomitæ inſulæ poſſeſſionem aditurum, locum, quo perfugium ſibi pateret, extra inſulam muniuiſſe, ſedemque principalis fortunæ cōſtituiſſe, deinde Iulium quoque Cæſ. præſidium illud ſibi legiſſe, ac Romanos præſidiariam illic legionem aduerſum Germanos continuiſſe, certo certius eſt, palatio publico Francorum Regum exornatum. Reginonis enim auctoritate ſi ſtabimus, Carolus cognomento Magnus Imp. tria regnis ſuis palatia primaria conſtituit, Neomagum, Aquiſgranum, & Diuodurum ſeu Theodonis Villam. Idem ædiculam (quam Gerardus Neomagus Dijs Manibus conſecratam fuiſſe autumat, quum fuerit monumentum Iulio Pudenti filijſque ab hæredibus factum) Chriſto Seruatori ſolemni religione dedicauiſſe, arcem

arcem collabaſcentem reparaſſe, eamque editiore tribunali, in quo ſæpe ius dixerit, condecoraſſe memoratur. Quia verò legitur etiamnũ in fronte monumenti epigraphe, quatenus ea legi poteſt, non alieno loco apponenda hîc viſa eſt.

DIS MANIBVS

C. IVLIO CLAV. PVDENTI NEOMA. VET. LEG. XC FAN. L. ET IVNIO F. EIVS H. F. C

Vbi obiter obſeruandum eſt peramplam atque illuſtrem fuiſſe in hac inferiore Germania cum imperio familiam Pudentium, cuius etiam in armamentario Romano fit in marmore mentio, vbi Valerium Pudentem Legatum Auguſtalem nominatim vocat. eiuſdem meminit & marmor quod apud Elquaſtum oppidum extat tale: *Pudentiũ familia illuſtris.*

L. VALERIO L. F. PVDENTI, HIC CVM ESSET ANNOR XIII. ROMAE CERTAMINE IOVIS CAPITOLINI LVSTRO SEXTO OB CLARITATEM INGENII CORONATVS EST INTER POETAS LATINOS OMNIBVS SENTENTIIS IVDICVM.

qui honos eadem ætate collatus legitur L. PVDENTI patri eius, decreta illi inſuper ſtatua ære collato ab vniuerſa plebe municipij Iſconenſium. At iſtud inter corollaria relatum eſto. Vrbs verò ipſa ſitu atque opere permunita eſt, prædiues, rerumque omnium affluens, quâ Cliuenſem ditionem propinquam reſpicit, in arduum collem aſſurgit, cum vetuſtiſſima arce, Iuliano, vt vulgo creditur, opere, à qua parte nemoroſis montibus & frequentibus fontium ſcatebris amœna regionis facies ſe aperit: diuerſa vrbis ora in paludes depreſſior ſidit, reliquum ſolum tumulo fermè perpetuo accliue eſt. Hanc ante annos tricenos vicenos Guilelmum Hollandiæ Principem iam Cæſarei tituli inſigni donatum, tradunt Annales pignori oppoſuiſſe Othoni Gelrio, cui certis nominibus grandem pecuniam debebat, ea lege, vt niſi definito tẽpore repræſentata foret, ius deinceps omne Gelrio poſteriſque cederet. Huic natales ſuos debuit Franciſcus Craneueldius Iuriſconſultus primi nominis, Mechliniæ Præſes, ſcriptis illuſtris: debet & Gerartus *Arx Neomagi.* *Frãciſci Craneueldij laus.*

 Fal-

Gerartus Falkenburgus. Falkenburgius Neomagus, iuuenis eloquentiæ & doctrinæ omnigenæ gloria cumulatiſſimus, qui nō ita pridem in obſcuriſſimo Nonni Dionyſiacῶn opere, iudicij peracris & firmi periculum cum laude adijt. Eandem patriam agnouit & Gerardus Neomagus, vir non indoctus, qui rhapſodiam Gerardus Nouiomagus. Batauicæ hiſtoriæ conſuit & publicauit.

TRAIECTVM.

TRAIECTVM, Antoniā dici paſſim inuenio, ſed quo auctore condita, aut cuius memoriam repræſentet, latere atq. ignorari video: ſi tamē comminiſci aliquid à vero non abſimile & cōiectura augurari in tam alta antiquitatis caligine licet, ad Antonium Primū Senatorem & Legatum Veſpaſiani, cui cum Ciuili Batauo amicitia fuerat, originem nominis referendam putauerim, quem Senatoria dignitate exutum à Nerone, falſiq́ue damnatum, priſtino inde reſtitutum ordini & loco memorat Tacitus: Aut ad M. Antonium Iulij Cæſ. Legatum, quando Galliam Belgicam ſubiugauit, quorum alteruter in Batauia tum Rom. ſocia præſidiarium caſtellum Rheni ſupercilijs impoſitum condiderit, vbi in hybernis miles eſſet. Nec deſunt qui titulum nominis M. Antonino Pio tranſcribunt, vrbis inſtauratori; quod ſenſiſſe videtur auctor inſcriptionis quæ in aduentum ad vrbem Traiect. Philippi Regis poſita legebatur:

ANTONINI PII IMP. FELICIBVS AVSPICIIS VRBS TRAIECTENSIS INSTAVRATA, FELICIORIBVS PER PIENTISSIMVM IMP. CAROLVM V. AVCTA FELICISSIMAM SE HOC PRINCIPE FVTVRAM HAVD DVBIA SPE CONFIDIT.

Sed qua ratione idem hoc loco Vetera Caſtra, operā & virtute Romanarum legiōnum quintæ & vndecimæ defenſa fuiſſe, in alia quadam epigraphe dicat, peruidere aut intelligere me poſſe nego, qui præter errorem in *vndecima*, pro, *vndeuiceſima*, commiſſum, (ita namque habet Tacitus) nouam opinionem de Veterum caſtrorum ſitu, concepiſſe videtur, quæ plerique omnes in Xanthum Cliuiæ oppidum referunt,

referunt,quãdo loci poſitus aptiſſimè ad Taciti deſcriptionem,meo quidem iudicio, quadret. Traiectum poſtea per Vultas,ſeu procliuiore auribus noſtris ſono Wiltos gentem efferam, mutato nomine *Wilteburgum* dictum, ſunt qui contendunt,hauſta opinione ex Sigeberto Geminiacenſi, qui Wilebrodum ſedem Epiſcopalem ſtatuiſſe in loco *Vultaburch* nominato ſcribit,qui tunc Vultraiectum nuncupabatur,à Vultarum gẽtis nomine & Traiecto compoſitum, quaſi *Vultarum oppidum*, à voce Drecht/ qua oppidum denotatur,non à traijciendo; quod veritati quàm ſit conſonum, neſcio; quum *Vultaburgum* ad Rheni ripam ſupra Traiectum ad duo aut amplius paſſuum millia ſediſſe res ipſa loquatur,vbi ad exſiccatum Rheni alueum vicino in agro accliuis collis rudera omnis generis, & elegantioris figlinæ fragmenta, ingentemque nomiſmatum ex ære & argento copiam, vel leuiter refoſſa humo, oſtendit, vti ipſe oculis aſpexi:quam arcem Annales à Valentiniano euerſam tradunt, alij per Abotritos gentem Francis fœderatam ac ſociam,fuiſſe dirutam ſoloque æquatam loquuntur, idque teſtantur verſus tabulæ inſcripti in principe Traiecti æde. Poſtea Dagobertum Regem Clotarij Franci filiũ nomenclaturam vrbis appetiſſe perhibent, Traiectumque denominaſſe,quòd ibi traiectus eſſet & telonium, vbi & pro vectura,& pro negotiatorum mercibus ſtipes appendebatur: quaſi non multo antè extiterit Traiecti mentio in Itinerario quod Antonino tribuitur. Inuenias & curioſa indagandæ originis ingenia, quæ ab Vlpio Traiano Germaniæ Domitiani temporibus Præfecto *Vlptraiectum*, mox P. litera extrita in tot conſonantium abſurdo cõcurſu, *Vltraiectum* appellatum exiſtimant, quando idem & legionem triceſimam à ſe Vlpiam Traianam nuncupatam ſtatiua ſua habere iuſſerit ſupra Vetera caſtra Agrippinam verſus,non longè fortaſſis à Burico oppido, propter Teutoburgienſis ſaltus,in quo Vari Legionumque reliquiæ inſepultæ, tradente fama,fuerant,in oppoſita ripa incipientis metum. Quando idem

Drecht. Wilten-burgh.

do idem etiam Legionem Traianã, quæ nunc Drecxhuijſa vocatur, ceu Traiani domiciliũ, de ſuo nomine appellari voluerit. Equidẽ mirari ſatis nequeo quid ſenſus mentis've fuerit Lazio, viro alioqui variæ lectionis, quo non potiùs obſeſſus fuerit veterno, quũ ſubductionẽ itineris à Lugduno Batauorum Coloniam vſque ab Antonino factam proſequens, Arenatium XXVIII. mille paſſuum interuallo, hoc eſt, ſeptem Germanicis miliaribus diſſidere ab Vlpia Traiana colonia ſcribit, atq. inde colligit poſtremum hoc municipium ſitum eſſe in Palatinatu haud longè *Bodobriga*, quæ vulgo *Popardia* audit. Idem auctor veluti è lethargo experrectus, Vlpiam Traianam, auctoritate Ptolemæi lib. Geograph. ſecundo, & item Antonini inter Vetera caſtra & Agrippinam Coloniam ab auctore collocatam, claris verbis dicit. Erroris anſam dedit homini, Arenatij & Antennaci (vti ſuſpicor) cõfuſio. Cæterùm quia inter ciuitates, quas à Iuliano Cæſ. receptas ſcribit Marcellinus, inuenio *Vtriceſium* (ita namque & legit & citat Lambertus Hortenſius rerum Vltraiectinarum ſcriptor) aut conſtantiore lectionę *Vtriceſima* in priore editione, pro qua irrepſit in poſteriorem *Triceſima*, facilè adducor vt credam iſthic V.TRIC.LEG. STAT. hoc eſt, quintæ triceſimæ legionis ſtatiua & hyberna fuiſſe, & ab ea nomen loco inditum, præſertim quum non abludat vocis vernaculæ ſonus. Veriſimile enim eſt barbarum vulgus & rude, altioris indaginis neſcium, pro, V.TRIC. expuncta notula puncti intermedia, VTRIC. coniunctim legere cœpiſſe, vſq́ue prauam inualuiſſe conſuetudinem, ad eundem planè modum, quo inoleuit error in vocabulo Cantſtadt oppidi Sueuiæ, occaſione inſcriptionis vulgaribus obſcuræ, qui ſolis literarum formulis nominis poſitum metiuntur: ſiquidem oppidi epigraphe in marmore inciſa quum hoc modo ſe haberet, LEG.ANT.STAT. hoc eſt, Legionis Antoninianæ ſtatiua, reſectis prioribus duobus elementis, initio *Gantſtat*, poſtero ſæculo molliorẽ appellationem accepit G. in C. mutato, *Cantſtat*, vt oſtendit Ioannes Heroldus

Wolphangi Lazij lapſus.

Lambertus Hortenſius.

roldus Germaniæ antiquitatum collector. Memini ante paucos hos annos quum Antuerpiani ſuperbiſſimum illum & inexhauſtæ magnificentiæ murum Caroli Imp. memoriæ, gratæ vetuſtatis exemplum imitati, conſecraſſent, exciſis in marmore his literis pedalibus, CALOR. V. CAES. oppidanos & ruſticanum vulgus promiſcuè Senatum inſcitiæ notaſſe, qui Carolo quinque caſcos impudenter deputarent, velut iniuſta nomini iniuria, ob CAES. quod plena ſcriptura caſcum nobis ſignat, vbi vox eadem acciſa Cæſarem denotet his qui peritiam antiquitatis ac nomiſmatum habent. Quare, vt ad inſtitutum redeam, ſiquidem vera eſt & genuina ſcriptura Vtriceſima apud Ammianum, fieri potuit vt in epigraphe vrbis cum nota intermedia vocabulum hoc pacto ſcriptum fuerit V. TRIC. vnde poſtea vulgares homines & peregrini nomen vrbis ſollicitè legentes, coalita & coagmentata in vnum voce VTRIC expreſſerint. Iſta mea eſt coniectura, quam profiteri viſum eſt cum quadam ſtipulatiunculæ lege, quòd Pyrrhonios hac in parte ſequar, & in tanta vetuſtatis obſcuritate atque ignoratione nihil aſſeueratione velim affirmare. Hanc vrbem Nortmannorũ procella ab axe Boreali effuſa, incendio corrupit, omnemque ſexum ferro abſumpſit, Alfridi Præſulis tempore, cui calamitati vt mederetur, Dauantriam & Tielam cum dominijs Carolus Imp. honorarij loco olim conceſſit, quòd propter excidium vrbis ſedes Epiſcopalis Dauantriam tranſlata fuerat, quam inde retraxit ad priſtinos lares Baldricus Cliuenſis Præſul, qui recidiuam vrbem poſuit, muro foſſiſque adiectis. Olim Archiepiſcopus primus inſtitutus fuerat temporibus Iuſtiniani minoris filij Cõſtantini à Sergio Pont. Wilebrodus ſiue Wigbrodus, vt alibi lego (nos ex Pontificum indigitamentis Willebrordum, tutelarẽ Diuum Harlemæi nuncupamus) cognomento Clemens natione Britannus, qui Friſios Chriſtianæ pietatis rudimento imbuit, ſummæ ſanctimoniæ exemplum, qui pòſt relicto munere, velut oneri impar ad Treuirorũ Auguſtam conceſſit, quin- *Wilebrodus.*

toque ab ea vrbe miliario inter ardua & difficilia teſqua & montium iuga, conſtruxit monaſterium *Abſternacum* nomine, ſiue abſtinentiæ argumento, ſiue ab abſterrendo dictum, quòd loci inſolentia & aſperitas homines haud difficulter abſterrere queat, ne religioni operatos moleſtarent aut interuiſeret crebriùs, quod corrupta voce hodie *Echternacum* vocitatur, cui magna cum laude & pari pietate Antiſtes præfuit nuper medicati (vt creditum fuit) poculi hauſtu intermortuus Antonius Houæus Egmondanus noſtrâs, rarum bonæ vitæ & doctrinæ inter barbaros illos ventres ornamentum. Huic vrbi cudendæ monetæ ius diplomate indulſit Otho Imp. eius nominis primus, gratificaturus Eggidæ coniugi, Baldrico tunc epiſcopo. Eam ſcimus populoſam & præpotentem, ſed quadragena hominum millia in hoſtem armare poſſe, quando ferat neceſſitas, impudenti, nec ipſi quidem ciuitati ſuarum virium conſciæ tolerando mendacio, ſcribit Dominicus Niger: quod virus hauſiſſe cum è Raphaelis Volaterrani Commentarijs, & Æneæ Pij ſcriptis autumo, qui Præſulem Traiectinum quadraginta bellatorum millia ad bellum educere, in ſcripta retulerunt: quod potuiſſe olim loci Antiſtitem non inficias iuerim, ſi ciuitatibus omnibus & oppidis, quæ non pauca fuere numero, auxiliares copias & ſocios imperare neceſſitate extrema adductus, in animum induxiſſet. Id quod veritati conſonum magis ſi Barlandus adieciſſet, in eodem non inhæſiſſet erroris luto: tantas enim vires vix monarcha quiſpiam contrahat, multoque minus contraxiſſe iſte Præſul vſquam in Annalibus lectus eſt. Addit & alterum errorem Volaterranus, qui Naualia Ptolemæi hoc in loco conſtituit, longiſſimè à vero exorbitans. Manifeſtus erroris deprehenditur & Otho Friſingenſis Antiſtes Germanicarum rerum non inſcitus ſcriptor, qui Traiectenſes Friſijs adnumerat, propiùs collimaturus, ſi in vtroſque & maiores & minores Friſios iuris Eccleſiaſtici cenſuram habere Præſulem Traiectinum ſcripſiſſet. Porrò miraculi vice tradendum poſteritati

Abſternacum.

Antonij Houæi laus.

viſum eſt memorabile,quod dum ædis Deiparæ Virgini ibi ſacræ fundamenta iacerentur,vorago quædam ſe oſtendit, quæ nulla cæmentorum farctura quum oppleri poſſet, non carbonibus (vt in palude nobiliſſimum Epheſinæ Dianæ templum firmatum fuiſſe legitur) ſed ſolo taurinorum tergorum ſubſtrato puluino ſtetit: cuius rei memoriam tuetur baſis columnæ voragini impoſitæ, haud inepto,vt tunc ferebant ſæcula, diſticho conſignatam,

Accipe poſteritas,quod poſt tua ſæcula narres,
Taurinis cutibus fundo ſolidata columna eſt.

BATAVODVRVM.

Inter oppida Batauiæ olim peculiaria, poſtea Traiectinæ ditioni per Imp. Francos (quorum propenſus in Epiſcopatum ſuæ gentis ſingulari beneficio inſtitutum fauor ac ſtudium multis in rebus eluxit) admenſa atque addicta,primum occurrit Batauodurum prætogatiuo alia omnia ſuperans,vetuſtatis præiudicio,quippe cuius minimè ambiguam faciat mentionem Tacitus, poſtremo eorum qui ad nos peruenere libro, vbi Germanorum (qui poſtea Franci dicti fuere) manum ſcribit adnixam fuiſſe irrumpere pontem qui Batauoduri recēs inchoatus fuerat,ad elicem Rheni,Leccam nuncupatū,ſed quia ſecunda legio (quæ & Auguſta & Britannica cognominata fuit, depoſita iſthic poſt debellatos à Nerone Friſios) præſidio vrbem illam munierat contra vim externam nimium valido, fruſtra tentata irruptio ſpem oppugnatorum,qui aliqua in parte fortunam affore confidebant,eluſerat. Vulgaris lingua oppidum iſtud vocat,ſeruato veſtigio poſtremæ partis vocabuli, Wijck te Durſtede/ recentior ætas Duroſtatum, quod ipſum euenit in Marcoduro, cui Dura nomen manſit,nimium duram fati legē ante annos aliquot à Caroleis experto,quod equidem miror cur Duroſtatum Barauodurorū appellarit vir quidam doctus,quaſi Batauoduri populi nomen ſit. Hanc opibus copijſque affluentiſſimam fuiſſe vrbem memorant Annales,in qua plura quàm quinquagena abundarint fana,

cui rei (pace dixerim bona Annalium) fidem derogare paratior ſim, quàm adhibere, quòd exiſtimem Francos Imp. pro acri & inflammato ſtudio, quo religionem, per diſpoſitos paſſim præſulatus, mactam volebant, tunc tẽporis beatam & florentem copijs vrbem, & ob antiquitatis nomen commendatiorem, iſtam potiùs ad eminentem honoris dignitatiſq. apicem fuiſſe euecturos, quàm Traiectum minoris tum famæ vrbem, niſi ſi quis opponat in illa Sybaride maius auocamentum ab otio ſacro nouæ religioni neceſſario illos Principes fuiſſe veritos, aut in obſcuriore vrbe tanquam in muſtaceo ſplendidã magis laureolam quæritaſſe: vtcunque ſit, à Nortmannis, qui cuncta ferro & incendijs fœdè abſumpſerunt, exciſam dirutamque omnes fermè conſentiunt, contractioribuſque pomerijs incluſam. Locuples ſatis hac ætate eſt oppidum ob ſitum ad Rhenũ commoditatemque ſubuectionis rerum neceſſariarum. Diſtat Culemburgo ad milliare vnum, Traiecto ad tria: ſitu loci peramœno, habet arcem veteris operis non contemnendam, in qua fermè ſedem habere ſolent Præſules Traiectini, non ob amœnitatem tantùm & omnigenam commoditatem quam locus vitæ præſtat, ſed quod veluti ſeceſſus quidam ſit ſecretus à turba interpellatorum, ita extra vſum vulgarem poſitus, quod in magna cùm ſacrorum, tum profanorum frequentia euenire neceſſe eſt.

GRINNES.

Paret etiam hoc oppidulum Traiectino Præſuli, vetus re uera, Tacito non indictum, apud quem libentiùs Rhenes, quàm Grinnes voce Romanis abſona legerim: quod à Claſſico præfecto alæ Treuirorum, militiæ togæq. artibus iuxta claro, qui cum Ciuili Batauo cauſam ſuæ gentis coniunxerat, ſtrenuè oppugnatum fuiſſe ſcripto prodidit, fortiuſque cum multorum virorum fortium cæde defenſum, quòd in eo caſtra eſſent cohortium alarumque. Situm habet ad Rhenum quarto à Traiecto milliari, muris arduis & vallo cinctum, Diuæ Cuneræ, quam à Chunnis faucibus

Diua Cunera.

obliſis

obliſis laqueoq́ue fractis interemptam loquuntur Annales, indigetum genti nuncupati,& quam cuſtodem ac tutelarem ſancte venerantur oppidani,ſacrum.

AMERFORDIA.

Amerfordia à traiectu Amiſi, qui fluuius vulgo Eem dicitur,ſeq. in ſinum Batauicum exonerat, nomen ſortita eſt, quam Amerfurtũ eadem lege nominare malim,qua Francofurti quàm Francofordiæ appellationem multi præferre videntur,propterea quòd in furt, nõ præſidij aut munimenti,ſed traiectus ſignificatio inſit. Oppidum iniurijs Gelriorum obnoxium, quas non ſemel olim expertum fuit,neq. ita pridem,quando ad annum ↀ Ɔ XLIII. per deditionem occupatum à Martino Roſſemio,qui Iuliacenſis Reguli auſpicijs militabat,dicenda tacendaque paſſum, ad arbitrium libidinemq́ue victoris,omni argento facto infectoq. exuitur,mundum muliebrem ornatui comparatum ſexu imbelli tradere iuſſo. Amiſus in Velauia ortus, medium oppidum intermeat, ab oriente ſole Velauiaadiacet, in meridiem obtenduntur longo tractu arenoſi colles. Populus eſt ferox & martius,quiq́ue occupato per proditionem Traiecto ad annum ſeſquimilleſimum duodetriceſimum Henrico Bauaro Epiſcopo ſtrenuam operã nauauit in vlciſcendis militariter iniurijs,edendiſq. præſidiariorum ſtragibus. *Amiſus fl.*

MONFORTIVM.

Monfortium non ignobile oppidum opere ſituq́ue loci munitum, præſidij cauſa à Gotefrido Præſule Traiectino olim ædificatum ad excludendam vim & arma ab Hollandia ingruentia,poſitum ceu in triuio, punctiq́ue obtinens vicem,quippe intra ambitum trium pari interuallo diſtantium oppidorum concluſum,quæ ſunt, Iſelſteinium, Oudewatera,& Woerdenum. Aſſidet Iſelæ fluminis ripæ, arcemq́ue habet,cuius vicarium dominium eſt penes Dynaſtas Monfortianos. Atque iſta quidem Traiectinæ ditionis tutelam agnoſcunt oppida. Iam ſunt & in veteris Batauiæ gremio bina quæ Gelriæ peculiaria ſunt, Hueſſenum

 & Tiela,

& Tiela, & bina alia quæ Dynaſtas ſuos habẽt, Bura & Culemburgus. Primum illud exigui momenti oppidulum eſt, Rheno contiguum, & telonij iuræ notũ. At TIELA in dextra Vahalis ripa, oppidum eſt vtcunque frequens, oblonga facie, hinc palude prætextum, inde Rheno obſitum, ſuburbio in ſeptentrionem obuerſo, quod propugnaculi vicem præſtat; & natura & opere longè munitiſſimũ, quod olim arcta obſidione circundatum à Belgis, inanes eorum conatus facilè contemſit, & pericula exiuit non ſine illuſtri honoratæ militiæ exemplo, adiuuante obſtinatam animorum voluntatem partium ſtudio, quæ gloriæ dignitatiſq. æquationem in inferioris conditionis ductore inuidebant. BVRA diſtat Tiela milliarij interuallo, mediocre fortunis ædificijſque oppidum, Comitatus dignitate celebre; quod Lazius multijugæ lectionis ſcriptor Burtinatium Antonini eſſe iudicat, opinionis minime certus, vbi ſextæ Legionis ſtatiua fuiſſe autumat: adſitum eſt exiguo riuo, quem molariam foſſam vulgo nominant, non procul Linga amne. Arcem habet multo omniũ validiſſimã; paret Philippo Guilelmo Arauſini Principis primogenito, ſummæ ſpei adoleſcenti, nepoti Maximiliani Burani Comitis, illius qui circumferendo arma Palladis inſtar Gorgoneum caput vibrantis, pauorem quaquauerſum aduentu ſuo populis incuſſerat, qui cum Antiocho fulminis cognomẽ, cum Pyrrho Aquilæ potuerat tueri. Hæc Oberti Giſanij patria eſt, qui famam laboris æmulam laudemq. cum doctiſſimo Lambino participare in reſtituendo Lucretij poëmate ſtudioſè ſategit. CVLEMBVRGVS Buræ vicinus adiacet alueo ſiniſtro Leccæ fluminis, territorium habet locuples, lateq. patens, non ita pridem Comitatus titulo honorario illuſtratus, Philippi Regis beneficio, nuper etiã in fatali iſto calamitatum, quæ totum inuoluerunt Belgium, diluuio, latam fugam Dynaſtæ ſui iniquis oculis contemplari coactus. Velauia quoque, nunc iuſta Gelriæ portio, olim à ſocia Germaniarum tellure violenter per Druſi exercitum abſciſſa, immiſſoque

Huessenum. *Tiela.* *Bura.* *Maximiliani Burani laus.* *Obertus Giſanius.* *Culemburgus.* *Velauia.*

ſoque Rheno diuiſa, atque ita Romano iuri cum Bataua haud aliena, ſæpe illis auxiliares copias Germanorum cis Rhenũ ſitorum appellatione, vti Tacitus teſtatur, notas, ad belli vſum euocantibus, hac tempeſtate Hollandiæ contigua, ſed vt peculiaribus legibus addicta, ita maiorum noſtrorum ætate illi infeſta atque inimica. Hæc ſabuletis, ericetis, & collibus alicubi minus fertilibus, vaſtaque eremo incultior, ceſpitumque fodinis paratior, neque ſubſeſſorum latrocinijs olim ignobilis, quina habet oppida, inter quæ caput Velauiæ Arenacum, & Vada, Rheno aſſident, Hattenum Iſalæ; maritima ſunt Elburgum, & Harderuicum. ARENACVM, docui antea Arnheimum, quaſi imperialis aquilæ domicilium hodie vocari, Concilijque primarij ditionum Gelriæ Zutphaniæque ſedem, nõ longè bifidum Rheni diuortium ſpectare, copioſum, elegans, & omnibus modis munitiſſimum oppidum. Hoc loco addendum è vetuſtate, iſta in vrbe ſtatiua fuiſſe Legionis X. quod auctoritate Taciti cõſtat, quam à criſtatarum caſſidum inſignibus, Gallico vocabulo Alaudam dictam Cæſar fidem facere poteſt, quanquam & Veterana & Germanica eadem pòſt appellata fuerit: quam propter virtutem maximi ſemper ille fecit, & in rebus dubijs vſus feliciter fuit: quam ita quoque adamauit, vt quum ipſa ob excitatum tumultum militari more decimationem (id eſt, animaduerſionem capitalem in decimum quemque militum) flagitaret, noxæ eam exemerit: quam denique vniuerſam compoſitis bellis ciuitate donauit, quòd diſciplina cultuque Romano inſtituta præclarè ornataque eſſet. VADA, Tacito dictum oppidum, quod Vaganũm alij nominant, olim Rheno adſitum, nunc vicinum, ſolo paluſtri & argilloſo inædificatum, natura & opere validum, quondã irrita oppugnatione à Ciuili Batauo tentatum, dum hic odij procax infeſtis armis oppugnandum ſibi nepotem è ſorore Iulium Briganticum deſtinat, ille pertinaciore ſed exitioſo ſibi odio auunculum repellit, inter fortiſſimum quemque fortiter pugnando deſideratus.

Ciſrhenani Germani.

Vada. Wagheningh.

Hattenum

Hattenum. Hattenum in læua Iſalæ ripa ſitum, oppidulum exiguum & lutulentum, ſed aduerſus vim validum cum arce munitiſſima. ELBVRGVS ad interiorem freti Batauici ſinum in littoris crepidine ſedet, oppidulum quadratum, piſcario negotio deditum, rerum alioqui egens, quod olim inter bella bonis fortuniſque alienis deprædandis inſtructius fuit, quàm locupletando externo hoſti. Harderuicum, paſtorum ſeu opilionum perfugium ſonat, Batauici in ſinus littore ſeu æſtuario potius ſedet, quem multis annis infeſtum myoparonibus habuit, viuente Carolo VIII Adolphi Impij filio, viro mauortio, & (quod de Attila dictum fuit) flagello Dei in finitimos. Oppidum eſt valdè munitum opere, cum arce: quod ignis depaſtus fuit ad annum ſalutis tertium ſupra ſeſquimilleſimum, tam furens & violentus, vt totum intra tres horas conflagrarit, fortunis corruptis omnibus, cũ multorum etiam interitu, ſartis tectis ſeruatis quinq. aut ſummum ſex ædificijs: oppidani piſcatoriam fermè exercent. Eodem in littore, ſed extra Vclauiam, ſui iuris ſolum habent Campi, ad ſiniſtram Iſalæ ripam, ſecundum amnis decurſum opportuno loco ſitum oppidum, circuitu amplum & ſpatioſum, ædificijs ſplendidis & elegante ſtructura ſuperbis, ponte ſublicio coniungitur cum Tranſiſalana vetere Francorum ditione, vt docuiſſe me puto. Hanc vrbem volunt eſſe Naualia Ptolemæo ſic dicta, fortè quòd eo loco nauigia quæ aduerſum hoſtes & piratas inſtruebantur, illic apparari aut ſtationem habere conſueuerant. Bilibaldus, alijque Portum Manarmanis appellant. Porrò ſint'ne multitudinis numero Naualia Romano more dicta, an vnitatis numero Naualia primæ inflexionis, ambiguum me fecit Taciti locus in fine hiſtoriæ, vbi de loco conuentui inter Cerialem & Ciuilem delecto hunc in modum loquitur: *Petito colloquio, ſcinditur Naualiæ fluminis pons, in cuius abrupta progreſſi duces.* Videtur enim indicare apud Naualiam pontẽ ſublicium fuiſſe deſtinatum cõgreſſui colloquioque ducum, cum, inquam, pontem qui flumen Iſalam continenti

Marginalia: *Hattenum.* *Elburgus.* *Harderuicũ.* *Carolus Gelrus flagellum Dei.* *Campi opp.* *Naualia.* *Manarmanis portus.*

continenti iungit, cuius vtrinque aſſeres & tigna ſecuritati vtriuſque abrupta fuerint & ſublata, ne per comparatas inſidias alterutri periculum crearetur: neque videtur vſquam locus aut pons ſuper Rheno opportunior commodiorque colloquio potuiſſe tunc extare aut à nobis excogitari: tametſi illic loco Naualiæ Beatus Rhenanus ſubſtituendum Vahalis cenſet. Hos Camanos quaſi Campanos Antonius Scoonhouius noſtrás vir non infeliciter in hiſtorijs verſatus, eſſe iudicauit, ac trans Iſalam, qui curſum poſtea mutauit (vti conſtat) olim ſediſſe. *Taciti locus.* *Camani.*

Cap. XII.

De Cl. *Ciuili regia Batauorum ſtirpe nato.*

PRIVSQVAM res militiæ cum magna laude geſtas à Ciuili deſcribam, non alienũ rationi noſtræ fore exiſtimaui, ſi quæ de eo paſſim memoriæ prodita extare memini, ſub vnum quaſi obtutum congeſta proferam. Fuit Cl. Ciuilis ſummo inter Batauos loco, regia ſtirpe multo cæteris illuſtrior, ſolers ingenio, militaris diſciplinæ laude clariſſimus, dux exemplo, miles facto, nullius laboris fugitans, & qui benè gerendæ rei occaſionem è manibus elabi nũquam paſſus eſt. Animũ eius in periculis adeundis vt cætera prælia fortiter decertata, ita & poſtremum illud apud Vadam (Vaganum nũc vocamus) quam oppugnabat, oſtenderunt, vbi in retinendis ſuis fugientibus in extremum vitæ diſcrimen coniectus Rhenum tranſnatare coactus eſt. Altero lumine orbus fuit, quam oris fœditatem nõ modò non ignominioſam duxit, vt caluitium Iulius ac Domitianus, ſed vt decus & ornamentum virtute emptum verbis etiam vltrò oſtentauit, laudata oculorum in ſpectatiſſimis maximiſque ducibus orbitate, inter quos præter Philippum Macedonem (quem Arimaſpis genti vnoculæ cognatum falsè vocabat Ariſtides) Sertorium ſummæ ſed calamitoſæ virtutis ducem, & Hannibalem Pœnum repræſentabat, quorum ille dum manum ipſe conſerendo impigrè periculis caput *Cl. Ciuilis.* *Vada, hodie Waghenenghe.*

primus obiectat, hic dum munia ducis obit, contracta è peruigilijs lippitudine, alterius oculi vſum amiſere: quod malè intellectus à nonnullis Tacitus minimè diſſimulauit his verbis; *Ciuilis vltra quàm barbaris ſolitum, ingenio ſolers, & Sertorium ſe aut Hannibalem ferens ſimili oris dehoneſtamento*. malè intellectum dixi, quòd nouerim qui arrogantiæ Ciuilem hìc inſimulari autumant, quaſi qui iactantiùs & non ſine probro ſe cum fortiſſimis clariſſimiſq. ducibus æquauerit, quorum nominibus in re manifeſta turpiter errantium, honoris cauſa parcetur. Eam fortiſſimi ducis gloriationem è laudis ac honoris ſtudio profectam, nemo honeſti æquus arbiter vitio verterit in illo magis, quàm in hoſte Philippo prædicat Demoſthenes, qui artus ſuos (vt ait) fortunæ prodigendos dederit gloriæ cupidine, nempe oculum Aſteris Sagittarij telo euerberatum, clauiculam humeri perfractam, & crus mancum: quando & Sertorium aduerſas ſemper oſtentando cicatrices orbumque lumen, maximè gloriatum ceu præcipuo ornamento Plutarchus dicat: quem Salluſtius quoq. in hiſtorijs quum laudat, quod compendio & quæſtu gloriarum, fortunæ arbitrio membrorum iacturam permiſiſſet, dicit illum maximè lætatum fuiſſe eo corporis dehoneſtamento, effoſſo videlicet oculo. Ciuilis veteri gentis Batauæ inſtituto cohortem rexit, quod & in oratione apud Montanū Treuirum ipſe fatetur, vnius cohortis præfectum ſe vocans, quo in munere viginti quinque annos conſumpſit ſtipēdia Romanis faciendo. Fratrem habuit Iulium Paulum, fortiſſimū ducem, quem Fonteius Capito auaritiæ & libidinis fœditate maculoſus, falſo rebellionis crimine obiecto interfici iuſſit, vt teſtatur Tacitus, cuius immeritam necem graui oratione deplorat ipſe apud Alpinum Montanum, conqueſtus egregium ſe pro laboribus periculiſque quæ tot per annos pro Romanis dominis exhauſerat, operæ pretiū tuliſſe, nempe fratris interitum, iniectas ſibi catenas, & exercitus ſæuitiam, qui ſua ſcelera ſupplicio ipſius expiari flagitabat. Conſtat autem Ciuilem compe-

Lib. 20.

Taciti locus explicatus.

Iulius Paullus frater Cl. Ciuilis.

compeditum iuſſu Capitonis ad Neronem fuiſſe deſtinanatum, ſed eo tyranno interea temporis è vita ſublato, quæ res illi ſalutem peperit, Galbæ beneficio abſolutum ac dimiſſum, neque toto vertente anno, rurſus ab exercitu appetitum & ſupplicij capitalis poſtulatum, initio principatus Vitellij, qui periculo virum exemit ob potentiam & auctoritatem, qua inter Batauos eminebat, ne gentis bellicoſæ ſtudia ac voluntates ſupplicio illius ab ſe alieno tempore auerteret, tum vt cohortes lectiſſimorum militum Batauorum, quæ in ciuitate Lingonum conſederant, ſibi eo facto conciliaret atq. obſtrictiores redderet, quæ vtramq. (quod dicitur) paginam facere, & magnum in alterutram partem vel amicæ vel aduerſæ momentum adferre poterant, eæ namque diſcordia temporum (quæ breui interuallo plures Imperatores ſalutauerant) à quartadecima legione diſceſſionem fecerant. Vxorem habuit, ex qua virilis ſtirpis prolem ſuſcepit, cui etiamnum paruulo captiuorum quoſdam iaculis puerilibus ſagittiſque configendos obieciſſe patrem Tacitus ex fama refert. Eum filium inter motus Germanici primordia deprehenſum, Agrippinenſes honoratè custodiuiſſe ex eodem conſtat: cuius beneficij memoria flexus pater, obſtitit quo minus in excidium vrbis direptionemq́. Germania proruerit. Vxorem flagrante bello Germanico apud Agrippinam Coloniam fœderatam vrbem cum ſorore ſua, pignora ſocietatis depoſuerat, proditas pôſt leuitate & perfidia Agrippinenſium, poſt malam pugnam vecordia Germanorum commiſſam, qui omiſſis telis, manus Romanorum ſpolijs impediuerant. Soror illi fuit fœcunda plurium liberorum genitrix, inter quos numero Iuliũ Briganticum animo perduellem ipſi, & Claudium Victorem, ac Veracem, auſpicata nomina, vtrunque ſtudioſum Ciuilis cultorem: quorum ille promptiſſimum quemque aduerſus Dillium Voculam duodeuiceſimæ legionis legatum, ab auunculo miſſus duxit, eiuſque caſtra ingenti ſtrage compleuit: hic præſidium Romanorum, quod Vadæ inerat, con-

iunctis cum auunculo copijs fortiſſimè oppugnauit. Tertius filius Iulius Briganticus, quem nominaui, alæ equitum præfectus, fidem Romanis datam ad extremū vſque ſpiritum obſtinatè coluit, inexpiabili & pertinace odio (vti plerunque proximorum inimicitiæ ſolent eſſe acerrimæ) aduerſus Ciuilem auunculum imbutus, qui cum fortiſſimis quibuſque interemptus cecidit, quum ad ſuſtinendam vim &. impreſſionem Batauorum apud Vadam Reneſque pugnantium, impar eſſet. Fuit autem Ciuili vetus conſuetudo & obſeruantia erga Veſpaſianum pòſt Imperatorem, ob militarem induſtriam, mutuamque illi amicitiam, quamdiu priuatus ille fuerat, aluerunt; quin & prætextu illius amicitiæ à Vitellio, non ſine ingratitudinis quadam macula, defeciſſe legitur, eoque ſublato iugum Romanorum à ceruicibus deiecit, Batauiamque in libertatem aſſeruit, vicinas ferè gentes omnes Germaniæ Galliæq. in ſocium bellum conuoluit. Quo ex facto conſiderare poſſumus & animo colligere quanta viri auctoritas, quanta eloquentiæ in perſuadendo bello difficillimo vis atque pondus fuerit. Hæc ferè de viri conditione, ingenio, & familia comperi, nunc reliqua viri præclara bello facinora detexere aggrediar, veſtigijs inhæſurus Taciti, qui Belgicæ rationes olim procurauit & exacta fide cognitas percalluit. ſed priuſquam ea enarrem, digrediendum mihi erit & explicandum, quæ res vt alias nationes, ita Ciuilem quoque bellum ſumere iuſtaq. arma induere compulerint. Ei rei anſam dedit Roman. intolerabilis ac nefaria crudelitas, tyrannica violentia, & auaritia inſatiabilis, id quod non diſſimulat locuples teſtis Corn. Tacitus fidei in hiſtoria integer, Britanniæ rebellionem auaritiæ legatorum centurionumque imputans, quando extincto Icenorum Rege vaſtatum fuit eius regnum per Centuriones, domus per ſeruos, ipſa Regina Boudicia ſiue Voadica (vt alibi nominatur) verberibus confecta, violatis ſtupri iniuria filiabus, & primoribus auita hæreditate ac bonis exutis, haud aliter quàm ſi regionem vniuerſam muneri accepiſſent.

Iulius Briganticus.

cepiſſent. Idem non obſcurè Friſios Tranſrhenanum populum corrupiſſe pacem cum Romanis memorat, magis implacabili cupiditate illorum exacerbatos, quàm quod obſequij impatientes fuerint. Nam quum Druſus exiguum illis tributum imperaſſet, rebus illorum anguſtioribus, annuum bubulorum tergorum numerum in militares vſus, non adiecto mēſuræ modo aut firmitudinis ratione, Olenius quidam Friſiæ procurator à plebecula vrorum (ij in taurorum genere immani corporum mole ſunt beluæ, inuijs Germaniæ ſaltibus frequentes, Friſijs nullæ) coria aſper & improbus exactor flagitauerat, cuius libidini quum omnia ceſſiſſent, principiò bobus, mox agris, demum etiam liberis corporibus ſeruitio traditis, vbi reliqui iam nihil eſſet, quod implacabilem illum ſinum ac voraginem expleret, cōuerſa in rabiem ſera patientia, ſumptis armis iniurias vltum eunt, ſuffixis patibulo militibus, qui præſentes tributo aderant, fuga celeri elapſo duce in caſtellum Fleuum, alioqui ſeruili ſupplicio iniuſtam dominationem expiaturo. Quoties Romani ſecuros datæ fidei hoſtes, præter belli legem, quæ hoſti quoque fidem ſeruat, trucidarunt? Seuerus militiæ dux Valentiniani principatu Saxones, quibuſcum inducias pepigerat, ac datis obſidibus ſolutiùs iter facientes, ex inſidijs abdita in valle abſtruſis ad internecionem vſque fraudulenter cecīdit, teſte Marcellino. Eadem doli mali libidine *Lib. 28.*
vſus Iul. Cæſar quum permulſis confirmatiſque legatorum (quos Germani paciſcendi cauſa miſerant:) animis, ob dui inducias ſecuriores, immiſſo equitatu fœdiſſimè profligauit. Nónne Iulianus nefario exemplo Guldemundum *Lib. 16.*
Romanis fœderatum paciſque vinculo obſtrictum, & intemerata fide clarum per inſidias interemit? Gabinium Quadorum Regem à conuiuio ad quod rogatus venerat, digredientem, poſt hoſpitales epulas, officij ſanctitate immani ſcelere violata, trucidatū Valentiniani Imp. permiſſu ſcribit
Ammianus, cuius facti atrocitate efferatæ gentes ingentem *Lib. 19.*
Romanis finibus cladem intulerunt. Eodem modo Paras

Armeniorum Rex nihil hoſtile à Rom. duce metuens, vocatus ad conuiuium hoſpitale Valentis iuſſu, inter epulas etiam barbaris ſacroſanctas ac reuerendas, perforato pectore

Lib. 30. re miſeranda victima concidit, diſperſis maximo horrore (vti par erat) conuiuis. Quid de Valentiniano adhuc dicam, qui curam omnem eò contulit, vt Macrianum Alemannorum Regem ob nimiam potentiam ſibi ſuſpectum, vel vi vel occultis inſidijs tolleret immiſſis percuſſoribus? ſed quum ille velociori carpento impoſitus dolum manuſque euaſiſſet, mirum quàm triſtis fruſtratum ſucceſſum indo-

Lib. 29. luit, vt idem hiſtoricus ſcripto prodidit. Eadem cauſſa Dalmatis motuum occaſioné aperuit, nihil diſſimulante apud Tiberium Batone rebellionis auctore, qui pro ſe & cæteris pactus liberum commeatum, fide publica in caſtra Rom. venit, perductuſque ad Tiberium pro tribunali ſedentem, interrogatus cur motus illos concitaſſet, negauit illi, ſe criminі obnoxium, quin potius Romanos eiuſce rei auctores fuiſſe, qui non paſtores aut canes tuendis gregibus præfice-

Lib. 56. re, ſed dilaniandis lupos immittere ſoleát, vti Dion Nicæus ſcripto mandauit: quod ingentis ſpiritus heroïcique pectoris viri dictum liberè caſtigantis flagitioſos Rom. mores dignissimum quod memoria teneatur, mihi videtur. Hinc eſt quod Arminius ille aſſertor Germaniæ, pugnam aduerſus Caeſ. Germanicum initurus, milites ſuos pugnam poſcentes admonet, meminiſſe auaritiæ, crudelitatis, & ſuperbiæ Rom. vt præ oculis habeant ea præcipua & notiſſima omnibus crimina in hoſte notata, à quibus vel glorioſa morte, vel bellica virtute vindicare ſe poſſint. Nő minor itaq. (vt al[illegible]ceres redeam vnde euolaui) ſæuitia & dominationis impotentia, tyrannis denique nouandarum rerum occaſionem Batauis attulit: Nam quum gens iſta à vectigalium oneribus immunis, virtutis merito & ſocia haberetur, ſolumque viros atque arma miniſtraret imperio ad ſtipendium & ductu nobiliſſimi cuiuſque è ſuis popularibus (magnum priuilegium) non autem Romanorum, militiæ operam

ram

ram nauaret, fortè iuſſu Vitellij Batauorum iuuentus ad delectum excita, dabat nomina; ibi tum miniſtri cogendis cohortibus præpoſiti, auaritia & fœdo luxu aggrauabant magis ac magis delectum, ſuapte natura grauem & moleſtum, quando vel ætate feſſos atque inualidos conquirunt, vt certo pretio repræſentato dimitterentur, vel annis impuberes, ſed forma & liberali ſpecie conſpicuos ad ſtuprum rapiunt. Ea ex re orta inuidia, mox concitata ſeditione gens delectum abnuit: gliſcentem populi motū iuuit Ciuilis, de quo ſermo eſt, qui primoribus gentis & inter populares præcipuis, quos in ſacrum nemus (ſunt auctores qui apud Vorburgum fuiſſe autumant, vulgo Scaecken boſch voce non multum à veteri appellatione abſona, vt à me alibi dictum eſt) epuli obtentu conuocarat, poſt cœnam & liberalius ſympoſium in multam noctem extractum, vbi mero incaluerant animi, orationem inflammandis animis comparatam, aggreditur, exorſus à bellica laude & immortali gentis gloria armis factiſque ſtipendijs toties illuſtri, illis ob oculos exponit iniurias, raptus, iugū plusquàm ſeruile, legatorum vitæ neciſque ius è libidine ſtatuentium imperium, ſanguinis & fortunarum vilitatem, quæ ex arbitrio præfectorum & infimæ conditionis Centurionū penderet; ingenioſa prædandi exhauriendiq. ſui vocabula in varias mutata ſpecies, quæ hirudines illæ ad vſuum cuncta exſucturæ, noua ſemper excogitent: præfectorum frequentes mutationes, qui poſtquam ſanguine & ſpolijs regionum ditati, tanquam ſpongiæ, intumuerint, ad Vari Quintilij exemplum, pauperes diuitem ingreſſi prouinciam, eam opulenti pauperem relinquerent, pro brutis, quaſi præter vocem & membra nihil haberent hominū, ſubditos habentes. Addit ſub ficto ſocietatis olim validæ, nunc morientis nomine, grauia imponi onera, libera iuuenum corpora ad nefarij ſtupri conſuetudinem abripi, in foribus adeſſe delectum, qui chariſſima pignora à parentibus diuelleret, fratres conſanguineoſq. arctiſſimo neceſſitudinis vinculo coalitos ſuprema quaſi

ſorte

ſorte diſſociaret. Docet res Romanas grauiter eſſe affectas ac penè profligatas, inteſtinis malis conuulſo imperio, quod affectantes plures ſanguine mutuo licitentur, militem qui in hybernis ſit præſidiarius, emeritum eſſe & ſenio fractum atque exoletum, nomen magis quàm robur, non eſſe metuenda nomina, inania & ſimulacra quædam legionum: eſſe ſibi integram militiam, peditum equitumque manum validam, Germanos habere vicinos, cognatione ſanguinis ſibi iunctiſſimos, cauſſæ futuros vindices & adiutores, Gallias quoque à triſti ſeruitio anhelare communem libertatem, Romanos etiam ipſos belli potiùs ſpectatores fautoreſque fore, quàm ex profeſſo aduerſarios, ſiue ob partium ſtudia, ſiue quòd Veſpaſiano omnia conturbanti, vtcunque res cadant, belli ancipitem fortunam ſint imputaturi. Dicta viri non diſſonus fremitus, ſed vnanimis omnium conſenſus comprobauit. Itaque ritu patrio conceptis iuriſiurandi verbis omnes obſtringuntur; illo ſacramentum præeunte, ac deſertoribus compoſitas diras carmine ſolenni imprecantur. Interim priuſquā delectus qui mandato Vitellij nouus haberi debebat, appeteret, tota Batauorum ciuitas pertinaci conſenſu reſpuendum illum prorſuſque repudiandum decernit, deinde per admiſſarios qui ſeditioni alimenta ſuggererent ac per nuncios & occultas literas Caninefatū bellicoſa gens & fœderata in belli ſocietatem pertracta, ſollicitata inſuper clandeſtinis tabellis Britannica legio. Tum deſtinatos iam hoſtes aſtu eludendos ratus ac Lyſandri conſilium ſecutus, Leoninam vbi non ſufficeret, vulpina aſſuta ſupplere cogitans, Veſpaſiani amicitiam militiæ rudimentis partam, illiuſque partium ſtudium prætexit, quo obtentu cohortes Batauorum & Caninefatum, iuſſu Vitellij, qui principatus titulū iam circundederat, accitas per nuncium reuocat Magontiaco, quò peruenerant vrbem perituræ. Dum hæc aguntur, primi Caninefates non diu moram nectunt, Brennonem proiectæ audaciæ virum; ſed illuſtri inter ſuos loco natum, ducem creant; humeris ſuccol-

lantium.

lantium more patrio iactatum vibratumque in clypeo. Is confeſtim collecto tumultuario milite & euocato Friſiorum agmine, improuisò cohortium Romanarum hyberna opprimit, caſtra diripit, lixas & negotiatores Romanos latè diſperſos inuadit, caſtella exſcindere apparat, quæ ipſi cohortium præfecti incendio corrupêre, quòd ad arcendum hoſtilem impetum minus eſſent valida. Signa & quicquid Romani erat nominis, in ſuperiorem inſulæ tractum fugam intendunt, Aquilio primipilum ducente. Conuerſus ad dolum Ciuilis præfectos probri incuſat, ob deſertas caſtellorum ſtationes & munimenta aduerſus incurſantium iniurias ſatis firma: curarent ſua quiſque, hybernacula repetere admonet, ſe cum copijs ſuis tumultum repreſſurum. Fraudis ſuſpicionem mouit vltroneum conſilium, quaſi diuulſa ac diſtracta exercitus membra facilius opprimi conficique, vt res eſt, poſſent. Neque diu ſtetit occultum conſilium, quippe quod è latebris erupit per Germanos (ita Franci nominabantur) proditum. Poſtquam inſidiarum apparatus ſpes euanuit, vim apertam parat Ciuilis, Batauos, Caninefates, & Friſios generatim, in ſingulos quamque gentem cuneos diſtributam componit, atque ita inſtructas copias ſecundum amnem Rhenum in hoſtem ducit; vtraque acies auidè ſe offert certamini, quod haud diu æquo marte geſtum eſt, tranſitionem ad Ciuilem faciente Tungrorum cohorte, qua repentina inclinatione rebus per ſocios proditis, ingens occiſio & cædes perpetrata eſt. Parem fortunam ſenſit hoſtilis claſſis, quæ perfidia vectorum & remigum (quorum non minima pars Batauí erát) in manus hoſtium venit, dum ficta quadam imperitia non modò nautarum, ſed & propugnatorum munijs officiunt, eaque turbant, aut de induſtria puppes ripæ hoſtilis crepidini obuertunt, aut denique rectores nauium & præfectos militares, niſi ſecum conſentientes, interimunt: qua ratione quatuor & viginti naues partim captæ, partim perfugio vſæ hoſtium ſe poteſtati permiſerunt. Ea victoria, quæ paucorũ ſanguine Ciuili

ſtetit, vt per ſe illuſtris in præſentia, ita magno deinceps vſui fuit. Nam præter celebre patriæ liberatoris nomen iam partum, famamque inclytam per Gallias Germaniaſque latè vulgatam, non ſolum nauibus armiſque, quarum rerum fuerant inopes, potiti ſunt, verùm etiam vna iſtius momenti ope in auxilium opportunum vicinas Germaniarum nationes attraxerunt Bataui, miſſis ad id legatis belli ſubſidia confeſtim promittentes. At cum Gallijs alia ratione coire belli ſocietatem, eaſque ad amicitiam adiungere ſatagebat Ciuilis, verſatili ad omnia ingenio, nimirum vt beneficijs doniſque ad vſus ſuos traduceret, dum cohortium præfectos, quos hoc bello ceperat, gratuito & ſine mercede dimiſſos, in ciuitatem quemque ſuam ablegat: militem gregarium ab armis dimittit, facta optione & delectu libero vel abeundi vel manendi: illîc ſpolia proponebantur hoſtilia, iſthîc honorata & ſtipendiaria militia. Interim non ceſſat ſecretò omnium aures imbuere ſermonibus, inſtillás identidem malorum infinitorum ærumnoſam recordationem, quæ tot per annos indigna perpeſſi fuerant, in graue & longum ſeruitij iugum, falſo pacis nomine velatum, præcipitati. Nos, inquit, quota Galliarum pars Bataui, vacui licet à vectigalibus & tributorum oneribus exempti, arma tamen induimus, vt impotentem ac ſuperbum Romanorum dominatum, quem nobiſcum communem ſuſtinetis, & quo libertas omnis armis victa penitus concidit, exiremus, & acceptum à ceruicibus iugum deijceremus. Primo prælio fuſa à nobis illorum eſt acies, caſtriſque exuta: quid futurum auguramini, ſi Galliæ arma expediant, & coniunctis viribus ſeruitium excutiant? Italia præter exercitum aduenam & è prouincijs collectitium quantulum obſecro virium armis onerare poteſt? quibus deductis legiones certè perpaucæ defenſioni, multo minus inferédis ſignis reliquæ ſuperſunt. Id enimuero neruis omnibus contendunt Romani, vt mercenario prouincialium ſanguine, quem vilem habent, prouincias debellent, haud ſuo. Non ſubeat vos cogitatio de

Iunij

Iunij Vindicis acie, qui defectionis auctor concitatorq. aduerſus Neronis tyrannidem, cum viginti Gallorum millibus commiſſo infeliciter prælio, ſuis ipſe manibus mortis arbitrium occupauit, temeritatiſque pœnas à ſe ipſe exegit: is namque exercitus prauo conſilio ac vi quodammodo ducem ſuum, aurigæ moderari habenas impotenti non diſſimilem, ad arma impulit, ipſe lingua bellare, quàm manibus rem agere inſtructior: ne nunc dicam quòd à Gallis & Germanis Rhenum accolentibus proditus fuerit & conciſus. Heduos à lymphatico duce, qui ſe pro Galliarum aſſertore ferebat, in arma tractos, & Aruernos itidem nouas res molientes, Batauicus equitatus profligauit. Verginius Rufus nullo ducum, ſeu nominis claritate, ſeu rerum geſtarum gloria inferior, qui maximum momentum rebus Romanis à tyrannide vindicandis & conſopiendis Gallicis motibus attulit, is inter auxilia cótra Gallos etiam Belgarum cohortes habuit. Itaque verè dicere licet Galliam ſuis ipſam viribus occidiſſe. At verò nunc par eſt & æquata vtriuſque partis conditio, nihiloque inferiores nos Romanis deputo: nam vt illis in caſtris vigeat militaris diſciplina, neque penes nos ſepulta eadem iacet. Eſt nobis veteranus miles, à quo conciſæ nuper Othonis validæ legiones. Patiantur illi ſeruitutis vincula, quibus inuiſa libertas, qui Regum Imperijs aſſuevere, id quod Syria facit & Aſia, totuſque Oriens, quæ gentes ſub impotente dominatione vitam trahere in beneficij loco ponunt. Multos eſſe in Gallia ſuperſtites, qui ante inuecta tributorum onera ſunt geniti, ambiguum non eſt. Stragis beneficio, qua Varus Quintilius virtute Arminij liberatoris cum legionibus cecidit, Germania reſpirans ſeruitutem exuit: quo bello tentata fuit & prouocata potentiſſimi Imperatoris Auguſti patientia, non autem Vitellij, apud quem gulæ ſtudio infamem, cuncta temulenta, & peruigilijs Bacchanalibuſque, quàm caſtrenſi diſciplinæ propiora ſunt. Cogitate vobiſcum naturæ beneficio libertatem omni animantium generi conceſſam, eamque non ab hominibus

T 2 modò,

modò,ſed à brutis quoque expeti. Deinde in virtute verum decus eſſe poſitum,quippe qua nō proprium magis bonum habeat homo. Adde quod ope & auxilio Deorum fortiores iuuantur. Proinde oblatam occaſionem ne amittite, quin vacui & expertes bellorum,occupatos impeditoſque, integri feſſos longis militiæ laboribus,opprimamus,dum diuerſis in Vitellium Veſpaſianumque ſtudijs diſtinentur. Facilis eſt & expedita via qua vterque occupari poſſit. Hæc ſimiliaque ſpargebat Ciuilis,ad auxilia è Germanijs Gallijſque intentus:credituſque fuit duas & opibus & potentia florentiſſimas nationes imperio ſuo fuiſſe adiecturus, ſi peruenire ad inſtitutum ſibi propoſitum ac ſpe deſtinatum potuiſſet. Primos Ciuilis motus conatuſque non modò non prohibuit,verùm etiam aluit auxitq́. Hordeonius Flaccus, conſularis ac ſuperioris Germaniæ exercitus legatus, quippe qui conſilio monitiſque haud obſcuris illum inſtruxerat,vt auxiliares Batauorum copias Vitellij imperio accitas ex itinere reuocaret,ſub imagine ac prætextu Germanici tumultus, quòd iam in Veſpaſiani partes ille tranſierat. Verùm poſtquā aduerſus rumor res trepidas vulgauit, caſtra Aquilij capta,cohortes cecidiſſe, profligatum pulſumque tota Batauia quicquid Romanorum militum fuerat, confeſtim Mummium Lupercum Legatum cum duabus legionibus, quas in hybernis habuerat, feſtinatum iter ingredi atque in hoſtem ducere iubet. Ille ducis imperiū impigrè exequitur, legionarias cohortes & è vicinia Vbiorum auxilia,equitatumque è proximis Treuirorum agris euocat, raptimque in hoſtes mittit. adiungitur & Batauorum equitum veterana turma, cui præfectus erat Claudius Labeo, iam antè pecunijs pollicitationibuſq́. corrupta, ſed fidem ſimulatam ingenioſè premens,quam mox per proditionis ſcelus abrupit,dum ſtantes in procinctu Romanos deſerit,transfugioq́. ſpem commilitonum deſtituens, magnum operæpretium ſuorum rebus attulit. Romanus exercitus iuſtis iam viribus auctus,aciem apparat, vt rebellioni caſtigatæ exemplum

ſtatueret,

ſtatueret,cædemque cæde expiaret. Idem fit à Ciuili, qui deletarum captarumq. cohortium ſigna circum ſe ſtatuit, vt & hoſtium animos frangeret repræſentatæ cladis memoria,& ſuum militem alacriorem erectioremque redderet.fœminarum gregem,in quibus mater ſororeſque erant, & promiſcuam cõiugum turbam,cum paruis liberis, à tergo exercitus conſiſtere iubet,tum vt ad patrandã victoriam incitamenta eſſent,tum vti à fugæ cogitatione, pudore imbellis ſexus hoſti obijciendi deterrerentur ſui. Iam ſigna canere cœperant,quum ingens à viris clamor tollitur, fœminarum vlulatus tota acie perſonat. Haud eadem pari've alacritate clamor à legionibus ſurgit, quorum animos vt pauor cladiſque recordatio defixerat, ita à priſtina virtute deflexerat equitum Batauorum præſens defectio,qui pro ſiniſtro cornu locati,perfugio illud nudarant, facto hoſtiliter à conuerſis in ſuos paulo ante cõmilitones impetu. Vbi Romanarum legionum virtus & conſtantia rebus afflictis ac propè depoſitis ſe oſtendit,quæ ſeruatis ordinibus, armaque retentans, pedem retraxerunt, effugioque conſeruatæ in Vetera caſtra(qui locus nunc Xantho oppido Cliuenſis ditionis occupatur) ſe condiderunt, diſiectis in turpem fugam ſociorum auxiliaribus copijs. Labeo Batauus, qui perfugorum alæ præerat,Ciuili æmulus oppidano certamine (vt ſolent populares quibus par potentia nobilitaſque eſt, ſimultates æmulatione alere) eique aduerſus,iuſſu Ciuilis iniectis vinculis captus,in Friſios extra conuentum paullo pòſt amandatus fuit,ne diſſenſionis ac diſcordiæ ſemina excitaret retentus, ne've interemptus vir ſtrenuus magnoq. natu ipſi inuidiam pareret: quanquam ille non multo pòſt corruptis pecunia cuſtodibus elapſus ad Voculam legatum in Vbiorum ciuitatem perfugit, maiora viribus illi pollicitus.Eodem tempore Batauorum & Caninefatium cohortes auxiliariæ,quæ delectu acto ſtipẽdia Vitellio faciebant, Italiam petituræ, ex itinere reuocantur Ciuilis literis per nuntium miſſis: quibus perlectis omnium animi repentè

auerſi ſunt ab inſtituta profectione, itaque præter ſolitum ſuperbia ferociaque elatiores factæ, donatiuũ itineri poſcebant, geminari inſuper ſtipendium, augeri quoque alariorum equitum numerum flagitabant, nulla aſſequendi quod poſtularant ſpe, ſed vt diſceſſioni ſeditioniqúe anſam quærerent. At Flaccus importunæ poſtulationi indulgens multa conceſſerat, ex quo ingentibus illius pollicitationibus inflati, acriùs inſtabant impenſiuſque expoſcebant, quod ſibi negatum iri præſcibant. Eò tandem erupit audacia, vt contempto Flacco, quem præter ſocordiam ſenium pedumq. debilitas contemptiorem faciebant, patrias ſedes inferioris Germaniæ repeterent, Ciuili ſe coniuncturi. Flaccus communicato cum tribunis militum ac centurionibus conſilio, quid tali in re fieri oporteret, conſultat, rebelleſne imperio obſequẽtes redderet vi adhibita, an coactum & expreſſum militis obſequium, vt infidum, rebuſq. ſuis incommodum valere ſineret. Sed ſiue ingenita ignauia, ſiue miniſtrorum ſocordia, qui exequi periculoſam pugnandi cum veteranis rationem horrebant, cùm ob lubricam incertamq. auxiliarium copiarum fidem, tum quòd tumultuarij ſubitarijque militis, qui legionũ ſupplemento ſcriptus erat, delectu parum fidendum videretur: illos inuitos non eſſe cogendos aut contra voluntatem retinendos iudicans, diſcedere permiſit, ſuoſque caſtris continere ſtatuit: mox tamen pœnitentia ductus, factumque etiam improbantibus illis ipſis ſuaſoribus, per literas Herennium Gallum primæ legionis Legatũ, qui Bonnam præſidio tenebat, monuit, vt obſtructo itinere Batauos imperium detrectantes, intercluderet, ne pateret tranſitus, ſe cum exercitu aſſecuturum ac rebellium terga impugnaturum: id quod factu procliue fuerat, ſi interceptos vtrinque medios clauſiſſent. Sed ab incœpto deſtitit Hordeonius, literiſque diſcordibus prioris conſilij inſtitutum reuocauit, monuitque ne moram abeuntibus injiceret: quæ res mouit ſuſpicionem, bellũ ſeri accendique voluntate ducum, qui è cædibus compendium facerent, illorum

lorum aſtu & fraude, non militum ſocordia aut hoſtium virtute accidiſſe quæ euenerant, & quæ deinceps expectabantur mala. Batauí caſtris Bonnæ propinquãtes, per fidum nuncium Gallo ſuam ſententiam exponunt, non eſſe ſibi animum vt Romanos bello iniuriáve laceſſant, quibus tot per annos mercede militaſſent, ſe diuturnæ militiæ atque inutilis labore perfunctos feſſoſque, deſiderio patriæ moueri, ac quod reliquum eſt ætatis in otio quî tranſigant affectare: abſque maleficio iter ſe facturos ſi nemo vim adhibeat, quòd ſi arma opponantur, haud inultos ferro viam aperturos. Legatus dum lenta cũctatione tempus extrahit, à militibus compellitur prælij fortunam tentare ac periclitari. E legionarijs tria millia, & tumultuarius è Belgio miles, cum paganis lixiſque (qui ſtolida iactantia ac procacitate ante periculi experimentum cœlum tantumnon territare conſuerunt) è caſtris repentè prouolant, Batauos numero impares multitudine circũdaturi. At illi militiæ impigri, & antiquæ diſciplinæ memores, denſatis ordinibus agmẽ aduerſum perrumpũt, coniectiſq. in fugam Belgis, legionem loco pellunt. Ibi dum fœda fuga diſperſa acies palatur, vallumque & caſtrorum portas effuſo curſu petit, ingens edita fuit ſtrages, completis ruina cadentiũ ſuiſq. telis intereuntium foſſis. Hac patrata victoria Batauí iter incœptum proſequuntur, Coloniam Agrippinã ad dexteram relinquentes de via publica nonnihil declinant, neq. hoſtilius quidquam reliquo in itinere auſi, pugnæ ad Bonnam commiſſæ occaſionem legitimam excuſant, quaſi petitæ pacis repulſa afflati vim defendiſſent. Ciuilis veterani agminis acceſſione auctus, & iuſti iam exercitus dux, inter ancipitem ſpem motumque dubius, dum belli molem populique Romani potentiam ſecum animo reputat, vniuerſos dare nomina Veſpaſiano, ſacramentumque dicere compellit, eademque religione obſtringere ſe duas legiones, quas in Vetera caſtra fuga peruaſiſſe diximus, miſſis ad id legatis poſtulat. Reiecta fuit contumelioſè petitio, reſponſumque nec ſe proditoris

perfidiam

perfidiā ſecuturos, nec perduellis conſilio vſuros: agnoſcere Vitellium Principem, pro quo ſpiritum citiùs depoſituros, quàm fidem: itaque deſinat ad arbitrium nutumq́ue ſuum res Romanas fingere atque temperare, cogitetq́ue breui libidinis ſceleriſq́ue pœnas iuſtas luiturum. Quibus nunciatis Ciuilis ob contumeliarum aculeos ira inflammatus, Batauiæ ciuitatem vniuerſam armat, Tencteros Bructeroſq. in ſocietatem belli attrahit, & prædæ cupidine, belliq. proſperè geſti fama prouocati Germani Tranſrhenani vires ſuas coniungunt. Aduerſus ingruentis vndique à fœderatis gentibus belli metum, duarum legionum legati Mumius Lupercus & Numiſius Rufus vallum reficiunt, mœnia reparant, ſed quæ municipij oppiduliq. imaginem repræſentabant proximè caſtra, domicilia diutinæ pacis beneficio ſecura hactenus, ſolo æquant, ne ex hoſtium vſu forent. In eo erratum eſt, quòd frumentum, quod in caſtra conuehi copioſum potuerat, rapi permiſerint, quo factum eſt vt paucorum dierum ſpatio confectum abſumptumq. fuerit, quod neceſſitati diu ſuppetiſſet. Ciuilis ripa vtraque fluminis Germanorum cuneos diſponit, quò terrorem geminaret obſeſſis, ipſe medium agmen cum Batauorum robore obtinens, equeſtribus copijs hinc inde patentes per campos inſultantibus. Accedebant eòdem nauigia aduerſo Rheno acta. Deinde veteranorum ſigna, & ferarum ora ac ſpecies horribiles è ſyluis prolatæ, cumulando terrori in conflictibus (vt ſuus cuique genti mos eſt) comparata armamenta, obſeſſis pauorem incuſſerant, repræſentata ob oculos quadam belli ciuilis pariter & externi imagine, quando & cum ſocijs commilitibuſq́ue pugnandum eſſet, & aduerſum externos: quid, quòd & obſidentibus ſpem potiundi caſtris excitabat valli amplitudo, quòd duarum legionum ſtatiuis inſeſſioniq́ue aliàs exſtructum, nunc vix à quinque millibus armatorum defendebatur, quorum vicem ſuppleuerat ingens lixarum multitudo, quæ ad bellici rumoris initium vndiq. affluxerat, belliq́ue miniſteria implebat. Porrò Veterum

terum caſtrorum ſitus is eſt, vt pars in tumulum editiorem molliter aſſurgat, pars in planitie ſedeat, quo loco vix quidquam munitius & ad reprimendos Germaniarum motus inſultuſque opportunius iudicauit olim Auguſtus, quippe quem nunquam tentaturos ratus fuit, neq. in illud diſcriminis adductum iri rem Romanam, vt barbari vltrò ad oppugnandum illum fuerint deſcenſuri. Quæ fiducia effecerat vt de loci natura munimentiſque ſecuri nihil vltra laboris ſuſcipiendum ſibi putarint in reficiendo muniendoque, viribus ſuis atque armatura confiſi. Bataui & Transrhenanæ gentes ſuum ſingulæ locum ſeorſum præcipiunt, ſtationeſque occupant, vnde eminus rem iaculis gererent, quo ſeparatim ſuæ cuiuſq. virtutis ſpecimen innoteſceret. Poſtquam emiſſa in irritum tela turribus ac murorum loricæ adhærere viderunt, vulnerarique deſuper miſſilibus ſaxis ipſi cœpere, magno clamore impetum in vallum faciunt, admotis ſcalis nonnulli ſcandere, alij per teſtudinem è ſcutis ſupra capita elatis continuatiſq. irruptionem facere, rurſus obſeſſi ſtrenuè ſe defendere, ſupra ſtantes ſudibus crebris piliſque muralibus conficere, aut contis præcipites impellere. Ita per initia illos ſtolidè feroces, rerumque ſucceſſu nimium elatos, fefellit primus impetus, ab incœpto deſtituros, niſi prædæ cupiditas ſpem remorata illos continuiſſet in tolerandis aduerſis. Vbi hac via res non procedebat, machinas murales fabricari cœperunt, nouo & inuſitato ipſis artis tyrocinio, ac propterea rudi atque deformi: quumque deeſſet induſtria ſolertiaq. adornando operi, monſtrarunt transfugæ & captiui rationem ſtruendi contabulandique è materia pontis, quem rotis ſubſtratis prorſum agerent ad muros, eo conſilio vt partim iſti pegmati inſiſtentes, de loco ſuperiore velut aggere prælium consererent, partim occultati intus è latebris muros molirentur ac dolabris ſubruerent. Verùm ſuſceptus fruſtra labor, opuſque informe excuſſis catapulta ſaxis afflictum diſſolutumque fuit, crates vineæque quas admouerant, iniectis haſtis, pice igniſq. ali-

V mento

mento illitis corruptæ fuere: quin & oppugnantes immiſſis ignibus appetebantur, vnde re iam pene deſperata, deſtitere experiri vltima, conſiliumque ad trahendam obſidionem mutarunt, rati ea mora frangi compellique ad deditionem poſſe, neque ignari alimentariæ rei penuria breui laboraturos, tum ob raptum frumentum, tum quòd abundabant multitudine imbellis ætatis: iuuabat illorum exſpectationem proditionis ſpes, quam inopia plærunque parit, deinde ſeruorum perfidia, adhæc belli natura, in quo varij ſurgere ſolent caſus rerumque inopinati euentus. Interea Ordeonius intellecto caſtra obſidione premi, auxiliares è Gallijs copias quantas poteſt contrahit, eas habito delectu Dillio Voculæ decimæ octauæ legionis Legato tradit, vt magnis itineribus ſecundum amnem contenderet, matureque obſidionis periculis occurreret, ipſe interim ſegnem moram apud Magontiacum trahere, inuiſus odioſuſque ſuis, quæ res illi exitium properauit. Neque verò diſſimulanter ferebant, ea ex vrbe Batauorum cohortes liberè dimiſſas bona ipſius gratia: diſſimulaſſe Ciuilis machinamenta, data atque accepta fide Germanos flagitij ſocios adhiberi, illius opes atque potentiam auxilio Flacci conualeſcere, non aliter quàm Primi Antonij & Mutiani adiumento creuerint res Veſpaſiani: apertas quidem ſimultates & vim arceri, oppoſitiſque armis frangi, ſed dolos fallaciaſque latentes caueri non poſſe: Ciuilem ducis pariter & militis obire munia, ipſum aciem diſponere, in procinctu ſtare: at Flaccum valetudinarium, artubus inualidis infirmum, è lecto mandata hoſti quàm ſuis vtiliora dare atque præcipere. Itaque proditoris nece expiandam eſſe fortiſſimorum militum virtutem, ducis ſocordia hactenus torpentem atque eneruatam. His ſimilibuſq. inter ſe verbis ſeditionis plenis tumultuoſiſque in Ducem vſi, acri inſuper ira excanduerunt ob allatas à Veſpaſiano, rerum ſummam tunc affectante, ac propterea Flacci animum in ſuas partes ſolicitante, literas, quæ quòd celari res detecta non poterat, pro concione militi recitatæ

citatæ

citatæ fuere iuſſu ducis, qui vt conſcientiæ ſuſpicionem ab ſe remoueret, compeditos tabellarios ad Vitellium duci iuſſit. Hac ratione placatis nõnihil animis, Bonnam vbi prima legio hybernabat, peruenere: quo loco nondum reſederant iræ ob acceptæ cladis memoriam, cuius culpa Flacco aſſignabatur, quòd dictitarent illius conſilio iuſſuque concurſum eſſe aduerſus Batauos, iniecta ſpe aduenientis à Magontiaco exercitus, eaq. proditione dum nulla ſequuntur auxilia cladem ingentem accepiſſe, Iſta clam haberi neque cæteris exercitibus aperiri, aut Imperatori exponi: quod factum ſi fuiſſet, potuiſſe vnius perfidiam occurſu prouinciarum opprimi. Ordeonius ad purgationis ſui perfugium conuerſus, literarum omnium exemplaria, quibus auxiliares ſe copias exciuiſſe docebat, non è Gallijs modò, ſed & ex Hiſpanijs ac Britannia, legionibus legẽdo præiuit, peſſimoque & in futurum nocituro exemplo inſtituit, vt vexillarijs tabulæ nondum obſignatæ in manus darentur, vulgoque militum priùs quàm ductoribus prælegerentur. Tum verò ſeditioſorum vni manum inijci iuſſit, ad oſtentandum magis ius pœnæ in rebelles vſitatum, quàm quòd vnus culpæ totius molẽ ſuſtineret. Deinde in Agrippinenſem coloniam traductæ legiones, eòdem copiæ è Gallijs accurrêre, quæ magnum principio Romanis momentum attulerunt opportunis admodum auxilijs, ſed paullo pòſt repentina voluntatũ inclinatione ad Ciuilem defecerunt. Interim augeſcentibus Germanorum rebus, plæræq. ciuitates dum partim amiſſam libertatem vindicare ſatagunt, partim depoſito ſeruitio in alias imperium affectant, arma contra Romanum nomen induêre. Iſthinc præſens exarſit exercitus iracundia, quam vnius militis, quem ſeditionis reum dux fecerat, cohibere non potuerunt aut reprimere vincula: neque deſtitit ille imperatoris ſui conſcientiã obterere, quaſi crimine ſeditionis attentatæ in periculũ capitis vocaretur, qui ab ipſo ad Ciuilẽ vltrò citroq. internuncius crebrius cõmeaſſet. Dillius Vocula admirabili animi con-

ſtantia ac firmitate vſus, clamantem fidemque hominum obteſtantem militem ad ſupplicium rapit, quo malis i i ecto terrore compreſſa fuit omnis ſeditio, reditumq. ad obſequium. Sic conciliata gratia Dillium cunctorum vocibus & aſſenſu ducem delectum, ſummæ rerum præfecit Ordeonius: manſit tamē ſuperſtes in diſcordibus animis ſcintilla furoris, quem accendebant inopia atq. egeſtas à ſtipendio pariter & frumento: deinde rebellio Galliarū delectum & conſueta tributa recuſantium: accedebant eodem cœli inuſitata ſiccitas, & aquarum prodigioſa penuria, quæ Rheno nauium vſum negarant, commeatus terra marique interclusus, crebrioreſque per totam ripam ſtationum arcendis à vado Germanis diſpoſitarū operæ, qua occaſione rem alimentariam abſumi acciſioremque indies reddi, neceſſe erat. Porrò aquarum, quam dixi, inopiam vulgus ſtolidum & ſocors prodigij loco habere, proque ira cœleſti interpretari, quaſi mutatis inuerſiſque rerum naturæ vicibus Romani imperij fines ſuis deſtituti munimentis hoſti obijcerentur. Itaque fortuitam & quæ caſu aut ex aſtrorum lege euenerat tempeſtatem, ad fatalem imperij occidionem interitumque trahebāt. Inde Noueſium peruentum, vbi decimam tertiam legionem ſibi, & Herennium Gallum legatum curarum ſocium ac participem Voculæ coniunxere: mouere tamen in hoſtem potentem non ſuppetijt animus, atque ita apud Geldubæ caſtellum ſtatiua communiuere, vbi miles iam diſciplinæ immemor ac nuper adſcriptus colligere ſe in aciem, aduerſus hoſtilem inſultum durare, vallum ducere, aliaſque belli artes meditari edoctus fuit atque exercitus: tum vt ad virtutē præda incitamentum adferret, ac in poſterum animaret, in Gugernorum (qui Iuliacenſes nunc audiunt) agros exercitū eduxit Vocula, quòd cum Ciuili ſocietatem illi coierant: pars exercitus in caſtris apud Herennium manſit. Eo forte tempore proximè caſtra nauis oneraria frumento onuſta vado adhæſerat, quam quum hinc Germani, inde Herennij miles ad ſuam ripam

Gugerni qui?

pertrahere

pertrahere ſummo molimine conarentur, augeſcēte vtrinque cohortium ſubſidio, iuſta propè acie collatis ſignis conflictum eſt, manſit penes Germanos abreptæ nauis victoria cum nō exigua Romanorum ſtrage. Legato Herennio crimen perfidiæ pro ſua ſocordia, qua rem malè geſſerant (vti plærunque ſolet ignauiſſimus quiſque culpæ propriæ conſcientia alios onerare) intentant, lacerata veſte e tentorio protrahunt, pulſatum verberatumq. iubent e vinculis delictum profiteri, pretium & occaſionem proditionis aperire. Redit in mentem Ordeonij factum, in hūc inuidiæ materia quæritur, cum proditionis auctorem, Gallum miniſtrum vocant: eoque res venit vt intento mortis metu ſubactus illorum libidini acquieſceret, & inſcio immerentique Ordeonio proditionis nomen imponeret. Ita aſſeruatus aliquandiu in cuſtodijs, adueniente demum Vocula vinculis abſoluitur, ſeditionis auctoribus morte multatis. Mirum verò quantopere in eodem exercitu duo pugnātia, vitium ac virtus, ſimul regnauerint, & ad peccandum licentia, & in caſtigatione ſcelerum maleficiorumque patientia. Id certè conſtat gregarium militem Vitellij obſequio proniorem, ſplendore ac dignitate præditos Veſpaſiano fuiſſe addictiores: quæ ſtudiorum diuerſitas effecit, vt poſt flagitia quibus ſe inquinarant, viciſſim ederentur ſupplicia, quadam delicti pœnæque conſequentis viciſſitudine. Interim Ciuilis fortia facinora per vniuerſam Germaniam ſecunda fama increbuerant: illum cuncti cœlo tollere, cum illo datis fidei obſidibus nobiliſſimis quibuſque ſocietatem confirmare, illius arbitrio iuſſuq. proximos ſibi fines Vbiorum Treuirorumque vicini depopulari ac vaſtare: alij tranſito Moſa in Menapios, Morinos, extremoſque Galliarum agros incurſiones facere; Præda vndecunque ingens conuecta, ſed immitius cum Vbijs actum, quod hi Germanicæ originis eiuratione, ob prælatum Agrippinæ agnomen, odium implacabile incurrerant: ſiquidem eorum cohortes in vico Marcoduro (Duram hodie nuncupamus) ſocorditer nimiſque

otioſè extra hoſtilem metum agentes oppreſſæ deletæque fuerunt. Vbij tamen vindictæ cupidine flagrantes, prædas è Germania repetunt inulti primò, mox per inſidias circumuenti cecidere: vſqueadeo iniquior fortuna quàm fides ſecuta illos per omne belli tempus fuit. Subactis compreſſiſq; Vbijs rerum ſucceſſu elatior ferociorq;. Ciuilis ad obſidendas apud Vetera legiones animum adiecit, adhibitis vbique acribus cuſtodijs vigilijsque quibus viæ erant obſeptæ, ne quis nuncius occultè perueniret ad caſtra, de aduētu auxilij ſpem illis facturus. Machinarum cuſtodiam Batauis mandat, Germanis prælių̄ flagitantibus copiam ſubruendi valli oppugnandique facit, præliumque redintegrare ſi fors velit iubet, iacturam leuem æſtimans in tanta multitudinis affluentia: nulla quies aut remiſſio à labore, neque nocti parcitum eſt, quam peruigilio inter epulas tranſegere, circū pyras & accenſas lignorum ſtrues accubātes, quæ res multam cladem ipſis attulit, dum aut inconſiderata ac dementi temeritate ebrij hoſtem oppugnantes cadunt, aut è tenebris ad ignem lucentem conſpicui certis telorum ictibus configuntur. Qua re cognita Ciuilis, ne ſic inulti ſui more pecorum occumberent, totis caſtris ignes reſtingui, perque tenebras pugnam obeundi poteſtatē facit. Ibi tum diſſono ſtrepitu cuncta miſceri, nihil certis ac deſtinatis ictibus geri, nihil conſilio aut virtute, caſus ancipites fors regere, ad clamorem vnde ille cunque ad aures peruenerat, circumagere ſe quiſque, arcus obuertere, tela deſtinare, nullus denique inter fortuitos euentus virtuti locus, vbi fortiſſimū quemq. ſæpe ignauiſſimus ſternebat. Germani effrenato ac præcipiti furore occæcati in mortem ruebant: contrà Romani periculorum gnari valliq́ue lorica defenſi præpilatas ſudes & ſaxa non temerè in confertos euibrabant: quòd, ſicunde à vallū molientibus ſonitus redderetur, aut ſi qui, dum ſcalas applicant propius hoſtem acceſſerant, eos obiectis clypeorum vmbonibus deturbabant, elapſos è manibus eminus telis miſſilibus impetebant, & ſi qui fortè in valli faſtigium

gium euaſerant, pugionibus configebant. Hunc in modum exacta nocte, vbi ſe laboribus periculisque perfunctos arbitrantur, nouam atque integram Batauorum aciem ob oculos prima lux oſtendit, qui validam & gemino tabularum corio conſtratam turrim, aduerſus prætoriam portam, quà militaris via æquior planiorq. eſt, promouerant: cuius molitionem vt impedirent, inutilemque redderent, vaſtas aſſerum moles in viam prouoluunt Romani, ipſamque turrim adacta trabe perfractam deiecere, nō ſine ingenti ſuperſtantium ſtrage atque exitio. Itaque tentata eruptione repentina, in attonitos perculſosque inuecti, feliciter depugnarunt. At legionarij, militaris rei peritia longoque bellorum vſu exerciti, maiora etiā auſi, machinam tympani inſtar ſuſpenſam ac funibus libratam, in hoſtem promouere, qua ſubitò demiſſa, vel ſingulos, vel plures, ſicubi cōfertiores conſiſterent, ſublimes in altum abreptos, conuerſo machinæ libramento intra caſtrorum aream effundebāt. Ea res ingentem hoſti terrorem incuſſit, ita vt Ciuilis reiecto oppugnandi conſilio, quaſi depoſita potiundi ſpe velut deſes otiū acturus, aſſidere ad Vetera decreuerit, ſubmittens interim nuncios occultos, qui magnificis onerati promiſſis, legionū animos pertentarent, ſi quâ ad defectionem ſolicitari poſſent. Iſta ferè in Germania geſta ſub id tempus, quo ad Cremonam Vitelliani bis profligati, cecidere; cuius prœlij euentum Primus Antonius ſcriptis ad Flaccum literis ſignificauit, addito Cæcinæ conſulari edicto, in Veſpaſiani verba cunctantem exercitum adigentis. Literarum fidem confirmabat locuples teſtis Alpinus Montanus cohortis aduerſæ præfectus, victus, ſed cladi ſuperſtes. Hæ literæ in diuerſa ſtudia motusque egerunt militū animos: in quibus auxiliares è Gallijs copiæ ab inclinata iacenteque Vitellianorum fortuna deſciuerunt confeſtim, vſitatum mercenario militi, qui neque odio in hoſtem depugnare, neque fideli amore ſuos complecti, atque ita militiam citra animorū affectionem ſequi conſueuit. accedebant ad id velut incentiuum

Præfe-

Præfectorum adhortationes. Ex ijs veterani cunctabundi tergiuerſabantur,ſed ijdem mox impulſu Ordeonij Flacci, inſtigantibus eodem vrgentibusque tribunis, ſacramento auctorati dedere nomina, quanquam inuito parumq́. ſereno vultu voluntatem ſuam abundè ſatis teſtati, quando inter cætera præeundi ſolennis ſacramenti verba, Veſpaſiani nomen vel de induſtria ſilentio inuoluunt,vel exili murmure,ſubmiſſaque voce illud immurmurant. Recitata deinde pro concione Antonij ad Ciuilem epiſtola,militem exaſperauit,ſuſpicioneque imbuit, ad partium ſocium dictatā fuiſſe, hoſtiliterq́. de Germanico exercitu ſcriptam. Neque multo pòſt allatis apud Geldubam (nūc Colonienſis ditionis vicum) vbi Vocula ſtatiua habebat, perlectiſque pro concione literis,idem factitatum, idem quoque motus extitit. Montanus ad Ciuilem ablegatus,additis mandatis, & cœpto bello abſtineret,néve inſidiosè ſub vmbra & obtentu externæ expeditionis occulta arma circumferret. Quòd ſi Veſpaſiani partes capeſſat,auxilioque adiuuare habeat in animo,cumulatè ipſum cauſſæ ſatisfeciſſe, & pulchrè habitura ſe initia. Ciuilis vſu callidus ac tegendis conſilijs obſcurus, Montani ſermonē excipit verſatque, & illi aſtutè reſpondet:ſed poſteaquam aduertit impotentiorem ingenio ferocioremque Montanum,ac rebus nouandis ſeriò intentum, cœpit conqueri & ſuam vicem deplorare, ſuſceptos labores & adita pericula,toto viginti quinque annorum interuallo,in caſtris Romanis exantlata commemorare. Videórne,inquit,tibi egregium militaris operæ ac laboris præmium aſſecutus, quod fratrem germanū Iulium Paullum intentato falſo rebellionis crimine necarunt,mihi catenas iniecerunt,è quibus Galbæ beneficio liberatus, in diſcrimen ſalutis denuò adductus, ſanguinarijs totius exercitus vocibus ad ſupplicium tāquam hoſtia nuper depoſcebar,nunc poſtliminij iure talionem & vindictam ab ingrata pernicioſaque gente ſtat animus repetere. Quid autem vos Treuiri cæteræque peregrinæ nationes,quas vt manci-

pia

pia Romani duro ſeruitij iugo premunt,quæ vos præmij ſpes ſuſtentat,quod operæ pretium expectatis profuſo toties in prælijs ſanguine,præter ingratam,quæ meritis honorem non reponit, militiam,ſpecioſam verbis, re inanem: niſi tributa nunquam finem habitura:niſi virgarum contumelioſa verbera:niſi capitali ſupplicio deſtinatas ſecures,ac denique ſupercilioſum Legatorum imperium dominationemque crudelem atque impotentem. Metuendáne vobis tantopere Romana videntur arma, vbi ego cohortis olim vnius præfectus,cum Caninefatibus Batauiſque,quota, dij boni,Galliarum,ſi verum æſtimabimus,portione,caſtra illorum patentibus immenſiſque porrecta ſpatijs, non alio formidoloſa nomine, corrupimus, aut circumſeſſa ferro inediaque ad deditionem compellimus? nos in dubiam libertatis ſeruitij'ue aleam imus, victores libertatē priſtinam vindicabimus, victis eadem manebit ſeruitus. His verbis inflammatum,ac meliorum quæ nunciaret ſpe imbutum ab ſe dimittit. Montanus vt re infecta inutilique legatione perfunctus redit,occulta premēs diſſimulanſq. quæ paullo pòſt in propatulum venere. Ciuilis copiarum partem penes ſe retinet,veteranos & è Germanis impigerrimū ac promptiſſimum quemque ad opprimendum Voculam exercitumque amandat, ducibus Iulio Maximo & Claudio Victore è ſorore nepote. Hyberna hoſtium ad Aſciburgium in præſidio collocata,in ijsque ala equitum,raptim ex itinere oppreſſa ſunt, adeò ſubita & inopinata impreſſione in Voculæ caſtra irruperunt,vt illi tempus explicandæ aciei defuerit,& alloquendo militi, id ſolùm in tam improuiſo tumultu admonere licuit,vt in mediam coirent aciem, eamque ſub ſigna collecto milite firmarent: quod dum faciunt, ipſe auxiliarem manum vndique ſubmiſſam circumfudit: equeſtre deinde agmen adoriri hoſtem auſum,excipitur inſtructis paratiſque ad pugnam Germanorū ordinibus, itaq. eueſtigio in fugam compulſum terga ad ſuos conuertit:cædes inde cruenta,non prælium,exoritur. Neruiorū agmen,

latera Romanorum deſtituta nudat, ſiue perfidia attactum, ſiue metu conſternatum. Inde ad mediam aciem quam legiones obtinebāt, penetrant, quæ amiſſis ſignis intra vallum fugam cœptabant, quando ecce de improuiſo facies & fortuna pugnæ ſuperuentu noui auxilij mutata eſt. Siquidem Vaſconum mercenariæ ſed paucæ cohortes iuſſu Galbæ conſcriptæ, ac iam demum euocatæ, caſtris fortè (vti inſperatos repentinosque caſus Mars belli ſecum trahit) propinquantes, exaudito confligentium clamore, hoſtem intento infeſtoque agmine caſtra oppugnantem à tergo adortæ cædunt: ita vt trepidatio pauorque maior quàm pro numero Germanos præliantes occuparit, dum ſuſpicantur vniuerſum exercitum Noueſio Magontiacoq. ſuperueniſſe. Hoc errore, qui Germanis pulchram & ſpectabilem victoriam corrupit, Romanorum fuere confirmati animi: ita alieno auxilio, in quo fiduciam collocarant, vires ſuas recepere. Occubuit è Batauo peditatu fortiſſimus quiſque: equitatus ſaluus euaſit cum militaribus ſignis, & captiuis quos in prima congreſſione rapuerant. In eo conflictu plures è Romanis deſiderati fuere, ſed ſegnis numerus & bello grauis, inter Germanos fortiſſimus quiſque cecidit. Neuter ducum culpæ exors fuit, imò cladem ambo meruerant, quòd fortunæ propitiæ defuiſſent. Ciuilis namque ſi maioribus copijs in prælium deſcendiſſet, præterquàm quod hoſtem caſtris exuiſſet, à tam exiguo Vaſconum agmine nō potuerat circumcingi. rurſus Vocula feliciter otioſus, neque in hoſtem inquirere, deque eo certior fieri laborauit per emiſſarios & exploratores: quæ cauſſa fuit cur vix è contubernio progreſſus, victus fuerit. deinde parta per Vaſcones victoria, non curauit hoſtem e veſtigio perſequi, ſed extracta dierum aliquot mora, deinceps in hoſtem motis caſtris contendit: quem ſi maturè adortus, & fortunæ ad vota affluētis euentum fuiſſet proſecutus, legiones apud Vetera obſeſſas eodem curſu liberaſſet. Explorarat interea obſeſſorū animos nihil cunctatus Ciuilis de facienda deditione, velut potitus

victoria profligatis ac deletis Romanorum copijs, ſimulq́. ad oſtentationē veri circumferri propiùs caſtris ſigna, captiuoſque circumduci iubet, quorum vnus quaſi vitæ ſaturitate quadam facinus audax & memorabile aggreſſus, rei geſtæ veritatem magna voce vt exaudiri poſſet, exponit, à fide veri diſſidere eorū verba prædicans: quem ſimul cum dicto Germani illic contrucidarunt, quam rem diſſimulatam oportuerat, ne, quod accidit, indicij fides ex eo confirmaretur: auxit fiduciam conſpectus procul ignis è vaſtatis ardentibuſque villis conſurgens, qui victoris exercitus aduentum manifeſtabat. Vocula loco vnde à caſtris conſpici poterat, ſigna collocat, foſſa valloque circummunit, vt, ſi prælio decertandum foret, impedimētorum agmini (quod ad iniurias opportunum ægre defenditur) & ſarcinis conſultum eſſet, ipſique expeditiùs pugnarent. Neque moram attulere quin ſignum pugnæ dari ſibi à duce efflagitarent, quaſi minabundi, id quod in morem verterat. Itaque nullo opportuni temporis habito delectu ad inſtruendam aciem, inconditum agmen & de via feſſum, pugnam inijt aduerſus Ciuilē, quem non minus explorata & cognita hoſtium vitia, quam ſuorum virtus erant, ac propterea fiduciam addebant. Varia vſi ſunt fortuna Romani, apud quos ſeditionis incentiui & auctores plæriq. trepidare & fugam adornare: alij nuperæ victoriæ memores, locum quem ceperant in conflictu tueri, cum hoſte manus conſerere, ſe pariter & propiùs ſtantes ſtrenuè hortari, reparataque in ordinem acie, elatas in altum manus ad obſeſſos protendere, indiciumque facere, vt commodam iam occaſionem è manibus non amitterent, qui de murorū corona proſpectantes quid ageretur, portis omnibus eruptionem faciunt. Ibi tum caſus fortuitus ingens ad cladem victoriamque momentum attulit, dum prolapſus equus Ciuilem effuſum humo allifit, corpore cùm ſuo, tum equi pondere grauiter afflicto. vnde confeſtim vulgatus per vtrunque exercitum peruaſit rumor, vel mortuum, vel grauiter ſaucium, dictuque incredi-

bile quantum hinc pauoris ac conſternationis inuexerit, illinc alacritatis plurimum. At Vocula nec fugientem hoſtem perſequi, aut cædendo tergis inſtare laborauit, ſolùm augendo vallo, turribusque pluribus ad caſtrorum munitionem erigendis intentus, quaſi mox redituro è fuga hoſte ad priorem obſidionem: quæ res effecit vt non vanam prorſus falſamque de ſe præbuerit alendi belli ſuſpicionem, qui victoriam quam in manibus toties habuerat, effluere ſiuiſſet: quum tamē re nulla præterquam paucitate copiarum tum Romanus exercitus fatiſceret. Ipſe impedimēta legionum, lixas & calones cum cætera bello inutili turba Noueſium ablegauit, vt inde terreſtri itinere frumentarium ſubſidium vehiculis conueherent, quòd Rhenum amnem hoſtiles obtinerent naues. Primum autem agmen ne viſo quidem hoſte tutò & liberè ab omni inſidiarū excurſionúmve metu iter fecit, infirma etiamnum & ægra Ciuilis valetudine è prædicto equi lapſu. Deinde vbi denuò ingreſſos iter qui frumentariam rem aduectabāt, per nuntios intellexit, cum ſubſidiarijs cohortibus, ſecuros, velut alta in pace conſopitos, milite procul à ſignis diſpalato, & ſine armis (quæ vehiculis ſubuehebantur) licentiùs errante, Ciuilis compoſito agmine inuadit, inſtructis nō vno loco inſidijs, quibus pontes & viarum anguſtias inſederat: pugnatum eſt agmine in longum porrecto, & ancipiti Martis alea, in noctem vſque, quæ prælium diremit. Geldubam petiuere cohortes, caſtris ita vt fuerant etiamnum integris, quæ præſidio militari ibi relicto tenebantur. Dubium non erat quin res in maximum periculum atque extremum penè diſcrimen Romanis fuiſſet adducta in reditu, quòd pauciores eſſent qui frumento conuehendo adiuncti fuerant, & prægrauia onere vehicula adducerent, fugæ importuna, niſi Vocula è quinta & decimaquarta legionibus apud Vetera à Ciuili obſeſſis delectum millenarium agmen, militem maximè trucem & duces exoſum exercitui ſuo adiunxiſſet. Maior quàm imperata fuerat multitudo vnâ erupit, apertè palamque præ ſe ferens,

ferens, nolle ſe diutius inedia macerari, qua legati vtantur inſidiarum vice, vt militi obſequium exuenti, ac rebellionem cœptanti immineant. Relicti in caſtris conquerebantur ſe parte legionum orbatos, atque ab omni ſpe derelictos. Ita gemino deflagrarunt ſeditionis incendio milites, quorum alij reditum in caſtra conſtanter abnuebant, alij ducem Voculam vti regrederetur reuocare non ceſſabant. Interea dum Ciuilis Vetera cum exercitu circumſidet, Vocula Geldubam, inde Noueſium properat, velut Ciuili occupandam Geldubam permittés. Ciuilis haud procul Noueſio equeſtri pugna collatis ſignis proſperè conflixit. At Romanus miles à ſeditione non alienus, ſiue res ſecundiores vota implerent, ſiue aduerſarentur, ducibus ſuis infenſi, in quos ira & indignatio exarſerat, meditabantur exitium. Itaque concitato tumultu, præſertim auctis iam acceſſione quintanorum & quintadecimanorum viribus, donatiuum flagitant, intellecto pecuniam à Vitellio ſubmiſſam. Nec diu moram largitioni gratæ futuræ interponendam ratus Ordeonius, donatiuum Veſpaſiani nomine elargitur. Hinc nata ſeditionis occaſio & fomes, quæ in noctem producta in neruũ erupit, poſtquam exſaturati epulis vino incaluerant: tum etenim cœtus quos agitabant tenebris obſcurantes, iram in Ordeoniũ conceptã olim recordatione reuocare cœperũt. Itaq. dum veterum factorum memoriam obliteratam, præſentium cura renouat exaſperatq́ue: dum legatorum ac tribunorum nemo furentibus refragari aut obſiſtere audet; victo noctis tenebris ſublatoq́ue pudore, itur in tabernaculum eius, lectoq. detractum trucidant. Idem exitus Voculæ parabatur, ſed ſalutari conſilio mutatus in ſeruilem amictum cultus, periculo eum exemit, accedente noctis obſcuræ beneficio. At enimuero poſtquam cõpreſſo iam impetu reſtinctoq́ue tumultus ardore, ſupplicij metus obuerſabatur ob oculos, factiq́ue tædebat, emiſere circum ciuitates Gallicas centuriones, adiunctis epiſtolis inſtructos, qui auxilia ſtipendiaq. obnixè depoſcerẽt. Ipſi interim

nunciato Ciuilis aduentu, vt inſitum eſt atque innatũ vulgo, vt, vbi deeſt gubernator ac rector, præpoſtera conſilia maximè ſequatur, rationi non obſecundet, & animo facilè concidat conſterneturque, arreptis turbidè armis, moxque abiectis vniuerſi effuſè capeſſunt fugam. Tum verò res aduerſæ & improſperè cadẽtes diſcordiæ fons ac ſeminarium hos inter & ſuperiorem exercitum extitere, dum iſti ſuam cauſſam ab illorũ maleficio ſeparant, diſſociantque. Interea quanquam interfecto iam Vitellio principalis fortunæ inſignia Veſpaſianus adeptus fuerat, manſere tamen ſuperſtites Vitellij imagines in caſtris pariter & proximis Galliarum ciuitatibus. Primani, Quartani, & Duodeuiceſimani pœnitentia commoti, Voculæ duci ſe coniungunt, vbi in Veſpaſiani verba ſacramento ſolenni adacti, ad liberãdum obſidionis periculo Magontiacum ducti fuere. Soluto obſidio exercitum qui è Cattis, Mattiacis, & Vſipijs conſtabat, prædæ copia onuſtum, ac propterea bellando ſaturum, nec incruentum, adoriuntur Romani longè lateque diſperſum, atque hoſtium aduentus ignarum. Treuiri quoq. fines ſuos ab incurſionibus Germanorum egregio opere militari tuebantur, perducto vallo foſſaque perpetua cum lorica ad corporum defenſionem exſtructa: ita accidit vt mutuis ſe cladibus & Treuiri & Germani conficerent: neque diu tamen ea obſtinata pro Romanis fides manſit integra, aperta mox rebellionis vomica. Siquidem vulgata per Gallias Germaniamque mortui Vitellij fama, duplicatum exarſit bellum. Ciuilis namque depoſito diſſimulationis velamento, apertè iam in populum Romanum arma vndique ciebat. Galliæ quoq. animos erexerant: nam poſt Ordeonij cædem (qui coniurationem ita ſuppreſſerat clamque habuerat, vt nihil vnquam detectum fuerit) inter Ciuilem Claſſicumque alæ Treuirorum præfectum, miſſis vltro citroque crebris internuncijs communicata fuere conſilia. Porrò Claſſicus genere atque nobilitate magniſque opibus, ſuæ ciuitatis facilè primus habebatur, quippe Regia editus ſtirpe, omnibus

belli

belli togæq. artibus eminens, qui non obſcurè ferebat maiores ſuos prætuliſſe inimicitias populi Romani ſocietati atque amicitiæ. Cõiunxere ſe Iulius Tutor natione Lingon, & Iulius Sabinus Treuir: illum ripæ Rheni præfecerat Vitellius, hic præterquam quòd ingenio leuis & inconſtans erat, falſo nobilitatis titulo glorioſaque ſtirpis oſtentatione tumens, generis originem ad Iulium Cæſarem referebat, quem quum in Gallijs bellum gereret cum proauia ſua ſtupri commercium habuiſſe iactitando ad gloriam vertebat. Hi ſecretò ab alijs coquebant conſilia, animosque pertentabant eorum quos conſilijs ſuis haud alienos iudicabant, ac data acceptaque fide ſocietatem illis firmabant. Itaq. apud Coloniam Agrippinam communicandis ſecretis ædes priuatæ deliguntur, quod ciuitatis fidem ab huiuſmodi cœptis abhorrentis ſuſpectam haberent: non defuere tamen qui ex Vbijs Tungrisq. vicinis ſocietatem conſilij coierint, ſed multo maxima pars è Lingonibus Treuirisque fuit.

CAP. XIII.

De Hollandiæ appellatione, deq. Selandia nonnihil.

RES omnes de quibus narratio inſtituitur, triplici modo atque ratione in medium proferuntur, nimirum aut hiſtoricè, aut poëticè, aut fabulosè. Hiſtoria diſertis verbis memoriæ prodit atque explicat quod verum eſt, quodque contigiſſe & factum nouit. Poëſis figmento ingenioſo adumbrat res fictas & commentitias, quæ nunquam acciderunt, vt planè factæ geſtæque videantur, id quod Vlyſſea Homerica, Mimi, & Comica argumenta dilucidè oſtendũt. In Fabula res à veritate prorſus alienæ, quas eſſe falſas quiuis odoretur, nec vnquam fieri potuerunt, exponuntur: veluti quum è Titanum cruore Nicander, è Meduſæi capitis ſanguineis guttis ſerpentum genus enatum eſſe Apollonius Rhodius & Lucanus canunt. *Hiſtoriam nuda & ſimplex decet veritas, nullo maculata fuco*, vbi narratur quod ipſe videris, quod comperceris, cuius periculum feceris, quod au-

Hiſtoria.

Poëſis.

Fabula.

Hiſtoria veritatem ſpectat.

ctoritate

ctoritate communire, quod commentariorum fide obtinere poſſis. Cum qua tametſi diſſideant reliquæ duæ, tamen in cauſis & originibus adiumentum ab ipſis petendum ſæpe venit, tum ad coniecturæ probabilitaté, tum ad illuſtrationem rerum quæ tractantur. Qui interitum Vlyſſis Annalium monumentis conſignabit, diuerſam necis quæ traditur occaſionem narraturus, ſcribet eum à filio Telegono ignoratum & per imprudentiam necatum ſerrato marinæ paſtinacæ (vt Oppianus ait) aculeo, quem à matre Circe acceptum, & iaculi mucroni inſertū arte Vulcani, Euſtathius annotat: quod alius Poëta retulit ad Larum qui Trygonis ſeu paſtinacæ radio emiſſo eum interemerit: nonnulli in equum fuiſſe transformatum, exemplo Hecubæ quæ in canem abijt, finxere, vti Sextus Empiricus commemorat. Conſimilem ludum excitauit mors Æſculapij (quem medicinæ auctorem vetuſtas ſtulta credidit) fulmine cœleſti extincti, quando tactum ſcribit Steſichorus quod Capanea & Lycurgum duces, qui in expeditione Thebana occubuerant, ad vitam reuocarat, vt Panyaſis quod Tyndarum defunctum: Eratoſthenes & Apollodorus quòd Hippolytum iniquitate nouercæ circumuentum vitæ reſtituerit, quem non à morte vitam iteraſſe, ſed profugum è Troezene, eius ope valetudini reſtitutum, voluit Staphylus: at Philarchus quòd Phinei Regis Paphlagonum filijs oculorum lumine orbatis, viſum reſtituerit, in gratiam matris Cleopatræ Erechtheidos: Pherecydes quod Delphis quotquot è vita emigrarant, eius ope reuixerint: Orphici, quòd Hymenæo, alij quòd Glauco Minois filio vitalem auram afflaſſet: Polyarchus Cyrenæus quòd Proeti filias ira Iunonis in furorem actas medicari præſumpſerit: Damaſcenus propter Darij Lacedæmonij filium, ſi rectè vertit interpres, ſideratum fuiſſe ait. Teleſarchus denique quòd Orion eius beneficio vitā recuperauerit. Vnde velut è ſpeculo liquet, quàm variè argumentum multiforme, & Poëtæ & mythographi pro arbitrio verſent, fingant, atq. in diuerſas rerum formas tranſ-

Mors Vlyſſis variè narratur.

Æſculapij interitus prodigioſè ſcriptis traditus.

transfigurent,ad modum figulorum,qui eadem ex argillæ maſſa,cantharum,vrceum,ſcaphium effingunt. Itaque, vt ad inſtitutum reuertar,in rebus indefinitis, obſcuris, controuerſis, nullaque certa ratione circumſcriptis, vt iudex eſſe debet hiſtoricus, quo verũ artificioſa indagine exquirat,ita vel inprimis id operoſum eſt illi & arduum,cauere ne in alterutram voraginem impingat,neq. temerè quiſquam eò pertingat perfectionis, vt nuſquam Sirenibus illis, quæ incredibilia & manifeſtò falſa occinunt, aurem accommodet. Quare vt in exemplis,quæ commemoraui,non omnes cauſæ veræ eſſe poſſunt,ſimulq. conſiſtere, eſt tamen vna quæpiam cui tribuere fidem hiſtoricus artificioſa ductus coniectura debet: verbi gratiâ,de Vlyſſis in equum transformatione, aut de Laro, quis non primore ſtatim fronte auditum auerſetur & faſtidiat? quod verò ex vulnere facto vi radij paſtinacæ mors ſequi potuerit, phyſici & naturalium cauſſarum ventilatores facilè obtinebunt,qui radium illum lœtale habere virus prædicant. Conſimilis eſt ratio de Æſculapio,cuius etſi multiplex interitus occaſio tradatur, vnam tamen ſolã fuiſſe contenderim,quòd videlicet quum ob artis medicæ proſperum ſucceſſum vltra humanum faſtigium tumidus efferretur,diuinosque affectaret honores, imò vt Deo ſibi thus adoleri ab ijs quos valetudini reſtituerat,tanquã ipſi nexu obnoxijs,interpoſito etiam iureiurando,vellet, à vindice Deo percuſſus fulmine interijt. Ita in cauſſarum inquiſitione,fictas, vulgatas, & fabuloſas commemorare poteſt hiſtoricus,velut ex animis ſenticetum illud reuulſurus,vt dum arbitri vices gerens verum ſubijcit, fideliùs depactum iſtud inſideat,& fides in dubijs per illum afferatur ſtabiliaturque. Non diſſimilis varietas ſpectata eſt in regionum aut vrbium nominibus, quemadmodum (vt ab vno exemplo reliquorum ratio cognoſcatur) Mycenas Agamemnonis imperio inclytam vrbem, Pauſanias à Perſeo conditam ob oſtentum quo capuli enſis caput eo loci ipſi exciderat, nominatamque ſcribit: quod & Nicander

Hiſtorici iudicium.

Medela fabulæ de Vlyſſe.

Radius paſtinaca.

Medela fabulæ de Æſculapio.

Mycenarum nominis origo variè fabuloſa.

confirmat in Alexipharmacis. Chryſermus Corinthius in Peloponneſiacæ hiſtoriæ primo in hoc diſcrepat, quod excidiſſe quidem capulum Perſeo profitetur, ſed quod poſteaquam illũ inueniſſet Gorgophonus Epidaurius regno exutus, ex oraculi iuſſu, vrbem inde nominaſſet. Teſtatur Pauſanias aliam ſe nominis cauſam accepiſſe, de fungo, quem dum ſitibundus è terra reuellit Perſeus, manãte inde aqua, quæ ſitis incendium leuarat, expletus, nomẽ inde loco Mycenas dixerit, eſt autem μύκης dictio æquiuoca & pro fungo, & pro capite capuli. Cteſias Epheſius ad vlulatum ſororum Meduſæ refert, quæ obtruncata à Perſeo Meduſa, quum deſperarent ſe poſſe percuſſorem aſſequi atque intercipere, grauem vlulatum ediderunt, mugitui non abſimilem, à quo locus populari ſermone appellationem traxerit: rurſus alij Iũs mugitum huc reuocant. Auctor libri Heſiodo attributi, quem Ηοίας μεγάλας vocãt, refert denominationem ad Mycenen Inachi Argiuorum Regis filiam, Homericis verſibus notá. Euripidis ſcholiaſtes à Myceneo Spartonis è Phoroneo nati filio conditam appellatamque vrbem annotat, cui opinioni refragatur Pauſanias. Quorſum hæc tam multa? partim vt oſtendam quantæ hiſtoricum circumuallẽt res, vnde difficulter emergi poſſit, quantæque difficultates in iudicando ſubeundæ illi ſint: partim vt appareat haud nuperum eſſe ac nouum certamen contentionemque de vrbium regionumque appellatione. Neque verò minor opinionum diſſenſio atque diſcordia, ne dicam nunc ambitio, diſcrepantes noſtratium animos in partes varias traxit, de Hollandiæ, quæ Batauiæ bona pars eſt, appellatione; quam dum mecum conſidero, animoque contemplor, rationem reuoco ad iudiciorũ moroſitatem, quæ neminem patitur facilè priuato iure cedere, omitto philautiæ animis inſitæ ſtudium, quæ cæcũ noſtri amorem nobis inſtillat, qua in parte præiudicata opinio plurimum valet, imò aliud non facit, quàm quod amnis turbidi more ingeniorum arua oblimat; vt hîc Iſocratis prouidentia planè ſit

In hiſtorico requiritur iudicium ac delectus.

Opiniones de Hollandiæ appellatione.

Iſocratis induſtria.

nè ſit opus, qui duplex pretium exigebat, ab his, qui prauis vſi doctoribus, ad diſcendum meliora mentē aliter imbutam adferebant: difficile enim eſt quod penitus inſedit inueterauitque, exſtirpare, veteresque auias de pulmone reuellere, quod Satyricus quidam dixit. Nobis certiùs aliquid de origine noſtra in medium adferre aut ſaltem probabilioribus documentis inniti licet, quàm alijs gentibus. Brabanti Brabonem fictitium ſocium commilitonemq́. Iulij Cæſaris, quem Regis Arcadum (Euandrum eos deſignare velle ſuſpicor, quem multis antè ſæculis vixiſſe conſtat) filium nugantur, gigantis interfectorem, nomē genti ſuæ indidiſſe hariolantur. Scoti neſcio quam Pharaonis illius, qui Erythræo in mari, dum temerario animi ſtudio profugos Hebræos perſequitur, ſubmerſus perijt, ſororem, ſuæ gentis cum nomine conditricem, ſomniant. Brutum Æneæ pronepotem, Syluij filium nominis auctorem Britanni memorant. Francioni Hectoris (ſi dijs placet) filio originis ſuæ honorem Franci tranſcribunt. Ita vt militaris planè ac regia cœperit eſſe ſemita, ad locorum cognomines perſonas, natalem ortum nominisque occaſionem referre, illis, ceu conditoribus gentium, vrbium, regionumque appellationem acceptam debere, ac iure poſtliminij proprietarios nominis facere: quo modo à Iulio Caroli Brabonis filio conditore ſuo, Iuliacum nomen accepiſſe fabulatur Amandus Zyricæus. Eundem non puduit Tornaco clariſſimæ inter Belgas vrbi nominis auſpiciū venditare, à Torno quodam duce, quum priùs Hoſtilia & Neruia appellaretur, vt ait. Miror, quod non Turnum potius, Æneæ victimam, Virgilij poëmate famoſum, pro Torno hactenus obſcuro & ignoto nobis omnibus, nominarit. Sed omnium vecordiæ impudentiæq́. ſepta longiſſimè tranſilire in his rebus, Beroſus, Manetho, iam ante à doctiſſ. Goropio è ciuitate hiſtoricorum eiecti meritò atque exterminati, & Marius quidam, quos omnes eiusque farinæ alios miſſos facio, ad rem, quæ in controuerſiam vocatur, properās. animus enim eſt litem

Brabo.

Brabātiæ origo commentitia.

Scotorum fabuloſa origo.

Brutus.

Britanniarum origo à Bruto.

Francio.

Francorū fabuloſa origo.

Iuliacum vnde?

Tornaci appellatio vnde?

Marij impudens figmentum.

 conteſtari,

Hollădiæ etymon à lignis.

conteſtari, non cum iudice in rem meam vertere. Hollandiam ergo à ſyluarum ſaltuumq. frequentia, quibus commune cum lignis nomē in lingua indigena eſt (nam & ſyluam & lignum promiſcuè Holt/ vel hout dicimus) maior ſcriptorum noſtratium numerus nomen obtinere voluit:

Hollant/ quaſi Holtlant.

quod vt in vulgus probent qui cauſam volunt obtinere, omnia arbuſtis olim inhorruiſſe referta prædicant, toto quaquâ patet Hollandiæ tractu, quandò quicquid fermè ſpatij eſt inter Harlemum & pagum cui *Norduici ſyluæ* nomen durat hactenus, quod ad XII. M. P. extenditur, quercubus fagiſque aſperum & incultū olim fuerit. cui rei documento ſunt frequentes quaquâ verſum ſcrobes, exciſarum arborum monumenta: indicio eſſe ijdem memorāt immenſum ſoli ſpatium in noualia conuerſum, arboribusque viduum, quod Dionyſij tyranni minas, quas in Locrorum agros effuderat quondam, ſenſiſſe videtur, coactis humi canere cicadis. Certè, vt verum fatear, non abſurda eorum eſt oratio, quod ipſe memoria repetam intrà quadragenos proximos annos centurias aliquot iugerum, hoc arborum honore orbatas, totos etiā ſaltus & nemora procubuiſſe, ita vt colendi agri ſtudio penè exoleuerit copia illa ſaltuum, quam auorum memoria perfrequentem vidit. Taceo tot pagorum nomina in Walt/ vel, vt nunc loquimur, Woud exeuntia, qui à ſyluis vocati fuere. Taceo de *Nemore ſacro*, cuius Tacitus meminit, quod ſuperioribus Batauiæ locis extitit, epulo Ciuilis memorabile: quanquam ſunt qui inter Lugdunū & Delphos id extitiſſe ſibi firmiſſimè perſuadent, apud Vorburgum, quo loco arx ſtetit vetus, ſeruareque in hunc vſque diem nominis corrupti veſtigium, vulgo dictum Stakenboſch/ tranſpoſitis nonnihil literis, quaſi Sacrenboſch. Taceo de *Luco ferali*, quem Hagæ Comitis propinquum & ob horrorem inacceſſum fuiſſe memorāt. Id verò ambiguum non eſt, quod littus etiam Hollandiæ arboribus obſeſſum non negant magno natu homines, qui mihi in plauſtris littus Norduico vicinum obeunti narrarunt, ſua

Noortwijcker hout.

Sacrum nemus.

Vorburgum arx.

Scakenboſch.

Sylua feralis.

memoria

memoria frequentes arborum truncos in ipſo littore extitiſſe, qui nunc diminuto ac decreſcente ſemper littoris ſpatio, intra maris gremiũ redacti aut extriti fluctibus lateant. Cui hiſtoriæ non diſſentit Plinius, qui haud procul Cauchis populis altiſſimas quercus ipſa littora obtinere, maxima naſcendi auiditate, memoriæ proditum reliquit. Quam viri ſummi auctoritatem tantum abeſt vt eleuem, vt etiam Teſſalici littoris conditionem comprobare dicti fides poſſit. nam apud Teſſaliam inſulam Batauorum ſeptentrionem verſus inter procurrentis littoris ſalebras (quod immenſo ſpatio decreuit in tanto ſæculorum decurſu attritum hauſtumque) ingentem arborum ſyluam ſtetiſſe, trunci reliqui magno numero docent, quorum iniuria importuoſum & ſtationi nauium iniquum littus illud efficitur, in quod ſi fortè aduerſa tẽpeſtas nauigantes adegerit, vt iactis anchoris firmare naues cogantur, vna eademque neceſſitas etiam præcidere illas compellit, quando inter altiſſimis fibris actarum quercuum radices impliciti anchorarum dentes, nullis ergatis, nullo vectium molimine, liberari aut expediri poſſint, eademque ex cauſa retia iacere eo in littore prohibentur piſcatores: vtrunq. aurita fide cum ab alijs, tum ab eius inſulæ Prætore Boſhuſio, quem honoris cauſa nomino, viro militari, & omnigenæ hiſtoriæ auidiſſimo lectore, didici, qui inter cætera illud mihi affirmauit hæc meditanti, ante annos plus minus quadraginta relatum fuiſſe in publicos commentarios, operâ & induſtria quæſtoris Petri de Santo, viri integri, teſtimonium annoſi ſenis Teſſali, qui ætatis annos centum viginti vegeto adhuc ingenio pariter & corpore numerabat, qui ſua memoria ſtetiſſe in illo littore ſyluam ſanctè religioſeque aſſeuerarat: niſi quis fortè reliquias illas inſularum eſſe velit, quas Plinius ſi vera & explorata ſcribit, vaſtas complexu radicum, fluctibus ſuffoſſas, & ventorum flatibus propulſas, nauigaſſe ingentium ramorũ armamentis, commemorat, quas poſtea in vada Rheni oſtio Fleuo propinqua appuliſſe, & hærentes coaluiſſe non abſonũ vero videatur.

Plin. lib. 16. cap. 1.
Cauchorum littus arboribus conſitum.
Teſſaliæ littus olim ſyluoſum.
Boſhuſii laus.

videatur. Præ cæteris rei fidem munit roborum multitudo, quæ cùm noſtra, tum prior ætas paſſim effodit ex agris pratisque, & in tectorum ſcandulas ac tigilla ſerris diſſecta expetiuit, quas arbores Rheni eluuionibus proſtratas olim & limo arenisque hauſtas ac terra adobrutas, alij vi maiore procellarum, cui ope nulla humana obuiari potuerit, procubuiſſe, penè pro comperto affirmant. Quam profligatorum arbuſtorum ſtragem incidiſſe in annum ſalutis octingenteſimum ac ſexageſimum, triennio ante inaugurati & Comitatu Hollandiæ donati Theuderici Primi aduentum, monumentis Annalium mandatũ inuenio. Sunt auctores qui ruinam ſtratarum arborũ transferunt ad Wilebrodi Archiepiſcopi Traiectini preces efficaces, quibus diuini numinis euocata potentia, *Nemus ſacrum* Deorũ falſorum ſimulacris conſecratum, proſtrauerit, reuulſis ab imis radicibus quercubus, quádo à Sergio Pontifice deſtinatus Archiepiſcopus primus Traiectenſium, dono Pipini Francorum primi ex præfecto prætorio Regis, ſedem ibi Epiſcopalem obtinuit ſupra centũ ſexaginta annos ante illud tempus. Hæc ego adminicula eorum defenſionis adieci, quæ veriſimiliorem nomenclaturæ rationem facerent, ſed tamen non ſatis valida aut inexpugnabilia munimenta, quæ euincant nominis legem ac neceſſitatem, ceu πειθανάγκη quadam adhibita. Illa verò frigida eorum eſt & ieiuna oratio, qua opinionem ſuam ſuperficiariã ſtabilire contendunt, manuſcriptorum codicum fide, qua tamẽ Achillei argumenti loco vtuntur, ſcriptoris barbari atque inelegantis auctoritatẽ ſequentes, qui annis abhinc fortè trecentis etymon non improbabile commentus, vulgarium auribus qui ſua ætate priora vetuſtioraq. ignorarunt) facilè potuit approbare initio Hiſtoriæ ſuæ: at hi temerè (vt fit) perſuaſi, neque altiorem cogitationem in iudicij trutina expendentes, virus illud quod hauſerant, in libros ita deſcribẽdo à ſe propagatos tanquam ex vno fonte diffuderunt, vnde perſuaſionis origo. Multo ineptiores magisque friuolas nugas ſparſerunt, qui ab Arboricis

Arborũ ſtrages quo tempore?
Anno 860.

Arborũ ſtrages qua ex cauſſa.

Arborici populi. *Abotriti populi.* *Procopius emendatur.*

boricis populis nominis occaſionem ortam exiſtimarunt, quaſi Arborici ab arboribus dicti fuerint, Francorum fœderati, quorũ Procopius græcus ſcriptor meminerit, quum Abotritis ſocijs vſi ſint Franci, quæ lectio vt verior pro irreptitia vitioſaque Arboricis, auctori reſtituenda eſt. Quæ verò gens illa fuerit, dicetur poſtea.

Hollandiæ aliud etymon, à cauitate.

Iam qui à ſoli cauitate etymon vocis aduocant, ratione probabili inniti quidem videntur, quando omnibus in explorato ſit tellurem regionis minimè eſſe ſolidam, ſed paluſtrem, ad pedum pulſum vacillantem, nixuiq́ue facilè cedentem: quod ſoli noſtratis ingenium ita graphicè accurateque deſcribit Mamertinus, vel quicunque alius fuit Panegyrici Maximiano Herculeo dicti auctor, vt viuis pictorum coloribus nemo exactiùs repræſentauerit, cuius verba vt à mendis repurganda legi debent, hæc ſunt, ne faſtidium pariam bis eadem propè ingerendo:

Panegyriſtæ locus de Batauia.

Quanquam illa regio diuinis expeditionibus tuis Cæſar vindicata atque purgata, quam obliquis meatibus Vahalis interfluit, quamq́, diuortio ſui Rhenus amplectitur, penè (vt cum verbi periculo loquar) terra nõ eſt, ita penitus aquis imbuta permaduit, vt non ſolùm quà manifeſtè paluſtris eſt, cedat ad nixum, & hauriat preſſa veſtigium, ſed etiam vbi paulo videtur firmior, pedum pulſu tentata quatiatur, vt ſentire ſe procul mota pondus teſtetur, ita, vt res eſt, ſubiacentibus innatat, & ſuſpenſa latè vacillat, vt meritò quis duxerit exercendum fuiſſe tali ſolo militem ad nauale certamen.

Prata Hollandiæ natantia.

Huiuſce rei & vacillationis dico & innatationis documentum præbent prata quæ immiſſis tignis confirmantur, ne æſtu maris vehementiore, aut inundatione altiore, quæ ſæpius accidit, abripiantur, & item alia quæ creſcente aquarum mole incrementum ſequuntur.

Irenici error.

Irenicus quidam ab aquarum cauitate vocis etymon deducit, ſimiliq́ue ratione Batauiæ Græcam originem confingit à βαθὺ, quod profundum ſignificat: quo dicto quid ineptiùs, quid ridiculum magis excogitari potuit, qui nos tantum non Hybridas facere aggreſſus eſt? Longiùs à vero diſcedunt, qui à *fœno*,

cuius

Hollant, quaſi Hoy-lant.

cuius lætiſſima eſt, *Hoylandiam* dictam autumant, quòd paſcendis accommoda bobus armentiſque, fœnificijs plæraque olim deſtinaretur, quod etiamnum depreſſiore inſulæ parte obſeruatur, quando altiora quæque arua ſationi dedicentur, poſtquam hydromylæ vtiliſſimo inuento aquas latiſſimè exonerando, aruorum ingenia mutarunt. Hactenus ferè prodideram, quādo aliud fortè agens incidi in Collectanea Medici Goudani, qui huic texendæ hiſtoriæ labori manum quondam admolitus fuit (cuius manes rectè conditos ſtylo laceſſere, hoc eſt, cum larua luctari nolim) vbi magno auctore inditam regioni nomenclaturam ſeuero ſupercilio aſſerit, ſed, vt liberè dicam, paradoxon mihi neque expectatam, nimirum à Carolo Caluo Francorum Rege, qui Comitis titulum Theuderico primo, beneficio haud poſtremo, contulit: quaſi Rex ille quum indomitum ac ferox gentis noſtræ ingenium animaduertiſſet, quemadmodum etiam armatus rei periculum fecerat, quod odio exterorum rebellionem ſemper cœptaret, Bataviæ nomen mutari, & ex re præſenti Hollandos, quaſi Incitatos, ab *Hollen/* nuncupari voluerit. Effertur autem propriè vocabulum illud de equis, qui panico quopiam terrore perciti, rapiuntur in præceps, quando cum equis differtur auriga, nec audit currus habenas, vt Virgilij ſignificantiſſimum verſum huc obiter accommodem. Inuenioque eandem à Ioanne Stella, Philippi Regis hiſtorico eloquentiſſimo, rationem delibatam eſſe, ſiue ab alio acceptam tradiderit, ſiue iiſdem Collectaneis adiutus dignam duxerit quæ referretur. Quod ſi ipſam veritatem altè abſtruſam nobis iſte in lucem protulit, quid prius, quid've antiquius hoc nomine à Rege potentiſſimo indito, nobis eſſe debuerit? nobis inquam, quibus vt obſequij gloria debetur, ita auctoritatem regiam defugere immane flagitium & inexpiabile fuerit. Libet verò appendicis vice adijcere, Hermannum cognomento Contractū, qui quingentis ab hinc annis in illa barbarie ſcripſit, *Hollandiam* nominare *Phladirtingam*, à municipio vetuſtiſſimo

Carolus Caluus Theuderico Hollandiam donat.

Hollē quid? Hollādiæ etymon abſurdū.

Phladirtinga Hollandia.

ſtiſſimo quidé illo, vt videtur, quod *Vlaerdingam* præſens ætas vocitat, totam regionem æſtimans, id quod perabſurdum mihi viſum fuit. Hactenus ferè, quid alij de Hollandiæ appellatione ſenſerint prodiderintq́ue, commemorare prolixitatis breuitatiſq́ue medius inſtiti, nunc meam aperire ſententiam eſt animus, ne inofficioſa mora lectori officiam. Ego itaque firmiter Hollandiam Gothicæ Danicæ've gentis coloniam eſſe perſuaſum habeo, vt & Zelandiam: quod antea quàm doceam, deducendarum coloniarum præcipuam rationem ex Halicarnaſſæo, qui eam, vt cætera omnia, luculenter explicat, commemorabo, in hanc fermè ſententiam. Quoties, inquit, ingenti multitudinis incremento auctæ eſſent ciuitates, vt neceſſaria ad victum alimentorum copia cunctis non ſuppeteret, aut tellus, ex cœli iniuria intemperieq́ue, contractiorem frugum hubertatem protuliſſet; vel ſimilis quæpiam calamitas communis incidiſſet, quæ neceſſitatem amputandæ multitudinis ſuaderet, ſiue ea res vtilitates fructum præbitura, ſiue noxam eſſet allatura, tum verò quantū hominum vertentis anni curriculum in lucem effuderat, Dei cuiuſcunq. numini conſecrabant, armiſq́ue inſtructos educebant extra fines. Quod ſi rebus feliciter geſtis partaque victoria Dijs grates perſoluerent, mactatis priùs de more victimis, in coloniam emittendos optimis ominibus proſequebantur: ſin cœleſtem iram expiarent, ac præſentium malorum finem Deos precarentur, ſimiliter faciebant, ſed mœſti, & à ſuis in colonias profecturis veniam petebāt, qui digreſſi, ceu patrio Solo perpetuum cariturí, niſi ſedem ipſos recepturam conquirerent, terram quamcunq. vel belli iure captam, vel amicitia adiunctam, patriæ in loco habebant. Ea lege vſos Aborigines, gliſcente immenſum multitudine, idem ſcribit. Sic Vinnuli patrio idiomate à promiſſis quas alebant barbis Langobardi vocati poſtea, lætiſſima ſobolis aucti propagine, cuius alimentis Scandinauia non ſufficeret, trientem populi vniuerſi ſorte ductum, ducibus Ebore & Agione, nouas ſedes quærere

Hollādia Danorū colonia.

Coloniarum deducēdarum ratio.

Aborigines.

Vinnuli Langobardi dicti.

compulerunt,tradente Paulo Diacono. Ad eundẽ modum

Celtarũ emigratio.

Celtarum Regem ſcribit Liuius, quum prægrauante multitudine regnum exonerare cuperet,ſororis ſuæ filios impigros iuuenes amandaſſe,quæſituros ſedes quas Dij augurijs dediſſent,atque ita ductis ſortibus, additiſque quantas ipſi vellent,copijs,vnum Hercynios ſaltus,alterum Inſubres tenuiſſe. Conſimili planè ratione barbari aquilonares(quos illa tempeſtas ab axe cui ſubiacent Nortmannos, noſtra

Nortmanni, eorumq; emigratio.

Olandia & Zelandia inſulæ in ſinu Codano.

ætas etiamnum Noremannos vocitat) cœlũ cum ſolo mutaturi,quòd abundans hominum turba vix regi poſſe videretur,nobiles duas inſulas Olandiam Zelandiamque, conſtante in hunc vſque diem appellatione inclytas,quæ in extremo Codano ſinu, à Scandia exiguo freto dirimuntur, cum ſocia manu deſeruere,ventiſque vela facientes, claſſe Batauorum Mattiacorumque agros tenuerunt. Iam qui

Coloni nouas ſedes veterum nominibus ornant.

conſtituendis colonijs deſtinati regionẽ aliquam occupant, verſo ſolo,plærunque ſolent ſimilia veteribus ſedibus loca deligere,quibus nomina imponant,& patrijs vocabulis quibus aſſueuere, fluuios,arces,oppida,municipia vicos,ornare. Sic commemorat Polybius grauiſſimus veraciſſimusque

Tarentini à Laconibus orti.

ſcriptor,Tarentinos, quibus coloniæ deductæ ius ac indubitata cognatio cum Lacedæmonijs intercedebat, amnem qui vrbem præterlabitur, Galeſum, ad ſimilitudinem Laconici illius Eurotam nuncupaſſe; diſerteque ait conſimilia multa & intra ciuitatis mœnia & extrà in agro, nomina extare,ad Spartanum ritũ concinnata. Similiter Agrigentum,

Agrigentum Rhodiorũ colonia.

eodem teſte, Rhodiorum colonia, Iouis Atabyrij fanum, quod apud Rhodios religioſum fuit, & celebre, conſimile in edito monte dedicauit. Quin & Helenus Priamides,qui

Helenus patria loca aſſimulat.

Neoptolemi morte in partem regnorum venerat,in Chaonia Epiri, oppidulum Troiam cum arce Pergamo dicta, condidit,magna paruis aſſimulans,addita & imagine Scææ portæ,indito quoque riuo pertenui, qui oppidulum alluebat,cognomine Xanthi Troiani amnis,vt ingeniorum fons Maro indicat,quòd tali imagine præſentis fortunæ acerbitatem

tatem

tatem optimè leniri poſſe putaret. Neq. diuerſa cauſa motos Nortmannos, inſularum quas reliquerant nominibus, nouas colonias donaſſe, qui veritatem ad rationem reuocat, iudicabit. Quòd ſi quis dubiũ velit facere, quòd vetus nomen, aut (vt veriùs dicam) vſitatum Olandiæ (quam ſcribendi rationẽ ſecutus fuit & Chryſoſtomus quidã Neapolitanus, qui non inerudita epiſtola noſtram inſulam moreſque ad Nugarolũ Comitem deſcribere voluit, quam huic capiti à fine adijciam.) nomen creuerit, acceſſione aſpiratæ auctũ, næ ille in nodo ſcirpum quæritat: nam ſi cogitet ille apud maiores noſtros frequentiore in vſu fuiſſe aſpiratam, atque inde diuturnitate vſus receptam inoleuiſſe, admirationem facilè exuet. eius rei documentum dabunt vetuſtiſſima membranaceorũ codicum exemplaria, quæ vocibus nonnullis etiam à conſonantibus initium ſumentibus, H, (ſiue illa aſpirationis nota, ſiue litera dicenda venit) præfixerunt, vbi Hrenus ſcriptum inuenias, Hlotarius, & Hludouuicus, vnde fieri poteſt, vt error irrepſerit in libros, qui præferunt Klotarius, pro Lotarius. Nolo nunc Arrij ſtultã pronunciatione aures onerare, quem Catullus *Hinſidias*, & *Chommoda*, pro *Inſidijs* & *Commodis*, dixiſſe ſugillat. Nolo Florentinos in ſocietatem huius legis aut conſuetudinis loquendi vocare, quibus aſpirata in ipſis faucibus ſibilat propè omnibus in verbis. Satis ſit vocem patriæ genitalem, ſiue ab ipſis Nortmannis, ſiue à noſtratibus tunc vſitatè ſic loquentibus, aſpiratæ pronunciationem ſumpſerit, Hollandiam hactenus per aſpirationis notam & in ſermonem quotidianum ac familiarem confluxiſſe, & in calami ius vſurpatione tranſiſſe. Sed de ea re ſatis copioſe, nunc venio ad Annales noſtros, qui obliterato in tanta vetuſtate vero, neque adiuti alijs è re literaria ſubſidijs, fabuloſe narrant germanos & vterinos fuiſſe fratres Battum natu maiorem & Salandum, qui cum ingenti ſuorum manu vertentes ſolum, nouas quæſitum ſedes profecti ſint, atque ille Batauiam Rheni inſulam, hic Selandiam occuparit, ſuiſque

Florentinorũ vitiũ in pronunciatione.

Hollandia pro Olandia.

H veteribus ſemper in ore.

Annaliũ noſtrorum commentum.

Battus & Salandus fratres.

nominibus vtranque dixerint, nimirum vſitata illa & planè regia via, de quâ alibi à me dictũ eſt, Annalium auctor vſus in hoc videtur: additur fabulæ, Batauodurum à Batto illo conditum, miræ atq. inauditæ amplitudinis vrbem, quam diruerint poſteà & ſolo æquauerint Dani cum Normannis tempore Hungeri, vndecimi Epiſcopi Traiectenſis: ſimili æmulatione exſtructam à Selando arcem Metelloburgum, patris ſui nomine dictam. Sed animaduerto veriſſimè dici, nihil eſſe difficilius, quàm decorè fabulam ſcenicam repræſentare. Quod ſi nugator iſte malè feriatus Annalium concinnator, qui lectorum luminibus glaucoma iſtud parum proſpicientibus offudit, cogitaſſet Selandos alio nomine Latias Muſas olim dixiſſe, nempe Mattiacos, tunc quum Hollandi iiſdem Bataui eramus, potuiſſet directiùs aliquanto ad veritatis ſcopum collimare, ac probabiliore narratione irrepere, & philalethiam inſinuare, nimirum Batauos & Mattiacos è duobus germanis fratribus principem inter Cattos locum tenentibus ortos, quorum vni nomen fuerit Batoni, ſiue, vt ipſe appellat, Batto, alteri Mattio (quandoquidem Mattium Cattorum caput agnoſcat Tacitus) qui cum ingenti popularium ſuorum multitudine patrio ſolo extorres, aut nouam coloniam quæſituri, vnus Rheni inſulam, alter adiacentes eodem tractu inſulas à ſe occupatas, nominibus proprijs inſigniuerint. Aut ſi vernaculas & domeſticas appellationes quærebat, cur non Olandum potiùs cum fratre Selando ſubſtituit? eoſque coniunctis viribus claſſibusq. fraterno ſodalitij fœdere expeditionem tentaſſe ſcripto prodidit? Quod ſi alterutram viam inſtitiſſet, probabilia & conſentanea dignitati vtriuſque populi dicere viſus fuiſſet, neq. vereri debuerat, ne in poëtici figmenti ſtructuram iſta commentatio aſſurgeret, quæ veri ſimilitudine ſeſe vltrò approbaret. Nam quod Zallum Scytham alius quidam exciuerit, zelotypiæ aut æmulationi hominis ignoſco, qui reliquorum exemplo hoſpitem & peregrinum exulem pari fermè interuallo è Scythia gentis ſuæ conditorem

Metelloburgum.

Mattiaci.

Mattium caput Cattorũ.

Zallus.

conditorem eduxit,quo Galli Francionem ſuum è Troia. Quare vt fabulis nuncium remittamus,& veritati propiores certum aliquid ſtatuamus, Hollandiæ nomen ex hac occaſione factum cenſemus. Scandinauiæ littus prætexit Olandia inſula,fortaſſis à lupulacei potus ceruiſiæ've bonitate antiquitus nuncupata, quod vernacula Cimbrorũ lingua etiamnum *Ol* (cuius vocis deprauatæ reliquijs ſuperſtitibus Britannia eundem potum *Ael* nominat) Cereale poculum vocetur. Eidem littori obtenditur & altera inſula Selandia,in hunc vſque diem ſeruans nomen,Hafnia (quæ *Copenhauia* nunc dicitur) celebri emporio & academia nobilis.Hæ à Nortmannis ac Danis (quæ vox abietinis & piceis in ſyluis eductos homines, id enim eſt *Dannemans* ſignificat) habitatæ,quum graui indigenarum multitudine laborarent,inſtructis claſſibus Britanniam,pulſis domitisq. veteribus colonis,ſui eam iuris fecerunt, armisque victricibus occupatam tenuerunt,Galliæ oram infeſtam claſſe habuerunt,Batauiam quoque inuadendam ſibi putarunt,non tam præſumpta auidis animis opum cupidine incenſi,quarum ſpem faciebat inſula nullis vnquam tributis Rom.obnoxia, & præclaris ſempiternæ militiæ ſtipendijs ditata, quàm quòd opportunitas inſulæ,medio in curſu inter Britanniam & genitales terras iacentis,eos illexerit. Itaq. eam adorti ſuæ ditioni ſubiecerunt,immaniter in victam debacchati ſunt,& antiquato veteri nouũ Olandiæ Hollãdiæ've nomen indiderunt,id honori patriæ datum. In quod autem tempus iſta calamitas & mutatio nominis inciderit,exactè aut certo affirmare non licet;quòd,vigente omniaque confusè obtinente barbarie,hiſtoriæ & ſcripta ſilerent. Veri tamen fit ſimile incidiſſe in annum ſalutis IↃ. CCC. XXXVII. quando ab illis Batauodurum ferro & incendijs vaſtatum, Friſijsque (qui Hollandiæ pars ſunt) tributum imperatum eſt,vt Sigiberti teſtimonio liquet: eiuſdem calamitatis ſortem ſub idem tempus experta & Walachria,quæ potior Selandiæ pars erat,ita vt exiſtimem tunc potiſſimè Nortman-

Olandia inſula.

Ol, ceruiſiam ſignificat.

Hafnia emporium.

Quando Hollandiã inuaſerint Dani.

Walachria inſula.

nos cuncta ad arbitrium & libidinẽ ſuam trahentes, & crudeli, ſuperba atque impotente dominatione, (quæ victoriæ natura eſt) vſos, nominis mutati duram legem impoſuiſſe.

Hungerus Epiſcopus Tr.

Qua tempeſtate vixiſſe Hungerum, vndecimum Traiectenſium Præſulem, furori aduenæ gentis ceſſiſſe, atq. exulatum abijſſe legas. A quo tempore inſulam Rheni tyrannide ſæua oppreſſerunt, arces & oppida ferro & igne graſſati exciderunt, donec viceſimo ſexto pòſt anno Theudericus primus Comitis titulo & regionis iure donatus eſt à Carolo cognomento Caluo, ea lege vt Nortmannos poſſeſſione deturbaret atque exueret, id quod & præſtitit. Cæterùm lectori rem non ingratam me facturum reor, ſi iſthîc loco haud importuno Chryſoſtomi cuiuſdam Neapolitani, vt inſcriptio præfert, epiſtolam non inelegantem adiungerem de Olandia, quæ quòd libelli iuſti modum non impleat, viſa mihi eſt huc transferenda ne intercidat, quam reuocata ad calculum ratione ſcripſiſſe videtur anno ſeſquimilleſimo quarto & decimo. Ea ita habet ad verbum.

Theudericus primus Holl. Comes.

OLANDIA *omnis (ſicuti ego ab incolis intellexi) paſſuum ambitu fere ſeptuaginta milliũ cõtinetur: eam à Septẽtrione ac Oriente magna pro parte Oceanus; ab Occidente bicornis Rhenus abluit; à meridie quæ nunc dicitur Gelria, olim vt multi volunt, Sicambria terminat. Terræ natura eiuſmodi eſt vt ab Oceano ad interiorem partem ſit paullo deuexior, ſed Rhenus accepto Moſa, multiſq; alijs fluminibus, licet bipertitus, & mutato nomine in mare influat, tanto tamen aquarum fertur impetu ac magnitudine, vt Oceanum ipſum longè propellat, & tam influens, quàm refluens ſupra triginta millia paſſuum inundet, ac alterius penè maris ſpeciem reddat. Quinetiam veluti à vaſtioribus aquis indignetur abſorberi, cum Oceano tamdiu luctatus, ab omni (quod ſupra memorauimus) pelago illius amarorem excludit. Quapropter iratus ille, vt opinor, ab hinc tres & nonaginta annos licentiùs egreſſus fines, magnam Olandiæ partem & in ea duos ſupra ſeptuaginta pagos immerſit, è quibus omnibus vnum tan-*

tum

tum infantem elapſum natu grandiores affirmant, & cum eo felem, vt in ijſdem fortè cunis vterque inuentus innatauit. Heu rem dictu, nedum viſu miſerabilem! Enauigaui ego, nec paruo quidem nauigio, loca illa quæ adhuc extant quæ meminerint aratris proſciſſa, & ferratis peruia plauſtris. Viſuntur adhuc multis in locis turrium cacumina, quæ tanquam aliqua ſepulchrorum monumenta, cadauera ibi oppidorum ab aquarum gurgitibus tumulari, prætereuntes cõmonent. Hæc maria ſic Olandiam ambiunt, ſic paſſim interfluunt, ac per crebras foſſas & canales intermeant, vt faſciatim, modò aquæ, modò terræ veluti Zonis quibuſdam diſtincta cernatur. Neque vrbs vlla pagúſve eſt, quò non curru pariter & mari poſſis ducí. Neque vſquam in tota regione, quantumuis penitiſſima, eſſe poſſis, vnde trium horarum ſpatio ad mare non poſſes excurrere. Loca ferè omnia paluſtria ſunt, non tamen inuia, vt non inaquoſæ viæ quà currus commeant, ſuggeſtis vt plurimum aggeribus, non ſilice aut coctili latere, ſed quadrato ceſpite in ordinem poſito paſſim ſtratæ, hinc atque hinc aquarum foſſæ lintribus ac nauigijs innatantur. Tum crebri illices, in quos excreſcentes aquæ deriuantur, paludoſa & vix aliud, præterquam pecori pabulũ ſubminiſtrantia diſtingunt arua. Mortales ipſi æquè propemodum in aquis ac in terris degunt, ita vt amphibia quàm terreſtria animalia verius dixeris. Vrbes foſſa & muro cinctæ duodecim perhibentur. Pagi & villæ, quæ neque magnitudine neque cultu, quibuſuis oppidis cedant, ſupra ſex & triginta; tum vici, compita, & magalia, ſic paſſim interiecta, vt vix quoquã oculos vertas, vbi non aliquod ædificij occurrat genus. Vrbes ipſæ plenis aqua foſſis & lateritijs mœnibus cinctæ ſunt: nam ſaxi & tophi expers omnino regio eſt, tum ampliſſimos ac adamuſſim dimenſos vicos habent, & eos quidem glarea, nauigijs aliunde inuecta, ſtratos, nulli luto, nulli cœno obnoxios. Curiæ, Prætoria, templa, xenodochia, & cætera id genus publica ædificia, plæriſque in locis auguſtiſſima: priuatarum ædium vna ferè omnium facies, vna ſtructura eſt, lateritij parietes in altum

haud

haud multum aſſurgũt, ſed in acuminatam formam, pinniſq; quibuſdam ad decorem diſtinctam, deſinunt. Intus è regione oſtij (nam inferiora ædium ferè omnes incolũt) abacus & paries ipſe aduerſus, grandioribus ex nitenti ære peluibus & peltris (vt aiunt) omnis generis lancibus & poculis inſtructi, prætereuntium oculos ad ſpectandum inuitant ac radianti quodam fulgore luminũ aciem penè perſtringunt. Bone Deus quis vaſorum nitor, quis lectulorum, quæ menſarum lautitia, quis mantilium, quis mapparum candor? qui ſedium ornatus, quæ denique parietum, quæ ſoli, quæ rerum omnium cæterarum munditia? Cænaculorum, diætarum, cubiculorúmve pauimenta leui aſpergunt arenula, vt ſi aliquid immundum in ea caſu aliquo decidat, ſi cænoſa fortaſſe cuiuſpiam veſtigia in ædes inferantur, fœdari pauimenta non queant, ſed verri ſcopis e veſtigio ſordes facilius poſsint, antequam ſolo inhæreant. Hominum genus, vt planè inſpexiſſe videor, maximè induſtrium & negotioſum, ſed verſutum & callidum. Addo etiam eſſedarios, qui currulem vectationem exercent, ſubdolos & in aduenas præſertim, lucelli cuiuſpiam captãdi gratiâ fraudulẽtos. Mulieres vt pulchræ, vt lacteæ, vt ſimplici munditia omnes, ita partim mercaturæ pertractandæ, partim lanificio aut linificio potiùs, dies & noctes intentæ. Victus omnibus parciſsimus eſt, ſecundario pane, aut lacte macerato, aut butyro leuiter oblito vitam ducunt. Tum ſi quando ſe volunt inuitare vnctius, aut bubulas, aut ouillas carnes pridiè coctas & in ſextum interdum diem ſeruatas apponunt. Has ego intuens auerti ſtatim iubebam, videbar enim inſpicere ſemilacerũ & vt tu feſtiuiſsimè dicere ſoles, quatriduanum aliquod cadauer è ſepulchro aut ſcalis gemonijs ad menſam pertractum. Bucularum & equarum ingens numerus, illarum lacte non magis aluntur, quàm ingentes caſeos quoſdam conficiunt. Equarum ſeruitio ad currus trahendos, quorum in Olandia frequens vſus eſt, magis vtuntur. Hanc ego ferè totam regionem ſex diebus perluſtraui, aut percurri potiùs. Sed audi rem miram. Eſt ibi Vrbecula quadã apprimè concinna,

cui

cui nomen eſt Roterodamo, in eam & proficiſcens & rediens, duabus noctibus ſum diuerſatus. Cumq́ miro quodam ſtudio diligentius illam quàm cæteras pertractarem, neſcio quo pacto factum eſt, vt illius intuitu vix mihi oculi poſſent expleri. Cognoſcebam ſanè illam & magnitudine & opibus multis alijs cedere: occultioribus tamen neſcio quibus cauſis, ea mihi placebat impenſius. Mœnia, portæ, ſtrata viarum arridebant mihi: parietes ipſi, tecta, ædificia omnia vltro mihi videbantur adulari, denique cœlum illud nitere purius & aura ſpirare neſcio quid diuinius: vernari propinquus ager, tepere circumfuſus aer, herbæq́ ipſæ ac ſalicta, quibus Olandia inter maxime conſitus eſt, olere neſcio quid amabilius videbantur. Dum id ſtupeo mecum, & cauſſam eius rei tacitus quæro atq́ veſtigo, tandem cuiuſpiam relatu cognoui ea in vrbe auras primi hauſiſſe luminis, primum illud Latiæ atque Atticæ linguæ lumen Eraſmum. agnoui extemplo hinc illud cæli nitere defecatius, hinc illos aeris vernos tepores, hinc illã arborum, herbarum, locorum olentiam tam ſuauem. Vah quanto repentè perfuſus ſum gaudio, quàm bene mecum actum cenſui, cui fortunatum illud ſolum intueri contigerit, quod fortunatum ac ſalutare illud Germaniæ ſidus aliquando protuliſſet. Veneratus igitur loci genium, vrbis mœnia ter & quater exoſculor, tum pijs quibuſdam conceptis verbis, nutriculæ illius diuini hominis vrbi bene precatus, inde pedẽ extuli. Sed quum poſtremo ad illam Oceani partem peruenissem, quæ haud procul ab Harlemo vrbe infremens magnis arenarum cumulis longè lateq́ campos replet, e curru ſtatim proſiliens Oceanum patrem rerum ſalutaui. Sed vbi tam dirum Olandiæ vitricum illum fuiſſe animo ſubijt, qui tot oppida, tot ædificia, tot mortales vno hauſtu abſorbuit, magnis cum conuicijs & inanibus diris ſum execratus. Deinde quoniam rem egerim, diu mecum contemplatus, quod homo iam ſexagenarius a Lucanis vſque in Italia ortus ad extremum illum orbis terrarum limitem venerim, tot montes, tot ſiluas, tot flumina tranans, tot terras, tot maria emenſus, tam audax, tam memorabile

facinus dignum cenſui, quod aliquo poſteris monumento teſtificatum relinqueretur, ac ſicut Herculis quondam iter erectæ ad Gades in Atlantico mari columnæ, Alexandri expeditionē ad Caſpias portas poſitæ aræ, Pompeij arma ad Pyrenæos montes illata, defixæ identidem columnæ teſtantur: ſic & noſtros quoque tam longæ viæ labores & tam magnum auſus inſigne aliquod monumentum memoriæ hominum commendare: qui enim [illegible] meruerint prædones illi humani generis ſuum ipſorum nomen illuſtre ac æternum [illegible] quàm ego [illegible] reguādi libidine [illegible] f[illegible], imperij auiditate, quietos & inſontes populos vexare bellis, cædibus, rapinis, incendijs omnia [illegible] diuina & humana permiſiſſe non veriti ſint. [illegible] tum ſtudio [illegible] [illegible], quibus & [illegible] paſſim, tantam viæ percurrerim, tam multa pericula, tam multos labores exhauſerim. Tantumq́ abeſt vt [illegible] quempiam infeſtem aut expilem, vt vel illorum [illegible] cuntelam meam vltro impertiam, dum pretio [illegible] & victum in diem paro. Iure igitur æternitati nominis noſtri conſulendum ſtatuens, pro copia rerum & temporis anguſtia, cum in arenarijs campis illis, neque marmoris neque æris vlla daretur facultas, ingenti arena cumulum congeſsi, eum [illegible] circumque [illegible] medium crebris iuncorum manipulis ſepio, tum [illegible] [illegible] verſibus ſigno.

Erexit molem Chryſoſtomus, vrbis alumnus
Parthenopes, ſtudio qui hæc littora a[illegible] videndi.

Rides fortaſſe me qui tam imbecillum opus contra [illegible] æquoris & ventorum procellas [illegible] mirere [illegible] Olandi Oceani acceſſu [illegible] [illegible] [illegible]arum f[illegible] quibuſdam ex ſimplici ſtipula vel iunco [illegible] [illegible] contra [illegible] vndarum [illegible] cos Oceani fluctus [illegible]. Sed [illegible] Comes pro epiſtola iam longa ad te [illegible] litterarum

[illegible]

alloquio intermiſſæ conſuetudinis noſtræ iacturam me iuuat reſarcire, dumq́; tecum partiri bona fide ſtudeo, quicquid ipſe de Ol[illegible]dia properantibus oculis haurire potui: nam ne omnia oppida circumirem, néve diutiùs vſquam immorarer, peſtilentia quæ pleriſque in locis graſſatur, prohibuit.

CAP. [illegible]IIII.

De Hollandiæ Comitatu in plures partes & ſegmenta diuiſo.

HOLLANDIÆ Comitatum, quando ita placuit Francorum Regibus a reliquo corpore Batauiæ ſeparare, ceu in fruſta diſſectum, ambitioſius deſcribere laboris ſuperflui foret, vt e diuerſo negligentiæ ſocordis animi ac ſupinæ operæ probro inceſſendum. Quare Aſiatici cultus & ieiunæ humilitatis medius regiam viam ingrediar, de qua idem dici poſſe animaduerto, quod olim de Ægypto traditum accepimus, nimirum quod Nili amnis beneficium illa fuerit [illegible] ac cœno, cuius affluentē copiam Nilus [illegible] alueo [illegible] inuehere ſolet [illegible] que [illegible] ingens incrementum acceperit. Hoc namq; perſuaſum pleriſque eſt, maiores noſtros rerum ſuarū nimium [illegible] quando oppoſito aggerum vallo limum, quo Rhenus [illegible] agros & paſcua ſaginabat, ſtercorabat & altiores reddebat, excluſiſſe: quod ſi omiſſum ab illis ſtudium illud [illegible] putant [illegible] annorum [illegible] non [illegible] aggerum præſidium tantopere neceſſarium, Rheno [illegible] quam olim Nilo [illegible], id eſt, nouum ſemper & annuum [illegible] illaturo [illegible] annorum aliquot [illegible], damnum & mole[illegible] ſuiſſe facile compenſaturam [illegible] poſterior [illegible] inundationibus pericu[illegible] ad editiores tumulos [illegible] nominat [illegible] quos extructos manibus e ceſpitibus aggeſtis [illegible] euentum habuiſſe conſtat locis humilioribus, [illegible] experimenta altiſſimi æſtus, in quos receptus pate-

Ægyptus Nili beneficium.

Hollandia [illegible] munus.

T[illegible]

bat pecori, armentis, paſtoribusq. contra fluctus. Sed iidem homines, ſi illis temporibus, quibus maiores noſtri gnaui & non deſides vixere, fuiſſent, diuerſum opinor cenſuiſſent: ita ingeniosam curam inquies & inexpletus animus ad longinqua ſolet extendere. Eſt ergo Hollandia, pars inſulæ Batauiæ, contigua illi ſtatim à Culemburgo & ad Gorcomium, ita vt reliqua ſuperiorque Batauiæ pars ſola [illegible] oppida retineat, ab Hollādiæ hæredio ſeparata: deinde Traiectenſi adhæret ditioni, quæ, relicto ad dexteram extra [illegible] fines Iſelſteino, Monfortium includit cum pagis & arcibus aliquot intra Vectam amnem. Quod extra eum eſt, Gooylandia vocatur, tria complectens oppida, Weſopum, Naerdenū, & Mudam, exiguo interſtitio diiuncta. Quod agrorum in auſtrum vergit à Rheno medio, intra Moſæ ſupercilia clauſum, Auſtralis Hollandia dicitur, cui ad occaſum Mattiacorum, hoc eſt, Selandorum inſulæ adiacent cultoribus frequentes, & tritici bonitate ita celebres, vt bina illic iugera colonum magis beare dicantur & augere, quam quaterna Brabantica: quas poſt medium oſtium Rheni fluminis ad Orientem ſitas loquitur Dominicus Marius Venetus, vento magis inania effutiens, quum Selandia in Africum potius excurrat. in hoc non minus vanus, quum in Batauoduro, quod Butatodurum ipſe appellat, ſub quod ſtatim ſubſequi Bonnam vult, alio longe ſitu quam Ptolemæus cenſuerit, eamque Batauorum ineptiſſimè ſtultiſſimèque aſſerit, forte quia legerat apud Tacitum ductu Ciuilis Batauis Bonnam occupatam: conſimili errore Batauodurum pro Aquiſgrano accepit Ptolemæi interpres. Nimirum veriſſimè dicitur, Mulos inueniri [illegible] ſed paſci o Bacchos. Rurſus poſt Rhenum medium ſtatim Kannenefatiorum ditio, ſeu Caninefatum, ſecundum arenarum collium tractum in longum porrigitur: poſt eos Weſtfriſij, quos Cis-rhenanos aut minores Friſios cognominant, verſus ortum [illegible] qui cum Caninefatibus ſimul Friſiabones velut in ſinum receptos includūt, qui Waterlandiam ab aquis,

Hollādia metatio.

Gooylandia.

Hollandia Auſtralis.

Dominici Marij error.

Ptolemæi interpretis error.

Caninefatum tractus.

Weſtfriſia.

Friſiabones.

Waterlandia.

ab aquis, quarum iniuriæ obnoxia eſt, nominatam habitant inter perpetuas paludes & pratorum longas tænias foſſis incilibus vndiq. diuiſas. Hæc vniuerſitas omnis terrarum, cum inſulis adiacentibus Teſſalia, Wieringia, & Flielandia, vno Comitatus Hollandiæ nomine cenſetur. Eam à plaga mundi occidua, Britannicum mare, a Septentrione Cimbricum ambit & littora pulſat, ab ortu Solis fretú amplum Friſiam procul aperit, ad Euronotum Tranſiſelana & Velauia, ad auſtrum Traiectina ditio obtendûtur. Totum Hollandiæ corpus diuiditur a chorographis in Auſtrinā Hollandiam, Kinnemariam, Weſtfriſiam, Waterlādiam, & Goeylandiam. Auſtrina ſemper auctoritate & dignitate ſuperior fuit, cuius caput Durdrechtum nemo ignorat. De Kinheimaria dixi prius vbi initium habere exiſtimem, & finem, eamque Caninefatum regionem eſſe docui: de quibus litem controuerſam mouiſſe veluti de induſtria coniuratis animis viſi ſunt, Diuæus & Stella, ſed diſcuſſiſſe nubilū illud abunde me puto, niſi forte ſint qui præiudicata opinione imbuti, veri lucem nō admittunt, illorum inſtar qui in Platonico ſpecu beatæ ſuo ſenſu vitæ aſſueti ſunt, quibus ſi forte diſſidente ac diducta hiatu tellure, repentinus lucis fulgor infundatur, quanta cōtinuò turba oritur, quanta exiſtit animorum indignatio? diem deteſtantur, beneficium in iniuriam vertunt, donec aſſuetudo & veritatis notitia erroris caliginem exemerit animis: quos ego longū valere iubens, ad Caninefates noſtros venio. Eorum etymon e locorum & regionis quam incoluerunt natura ac conditione coniecturā colligo, quandoquidē vera nominum impoſitio cum rerum ac gentis ingenio conuenire ad quadrum ſolet: eam vero cuniculorum eſſe refertiſſimam feraciſſimamque, vt alio loco à me commonſtratum eſt, nemo ita peregrinationis alienus eſt qui neſciat. Itaque iam tum à priſco ſæculo Caninefates audiuere, vt cuniculorum raptores, hoc eſt, *caninefaters*, molli pronūciationis lege ad Friſicum idioma propius aſſonante, à præhendendis cuniculis, vel per conuicium,

Hollādiæ termini.

Auſtralis Hollandiæ dignitas.

Kinheimaria.

Caninefatum etymon.

Caninefates unde dicti.

uitium, quòd eos in cadis condirét ac victorum more com-
pingerent ad vſum ſeruandos; niſi exterminata canina litera
per Romanos pronũciatiõis ineptos *Canine fraters*, vt cu-
niculorum comedones helluonesque nominati fuerint. Il-
lud vero memoratu dignum eſt, non procul Heil [illegible],
tumulum accliuem viſi, in omnes æqualiter partes [illegible]
rem, in ipſo ferme ſoli Caninefatium meditullio ſitum, in
quo retroactis ſeculis ſoliti ſunt Hollandiæ Comites, et
Kinhemariæ domini, in frequenti ac ſolenni populari [illegible]
& nobilitatis conuentu inaugurari ditioni illi, ac [illegible] ſa-
cramento imbui cum Principem, tum nobiles cum vulgo.
Kinhemus fl. Hos ego portum habuiſſe & alueum quo Kinhemus [illegible]-
fluebat, non procul Crabbedamo exiſtimo, quandoquidem
in Caninefates appuliſſe Nortmannos Danoſve [illegible]
ante annos [illegible] Regino Prumienſis [illegible]
Weſtfriſia. Caninefatum caput eſt Harlemum. Weſtfriſiam [illegible]
[illegible] nunc patam Friſij minores ſeu Cinhemi
incolunt gens olim fera, inquies, & ſeruitij impatiens [illegible]
docebunt res cũ Comitibus fortiter geſtæ, nunc [illegible]
tranquillitas pariter & opes magnæ [illegible]
ſtudium exegerunt. Agros ea habet feraciſſimos [illegible]
dam terræ. Ex hoc Nortmannos qui idem & Dani dicun-
tur, prædas [illegible] principatu Pipini patris Caroli Magni, et
[illegible] Hæc videtur vna cum Kinhemaria [illegible]
[illegible] & [illegible] Gotefridi Danorum Regis, quem
[illegible] Nortmannos [illegible]
[illegible]
t, [illegible]
t[illegible] vt [illegible]
n[illegible] Chriſto [illegible]
ſeo [illegible]
Carolus [illegible]
& aperto Marte bellum illi [illegible] quòd [illegible]
ſiam hanc inaccessam eſſe [illegible]
uerſarum aquarum [illegible]

[illegible]

dolo, quàm virtute tollendum eum potius iudicauit. Itaque clandeſtinis [illegible] ille petitus ſub ſpecie amicitiæ, & ad colloquium vocatus, immiſſo Eberhardo percuſſore [illegible] interēptus eſt, vt cōmemorat Prumienſis Regino. Meam de [illegible] ſententiam antea expoſui, vt hic iteranda non ſit, [illegible] Hunc [illegible] Rex [illegible] dux Radbodus apud Eccleſiaſticos illos ſcriptores nominatur, quem apud Me-[illegible] regium Palatium [illegible] habuiſſe vulgò cre-ditum [illegible] Goeylandia videtur cognationis aliquid habere [illegible] Weſtergoa [illegible] Friſiæ [illegible] [illegible] ratione, id vero [illegible] fateor, a[illegible] [illegible] benigne [illegible] [illegible] in publicum ea prodant & cognitionem [illegible]. [illegible] ſi vlli fuere inter Batauiæ populos Cauci, vt à Plinio commemorantur, eos Goeylan-diam [illegible] olimq. C[illegible] Caucorum [illegible] paulatim [illegible] linguæ Goeylādos [illegible] [illegible] Hæc obiter de Hollandiæ [illegible] [illegible] diuiſione dicta ſunto. Regionis ambitū ad ſexa-ginta milliaria extendi audio, latitudo perexigua eſt, quan-doquidem è meditullio eius, creditur viatori patere aditus ad extremos ipſius fines in latum trium horarum ſpatio, vel etiam [illegible] ad O[illegible], illinc ad maris ſinum, eſt, vbi lati-tudo [illegible] æquat milliare [illegible] poteſt [illegible] à reliquo corpore Hollandiam, longè [illegible] litus potius [illegible] præferre. Memorabilis vero eſt maiorum noſtrorum induſtria & digna gentis huius gloria, quod cùm Rhenus & Moſa in plures [illegible] & brachia [illegible] [illegible] [illegible] illi tamen [illegible] induſtria hanc [illegible], opportunos euripos, & aqua-[illegible] commeantium ad-[illegible] commoditas ſubue-[illegible] hominum accendit, atque incitat & vt ex frequen-

Radbodus Rex W[illegible]friſiæ. [illegible]denblici [illegible]x.

[illegible]eylandia.

Cauci.

Hollādiæ circuitum.

[illegible] maiorum noſtrorum induſtria.

frequentatione quæſtus vberior increſceret. Neque hos in-
tra terminos ſtetit vigilantia illa, quin ductibus aquarum
Pontes longi qui? adiecerunt & Pontes longos (*Katedijcken* appellant) qui in-
ter paludes, quibus omnia abundant, aggeribus, [illegible]
angustis peditem deducāt vltro citroque, vt & aquis & ter-
ris commeatus pateat cunctis. Nec illa obliuiſcenda eſt pro-
genitorum ſollertia, qua proſpexerunt accretionem agrorum
extra aggeres, quos iis locis eruxere quibus [illegible]
alluuione quadam accrementum gigneret: agros, cuiuſce-
modi gentili vocabulo *Polderos* propriè appellarunt, cum è
fluuio aut mari, eo loco æſtuariorum [illegible] educti
aggeribus pontibus longis aggeribusque ab aquarum [illegible]
Poel. obſepiuntur. Forte quod e ſtagnis, quæ *Poel* vulgariter di-
cuntur, recuperati fuerint, quæ melior etymi ratio eſſe mihi
Volen. videtur, quam a *Vele*, hoc eſt, equorum pullis [illegible]
[illegible] vide [illegible] commodi, [illegible]
Meieri Flandri ſomnium. Meieri ſomnium eſt. Illud vero indignum fuerit, quod ſi-
lentio a me tranſmittatur de Hollandia loquente, cum ha-
bere clarum ſæuitia & periculi magnitudine [illegible]
monſtrum, alteram Scyllam, vt ſi quid diuinitatis ineſſe
Rebus humanis quomodo inſit diuinitas. immanibus rebus, peſtibus, monſtris cenſendum [illegible]
ideo fortaſſis finxit antiquitas, quod per ea plecti [illegible]
ſcelera [illegible] crediderint: hunc, de quo dicam, [illegible]
[illegible] aſſingamus. Dedit Natura Siculo [illegible]
Scylla. Charybdin & Scyllam, quam ſæuis canibus [illegible]
trare fabulantur Poëtæ vtramque naufragiis [illegible]
Caphareus. dit Eubœæ Caphareum importuoſum & [illegible]
Syrtes. cautibus formidabilem [illegible]: dedit & Libyæ [illegible]
metuenda vada: eodē iure addiderit Hollandiæ [illegible]
Thonſ-boſch. C[illegible] ſiluam accolæ nominarunt, quod [illegible]
[illegible] & vndarū fragore [illegible]
locum [illegible] & communis [illegible]
tur [illegible] Contra [illegible] oppoſita [illegible]
Cyclopea moles. les [illegible] mortalium manibus elaborata quam vere Cy-
clopeam dicas, [illegible]
infirmum

infirmum futurum aduerſum canes illos, niſi aſſiduis operis confirmaretur, & creſceret ſemper decreſcendo; quando mare illud prodigum, quod ludit ſub mole illa depreſſum amplius, quàm quo telum robuſto lacerto excuſſum adijci poſſit, cuncta aut haurit & abſumit, aut in tempeſtate eiectat. Vidi namque ducenaria marmora pilarum inſtar fuiſſe euibrata decumanis fluctibus in planiciem moli ſubiectam. Eam verò molem ordines palorum inter ſe validè confibulatorum altè depacti & fiſtucis adacti diſſepiunt, ſpatia intermedia farcturis opplentur aceruanturque, quæ conſtant immenſi ponderis ſaxis aggeſtis. Anniuerſariæ fabrorum atque opificum operæ aſſiduè illam communiunt, delectis viris ex optimatum numero pro magiſtratu illic agentibus, quæ trabes conuehunt, ſaxa comportant, marmorum pondera moliuntur. Moles autem illa ad tria paſſuum millia ſecundum mare littoris loco exporrigitur, Cauri furori inprimis obnoxia, deſinitq. apud Pettemum tribus milliaribus Almeria di[c]tum, pagum captura muſculorum nobilem, quos è conchyliaceo genere delicatiſſimos candidiſſimosque inter omnia littora educat in furioſiſſimi Oceani ſalebris natos, & ſaxis trabibusque adhæreſcentes, præ quibus facilè Lucrina conchylia deſpuas. Iſthic initium capit Zipa vadoſo naturâ mari, intercurſantibus tenui alueo æſtuarijs, quod de Illyrici orâ retulit Plinius, quod ſolum aggerum indagine cinctũ, & ad vndecim noſtratium iugerum millia ambitu complexum, nunc hominum cultum admittit, tractatuque manſueſcit, ſeminiumque cum fœnore diſcit reddere, vbi piſcium ludebant agmina inter algas, anteaquam Nicolaus Nicolaius vir diuina ingenij vena præditus, maioreque fortuna digniſſimus, animum adiecit ad cingendũ aggeribus immenſum illud agrorum ſpatium, in quo Salinas inſtituit non ita pridem virtutibus non minus quàm gentilitijs imaginibus clariſſimus heros Bucholdius, deſtinatis ad conficiendum ſalem concreto coactoque humore lacubus, ijsque ſummâ induſtriâ ita comparatis, vt

Petten.

Muſculi Pettemij delicatiſsimi.

Zijp.

Nicolaus Nicolaius Io Secundi frater, Zipam obuallat.

Salina in Zipa.

Bucholdij laus.

iniuriam aëris præuiſam non ſentiant. Hoc territoriũ quod Hollandia in beneficijs ponere & æſtimare auctarij vice, quando alibi detrimentum ceperit, poterat hactenus, turbulentiſſima Autumni tẽpeſtas immani diluuio adobruit ante biennium: quando, proh dolor, ipſis anni Septuageſimi KL. Nouembris multi illic mortales cum pecore & armentis interiere hauſti aquis, paſſis eandem calamitatem plærisque Belgij terris maritimis; quando quicquid illic culti fuit, & fœcundæ glebæ, aut altis arenarum puluinis tectũ, aut ſalſugine maris enectum & ſterile redditum fuit.

Cap. xv.
De Hollandiæ natiuis bonis & dotibus.

POSTQVAM Batauiæ ſitum & magnitudinem Rheni ambitu circumſcripſi, Hollandiæ nomen vnde natales ſuos referat explicui, nunc vt ad regionis dotes ac peculiaria naturæ largitricis bona, inde ad gentis mores, ingenia, ritus, & quæ his gemina ſunt & ſimilia ſtylum cõuertam, æquum eſſe exiſtimo, quod par & mutuum beneficium patriæ reponi à nobis nequeat, quippe quam chariorem nobis eſſe decet, quàm noſmetipſos: quando & immortalitati à Dea oblatæ patriam licet aſperam & inſolentem antepoſuerit Vlyſſes Homericus. Quæ lex quum in bruta etiam animantia, quæ nidulorum ſuorum amore tanguntur, tranſierit, quid abſoni facturus ſim, ſi de ea benè mereri ſatagam, quæ lucis hujus vſuram mihi fœnerat, ſi vicem genitrici rependam, ſi non modò debita laude non fraudem, ſed gratiam inſuper referam, quæ beneficijs me cumulat atque adauget. Inuenti fuere qui immeritas laudes & indignas rebus pariter & perſonis attribuerunt, velut Buſiridem immaniſſimum hominem flagitijsque notiſſimum Iſocrates, Helenam Græciæ buſtum & Ilij ruinam Steſichorus encomio celebrauit: Alcidamas mortis laudes, Phauorinus quartanæ febris, Syneſius caluitij, laboris Heraclides Lycius, ſtultitiæ Eraſmus, ſomni, & muſcæ alij quidam cõtexuere.

Patriã amare omnes decet.

Laudes immerẽtibus tributæ.

Quæ

Quæ ſi ita ſunt, quis tam iniquus fuerit cenſor, qui inuideat iuſtum præconij honorem in patriam conferri? Eſt igitur hac tempeſtate Hollandia regio longè maxima parte paluſtris, ſolo depreſſiore ac demerſo plæriſque locis, multis etiam natante, non in nouum modò, ſed in adultum quoq. ver, quà Traiectinos fines reſpicit: ſtagnis & euripis paſſim irrigua, lacubus immanibus, quorum finem nulla oculorum acies metiatur, diuulſa: alicubi aruorum culturis diſtincta, arboribus pomiferis conſita, aut nemuſculis amœnam faciem oſtenſura: tertiam fermè partem mari obiecta ſabuleta occupant, ſterilia quidem illa, ſed cuniculorum fœcundiſſima: arbuſtorũ magna raritas eſt, quæ olim, vt diximus, abundarunt. Aquarum multitudinem quæ demiſſioribus aruis grauis eſt, & ſtagnantibus innatat, frequentioribus hydromylis exonerant, ita vocantur molæ aquariæ, quaternis inſtructæ alis, quæ vento operam dante circumaguntur, & pinnato tympano aquas in altum euehũt, atque in euripos & inciles foſſas eiectant, inuento valdè vtili ac prope neceſſario, quæ altioribus aggeribus vtrinque coërcitæ & in maiores latioresque aquæ ductus corriuatæ per emiſſaria opportunis locis fabricata, quotieſcunque maris reciprocantis æſtus refluit, in maris ſinum aut amnem, aquas effundunt. quam rem ne per ſomnium quidem cogitaſſe veteres colonos autumo, vnde tanta agrorum vilitas. Alij demerſos illos agros magno ſtudio impendioq́ue educũt, melioresq́. reddunt, inducto ex arena corio pedem cubitúmve alto, quod deſuper infuſo cinere, & luti aliarumq́ue quiſquiliarum & ſordium reiectamentis fimóve ſtercorant, inſigni profectu & ſucceſſu læto. Regionibus nonnullis rerum miracula & dotes Poëtæ pariter & ſcriptores aſſignant, ſed ſingulas. Sic Gargara prouentu tritici celebrãtur, Panchaïa thuris, India aromatum, Chalybes ferri, Vmbria armentis, Lydia aurifero flumine Pactolo, Fortunatas inſulas à viris iuſti tenacibus habitatas ſummis laudibus prædicat Homerus fabularum notus parens, vbi inarato ſolo fruges prodeant, fortuitis &

Hollandia paluſtris.

Hydromylæ.

Studium meliorãdi agros.

Regionũ ſingulares dotes.

ſponte enatis vitibus iuga montium veſtiantur, grauentur vltroneæ arbores vbere pomorum fœtu, vulgoque promiſcuum olus ad graminis vicem creſcat: quæ munera, qui velit rem ipſam expenſiùs examinare, inueniet ſi minus noſtris, multis certe terris cõmunia, vbi illaborata tellure frumenta citra culturam agrorum naſci poſſint (vt apud Aquitanos odorati frutices omnibus paſſim ſemitis) præſertim vbi matura ſemina è glumis elapſa, vltroneæ ſationis inſtrumenta fiunt: vitis per ſe racemos fundit: arbor quamuis non putetur falcibus fert poma: & edules herbæ læto ſemel ſeminio è terra exeunt. Quid ergo inauditũ aut ſtupendum ille ante cæteras illis inſulis tribuat, non video. Laudat Mamertinus aut Belga orator qui Panegyricum Conſtantino

Britãniæ fœcunditas.

dixit, Britanniam omnibus à naturą cœli ſoliq́ue bonis donatam, non omnino falſus, quam neque nimius hyemis rigor exaſperet, neque feruor æſtatis exurat, ac proinde tanta ſegetum fœcũditate redundet, vt & Cereris & Liberi mu-

Mamertini locus explicatus.

neribus ſufficiat. quo dicto non illam vini prouentu (quo caret) abundare oſtendit, ſed ita circumfluere frugum copia, vt non ad panificium modò & alimentum annuum ſatis ſit, verùm etiam excoquendo vino factitio ceruiſiæq́ue ſuppetat. Addit quod eadem innumeram, vti res eſt, pecorum multitudinem alat lacte diſtentam & velleribus onuſtam. Nolo hìc, neque poſſum, vel Fortunatis Inſulis vel Britanniæ Hollandiam noſtram componere, nedum æquare, ne hinc inuidiam colligam, illinc fabuloſum Saturnij aurei've ſæculi ſomnium pro fide hiſtorica adducere velle

Hollandiæ ſoli bonitas.

videar. Soli bonitatem in alendis armentis extollere nobis licet, in cæteris mediocritatem probare, cœli clementia deſtituimur, hyems nobis maturior aſperiorq́ue, vis vẽtorum infeſtior aërem turbat, præcipuè Caurus, qui Hollandiæ peculiaris tyrannus additus videtur, arboribus hoſtis, ſatis inimicus, valetudini aduerſus, procelloſus, mariſq́ue turbator. Halicarnaſſæus regionis opes metitur, & quidem rectè, in fructuum quos producat nõ vno genere, non in feracibus

ſolùm

ſolùm aruis, quæ præter fruges vix aliud quidquam magnopere proferant ad communem vſum:eamq. optimam iudicat,quæ ſibi maximè ſufficit, exoticiſque & importatis rebus minimum indiget, cuiuſmodi prædicat eſſe Italiam. Cuius viri teſtimonium tantum abeſt vt eleuem, vt etiam oculatus arbiter maximè comprobem. Neque verò Italiæ noſtram hanc Helenam componere eſt animus, benignæ tamen parentis Naturæ qualeſcunque opes prædicare,quibus contenti ſimus,quis inuideat? Prouidentia diuina ita comparatum conſtitutumque in rebus humanis videmus, nulla vt ſit regio tanta feracitate, quæ non aliqua ex parte alienæ opis adminiculum requirat, neque id alia de cauſſa, quàm vt ſocietate commercioque mutuo gentium, voluntates & amicitiæ ſtabilirentur hominum, firmareturque ea ratione animorũ hinc inde cõſenſus. Habet regio iſta agros frugiferos quoque, & quidem luxurioſo ac opimo frumento ſupra modum ſcatentes,ſed qui tantillo in ſpatio & in regione, qua vix aliam populoſiorem inuenias, ad ſuppeditandam tantæ multitudini alimoniam ſint impares, neque frugum vbere ſufficere poſſint. Paſcui ergo agri bonitate cum alijs certare & verticẽ attollere nobis licet, abſit dicto inuidia, vnde præcipui reditus ac prouentus exiſtunt, ſiquidem è caſeis & butyro, quæ exportantur in externa loca, in ſingulos annos ducẽties ſeſtertiûm cogi putatur, quæ ſumma ad decies centena Caroleorum millia extenditur; præter ea quæ in quotidianum alimentum, quo vix alio bona tenuioris fortunæ hominum pars victitat, cedunt. tot illa boum armentis abundat, tam læta vaccarum parens ac nutrix eſt, his copijs quàm Britannia longè ſuperior, ſiue opimitatem & aruinæ vbertatem ſpectes, ſiue laxiores capacioreſque vberum ſinus, qui triplo plus lactis fundunt: ſola cornuum celſitudo & vaſtitas in Britannicis bobus excellit. Conſtat namque aliquibus Hollandiæ partibus boues æſtiuis diebus, quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia ſingulas refundere. Habent aliæ prouinciæ aurario- *Boum opimitas.*

rum & argentariorum metallorum riuos, aut ærarias plumbariasque fodinas iactant, quæ bona negauit nobis naturæ inuidia, hoc, de quo dictú eſt, liberalitatis genere damnum illud diſſoluens atque compenſans: quando ijs, quæ nobis ſuperant, vberrimi prouentus copijs, non finitimas modò prouincias, ſed & longè diſſitas, Galliam, Hiſpanias, Africæ littora, & antarcticum noſtroque oppoſitum orbem inſtruimus atque explemus quodammodo. Lactis bubuli, quod caſeo fertilius eſt, præſtantia atque excellentia ſumma, vt & butyri omnium iudicio hîc eſt, quantumuis ſtolido conuitio Plinius butyrum barbararum gentium laudatiſſimum cibum, quo à plebe diſcernantur diuites, appellare non dubitarit. De Caſeorum bonitate cum quibuſuis etiam nationibus in certamen venire non erubeſcat Hollandia, non dubitanda palmæ gloria, niſi exoticas delitias fracta luxurie & profunda ingluuie palata præferrent, niſi rerum venalium pretijs maioribus accenderetur gulæ ingenium, & (vt dictitabat Heliogabalus) orexis. Laudatiſſimum caſeum Lunæ imagine ſignatum, ſicut & Veſtinum, Epigrammatarius commendat, neque diſſentit Plinius· ſed ille ſola molis magnitudine vt pluribus ſufficeret, hic vt obſonij vicem pani coniunctus præſtaret, commendationis caput ſecum adferunt, ſi rectè intelligantur Martialis verſiculi, qui in Xeniorum libro extant:

Lactis bubuli præſtantia.

Butyrum.

Caſeorũ Hollandicorũ bonitas.

Heliogabali dictum.

Caſeus Lunenſis & Veſtinus.

Martialis verſus declarati.

Caſeus Hetruſcæ ſignatus imagine Lunæ,
Præſtabit pueris prandia mille tuis.
Si ſine carne voles ientacula ſumere frugi,
Hæc tibi Veſtino de grege maſſa venit.

Quaſi verò non in quouis etiam noſtro gregali & vulgari caſeo bubulo dotes iſtas quiſque agnoſcere poſſit. Nunc luxuria, quæ per improbam laſciuiam parata & facilia faſtidit, gratiam præcipuá Parmenſi caſeo & Placentino tribuit: at noſtra Teſſalia metas lactis dat anchoræ forma ſignatas, celeberrimi inter primas nominis, illique vicina Grinnia, principatus tamen illi defertur, qui apud pagum Comitis Arenæ

Parmenſis caſeus.

Teſſalicus & Grinnius caſeus.

tis Arenæ vocabulo inſignem, Graueſandium inde dictum, *Graueſandium caſeus.*
conficitur, qui acri ſucco ſitim alere, & poculi gratiam accendere creditur Proxima palma Edammenſi cedit, quem *Edammenſis caſeus.*
Parmenſi nihilo inferiorem, ſi vetuſtatis accedat commendatio, cenſores iſti, qui præſtátiora omnibus alijs eduliorum
domicilia veſtigant ad modum Cybiraticorum illorum ſodalium, de quibus apud Ciceronem eſt, prædicant. Atque *Cybiratici canes.*
iſta quidem vna eſt & verè aurea hubertas, quam lactis, caſeorum, & butyri larga copia inuehit, vnde ceu è diuite Amaltheæ cornu mirum quanta opum affluentia Hollandiam ditet. Addunt rerum longo vſu periti bina alia hubertatis genera, quorũ alterum in copioſa alecum (præter alios omnis generis piſces) captura, fidem omnẽ ſuperante, conſiſtat: alterum in infinita cuniculorum fœtura, è qua ſola collectum in caput fœnus annuum centies & quadragies ſeſtertiûm excedere creditur. De alecibus pòſt mihi dicendum. Cuniculorum innumeram multitudinem alit paſſim *Cuniculorum multitudo.*
regio, ſed in collium arenariorum ſubterraneis ſpecubus, quos ſibi effodiunt, potiſſimum, animalia ſatis plantisque
damnoſa, quod non ignorauit Strabo, *Leberidas* eos nominans *Strabo lib.3.*
& γεωρύχους λαγιδεῖς, velut lepuſculos telluris effoſſores, in Leberidum nomine nonnihil deceptus: quandoquidem vocabulum iſtud in cuniculorũ ſobolem recens enatam, ab omni prorſus pilo nudam conuenit, orta inde parœmia. Quorũ numeroſiſſimas copias tametſi in Gymneſijs ſeu Balearibus inſulis fuiſſe prædicet, ita in imméſum auctas, vt ab Auguſto (quo viuo Geographiæ ſuæ libros ſcripſit) militare auxilium contra earum prouentum & iniuriam meſſes populantium, poſtularint, aſtipulante huc &
Plinio (vnde eſt quod animal iſtud λιμοποιὸν, velut annonæ *Lib.8.ca.55.*
penuriam faciens famemq́. inuehens apud Erotianum dicitur) nihil tamẽ ad has noſtras copias accedere crediderim: neque enim barbaries illa ſatis inſtructa canibus ac viuerris fuiſſe videtur aduerſus graſſatores ſuos, quemadmodum gens noſtra, quæ nõ ſolùm ſepes arundineas aut è ſtraminibus con-

Cuniculorum captura. bus contextas iniuriæ opponit, verumetiam Gallicis canibus inſidiatur & venando occupat, aut immiſſis in ſpecus multifores viuerris, eiectos ſupernè capit, vel in ſagenulas *Cuniculorum fœcunditas.* ſpecuum oſtiolis obiectas compellit. Hi vt fœcunditatis inuictæ ſunt (quippe quum è coniugio vno intra vertentis anni curriculum ſeptuageſima proles fermè exiſtere queat) ita *Lepores.* gratiſſimo in cibatu habentur. Leporum quoque non infelix prouentus eſt, agris præſertim altioribus, nobilitatis præ- *Cerui.* cipua venatio. Ceruorum etiam & *Damæ.* damarum toto illo collium arenariorum tractu cum interiectis conuallibus, qui Egmondam vſque ab Hagenſi nemore in longum porrigitur, magna frequentia eſt, quorum examina ſæpenumero certam perniciem ſatis adferunt, ea depaſcendo abſumendoque, aut cubilibus ſuis obterendo, ſi fortè repagula perfregerint, aut ex incuria aperta inuenerint. nam furcillis erectis excluduntur, quibus tranſuerſa tigna triplici aut quadruplici ordine alta, ad felicium agrorum margines poſita, perpetuam ſepimenti cratem per miliaria aliquot con- *Ceruorū venatio.* tinuare agricolarum vulgus tenetur. Horum non eadem noſtris venatoribus capiendorum ratio, quæ Gallis & Britannis in vſu eſt; qui plærunque plagarum indagine aut carbaſeo ſepto includunt circundatos: noſtri verò numellarijs canibus per inſidias ſparſim diſpoſitis, exceptos inuadunt, aut in agmen Dianium aliunde vrgens reijciunt, vbi conficiantur. quod ſi canum dente eludat fera, pateatque effugij ſpes, in littus ſe proripere ſolet altoque mari innatare, donec tuta circùm omnia, & ab hoſtili ſatellitio liberum littus *Pili ceruorum concaui.* animaduerterit. quod commodè facere putatur, quòd ceruini pili intus ſint caui, qua occaſione ſuſtentantur in nata- *Capreoli.* tu, non ſecus quàm veſica vento inflata vrinator ſolet. Hagano in nemore videas & paſcẽtem capreolorum gregem, latiuſculis cornibus, corpore ceruum mentiente, pelle ma- *Oppian. li. 2.* culoſa in pantherarum modum, vti ab Oppiano deſcribuntur in Cynegeticis, quos ἴορκας & alibi δόρκας nominat,

Capreoli, inquit, *corpus cerui, maculisq́; notatum*

Tergus

Tergus habent varium, pardo non diſpare cultu.

Quid dicam de equis, quos generoſos, præſtantes, toroſos, idoneosq́ue ferendæ panopliæ, ſed ſuccuſſatores plæroſque ea pars Hollandiæ producit, quam Cisrhenanam Friſiam dixi, & Caninefatum regio, fœcundior illic equarum nobilium, quæ ducendis matronarum pilentis in Italia expetuntur, ad luxus oſtentationem. Auſtralior regionis pars lacertoſosquoque & optimos profert. Ingentem equorum nobilium vim exportari quoquouerſum, docebunt pagi aliquot mercatu equorum frequentiſſimo celebres, quos inter decantatiſſimi ſunt Valkenburgus Waſſenariæ gentis dominium, Scorelium, pluresq́ue alij. *Equi Holland.*

Auium concentum alibi gratiorem ad fontes & viridaria, vt in Brabantia luſciniæ, quæ nobis non canit aut perrarò, non negarim: at captura nuſquam gentium felicior, inſtitutis ad id quæſtuoſis admodum auiarijs, in quæ illices aues manſuefactæ feras pelliciunt primò, eas deinde catulus artem edoctus latratu conſternatas diffugere in caueas cogit, vbi aucupis manu intereunt ceu in carcere. Quid memorem iucundiſſimam & nobilitati promiſcuè expetitam earũ auium capturã, quas *Scolopaces* Olympius, *Ruſticulas* Plinius, *Ruſticas perdices* Martialis vocauit, vulgus *Sneppas*, menſarum delitijs dicatas, quas autumnalibus menſibus, in quibus deciduo foliorũ honore viduantur arbores, capere ſolent expanſis inter arbores raras diſſitasq́ue, nebulis, hoc eſt, penſilibus retibus, albeſcente diluculo, & dubiæ lucis crepuſculo, demiſſisq́ue audito auium plangore: quam capturam cum aue eleganter à Nemeſiano expreſſam non poſſum hoc loco non adſcribere: *Auium copia.* *Auium ingenioſa captura.* *Ruſticarum auium captura.*

——— Præda eſt facilis & amœna Scolopax,
Corpore non Paphijs auibus maiore videbis.
Illa ſub aggeribus primis, quà proluit humor,
Paſcitur, exiguos ſectans obſonia vermes:
At non illa oculis; quibus eſt obtuſior, etſi
Sint nimium grandes, ſed acutis naribus inſtat,

Impreſſo in terram roſtri mucrone, ſequaces
Vermiculos trahit, atque gulæ dat præmia vili.

Has auiculas Auſonius videtur exiſtimaſſe eas quæ à vitibus αὐπελίδες dicuntur, & periphraſi quadam deſcripſiſſe, ni fallor, quas Heſperio dona mittens, dicit crepero ſub lucis Eoæ, præcipiti volatu in retia delatas eſſe: verſus eius ſunt,

Vel qui lucentes rapuit de vitibus vuas,
Pendetq. nexus retibus,
Quæ veſpertinis fluitant nebuloſa ſub oris,
Vel mane tenta roſcido.

Auſonij verſus declarantur. Vbi lepidè & nebularum quibus capiuntur rationem, & tempus vtrunque capturæ accommodum depinxit, quod ipſum, vt, & cognitio non omnibus obuia, me in digreſſionis iſtius voluntatem adduxit. Nunc ab auibus ad aleces, de quarum prouentu, præcipuo inſulæ ornamento, vt dicam, *Alecum captura.* promiſſi fides poſtulat. Ea voce *arengos* nobis dictos piſces *Arengi.* intelligo, argenteo quodam ſquamarũ fulgore, noctu præſertim, lucentes, dodrante vix maiores, quos è *Thriſſarum* *G. Rondiletij laus.* genere ſtatuit Rondiletius grauiſſimus piſcariæ rei iudex, *Leucomænidas* Franciſcus Maſſarius vocat, & cum *Gerribus* Plinij confundit. ego inſiſtens Cæſaris iudicio, & cum multis loquendum cenſens, *aleces* nomino, quòd Priſciano & Soſipatro nobiliſſimis Grammaricis ita placere approbarique video, qui *alecem* pro piſce muria condiri ſolito accipiunt. Sunt autem ex ijs quos ἀγελαίους Ariſtoteles, *gregales* noſtri nominant, quòd agminatim per Oceanum ferantur palabundi, tanta interdum multitudine, vt oppoſitis retibus ſiſti nequeat impetus, quin illa rapiantur, ac liquidi æquoris faciem offuſcent quæ cauſſa eſt cur tam copioſa ſit illorum in retia inſulorum captura. Nam poſtquam ex Arctoi maris latebris diſcedentes, id quod præcipitante iam vere ſolet fieri, velut commutatis natalibus in æſtiua contendunt, tum verò claſſes variæ, inter quas Hollandica, Selandica, Friſica, Flandrica, Gallica, Britannica, & Scotica, quaſi ex condicto ad euitandas ſimultates & contentiones,

partitæ

partitæ inter ſe certas ac definitas ſtationes, ſub Britannia, Scotiæ ora, & Orcadibus, ſingulæ pro viribus iſti piſcium generi inſidiantur nauigijs rotūdis, aluo panda, obtuſa prora, *Buſſas* nuncupant, quas rectius *domicilia maris* cum vulgo noſtrate, quam *pelagi vehicula* cum Æſchylo vocare liceat. Hi piſces viui quoad eius fieri poteſt, (nam ſimul cum deſerto ſalo vitam quoque protinus exſpirant) per iugulatorem eundem & euiſceratorem, cui præ cæteris omnibus liberaliſſima merces datur, aperto prius iugulo exenterantur, dein per ſalitorem condiuntur, feſtinatis operis, inde conduntur ſallamentarijs cadis (*orcas* Latini dicunt) poſtea venditi, per alecarios cupariosq́ue de integro ſternuntur, inani turba quæ lactibus aut ouis caret, numero ſubmota, noua muria obruuntur, poſtremò per delectos iuratosque arbitros bonitatis fides exploratur, ſigilloque addito obſtringitur, non abſimili religione à vetere, qua Dianæ ſacerdos Lemniam rubricam (quam *minij glebam* Celſus vocat) probatæ notæ ſigillo impreſſo inſigniebat, vti teſtimonio Galeni conſtat. Atque iſtud quidem primū genus alecum eſt, conditaneum, ſeu muriaticum nominandū cum Plauto: alterum eſt quod leuiter ſalitum in fumario fumo duratur, vbi auri vel æris potiùs colorem ducit, vnde *Soretum* voce Gothica Galli id genus nuncupant, quòd ſubruffus ad atrum accedens color ea lingua *Sorus* vocitetur. Iſta alecum piſcatio quantum operæpretium, quātam Reipub. Hollandicæ vtilitatem præſtet, quo ore efferam ignoro, quando non vnius, ſed plurium ciuitatū ſalus & fortunæ inde pendere propemodum videantur: inde plebs vrbana pariter & ruſtica victum quærunt, æs alienum diſſoluunt, familias ſuſtentant, opes qualeſcunque conquirunt, aut partas tuentur. Conſtat namque Oudewateram, Woerdenum, Roterodamum, Sciedamum, Brielam, neq. ignobilia neq. exilia oppida (vt de alijs taceam) præcipuas inde fortunas traxiſſe, plebem omnem propemodum in texendis tragulis, euerriculis, ſagenis, reliquoq́ue inſtrumento omni reticulato, quo

Alecis fumo durati. *Buckinng.* *Soretus.*

Sorus color.

Vtilitas & emolumentum ex alecibus.

piſcatio inſtituitur, item in torquendis reſtibus, vnde retia plectuntur, toto anno occupatam habere. Ex quo facilè æſtimare poteſt quiuis, quantum momenti ad omnia poſitum ſit in huius piſcationis fauſta vel aduerſa captura, de qua dici poteſt, quod de Fortuna extulit Plinius, quod vtramque paginam facit. nam cum ſecunda piſcatione decreſcit minuiturque rerum omnium ferme edulium pretium, aduerſa augeſcit atque intenditur: neque ſola huiuſce tunc calamitatis vim regio noſtra experitur, quinimo & ad alias celeriter trâſit doloris ſenſus, eo quòd in magnam Europæ partem diffundatur ea merx, vtcunque res ceciderint, vendibilis & expetita. Iam ſi velim, poſtquam piſcario in foro res vertitur, noſtri maris delicias omnes recenſere, tempus me deficiat. Neque verò obſoniuororum (quo nomine dicebantur olim qui piſcibus delectabantur) conuitium in nos diſtringi velim, aut Romanæ luxuriæ nota inuri, quam non veritus fuit attingere Cato, quum nimium vero elogio teſtatus eſt, pluris Romæ piſcem vænire, quàm bouem, propterea quòd piſcibus luxum metirentur, (vt Aſinius Celer qui mullum piſcem octo millibus nummûm emit:) cui rei atteſtatur gineconum prouerbium, quo ſe mutuò ad indulgendum comeſſationi prouocantes, dictitabant, *σήμερον ἀκτάσωμεν*, hoc eſt, vt verbũ fingamus, *Hodie littoriſemus*, volentes innuere gulam cœna è piſcibus explendam, vt à Plutarcho relatum eſt. Tolerabile tamen illud ſtudium fuerat, niſi in peregrinis lautitijs popinones illi ac gurgites, quibus vitæ modulus culina erat (vt lepidè Varro dixit) ingluuiem exatiandam duxiſſent, vti in Satyris auctor ille oſtendit, quando è Lucrino lacu conchylia, è Benaco anguillas, aloſas e Tyberi, aſellos Peſſinunte, Rhodo acipenſerem, rhombos Rauenna accerſerent, vt alia omittam infinita, ne prolixitatis tædio odioſus fiam, quum hæc omnia abunde delicatis palatis noſtrum mare vnum ſuggerat. Pamphili fabula, ſecundum Ariſtidem, narrat vrbes aliquo tempore diſſidijs mutuis agitatas, quum rogo fuiſſent impoſitæ,

ſubituri

Alecium fuſorum captura annua calamitas ſequitur.

ὀψοφάγοι.

Romanorum luxus in piſcibus.

Prouerbium.

Pamphili fabula.

ſubitum vigorem in artus rediuiuos receſſiſſe, & inopinato imperio auctas, non potuiſſe tamen exprimere, vnde incolumitas illa nata, vnde tam repentinum bonum extitiſſet, non magis quam qui è ſomno euigilat, opes modò viſas oſtendere. At Hollandia Oceano (quem *rerum originem* auſus eſt Homerus nominare, alij rectius *mundi balthcum* dixere, Cyrillus *terræ inuolucrum*, quod complexu ſuo tellurem cōtineat) copias ſuas omnes, vt debet, ita & acceptas fert, ac grata memorque beneficia immortalia agnoſcit, illum meliore ratione auriſluum, quàm Nilum ſuum vetuſtas, dignatur, quòd huius ope & merito merces vndecunque terrarum importatas accipiat, eo pacto nullius indiga, rurſusque quibus ipſa copijs abundat, per nauigia exportet, commercij cauſa terras quaſcunque non inacceſſas petens: quod dum peruio vti licebit, (licebit autem dum rerum vniuerſi ordo ſuis conſtabit legibus) non defuturas ſibi opes, ſed perennaturas confidit. Sed ne arcem ex cloaca (quod dici ſolet) facere velle videar, aut ex humili tumulo Olympum attollere, me ipſe oppugnabo aliquantiſper, neque ibo inficias, noſtram patriam non circumfluere tantis copijs, vt alienæ opis non indigeat, abſit vt id in animum inducam. Haud nego eam robuſteis lignis alijsque carere: quibus bene accidit quòd non perinde, vt olim, abundemus. tunc enim culti agri minus eſſet. nunc tantam eorum vim nauigia & celoces noſtræ è Noruagia & Veſtophalorum ſyluis aduectant, vt difficulter quis crediturus ſit, tantū trabium, quæ ædificiorum fabricæ deſtinantur, aut ad aggerum munimenta aduerſus maris impetum comparantur, extare poſſe. Quis vſquam in ditiuncula (ſi ita appellare fas licitumque eſt) à ſyluis nuda, tantum nauium mari innatare vidit? Conferant in vnum nauigia ſua aut claſſes Regna aliquot, non æquabunt numerum, ſi vel triremes in ſupplementum aduocent, quarum in procelloſo furioſoque pelago nullus hîc vſus eſſe poteſt, vt periculo ſuo didicerat olim Druſus. Nam præter minorum nauium vim, quæ innume-

Oceanus.

Lignorum inopia Holl.

Nauium numerus immēſus.

ræ ad conuehendas vltrò citroque merces, vtenſilia, ceruiſiam, alimentariam annonam, epibatas & vectores, inter adiacentes ac contiguas regiones, Oceano abſtinent, quantus, dij immortales, eſt onerariarũ nauium numerus, quas Græco vocabulo *Holcadas* vocamus! quas mille aut minimum octingentis pauciores non eſſe crediderim, quæ in cunctas orbis habitati partes commerciorum cauſa vela faciunt, nulla anni temporum tempeſtatumque reuerentia, aliter quàm Romana quondá conſtituit ſeueritas, quæ maria claudebat & reſerabat ſtatis anni temporibus: proculcata adhæc maiorum noſtrorũ (qui geniture meæ initia paululum præceſſerunt) religione, qui niſi cõſignatis tabulis teſtamentorum, expiatisq; mentibus, mare non tentabant, ſolutis immutatisq; nunc priſcis moribus, & antiquatis inſtitutis, quaſi per ſummum vitæ contemptũ & religionis ludibrium. Earum verò holcadum nonnullæ in Gallias emigrant vini ſalisque gratiâ: nonnullæ Hiſpanias petunt aromatum, ſalis, olei, vini, aluminis, ſacchari, & fructuum cauſſa: aliæ Liuonios, Boruſſos, Sarmatas, Gedanum, Vandalos, Cimbros, frumenti ſecalicei gratiâ adeunt: ſunt quæ extremam Thulen (Iſlandiam à glacie concreto ſolo nominant hodie) ſub axe iacentem quærunt, vt duratis vento piſcibus ſaburrentur, eodem periculo etiam Bergos Plinio non incognitos veſtigantes. Neque deſunt quæ malos nauticos velificationi deſtinatos, naualem materiam, & ſectilia de robore ligna, vtenſilibus, cupis, dolijs, arcis, & inteſtino domorum ornatui copioſum apparatum e Noruagia requirunt: atque hæc omnia cum quadam vitæ proiectione audent homines, ſui prodigi, vt merito Zoroaſter eos, audacis Naturæ opificia nũcuparit, qui fragili ſe ligno & tabularum compagibus credunt, *digitis à morte remoti Quatuor aut ſeptem*, vt Satyrographus inquit. Sed vt ad inſtitutum reuertar, vicem prope caſtrorum præſtant nobis naues. ſunt prætoriæ loco ducum, cataſcopia exploratorum, graues & onerariæ lignatorum, corbitæ frumentatorum, ſunt & aliæ pro pabu-

Thule Iſlandia.

Homines τολμηροτάτης φύσεως τεχνήματα

Hominum projecta audacia in nauigando innotuit.

Naues loco caſtrorũ ſunt.

pabulatoribus & aquatoribus. Itaque tametſi nobis alicubi ſyluæ extent cæduæ, alneta ſint frequentia, conædes & trunci arborum lignorum aliquantas ſtrues, cócinnatosq́ue ramorum ac virgultorum fasces miniſtrent, haud ſuppetit tamen tanta eorum copia, quæ Martialis Flacciq́ue votis *Ligna alendo* reſponſura, perennem & larga manu exſtructum focum *foco.* onerare poſſit: quæ Mattiaco in agro longè minor eſt. Verùm prouida rerum parens Natura alia via nobis affatim proſpexit, qua inopiam lignorum leuaremus, & quidem melius, quàm nonnullis inter Scythas populis, qui lignorum egentes, oſſibus ignes alere ſcribuntur, nimirum foſſitio ce- *Ceſpites foſſi-* ſpite, qui è terræ fodinis erutus, ſole excoctus, ventoq́. are- *tij.* factus, igni alimentum obuium, minimeque contemnendum præbet, eſtq́ue tuendo igni fomes, quàm Promethea illa ferula, paratior. Huius tam copioſa materia & luxuries in lucem profertur, & per vniuerſam Hollandiam Zelandiamq́ue annis omnibus crematur, atque in alienas regiones tanta ceſpitum ſylua, quibus multæ nauium centuriæ onerantur, exportatur, vt vix annos pauculos ſuffecturam *Ceſpitum* eam non ſine cauſſa quis exiſtimare poſſit: ita vt, quod de *materia co-* *pia.* Hiſpaniæ metallis Poſidonius orator dixit olim, iure huc ac- *Poſidonij di-* commodari queat, eſſe θησαυρὸς φύσεως ἀέναος καὶ ταμιεῖον *ctum.* ἀνέκλειπτον, hoc eſt, perennis atque affluentis Naturæ opes, & inexhauſtum penum. In quo fodiendo mirum quanta ſit laboris indefeſſi ſedulitas, quàm pertinax hominũ patientia contentioq́ue, vt ſperare videantur è ſubterraneis latebris ſe in lucem producturos Plutonem ipſum diuitiarum Deum: quod ſcitum refertur Demetrij Phaleræi de metal- *Demetrij* larijs foſſoribus, qui argenti fodinas in Attica exquirebant. *Phalerei* *dictum.* Materiæ huius ceſpititiæ plura ſunt genera, quæ colore, le- *Ceſpitum ge-* uitate, & pondere materiæ, adhæc cineris, quo ſe obruit, bo- *nera plura.* nitate & candore, differunt atque examinantur. Primum genus vile eſt, rarum, inane, fungoſum, valde leue, color illi impluuiatus, qui rubiginem parietum è pluuiæ defluxu natam mentitur: quod genus deterrimũ eſt, neq. vſui ciuium

expetitum,

expetitum, ſeruit ferè cortinis ceruiſiariorum inflammandis & concoquendis; quod accenſum vultus è viuido colore plumbeos, cadauroſos, laruiſque aſſimiles homines facit, tetramque exhalat mephitim: quo odore non rarò etiam animi defectus (vti præſentius in bituminoſis carbonibus fit) conciliatur, quem ſal inſperſus tollit. Alterum denſius eſt, furuum, ſegmentis virgultorum intermeantibus & paluſtribus cannis interciſum, grauitate mediocri, promiſcui vſus. Tertium ponderoſum, laterum coctilium duritiam quandam imitans, quod cæteris natatu fluitantibus ſolum ſubſidit aquæ immerſum, tardeque ignem cōcipit, ſed conceptum diutiſſimè continet, cinereum colore, ſabuloſoque ſolo effoſſum. Eſt & quod è ſalſuginoſa terra conformatur in glebas Zelandiæ domeſticum, Dariam vulgus vocat. de qua Plinium ſenſiſſe credibile eſt, vbi Cauchorum in æſtuarijs maris Oceani degentium, inopem turbam, luto terrave (vtroque enim vocabulo vtitur) vento magis, quàm ſole ſiccatis, & cibos coquere & membra frigore rigentia calefacere teſtatur. quæ verba eius propè definiunt cuiuſmodi ceſpitum genus ſit Daria, nam & lutum eſt, vbi permaduit, & terra, vbi aruerit expreſſo madore. ſic enim ait: *Captum manibus lutum ventis magis quàm ſole ſiccantes, terra cibos & rigentia ſeptentrione viſcera ſua vrunt.* Præter hæc eſt quod verriculis è fundo aquæ extractum pingui luto conſtat, quæ materia in lacus quoſdã quadratos, vbi aqua prius redundans diffluxerit, affunditur & complanatur, poſtea arefacta in metas rariores aggeratur, vt vento per flatæ ſoliq. penetrabiliores ad vſum durentur. Habent & inopes ruſticorũ familiæ inter Ciſrhenanos Friſios peculiare ceſpitum genus in teſſellas, prius dictorum more, cōformatum, fimo bubulo conſtans, interſperſis ſtraminis, arundinum, fœni quiſquilijs, ad ſolem æſtiuum excocto: ſed cuius fumus infeſta acrimonia ſic vrit oculos, vt lippitudinem facilè concilieet. Hactenus Naturam haud nouercantem nobis, ſed cum in arcendo frigore corporibus, præſertim gracilibus (quod

Darij turff. (margin, beside "in glebas Zelandiæ")

Ceſpites è fimo. Schocken. (margin, beside "corũ familiæ")

Euripidi cum Cicerone placuiſſe video) infeſto, tum in fouendo calore vitæ amico benignam, hoc eſt, pro inopia nos cumulatos domeſtica pariter & externa copia, inuenio. Percurram obiter vnum præterea atque alterum noſtræ egeſtatis argumentum, non aliò comparatum, niſi vt intelligatur, nullam regionem vndecunque beatam, aut felicitatis numeris omnibus perfectam dici poſſe, quãdo ita Deo opifici vniuerſi, mundi animo, à primis rerum primordijs placuit, pro ea quam gerit rerum humanarũ cura, ne in vnam cuncta largitatis ſuæ munera ſemel effunderet, ſingulis nonnulla benignitatis parte mutilatis, quo ſic admoniti mortales diſcerent mutuo auxilio, & adiumento ſubleuari, in mutuis opibus ſubſidijſque conquieſcere, per commercia bonorum, conſpiratione amoris conſentire, & ſocietatis vinculo conligari. Affluentia itaque lini lanæq. copioſa nos deficit, illîc agrorum paucitate, hîc raritate pecoris, nulla tamen regna linificio, ſiue linearum telarum textura comparari, multo minus æquari nobiſcum valent, certè operum ſubtilitate Arachnæos labores, ne dicam Palladias manus prouocant nõſtratia lintea, toto orbe notiſſima, Regum ac Reginarum præcipuæ deliciæ, quorũ cum niue certat candor, cum ſindone tenuitas, cum byſſo pretium. Lanificio concedimus Britanniæ ob lanigeri pecoris multitudinem & bonitatem vellerum, pannorum tamen laneorum infinitatem quandam cõcinnat, apparat, & ad exteras gentes procul exportat hæc regio, quos ad centena millia numero accedere arbitror. Vnum penè omiſeram, quod tamen inter delicias & opes, quibus ſe iure ſummo iactare poſſit & gloriari Hollandia, quaſi auctarium numero accedere debet, Cuniculorum pelles, quarum vis tanta eſt, vt innumeras myriadas conficiant, quæ omnes (niſi quas aut ſitus & incuria corruperit, aut importuno tempore deductas pili fluidi vitiauerint) in eas oras amandantur, quæ nobis muſtelinas, vulpinas, lupinas, & pretioſiores, vt ictidibus (quas Martes vocãt) & Scythicis muſtelis detractas, quibus Sebellinis no-

Linea tela.

Lanificium.

Pannificium Holl. copioſum.

Cuniculorum pelles.

men eſt, remittunt, mira mortalium ingeniorum analogia, quæ penes ſe nata & domeſtica bona plærunque deſpuunt, exotica ac periculis empta amplectūtur: vſqueadeo ſpecioſa illis ſunt, quæ nobis vt propria vileſcunt ac ſordent. Hactenus & adoptiuas & priuatas Hollandiæ opes, non fugitiuas quidem illas & Tantaleas, ſed cum æternitate, citra inuidiam loquor, communes enumerare volui, de quibus non vere minus quàm facetè reſpondit Nicolaus Nicolaius, primi nominis Poëta, nullam eſſe in ea regione quantumuis exiguam terræ aut aquæ portionem, quæ non ingentes fructuum prouentus affundat: nec mirum, vbi ſteriles arenæ ventri alimenta, gulæ cupedias, veſtibus munimenta è cuniculis ſuppeditant; aquæ & euripi piſces miniſtrant menſis, & inſilium aquarum margines vim ingentem ouorum producunt, quæ fulicæ, merulæ, capræ, vanelli (kiuitas vocamus) & anates excluſa ibi in nidis deponunt: nam aues quibus quotidie culina inſtruitur quis enumeret? præter communes illas, capos, gallinas, columbas, coturnices, alaudas, perdices, turdos, gallinagines, ruſticulas, catarractas (ſcoluceros dicimus) anſeres, cygnos, ardeas ſtellares, grues, otidas, (trapganzas vulgo) penelopes, querquedulas, pardalos, pauos, hæmatopodes, ſturnos, & parorum genera. Nolo hîc glorioſius prædicare pomaria, & hortos omni felicium arborum genere conſitos, qui paſſim tota inſula plurimi viſuntur, tanta pomorum vbertate ſcatentes, vt voluptariorum Phæacum regio, & decantata illa Alcinoi Regis pometa, manus victrici huic ſint vltro porrectura. Neque deſunt quæſiti delicijs horti, & topiario opere lumina paſcentes, quibus felicior tamen (non inficior) eſt Brabantia, & benigniore cælo vtens, & dominos habens qui de ſuo tranſferri peculio imperent. Sunt & Lugduno Hollandiæ ſua roſaria cultiſſima, nō bifera aut Pæſtanis comparanda, interim tamen citra luxum & inuidiam, oculos, animi feneſtras, recreatura. Venio ad potum quo ſitim leuare ſolemus; is pro conditione hominum variat: opulentiores vino vtuntur,

Nicolaij dictum.

Pomaria Holl.

Horti deliciares.

Roſaria Lugduni.

Potus genera.

Cereali

Cereali poculo plærique omnes, ruſticanæ familiæ lacte aquoſo, eiuſque ſero, aut oxygala; plebeium vulgus ptiſana hordeaceóve cremore. De vino, vt exotico, poſterius dicam, tum quia Cereris prior vſus eſt, à qua, hoc eſt, fruge Ceruiſiam dictam Plinij teſtimonio conſtat, eandem & Celiam Hiſpanis dictam, quam appoſitè deſcribit Iſidorus Hiſpalenſis his verbis: *Celia (*inquit*) à calefaciendo appellata, potio eſt è ſucco tritici per artem confecta, ſuſcitatur enim igne vis illa germinis madefactæ frugis, ac deinde ſiccatur, poſt in farinam redacta molli ſucco admiſcetur, quo fermentato ſapor auſteritatis & calor ebrietatis adijcitur, quæ fit in his partibus Hiſpaniæ, cuius ferax vini locus non eſt*: quibus verbis eandem deſcripſit Paulus Oroſius, addens, ea potione vſos Numantinos poſt longam ex obſidione arctiſſima famem, incaluiſſe, atque ita prælio ſeſe obtuliſſe. Similiter & L. Florus narrat eos ad extrema redactos, poſtquam ſe epulis quaſi inferijs ſemicrudæ carnis & Celiæ (ſic indigenæ, inquit, potionem è frumento vocant) impleuiſſent, in Romanos eruptionem feciſſe. Hæc illi de *Celia* ceruiſiæ ſpecie, quæ cum *Zytho* ferè eadem eſt, Ægyptiorum inuento, vnde & *Peluſiacum* Columella vocat illo verſu,

Ceruiſia. — Celia. — Lib. 2.

Et Peluſiaci proritet pocula Zythi. Dicam autem quod ſentio cum bona pace doctiorum, quid putem fuiſſe diſcriminis inter illius ſæculi potum, & noſtram ceruiſiam, ſi priùs Cereale poculum multis nominibus variè appellatum oſtendero. Galenus itaque ζῦθον, Theophraſtus ζεῦθον, Plinius cum Columella *Zythum*, Ariſtoteles οἶνον κρίθινον ceu *hordeaceum vinum*, idem etiam πῖνον, dixerunt, Hellanicus βρῦτον, vbi de Thracibus loquens, πίνουσι, inquit, βρῦτον οἱ Θρᾶκες ἐκ τῶν κριθῶν, hoc eſt, *bibũt Thraces bryton ex hordeo*; quod & Hecatæus de Pæonibus, quos Pannonios dicimus, teſtatur: & Archilochus, cuius locum ex Athenæo libet adſcribere, tum vt Thraciæ potationis documentum ſit, tum vt interpretis fœdè lapſi errorem aperiam, qui ita habet, ὥσπερ αὐλῷ βρῦτον ἢ Θρᾶξ ἀνὴρ ἢ Φρὺξ ἔβρυζε κύβδα,

Ceruiſiæ Varijs nominibus dicta. — Pæones Pannonij.

hoc eſt, *More Thracis aut Phrygis, recliui capite ceruiſiam ſtertendo effl[?]bat, tanquam tibia inſonans*. Eundem potum

Phocadion. Græcorum vulgus *Phocadion* nunc vocat. Accedit eodem

Curmi & *Curmi* Dioſcoridis, aut vt Poſidonius appellauit *Corma*.

Corma. Neque diuerſum potum eſſe puto *Sabaiam*, quem pauper-

Salaia. tinum eſſe in Illyrico potum ex hordeo vel frumento in liquorem cōuerſum ſcribit Marcellinus, vnde iniurioſo probro Valens Imp. à Chalcedonenſibus *Sabaiarius* compellatus fuit, eodem teſte. Lego & apud Sarmatas, quos Rutenos

Sarmatæ. appellamus, monachorum menſis vſitatam eſſe potionem

Kuuas Ruthenorum. acidam frumento miſtam, quam ſua lingua Kuuas nominent. Videtur itaque ex ijs quæ de Celia ſuperiùs memoraui, & è viribus quas Dioſcorides Zytho & Curmi attribuit, hoc diſcrepare à Ceruiſia Zythum, vel quocunq. alio vocatum nomine, quòd hordeum aut triticum molita, macerabant in aqua, donec ex putrilagine acorem indueret liquor, & vineum ſaporem guſtui offerret, citra coctionem.

Plin. lib. Idque Plinius quoque oſtendit his verbis: *Eſt & Occidentis populis ſua ebrietas fruge madida, pluribus modis per Gallias Hiſpaniasq́, nominibus alijs, ſed ratione eadem, Hiſpaniæ iam & vetuſtatem ferre ea genera docuerunt. Ægyptus quoque è fruge ſibi potus ſimiles excogitauit, nullaq́ in parte mundi ceſſat ebrietas: meros quippe hauriunt tales ſuccos, nec diluendo, vt vina, mitigant. Heu mira vitiorũ ſolertia! inuentum eſt, quem ad modum aqua quoque inebriaret.* Meminerunt omnes madidæ frugis, nuſquam concoctæ: hinc eſt quòd Paulus Ægineta Zythum tradit eſſe acrem vi putredinis, & rurſus ob acorem frigidum, pugnantibus inter ſe facultatibus (quippe quum acre calfaciat, acidum refrigeret) ac proinde malignum ſuccum generare. quod diſer-

Lib. 6. de ſimpl. facult. tiùs extulit & Galenus profeſſus Zythum calfacere nonnihil ratione acrimoniæ, longè maxima ex parte refrigerare ob aqueum acorem: illinc caput ferit, hinc neruis incommodat, quod de eo ſcribit Dioſcorides. Noſter verò Cerea-

Malta. lis potus conficitur decoquiturq́ue ex ea, quam *Maltam* (fortè

(fortè ἀπὸ τῦ μαλθακοῦ, quod mollis eius & ori gratus ſapor,) vocamus, quæ eſt Aëtij Amideni *Bynt*, quam exponit eſſe hordeum aqua madidum, ex quo germen erumpit, atque inde cum enatis ligulis torretur, quæ deſcriptio aptiſſimè quadrat in Maltam noſtratem: inde adijcitur poſtea triticeum far mola fractum, cum lupo ſalictario: at iſte potus dulcis eſt, neque vinoſam mordacitaté ad linguam adfert, niſi vetuſtatis momẽtum acceſſerit, quæ acorem admiſtione fermenti cõciliat, quum zythus illico vinoſum ſaporem repræſentet. Quid, quòd totum etiam annum duret ſine acoris vitio noſtra Ceruiſia, ſed Martio menſe cocta cortinis, cuius cauſſam referunt ad primi veris vim atque ſingularem efficaciam. vbi ridiculum ſe præbet Cardanus, qui lupi ſalictarij ſeminibus, è quibus ſuperuacaneus humor omnis, putredinis parens, abſumptus ſit atque exinanitus, vim eam aſſignat, quaſi ſolùm vetus lupi iſtius ſemen coctura immittatur valido effectu. Cur verò nõ cæteris menſibus eadem vis perſtat, quibus etiam magis humiditas decoxit? Sed de Ceruiſia plus ſatis. Vino Hollandia non niſi importato vtitur & exotico, cuius tamen tanta eſt affluentia, vt fidem ſuperet. Quid verò glorior importati copia? quaſi ignorem vinum temulentiæ naſci, neruos virtutum incidere, mentes ad inſaniam præcipitare? Vtinam Neruiorum mores in exemplum traxiſſent, neque vinum & reliquas res ad luxuriam pertinentes inferri permiſiſſent maiores noſtri, excluſo mercatoribus aditu; quod feciſſe illos ſcribit Cæſar, quòd ijs rebus relangueſcere animos & virtutem remitti exiſtimarent? quod ipſum & reliquos Belgas ſecutos confirmat, abſterrẽdo mercatores ne importarent, quæ ad effœminandos pertinerent animos. Vtinam cum Minutio Felice gloriari nobis liceret, quòd conuiuia non mero duceremus, ſed grauitate hilaritaté temperaremus? Sed ſtultum eſt & præpoſterum, malo admiſſo atque inueterato mederi velle, nimirum ſerò Cumani ſapimus, quando in mores receptum iucundum nefas ſerius querimur:

Bynt.

Cardani error.

Vinum.

quando dulcedine tanta huic dedita iamtum ſuo tempore millia hominũ deploret Plinius, vt vix aliud vitæ præmium intelligerent, quàm vinum abſumere, imò tunc ſe rapere vitæ vſuram exiſtimarent, quum quotidie priorem diem, atque etiam venientem perderent. Liberet familiare iſtud bibendi vitium in Arctoas gentes reijcere, vnde in modum gangrenæ contagio mali proſerpens, mores noſtros infecerit corruperitque, & quidẽ in hoc triplicis mundi ætatis ſenio, quo poſt primũ tunc frena tenentis Rationis principatum, dein poſt auiditatem ingenitam animosè ac fortiter faciendi viris armiſque incitato ſæculo, nunc demum decoxit ac verè conſenuit. Verùm quando penitiùs mecum rem conſidero, non Thraces aut Scythæ nos docuerunt, ſine reſpiratione pocula obducere, hoc eſt, amyſtide certaſe, ſed eius rei crimine arceſſendi potius mihi videntur ipſi Romani, ſi quam haberet genuinam ſobolem Roma illa rerum domina, quæ Torquatos ea laude glorioſos dedit: Illa Cicerones Bicongios aluit, qui binos congios (qui duodecim ſextarios efficiunt) vno impetu ſicco ore hauſere: Eadem Piſones edidit bidui binoctijque moram perpotatione continuantes: Antonios extulit, qui edito volumine temulentiæ ſuæ patrocinium, ceu velum quoddam intempeſtiuæ crapulæ obtenderunt. Taceo de Græcis, famam ea arte in prouerbij ludicrum verſa meritis. Taceo Parthos gloriam ea virtute quærentes, quos eò magis ſitire, quò plus biberint, ſcito reſponſo legati Scytharum dixiſſe produntur. cui dicto quia non alienum eſt Iberæ gentis dicterium quamuis ſalſum attexendum eſt, quæ Belgarũ admiratur ſolertiam, quaſi dum alter alterum poculis ad bibendum inuitant, Lynceis oculis peruidentium eos ſitire, velut aucta auiditate ex bibendi conſuetudine. At enimuerò ſi quis ad calculum reuocet, qua in re culpæ exortes (id quod defenſuros nonnullos arbitror) Romani magis, quàm noſtri homines, fuerint, momento præponderaturam graui illorum bilancem deprehendet, conuictoſque damnabit. Dedit Græcis, dedit

Ætas mundi triplex. *Amyſtis.* *Potatores Romani.* *Torquatus.* *Bicongius.* *Piſo.* *Antonius.* *Pergræcari.*

dedit Italis, dedit Hiſpanis, aquæ fontanæ laticem vt ſaluberrimum, ita palato æſtuantioribus in locis gratiſſimum, Natura, nobis hac parte iniqua, quibus corruptius elementum iſtud impertiuit: qua ratione Nili accolas vina non expetere Spartianus ſcripto prodidit, quòd tanta eſſet illius fluenti dulcedo. Dedit inſuper illis generoſa vina, quibus hilareſcant, nobis cremor ex hordeo toſto ac frumento, vini factitij locum tuetur & nomen ſpecioſum, de quo Tacitus inter Germanos meminit: *Potus humor ex hordeo aut frumento in quandam ſimilitudinem vini corruptus.* Illi natiuo vini ſapore non contenti, ita vt à dolio depromptum eſt (quod laudat Heſiodus) ſacco vires eius frangunt; neruoſq. minuunt, tum vt plus capiant ventres, tū vt ea irritamenta palatum exſurdent (liceat Horatiano vocabulo vti) adulterina ſuauitate corruptum, ac veluti exectum caſtratumque: quid mali, ſi noſtri homines natiuo plærique gaudeant impenſius, haud dum edentulo? Illi æſtiua glacie falernū frangere in delicijs habuere, neque inuidemus nos illorum gulæ (cui totus orbis olim anguſtus nimium fuit, quorū luxuria annum vertebat) iſtam orexin, dum ne viciſſim inuideant nobis morem excipiendi nos mutuis ſcyphis, ab Homericis Dijs aſſumptum. Sugillat Tacitus Germanicam bibendi conſuetudinem, qua diem noctemque continuabant potando, probri tamen vice nulli inter illos obiectum ait: at ea gloria L. Piſonem Tiberio Principi commendauit, vt vrbis Romæ curator deligeretur, quòd biduo & duabus noctibus pergræcationem illam continuaſſet. Torquato terni congij vno ſpiritus impetu epoti, proconſulatum peperere, quod factum inter miracula & oſtenta habitum & prodendum quoque. E quibus exemplis diſciplinam Romano ſupercilio dignam accipimus, Imperatores Romanos maius præmij illectamentum, maiuſque operæpretium ſtatuiſſe artiilli, quàm Mithridates ille Ponti terror aſſignarit bibacitati, quod argenti talentum fuiſſe refert Athenæus. Illud verò æquiſſimis animis accipiendū & cōdonandum etiam Germanis,

Tacit.

Homer. Odyſ.

Bibacitati honos habitus.

Piſo bibo inexplebilis.

Torquatus.

Germanis, quod commemorat Tacitus illos vinolétos crebris cieri rixis, quæ dimicatione vulneribusque tranſigantur, ſed demum reconciliari & ſimultates atque inimicitias inter pocula datis mutuis dextris obrui: id quod vt longiſſimè abeſt à nominatarum antea gentium moribus, quæ immortalia atque inexpiabilia odia pertinaciſſimè colunt, ita indignum Chriſtiano homine, cuius iræ cum Sole pariter occumbente ſepeliri debent. Porrò inter vina quibus Hollandia vtitur, præcipui vſus ſunt quæ Germania ſecundo amne ſubmittit, varia nomina è natalibus collibus ſortita: Secundi loci eſt Gallicanum & Sequanicum: inde Hiſpanienſe ſeu defrutũ, ſeu ſapa, ſeu alterius generis temetum, quibus ſuccedunt Falernum, Aruiſiumque nectar: quod Dyrrhachinæ naues longo ſanè itinere fretum Herculeum emenſæ ſubuehunt, diſcutiendis ac ſerenandis animi humani nubibus conuenientiſſimum. Sed quid immoror in fecundiſſimi argumenti materia diſertus, quin tranſitum paro ad peculiaria noſtræ regionis propria, Britannicam herbam, ob ſingulares virtutes tranſplantari iam cœptam & veluti mangonio corrumpi, cælumq́. mutare, & Phallum Catulliani tenti non diſſimilem, vnde & nomen illi primus creaui, in Caricibus denſis ſobóleſcentem. Hollandiæ itaq. peculiari dono Natura dedit prouentum lætum Britannicæ herbæ, quam præſentanei remedij vim præbere in profliganda Scelotyrbe & Stomacacce, vitijs Straboni & Plinio notis, experiuntur cum incolis exteri quoque; quibus malis dentes labuntur, genuum compages ſoluitur, artus inualidi fiunt, gingiuæ putreſcunt, color genuinus ac viuidus in facie diſperit, liueſcunt crura, ac in tumorẽ laxum abeunt; quam herbam confines Oceano populos Britanniæ ex aduerſo ſitæ velut propinquæ dicauiſſe nominis originem Plinius autumat, lapſus (ni fallor) linguæ imperitia, quando herbæ nomen dediſſe ceſpites videntur, quibus aggerum moles vallare aduerſus maris impetum atque munire noſtri maiores docuerunt: in quibus copioſè nec alibi temerè prouenire ſolet,

Vina Holl. familiaria.

Britannica herba. Lepelbladë.

Britannica vnde nomen ſortita.

ſolet,quos patrio vocabulo *Brittas* nuncupamus,in quibus natalibus præſentiorem longè efficaciorem q. herbæ ſucciq. potentiam quotidiana commonſtrat experientia. Vulgus rhizotomorum & herbariorum Cochleariam à ſpecie nominaſſe videtur,quòd in folijs oblongis ac nigricantibus extremitas in cochlearij formam rotundetur. Huic à liberandis malo dentibus,quaſi Vritandiæ nominis originem aſſerit Goropius noſter,fingẽdis etymis dexterrimus. Produxit eadem Natura in ſabuletis naſcentem inter carecta *Phallum* Hollandiæ quoque proprium,dum virilis membri rudimentum exprimere per ſe illa conatur; cuius deſcriptionem è commentariolo olim à me publicato hîc adſcribendam duxi. *In medio acutarum caricum (quos helmos nominamus)velut vmbilico,ſub extrema arenæ ſuperficie maſſula inuenitur alba,rotunda,pilam manuariam aut bulbum ſpecie pariter & candore referens,cui neruus biſulcus aut fibra gemina radicis loco ſubeſt, quo ſuccum (vti arbitror)rapit; mucco ea lento,viſcido,coacti iuſculi cremoris've in modum ſpiſſo abundat,graui vſqueadeo,vt aquæ pondus ſuperet,fuſilis plumbi fermè adæquet,eodem adeo gelido, vt vola manus appoſita maſſa(quam Pliniano vocabulo dixiſſe Voluam non abs re licebit) penetrabilis frigoris ſenſum adferat. Ea vbi primum ſcrobe reuellitur,pallidior eſt, mox paulatim purpuraſcit,intercurrentibus ſparſim ceu venulis quibuſdam ſanguineis; à quo colore nonnihil euariat fibrarum magis liuidus coles,in concreti ſanguinis nigrorem paulatim emoriens. At muccus,quem dixi,reuulſa à terra volua citiſſimè liquitur ac diffluit: quin & coles ipſe non multo pòſt flacceſcit:idem viroſum vſqueadeo halitum efflat,vt vel totius cubiculi aërem ſit infecturus ſatiaturusq́. Hæc volua, quæ vernaculo idiomate à rotunda,quam præ ſe fert, forma,* Vngers cijeren/ *hoc eſt,Manium ſiue dæmonum oua,alij bufonum oua nuncupant, menſibus autumnalibus citiùs tardius've pro diuerſa anni facie ac temperie diſrumpi vomicæ inſtar diffundiq́ ſolet:quo tempore rectus inde ſcapus colés've exilit,illæſa volua*

Cochl.

Goropij de Britannica nomine indicium.

Phallus.

exemptilis, ac tum quidem ſcroti faciem propè mentitur turgida uoluæ moles. Neque vero ſilentio inuoluendum eſt, id quod miraculi vicem implere poſſe, ne dicam ſuperare, crediderim, quod nimirum ſcrobe reuulſa maſſa ſiue volua etiamnum integra καὶ ὁλοκλήρος, priuſquàm colem effuderit, ſi fortè recondatur in penum, aut quemuis etiam domus angulum ſeponatur, poſt exactū diei vnius atque alterius curriculum, in iuſtam ſuamq́; magnitudinem erectum ſcapum emittet: cuius rei documentum ab vno atque altero indubitatæ fidei homine quum accepiſſem, volui & ego periculum facere. itaque abſtruſis in penetrale Muſæi mei adytum binis eiuſmodi voluis, oculatus ipſe teſtis eorum fidem approbaui. Materia ſcapus fungoſa conſtat, rara, pluma leuiore, maculoſus, cinerei propè coloris, foramine peruio rimoſus, eoq́; læui ac velut dedolato, interius latiore, ſub exitum arctiore, teres, ad duorum palmorum menſuram accedens. Sunt qui etiam dodrantales inueniſſe ſe prædicant. Huic inſiſtit, non vti fungo petaſus, ſed galea aut capitellum in figuram metæ propemodum faſtigiatum, exemptile, cætera glandis virilis ſpecie, niſi quod cancellata ſit cute, quale elephanti traditur eſſe corium, vel qualis echinus, bouis ventriculus, cancellis rhombiformibus præditus ſpectatur: eiuſdem extimus vertex rugis adſtrictior foramen habet, qua grauis exſpirat halitus, propterea à muſcis frequenter obſeſſus: id capitellū cauli eſt concolor, vidi etiam ſæpenumero, anteaquam hæc cuderem, atrum in caule prorſus niueo, ſed ſenio id acceptum referri debebat, exoleto namque pro candido anthracinus mutatur color: interdum etiam è leucophæo virorem induit capitellum illud, qui non multo poſt in furuum abit.

CAP. XVI.

De Hollandiæ ingenijs, ſtudijs, & moribus.

DE Hollandorum ingenio ac moribus, quo natura gentis maxime inclinet, ſuperuacaneum aut certe nimis in tenui poſitum laborem ſumpturus ſim, ſi perſcribere accuratè

curatè & minutias ſectando velim, attigiſſe tamen breuiter patriæ amor poſtulat; ſunt namque ſingulis ferè gentibus certæ & peculiares morum ideæ; quum Afris bilingues & ſubdolos animos tribuat Firmicus: Scythas immanis feritatis crudelitatiſque damnet: Græcos vanos & leues: Aſiaticos laſciuos & luxurioſos: Hiſpanos elata iactantia præpoſteros idem appellat: Gallos Trebellius Pollio leues, Vopiſcus inquietos & nouarũ rerum auidos inſimulat: Ægyptios litigioſos & acerrimos repoſcones Marcellinus non ſemel notat: Francos mendaces, ſed hoſpitales, Saluianus Maſſilienſis dicit: Gothos perfidos, ſed pudicos: diuerſæ ab his naturæ Alanos: Saxones idem crudelitate efferos, ſed caſtitate venerandos: Britanni manducones & palati minimè ſurdi appellantur. Ad eundem modum Hollandi ſtupidi audimus & craſſæ Mineruæ homines: quod mirum aut nouum videri non debet, in ijs qui in extremo Oceani ambitu ad Arcton expoſiti, craſſo caliginoſoque ſub aëre nati & educati ſimus: quando & Cordubæ natos Poëtas in æſtuoſa Hiſpania ſubtiliore longè cælo, pingue ſonantes cum conuitio appellet Cicero, tametſi ciuitas illa protulerit clariſſimos ea in arte, duos Senecas & Lucanum: tantoque etiam magis, quòd, iuxta Heraclitum, anima ſicca ſit ſapientiſſima: quomodo autem in regione vliginoſa, ventorum rabiei atque pluuiæ obnoxia, adde & ſaginæ corporũ addictiore, ſiccitas illa mentis, ſubtilitatis & induſtriæ comes, requiri tanta poſſet, perinde vt in ea, quam modò nominaui, regionem? Sed video nos hac in nota eiuſdem eſſe conditionis ac loci cum Spartanis, quibus cœlo parum benigno natis rerum inſcitia & craſſum ingenium à Romanis ſuarum laudum ampliſſimis præconibus, alienarum detractoribus, attributa fuere: illi rudes, imperiti, planeque hebetes, res tamen domi militiæque decantatiſſimas, vel hoſtium teſtimonio, prorſuſque inauditas geſſere: Et nos Batauiolim craſſi ingenij, & tantum non bardi Poëtis habiti, rebus tamen fortiter geſtis & præclara fide, tale documentum dedimus, vt

Gentibus ſingulis ſua morum ideæ.

Aſiatici.

Galli.

Ægyptij.

Franci.

Saxo.

Brit.

Hollandi.

Cordubenſes à Cicerone notati.

mus, vt cirones illi nos ab extremo Oceano perfidiæ ſuæ vindices redimere atque euocare nõ ſine tacita flagitiorum ſuorum conſcientia coacti fuerint. Dixerit Martialis omnium hominum irriſor, aurem Batauam pro craſſa & ſtupida, nos conuitium in decus vertimus eodem modo, quo Pindarus deprecatur vetus maledictum probrumque ſuæ genti, hoc eſt, Bæoticæ ingeſtum, quæ ſuina audiebat, à ſtupore mentis: id enim non diſſimulat in Olympijs ipſemet his verbis, *ἀρχαῖον ὄνειδος ἀλάθεσ λόγοις εἰ φεύγομεν βοιωτίαν ὗν*, hoc eſt, vt intelligatur, an re vera vetus probrum Bœotiæ ſuis effugimus. Genus hominum procerum habet Hollandia, alta magis quàm humili ſtatura, corporibus validum, forma liberali, ingenio aperto & facili, quod olim dolis atque exterorum artibus obnoxium propterea fuiſſe notatum eſt: ſed nunc ea ſimplicitas, tanquam cos attritu, peregrinationibus longoque commerciorum vſu exercita, vafriciei nonnihil attraxit, quod mercaturæ & negotiationis ſtudio bona pars hominum quantumuis longinquas totoq. terrarum orbe ſemotas ac diſſitas regiones peragrat, vnde multiplex linguarum & ingeniorũ cognitio mores imbuit, & in Vlyſſeos mutauit, homines à barbarie prima quam Rom. ſcriptores illis dant, multum diuerſi, ſermo & congreſſus comis illis eſt, laboris patientia ſumma. Id in genere dicendum eſt & verè, & cum laude, imò & finitimorum confeſſione, Hollandos eſſe frugi & attentos œconomos patreſque familias: qui formicæ exemplum ſecuti condunt ſub hyemem, quæ illa anni partis iniuria negatura videtur, coëmptis piſcibus carnibuſque, quæ vel muria domant, vel fumo durant. Vix etenim eſt honeſtior vlla domus, quæ pro ratione capitum familiæ (vt quæque eſt vel numeroſa vel exigua) non mactet in autumno bouem integrum, aut dimidiatum ſaltem, præter porcum, quorũ carnes in bonam anni partem eſui futuras, dum ver ſinum plenum effundat, ita vt dixi, condiunt Hinc ſuccidiarum, pernarum, petaſonum, quæ fumaria inſtruunt, opes, quas magnatum aulis & Apiciorum

Bæoti ſuini audiebant.

Holl. ingeniũ, conditio, & habitus.

Apiciorum culinis, annuas delitias, & notas cupedias nemo non neſcit, quòd gentium nuſquam ſalitura benigniore, aut molliore fumi natura eiuſmodi carnes condiantur. Fœmineum genus proceritate, formæ naturali & non fucato nitore & lacteo candore gentes finitimas ſuperat, viragines dicas, vſqueadeo nullius laboris parcæ aduerſus quaſuis aëris tempeſtatisque iniurias duratæ maria terrasq. obeunt negotiationis ſtudio: cultus ac nitoris domeſtici (cuius primam laudem gentium conſenſus nobis tribuit) ita curioſæ, vt vitio propiores ſint præ nimia diligentia, vt rectè dixerit Nazianzenus vitia & virtutes eſſe cognatas & ἀγχιθύρους, quod vitium fallere ſub vmbra & ſpecie virtutis ſæpe ſoleat. Eam verò diligentiam non modò oſtendũt in dealbando & mundando inſtrumento omni & ſupellectile, quam multam plærunque & lautam ac magnificam habent, verùm etiam alijs in rebus. omnia atria & cubilia (quæ fermè conſtant inteſtina materia è ligno, vt ita dicam, vndulato, hoc eſt, criſpantes maris vndas imitante) mirifico luxu & apparatu gaudent exornare, quæ non ſatis eſt aſſidua peniculorum tritura læuigare, niſi etiã decocti laticis fuco adulterare ſatagant, vt propemodum ſpeculorum officium nitore eximio præſtent. Accedit quod in parietibus quicquid nudum extra materiam relinquitur, non calce modò puriſſima, verùm etiam creta inducere ſolent, quò candor ſit maior. Quid, quòd & ſpecularia quæ Solem admittunt ac vitreas feneſtras oleo & terra ſelinuſia à ſordibus & maculis quas cœli horror atque iniuria inuehit, extrita limpidaque mirum in modũ reddere quaſi ſuſcepto certamine auent. Pauimenta quoque aſarotis ſternunt, & ne quid cœni inſideat, cribrato arenæ puluiſculo operire inſano quodam ſtudio conſueuere. In mundo muliebri & cultu veſtium modum non excedũt, vt Brabantia contermina facit, niſi quod lineis corallorum propendulis, vel quæ orbiculis conſtant argenteis, ſinus ornare geſtiunt; nonnullis locis Friſiæ Ciſrhenanæ ſpintheribus, bullis, fibulis, bracteis, vncinulis, globulis

Fœmina Hol.

Virtutes & vitia cognata.

Specularium nitor.

Pauimentorũ nitela.

bulis omnibus ex argento affabrè factis etiam ruſticanæ puellæ fœminæque exornantur. Lintearia negotiatio ſtudioſè excolitur à multis. Plæræque omnes aut fuſos pollice torquentes penſa ipſæ trahunt, vel orbiculo verſatili in cannas fila agglomerant, vnde telas lineas accurant, aut torto rhombo ea rapiunt, aut radijs telas cum Penelope percurrunt, aut operoſa pepla arte Palladia cõſuunt, otio hebeſcere ac languere minimum ſolitæ.

Coniugatarũ & Virginum diſcrimen.

Coniugatæ à virginibus maturis & nubilibus dignoſcuntur annuli geſtamine, & plagularum linearum quibus capita velantur diſcrimine, in quibuſdam locis capillitio in cirros implexo, nullo tegminis vſu durandis capitibus. Viri omnis generis opificia ſtudioſè exercent, aut mercaturam faciunt. bona pars quæ triginta aut quadraginta millia ſuperat, nauigatione victum quæritat, ſibi atque liberis, hæc nauicularìam faciendo, illa operam naucleris locando: multos annui prouentus alunt.

Ruſticana plebs.

Ruſticæ gentis mores diuerſi ſunt; nam qui borealem tractum incolunt, auſteriuſculè & duriter vitam exigunt, parſimonia magis, quæ ingens eſt vectigal, quàm inopia adacti: qui ſecaliceo pane cum caſeo & lacte & expreſſo inde ſero vice potus victitant: quos inter repertos aliquando audio, qui viridi propemodum & infracta ſenecta centeſimũ ætatis annum exceſſerant à vini zythiq. vſu prorſus alieni, alioqui nunquam otioſi, laborum patientes, operarum acres repoſcones.

Iuuentutis ruſtica ſtudia.

Iuuentus inter eos æſtate Cimbricas & Scythicas regiones, Hiſpaniaſque nauigando interuiſit, ſub hyemem alecum capturæ operam locat, brumam ſolam fouendo genio liberaliùs impendit. Auſtraliores & ſolſtitiali plagæ obuij quibus opimius benigniuſque ſolum obtigit, per vicarias miniſtrorum manus telluris opera tractat, ipſi otio vitam deſidem tranſigunt, innata quaſique hæreditaria ſegnitie feriantur, pergræcantur, vſuarios agros & paſcua, quaſi dotalia dominia, liberis colendos tranſcribunt, tantæ peruicaciæ vſufructuarij, vt conducto in certos annos vix niſi per

Friſij Ciſrh. ruſtici.

vulnera neceſq. cedere velint. Friſij Ciſrhenani fidem præcipuè

cipuè ſemper coluere, ita vt iuriſiurandi fidem ſolennem frangere, vel ſaltem fallere ac ludificari, vt parricidiale nefas, fugerint: nuſquam gentium religioſius obſeruatam dictorum conuentorumque conſtantiam certum eſt, ita vt commercia conuentionesque ſola in manum addictione certiora magisque rata eſſent, quàm quæ nunc ſeptenis teſtibus confirmantur. Iuuat hìc committere noſtratium mores cum Germanorum inſtitutis, ſecuturus in hoc Cornelium Tacitum, qui accuratè monumentis conſecrauit, peculiari ad id edito libello, morum & inſtitutorum Germaniæ memoriam, in quibus multa ſunt quæ adamuſſim maiores noſtri obſeruarunt, multa etiamnum in vſu ſunt quotidiano, in nonnullis diſſentimus. Nullas ille Germanis ſcribit fuiſſe vrbes, nobis ſunt frequẽtes. Ille improbat morem ſeparatarum ædium, diuerſum ab Italica fabrica, quæ connexa & cohærentia coniungit ædificia; noſtra in regione domuũ parietes ſpatio diſiungũtur, ſiue aduerſus ignem remedio, ſiue diffidentia quadam & cautione aduerſus curioſos auſcultatores & corycæos. Ille Germanos non fluitante veſte, ſed ſtricta artusque ſingulos propè exprimente & quaſi corpori aſſuta, dicit fuiſſe vſos, qualem & Francis dat Sidonius oculatus teſtis. Simile veſtimenti genus maiores noſtros adamaſſe è picturis vetuſtioribus paulò diſcimus, quale nunc in conſuetudinem redit, vt ſolet ea inſania in orbem redire, conſtantiore in hoc Germanorũ more qui antiquam obtinet, nec temerè habitũ mutat. Tunicæ olim ſtriatæ, ruſticis adhuc vſitatæ, nobis explicitæ. Ferarum pelles antiquitus, eædem nunc quoque in honore & vſu ſunt. Maioribus noſtris, ibidem vt Germanis, ſagum omnibus tegumen fuit, fibula aut vncinulo ferme conſertum, qua refixa refibulatáve diffluebat de humeris ſagũ. Literarum ſecreta viri pariter & fœminæ excolunt, in eo diuerſi ab illis. Seram ille iuuenum Venerem, atq. eo inexhauſtam pubertatem Germanis dat, eandem ne virginibus quidem feſtinatam. Neque placuit maioribus noſtris properum connubium,

Comparatio morum Holl. cum Germ. ex Tacito.

Connubia ſera.

nubium,& quaſi præcoquum,ſed ad vires adultas vſque & validas dılatū, vt proles inde natæ robora parentum referrent; vt rectè ſuaſerit Flaccus, *tollendam eſſe cupidinem immitis vuæ*, & Varrone teſte, *veteres virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerint*. In conuictibus & hoſpitijs conuenit inter vtramq. gentem, quibus effuſiſſimè indulget: quando pro fortuna quiſq. apparatis epulis, ſed fermè ſupra ſortem, excipiat. in conuiuijs profundendum eſt, etiam ſi poſtea ſit eſuriendum, qui & Baccho hilarantur & canticis perſtrepunt, nulla ſine vino placẽt, quaſi Varronem edidicerint, ita vbique & muſſitari & occini audias,

Vinum hilaritatis dulce ſeminarium,
Hoc continet coagulum conuiuia.

Luxus menſarum. Paulò ante hæc tempora luxus menſarum citra exemplum maximus & nepotinis tantum non prodigiſque ſumptibus exercitus, & in immenſum auctus, profligatis iam moribus ciuilibus, finem modumque omnem tranſierat, quādo pretioſa fames & macelli cōturbatrix (vt Epigrammatarij verba ad eam rem aptius exprimendam adducam) terra marique exquiſitas ciborum delitias & cupediarum indagines veſtigabat, donec dites & generis etiam claritate celebres familiæ, ſtudio magnificentiæ in epularū apparatu ad ſumma progreſſæ, aut comeſis deuoratiſque patrimonijs decoxere, aut in vetere ære alieno obſtrictæ ac vacillantes fortunas ſuas conturbarunt, poſteris nihil præter luctum & querelas relinquentes. *Menſarum luxus inſania reſidet.* Sed ea veſania & profuſio paulatim, Dijs gratia, iam exoleſcit, poſtquā magnitudo famæ exitio eſſe cœpit, & exemplo docti ditiores, ad ſapientiora animos conuertere, & noui exorti homines ac Reipub. clauo adhibiti, parſimoniam inuexere, aut ad pecunioſam ſenectam (vbi egeſtas quouis flagitio deterior habetur) priorem animum adiungunt. Cæterum fieri poteſt, vt cum temporum vicibus, etiam morum vertantur: ſicut res mundanæ omnes velut orbe iactatæ voluuntur. De cōcertatione poculorum, & pergræcatione, dixi antea, ſed iſtud qualecunq. ſtudium, firmitatem

firmitatem corporis gladiatoriam, nō probrum exiſtimant. Illud vero medullis intimis hauſtum ſedet, quod Tacitus ſcribit, crebras inter vinolentos exiſtere rixas, quæ non intra conuitia ſtant, ſed ab hac iniuria ad maiora fit gradus, ita vt ſæpius vulneribus homicidijsque finiantur: mirum quoque inimicitias non indictas modo & apertas, ſed inſitas etiam ac veteres in compotationibus ceu Bacchi auſpicijs deponi in perpetuum, atq. obrui velut obliuione extinctas, hauſto vtrinque Philoteſio cratere, concordiæ firmamento, nefasq́. contrahere inexpiabile creditur, qui per pocula ſartam tectam eunt in gratiam fœdusq́ue abnuat. Parthorum gloriæ tributum fuit, antequam de Germanis Tacitus id prodidit, quod de rebus grauiſſimis in conuiuijs conſultarent, tanquam nullum ſit tempus quo animus meliùs efferatur intendaturq́ue ad cogitationes de rebus arduis, aut ſimplices cōprehendat. alioqui non dubitauit Poëta illud iactare, *Parthorum mos.*

γαςρὸς ἀπὸ πλείης βουλὴ καὶ μῆτις ἀμείνων, hoc eſt,

Conſilium ſaturo ſequitur præſentius aluo.

Nihil certe verius, non illo tempore magis, quàm hoc noſtro, quod propter intemperantiam potus, qua ſitim non depellunt, ſed quærunt, facilius vitijs ſuis, quàm armis hoſtilibus vinci queant vtrique, præſertim ſi indulgeas ebrietati ac ſuggeras (vt ipſe ait) quantum concupiſcant. Appianus abhorruiſſe priſcos Romanos pariter & Græcos a fœnerandi cōſuetudine refert, quod exiſtimarent illud genus eſſe quoddam cauponandi, graue, litium parens, & ſimultatum ſeminarium; quamobrem & Perſis fuiſſe exoſum, vt impoſturæ plenum mendacijsq́ue debitum opus ſcribit. At exercere fœnus & in vſuras extendere ignotum fuiſſe Germanis tradit toties iam nominatus ſcriptor, quod noſtris hominibus non ita multos ante annos notum eſſe cœpit, Ciſrhenanis Friſijs hactenus inuiſum; ſeruatur tamen in pecunia quæ faciendis nominibus occupatur, Calendarioq. deſtinatur, ne otioſa maneat, quincuncialis, ſed maiore ex parte, ſemiſſis vſura, quæ pro centū repræſentatis nummis, *Fœnus exoſum Germanis & Græcis.*

ſenos refundit. Vnciarium fœnus inter mercaturam facientes non ita pridem irrepſit. Rara in numeroſa gente adulteria inter Germanos agnoſcit Tacitus, & nos extra hunc numerum non ſumus: illic capite anquiruntur, hic multis coercentur grauibus, aut ignominia afficiuntur, quando deprehenſæ aut catamidiantur, aut corbi impoſitæ aquis merguntur, aut ligneam togam circumferunt. Proſtitutæ pudicitiæ non facilè maritus inuenitur, quamuis ætas, forma, opesque adſint. Virgines in manus virorum conueniunt, parentum vtrinque conſenſu, ſic maritum accipiunt, quomodo vnum in corpus vnamque vitam, quod in illis quoque ita laudat Tacitus, vt plus bonos mores ibi valere prædicet, quàm alibi bonas leges. Homicidium pœna eadem manet in deprehenſo, vel lata fuga, vel aſyli reuerentia exuunt, ſatisfactio non niſi vniuerſæ domus conſcientia & aſſenſu recipitur. quod olim extra religioſa delubra non fiebat reo cum proximis conſanguineis ſupplice in genua prouoluto, veniam pacemq. humiliter depoſcente, ac piacularibus ſacris inferijsque inſtitutis manes propiciante, atque ita cædis offenſam expiante. Monumentorum ſuperbum & operoſum honorem noſtri itidem vt Germani, tanquam defuncti hæredibus grauem, aſpernantur. Fatidicarum mulierum fidei addictiores ad ſuperſtitionis vſq. infamiam fuiſſe Germani produntur: è quibus vnius Chattæ vaticinio velut oraculari tripodi acquieſcens Vitellius Imp. matris funus maturando, regium nomen parricidiali piaculo polluit. Velledam virginé Bructeræ nationis fatiloquam & augeſcente religione Deam tantum non habitam latè imperitaſſe memorat Tacitus, ad quam non temerè cuiquam acceſſum patuiſſe, ex eiuſdem verbis liquet: quippe quæ edita in turri habitádi ſedem ſibi legerat, vt gliſceret auctoritas cœli ſiderumque vicinitate: delecto etiam e propinquis vno velut internuncio, qui Mercurij vicem obiens, effata reſponſaque Numinis portaret. Ab hac infamia nondum liberati omnino ſunt noſtratium animi, anicularum creduli oraculis, atque

Adulteria Germ. rara.

Homicidium, eiusq; expiatio.

Fatidica inter Germ. earumq; auctoritas.

lis, atque haud ſcio an bona orbis pars huic ſuperſtitioni obnoxia ſit; quod & de Mauruſijs teſtatus eſt Procopius: & hac tempeſtate Mauritani diuinatricibus mulierculis ita addicti ſunt, vt certam illis tribuant fidem, quæ dæmonum diuerſicolorum commercio deditas ſe vltrò prædicant, maioris fidei auctoramento: habentque velut pro comperto euenturum, quicquid illæ prædixerint; quamuis indigenæ ſapientiores earum auctoritatem eleuent, imò abrogent ac tollant, & *Tribadas* contumelioſo nomine appellitent. Aurimam inter Germaniæ numina recenſet Tacitus, quam ego *Alirunam* veriore ſcriptura & conuenientiore vocabulo nuncupandā autumo: (nam *Alioruna* apud Geticum ſcriptorem Iornandem acceſſione literæ deprauata eſt.) ſonat autem ea vox ſacram & fatidicam, compoſita ab *ali* ſeu *hali*, id eſt, ſacra: ſæpe enim negligitur, interdum etiam otioſè adijcitur à Latinis aſpiratio in barbaris vocibus: & *Oruna* ſiue *Runa*, quo ſignificatur in aurem muſſatrix, id namque ſonat Germanicè *Runen*, quod ſagæ & fatiloquæ pro more religioſè obſeruāt, vt veluti ex oraculi adyto profectum vaticinium certius fidei pondus accipiat. Certè Alirunis, quæ ſagæ fuerunt aut magæ, auctoritas non vulgaris olim fuiſſe cognoſcitur, quæ ſanguine humano extis've captiuorum, quos ipſæ iugularant, inſpectis, futurorum euentum prædicebant. Quod mulierum genus Vilimer Gothorum Rex ſedes fertiliores quæſiturus in exercitu ſuo quum deprehendiſſet, veritus cruentas illis manus inijcere, conquiſitas in ſolitaria & inacceſſa hominibus loca abegiſſe legitur. Illud corollarij vice adijciendū eſt, dubium mihi eſſe huic ne genti ſagarum, mandragora herba nomen dederit, an ab illa acceperit: ſiquidem Germanica lingua *Alrunam* in hunc vſque diem eam herbam appellat, veneficijs magicæque impoſturæ nomine infamem, & magorum portentis expetitam, niſi quis originem vocis deducat ab *Alp*, qua Incubum ſiue Ephialten lingua Saxonum intelligit, quòd fanatica iſta mulierum natio incubis vehiculum præſtare

Aurima.
Aliruna quid ſit.
Alruna Mandragora.

deteſtando flagitij genere putetur. Quod ad Religionem attinet, qua mentes hominum velut illigantur tenenturque præſumpto Numinis metu, Germani maximè Mercurium
Teutates. ſiue Teutaten coluerunt, Tacito teſte, ab humanis non
Hertus. abſtinēdo hoſtijs. Alij Germanorū *Hertum* Deum maſculino genere, *Tellurem* Romanis dictam, & ἑστίαν Græcorum innuentes, vel domus cuiuſque præſtitem Larem, quem
Tanfan. Heert/ hoc eſt, focū dicimus, ſignificantes. Nonnulli *Tanfanam*, cuius celeberrimum gentibus templum ſolo æquauit Germanicus Cæſar, vt Tacitus dicit, pro numine præcipuo habuerūt, non intellecto hactenus, vt exiſtimo. Videntur autem ſapientes viri religionis conditores voluiſſe deſignare genitalem originem & primordium rerum, ſeu primam principemque omnium cauſſam, Deum videlicet. Neque enim aliud eſt *Tanfana*, quàm initium & primordium, à *the* articulo, & *anfan* principiū, & per craſin *Tanfan*, quod hodie the anfang ſcriberemus, vbi barbaries magis oculatam ſe & altiore mentis indagine plus peruidiſſe, quàm Romana, ſi Dijs placet, ſapientia, oſtendit Deum ſub principij nomine colendo, qui fons eſt & principium mouendi, principij autem origo nulla exiſtit, quippe ex quo vniuerſa oriuntur, ipſum verò principium non aliunde naſcitur, nunquam id futurum, ſi vlla ex re alia gigneretur quod ſi nunquam oritur, ne occidit quidem vnquam, vt pulchrè diſſerit in Phædro Platonis Socrates, & ex eo tranſcripſit Cicero in Tuſculanarum primo. Saxones à recta colendi rerum auctoris conditoriſque ratione diuerſius ligneam columnam ſub dio poſitam, numinis loco habuere, fortaſſis innuere volentes Dei naturam affectibus inconcuſſam, rectam, nec in diuerſa nutantem, ad modum ſcapi columnæ; quam Irmenſeul nominabant, aut rectius Hermonſtal/ quaſi Luni Dei ſedes & habitaculum, facilis autem occaſio lapſus fuit apud imperitos barbaræ linguæ deſcriptores, ſeul pro ſtal ſcribentes.) Eſt enim ſtal receptum pro ſtabulo & habitatione: niſi mauis Hermonſtul/ hoc eſt, ſoliū & ſedem

Luni

Luni Dei: Per Lunum, Deum vniuerſi auctorem & vegetatorem innuentes, cuius beneficio cuncta incrementum capiunt atque augeſcunt, vnde manauit eorum opinio, qui Lunam exiſtimarunt eſſe ſidus ſpiritus, vti Plinius admonet, apud quem cap. vndecenteſimo perperam in patrio caſu Lunæ legas pro Lunam. Conſimilem ob cauſſam Celtas Germanos excelſam quercum coluiſſe, Iouiſque nomine indigitaſſe ſolenniter (id quod Maximus Tyrius de illis prodidit) crediderim. Pars Sueuorum, quæ præpotens erat Germaniæ natio, Iſidi ſacra factitaſſe memoratur à Tacito, cuius ſignum in Liburnicæ modum figuratum, peregrinæ religionis documentum dabat, ea ſpecie forta ſſis Lunam loquente, quæ dum in cornua ſinuatur, nauiculæ hinc in proram, inde in puppim accliuis atque aſſurgentis, figuram non male mentitur. Quin & Naharuali populi ad Hercynium iugum Lygijs, quos nunc Sileſios vocamus, vicini, Dioſcuros ſeu Caſtorem & Pollucem, Romana interpretatione Deos, *Alcin*, quaſi *Halgin*, & vt nunc dicimus *hailigen* hoc eſt, ſanctos, nullo peregrinæ ſuperſtitionis veſtigio coluere, vt refert idem Tacitus. Vandali *Vodan* & appendicè literæ, (quam Diaconus addit) *Guodan*, Mercurium ſua lingua dictum colebant, à quo nomine Mercurij dies videtur appellationem traxiſſe, quaſi *Vodans*, & geminato W loco G, Wodans dach, qui nunc Wonens dach molliore pronunciatione vocatur. At quod Batavi cum reliquis inſulis peculiare Dei numen venerati ſint, non certò liquet, niſi quod in Mercurium, vt eius cultũ ipſis receptum credam, magis inclinat animus. Quodcunque tandem habuerint, Annalium fidei credimus ſatis, precibus Wilibrodi cum ſyluis lucisque procubuiſſe, id namque traditur, aut certè inſtillata animis purioris religionis luce, ſimulachra dolabris ſublata, conuulſaque fuiſſe a populo, qui veri Mercurij, hoc eſt, paternæ mentis ac voluntatis interpretis, ſincerum cultum iam acceperat tradente illo. Non poſſum hic præterire morem ab Ethnicis tranſumptum, relinendi dolia muſto plena,

Plinius reſtitutus.

Vodan.

Mos relinendi dolia muſti. plena, vt Probus teſtatur (cuiuſmodi ferias *πιθοιγίαν* ab apertione cadorum nominat Heſiodus) quando idem nobis ſolenne ſit facere in præcidaneis ferijs D. Martini, quibus cados muſti reſignant. Illud quoque lepidè excogitatum eſt, quod geniali menſe, Ianuario ſcilicet, matronæ & nymphæ viris ac procis munuſcula mittunt: poſtridie Idus Ianuarias, qui dies Pontiano ſacer eſt, eamque actionem nominant Pont ſennen, quaſi dicas Pontiano xenia aut pondo mittere, rurſus viri prociqúe vxoribus ac nymphis eundem præſtant honorem, octiduo pòſt, idque nyten (quod arietare aut cornu petere ſonat verbi vim reddenti) vocant à nomine Agnetis virginis, quæ diem quoque illum ſacrum habet. Alluſionem in nominibus quæſitam laudarem, vt argutiuſculam, niſi in re ſacra licentiùs id fieri oppido improbarem. Eam enimuero conſuetudinem mutuati videntur maiores & Diuis tranſcripſiſſe à Romanis, apud quos Saturnalibus menſe Decembri fœminæ viris munera miſſitabant, vt hi viciſſim mulieribus ipſis Martij Kalendis, quas propterea, *Fœmineas*, Iuuenalis appellat. *Mos Batauis receptus.* Tacitus refert morem fuiſſe militiæ receptum inter Batauos, vt ducem delectum ſcuto imponerent, & ſuſtinentium humeris vibrarent: eius conſuetudinis veſtigium quoddam reliquum ſeruarunt gladiatorum collegia, qui diſtrictis certoq. amplexu ſinuatis enſibus vnum quempiam velut anteſignanum & ducem imponunt & geſtando in orbem vibrant. Quin & alium morem tradit Batauorum cohortibus vſitatum, ſi quando oppugnatio tentāda erat, & inuadenda mœnia hoſtium, tunc enim truci cantu, & patrio more nudatis corporibus ſcuta ſuper humeros quatere conſueuerant. Mos inoleuerat olim à priſcis (vt opinor) ſæculis receptus quaſiq. per manus traditus, vt feſtis diebus, ac profanis quoque, accincti gladiis minutis ac proinde diſtrictu procliuioribus incederent, quem Perſis etiam in vſu fuiſſe lego, & in vetere Græcia, antiquatum poſtea & reiectum ab Athenienſibus primis, vti locuples teſtis eſt Thucydides· ſed is quoque, poſtquam

à Gelris

à Gelris & Friſijs ſecura ſunt omnia, nec Martē illi ſpirant amplius, deſijt atque ex hominum propè memoria deletus eſt. Erant autem ij gladij lata lamina, leues, ancipites, breues, inepti ad punctim feriendum, ad ſolum cædendi vſum habiles, neque ad arattum & ſtiuam colonus abſque illis armis accedebat apud Goeylandos. Illud operæpretium eſt ſcire, ſingula Hollandiæ oppida, pro ſuis opibus & pro loci conditione, honeſtiſſimorum, quique opibus mediocribus inſtructiores ſunt, ciuium centurias in certas claſſes diſtributas habere, quos robora & neruos Reipub. dicere liceat, Sagittarios communi nomine appellant, ſiue illi baliſtis arcubuſque chalybeis ſpicula fundunt, ſiue acernos arcus ducunt, ſiue manuarijs tormentis ſclopiſque plumbeas pilulas ſpargunt. Quibus olim pro inſigni veſtis erat bicolor, adiecto argenteo emblemate, qui veſtitus honos eos à plebe ſecernebat. veſtitus plæriſque oppidis obſoleuit, emblematis alicubi durat. Horum quemadmodū apud Romanos euocatorum militiam fuiſſe honoratiorem antiquitus conſtat, quum ſingulæ ciuitates Principi in armis præſto aderant, delectu ex his habito. hi ſi exercitus mercenarius ducebatur, Triariorum locum tunc tuebantur. At nunc ſi vſus poſtulet, ad comprimendam ſeditionem, ad arcendam hoſtilem incurſionē armati adhibentur, vel ſi ornandus ſit Principis aduentus, vel noui inauguratio decoranda, tum verò honoratæ cuſtodiæ ac ſolennis vicem præſtant. Haud temerè inuenias maioris nobilitatis altricem regionem alteram, ſed plæræque familiæ, & quidem vetuſtiſſimæ, vel bellis abſumptæ, vel inteſtinis factionibus oppreſſæ interierunt, vel deficiente generis propagine in aliarum nomina tranſierunt, quam rem peculiari capiti deſtinaui. Vtitur Hollandia Duumuiris Capitalibus, qui cuſtodiam habent, in reos animaduertūt, cauſſas priuatorū hominum in iudicijs verſant coram Iudicibus, quos à certo numero Septemuiros vocitant: quorum alter in ciuitatibus intra pomœria ciuibus ius dicit, Prætorque nominatur, Sculcetum Carolus Magnus

Sagittariorū claſſes.

Schutterije.

Nobilitas Holl. magna olim.

Duumuiri Capitales.

Sculteto.

Magnus nouo indito nomine, Schultheys Francica voce dixit, velut noxæ debiti'ue exactorem, quòd & pœnas irrogare & multas expoſcere ab ijs qui deliquerint, ſoleat. Alter qui peregrinus eſt, & rur: (quanquam & intra portas ius illi dicere liberali cauſſa non negatur) cauſas audit municipum

Baliuus. & in agris degentium, quem Gallico vocabulo *Baliuum* appellant: is in iudicijs opera vtitur nobilium, qui colonias & prædia beneficiaria poſſident, & ex illorum Iudicum ſententia vitæ ac necis ius exercere poteſt. Quos autē Septem-

Scabini. uiros nominaui modò, vulgus Latinorum Scabinos vocat,

Schepenen. cuius ergo vocabuli a ſæculo & inſtituto vſq. Caroli Magni petenda eſt: etymon enim habere videntur, à Scaf hin/ à mera poteſtate illis tradita interficiendi atque è medio tollendi: id namque eſt hin ſcaffen. quæ poteſtas quia temporum vices ſimilem ferè promittút, vnde ortum traxerit, paucis hic repetenda eſt. Quum Carolus Magnus cognomine Veſtphalos ſubactos ſæpius, rebellando tamen refractarios, datam ſemper fidem violare animaduerteret, viſum eſt illi ex re fore ſi diritate ſupplicij exemplorumque terrore caſtigaret illorum proteruiam. Itaque iudices arcanos conſtituit, quibus ius ac poteſtatem animaduertendi in periuros aut temerariæ fidei reos, aut facinoris compertos, inauditos atque indefenſos, delegauit. Ea [illegible] & truculentia Veſtphalorum gentem in fide atque officio continuit, quum ſæpius in ſyluis magnates & non mediocribus fortunis viros ſuſpenſos perfractis laqueo ceruicibus vitam finijſſe cernerent, nulla accuſatione præmiſſa. Scribit Æneas Pius ad ſuam vſque ætatem continuatum fuiſſe illud iudicium, lecreti[illegible]sque ritus obſeruari, quibus criminoſos iudicant, & reos damnationis ſuæ inſcios vbicunq. reperti fuerint, ſupplicio affici, eosque Scabinos appellari, qui huic iudicio cum poteſtate præſunt, teſtatur. At noſtri Scabini ſiue Septemuiri cauſſas iudicāt, deductam in iudicium quæſtionem decidunt, quæſtionibus & tormentis adſunt, crimina excutiunt, denique vitæ necisque poteſtatem habent, ſed

auditis

auditis priùs reis. Habet eadem regio, vt eſt paluſtris atque eluuionibus obnoxia, ac propterea vti cogitur aggerũ obicibus e viuo ceſpite aut alga æquorea conſtructis, quibus tanquam firmiſſimis corporis ſui propugnaculis aduerſus amnes Oceanumq́ue ſe muniat, ea videlicet parte qua colles arenarios natura negauit, habet, inquam, chomarchos, ſic voco aggerum præfectos & curatores, quos promiſcuum vulgus Dijckgrauios / ceu aggerum Comites, qui ſedulam ſuis quiq. locis curam reficiendorum aggerum gerunt, ruſticis & colonis opus quotannis imperát, ſæpius colluſtrant, ex arbitrio & æſtimatione iudicum, firmitatem molium altitudinemq́ue exigunt, rebelles mulctis onerant, quòd publica ſalus ab illis pendeat, & è neglectu incuriaque hominum in diſcrimen venire poſſit ac periclitari. Quorum in numero ſunt præcipuæ ex omnibus dignitatis, ſplendidisq́. orti natalibus viri, qui Wilhelmi Romanorum Regis, aliorumq́ue Hollandiæ Principũ priuilegijs compluribus aucti, cum publica auctoritate præſunt aggeri perpetuo, qui Caninefates interſecat medios, ab Amſterlodamo Velſenum vſque pagum, vernacula voce ex re impoſita *Heimradi* dicti, quaſi domeſtici cõſultores, aut (vt ipſe Cæſar auguſtiùs interpretatur in ſuo diplomate) communis terræ cõſiliarij, quòd in commune rebus ipſius tanquam frugi & vtiles œconomi conſulere teneantur: quorum immutabile arbitrium & ſacroſancta auctoritas Regio diplomate non vno communita ſunt, quo inſuper ſibi ipſi & poſteris retractandæ reuocandæq́. voluntatis aut ſententiæ arbitriũ adimit. ij Septemuiri ſunt quidã ſeptenario numero conſtituti. quorum ad exemplum Sciedamenſis & Delphenſis tractus ſinguli Quinqueuiros aggerum tuendorũ curæ præfecerunt. Quod ad linguam attinet, ea Germanica eſt, Belgicæ commercio affinis, cuius dialectum atque idioma infectum deprehendas à propinquæ gentis vicinia, aut cõmercio: nam Traiectenſis lingua Gelricum ſpirat, quòd illis populis vſi ſint in bellorum ſocietate coniunctiſſimis & quotidianis,

[Margin: Dijckgrauẽ. — Heymradij Rinlandiæ a Wilhelmo Cæſ. priuilegijs honorati. — Heymraedt. — Batauus ſermo.]

quorum moribus non multum diſſident ingenia. Friſium ſermonem affectant proximè Enchuſani & Medenblicenſes. Brabantico accedũt Durdrechtani & Auſtralioris Hollandiæ incolæ. De Harlemæis Haganis & propinquis dicere licet cum Ariſtophane Comico:

Sermo vſitatus vrbis in meditullio,
Nec fœmininus, néve inſito agreſtior,
Linguam imbuit.

Holládica ingenia.

Venio ad ingenia, quæ producit Hollandia non infelicia neque ſterilia: quorum nonnulla niſi luxu protererentur obruerenturque, ac velut in herba interirent, aut niſi è medio ſtudiorum curſu retracta ad negotiationem & lucroſas artes, à Mercuriali ſaliua alienas, ſpem luderent atque abrumperent, poterant cum veteribus illis in dubiam certaminis aleam ire. In his ſine exem-

~~D. Eraſmus Roterodamus.~~

plo maximum illuxit clariſſimumque ~~D. ERASMI ROTERODAMI~~, qui multitudine operum Didymum Chalcenterum, ab inuicta ſcribendi patientia ſic nuncupatum, fermè æquaſſe putandus eſt, cuius ſcriptorũ numerus tria libellorum millia tranſcendiſſe, ſi Heſychio Mileſio credimus, memoratur. Certè vniuerſi propè orbis teſtimonio doctrinæ omnigenæ ac præſertim ſacræ lauream meruit, non ſine inuidia aſſidua eminentium comite, & quæ altiſſimis ingenijs adhærere durante vita ſolet, à fato conquieſcere dicta, cuius tamen ſcintilla rediuiua tanto poſt funus annorum interuallo necdum ſopitæ nuper ſe prodere cœpit. Ille fulgore ſuæ claritatis cæteris propemodũ tenebras obduxit: ex eo, quemadmodum ex Oceano amnes ſui curſus auſpicium accipiunt, minores quiq. in eruditorum numerum libenter nomen ſuum referunt, hauſere ſuæ inſtitutionis ſeminaria, ceu depoſito iſthîc tyrocinij rudimento. Ab hoc, quod cum excipi par ſit, vt inter duces Achillem,

Petrus Nannius Almerianus.

nomen memorabile ſtudio eloquentiæ acquiſiuit Petrus Nannius Almerianus, multis apud Louanium annis Latinæ linguæ profeſſione clarus: qui iniqua æmulatione, diffi-

Corn. Goclenij lau.

ciliore imitatione ſucceſſor datus Conrado Goclenio literatiſſimo

ratiſſimo & omnibus oratoriæ facultatis numeris propè perfecto viro, inuidiam apud multos excitatam extinguere non potuit: ſed dum literis ſacris in otio honeſto ſe mancipare, iam ſacerdotio opimo auctus, curisq. ergaſterij exolutus, cogitat, communi luce priuatus eſt. Protulit Amſtelrodamum Cornelium Crocum magna eruditi ingenij laude florentem, qui puriſſimam linguæ Romanæ elocutionem ſectatus, omne Terentij myrothecium, Ciceronisque arculas conſumere adnixus eſt, editis in lucem libellis aliquot pueritiæ accõmodis: ſed tetricitas ex atra bile aucta quiddam Bellerophontæum homini afflans, adhuc iuuenem extinxit. Eadem vrbs dedit Sartorium inſignem formandæ pueritiæ formatorem, ſimili prope morbo abſumptum, libellis ad puerilem captum perquam accommodis clarum, & poſthumis quoq. operâ doctiſſimi Henrici Iunij qui gener illi fuit, à plagio alieniſſimus, prælo traditis. Dedit Gouda Guilelmum Hermannũ, infelici ſæculo non infelicem ſcriptorem ac poëtam, luxu ante diem ereptum: quem laude ſua fraudandum non duxi, quòd vt ſummis admiratio, ita inferioribus merita laus debeatur. Vtroque & Poëtices & Hiſtoriæ nomine celebrari video Cornelium Aurelium eadem ciuitate ortum, quam obſcurè magis quàm malignè (vt arbitror) ſub Aurelij nomine deſignauit. Extulit Horna Iacobum popularẽ meum, qui Ceratini, Graio, quàm patriæ ſuæ, vocabulo appellari cur prætulerit, equidẽ ignoro. nam me non adeò pudet natalis ſoli, vt non multo malim, barbara patriæ voce, quàm centies benè Græcâ in linguam conformata dictione cognoſci. Docuit ille Louanij Græcas literas, quarum erat non minùs, quàm Latinarum ad miraculum vſq. peritus, rara modeſtia & virginali quodam pudore, Partheniæ cognomento Virgilium interuerſurus, ſi vixiſſet ille; qui Eraſmo libellum eruditum de ſono Græcarum literarũ dedicauit, Chryſoſtomi ſermones De dignitate ſacerdotali Latio donauit, & Dictionarium Græcum primus ſtudioſis dedit, Louanij in ipſo iuuentæ flore raptus.

Cornelius Crocus. *Ioannes Sartorius.* *Henricus Iunius.* *Guilelmus Hermannus.* *Cornelius Aurelius.* *Iacobus Ceratinus.*

Extulit Haga ſyluam felicium & poëſi natorum ingeniorum. inter cætera Saſbotos quis non nouit? patrē Iudocum & filiū Arnoldum, qui in Senatu Gelriæ, in principem conſeſſum, genitori ſucceſſit: quos rerum arduarum amplitudo, dignitas, & Reipub. intentiſſima cura, paullatim ab ijs ſtudijs auocarunt. Dedit eadem feliciſſimū & ab ipſis Muſis effictum ingenium Ioannis Secundi, cuius in poëmatijs omnes Veneres & elegantiæ Catullianæ renident, qui, ſi par contigiſſet à fatis ætas, Vmbrum vatē in Elegijs longo pòſt ſe interuallo reliquiſſet: cuius Baſia viuēt, dum baſijs amantium ora patebunt: cuius in exprimendis per ectypas imagines vultibus elegantiam & lineamentorum ſubtilitatem, cùm noſtra mirabitur, ſed non ſatis explebit ſe, poſtera ætas.

Iudocus Saſbotus. *Arnoldus Saſbotus.* *Ioannes Secundus.*

Proximus huic eſt, nec longo proximus interuallo, Ianus Douza, Nordouici Dominus, paululū extra iuſtos adoleſcentiæ terminos egreſſus (id quod honori carminis eruditi tributum volo) qui edito nuper in lucem egregio exigui libelli fœtu, in tantam excitatæ famæ opinionem irrepſit, vt non modò à Secundo ſecundi votum depoſiturus, multis etiam primam laudē ſit erepturus. Protulit eadem Guilelmum Fullonium, qui Comico argumento Acolaſtum, ſiue Decoctorem luſit tantâ elegantiâ, vt Comici numeros omnes expreſſiſſe creditus ſit. Tulit eadem benigna genitrix Guilelmum Cripium Senatorem, virum eloquentiæ laude clarum, & Poëtam argutum, lepidum, ac feſtiuum, id quod monſtrant edita eius aliquot epigrammata, & docebit pleniſſimè liber, quem apud ſe premit in molem abiturum, breuique, vti ſpero, pleno iam vtero erupturum. Neq. obliterari fama ſe patitur Hadriani Scorelij, è Scorelio pago geniti, cuius niſi molle, argutum, ac feſtiuum in poëmatijs approbauiſſet, & ſæculi oculos poſſe iudicaſſet ſuſtinere, operarum prælis non indigna eius opuſcula exiſtimaſſet Nicolaus Nicolaius ipſe Poëtarum Coryphæus. At ille dum Romæ ſe corrumpit, & reuerſus arentibus ſemper faucibus intempeſtiua ducit pocula, cum paralyticis artubus mentis

Ianus Douza Nordouices. *Guilelmus Fullonius.* *Guilelmus Cripius.* *Hadrianus Scorelius.* *Nicolaus Nicolaius.*

mentis ſtuporem accerſit,& venæ igniculos omnes obrutos extinxit in ipſa viridi adhuc iuuenta. Quid feſtiuius, quid mollius, quid ſubtilius primis illis Epigrammatijs, quæ olim dedit Cornelius Muſius? quāta cum Venere atq. gratia rident! ſed otij quodam genere ſegni, quòd cum monaſticis virginibus per ſummas opes attinetur, acris illa & benigna ingenij poëtici vena relanguit non parū atq. decoxit. Quantum Solitudini, quam ſcripſit, decoris acceſſiſſet, ſi poëticis quàm rhytmicis numeris eam exornatam dare (quod illi procliue factu fuerat) maluiſſet? recoquet fortaſſe, quod infœcundum effluere non ſinit, ſenium. Delphi præclara vrbs hunc genuere, & tenent. Celebratur & Egidius Delphus poëta ſimul & Theologus, ſed cuius ſcripta in manus meas nunquam venere. Accedit inter Batauos Cornelius Valerius profeſſor Vltraiectinus natione, quo viro, delitijs ſuis, fruitur Louanium, vtrique paginæ factum ingenium, in vtroque ſcribendi genere prope par, niſi quòd in pedeſtri oratione argutijs & docendi acumini proximior ſit, in ligata & aures ducit & frequenter ſublimis aſſurgit. Quid ciue huius Guilelmo Cantero doctius? quid diligentius? quid fœcundius? cui rectè à puero inſtituto, in re domeſtica lauta (quæ felicitatis partem auxit) genius proſper Gallici nominis doctorum omnium conſuetudine frui, eorumque penetralia perreptare ac cognoſcere muſæa dedit. Qua occaſione vſus adoleſcens, multiplici theſauro ſuum inſtruere penum potuit. Documento ſunt copioſi Nouarum Lectionum libri: Ariſtides conuerſus: Lycophron explicatus: Felicitatem in carmine Græcorum æmulam vel Syneſij hymni carmine redditi eodem docuerint. A quo nil niſi præclarum & abſolutum expectandum erit, ſi iuſtos annorū curſus Parcæ iuueni permiſerint. Vltraiectinus fuit & Giſbertus Longolius, ab illuſtri ſtirpe Langerackia nomen præ ſe ferens, annotationibus non indoctis, multæque lectionis iam tum ab adoleſcente editis in libellum de morum honeſtate notus, profeſſione Medicus. Hortenſius hiſtoriarum,

Cornelius Muſius.

Egidius Delphus.

Cornelius Valerius.

Guilelmus Canterus.

Giſbertus Longolius.

Lambertus Hortenſius.

ſtoriarum, Germanicæ & Vltraiectinæ, Satyrarumque ſcriptor, alibi nobis memoratus eſt. Superſunt & alia ingenia, qui (quod de Menandro dictum eſt à Fabio) iuſtiora poſterorum, quàm ſuæ ætatis iudicia conſequentur. Fuere & qui ſcientiarum dotibus clari, in ſuo quiſque ſcientiæ genere, honoris famæque apicem attigerunt, ſed aut ob ſtyli horrorem incultum ignorantur, negliguntúrve, cuiuſmodi fuit ille qui ſupremum rerum humanarum faſtigium Cæſareo patrocinio (cuius pueritiam finxerat) ingreſſus, Quodlibeta dedit: aut qui publico nomine conſcriptorum inuidiam, nominis ſui celebritate ſuſtinere coguntur, alioqui latebras facilè quæſituri in publico, aut currucarum malignum nomen euitaturi: in quo ordine ſunt qui collocarunt virum celebrem, Demoſthenici vitij lingua tenus affinẽ. Sed quis tandem inuidiæ obtrectationem effugere potuit vnquam?

Hadrianus VI. Traiectenſis P.M.

Cognata literis res eſt Pictura, quæ ars vt nobilis, Regibusq. expetita, ita olim etiam in primum liberalium gradum recepta, & quos poſteris tradere dignatur, nobilitans. In ea habet Batauia florentia aliquot ingenia, quæ neque poſſum, neque debeo ſilentio præterire. In his principem honoris ac gloriæ gradum aſcendit primus Ioannes Scorelius, pago cognomine, equini generis mercatu nobili, oriundus; pòſt Canonicorum collegio Traiecti adſcitus: cuius inſignia opera tota paſſim Hollandia magna cum admiratione pluribus in fanis ſpectantur, ſed quòd pulpoſos lacertoſóſque artus cum iuſta ſymmetria exprimant viuidæ imagines, vulgus profanum & ſupra crepidam ſapiens, minùs dignè de picturæ honore loquitur ac ſentit: vtcunque ſit, in coloribus auſterior eſt. Huius diſcipuli fuere Martinus Hemſkerckus & Antonius Morrus Vltraiectinus, vterq. magiſtro proximus, ſed ſuo quiſque (vt dicam) in genere, vterque inter primos nominatiſſimus, & penè alter (ſi liuor, qui viuis infeſtior à morte ceſſare ſolet, pateretur) Apelles; niſi quòd huic nomini, facto propior videatur Martinus, tum quòd parcus temporis diſpenſator nullum tam occupatũ habeat diem, quo non

Pictura.

Pictores præſtãtes in Hollandia.

Io. Scorelius.

Martinus Hemſkerckus.

quo non aliquid agens, lineam ducēdo artem exerceat, tum etiam operum multitudine, quæ infinita propè ſunt in omni genere, & penicillo ducta & calamo exarata, vt encauſtarum typis efformarentur. Vtriuſq. certè operum æternitas haud alium interitum, quàm vniuerſi excidium ſenſura putatur. Martinus in omni argumēti genere varius, inuentionis ſubtilitate nulli ſecundus, in exprimendo amœniſſimo quoque ditionis, conuallium, villarū ſitu, amnium & euriporum decurſu, velificantium nauium, aut mulis, vehiculis've vrbes adeuntium, aut ſolem petaſis defendentiū ambulationes, mirificè luxuriat. Morius confeſſione artificum in exprimendo ad viuum indiſcreta ſimilitudine vultuum filo, inque danda illis ſymmetria, palmam facilè adeptus, idque aſſecutus quod rarum in artis ſucceſſu inueniri poſſe exiſtimat Plinius, de Parrhaſio loquens, nimirum extrema corporum facere, ac deſinentis picturæ modum includere. Artifex operum fœcundus principalium, à quo quicquid fermè Regum & Primatum hæc habet ætas viuidè expreſſum eſt. Hos ætate ſuperior paulò præceſſit Ioannes Moſtardus Harlemo oriundus, qui circa minuta potiùs, vt illi coloſſicotera, triuiſſe ingenium videtur, manupretio in pedalem tabellam ſatis magno conſtituto: ars eius eluxit in venuſtate ac decore oris, comptu corporū, argutia vultus, capillitij elegantia, lineamentorum tenuitate, Protogenica fermè: viroris inimitabili apparatu, alio circa lucos, arbores, muſcoſos fontes, alio in veſtitu, cæteriſq. rebus. Antonium Blocklandium Monfortium extulit partu, pictorē non poſtremi nominis. Qui in repræſentandis venuſtè vultibus minimè durus, in reddendis hiſtorijs nulli facilè ſecundus audit, idq. loqui mihi videntur nonnulla quæ ſpectaui opera propè ſpirantia, ſolaque anima defecta. Neque ſua laude atq. gloria fraudandus eſt Theodorus Bernardus Amſtelrodamæus, inuentionis diſpoſitioniſque & eius Veneris, quam Charita Græci dicunt, gratia nemini libenter ceſſurus, vultuum imitator inſignis. Neque ſilentio prætereundus eſt

Antonius Morrus.

Ioannes Moſtardus.

Antonius Blocklandius.

Theodorus Bernardus.

Petrus Longus. dus eſt Petrus cognomento Longus, quem Pyreïco Plinij comparare iure, ſi non anteferre videor poſſe, qui ex propoſito, vt apparet humilia penicillo ſecutus, humilitatis ſummam adeptus eſt omnium iudicio gloriam, ac propterea ῥυπαρογράφυ cognomine cum illo pariter inſigniri, vel me arbitro, poteſt, vſqueadeo in operibus illius vbique relucet gratia quædam, expreſſo elegantiſſimè in ruſticanis puellis corporis filo habituque, obſonijs, oleribus, mactatis pullis, anatibus, aſellis, piſcibusque alijs, culinario denique inſtrumento omni, ita præter conſummatam voluptatem, infinita etiam varietate, tabulæ ipſius oculos nunquam ſatiant: quo fit vt pluris eæ væneant, quàm multorum accuratæ maximæque. *Guilelmus Tetrodius.* Habet Hollandia & ſculptorem marmorarium Guilelmum Tetrodium, quem nedum Praxiteli, ſed etiam toti propè Romæ nunc opponat. de quo in natali ipſi vrbe Delphis fuſiùs agam. Reſtát duo lumina artis non propriè encauſticæ, vt quidá putant, ſed quæ in laminis æreis & quouis è metallo ductilibus, auerſo cœli ſcalpríque tractu pingit iconas hiſtoriasque omnes, quas illitu atramenti cuiuſdam encauſtici, imò colorum quorumuis aduerſas lamellæ in gypſeis tabulis chartis've reddút. *Theudericus Volcardus.* Ii ſunt Theudericus Volcardus Amſtelrodamæus diuino homo ingenio, ſed fati aduerſi, & *Philippus Galleus.* Philippus Gallæus Harlemæus magiſtro illo, dij immortales, quanto ſuperior! niſi quòd inchoatam cum laude artem ille intermiſit; in hoc cum ſurgente ætate etiam artis gloria gliſcit.

CAP. XVII.

De Hollandiæ primarijs vrbibus, deq́; oppidis & municipijs.

IN ITIO ante deſcripta iura palabundi homines vago errore ferarum inſtar per agros diſperſi, tantum habebant, quantum manibus per cædes & vim poterant extorquere aut retentare, dum potentiores cupiditas, inopes fames, quàm fama virtutis, magis commouet. Illam belluinam vitam ad-

tam ad manſuetudinem & ſocietatis humanæ coniunctionem retrahere fabuloſus Orpheus & Theſeus, alijque conſilijs præſtantes viri aggreſſi, homines primò ad conuenticula contraxerunt, inde coniungere ædificia docuere, eorumque coniunctiones vrbes appellarunt, quod aratro circumducto ſanctos earum terminos fineſque præſcriberent. Eas antiquitas quo à prædonum maria infeſta habentium iniurijs eſſent remotiores, procul à littore condidit, ſi teſtimonium nobiliſſimi ſcriptoris Thucydidis non abnuimus. Tum deinceps quæ pecuniarum copijs affluebant, vel ad ipſa littora ſedes ceperunt, vbi muris ac mœnibus aduerſus vim tuti ſe circumſepirent, vel anguſtias terrarum vtrinque mari expoſitas (iſthmos nominant) occuparunt, partim negotiationis opportunioris gratiâ, partim vt finitimis vim parantibus faciliùs obſiſterent: priùs enim quàm piratica & latrocinia vigere & in gloriam trahi cœperat, vicatim Græcos habitaſſe idem ſcriptor locuples teſtis eſt, quando non ſpecioſæ vrbes, ſed vires & potentia æſtimabantur, præſertim in hoc gloriantibus Lacedæmonijs, qui muratas vrbes gynecæis, hoc eſt, mulierum luſtris comparabant, quod intra illas degener & imbellis ſuiſque diffidens viribus multitudo latibula quæreret. Idem Germanis quoque fuiſſe ſtudium ex Tacito liquidò deprehendimus, qui nullas illis habitatas vrbes, imò ne ſedes quidem inter ſe iunctas pati potuiſſe, ac proinde vicatim diſcretos diuerſoſq. ædificia collocauiſſe commemorat. Quin & Alemannos ſiue Sueuos ſcribit Marcellinus maluiſſe ſolum ipſum & territorium deuictarum gentium incolere, quàm earum oppida, quæ non aliter vitabant, quàm arbuſta quædam retibus tenſis circundata: propterea quòd liberis in campis, ſi ingrueret hoſtis, temporarium conſiliú de emigrando, aut de faciendis cœtibus capere poſſent, id quod incluſis intra mœnia vallumque negatum eſt, qui obſidionis pericula ac mala ſuſtinere coguntur, neque pugnam arbitrariam capeſſere, obſtructis eruptioni vijs, aut ſtatiuis oppoſitis præmunitiſque

valent. Nimirum veteres in animoſa iuuenum ac virorum virtute, haud in mœnibus videntur fiduciam omnem poſuiſſe, quòd exiſtimarent nihil iuuare turres & muros, vbi deeſſet animus & bello viuida virtus: ita vt rectiſſimè iudicarit Hippocrates felices eos qui cogitent viros eſſe regionum præſidia & munimẽta, non turres aut lapidea mœnia: neque minus ſcitè Lycurgus legiſlator dixiſſe proditur, non videri viduam mœnibus vrbem, quæ viris, non coctilibus laterculis ſit cincta. Quare meritò cuſtodiẽdus eſt memoria Alcæi Lyrici verſiculus decantatiſſimus, Ἄνδρες πόλεως πύργοι ἀρήιοι, quo ſignificat viros eſſe martias vrbium turres. Neque diuerſam fuiſſe cauſſam autumo, cur ſerò apud minores Friſios oppida condi cœperint, imò raras admodũ extitiſſe antiquitus in Hollandia vrbes & oppida muris circundata, aut vallis propugnaculiſque communita ex veterum ſcriptis intelligere ſatis poſſumus, quæ præſens ætas frequentia aduerſus vim comparata tutamenta numerare poteſt, vt pari ſpacio haud temerè plura vſquam videre liceat, quæ cum vrbibus recenſere hic fert animus, cùm vt decora atque ornamenta regionis exteri abſentes domi in Muſæo quiſque ſuo extra peregrinationis periculum moleſtiamque intueantur ac contemplentur, tum vt hi quos ſtudium peregrinandi detinet, quæ petant, quid inquirant, ad paſcendũ oculos ſimul & animos in numerato habeant. Solet autem illud ſtudium quod in luſtrandis vrbibus conſumitur, præſertim ſi ratio explorandi cognoſcendique populorum ingenia accedat, magnam felicitatis ſapientiæque partem addere, quod in Vlyſſe ſuo inter peculiaris operis initia voluit innuere Homerus, quaſi ſummo laudum cumulo beatus fuerit, qui multarum gentium vrbes luſtrarat & mores inſpiciendo perdidicerat. Habet vero Hollandia primarias vrbes ſex, tanquam matrices & cæterarum columina, quibus velut ex arce ſignum tollentibus, cæteræ ad obſequij vices ciconiaria quadam lege præſto adeſſe ſolebant: (quæ nunc obſoleuit conſuetudo) Eæ tunc fuere præpotentes

potentes & felices, quando ex earum arbitrio Princeps belli paciſque munia temperabat, hoſtilia vel ordi[n]abatur, vel finiebat; denique vtranq. paginam ſolæ faciebant, quæ nunc cum Ilio & Mileſijs, quibus ſtrenuitatis gloria quondam animos fecerat, viciſsitudinem rerum (vt in rebus humanis nihil diuturnum aut perpetuum Natura patitur) experiuntur, poſtquam libidini ius conceſſit, maiori ſummum rerum iudicium dij detulere: manet tamen honos & dignitatis gradus integer. Hæ quotiens ad Comitia vnà cum primoribus e Nobilitate (Ordines ſiue Status peculiari vocabulo honorificoque nuncupantur, ſiue ab auctoritate, ſiue quòd in potiorum conſilijs ſalus Reipub. vertatur atq. conſiſtat) conueniunt; indicuntur autem ea non rarò ob res arduas & profanis auribus ignorandas, tum verò ſtatos ſubſelliorum ordines ſingulæ adeunt, quos inter vt principē conſeſſus locum iure prærogatiuo Durdrechtani obtinent, ita quoque ſententiæ dicundæ principatum trahunt: proximæ dignitatis vices Harlemæis attributæ ſunt: tertiū ordinem vendicant ſibi Delphenſes: quartus penes Lugdunenſes, ſiue (vt vſus obtinuit) Leidanos conſiſtit: quintam claſſem ducunt Amſtelodamæi; ſexto loco Goudanis ſeruato. Id tamen obſeruatur caueturque religioſe, vt Nobilitatis primates, vt vetuſtate & ſtirpis claritudine antecellunt, ſedes ac dicendæ ſententiæ ius ſingulare priores occupent, antequam Magiſtratus occipiant. Cæterum vrbes atque oppida noſtratia & pagi haud otioſis ferme vocabulis inſigniuntur: ex illis plæraque à Dam/ qua voce emiſſarium ſignificatur, ſiue cataractæ clauſtrum, vt Rutilius appellat, quo mare vel excluditur vel admittitur, appellationem ſortita ſunt; nonnulla in Drecht/ de quo dicēdum mihi erit in Durdrechto; multa in Wijck/ de quo inferius mentio incidet; quædam etiam in Dijck/ quæ ab aggere dicta ſunt, exeunt. Inter ea quæ a Dam nominis ſortem trahūt, principem fere locum obtinet Amſtelodamum, quòd Amſtelæ riui non ignobilis, ac illuſtri Amſtelhorum proſapia clari emiſſario appoſitum, Dam. Drecht. Amſtelodamum.

 inde

Roterodamũ. inde nuncupatum conſtat. Roterodamum Rotæ ſiue Roteræ, vtrunque enim inuenio, in Moſam ſe exonerantis fluenti emiſſarium, originis ſuæ materiam agnoſcit. Sic vicinum illi Sciedamũ Sciæ profluentis oſtio, cui aſſidet, nomen acceptum refert. *Edamum*, ſiue rectius *Yedamum*, Yam riuum prætexit, eiuſque emiſſarium habet. à quo oppido diſiunctum ad tria paſſuum millia Monickedamũ nomen obtinuit à lacu vicino, quem aquagio emittebat. Sparendamum pagus Harlemo propinquus, nónne manifeſtum nominis ſui indicium profert, emiſſione Sparni riui, ſi non potiùs Spirneri (de quo paullò inferius dicam) in ſinum Tyum illic excurrentis per plura emiſſaria? è quibus vnum, quum neceſſariò reparandum, (quippe exeſis ac vetuſtate carioſis ruinoſiſque trabibus) nouoque operi iacienda eſſent fundaméta, viſum eſt altioribus ingenijs, ſi nouæ fabricæ latius ſolito os adijceretur profundiuſque, magno id futurum Reipub. commodo; nam præter exonerationem copioſiorem aquarum, quas amplioribus faucibus effunderet, nouo quoque portui viam pandi, quo nauigia maiora in vrbis ſinum penetrarent. Quod vt obtineretur, tentandum priùs aſſenſum Curatorum aggerum, (quos Cæſareo vocabulo Heymrados núcupari diximus) quo ſine inanem ſumi operam: deinde trahendos in parté impendiorũ, ſi fieri poſſet, atque emolliendos, qui Rhenolandiæ (ita vocatur vniuerſitas agrorum intra Rheni aluéum iacentium, cuius impenſis agger, qui Amſtelrodamum vſq. à pago Velſio tria milliaria longus pertendit, curatur ſuſtineturque) capita & conſules nominantur; qui in vtiliſſimum opus certam pecuniæ ſummam liberali cauſſa elargirentur. quod etſi factu perdifficile videretur, citiuſque e pumice aquam elici poſſe, delectus tamen ad id perſuadendum fuit Nicolaus Verlanius, qui Periclæa ſermonis vi atq. copia, alieniſſimos à numerando ita permouit, vt poſtulationi eius concederent, & in trientem prope impenſarum aſſentirent. Itaq. opus admiranda firmitate & pulchritudine, incredibili impendio, atque

Marginal notes: Sciedamum. Edamum. Monickedamum. Sparendam. Rijnlandt.

atque operarum multitudine egeſtis per machinas & tympana aquis,ſoloque prius diligenter fiſtucato,hoc ipſo tempore quo à nobis iſta euduntur atque elucubrantur, ciuitas Harlemenſis perficiendum curauit, per quod ingentes corbitas & celoces onerarias frumentariasque ad intimum & penetralem vrbis ſinum paſſis velis peruehi videmus.quam rem ne per ſomnium quidem progenitores noſtri vnquam ſperaſſent,vt ab ipſo vſque Oceano terras ambiente in vrbis ſuæ gremium merces,rei frumentariæ aceruí, aliæq́. ſtrues ſubuectarentur.Sic ſtudio & induſtria vnius hominis opus immortale conceptum,inſignem impendiorum deductionem ſenſit,afflicto minùs ærario,& ſingulari Conſulum diligentia ad colophonem perductum,manum extremam feliciter accepit. Non defuere tamen oblatratores,à quibus inchoatum opus conuitiorum aspergines ac mordaces ſales cum dentato riſu, ceu inutile & operæ irritum,pertulit. Hæc ſuo quodam iure dici à me expoſtulauit emiſſarium iuſtæ omnium admirationi expoſitum, dignum certè in quod architecti neruos ingeniorum contendant. Redeo à diuerticulo ad inſtitutum. Eſt & Sanerdanũ, vbi Sana eundem in Tyum ſinum exit, lacusque aliquot exonerat. Scaredamum non abeſt à numero Scaræ exitum patefaciens. Huc adde Maeſdamum, quòd vetus Moſæ alueus, nunc obſtructus,emiſſarium illic habuerit. Gyſedamum à Gyſæ alueo dictum. in eundem ordiné venit & Crabbedamum apud quem locum elix quidam à Rheno productus in Oceanum putatur defluxiſſe. Nunc vt faſtidiũ abſtergeatur deducaturque, ad capita Regionis ſtylum conuertam, inter quæ principatum ſibi vendicat Durdrechtum.

Anno 156. *Sanerdam.* *Scaredam.* *Maeſdam.* *Gyſedam.* *Crabbedam.*

DVRDRECHTVM.

DVRDRECHTVM iuſta veraque priſcæ appellationis lege ſcribendum duco, quod Grammatiſtarum vulgus ex vſu Dordracum hactenus ſcripſit, dicendúmque auditoribus inculcauit. Sed iſti nimis otioſè diſſimulanterque præ-

Durdrechtum eſſe dicendũ.

Drecht quid? teriuere ſilentio vernaculæ vocis natalem, quæ DRECHT vetuſtioribus Bedæ natione Anglo, & Sigeberto Geminiacenſi, aut quæ nunc inoleuit ſcriptura, Gemblacenſi monacho, pro oppido agnita fuit. Equidem apud maiores noſtros *Drechti* vocabulum idem ſonuiſſe exiſtimo, quod apud

Forum. priſcos pureque loquentes Latinos *Forum*, non tam quòd ius ibi diceretur (quod tamen in mercatibus inprimis exerceri conuenit; vt ſuum cuique tribuatur) vti vox ipſa ſpirat, quàm quòd eo merces comportentur, ceu in forum rerum

Forum quid? venalium. Quemadmodum ergo *Forum* videtur fuiſſe oppidum aut municipium mercatu celebre, quod oſtendunt variorum ducũ nomina, Forum Varronis non procul Mediolano, Forum Cornelij in Æmylia, quam Imolam hodie nominant, Forum Claudij, Tarentaſia nunc dictũ, Forum Liuij notum hodie, Forum Iulij, & Sempronij Forum, in

Duretus. Vmbris ciuitas: ita etiam Durdrechtum Dureti cuiuſpiam gentilitia nota inſignis olim viri forum fuiſſe conijcio, cuius in Annalibus noſtris ſed obſcura & exilis fit mentio. Ex eo-

Haeſtrechtũ. dẽ fonte manauit Haeſtrechti ortus, quod ad tria paſſuum millia Gouda diſſitum, nunc pagus, olim oppidum tribus (ſi vera narrantur) præſidiarijs arcibus inſigne binisque xeno-

Comites Buloſij. dochijs traditur fuiſſe, in ipſo fermè Comitatus Buloſij meditullio poſitum, inter Goudam & Scoenhouiam, quarum vrbium proprietarios fuiſſe Comites Buloſios certius eſt, quam vt ex hominum memoria longa dies id deleat, quorum monumenta marmorea Goudæ in ſacello ferreis

Pagi in drecht finientes. cancellis ſepto viſuntur. Eadem haud dubiè conditio fuit Moeredrechto, Papendrechto, Barendrechto, Swindrechto, & Slydrechto, nunc pagis in vicinia Durdrechti aut certè non procul diſiunctis. Eſt itaque nomen Dordraci reformandum, & quaſi cum ſene Pelia in cortina recoquẽdum, vt in vicem eius, Durdrechtum reponatur; quam ſcripturæ legem tuetur auguſtius iſtius ciuitatis ſigillum, cuius epi-

Sigillum ciuitatis Durdrechti. graphen hanc eſſe, SIGILLVM OPPIDANORVM IN DVRDRECHT, teſtatus eſt ſuis ad me literis Petrus Cor-

netius,

netus, olim ciuitati iſti à penſionibus. Illud verò obiter & veluti in tranſcurſu adijciendum putaui, in antiquis membranis me reperiſſe nomen inclytæ vrbis Thuredrecht perſcriptum in diplomate Henrici IIII. Imp. quod accidiſſe reor ex affinitate aſpiratæ th, cum media, d. Facies vrbis oblonga exit ad modum triremis: ipſa opulenta & copioſa, immò eorum omnium quæ in annonæ reique alimentariæ vſum venire atque expediri poſſunt, locuples quoddam penu eſt, fluminibus, vadoſo mari, ſtagnisque incredibilem piſcium volucrumque fœturam & copiam ſubminiſtrantibus. Vix alia vrbs toto Hollandiæ tractu magnificentiora habet, & Agrippinenſium fermè æmula ædificia, quæ cœlum propemodum culminibus feriunt: hypogæa & cellæ vinariæ, nunquam ſolem nocturnam've Lunæ facem admiſſura, arcuato opere fornicata ſunt. Templum habet magnificum, aris ſignisque pulchrè exornatum, & artificio arcuati operis quo concameratum eſt, meritò ſuſpiciendum, & collegio Canonicorũ celebre; de cuius fabrica quod narratur, quamuis putidiuſculum atque à ſomnio parum abhorrere videatur, quia tamen ante me chartis illitum video, ſilentio non prætereibo, fidei periculum penes auctorem relicturus. Ferunt enim virginem quandam Soterem nomine, ni fallor, tribus nummulis, eiuſdẽ cum Tityi iecinore naturæ, ſemper rediuiuis atque immortalibus, quos crumena nũquam detrimẽtum paſſura continebat, operas omnes impenſasq. ædificatæ ædis ſuſtinuiſſe: qua ex re nata inuidia auidas opificum manus in virginis necem armaſſe, ipſaque mox rediuiua cum percuſſoribus ſuis expiandæ nefariæ cædis cauſſa Romam petijſſe memoratur, ibique peractis votis religionem exoluiſſe, animam exhalaſſe, corpusque tumulandum dediſſe dicitur. Mirum ni Medeæ cuiuſpiam aut Sagæ veneficio, aut vera Luciani narratione aures ſaturare, tædiumque leuare voluiſſe videatur quiſquis eſt nugator ille, qui tam infeliciter legentium patientia & oculis abuſus fuerit. Vrbs iſta ius præfert priuilegiarũ, Stapulæ nomine dictum, quod

Vrbis ſitus & forma.

Durdrechtum ædiũ magnificentia nulli ſecundum.

Virgo Soter.

Soteris nummuli renaſcẽtes.

Stapula ius.

quod controuerſum diuq. litigioſum, firmiſſimis arietibus totiſq. Hollandiæ viribus oppugnatum, neruũ & adamantinum illius Reipub. clauum, vrget, cæteris ringi & Heracliticum illud relinquens, dum ipſa diplomate & longinqui temporis præſcripto beneficium pulchrè ſibi fœneratũ ad ſe trahit: ſed animorũ diſſidiũ diſſipauit, & quaſi prætexta ſagum mutauit Carolus Imp. arbiter & diſceptator cauſſæ interpoſitus. *Stapula quid?* Stapula autem vox barbara, & Latinis auribus auia, purè puteq. Gallicæ originis creditur, qua ſignificetur priuilegium beneficiariæ vrbi collatũ, ſiſtendi & ab inſtituto curſu retrahẽdi merces exoticas, quas negotiator importat, vt nimirum eo loco ſtabulentur (ſi ad vocis originem alludere licet) ac conquieſcant, quo venum proſtituantur quauis tandem conditione, niſi damnoſam venditionem cauſſatus, vel meliorem aliunde lucri auram olfaciens inſtitor vectórve malit recurrere vnde venerat, & vbi domicilium habet: quod illi integrum eſt & liberè facere licet, etiam non perſoluto ſtato portorio. Quòd ſi emptæ illic merces aliò deuehendæ veniant, haud temerè in alia quàm popularia nauigia merces recondi patitur ciuitatis ius. *Stapula Atrebat. & Middelbur.* Simile exemplum Stapulæ obtinet Atrebatum ciuitas, in vina Francica quæ plauſtris importantur. Middelburgo quoque idem ius in vina Hiſpanienſia, Luſitanica, & Gallicana conceſſum eſt. At Durdrechtum non in vnum genus, vina nimirum Germanica, quæ ſecundo Rheno Moſaq. deportantur, ſed in cerealia etiam quæcunq. ſemina & lignorum carbonumque ſtrues, & ſi quæ ſunt aliæ illius generis merces vectorijs nauigijs è Gelris Cliuijſque conuehi ſolitæ, ius ſuum extendit. Adde quòd huic ſoli ob principatum quem *Moneta Comitis nuſquã alibi cuditur, quam Durdrechti.* inter Hollandicas ciuitates tenet, honorarij loco & prærogatiuæ datum eſt, cudere monetam Principis auream argenteamque, quod nuſquam alibi quam hîc licet: deinde *Inauguratio Comitum Durdr. fit.* vt iſthîc Hollandiæ Comitum inauguratio fiat, nec alibi ſolenni ſacramento adigantur in mutuam fidem cùm Principes tum Ordines, ex quo cùm antiquitas, tum eius in Principes meri-

cipes merita æſtimari poſſunt, quorum beneficio in primariam dignitatis atque honoris ſedem prouecta aſcenderit. Hanc vrbem latè imperitantem atrox & miſeranda tempeſtas diiectis aggeribus auulſit à continente, quando ad centum propè millia animæ miſerrimo mortis genere extinctæ dicũtur, ſubmerſis duobus & ſeptuaginta pagis, præter villas & arces: ex quo in hunc vſque diem mari inſula circumluitur, ad modum Venetæ vrbis, niſi quòd ſpacium contractiùs hanc à continente dirimat, ad maioris baliſtæ iactum vna tantum ex parte, à duabus interuallum excedit decem paſſuum millia, quod nauigari ſe non patitur vltro citroq. niſi ex arbitrio æſtus marini affluentis aut remeantis. Incidit autem in annum ab orbe redempto milleſimum quadringenteſimum viceſimum & primum ea horrenda calamitas, cuius etſi ſecura, acerba tamen recordatio, hos à me numeros anni indices expreſſit: *Durdrechtum à continente auulſum.* *Durdr. quando ſit factum inſula.*

DVrdreChto I*n*CV*b*VI*t* VI*t atro*X I*n*CI*ta* V*ent*I*s*,
V*rbs q*V*a d*I*ß*ILVI*t prot*I*n*V*s ha*V*ſta* M*ar*I.

Eam calamitatem à ruſtico procuratam fama loquitur, qui vicini rebus inuidens, quîcum inimicitias gerebat, fundum illius aggeri maritimo ſubiectum eluuione maris abolere, aut ſaltem corrumpere cogitarat, ignarus ſecuturam poſt admiſſum ſemel mare aggeris perruptionem, multoq. minùs terrarum ſubmerſionem. Itaque peſſimo conſilio peſſimum facinus adiunxit: dicitur enim effodiſſe ſcrobem, per quam ceu colliquias mare exæſtuans, in fundũ prædictum corriuaretur immitteretur que; cuius impetus quum nulla ope humana ſiſti iam poſſet, latiſſimam terrarum hominumque ſtragem edidit. Cæterùm priuſquam à primaria iſta vrbe diſcedam, non poſſum quin corollarij vice adiungam, quod Coſmographiæ commentarijs prodidit Dominicus Marius Venetus, in Adriatico ſinu nimium otioſè deſultorieque noſtra hæc contemplatus, eam ab Antonino Pio Imp. putari conditam, & Benefactæ nomine inſignitam, nunc Dodranam dici. Quòd ſi teſtimonio veteris & *Submerſio territorij procurata per malum vicinum.* *Dominici Marij ſomnium.* *Benefacta.*

claſſici ſcriptoris auctoritatem iſte ſuam communiſſet, habeꝛetur illi a me magna & iuſta Reipub.totius nomine gratia,neque immerito: ſed quum proiectior apud me ſit & dilutior hominis auctoritas atque fides ob rerum exterarum ſummam ignorationem,quam in eo perſpexiſſe & docere quoque poſſe mihi videor,ſatis feciſſe me puto,exempliq́ ſatis dediſſe,ſi ſagacibus aliorum naribus hanc appendicis offulam obiecerim, ne quid ſtudio præteritum, aut ignorantia omiſſum cauſſentur.

HARLEMVM.

PROXIMA ordinis, vt confeſſus, dignatio Harlemææ ciuitati debita,poſtulat eam hoc loco dici,quæ inter cæteras omnes amplitudine facile ſuperior, ædificiorum cultu non poſtrema, ſitus amœnitate & cæli ſalubritate vel inter primas cenſetur. Eſt enim aër liber à lacuum mariſq́ue offenſa ac grauitate ſecretus, inter fructuoſa prædia, villas ſuburbanas, ſaltus vmbroſos, caſtella non infrequẽtia, pagos elegantes, agris editioribus perflatilis. Templum habet architectorum iudicio celeberrimum pulcherrimumq́ue opus, firmiſſimis innixum columnis, fornice laqueata ex inteſtina materia, quod ſpatioſo & quadrato imminet foro. Vrbem interlabitur amnis nauigabilis hac tempeſtate, poſt auctum

Sparnus amnis.

magnâ virium acceſſione lacum, Sparnus dictus à nobis apud Sparnodamum ſinus Tyi brachio accipi, quem Spirnerum conſona etymo veriori voce, dicendum autumo rectiùs,vt paluſtribus cannis, & arundinetis,è quibus Spiras, hoc eſt, calamorum radices, eſui gratas iuuentus colligit, denſum; atq. ita in Traiectinis diplomatibus ſcriptum inuenio, vbi de Eccleſia Spirnerwalt, quam Sparnowoudam nunc vocamus,à ſylua amni vicina. Hoc flumen è Rheno re vera corriuatum, tamen è lacu immenſum aucto ortum habere videtur: idẽ euntium redeuntiumq́. nauium continuo procurſu ac commeatu amœnum, incolarum vtranque ripam obſidentium oculos iucundo proſpectu paſcit.

Ante

Ante vrbem nemus eſt, à luco (niſi abeſſet religio) propter opacitatem non multum recedens, in promiſcuum vſum prodeambulationi, voluptati, delicijs, exercitijsq́ dicatum, ſeceſſus ſuos habens à concurſu profani vulgi, ac ſtrepitu ſeparatos, dignißima Muſis contubernia, vnde exulant cauponæ & Sileni ſtabula, nequitiæ officinæ & flagitiorum diuerſoria. Linearum telarum, quarum inenarrabilis candor & tenuitas byßi gloriam & pretium facile euincat, mercatu opificioq́ue ſat celebris vrbs eſt, neque minùs *villoſi generis pannus*, quos eadem apparat Italiæ Hiſpaniæq́ue mirificè expetitos, ob gratam leuitatem, & pertinacem eximij nigroris gratiam. Abeſt ab Oceano Britannico ad v. P. M qui marinorum piſcium genus omne abunde ſubminiſtrat: ad Euronotum lacus eſt ampliſſimus, verſus Aquilonē Tyus ſinus, vterque bene piſcoſus, ita vt opportunus mirum in modū loci ſitus exiſtat vndecunque, ſoli, cæli, & aquarum bonis circumfluens. Cuniculorum nuſquam ferme tota regione maior frequentia eſt. Cuius abundantiæ occaſione, ſedem hanc cōſtituendæ Academiæ, vbi Muſarum alumni & cultores in literato otio vixiſſent, legere & Cæſareo beneficio confirmare decreuerat Atrebatum Præſul, huius Eccleſiæ tūnc Curio: ſed vbi nonnullorum qui à literis alieni ad Reipub. clauum adrepſerant, animos auerſos à liberali cogitatione animaduertiſſet, deſtitit, ne apud ingratos atq. inuitos beneficium malè collocaret. Quod ad nominis impoſitionem attinet, haud in procliui poſita mihi ratio videtur, eò quòd omnes veluti conſpirabundi, vnoq́ue in ludo edocti pariter, à Wilelmo quodam Friſiorum Regis filio, quem mutilata conciſaq́ue voce, ſatis abiectè Lem appellant, nominis auſpicium traxiſſe vrbem cōtendant, vt Heer Lem/ hoc eſt, Dominus Lemus ſuo eam nomine dotarit. ſed iſta eorum paullo obſoletior abſurdiorq́ue videtur oratio, qui ad modum iocoſæ illius imaginis, quæ in cōuallibus ac montium iugis ludit (Echo appellant) extremā duntaxat vocis, Willem/ ſyllabam repræſentant: in quo iniurios atque

Thaerles meehout/ eſt boſch.

Vrijzeetilaken.

inexpiabili religione obſtringendos, & maieſtatis quaſi reos peragendos cenſuerim, non minus exquiſitè, quàm qui in publicam fraudem, Principis monetam attondeant atque accîdant. Quid enim illud eſt aliud, quàm Principis viri nomini illudere? Quis ignorat Nobilitatē hoc habere natiuum & peculiare, vt nihil ſtomachoſiùs accipiat indigniusque, quàm ſi de illis loquare contractiùs? multo magis ſi trunces mutilésve cum abiectione nomen, quum è diuerſo oneroſum potiùs, quàm breue curtúmve, ſemper amauerit, ad exemplum Luciani Neopluti, qui Simi nomen deſpuere, Simonidis amplexari cœperat. Quis non odoretur à bardo & ſalis omnis experte homine iſtud confictum? Quis vnquam tam malè feriatus nomenclator inueniatur, qui perſonæ nomē, ipſi ſtructuræ ac fabricæ velit impoſitum? Quis Philippopolin Inuictiſſ. Regis noſtri nomen referentem (quam Galli Philippe-ville, noſtra gens Philips-ſtatt appellat) Regem Philippum temerario auſu, præter Solœciſmi, quam incurſurus eſſet, notam, nominauerit? aut quis Mariæburgum, Dominam Mariam dixerit, quod ab heroina illa cui prouinciæ omnes pro rege agenti faſces ſubmittebant, dominamque appellabant, conditum fuerit? Itaque

Harlemæa ſtirps. rectiùs puto ſimpliciusque Harlemæorum (quos nominatim in Catalogo illuſtrium familiarum inter antiquiſſimos inuenio) ſtirpem è regio Friſiorum ſtemmate oriundam, tam oppido, quàm arci à ſe extructis primum nomen indidiſſe, circiter annum à ſalutifero partu quingenteſimum &

Arx Harlemæa. ſextū. Arx Harlemæa ſecundū canalem alueī qui Egmondam deferebatur ſita, quaſi ad perpendiculum rectâ Harlemum reſpicit, non procul Heemſkircha, ea fuit lapidea ē lateribus coctis, qui pedem Romanum adiecto quadrante ſinguli longitudine ſuperant, quincuncem craſſi, dodrantali fermè latitudine: quod murorum ruinæ firmiſſimæ etiamnum docebunt. Cuius diruendæ ſoloque æquandæ occaſionem dediſſe libido ac vis tyrannica arcis domini creditur, quamuis alij indomito nec vllis modeſtiæ aut legum

repagulis

repagulis coërcito populi in excidium Nobilitatis concitati furori vero ſimilius id attribuant: quando non vna arx id mali experta, ſed omnes propemodum velut immani procella ac turbine raptæ peſſum iuerint. Porrò arcis huius mentio ſuggerit mihi inſigne & dignum cuius memoria literis conſignetur facinus, inter rariſſima coniugalis amoris exempla numerandum: in quod diuerticulum ab inſtituto ſi paulìſper digrediar, cogitent lectores leuandi tædij gratiâ id eſſe factum. Etenim cùm loci dominus ob vim & effrænatam violentiam iuſtum omnium in ſe odium contraxiſſet, arctiſſima obſidione in arce ſua premi cœpit, quæ cùm in longius traheretur, præcluſa omni effugij ſpe, ac deficiente iam re cibaria in ſumma egeſtate atque inopia quum deditio pararetur, vxor ſingulare pietatis & amoris in maritum decus, ad eam pactionis cum hoſte formulam deſcendit, vt ſemel exportandi ſibi quæ chariſſima haberet facultas daretur. quo ex conuentione pacto confirmato obſeruatoque, coniugem bulgæ incluſum, adiuuante onus pediſſequa, extra arcem exportauit, neglectis charioribus vtenſilibus cimilijsque: pari cum laude efferenda cum Guelphi Baioariæ Ducis pientiſſima vxore, quæ poſt ſimilem obſidionem ad deditionem cõpulſa, cum Conrado Sueuo Imp. ad eas pacti leges acceſſit, vt ipſa nobiliumque vxores efferrent res quaſque pretioſiſſimas. Credente hoſte ſecuturam opum exportationem, viſum fuit fœmineum agmen, Principis fœminæ exemplum imitans, maritos ſuos de humeris pendentes, dulcia onera, ſubuectare, ac in ſinu paruos liberos gerere. Redeo ad vrbem noſtram, cui primam inuentæ iſthic artis typographicæ gloriam deberi, & ſummo iure aſſerendam aio, vtpote propriam & natiuam: ſed luminibus noſtris ſola officit inueterata illa & quæ encauſti modo inſcripta eſt animis opinio, tam altis innixa radicibus, quas nulli ligones, nulli cunei, nulla rutra reuellere aut eruere valeant, quâ pertinaciter credunt, & perſuaſiſſimum habent apud Magontiacum claram & vetuſtam Germaniæ vrbem

Coniugalis amoris exemplum memorabile.

Typographicæ artis inuentũ Harlemo aſſeritur.

primò repertas literarum formulas quibus excuderentur libri. Vtinam hîc incredibilem illam dicẽdi vim, quæ in Carneade fuiſſe perhibetur, voto exoptare poſſem, qui nihil defendiſſe vnquam, quod nõ probarit, nihil oppugnaſſe, quod non euerterit, dicitur; vt ſaltem refugam illam laudem poſtliminio reuocare, & hoc quaſi trophæum erigere poſſem, veri interpolator: quod ego non alio optarim, quàm vt veritas recte à Poëta vetere Temporis filia nuncupata, aut (vt ego ſoleo) χρόνου ἔλεγχος, tandem detegatur, quæque iuxta Democritũ, altiſſimo in puteo demerſa hactenus delituit, in apertum proferatur. Si glorioſum certamẽ ſuſcipere non piguit Ægyptios & Phœnicas de literarum inuentione, his Deo duce earum inuentum ad ſe trahentibus, quando tabulas θεοχαράκτους, hoc eſt, à Deo exaratas iactant: illis à ſe repertas Græciæ intuliſſe gloriantibus, quando Cadmus Phœnicum claſſe vectus, rudibus Græcorum populis artis illius auctor, eas commonſtrauit. Rurſus ſi Athenienſes Cecropi ſuo, Thebani Lino, eandem laudem vindicant. Palamedi Argiuo excogitatorum characterum gloriam Tacitus & Philoſtratus deferunt: vt Hyginius Latinorum Carmentæ Euandri matri. Si itaque controuerſam dubiamque gloriam cunctæ gentes ad ſe ceu propriam rapere non erubuerunt, quid vetat quo minus indubitandæ laudis poſſeſſionem, de qua per ſocordiã auitam exturbati ſumus, quaſi poſtliminij iure repetamus? Equidem non inuidia, aut maleuolentiæ ſtudio tranſuerſus agor, vt huic afferam, quod alteri derogem ac detraham. Craſſi impudentiã non imitabor, hinc Scæuolæ ſanctimoniam & grauitatem affectãdo, illinc prehenſationibus fauorem hominum eblandiendo: haud is ſum, corruptis arbitrijs planum agere non decreui, veritatem illam vnam perſpicuam, quam vti cæleſte Solis iubar, nulla nox, nulla caligo quantumuis alta obtenebrare poteſt, exhibiturus, quantum in me eſt, idque ſimplici ac minimè fucato orationis filo, quod illa amat. Quòd ſi optimus ille teſtis eſt, auctore Plutarcho, qui nullo obſtrictus

Literarũ inuentores primi qui?

beneficio,

beneficio,neque alterius addictus ſtudio, liberè quod ſentit loquitur & intrepidè, meum teſtimonium meritò locum habeat, qui nec mortuũ aut hæredes poſteróſve cognatione attingam,neq. gratiam aut beneficium inde expectem, qui quicquid huius feci,id totum ſepultis Manibus pietatis ergô impendi. Dicam igitur quod accepi à ſenibus & auctoritate grauibus,& Reipub.adminiſtratione claris,quique à maioribus ſuis ita accepiſſe grauiſſimo teſtimonio confirmarunt,quorum auctoritas iure pondus habere debeat ad faciendam fidem. Habitauit ante annos centum duodetriginta Harlemi in ædibus ſatis ſplendidis (vt documento eſſe poteſt fabrica quæ in hunc vſque diem perſtat integra) foro imminentibus è regione Palatij Regalis, LAVRENTIVS Ioannes cognomento Æditus Cuſtóſve, (quod tunc opimum & honorificum munus familia eo nomine clara hæreditario iure poſſidebat) is ipſe qui nunc laudem inuentæ artis Typographicæ recidiuã iuſtis vindicijs ac ſacramentis repetit,ab alijs nefariè poſſeſſam & occupatam, ſummo iure omnium triumphorum laurea maiore donandus. Is fortè in ſuburbano nemore ſpatiatus (vt ſolent ſumpto cibo aut feſtis diebus ciues qui otio abundãt) cœpit faginos cortices principio in literarum typos conformare, quibus inuerſa ratione ſigillatim chartæ impreſſis verſiculum vnum atque alterum animi gratia ducebat, nepotibus generi ſui liberis exemplum futurum. Quod vbi feliciter ſucceſſerat, cœpit animo altiora (vt erat ingenio magno & ſubacto) agitare, primumque omnium atramenti ſcriptorij genus glutinoſius tenaciusque, quod vulgare lituras trahere experiretur,cum genero ſuo Thoma Petro, qui quaternos liberos reliquit omnes fermè conſulari dignitate functos (quod eò dico vt artem in familia honeſta & ingenua haud ſeruili,natam intelligant omnes) excogitauit, inde etiam pinaces totas figuratas additis characteribus expreſſit. quo in genere vidi ab ipſo excuſa Aduerſaria, operarum rudimentum paginis ſolùm aduerſis, haud opiſtographis: is liber erat vernaculo ſer-

culo ſermone ab auctore conſcriptus anonymo, titulū præferens, Speculum noſtræ ſalutis. in quibus id obſeruatum fuerat inter prima artis incunabula (vt nunquam vlla ſimul & reperta & abſoluta eſt) vti paginæ auerſæ glutine commiſſæ cohærreſcerent, ne illæ ipſæ vacuæ deformitatem adferrent. Poſtea faginas formas plumbeis mutauit, has deinceps ſtanneas fecit, quò ſolidior minusque flexilis eſſet materia, durabiliorque: è quorum typorum reliquijs quæ ſuperfuerant conflata œnophora vetuſtiora adhuc hodie viſuntur in Laurentianis illis, quas dixi, ædibus in forum proſpectantibus, habitatis poſtea à ſuo pronepote Gerardo Thoma, quem honoris cauſſa nomino, ciue claro, ante paucos hos annos vita defuncto ſene. Fauentibus, vt fit, inuento nouo ſtudijs hominum, quum noua merx, nunquam antea viſa, emptores vndique exciret cum huberrimo quæſtu, creuit ſimul artis amor, creuit miniſterium, additi familiæ operarum miniſtri, prima mali labes, quos inter Ioannes quidam, ſiue is (vt fert ſuſpicio) Fauſtus fuerit ominoſo cognomine, hero ſuo infidus & infauſtus, ſiue alius eo nomine, non magnopere laboro, quòd ſilentum vmbras inquietare nolim, contagione cōſcientiæ quondam dum viuerent tactas. Is ad operas excuſorias ſacramento dictus, poſtquam artem iungendorum characterum, fuſilium typorum peritiam, quæque alia eam ad rem ſpectant, percalluiſſe ſibi viſus eſt, captato opportuno tempore, quo non potuit magis idoneum inueniri, ipſa nocte quæ CHRISTI natalitijs ſolennis eſt, qua cuncti promiſcuè luſtralibus ſacris operari ſolent, choragium omne typorum inuolat, inſtrumentorum herilium ei artificio comparatorum ſupellectilem conuaſat, deinde cum fure domo ſe proripit, Amſtelodamum principiò adit, inde Coloniam Agrippinam, donec Magontiacum peruentum eſt, ceu ad aſyli aram, vbi quaſi extra telorum iactum (quod dicitur) poſitus tutò degeret, ſuorumque furtorum aperta officina fructum huberem meteret. Nimirum ex ea, intra vertentis anni ſpacium, ad annum à

nato

nato Chriſto 1442. ijs ipſis typis, quibus Harlemi Laurentius fuerat vſus, prodiſſe in lucem certũ eſt Alexandri Galli doctrinale, quæ Grammatica celeberrimo tunc in vſu erat, cum Petri Hiſpani tractatibus, prima fœtura. Iſta ſunt fermè quæ à ſenibus annoſis fide dignis, & qui tradita de manu in manum quaſi ardentem tædam in decurſu acceperant, olim intellexi, & alios eadem referentes atteſtantesq́. comperi. Memini narraſſe mihi Nicolaum Galium, pueritiæ meæ formatorem, hominem ferrea memoria & longa canitie venerabilem, quod puer non ſemel audierit Cornelium quendam bibliopegum ac ſenio grauem, nec octogenario minorem (qui in eadem officina ſubminiſtrum egerat) tanta animi contentione ac feruore commemorantem rei geſtæ ſeriem, inuenti (vt ab hero acceperat) rationem, rudis artis polituram & incrementum, aliaque id genus, vt inuito quoque præ rei indignitate lachrymæ erumperent, quoties de plagio inciderat mentio: tum verò ob ereptam furto gloriam ſic ira exardeſcere ſolere ſenem, vt etiam lictoris exemplum eum fuiſſe editurum in plagiarium appareret, ſi vita illi ſuperfuiſſet: tum deuouere conſueuiſſe diris vltricibus ſacrilegum caput, noctesque illas damnare atque execrari, quas vnà cum ſcelere illo, communi in cubili per aliquot menſes exegiſſet. Quæ non diſſonant à verbis Quirini Taleſij Coſ. eadem ferè ex ore librarij eiuſdem ſe olim accepiſſe mihi confeſſi. Iſta dictare me compulit cupiditas & ſtudium defendendæ veritatis, quamuis illa odium ſui plærunque parere ſoleat: in qua tuenda potiùs quàm vt deſerere vadimonium velim, ad ſuſcipiendum odium paratior ſim ac promptior. Nam iſtud facilè ponent, qui rem ipſam ſincerè ac candidè indagabũt & expendẽt, tanquam in Critolai bilance appenſam: at Veritatis, quæ Dei imago quædam eſt, qui non libenter patrocinium ſuſcipiat, vix hominis appellationem mereri exiſtimo, cuius cura atque amore nihil cuiquam vel ſanctius vel antiquius eſſe debet. Tuendo veritatem & conſtabit ſuus vrbi noſtræ honos, in

ciue ereptam inuentionis pulcherrimæ gloriam recuperaturæ,& cadet eorum arrogantia, quos falſam alienæ gloriæ hæreditatem cernere non puduit,& quaſi deiectis de ponte ſexagenarijs alieni iuris poſſeſſionem ſuperbè vſurparunt. At vereor vt ſurdis iſta auribus canantur: vtcunque tamen erit,iuuabit me & memoriæ inuentoris & gloriæ vrbis pro virili conſuluiſſe,dum apud leues & veri incurioſos animos plus valet præiudicium opinionis (quod antea quoque teſtatus ſum) quàm cum ratione auctoritas. Quæ iniuria muſſitanda eſt & deuoráda parum lubentibus. Quanquam dolendum minùs foret eam laudem in clariſſimam Germaniæ vrbem,velut aliam in familiam, tranſiſſe, ſi non plagio,ſed recta ratione factum id fuiſſet. Verùm arbitror fatis volentibus hanc viam commodiſſimam viſam,vti citiſſimè ad nitorem ſuum ac perfectionis culmen perueniret inuentum illud, orbi ſale (quod dicitur) & ſole magis neceſſarium,nimirum in maiore luce hominũ,per ſtudia,magnatũ præmia,& honores (quibus artes aluntur) faciliùs emerſurum,vti accidiſſe res docuit,quàm in extremo orbis terrarum ſeceſſu quodam & recondito angulo, inter hominum priuatorum ſordes. Hanc vrbem ſequitur capti nouo conſilio Peluſij (Damiatam nominant inclytam Ægypti vrbem) gloria,cuius quum traheretur in longum obſidio, portum vrbis tranſuerſa catena ferrea inter duas validas turres munitum,vna atque altera holcade,quarum carinas & proras ſerra in crenatos dentes limata obmunierát,Harlemæi qui in ea expeditione militabant, obſeruato vento ſecundo atq. opportuno inuadunt,diffracta catena interiorem in ſinum penetrant,ſicque patefacto portu claſſi Chriſtianæ rei benè gerendæ occaſionem aperuerunt, capta deditaq. vrbe munitiſſima copioſiſſimaque. Cuius rei memoriæ ſempiternæ inſtitutum reor, moremque per manus in hunc vſque diem traditum obſeruat Harlemæa pubes, vt Calend. Ianuarijs (quæ an huiuſce ſtratagematis teſtes fuerint clam me eſt) nauiculas ſerratis proris inſtructas, imagineſque

neſque victoriæ argumenta, bacillis ſuffixas, in publicis ſupplicationibus circumferat. Certiorisque fidei teſtimonia ſuperſunt ex ære Corinthio tintinnabula ſeu æramenta bina, quæ in editiſſimæ turris faſtigio ſuſpenſa, arguto tinnitu latè perſtrepunt, à re Damiatica nūcupata. Hanc vrbem diuturna grauique obſidione, fatali quidem nobis & calamitoſa, ſed Hiſpanis obſeſſoribus perniciali atque exitioſa, ante biennium preſſam, famem obſtinata & inuicta patientia fortiſſimè tolerauiſſe; qua obſidione gentis Hiſpanæ prior fama bello inclyta extabuit inuiluitque, ferocitas contuſa, faſtus repreſſus, fidei periculū aditum eſt, opinio & exiſtimatio virtutis, quæ externis nationibus inuictam, nedum formidabilem illam fecerat, obſoleuit. Docuit enim Harlemum contra ciuium militumque concordiam, & conſpirationem animorum mutuam in tuenda patriæ libertate, nullas quantumuis magnas hoſtium vires quidquam poſſe, quippe quæ defenſioni inualida, tormentorum bellicorum, nitrati pulueris, reique alimentariæ copijs omnino defecta, nunquam tamen in hoſtium manus deditione peruentura fuerit, niſi per frumentatores, ignauiterne an perfidioſè ſui muneris oblitos, neglecta fuiſſet vrbis cura. Id tamen priuum ac ſingulare habuit, quòd palmam non precariam quidem illam aut dubiam, ſed genuinam ac certam iure ſibi vendicare poteſt, libenter aſſurrecturus ei honoris ergô cæteris ciuitatibus, neque vt olim Aiaci, debitum derogaturis. Niſi enim hæc ſe hoſtili Martis furori per initia oppoſuiſſet diuino quodam inſtinctu (neque verò temeritatem auſim vocare, quod publico omnium conſenſu tranſactum conſtat) bellique minas & apparatum omnem in ſe auertiſſet, certè Reſpubl. Batauica à cardine emota concidiſſet, dum reliquæ vrbes ſpectaculi diritate & exempli ſanguinarij (quod ab infeſto & ſuperbo hoſte tum expectabatur) ſiue edoctæ ſiue deterritæ, deditionē vltrò properaturæ fuerint, vt quas temporis ſpatium à communiendò & annona commeatusq. copijs ſe inſtruendo, clauſis vndiq. per gelu

præproperum aquis, excluſiſſet. Itaq. dum in longum trahitur obſidio, dum omni vltimæ crudelitatis exemplo præter fidem datam præſidiarius miles ſupra duo millia numeroſus ab Hiſpanis deletur, id effectum eſt vt vrbes communitæ fuerint, & ne qua vnquam ſe poſtea dederet, peſſimi exempli trucidatione deterreretur.

DELPHI.

SEQVVNTVR Delphi, non illi Apollineo oraculo, ſed Cerealis potus prima poſt Britannicum zythum laude, inclyti, & quidem tanto magis inclyti, quanto illi propter rei friuolæ, mendacis & vanæ exiſtimationem celebritate hominum magna floruerunt; at hi ex vſu & commodo ad corporis alimoniam vitæque miniſteria neceſſariò eam ſua induſtria gloriam quæſiuerunt, vt vix aliud poculum, quàm quod Delphorum cortinis concoctum fuerit, paſſim expetatur, adeò vt vix alio exotico zytho bona Flandriæ pars vtatur, & cum Zelandia potior Hollandiæ tractus: quæ res ingens operæpretium ciuitati & negotiationi momentum adfert, tot paſſim tabernariorum & cauponum millibus, ordini honeſtiſſimo coctorum ceruiſiariorũ (qui Reipub. illius neruus eſt & columẽ, & trientem fermè ciuitatis conſtituit) obnoxijs & tantùm non addictis nexiſque. Vrbi nomen dedit perpetuus foſſæ alueus, immenſa opera ac labore, ne dicam nunc impenſa, ceu ad perpendiculũ & lineam rectâ ductus, qui viam nauibus aperit ad portum à matre, vocabulo Delſhauen nuncupatum, vbi emiſſario in vaſtum Moſæ ſinum ſe exonerat. Opus eſſe Gotefridi Lotharingi, cui dorſi Nemeſis nobile Gibberoſi cognomen impreſſit, extra controuerſiam eſt, qui non abſque manifeſta tyrannidis repræſentatione Hollandia totũ fermè quadriennium poſſeſſa, nauali demum prælio, à Theuderico legitimo Principe ſuperatus, imperiũ iniuſto titulo occupatum amiſit. Is verò vt erat ſtrennuus bellator & cõſilij maturus, perſpecta loci natura, quam ſtabiliendis rebus ſuis peraccommodam

commodam cernebat, iaciendis eo loco vrbis fundamentis animum adiecit, & metatis finibus condidit ante hos annos fermè quingentos. Eadem poſt ſuſtentatam fortiter obſidionem, Alberti Bauari immiti imperio mœnia cum turribus demoliri iuſſa fuit, quæ poſtmodum recidiua ſurrexiſſe comperimus. Hæc eadem ceu quodam fortunæ excelſis inimicæ ludibrio iactata, anno CIↃ IↃ XXXVI. ante diem V. NON. MAII, luctuoſo, ſed fortuito incendio (quod igniti cineres, violento procellæ turbine rapti excitarant) miſerè deformata fuit, periclitata etiam in fauillas tota cadere atque conſumi. Verùm ea ſuis è cineribus veluti Phœnix, cui buſtum ſuum, vita eſt, ſpecioſior longè nitidiórque extitit, vt mirari deſinam aurum puriſſimum atque obryzum ignis experimento pulchrius emicare, ſiquidem vrbis facies quàm antè ſplendidior multo eſt, ædium prope regalium magnificentia cum paucis comparanda, quarum inteſtina materia & penetralia tanto nitore fulgent, ſic affabrè expolita ſunt, vt nihil adijci ad laudem poſſe videatur. Porrò quia memini Ciconiam vicem nutricationis parentibus ſenio grauibus rependere (vnde pietatis cultrix non immeritò dicta eſt à Petronio Arbitro, vnde etiam Ciconiariæ legis nata parœmia) venit mihi in mentem haud præterire ſilentio oſtentum, quod tunc temporis obſeruatum illic ex fide teſtis oculati, vnius ex Huterijs familia fundatiſſima clariſſimaque retulit mihi & ſcripto quoque conſignauit inſignis poëta Cornelius Muſius, Agathenſium Virginum Antiſtes, non indignum quod inter rariſſima exempla in poſteritatem tranſmittatur. Ciconiam à pabulatione reducem, quum flammas nido imminentes certo exitio pullorum videret, conatam modis omnibus eos grandiuſculos, inuolucres tamé, eripere medijs ex ignibus, tandem deſperata omni ope, & quaſi conclamata, paſſis alis in nidum ſe præcipitem dediſſe, pullisq. toto corpore obtectis incumbere viſam fuiſſe, velut depoſita vitæ ſpe vltro cum chariſſimis pignoribus mortem oppetituram. Miraculo rei & Anno 1536.

pietatis honori rem verſibus his conſignare placuit.

Candida & obſtreperis inuiſa Ciconia ranis,
Pignora ab ardenti viderat igne premi.
Eripiátne ſuos, & aperta pericula tentet?
Hinc ſuadet pietas, vita amor inde vetat.
Hanc luctam pietas generoſa diremit, & vrna
Eſſe eadem, & ſobolis vult Libitina ſuæ.
Iam minor Aſſyrium Phœnicem fama loquatur,
Viuere quæ buſto quærit, at iſta mori.

Delphorum ædes vetuſtior, quæ & primaria eſt, ad oſtentationis arcem nunc aſpirat, opere ſculptili, præcipuæ artis ara marmorea, cui non immeritò poſſe inſcribi Zeuxidis illud exiſtimo, Inuiſurum aliquem faciliùs, quàm imitaturum, à Delphenſi ciue, altero Praxitele, Guilelmo Tetrodio elaborata, qui conſumptis multis in Italia annis, nobiliſſimæ artis ignem, non in ferula cum Prometheo, ſed memori mente hauſtum conceptumque ad ſuos attulit: quod opus vbi viderit, deierabit opinor Auſonia, artis (cuius non omnibus apertas fores illa habuit hactenus) gloriam ad Batauos emigraſſe. Iamque auguratur animus, eandem Delpho laudis perpetuitatem manere, quæ olim Theſpias & Gnidum ſecuta eſt, vt diuini operis admiratores vndique fama ſit excitura, pari fermè omine, quo Gnidum Lyciæ vrbem multos nauigaſſe refert Plinius in copioſo illo Naturalis hiſtoriæ volumine, ſolùm vt videret ſignū illud Gnidiæ Veneris toto terrarū orbe illuſtre, Praxitelis manu elaboratū. Theſpias quoque (id Bœotiæ oppidum eſt) ita nobilitatas Cupidine eiuſdem artificis dextra facto, teſtatur Cicero, vt propter illud ſignum, etiam ſi non alia magnopere ſubeſſet cauſſa, Theſpiæ viſerentur. In quo ſculptore illud memorabile eſt, quòd quū domeſtica plærunq. ſordere, ſui exemplo abundè docuerit Protogenes, hunc ceu inuidia maiorem artis præſtantia cunctis admirabilem gratioſumque fecerit. Huic vrbi non natalem ſuum ſed threpteria nutritiaque debuit (dicendum enim id eſt, quando & vitia & venena noſſe publicè

publicè intereſt) hæreſiarcharum facilè coryphæus Dauid Georgius, humili atque abiecta ſtirpe editus vitriario patre, homo vt ingenio excellenti & ſubacto, ita rurſus malè conciliato, cuius in labris (vt olim Periclis) flexanima illa Suadela ſeſſitauiſſe credita fuit, vſqueadeo mentes hominum velut excantatas & abſurdis opinionibus imbutas, quo illi cunque placuiſſet, circumduxiſſe notum eſt, ita vt natura nimiũ prodiga cumulatiſſimè ſuas dotes in illud monſtrum effudiſſe cenſeri queat, vna atque eadem & venenorum & ſalubrium medicaminum genitrix. Lanificij & panni lanei textrinæ prima gloria penes hanc vrbem aliquando ſtetit, ſuperato Flandrico opere: vnde ex præcipua bonitate & artis præſtantia, pannus ibi factus, Delffs puyck / velut κορυφαιότατος eminentiſſimusque nuncupabatur.

LVGDVNVM.

NVNC offert ſe Leyda, vulgo ſic nuncupata, nulli facilè vrbium Hollandiæ nitore ceſſura; cui ſi antiquum, ac proinde illuſtre, propriumque nomen aſſeruerim, tam æquo patietur animo, quàm olim, quũ à Romanis impoſitum fuit, paſſa eſt. Lugdunum itaque dictum fuiſſe firmiſſimè aſſeuero, tribus adductus innixusq. certis argumentis, quibus explorari veritas ſolet: nimirũ indubitata ſcriptorum fide, linguæ vetuſtæ veſtigijs, & ſitu loci: quæ hîc probationis inſtrumenta in apertum proferam, Pindari conſilium etiam ſuperaturus, qui aduerſus ingruentis tempeſtatis metum gemina anchora nauim firmari iubet. Primũ omnium occurrit Antoninus Romani Itinerarij, vt libri titulus præ ſe fert, auctor, ſi non potiùs ille Marcianus ſit dicendus, quem Stephani Byzantij teſtimonio librũ ſcripſiſſe comperimus, cui titulus ſit alteri conſonus, τὰ ἀπὸ ῥώμης ἐπὶ τὰς ἐπισήμους πόλεις, hoc eſt, Itinera ab Roma ad clariora oppida: quem non abſurdè ſuſpicari licet Latinè fuiſſe tranſcriptum, nec tam ſuperuacaneam moleſtamque operam, inter grauiſſimas Imperij occupationes & curas, Antoninum ſuſcepiſſe credamus.

credamus. Is Lugdunum, & caput Germaniarum diſertè nominat; caput pro initio ſumendo, & per Germanias, primam & ſecundam Prouincias, de quibus alibi dictum nobis eſt, intelligendo: neque contentus nominaſſe, ex inſtituti ſui ratione à Lugduno capite Germaniarum, iter ad Albiniana caſtra, inde Traiectum, denique Argentoratum vſque perſequitur. Accedit teſtimonium Ptolemæi diligentiſſimi Coſmographiæ ſcriptoris, qui acceſſione vnius literæ Lugodunum appellat, (id quod in Græcis mirum non eſſe norunt, qui linguæ illius ſunt gnari) ſed ad diſcrimen Gallicani illius, addita voce, Batauorum; Græcè enim ita legitur, λυγόδεινον βαταβῶν. Sed de hac re plura, vbi de ſitu agemus. Iam verò nomen ipſum, ſi quis penitiùs examinet, & attentiore aure ſonos literarum, vt neruorum, exigat, Lugduni appellationem non multum à vernaculo ſermone diſſonare iudicabit. Lugdunũ enim quaſi Luycdunum appellatum videtur, quòd ex arenarijs tumulis ſeu collibus (quos θῖνας ſimili fermè vocabulo Graia lingua nominat) emicaret proculque ſe oſtẽderet claſſi è Britannia per Rheni oſtium, vtrinque talibus colliculis longo tractu clauſum, ſubeunti, ſiue quòd finis & quodammodo clauſtrum eſſet collium illorum, à Luijck quo clauſtrum ſignificatur; quamuis etymorum feſtiuus interpres Goropius noſter proſperitatis ſeu bonæ fortunæ tumulum hac voce denotari lepidè coniectat. Hac ratione è Luycdun, primò Leygdun, inde Leydun, mox Leyden / poſtremò etiam Leyen in hominum ore conſenuiſſe arbitror. Neque abſurda ratione, ab humilitate collium, duci poſſe videtur, quaſi Lege dijnen / quod Ptolemæi ſcripturæ aſſonat. Non diſſimile naufragium literarum paſſo etiam Lugduno Planci colonia, Galliæ Celticæ inclyta vrbe, quod corruptum mutilumque in *Lyons*, auribus obſtrepit. Non poſſum vllo pacto accedere Nouiomago, qui à Legione quam Romani præſidio illic poſuerint, nominis Leydæ auſpicium nimis extorta inuentionis lege trahit, quaſi ante appulſum legionis (vt demus nunc illic relictam)

lictam) nihil eo loco fuerit. nam obſoleta illa, ad vulgarem popularemque accommodata ſenſum oratio, longiſſimè vltra Gades exigenda atque exterminanda eſt, quæ à publico commeatu (vernaculum idioma Geleyd vocat) appellationis fontes reuocat: quaſi paratũ illic fuerit præſidiarium auxilium ad perducendos in tutum receptũ viatores, vltrò citroque commeantes, metu Luci ob vaſtitatẽ & horrendam ſolitudinem formidoloſi, quam ferarum immanium cubilibus latrocinijsque ſubſeſſorum infeſtam, & impetrabilis veniæ exſortem ſyluam & ſomniant fuiſſe, & nominatim vocitare non verentur. quæ conficta riſum etiam ipſi illi Craſſo, qui Agelaſtos dictus eſt, excutere poſſe putarim. adeò nullum tam impudens eſt mendacium, quod aſſertore careat. Neque vero videtur conſonum, ripam fluminis, quâ frumento grauis claſſis ſubibat, arboribus ita fuiſſe denſam, vt liberam ventorum auram velis non permitteret. Venio ad tertium, quo dubitatio omnis & ſcrupulus tollitur, fidesque antedictis adſtruitur, Loci ſitum, qui certiſſimus eſt index, (nolo enim mihi, vt olim Xenocrati iniurato, ſine documẽtis iſthîc credatur) qui amnẽ ducẽ ſequenti, iuxta Plautinum conſilium, viam commonſtrabit è Ptolemæi Coſmographico abaco, cuius dimenſionem qui ad calculum reuocarunt quàm cæteri accuratius, à Geſſoriaco Morinorum, nunc Bononiæ Gallicæ notiore nomine, non alij loco conuenientius quadrare iudicant: quanquam iſta ratio impoſuiſſe nonnullis deprehendatur, quos inextricabilis erroris Labyrinthus inuoluit, in quibus Bilibaldus irretitus, neque ſe explicare valens, Lugodunum nunc Septimontium, hoc eſt, Seuenbergum, nunc Goricomium, alibi D. Gertrudis montem, loca omnia vicina & quæ verum Lugdunum veluti circo ambiunt, diuinatione & coniectura (quæ adiumenta nimium lubrica ſunt & fallacia) auguratur. Neq. defuit qui in Germaniæ hypocauſtis, terrarum orbis & locorum ſingulorum mẽſuram initurus, ſi dijs placet, Stoflerinus quidam Traiectum eſſe Lugodunum opinatus eſt.

natus eſt. Cuiuſmodi hominum vecordiam mirari ſubit, qui, non ignari ſe libris ſuis, quos abortiendo publici iuris faciunt, proſtituere famam & exiſtimationem, vt tanquam edito in theatro aut plauſum mereantur, aut labem & ignominiam incurrant, tamen adeò ſupinè & oſcitanter de locis non paruo interuallo diſiunctis ſententiam quaſi ex oraculo proferát, ipſi quæ ſint inguinis & capitis diſcrimina ignorantes, vt cum Satyrico loquar: quaſi cumulate promiſſis ſuis (quæ ſolent eſſe magnifica) & hominum expectationi ſatisfecerint, ſi locum aliquem nominatim citantes, nonnihil ſaltem dixiſſe videantur. Sed quin calami fluxum cohibeo, atque ad illud quod per me corrigi peccatum nequit, conniueo? cur non potius inchoatam à me Venerem abſoluo? Itaque vt coronidẽ huic argumento imponam, & Antonini pinax excutienda, & horreorum ratio, cur item per tertium Rheni alueum, non autem per Moſam ſubuectatio frumenti obita fuerit, deq. Albinianis caſtris, enucleanda mihi erunt quædam ad confirmandam noſtram ſententiam facientia. Medium ergo Rheni oſtium, alijs tacitum, Plinio non indictum, cui vni manſit in hæc vſque tempora proprium amnis nomen, reliquis duobus velut emancipatis atque alienam in familiam tranſcriptis, olim Traiectum, inde Albiniana caſtra, poſteà Lugdunum (de quo inſtitutus ſermo cauſſæ cardinem exſpectat) prǽterlapſum fuiſſe, poſtremò in Oceanum effudiſſe ſe non procul Cattorum vico, nemo tam inuitis Gratijs litauit, qui nõ ſciat credatque; vel non conſulto Antoninianæ pinacis oraculo; quanquam illa planiſſime apertiſſimeque id declaret atque ob oculos exponat: quando & vetuſtus aluei ductus manifeſtum rei indicium ferat, qui licet aduerſo curſu placidus tamẽ atque adeò ſegnis, onerarias naues frumento graues e Britannia venientes accipiebat, vt inde præſidiarijs caſtellis, quæ tum horrea nuncupabantur, annonæ quantum ſatis eſſet, ſuppeditaretur. Ne verò commentitium quis exiſtimet, præſidia Romanorũ per Rheni ripam diſpoſita, horreorum nomen

acceepiſſe,

accepiſſe, audiat Auſonium Burdegalenſem, qui Rhenum alloquens in elegantiſſimo illo poëmate, quod Moſellæ titulo inſcripſit, eiuſque fluuij laudes ſe vberiùs olim perſecuturum pollicitus ita canit,

Addam præſidijs dubitarum condita rerum,
Sed modo ſecuris, non caſtra, ſed horrea Belgis.

Eodem vocabulo vtitur & Marcellinus hiſtoriæ libro 18. de Iuliano Cæſare loquens, quem cogitantem in Alemannos expeditioné, cò omnes curas intendiſſe memorat, vt priuſquam bellum inceptaret, ciuitates ante à Germanis Franciſque exciſas, mature receptas, communiret, addit deinde, *Horrea quinetiam exſtrueret pro incenſis, vbi condi poſſet annona, à Britannis ſueta transferri.* Credibile autem eſt caſtella in horreorú nomé cooptata commutataque, quum pax altiſſima & ſecurum à bellis otium perdomitis Germanorum gentibus, Belgicam teneret, vt Auſonij verſus indicant. Cur verò non Moſam ſubuectationis obſequio delegerint Romani, has cauſſas reperiſſe mihi videor, cum propter varias plurium inſularum incurſiones, Symplegadum more formidabiles, propter flexuoſos littorum anfractus, qui vario maris reciproci æſtui ſeruire & ventorum arbitrio coguntur magis, quæ tunc inſulæ Mattiacorum erant, & illud Batauiæ latus prætexebant, tum quod Moſæ vaſto ſe ore exonerantis impetus, mare faceret præruptius, maiuſque periculum oſtenderet, tum etiam quòd propter violentum proni amnis defluxum, naues parum promouerent ſuum curſum, ni operam darent Æolij flatus: quæ omnia in medio oſtio ſecundiora erant, præbente facilem appulſum leni fluento, & mollem ſubuectationem conciliantibus iumentis helciarijs, quoties reflaret, aut malaciâ torperent venti. Albinianorum quoq. poſitus, quæ ad decem millia paſſuum Lugduno diſſidere auctor Itinerarij oſtendit, atteſtatur clareq. loquitur non aliam eſſe vrbem. is verò interualli modus Hollandica (quæ Belgica ſeſquialterâ proportione excedunt) miliaria bina conſtituit, expedito

pediti circiter trium horarum ſpatio emetienda: quo loco caſtra fuiſſe Romana Albiniana nomine, extra cõtrouerſiæ aleam eſt, editiore in cliuo; regione, tẽplo, quod ibi viſitur, ſacrâ: quæ ante annos quinos vicenos recluſa inter effodiendum, lapidem quadratum retexit, cum hac inſcriptione, O ADELART. D. IIII. NON. AVG. Ea verò ab Albino quopiam cohortis præfecto nomen ſortita, niſi quis ad ſcripturæ periculum confugiens, Alpheniana (proximiore vocis origine cum vulgata nomenclatura) ſcribi debere contendat; vt nomẽ fortè traxerint ab Alpheno Varo Batauorum ductore, cuius meminit Tacitus lib. 18. his verbis; *Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis*. & in Othone Plutarchus, ἐπήγαγεν ὔαρος Ἀλφηνος τȣ̃ς καλȣμένȣς βατάβȣς: id eſt, Immiſit in gladiatorũ manum Batauos Varus Alphenus. Quæ teſtimonia eò adduxi, vt ſi cui probetur magis altera denominatio, habeat in promptu quibus ſe tueatur exempla. pagus enim, qui inſignis eſt hac ætate ceſpitum bi-
Alphen. tuminoſorum fodinis & mercatu, Alphen dictus eſt; quod ipſum non multum diſſentit ab Albino. facilis namq. deflexio eſt aut tranſitus ab Albin ad *Alfin*, inde Alfen/ vel meliore ſcripturâ Alphen. Fuit enim vetuſta & prænobilis Romæ Albinorum familia, quod Iulius Capitolinus in Clodio Albino commemorat. Sed hanc litem controuerſam indicaſſe contentus, nihil quidquam definio. Porrò ex fluminis & maritima opportunitate, portuſque vicinia, ingens commerciorum vſus & negotiationis momentum ciuitati huic accreuiſſe veriſimile fit, nondum obſtructo fluminis
Romæoburgũ. ore per arenariorum collium iniuriam. Vrbi adiacet Romæoburgum in hunc vſque diem, appellatum à Romanorum præſidio, vt prima fronte nomen præfert: locus olim Martiis viris, nunc virginum Veſtalium cœtui dicatus, varijs antiquitatis monumentis clarus, quæ magno numero eruta ante ſexagenos amplius annos refoſſis fundamentis fuerant, in quibus duo leonum ex ære conflata ſigna, cum Deæ Pallados hominibus illis ignoratæ ſimulacro, & nomiſmata

miſmata argentea æneaque Antonini, Neronis, aliorumque complura, quæ ſibi donata abſtulit Maximilianus Cæſar, anno CIↃ. IↃ. VIII. vnà cũ oſſibus giganteæ ſtaturæ hominis, cuius ſola tibia æquabat mediocris viri crus cum femore ad vſque inguina, cuius loricam humeris circumpoſitam, at ærugine adeſam diu ſe aſſeruaſſe teſtata mihi fuit cœnobij antiſtita, pia & cordata anus: quæ mihi etiam locum infamem illuſionibus dæmonum, atq. inde in religionem ſtolidæ turbæ conuerſum, digito demonſtrauit, in quo theſaurum hactenus intactum occultari & à nigrâ illâ dæmonum gente aſſeruari, cum præſente foſſorum noxa, perſuaſio vulgi mentes imbuit. Inter cætera cimelia ſaturi viroris gemmam (ſmaragdum vel certè iaſpidem fuiſſe ſuſpicio eſt) iuglandi nuci propemodum parem interuertiſſe Gaeſbecanus dynaſta ferebatur: phialam heminæ vini capacem, opus elegans, ſed figlinum, Hippolytus Friſiæ Præſes non ſine precibus obtinuit. Vidi illic & imbrices ita inſcriptos, EX. GERM. INF. Vidi & nomiſmata IMP. DOMITIANI GERM. COS. XII. item Neruæ, Traiani, Tiberij, Claudij Cæſ cum Cerere Aug. Anaſtaſij cum Victoria Aug. ex auro. Q. Curtij Ruffi, aliaque. Lampadem æneam, quadrifidá (quæ in quatuor veluti guttos exit vnde ellychnia flammam vomebant, & in quaternas columnas circinatum cœlum excipientes aſſurgit) iſthic repertam aſſeruat, & expreſſam operâ pictoris communicauit, vt hic apponeretur, Cornelius Nicolaus Aquanus, homo antiquitatis ſtudioſiſſimus, de quo & antè ſermo mihi factus eſt. Cæterùm eam arcem imperitum vulgus *Rodenburgum* nominauit aliquando, ab imbricibus tegulisque rubeis, quibus contecta fuerat. Lugduni media ferè vrbe in accliui vndecunque tumulo, editiore loco, Pyrgus extat, Burgum patria lingua vocat, circinato mœnium ambitu, fornicibus arcuatis, quem ab Engiſto, circiter quadringenteſimum à Chriſti natali annum, exſtructum, quum heros ille conſilio manuq. potens è Britannis victor domum rediſſet, ſunt qui chartis Et Burgh.

 prodidere:

prodidere: locum habitationi ineptum, quòd domicilijs careat, medium omne ſpatium pomiferæ arbores occupant. In eo puteus altiſſimus & peramplus viſitur quem credulum vulgus fabulatur cuniculum habuiſſe peruium ad armamentarium vſque Romanum propè Catuicum, de quo alibi nobis ſermo eſt. Quod commentum facile conuicerit tractus ille totus vliginoſus & pratenſis; qui vt eam ſubterranei cuniculi altitudinem admittere potuerit, vt per quatuor paſſuum milia ſubter Rheni alueum penetrarit, vero diſſonum videtur Ab hoc pyrgo Burg-grauij (quæ vox ſonat Pyrgi Comites) inclytum nomen trahunt, dynaſtæ potentes olim, proprietarij Lugduni Domini, quod imperium & ius penes Waſſenarios incolume ſtetit, cum Rhenani territorij (Rynlandiam vocant) poſſeſſione, telonijsque, donec anno CIↃ. CC. LI extincto Iacobo, Chriſtina filia, cuius tutelam occuparat Princeps, hæreditario omni iure exuta eſt. Lugduni poſſeſſionem (quæ ob cóciſas Comitis literas, iniuriæ nomine, adempta fuerat) beneficio piæ Principis Iacobæ, familiæ reſtitutam, recepit ad ſe Philippus Burgundus; à quo in Comitijs publice, intrepido & ad truculétiam compoſito ore, ius auiti dominatus repetere auſus eſt Iacobus Henrici F. voti inualidus aduerſus potentiorem, obtinuit tamen quædá iniquis, vt fit, legibus. Porrò ciuitas magnificis nobilium ædificijs pulchrè exornata eſt, habet terna Parochialia templa; in quorú vno, cui Cuſtodem dicatunt D Pancratium, Canonicorum collegium: in altero, quod Apoſtolorum Principi ſacrum, oſtenditur panis in ſaxum indutatus, qui capſulæ ferreis cancellis præmunitæ incluſus, ad teſtandam poſteris prodigij memoriam, aſſeruatur. Id ita habet. Anno ſuprà milleſimum 316. in ſummâ annonæ difficultate, ſororem opulentam altera egentiſſima in ſobole numeroſa flagitarat panis ſubſidium, ne fame interirent liberi; illa inficiatur ſe habere, ſanctéq. deierans Deum obteſtatur, vt ſi quid panis domi habeat, id omne lapideſcat. Quid multa? preces ſecuta dicitur certa oſtenti fides miraculo con-

culo confirmata. Habet eadem & plateas à cœni illuuie puriores, quàm ſint alibi priuatorum ædes: mediam Rhenus interluit: ager ſuburbanus braſſicas capitatas mole & ſpecie inſignes, aliaque omnis generis olera eximia lætiſſimo prouentu educat. Hanc natalem terram habuit Ioannes opificio ſarcinator, genere plebeius, veterator, ingenio ad omnia verſatili, retinctorum (quos Catabaptiſtas nominant) ſectæ caput, qui per integumenta diſſimulationis, arteſque tacitas cum inſignis facundiæ armis cõiunctas, ad fortunæ principalis regijque dominatus imaginem prouectus, iamque mortale faſtigium ſupergreſſum ſe ferens, Monaſterij (quæ inter Bructeros Weſtphalóſve copioſa & munita eſt ciuitas, Epiſcopalis ſedes) Rex nominari voluit; ſed quum libidinem à Nemeſi facinorũ impiorum vindice, annuo tempori præſcriptam expleuiſſet, dementis animi iuſtum ſupplicium dignâ pro merito morte exſoluit. quam rem in Annalibus copioſius explicabo. Suſtinuit hæc vrbs anno ſuperiore, qui fuit 1574, à natali Chriſti grauem & calamitoſam obſidionem ab Hiſpano exercitu, conſumptis fame peſtilentiaque ſeptenis oppidanorum millibus, cuius liberatæ ius omne diuinæ potentiæ tranſcribi meritò debet, ciuitate ex hoſtium faucibus mirabilem in modum ereptâ ac conſeruatâ, ad ſtagnantium aquarum (quæ Lunaris æſtus motu concitantur & creſcunt) incrementum, accedente Panici timoris occulto impetu, quo fortiſſimus quiſque ex hoſtibus perculſus & animos & vitam pariter amiſit, præcipitem in fugam compulſus, deſertis caſtellis omnibus.

AMSTELODAMVM.

NVNC ordo ſerieſque ipſa admonet, vt Amſtelodamo, niſi turpiter præuaricari velim, operam dem, cuius famam in illuſtri poſitam, vtrunque mundi cardinem tranſcendiſſe, quis adeò vecors qui non credat? Nomen illi ab Amſtela amne acceſſiſſe, tam indubitatum eſt, quàm quod maxime: quin & paruiſſe olim Amſtelijs, familiæ ampliſſimæ & imperioſiſſimæ

perioſiſſimæ conſtat. Emporium eſt longè celeberrimum, copioſum, viris pariter & opibus præpotens, in intimis ſinus Batauici faucibus poſitũ, præter naturæ munimentum, etiam operibus pro loci genio nõ inualidum, paludoſo minimeque firmo ſolo conditum. quæ cauſſa eſt cur ædificiorum fundamenta incredibili impendio iaciantur, adactis per fiſtucas trabibus arboribusque ingentibus, aut ſubſtratâ materiâ per ſublicas connexâ: putanturq. fundamentorum impenſæ ſubinde reliquam ſtructuram æquare, ne dicam excedere. Equidem exiſtimo nullum aliud toto terrarum orbe emporium frequentioribus claſſibus corbitarum & onerariarum nauium adiri, quàm Amſtelodamum; ita vt ad hanc Crotonẽ cætera emporia nihil ſint. Memini namque olim ad trecentas naues onerarias frumento alijsque Scythicis mercibus ac Cimbricis ſaburratas, intrà octidui ſpatium & appuliſſe, & onus magnâ ex parte expediuiſſe. Quaternis emiſſarijs opportune ductis vrbs interluitur, quæ ſordium colluuiem reciproco maris æſtu exonerant; aquarum, quæ ſilente plenâque lunâ aut tempeſtate augeſcunt, incrementum excludunt, nauibus tutiſſimum receptum præbent. Hanc vrbem Giſelbertus Amſtelius (in cuius ſtirpis fide & clientelâ oppidanos quondam fuiſſe prædixi) ante annos ducentos & ſexaginta plus minus, communiri propugnaculis, portis, turribus, pontibusque ſublicijs fecerat, extincto Ioanne Principe: qua re & ipſe inuidiæ incendio conflagrauit, & res oppidanorum in diſcrimen adduxit. Nam exaſperati eâ inuidia & offenſione popularium animi, & ceu ad reſtinguendũ commune incendium concitati, adiuuantibus Caninefatũ ſtudia Friſijs finitimisque, facile deiecerunt flammisque concremarunt munimenta aduerſus vim & furorem infirmiora, quãdo hæc, quantumuis ſint Cyclopica, accedat licet natura loci inexpugnabilis, furori Martio obſiſtere nõ valeant. Poſtea ad annum 1482. muro cingi cœpit. Hæc eſt illa Venus Anadyomene, quam ſalſis e fluctibus os exerentem comasque explicantem deſignare

Giſelbertus Amſtelius cõditor Amſtelodami.

ſignare voluiſſe videtur Apelles. Hæc tanta exterorum affluentia, ſuperiore tempeſtate ante fatalē iſtam temporum iniquitatem, inundauit, vt pomœria vrbis hemiolio porrectiora amplioraque facta, breui nihil vacui viſura fuerint, ſi rem ex vſu futuram Senatus iudicaſſet. Hæc eſt, quam iurè Belgica (facto ſemel atque iterum malignioribus præſertim annis rei periculo) *cellam penariam*, vti de Sicilià Cato ille ſapiens iudicauit, atque adeò *horreum ſuum* agnoſcat & vocet; quam rem Acroſtichide ſignaui, adiunctis laudibus tali emporio dignis, quam hoc loco non alienam duxi adſcribendam.

A *ureus, vt perhibent, quondam ab Ioue perpluit imber*
M *agnificis turgentem opibus Rhodon: horrea Romæ*
S *icaniam eſſe Ceres victuro munere ceſſit.*
T *orſit & huc oculos facilis Deus ipſe benignos,*
E *t me mactam opibus iuſſit, floreréq; rebus*
L *ætis: at circundor aquis, pigraq; palude*
O *bſita: roboreoq; ſolo ſtant culmina nixa*
D *epactis altè trabibus, ſurgentia cœlo:*
A *lternanſq; ſtatis vicibus maris æſtus aperti*
M *œnia ſubcingit, qua parte exotica puppes*
V *elifera inuectant onera, exportantq; frequenti*
M *ercatu, Heſperias quà ſe demittit in vndas,*
B *arbaraq; Eoüs pandit quà littora Titan*
E *xpedio, quos noſtra tamen non area verrit,*
L *egifera cumulos Cereris, genitalia dona.*
G *argara prouentu tanto non farris abundant.*
I *nferior fuerit, vel Momo iudice, mecum.*
C. *ontendat locuplete penu ſi Trinacris ora,*
Æ *qualeiſq; ferax non Africa ſtipat aceruos.*
H *orreum & agnoſcit me non malè Belgica felix,*
O *mnigenas vt opes, ſic vitæ alimenta miniſtro.*
R *ectè vt quis ſaturæ ſimilem me dixerit aluo,*
R *obore defectos ſuccum quæ didit in artus.*
E *ximiæ hinc adeò Cæſar me ferre Coronam*

V irtutis decus, ac munus ſpectabile iuſsit.
M atertem at linquo ſcribendi vatibus amplam.

Hic contubernij neceſſitudo nationibus omnibus ex æquo patet, de ea vt dici poſſit, quod de Hecale Callimachus Cyrenæus dixit, eam habere φιλοξενίης τέγος ἀκλήϊστον, hoc eſt, ianuam hoſpitalitatis nunquam obſeratam: hic enim videas ſtabulari Italos, Hiſpanos, Britannos, Scotos, Gallos, Sarmatas, Cimbros, Suiones, Noruagos, Liuonios, Germanos, & ſi qui alij Septentrionali ſub axe latent. Hæc forum eſt & inſtitoria officina Mercurij illius Lucrionis, qui virgâ ſuâ quam manibus gerit, mercatorum animos moderatur ac regit, hos ad præſentis emolumenti & expectati fœnoris vitam ab Orco reuocando, illos per iacturam & cum nominibus diſpendia, perque æs alienum ad Tartara demittit. Sed vt ignis beneficio bonorum quoddam copiæ cornu emergit, ita eodem nihil damnoſius eſt: ita eundem Mercurium ciuitas iſta & propitium ſenſit & infeſtum; nata eſt enim & creuit ſecundo illius numine, ſed eiuſdem artes & vafrities illam Gradiui furori obiecerunt, hinc inteſtinis ac furialibus odijs ſubditos aduerſus Magiſtratum exercendo, hinc factioſam & conſceleratam Retinctorum, qui Anabaptiſtæ vulgo audiunt, colluuiem (quæ ad modum pyxidis illius Heſiodicæ Pandoræ, malorum omnium mare in orbẽ diffudit) ad feralia arma, & nefaria latrocinia in exitium atque interitum florentiſſimæ vrbis comparata, immittendo, quando lucifuga illa gens, nocturnis cœtibus aſſueta & verè tenebrarum manceps dicẽda, armata per tenebras flagitioſorum atque facinoroſorum hominum cateruâ forum illiq. imminens vrbis palatium occupauit, auxiliariam eiuſdem conditionis & ſicariorum, quos vitæ prodigos cum egeſtate animus conſcius exagitabat, manum opperiens. Quo tempore mactatorum aliquot ciuium, & ex Conſulibus vnius Manibus, parentatum eſt occidione & ſupplicio conſceleratorum ſentinæ vrbis, & reſtinctâ conſpiratione, conquieuit incendium.

GOVDA.

GOVDA.

GOVDÆ in nomine idem fere vſuuenire video, quod amantibus ſolet, qui dum ſomnia ſibi fingunt, Tantali hortis frequẽter frui ſe autumant, fugitiuis ſcilicet bonis: quando hi à Goudâ aureâ quâpiam, ſi dijs placet, Phryne, loci dominâ, nomen ſumpſiſſe exiſtimant: illi ab auratis, ne dicam aureis bracteis lamellis ve, quibus turris inſigni glorioſæ magnificentiæ exemplo, & Romanæ æmulo, olim fuerit contecta; quando & Panthei templi ab Agrippâ exſtructi tectum laminis argenteis opertum fuerit, & Capitolij tegulas æreas Catulum inauraſſe prodiderit Plinius. Ego verò illam à Cimbrica voce Gow originem ſuam trahere arbitror, quæ & aggerem foſſæ ſiue aquagio obductũ, & ipſum quoque aquæductus alueum denotat. Situs eius eſt ad Iſelam, qui ab Iſala in quem Rhenus diuertigio Druſiano confluit, alius eſt planeq́; diuerſus, imò potiùs elix quidam ac diuerticulum fluminis è foſſa perpetua, per Traiectenſes Vianam verſus deducta, continuatum, quod primò Iſelſtenum adit, inde Monfortiũ petit, mox Oudewateram perlabitur tenui & vadoſo alueo, deinde Goudam præterfluit magno aquarum auctu copioſiùs, demum iuſto amni par è regione Iſelmondæ pagi (quod Iſelæ os, hoc eſt, oſtiũ ſonat) in Mærouwam decurrit, vbi exæſtuantis maris acceſſu augeſcit, ac ſæuientis pelagi in morem fluctibus ſurgens nauigia iactat, & quidem atrociter, præſertim vbi aliò ventus, aliò vndæ præcipitant. Vrbs eſt copioſa & rebus omnibus affluens, ob fluuij portûsq́; opportunitatem, quæ pylori vicem in corpore humano obtinet, quando intermedia intercipit quicquid Hollandia, Brabantia, Zelandiaque mutuis neceſſitatibus ſubmittit. Fundamenta eius iaci cœpiſſe ad annum à ſalutifero partu milleſimũ ducenteſimum ſexageſimum ſecundum, Annalium fides tradit. Arcem in ea, vt & Scoenhouiæ, extruxit Ioannes Buloſius Comes, permiſſu genitoris ſui Ioannis Hollandiæ Principis, inſtitutis

Gouv quid?

Mm 2 vtrobique

vtrobique telonijs portoria & vectigalia exacturis, laude, ſi dijs placet, cum Ariſtide communi dignandus, quem primum omnium Græcis, qui ad id tēporis ab oneribus eiuſmodi fuerāt liberi & immunes, vectigalia impoſuiſſe commemorat in Arcadicis Pauſanias. Ea arx admirabili fabricâ conſtructa vt tutiſſimum aduerſus pericula perfugium, deſtinata eſt per Hollandiæ Proceres atque Ordines tanquam gazophylacium & conditorium aſſeruandis diplomatibus priuilegijsque Principū Hollandiæ indultis. Nulla vſquam vrbium, propè dixerim cum fidei periculo, vel feliciora vel frequentiora producit alitque plantaria, non vicinis modò Belgis, ſed longè diſſitis quoque regionibus expetita, quibus & quicquid vacui ſoli intra murorum ambitum eſt, occupatum viſitur, ſed & ager omnis ſuburbanus, qui extra pomœrij coronam iacet, abundat, tametſi depreſſius ſit aquoſiusque ſolum omne. Templum haud ſcio an alibi ſpatioſius ſit atque amplius, quod anno quinquageſimo primo poſt ſeſquimilleſimū à Chriſto nato pridie Id. Ianuar. cœleſti igne conflagrauit, prodigio haud dubiè diuinitus facto inter arundineo tegulo conſtrata vndecunque tecta, quæ templum ambiunt, ſed intacta tamen à fulminis afflatu: quod ipſum magnificis operis atque impenſis reparatum indies, ſuperiorum temporū ſplendorem & amplitudinem obſcurat longiſſimeq. ſuperat. Forū habet auguſtiſſimum ouali propemodū ſpecie, cuius è medio, ceu centro, exiſtit Prætorium, iuri dicundo, habendo Senatui, obeundis vrbis munijs deſtinatum ædificium, cuius pars ima dicata macello, columnis ſuffulta, atque opere fornicato concamerata, ſingularem architecti vrbani induſtriam demonſtrat. Illud inprimis ſilentio à me præteriri nequit, quòd nullum totâ vrbe exſtet domiciliū, quod nō præterlabatur aquæ alueus, ita collicijs riuorum vndecunque diuiſa eſt, æmula propemodum in hoc Venetæ vrbis eiusque exemplum futura, ſi perinde vt illa aperto æquori opportuna eſſet atque pateret. Hactenus maiorum (vt ita dicam) gentium ciuitates, Hollandiæ

landiæ columina, ſtylo vtcunque depinxi, præcipua obſeruationis lumina complexus, viam quandam ad reliquá hiſtoriæ cognitionem, quæ in ſecundum tomum reijcitur, lectoribus pandens, & veluti facem præferens ſubſidiariam, diuerſo, quàm Nauplius, conſilio, ne in Caphareios ignorationis ſcopulos incurrant. Nunc ad minorum gentium oppida, muris pomœrijsque clauſa, inde ad municipia, quæcunque Hollandici iuris cenſentur, bonis auibus accingor, à Ciſrhenanis Friſijs ſumpto initio, inter quos prima occurrit Enchuſa in extremâ quaſi ſpeculâ Hollandiæ poſita, vnde tempeſtas, ſi qua à Cimbris aut Friſijs Tranſrhenanis nunc amicis & ſocijs fœderatis (quod expectandum non eſt) ingrueret, proſpectanda foret.

ENCHVSA.

ENCHVSA nomen à ſingularibus ædificijs, quæ rara principio, in vici modum, poſt denſiora accreuerunt, accepiſſe autumant: id namque ſonat, Enckel huyſen. Oppidum eſt elegans, naturâ loci munitum, maris furori obiectum, quem in extremo terræ margine ſitũ deſpicit, opibus quas mari peperit fortunatum, lateritijs pleriſque domicilijs ornatum, paucioribus ligneis, ob incendiorũ periculum, quæ ſemel iterumque olim experta metuit. Conſtat ex Annalium fide circa annum ſalutis CIϽ. CC. LXXXXVII iniecto igne per Herculanum Heroëm & Puteanum hoſtiliter inflammatum conflagraſſe. Muro cingitur & turribus, niſi quâ Friſiam proſpectat, vbi inexhauſtis ſumptibus agger per mare ductus ex algâ, materiá ad repugnandum mari conuenientiſſimâ, in ſpeciem portûs, capaciſſimum alueum recipiendis onerarijs nauibus includit. Eſt & alter portus nauigijs, cui turris valida imminet, in quâ elogium extat diſticho clauſum à me tum puero, in marmore inciſum, quod memoriam ſeruat inſidiarum à Carolo Gelriæ Duce comparatarum, ad inuadendum opportuniſſimũ inquietandæ Hollandiæ portũ, ad annũ à ſalutifero partu CIϽ IϽ. XXXVII.

Enchuſæ etymon. *Enchuſa incendium.* *Portus nouus.* *Alter portus.* *Enchuſa inſidijs per Gelros tentata.*

obſeruato accommodo gerendæ rei tempore; quando plæraque omnis iuuentutis & ciuium pars nauigando occupata abeſt, immiſſâ ad id tentandum per duas naues cohorte expeditorum militum, ſubſecuturis mox alijs, ad primũ collucentis flammæ edendum ex conuento ſignum. Diſtichon haud otioſis à me verbis expreſſum, vt ibi legitur, & literis numeralibus, ita habet.

EnChVſaM InſIdIIs taCItIs ſVb noCte ſILentI
obrVere adnIXa eſt CeLrICa perſIdIa.

Sal factitius apud Ench. Oppidum iſtud factitij ſalis gloriam affectat, numeroſis admodum longo ſecundum aggerem tractu exſtructis extra *Zoutketen.* mœnia *tectis Salarijs*, in quibus ſtrues ſalinarum aggeſtas videre eſt, ſudantibus noctes dieſque operis. Oppidani homines gnaui & induſtrij ex Armoricis ciuitatibus ſalem, ſed aſperum & pullum, corbitis deuectum, cortinis amplis excoquunt, affuſa marina, quæ nonnihil inertem mitemque guſtui ſalis ſaporem corrigendo exhibet, ac candorẽ menſis cibiſque gratum arte cõciliat, quamuis ex atro fumo, quem ceſpitum bituminoſa materia euomit, tecta tota fuliginem denſam & atrorem imbiberint. Noſtra enim regio tametſi opportuna habeat cataractarum clauſtra, quibus ſalſæ maris vndæ commodè admitti queant, vt fieri ſolet in Italia Gallijſque, deſtituitur tamẽ acribus illis æſtiui Solis feruoribus, quorum pernece ſſarius ad durãdos latices vſus requiritur, vt in coagula concreſcant cruſtæ glebæque ſalis, aut in minutos grumos ſiccentur. Ab his diuerſum conficiendi ſalis *Salis conficiẽdi mira ratio.* morem apud Hermunduros (qui Cattos, vnde nobis origo, pepulerunt) receptum tradit Tacitus, quo ardenti arborum ſtrui aqua infuſa denſabatur & igne concreſcebat, pugnâ quadam elementorum ignis & aquæ. Quin & maiores noſtros accepi in peculio ſuo, hoc eſt, genitalibus terris, ſalis na- *Salis confectio vernacula.* tales coluiſſe diligentiùs, antequam corbitis aperto Oceano Armorici & Hiſpaniæ frequentari cœperant, tum namque *Salinarũ inuentor.* è glebis vſtis & in cineres verſis opimo quæſtu ſalem conficiebant, non ſalo, nõ ſalinis (quarum inuentum Anco Mar-

tio tribuitur) vſi, & in adiacétes regiones huberrimo compendio eum deuehebant, qui aqua affuſa ſplendidus nitebat, Siltſout popularium idiomate dictus, quòd è glebis ſalſilagine imbutis arte extractus eſſet, ad quem quæſtum ita plæriq. paſſim callucrant, vt agrorũ ſumen omne (quippe in ſumma eorum vilitate) exhauſerint, vnde multi natum augurantur quòd ſolum infinitis in locis redditum ſit depreſſius humiliusque. Adde quòd è bituminoſis ceſpitibus ſubterraneis (quos alibi Darias vocari admonui) cinefactis, ſalſaque perfuſis, ætas auorum elicuiſſe cognoſcitur, quæ nunc ars exoleuit, & in deſuetudinem abijt, ob affluentem ſalis copiam, quam Galliæ Hiſpaniæq. ſubminiſtrant. Hoc oppidũ Neptunium iurè dici queat, quòd fatali illâ & haud ſcio quâ immutabili ſempiterni ordinis lege, maris quoddam imperium & claſſium agitauerit, propitio Caroli Cæſ. & Philippi Regis ſtudio atque fauore, quando vterque non alijs temerè nauibus vitã ſuam, hic in tranſmittendo Oceano, ille in ſuſcipiendis expeditionibus, commiſerint. Atque hinc felici augurio cœruleum ſcutum (vti Sex. Pompeius eiuſdem coloris paludamentum ſumpſiſſe cum Neptunij agnomine legitur) cum duabus ſtellis inter haleces interiectis, vice inſignium præfert, quod halecũ modo maria ſulcet, non ſine certâ vtriuſq. poli & ſiderum curſum moderantium cognitione. Ab Enchuſâ Hornam rectâ iter ducit.

HORNA.

Horna duûm milliarium interuallo diſſidet ab Enchusâ, genitale mihi ſolum; quæ vnde nominis auſpicium traxerit, liquidò diſcere non potui, quare pro vero atq. explorato non ſum adſcripturus, ne primordium auguſtius fortaſſis extudiſſe patriæ magis amor, quàm rei veritas videatur, quando improbi id eſſe hominis puto, mendacijs fallere atque illudere, quo in gratiæ ciuitatis opinionem irrepat. Crediderim tamen à ſinuoſo portu & oblongo in modum cornu incuruati (cuiuſmodi portũ ab eâdem ſpe- *Hornæ etymon.*

eie etiam

cie etiam Græci *κέρας* atteſtante Moſchopulo nominant, & *cornu portûs* Cicero, ſed paullò diuerſiùs dixit) Hornæ, quod *cornu* ſonat, nomen mutuari cœpiſſe; cuiuſmodi certè portûs ſpecies in hodiernum vſque diem iſthîc viſitur. Alij ſortem nominis datam à diuerſorijs tribus, non procul ab emiſſario, quod Culam, à foſſæ vocabulo vocant, poſitis oppidi primitijs, contendunt, inter quæ præcipuum pro inſignibus domus Cornu oſtentabat, quo trajcientes exteri hoſpites accipiebantur, quod ipſum firmiſſimâ parietum craſſorum compage exædificatũ, in medio oppidi foro, vbi mercatus eſt, huc vſque extat. Neque verò militaris gloriæ prærogatiuam, quæ lituo claſſicóve (vtrumque vernacula lingua, *cornu*, vocitat) aut cornuum concentui debetur, huc aduocare velim, quaſi patriæ in alto receſſu extra armorum ſtrepitũ poſitæ, nominis origo inde nata fuerit, tametſi pro inſigni ſuo oppidum eiuſmodi claſſicum præferat. Vtcunq. res ſe habeat, haud equidem magno in diſcrimine pono: Id ſaltem conſtat, vt exigua rerum omnium ſunt initia, circa annum ſalutis CIↃ. CCC. cœpiſſe ædificari primùm & frequentari locũ, quum eò in ſinum Danica nauigia crebriùs appellerent cum bubulo pecore ad mercatum, quo ab eo vſque tempore nobilis locus eſt, quippe quem frequentes armentarij celebrant, primo aquilone, euróve flante ſub Aprilem mẽſem, quò ſolent è Cimbrica Cherſoneſo oram ſoluere Danorum lembi. Eâ autem in opinione ſum, quòd credam antiquitus eum delectum fuiſſe locum bubus ob paſcuorũ, quæ ſunt ibi herbidiſſima, opimitatem & commoditatem, adeoque dum attentiùs pueritiæ memoriam recordor, à patre meo Petro Iunio, eius vrbis tum Conſule, intellexiſſe memini idipſum ſibi à proauis ſuis olim fuiſſe narratum. Inuenio in Annalibus ædiculam illic extitiſſe ligneam Diuo Cyriaco cuſtodi, cuius tutelæ dicatum eſt oppidum, ſacratam, quæ extra aggerem maris appulſui oppoſitum fortuito incẽdio arſerit, triceſimo circiter anno poſtquam ædificari cœpta fuerat. Hæc Friſiorum minorum qui

Dani quotannis cum bubus ad mercatum Hornam ventitant.

Horna metropolis Weſtfriſiæ.

Friſiam

Friſiam occiduam,ſiue Ciſrhenanam habitant, metropolis & primaria ciuitas audit, nobilis præſulatu Decani, quem occidentalis Friſiæ vicarium Traiectenſes olim ſubmittebant, qui nunc ad Harlemenſem antiſtitem tranſlato honore ſe refert: Ei vicaria illìc ſedes olim magnifico opere & impenſis ingentibus educta, Præpoſituræ nomē etiamnum repræſentans, ſupereſt. Oppidum eſt copioſum & cibariæ lactariæq́. rei affluentiſſimum, quod ex ſemiſſe mari alluitur, reliquam partem amœni agri & læta paſcua cum pagis minimè obſcuris ac locupletibus cingunt: plateas habet peramplas, quæ decus & ornamentum præcipuum ſolent addere vrbibus. Portum habet tutum & tranquillum in interiore ſinu, cuius cōmoditas magna eſt, olim maior, quando oppoſita portui & oppido inſula cum pago, cui Dampta nomen in eo ſinu, vim & impetum maris ab Africo imminentē excipiebat auertebatq́ue: cuius pagi reliquias, vtenſilia, lebetas, & ahena grauis ponderis, puer memini in turbulentâ tempeſtate, quæ marinas vndas difflarat penitusq́. diſſiparat, calcabili tum maris ſolo, in oppidum fuiſſe comportata à nonnullis proiectæ audaciæ ciuibus, quos præda in vitæ periculique contemptionem elicuerat. Hornam nobilitant menſarum delitiæ, porculi marini, non aliter quàm Lucrinum lacum oſtrea, quorum nuſquam gratior palato eſus. Nobilitat eam & ſiſerum lætiſſimus prouentus, quæ radices bulboſiores ad paſtinacæ modum in delitijs habentur ob præcipuam generoſitatem, *Hornanæ* inter olitores dictæ: quarum eſu tantopere delectatum Tiberium Principem memorat Plinius, vt omnibus annis è Gelduba caſtello Rheno impoſito Romam ad ſe perueht mandauerit. *Dampta pagus.*

ALMERIA.

Almeria, ſiue vt vulgus nominat *Alcmaria*, tribus milliaribus Horna abeſt, finitq́ue Caninefatum ditionem: locus vndecunque fermè varijs & ingentibus lacubus circundatus, in quos defluxus riuorum è collibus arenarijs li-

quentium decubuiſſe crediderim ita vt nomen illi impoſitum haud dubie ſit ab vniuerſitate lacuum, quos lingua Cimbrica Meeren nuncupamus,ac ſi dicas Al-meer. Ex his decem numero lacus didici per emiſſaria, appoſitis hydromylis,& deriuatis collinis aquis, certâ compendij ſpe, iam exſiccatos partim Egmondani, Brederodijque opibus: partim priuatis Theuderici Teylingij Quæſtoris aliorumque ciuium ſumptibus,quorum hæc ſunt nomina, vt etymi fidem confirment ac comprobent,haud temerè à me prolata, Bergenſis, qui mille ducenta noſtratia agrorum iugera cõtinet, Daelius, Veronenſis, Suinius, Bouclerius, Heyloënſis, Grebberius, Templinus, Argillarius,& Poſticus Lacus: ſuperſunt quinque, Diepius, Voerus, Scermius, Biemſius, & Waerdus,quorum ſiccandorum cõſilium & voluntatem intercipiet atq. abrumpet cùm immẽſa vaſtitas,tum piſcatûs commoditas vtilitasque. Neq. verò aliter ſcriptam hanc vocem inuenio in vetuſtis Præſulum Traiectinorum tabulis,quæ Almeriam ſcribunt. Sunt, qui exiſtimant vocabuli compagem ſi diſſoluatur,nõ aliud ſonare, quàm, *liquentem lacum*, aut *colliquiam, a lec meer*, ab aquatum collinatum, vt dixi, riuulis in lacus confluentibus. maioribus enim noſtris articulus, a, receptus fuit & vſitatus ante ſubſtantiuas voces, cuius loco inoleuit, een/ quod numerale eſt & vnitatis ſignificatiuum. ſed quàm benè, neſcio: quem articulum & κτήσ & χρήσει retinent tuenturque Britanni vetuſto iure; & rectiſſimè, veluti quum dicunt, *a ringe*, & *one ringe*, illic Annulum notant, hîc vnum Annulum. quæ differentia in noſtrate linguâ confuſior eſt, & meliore ratione ad priſcum & ſincerum vſum reuocanda atque aſſerenda videtur. Sed parergon iſtud eſto. Inſipida verò eorum eſt oratio prorſuſque blitea, qui nominis etymon ad aleces piſces, de quibus copiosè inſtitutus nobis antea ſermo fuit referunt; quaſi Latinam vocem in ſuam coloniam barbari homines & ruricolæ tranſcripſerint, vt fuerit aliquãdo, *alecum lacus*, quos per canalem è maritimâ Egmondâ aliò tranſtulerint. anile

Meer. Almeriæ etymon.

Circum Almeriam Lacus quindecim.

A, articulus.

prorſus deliramentum; quod ipſum ſatis nequeo mirari, cur Nannius homo doctus chartis illeuerit. Almeriæ nata- les referri inuenio ad Agillum virum pium & à patris inſa- nia alienum, Radbodi illius filium, qui pauperum Chriſtum profitentium, cœleſtis regni incolarum cœtui illudens, pe- dem e baptiſterio, iam ſacro lauacro tingendus, reuocarat. in quem non omninò abſurdi in barbaro ſæculo verſus ve- tuſti ſcriptoris hi extant:

Almeria à quo condita.

Radbodus, Friſiorum Rex, lauacri ſacrificij deſertor.

O iocus, ô dirum, & tibi formidabile ſemper
Elogium, Radbode, tuum poſt triſtia fata.

Is Agillus, ad annum ſalutis viceſimum ſuprà ſeptingente- ſimum regni Friſiorum habenas tractaſſe dicitur, Alme- riamque condidiſſe. quod ſi verum eſt, ex antiquioribus vna fuerit. Illa verò putida eſt oratio, quæ ædem iſthìc à Iu- dæis ad annum ſexcenteſimum extructam fabulatur. Sed quum nuſquam eius in Annalibus extet mentio mœnibus circundatæ, arcis tamen fundamenta ante non multos an- nos (quo tempore aduerſus hoſtiles incurſiones vallo foſſaq. cingi cœperat) refoſſa eiuſque eruta ſaxa cuncti loquantur, ſeque vidiſſe Nannius ipſe teſtetur, ſubit animum altior cogitatio, quàm teſtibus oculatis excutiendá relinquo, fue- rit'ne ea arx Agilli imperio condita, & Almeriæ nomen tu- lerit. Oppidum (quod annis abhinc quadringentis & vno Friſij Ciſrhenani, tranſito vado, corruperát incendio) nunc ab inſultu & impreſſione hoſtium vallo egregiè munitum, ædificijs ſplendidis abundat, re auiariâ cibariâque valdè co- pioſum ob lacuum inſignem cõmoditatem. Senſit ab hinc biennio poſt deditionem Harlæmi, ab Hiſpano communi patriæ hoſte, obſidionem, quam ſuſtinere oppidanos deſpe- ratio coëgit, ad audenda experiendaq. vltima conſeruatrix addita, ſiquidem ademptâ effugij ſpe omni, accéſa fuit per- tinacia trepidæ ciuitatis præſidiariæque manus, quæ ſi pa- tuiſſet effugium, quum primum circumfundi ſubitò hoſti- lis procella vrbi cœpit, mœnia vacua & indefenſa reliquiſ- ſet. Sed dum oppugnatio deſideratis occiſiſque plurimis

ſegniter procedit,ſuperuenere iuges pluuiæ,quæ cum vliginoſi ſoli madore,adulto iam autumno, turpiter obſidionem ſoluere hoſtem compulerunt. Adiacebant illi, præter illam de qua diximus,aliæ quoq. arces,ab Hollandiæ Principibus exſtructa præſidia ad arcendam & retundendam ferociam proteruiamque Friſiorum minorum, quæ gens inquies,nullis cladium exemplis ſatis docta,nouas ſemper res moliendo agrum Hollandicū perpetuis incurſionibus infeſtabat.Hæ arces ad teli iactum inter ſe diſſidebant, quò mutuâ ope facilius communi laborantium ſaluti ſuccurreretur. Vtranq. exciſam à Martino Roſſemio teſtatur Nannius. Non procul Almeriâ paullum vltra mille paſſus diſ-
Verona vrbs. ſitam ſtetiſſe olim Veronam loquuntur cognomines inde campi, vrbem opulentam, frequentem,& populoſam,vnicum tunc inter minores Friſios emporium;ſed magnarum opum tenue admodum veſtigium, vrbisq. buſtum,tumuli vulgo oſtenduntur, è ruinis (vt ſuſpicari libet) editiores,qui nominis memoriam in hunc vſque diem tuentes, quâ plagam ſeptentrionalem reſpicit,inter Cœdicum & immenſo ſpatio porrectum Langedicum,Veronenſes campi, vt dixi, dicuntur;frumenti feraciſſimi, quos pagus Pancratio ſacer attingit. Hanc primariam fuiſſe Friſijs minoribus, gentis caput,bellorū facem & furoris adminiſtram,credibile eſt, quòd opportuniſſimus eius fuerit ſitus ad inuadendā Hollandiam; ac proinde ob violatam ſæpiùs fidem, rebellionemque toties repetitam,à Ioanne Hannonio Comite exciſam funditusque ſubuerſam,& inducto aratro reædificari vetitam,memorant Annales. qui etiam nominis memoriam obliuione ſempiternâ delere voluiſſe creditur; tam inexpiabili aduerſus eam concepto odio,vt etiam Britannorum copias in florentis vrbis excidium dicatur exciuiſſe, eamque gentis furori obieciſſe, poſtquam proditione Conſulis Phobi ingreſſus in eam patuit; cuius monumentum extat hodie turris in arcium,quæ vrbi vicinæ fuerunt, ruinis,Phobi nomine famoſa,ſub quâ proditorem,qui ſceleris mercedem

mercedem ocream pecunijs refertam pactus fuerat, humo obrutum infoſſumque fama quaſi per manus tradita refert. Euerſæ hiſtoriam, quam ſacrificus complexus fuit, aſſeruari in cœnobio Heiloano intelligo. Meminit eius Gulielmus Goudanus Eraſmo ſtudiorum collega, & apud Steinum eidem vitæ inſtituto operatus, in Hieronis Scoti à Danis interfecti hiſtoriâ, his verſibus,

Quos priſci Friſios olim dixere minores,
Arctoo à Fleuo, pelagiq́, venitis ab ora,
Tum vobis Verona caput, nunc campus & arua.

& iterum:

——— Friſijs, ſi quando bella vocabant,
Dux Verona fuit, ac tantæ gloria gentis.

De hac cur Annales tacuerint, vnum modò atque alterum verbum facientes, dum velut in tranſcurſu & obiter eam nominaſſe ſatis habent, equidem neſcio, niſi fortè ignorantiâ veri factũ id ſit, aut hoſtilis odio vrbis, cuius memoriam ſilentio aboleri voluerint. Excidij verò, vt teſtem annum adferunt hemiſtichium notum;

ECCe CadIt Mater FrIsIæ; ita publicum teſtimonium loquitur ſpatium cœmiterij titulo inſigne, vbi crux lignea poſteris ſubinde reparata, memoriæ redintegrandæ, tuendæque religioni priſcæ poſita ſpectatur. Vrbis memoriam vltimam tuetur ſartam tectam campanula ænea peruetuſta in templo pagi, qui Valkenooge/ ceu Falconis oculus, incerta mihi de cauſa nominatur, quæ Veronæ fuſam ſe teſtatur, & altera eiuſdem metalli quæ Londinum tranſlata fuit. Indicauit mihi per epiſtolam inter alia multa Nicolaus Vorſtius, vir non poſtremæ eruditionis, Lugdunianæ ſcholæ moderator, ſe à grauis auctoritatis viro Iureconſulto Colonienſi accepiſſe, in hiſtoriâ quâ vndenûm Virginum millium profectio è Britanniâ inſulâ pertexitur, narrari illas nauibus impoſitas & fœdâ tempeſtate iactatas Veronam appuliſſe; id quod de hac noſtrate Veronâ probabiliter dicitur, quòd iſtud emporium vicinum fuerit alueo fluenti

illius,quod Caninefatium terga claudebat è Rheno productum,& præterlabens Crabbedamum in mare decurrebat; oſtenditurq́. etiamnũ apud Veronenſes campos alueus decliuiore ſolo,vbi oſtiũ & aditus portús fuerit è mari appellentibus nauibus. De quâ quum ne per ſomnium quidem triuiale iſtud concionatorum genus quidquam inaudiſſet, fidesq́. hiſtoriæ Tranſalpinam illam reſpueret, pro Veronâ Bonnam nugatoriè, ne dicam falsò interpretatur, præter rationem omnem. Huiuſce emporij potentiam & nimias opes oſtendunt piſcationis iura,illi propria tam in lacubus, quàm in amnibus Rheno Moſaq́;,quæ poſt exciſam vrbem in fiſcum Principis fuere conuerſa,vnde in hodiernam vſq. lucem *Vronæ* nomine ſignificatur portorium, quod in memoratis locis pro piſcandi iure penditur. quin & ipſum territorium deletæ vrbis,peculiarẽ ſeruat *Rationalem*,ab antiquo Veronenſem appellatũ. Vrbis ſigillum æri Cyprio inſculptum,ita ærugine deformatum,vt nulla forma potuerit agnoſci,fato quopiam ante hos octo annos ſe nactum fuiſſe ſcripſit ad me Vorſtius, cuius paullo ante mẽmini, quod vaſcularij operâ & arte defricatum,ac ſequaci ceræ impreſſum hanc cum epigraphe ſpeciem monſtrauit: quam renouandæ vetuſtatis gratiâ appingere hîc libuit,in quo aquila cœlum reſpectans explicatis alis expreſſa eſt,cum gladio poteſtatis iuſtitiæque ſymbolo ad dexteram.

EDA-

EDAMVM.

Edamvm, vt nunc poſteriora ſæcula nominamus, maiores noſtri Ydamum vocitarunt, ab Ya, ſeu Yda fluento olim, nunc aquæductu, primarium loci templũ ambiente hactenus, qui ſtagnantem aquarũ multitudinem exonerabat per emiſſarium ſuum communi appellatione, vti diximus, Dam nuncupatum. Nominis originem teſtatur & pagus vicinus Middelye dictus, quòd in ipſo Yæ meditullio iaceat. Oppidum muro foſſaque incluſum, caſeorum bonitate celebre, ſatis opulentum, portu oblongo nobilitatum, & naualium præcipuè magnificentia, quæ digna iudices vbi Hieronis nauis illa, quam Alexandriam nominauit, mons veriùs quàm nauis, fabricaretur; tantâ mole ac capacitate fabricata iſthic nauigia, ſumma naupegorum induſtria, in maris ſinum deducuntur, vt non minore in admiratione ſit horum habenda induſtria, quàm Philex Taurominitani, qui Hieroniam illam deduxit, aut quàm Dioclidis Abderitæ, quòd Helepolim immanis magnitudinis machinam ad oppugnandam Rhodum adduxiſſet. Diſtat hoc oppidum Hornâ terrâ marique ſpatio vtrobique pari, quod duo conficit miliaria; recedit verò longiuſculè introrſum à maris Auſtrini, quem vocamus, ſinu.

MONACHODAMVM.

Monachodamvm miliari vno diſſidet ab Edamo, ad Eurum obiectâ illi inſulâ Marca nomine, trãquilliorem maris ſinum ſentit. Oppidum eſt non magnum, vallo & aliquantâ ſui parte muro cinctum. Appellationis ſuæ fontes traxit, haud ambigua fide, à Lacu vicino, cui nomen fuerat Monick meer, quod *Monachi lacum* ſonat; qui Lacus nunc aggerum molibus excluſus, pars ſinus maris, cuius ingluuie cum cæteris pluribus abſorptus eſt, corbitas naueſque frumentarias tutâ ſtatione accipit, defenſas inſulæ, quam modò nominaui, oppoſitu. At enimuerò haud conſtare ſententias in Marcken.

tias in tantâ antiquitatis ignoratione video, à Monychóne quopiam (non illo Centauro, quem Iuuenalis totas ornos iaculatum fabulatur) loci lacusque domino, an monacho delubri cuſtode vicique æditu o, Lacus nomen ſortitus fuerit: vero tamen non eſt abſonum, Monacdamum, extrito atque adeò exciſo, vel per hiatum abſorpto vocis vmbilico, quod quondam Monicmeerdamum, fuiſſe dictum: nihil interim repugno meliora docenti. Retiarium enim cum Pittaco agere non eſt animus, vt mirmillonem circumuentum deijciam. Nec me clam eſt, eſſe qui à monachi ſpecie, quem inſignia oppidi clauâ nodoſâ inſtructũ, ceu alterum quendam Herculem clauigerum præferunt, nomen deriuaturi ſint, ſed cuius hiſtoriæ teſtimonio id approbaturi, neſcio, neque veri periculum ad me recipere ſtat animus. Hoc oppidũ extitiſſe ad annum ſalutis CIƆ. CC. LXXXXVII. reperio, quo tempore Friſij Epiſcopo Traiectenſi ſuppetias laturi eò cum claſſe appulerint.

WESOPVM.

WESOPVM, quod à Carolo poſtremo Gelrici nominis regulo captum & ſuccenſum fuit iniectis in tecta arundinum tegulo operta facibus, dum nimium ſui confidentes ciues præſidiarium militem admittere cunctantur, oppidulum hinc muro cingitur, inde Vectâ amne, qui è Rheno Traiecti originem ſuam ducit, alluitur: eſt non pœnitendum nunc florentibus vtcunq. rebus & raræ texturæ pannificio, cuiuſmodi leuidenſam Tullius nominat, clarum. Oppidanorum res ſunt ſatis lautæ, ædificia pro loci conditione ſplendida, ad crepidinem præſertim labentis amnis. Reperio & ad annum 1356. incendio fuiſſe abſumptum vnâ cum vicinâ Mudâ, per Traiectenſem Præſulem ex Herculanâ familiâ vnum. Diſtat Amſtelodamo ad duo miliaria.

MVDA.

MVDA ad Vectæ amnis os ſita gaudebat olim, & inani nomine oppidi fruebatur, quùm mœnibus bonâ ex parte careret; nunc portis qualibuſcunq. & vallo ſeptum ac muris, ſed humilioribus & intermedio ſpatio interruptis, ſolas domorum vicinias binas, ponte iunctas, medius interlabitur amnis iam dictus. Incolas habet plæroſque omnes piſcatores. Adiacet illi arx opportuna ſatis ac munita vtcunque oſtio Vectæ in Auſtrinum ſinum decurrentis, captiuitate Florentij Quinti nobilitata. Diſtat Weſopo ad tria paſſuum milia. Mudam fortuito incendio corruptam, reparatiſque ædificijs nouam, biennio pòſt cremauit iterum Gelrus ante annos aliquot. Indigenæ fabellam narrant de Sirenis à ſe captæ & dimiſſæ fatali ſibi elogio, quo prædixerit Mudæ nunquam ampliorem fortunam eſſe expectandam: de quâ qui iſtud commemorat Hermannus Goudanus, ſe fabulæ fidem non habere, euenta interim rem ſatis docere teſtarique perhibet.

NAERDENVM.

NAERDENVM oppidum muris arduis, ijſque vitibus fermè veſtitis, circundatum, textoria officina dici non iniuriâ poſſit; vſqueadeo plæriq. illic omnes radio telas percurrunt & inſilia calcant, aut pedibus argutantur fulloniamq. exercent; domuum ſtructurâ & elegantiâ impar eſt Weſopo. Hîc iuuentutem docet Lambertus Hortenſius quem Monfortium in lucem extulit, egregius Satyrographus, & Germanicarum & Vltraiectinarum rerum ſcripto celebris, qui iſtud oppidum eleganti carmine exornauit, & ab Aquilà Imperiali, quam in clypeo ſuo expreſſam huc vſq. oſtentat, nominis originem trahere affirmat. Eſt autem caput ditionis Goedelandæ, quam corrupta & vitioſa conſuetudo Goeylandiam nuncupat, olim ab Othone Imp. eius appellationis primo, Goedelæ cœnobij Altenatis antiſtitæ dona- *Lambertus Hortenſius.* *Goedelandiæ caput Naerdenum.*

tam, atque illius nomine ceu magno auctoramento ornatam, à quâ tranſiſſe ad Hollandi Principis ius in loco beneficij annotatum legitur. Porrò creuiſſe iſtud oppidum è ruinis veteris Naerdæ, quam ſolo tenus captam Traiectinus Præſul ex Herculanâ familiâ, multis funeſtus, euerterat, creditur: vbi nunc monachorum ſedes viſitur maris ſinui vicinius. Hoc oppidum ante triennium in fatali iſtâ & luctuosâ tempeſtate, præter fas & æquum, contra omnia diuina humanaque iura, calamitas miſerè afflixit, quando deditione apertis portis receptus Hiſpanus miles, corruptis dolo fœderibus, cuncta indigniſſimis cædibus, inceſtis, ſtupris, flagitijsque compleuit, nullâ ſacramenti, nullâ ætatis ſexusque habitâ reuerentiâ.

GORICOMIVM.

GORICOMIVM copioſum oppidum & opulentum, nominis haud poſtremi, è tenuibus initijs ad magnarum opum affluentiam prouectum. nominis enim trahit originem à tenuium & egenorum piſcatorum, quibus calami, naſſæ, & algoſa retia, vt Theocriticis illis, opes erant, colluuie: qui gurguſtia ſua ad cõfluentes Lingæ ſegnis & cunctabundi amnis, vbi cum Vahali & Moſa confunditur, habebant, & ob inopiam ac rei priuatæ egeſtatem per cõuitium, Gorckij/ vernacula voce nominabantur. qui huc immigrare compulſi ſunt à ſuo dynaſtâ Ioanne ex Herculanis regulis ſeptimo eius nominis, qui locum præſidiarium antea caſtris Herculanis vicinum in oppidi faciem mutauit, muris illud circundedit, arcem cultiſſimam, munitiſſimũ & elegantis ſtructuræ opus, adiecit; idque ad annum ſalutis milleſimum ducenteſimum & triceſimum. Mercatum habet quotidie frequentem, quem ingens omnis generis auium rerumq. eſculentarũ affluentia & hubertas exornat, opum luxusq. materia. E ſummâ templi turri, cœlo ſudo & ſereno proſpicere licet & oculis deſignare vicena bina oppida muris clauſa, præter pagos innumeros & villas, ſpectaculum lumini-

luminibus gratiſſimum. Vicinus eſt illi ager Herculanus, vbi caſtra metatum Herculem Alamannicum, non Thebanum illum monſtrorum domitorem à Græcis tantopere decantatum, fabulantur: quē nominis ob egregiam virtutem æmulum crediderim; quòd viri olim ſtrenui Hercules dici affectarent, vt Reges Ioues, vt Neptuni mari potentes. quâ ratione in ſeptentrionali Oceano Herculis columnas famâ vulgatas memorat Tacitus, ſiue illas adierat Hercules, ſiue quòd in claritatem herois referri conſueuerat, quicquid vbique terrarum magnificum eſt & celebre. De quibus obiter, quādo aperit ſe occaſio, dicam quod ſentio. Rupes eminet excelſa in mari ſeptentrionali ſub Noruagiâ, religione ſacra, ad quam vbi peruentum fuerit, tyrones quibus mare illud nauigatum non eſt, ſtatis cerimonijs inauguratos excipiunt, maloque nautico alligatos marinæ aſpergine, quam hauſtro affundūt, ceu libamento quopiam expiant. Ea in hodiernam vſque diem mutilatâ voce ſiue ab Hercole, ſiue à columnâ, *Col* nautis indigitatur. Itaq. Altamerus erroris damnandus venit, qui Gaditanas illas columnas in boreali plagâ quærit. Neque minus turpiter lapſus eſt Ant. Scoenhouius in epiſtolâ quâdam iudicium de Columnis Herculis ſuum interponens, dum in mediterraneis locis ſtatuit, quod mari aſſignauit Tacitus; falsò etiam huic ſcriptori mendacij notam aſpergens, quaſi qui in Friſijs eas columnas poſuerit, quæ in Tencteris viſantur, quum in Tacito id nuſquam lectum ſit. ſed eius verba non grauabor hîc apponere, cùm vt error è multorum animis qui fidei multum literis illis tribuunt eximatur, tum vt narrationis inauditæ nouitate animos legentium nonnihil recreem, leuando tædium. ita autem ſcribit: *Non poſſum præterire hîc columnas Herculis, quas Tacitus in Friſijs fuiſſe magnâ celebritate commemorat, quarum reliquiæ in tractu Tencterorum adhuc viſuntur, vico Roelden, haud procul Coeuerdiâ oppido, non ſine ſpectantium admiratione: ſunt enim ſinguli lapides (quorum non paruus aceruus eſt) tantæ magnitudi-*

Herculis Columnæ.

Col.

Altameri error.

Ant. Scoenhouius.

nis, vt nullos currus, nullas naues admittere poſſe videantur. Neque ibi fodinæ lapidum ſunt, vtpote loco paludoſo, quare ſuſpitio eſt illuc à dæmonibus, qui Herculis nomine ibi colebantur, adductos fuiſſe: ſtabant enim ſuper columnas aræ (ſaxa vocant Itali, vt inquit Poëta) ad quas viuos incolæ immolabant, maximeq́; aduenas, quos prius quàm mactarent, tranſire anguſtũ foramen, quod ſub aris erat, cogebant, tranſeuntem ſtercore inſectabantur ac petebant; quod & hodie faciunt, præſertim Brabantum nacti, vnde cædes oriuntur ſæpenumero, Foramen illud ob ignominiã, Dæmonis cunnus appellatur, immolatio à D. Bonifacio ſublata eſt. Hactenus ille, de columnis lepidam fabellã, de loco apud Tencteros merum ſomnium percenſuit; ſiquidem Tacitus manifeſtum facit per Oceanum illas peti, vbi ait, *Nec defuit audentia Druſo Germanico, ſed obſtitit Oceanus in ſe ſimul atque in Herculem inquiri.* Sed hac de re verborum plus ſatis. Diſtat Goricomium Scoenhouiâ tribus miliaribus.

LEERDAMVM.

LEERDAMVM oppidulum eſt muro clauſum, ad tardum illum Lingam adſidens, ruderibus deformatum. Comiti Burano paret, alioqui nullius magnopere momenti, imò buſtum quoddam.

HVECLOMVM.

HVECLOMVM ad eundem amnem poſitum oppidulum vetuſtum & inclinatum, arcem habet antiquiſſimam, Herculis Alamannici, ſi dijs placet, opus. Cuius domini ab Othone minore natu filiorũ Ioannis Octaui eius nominis ex Herculanâ domo, originem duxere, qui primus dominium illud à viuo patre donationis titulo accepit.

ASPERA.

ASSIDET ſupradicti fluuij ripis nõ ſcrupoſis aut aſperis, ſed gramineis Aſpera oppidulum, quod amnis mutato nomine ab

mine ab oppidanis Amor cognominatus, à ſoni, quem placidè fluens edit, dulcedine, allicit. Huic oppido funeſtus fuit annus decimus ſextus ſupra ſeſquimilleſimum, quo internecione & panolethriâ iuuentutis ac ciuium miſerabiliter à Gelris & exulibus vaſtatum fuit, nullo ſexûs aut ætatis habito honore aut reuerentiâ. *Amor fluuius.*

OVDEWATERA.

OVDEWATERA oppidum probè munitum, muris fornicatis, ciuibus abundat locupletibus. Hâc canabinorum funiculorum, qui ad texenda retia, quorum in alecum captura vſus eſt, maximè expetuntur, officinam dicere liceat, quo ſolo ferè prouentu ditatur. Ciues ſalſo dicterio inceſſuntur à vicinis & audiunt ſomniculoſi, quod natum intelligo ex attentiore curâ, ac (ſi fas dictu eſt) præpoſterâ quâdam diligentiâ circa rem familiaré, quam ipſi parſimoniam & frugalitatem nominant, quaſi eius ſtudio in medios dies cum Horatianis pueris ſomnum extrahant: ſed immerito ſuo verberari eos ſcommate arbitror à vicinis, quorum ſolet inuidus eſſe oculus, iuxta parœmiam Alciphronis. Hanc ante annos ducenos vicenos vi captam, & incendio abſumptam per Traiectinum Præſulem ex Herculanâ familiâ inuenio.

ROTERODAMVM.

QVIN à Rotæ ſiue Roteræ (eo nomine riuus eſt in vliginoſis paludoſiſq. campis ſupra Benthuſiam natus) emiſſario nomen obtinuerit Roterodamű, per quod in Rhenum Moſæ nomine mutatum iſthìc decurrit, minimè omnium ambiguum eſt. Sebaſtiani Munſteri auctoritate, quam ego pro fluxâ dilutâq. habeo, ad annű ſalutis quadrageſimum ſecundum conditum oppidum exiſtimant, qui antiquitatis opinionem venantur, quaſi Roterius Francorum Rex ordine videlicet ſeptimus (id artis eſt, ſubtiliter numerum

exequi in tam altâ vetuſtate) eius fundamenta iecerit, ac de ſe indiderit nomen, ibidem humatus, quod Hieronymi Gebwileri, qui Habſpurgenſium Comitū hiſtoriam contexuit, teſtimonio in Conlectanea relatum eſt, vti indicauit mihi ſingulari vir comitate atque eruditione Gerardus Æmilius indigena, qui hac in parte noſtros conatus adiuuare ſtuduit. Quod poſtquam certis argumētis & rationibus doceri nequit, venitur ad notiſſimum illud in rebus ignotis perfugium, ſepulchrum fabuloſum, in quo condita fuiſſe oſſa pariter atque arma giganteæ molis hominem loquentia, olim iſthîc reperta, vulgus credulū prædicat: quem qui non credit ex fraterculis & gentilibus illorum gigantum, qui è Britannia (vt ante diximus) in viciniam iſtam emigrarunt, is ſcilicet ad agnatos & gentiles deducendus fuerit. At commentum illud plus quàm anile, quum ſtabile ſolum fideique conſtituendæ fundamentum nullum habeat, haud difficulter ex animis eorum delebitur, qui ex hiſtoriarum ſerie didicerint, longiſſimo pòſt annorum interuallo quàm hæc fabula prodit, principatu Honorij Varamundum primum extitiſſe, qui in Francorum gente Regium honorem & principalis fortunæ titulū affectarit ſumpſeritque, quum ſi Roterius ſeptimus Rex ſtatuendus ſit, tantulo poſt Chriſti interitum ſpatio, oportuerit centum ſaltem annis ante illius natalem Francos regnaſſe, niſi breuis vitæ omnes fuerint, quos tamen ſub eo nomine cōſtat illâ tempeſtate ignoratos fuiſſe. Videtur itaque quiſquis fuit ille arguti cōmenti architectus, Pſeudo-Beroſi veſtigijs inſiſtendo, ex oppidorum appellationibus ficta Regum nomina conſuēre comminiſcique voluiſſe. Repugnat & temporum ratio, quæ intra tercentū annorum curriculum, extremæ à condito oppido antiquitatis memoriam colligit, atteſtantibus huc oppidi priuilegijs, quæ diuerſum non loquuntur. Id verò indubitatum eſt, locum, quem Roterodamum nunc inſidet, olim æſtuarium fuiſſe, atque maris refluentis æſtui extra Moſæ aggeres obnoxium. cuius rei documentum certiſſimum capi

mum capi poteſt è vetuſti aggeris veſtigijs reliquis, qui interius receſſiſſe ab eo, quem hæc ætas Moſæ reciprocanti obiectum habet, videtur, ſimulque è voraginibus quas ſuperfuſus Moſa diſſipato perfractoq. illo reliquit. Veterem autem illum aggerem ab Honingâ arce Aſſendelfiorũ dominio ad Croeſuicum caſtellum Rotæ amni adſitum, fuiſſe perductum volunt, atque inde pagum Ouderſciam attigiſſe, poſtremò ad Sciedami mœnia deſijſſe. Oppidum eſt copioſum, habetq. benè conſtitutas fortunæ ſuæ opes, quas pannificio non ignobili auget, ſed potiſſimâ ex parte mari quærit alecariâ capturâ, ad quam paratos habet frequentes ſtato anni tempore piſcatorios lembos prægrandes, vtrunq. & contra hoſtilẽ & maris vim tutos, holcadibus onerarijsq. propè pares, Buſas nominant. Nauale habet, & portũ tranquillum & tutum, plurimarum nauium capacem, in interiore Moſæ ſinu, Salmorum captura famoſo, quem crepidine lapideâ è ſaxo duriſſimo coloris cœrulei ingentibus impenſis communiuit. Lumen & decus immortale vrbi addidit ~~Deſiderius Eraſmus~~, hanc patriam & genitalem ſedem gratâ recordatione vbique in ſcriptis agnoſcens, qui inter præcipua ſæculi noſtri ornamenta meritò habitus, quaſi ſignum quoddam ex arce Palladiâ literatis ad imitandum extulit: cuius natales lares ſacræ ædi propinquos quoties ab exteris ſtudioſè reuerenterque adiri ciuitas (quæ pari religione illos colere debet, quâ Romuli caſam Quirites) contemplatur, toties caput altius efferre iuſtâ gloriâ poteſt. Annus ab hinc nonus agitur, ex quo vrbem ædificijs nõ incultam incendium, victoris negligentiâ in turbidâ ac vehemente procellâ coortum, miſerabiliter deformauit, hauſtis repentino ignis turbine nongentis amplius domibus, multis ad hæc correptis nauibus cum nonnullorum interitu, quos ignis afflarat audentiùs in ferendâ ope ſe ingerentes. Sed magnificentia iſta ædium priore longè ſuperior facilè declarat damnum quod incendio datur eſſe reparabile, quippe quæ è lateritiâ propè marmoream ſe ferre nunc

~~Eraſmus Roterodamus.~~

quear,

queat, ſi ad Auguſti gloriationem lubeat alludere.

SCIEDAMVM.

SCIEDAMI nomenclationem ſubodorari quemuis non difficulter autumo, qui Dami ſignificationem in ſuperioribus expreſſam memoriâ complectatur, nimirum ab emiſſario Sciæ fluminis, quod cum Gouda riuo territorium vrbis, Scielandiam vocitatum, circumſcribit; ita vt appellationem inſulæ declinare non temerè poſſit, quando etiam vulgata indigenarum fama conſtanter loquitur Riuerium caſtellum (cuius hæreditaria poſſeſſio eſt penes Ioannē Mateneſium, vt generis nobilitate, ita bonis animi clariſſimum virum) Sciedamo vicinitate fermè cōtiguum, à Comitibus honorarij muneris vice Mateneſijs donatum, in Moſæ inſulâ ſitū fuiſſe. quod ipſum corroborat confirmatq. priuilegium Hollandiæ Principum, quod Sciedamenſes Riui incolas nūcupat. Oppidani plæriq. arti piſcatoriæ, texendiſq. verriculis ac retibus in alecariū negotiū ſunt operati. Oppidulo vicina ſunt caſtellū Spierinchoucū, & arx Spania non ignobilis, quæ inteſtino hoc furioſoque bello deflagrauit.

BRIELA.

BRIELÆ à ſpatioſo liberoq. alueo nomen videtur inditum, vbi Moſæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit, vt Taciti verbis dicam, quo loco nauale prælium inter Ciuilem Batauum & Romanam claſſem tentatū, ſed æquo Marte diremptū fuiſſe coniectant. Nomen non abludit ab Helio Plinij, vt fortaſſis ob latitudinem hoſtij, hæc briela, tanquam *latus Helius*, vulgari voce corruptâ appellatum ſit.

Geervliet. Voorn. Oppidum iſtud cum Geervlieto altero oppidulo in Vornâ inſula ſitum eſt, vtrunque mediocribus fortunis, piſcatores ſunt plæriq. incolæ & è mari victum quæritant. Ingens cœli grauitas in ea inſula eſt ob maris viciniam, vnde magna & anniuerſaria morborum materia pullulat: ager alioqui probiſſimum fert triticum, ita vt cōmune hoc habeat cum

Sardi-

Sardiniâ, cuius vt aër peſtifer, ita ager quodammodò fœcunditatis vber habetur. quæ cauſſa fuit, cur, *Fiſcale horreum*, non dubitarit eam appellare Saluianus.

SCOENHOVIA.

HORTORVM amœnitas & accuratus cultus huic oppido dediſſe nomen putatur: quod aliud non ſonat, quàm hortorum delitias. id quod ego ad pometa transferendum puto, quæ in eo tractu belliſſima ſunt, & felicium generoſorumque pomorum natalibus Alcinoi pomaria prouocant. Oppidum in læuâ Leccæ ripâ ſedet, felice Salmorum capturâ nobilitatum, crediturque è Neoporti oppidi, quod oppoſitâ in ripâ ſtetit, ruinis creuiſſe. perlabitur oppidum copioſum & diues canalis, ſiue elix ex Iſela deriuatus; itaq. magna illi ſubuectationis commoditas ex amnibus, altero præterfluente, altero medium perlabente. Iſtud natale ſolum fuiſſe Christophoro Longolio, inter Ciceronianos primum facilè locum tuenti, adſtruere alicubi in epiſtolâ ad Damianum Luſitanum ſcriptâ videtur ~~Eraſmus~~, his verbis. *Chriſtophori Longolij patria.*
In Longolio ferè euenit, quod olim in Homero, hinc Gallia »
ſibi vendicat, hinc Mechlinia ſibi aſſerit, quũ reuera purus »
putus fuerit Hollandus, prognatus è patre Hollando in op- »
pido celebri Hollandiæ, cui hortorum pulchritudo nomen »
dedit Scoenhouiæ. Hîc ne quis mihi protinus obſtrepat, »
quod dico, patruus ipſius Petrus Longolius vir apprimè doctus mihi narrauit. Grauiſſimum mihi habetur ſummi in re literariâ viri teſtimonium, maximumq. meritò pondus obtinet, atteſtantis patrui fide confirmatum, vt demirer extitiſſe, qui auctoritatem tanti viri labefactare atque conuellere impudenter attentarint, dum Mechlinienſem geniturâ faciunt.

ISELSTEINIVM.

ISELSTEINIVM oppidulum tenue, ſed opere validum, ab exili alueo amnis Iſelæ nominatum, peculium eſt

Comitis Burani, de cuius poſſeſſione lis cõtrouerſa & inter arbitria Traiectenſium & Hollandorum diſſenſionis plena, vtriſque illud ſibi vendicantibus, quæ res deciſa nondum eſt. Huius turris quæ templo ſuperſtat, ante biennium de cælo fulmine tacta conflagrauit, nullo alio maleficio admiſſo aut accepto incommodo.

WOERDENVM.

Oppidvm eſt non ignobile cùm mercatu, tum ſplendore ædificiorum, paluſtri loco conditum, præſidiarium, cum arce non inelegante aut inualida, Traiectinæ ditionis olim, ad reprimendas incurſiones ex Hollandia, à Gotefrido Præſule Traiectenſi homine bellicoſo, vt & Monfortium, opportuno loco exſtructum. Aſſidet Rheno, nunc Erico Brunſuicenſi Duci oppigneratum.

VIANA.

Viana oppidulum quadratum, ad ſiniſtram Leccæ amnis ripam, paruit hactenus Brederodiæ familiæ, quæ liberum illud à Regio imperio ſibi ſemper aſſeruit, negauitq. eſſe Hollandici vel ſoli vel peculij: qua de re dijudicata lis nondum fuit. Caſtellum habet opere pulchrum & validum: territorio imperat ſatis lato.

WORCOMIVM.

Worcomivm extra Hollandiæ fines in Gallica ripa, iuris tamen Hollandici, ſitum eſt ad Vahalim, è regione Loueſteinium arcem, neque multo longiùs Gorcomium proſpectans, mediocre oppidum, paruit ante fatalem hanc ſuperioris tempeſtatis procellam Hornano Comiti, nunc Regio fiſco adiectum. Eſt & alterũ huic cognomine Worcomium in Friſia Tranſrhenana, oppidi nomine celebratum, quum nec mœnibus circundatum, nec muris aduerſus hoſtilem vim ſeptum ſit, vici duntaxat oblongi (quippe in tria paſſuum millia porrectum) vicem repræſentet. quod

nuper anno LXX. poſt inundationem inuſitatam, quæ paucos ante dies præceſſerat, grauem inſuper à piratis, paucioribus centum, iniuriam ſuſtinuit, impoſita graui mulcta oppidanis, auecta ingenti præda omnis generis, vnius rebellantis cæde perpetrata.

HVESDENVM.

HVESDENVM oppidum egregium ædificijs, ſatisque copioſum, præterlabentem Vahalim proſpectat: Caſtellum habet elegans & magnificum, multisq́. pagis latè imperat.

GERTRVDIS MONS.

GERTRVDOBERGVM ſonat Gertrudis montem, à Diuæ fortaſſe tutelaris nomine appellatum; oppidum in ſiniſtra Meruæ ripa ſitum, piſcatu nobile. Vbi tanta eſt tamq́. felix clupearum captura, Martio fermè menſe, quando ordiuntur, vt die vno ſupra decem & octo aloſarum millia retibus & ſagenis capta in numerũ relata acceperim. Neque infelix eſt in præterlabente amne piſcatio Salmonum & Acipenſerum. De huius oppiduli poſſeſſione ingens fuit maiorum noſtrorum tempeſtate controuerſia, Hollandis hinc, illinc Brabantis eam ſibi vendicantibus ob ſitus opportunitatem; eoque res proceſſit, vt Hollandiæ Ordines ſolenni ſacramento Principes ſuos adegerint ad illius retentionem, contrà Brabanti ad recuperationẽ. Conſtat autem ex Annalibus Hollandiæ Nobilitatem conſueuiſſe deducere cum comitatu ſuum Principem in Hannoniam abiturum eò loci vſque. Paret Arauſino Principi, qui oppidum ab hoſtibus interceptum, operibus, propugnaculis, foſſisque ita communiuit, vt inter inexpugnabilia non immeritò numeretur.

HAGA.

PRÆTER oppida & vrbes mœnibus foſſiſque clauſa, quæ viginti & octo numerant, culta nec poſtremæ ſortis

plura extant in Hollandia municipia, ſuis ſingularibus dotata per Principes priuilegijs, quædam à muratis vrbibus minimùm diſſidentia, cùm ſplendore, tum cultu; inter quæ principem facilè locum tenere ac tueri quoque nemo inficiabitur Hagam Comitis (quo vocabulo ſignificatur ſepes è ſpinis dumiſque opere topiario facta) quem delitijs ſuis & otio deſtinarunt olim Principes, & ſanctiori conſilio locum, nunc litibus trahendis ſoluendiſq; dedicatum. Hic locus opibus, ædificiorum ſplendore, (quorum magnificentiæ vix quidquam adſtrui poſſit, niſi inexpugnabilis iſta fatorum vis, quæ procellam ab Hiſpania in has oras infudit, plæriſque omnibus labem clademque attuliſſet) cultu, magnitudine, hortorum amœnitate, nobilitatis frequentiâ nulli cedit vrbium, vbi plura quàm bis mille ædificia numeres. Palatium habet regium foſſis in modum arcis circundatum, cui piſcina perampla ad ſeptentrionem obiecta eſt, à Guilelmo Rom. Cæſare Hollandiæ Principe exſtructum, in quo admirabilis fabrica atrij extat, quod latiſſimum ſpatio & ampliſſimum non trabibus colligatur, ſed ſolis lacunaribus elegantis operis intercipitur, quorum materiam Hibernia ſubminiſtraſſe dicitur. Ea ſedes eſt Principis aut Legati Præfectíue Hollandiæ, qui nunc eſt Guilielmus Naſſauius, Princeps Arauſinus, P.P. iure dicendus; in quem optimè quadrare poſſit Gratij vetuſtiſſimi poëtæ verſus ille, *Vtrunque & prudens & ſumptis impiger armis*. Eadem eſt ſacrarium quoddam iuris & legum, vbi Senatus maior, quàm ille Deorum Conſentium, cauſſas ventilat, excutit, iudicat; maiorem dixi, quod illum biſſenus numerus implebat, hic bis ſeptenario conſtituitur, præter caput ſuum, quem Præſidem vocant, quo honorario munere fungebatur proximè Cornelius Suſius, Ryſuici dominus, Iuris legumque columen. Iſtud Senatorum collegium, olim ſedere apud Graueſandam ſolitum, huc tranſtulit Guilelmus iam Cæſarei tituli acceſſione auctus. Haga ampliſſimos præterea dignitatis gradus apud ſe fouet, Tribunum ærarium,

rium, qui cenſum omnem Regis nomine annuum & precarium æs, ex Hollandiâ, Friſiâ, Tencteris, Tranſiſalanis, Traiectinis, & Selandiâ per diſpoſitos quæſtores ærarios accipit, quem Generalem Receptatorem à munio appellant. quo non ita pridem functus eſt Arnoldus Cobelius, inclytus ingeniorum Mæcenas. Habet præterea duos qui à Rationibus ſũnt, qui accepti expenſique rationes cogunt, cui muneri deſtinati fuerant Numanius & Cornelius Iongius, viri otio honeſto & ingenijs vberrimis affluentes ambo. Ædificijs contiguum eſt amœnum nemus (quem lucum Furori & Sæuitiæ dicatum fuiſſe conſecratumque olim creditur vulgo) non feris formidabile, ſed aucupijs deſtinatum, capreolorum paſtione (quorum maculoſæ interlucent pelles) frequens, annoſis quercubus, & fagis alniſque vmbroſum, ſupra mille quingentos paſſus longum, minore longè latitudine, digna certè Muſis ſedes, in quam relaxandis à litium moleſtia animis cauſſarum vindices & Senatores ſæpenumero ſolent prodeambulatum concedere.

VLAERDINGA.

VLAERDINGA inter oppida muris cincta multorum iudicio antiquitatis prærogatiuam fert, nunc illis viduata, abſorptis ſimul cum arce mœnibus voragine Moſæ, qui latè ripas & littora adedit, ſuccedaneam operam addente mari: ipſa vero nomine & genuino dicenda (vti perſuadere voluit Theudericus Waſſenarius, non ſemel mihi honoris cauſſa nominatus) Verdinga, à penſitando illîc æſtimandoque vectigali, quòd telonium illîc eſſet, etiamnum reliquum Waſſenariæ domui. Fabulæ, quàm hiſtoricæ fidei magis affine eſt, quòd noſtrarum rerum ſcriptores rudi ſæculo approbare conati ſunt, de expulſis è Britannia gigantibus indigenis per Brutum Aſcanij pronepotem, qui claſſe in maritimam Hollandiæ oram appulſi, in agro Vlaerdingo arcem Sclauoburgum condiderint, à quibus in omnes inſulanos qui occidentalem plagam incolerent, Sclauorum

nomen tranſierit, ad illorum diſcrimen qui ad auſtrum Hollandiam obtinerent, quos Wiltos quaſi ſylueſtres dixere, quòd hirtis corporibus Satyros mentirentur. Quod ego fabulamentum puto, quando Regino Prumienſis & Einhartus Sclauos cum Wiltis, ſiue Velatabis eoſdem faciat, quos vires ſuas coniunxiſſe Gotefrido Danorum Regi contra Abotritos, quibus cum veteres inimicitias gerebant, dicit.

GRAVESANDA.

GRAVESANDA, quæ etymo deſignat Comitis arenam, oppidum fuit ſuperioribus ſæculis copioſum, mœnibuſque circundatum, portuque ad Moſam nobile, nunc ab eo diſſidet ad tria fermè paſſuum millia, agro intermedio quem alluuioni Moſæ acceptum ferre debet, auctum, Turrim habet editiſſimam, quæ olim Phari vicem nauigijs vſumque præbuit, ad prænuncianda vada, portûſque introitum, quo munere adhuc fungitur propter miram altitudinem. Palatium habuit olim Comitis, & Curiam, tranſlata iam tum à Guilelmo Rom. Cæſare, cuius fundamentis ante annos viginti octo refoſſis, reperta fuere priſcæ artis Samia vaſcula, extantque in hunc vſque diem palatij veſtigium teſtantia nomina, *via regia*, Hofflaen dicta, velut *aulæ Principis via*, & ager Hofflant nuncupatus, ab *aulæ* nomine: quin & Curionis loci domus, *Culina palatij* fuiſſe perhibetur. Nobilitatur caſeo primæ notæ, vt antea quoque dixi, qui acri ſapore linguam morſicat, & ingenioſam ſitim acuit. Ager tritici & quidem optimi candidiſſimique feraciſſimus eſt, vt & *Poel-dicanus*, qui finitimus eſt. Extat iſthic Canonicorum regularium aſceterium.

MEDEMBLICVM.

MEDEMBLICVM, municipium maritimum Hornâ duobus miliaribus diſtans, cothonem habet ſeu portum manibus factum, nauibus in tempeſtate perfugium & ſtationem

tionem ſecuram, eundemq́; etiam nauale: ad annum milleſimum ducenteſimum ac nonageſimum, à Friſijs tumultuantibus & ferro flammaque cuncta miſcentibus, in cineres redactum fuit; arce præſidiariâ, quam habet peruetuſtam, graui obſidione circundatâ, ita vt ad iumentorũ carnes, quibus famem propulſarent, inedia proceſſerit. Fabuloſam Medæam huic nomẽ dediſſe vulgi opinio tenet, quæ ex inaurato ære in bracteâ ductili expreſſa, turriſque editiſſimæ faſtigio impoſita, procul ſignum nautis viatoribusque dederit. Radbodi Friſiorum regis iſta fuiſſe creditur * ſedes, illius quem luſtrali baptiſmatis vndâ tingendum, mutatâ ſententiâ pedem alterum aquæ immerſum reuocaſſe teſtantur Annales, quum ſuorum maiorum vmbris apud inferos, quàm inopi Chriſticolarum cateruæ adiungi, Epiſcopo ad tingendi officium iam accincto reſpondiſſet: qui planè videtur Neritæ veſtigijs inhæſiſſe; nam quum Venus (vt refert Ælianus) inter cælites nomen ſuum profeſſura, voluiſſet Nerei filium, amores ſuos, cæleſti regno inferre ſecum comitem, ille contumaciter repudiaſſe beneficiũ perhibetur, quòd anteponeret cælo, conuerſationem cum parentibus & germanis ſororibus. Intra triennium proximum vallo aggeribusque & propugnaculis in altum eductis ita communitum eſt, vt inſuperabile quaſuis ab hoſte iniurias propulſare poſſe credatur. Firmiſſimi omnium hîc ſunt aggeres, qui obices ſuo oppoſitu Septentrionalis maris furiam excipiunt, quos algâ (quæ maris eiectamentum eſt in propinquo) prætexunt; materiâ vbi ſpiſſata conſederit, tam firmâ & ſolidâ, vt moles ſaxeæ vix denſius firmamentum coagmentúmve præbere poſſint; tantopere illa ſæuientis maris proteruiam reſpuit. Ager vicinus per foſſas inciles in prata herbida, bubus opimandis peropportuna, diuiſus eſt.

Radbodi regia.

Lib. 14. de animalibus, cap. 28.

Alga, materia aggerum.

PVRMERENDA.

PVRMERENDAM municipium repræſentatæ pecuniæ certâ ſummâ, vnâ cum arce & iuriſdictione Purmerani terri-

ni territorij, emit olim à Ioanne, Burgrauio Monfortio, Gerardus Zylius Eques. Hæc oppidi modo in plateas eſt digeſta, elegantibus inſtructa ædificijs, opulenta, anguillarum capturâ quondam ita felix, vt multa nauigia pertuſis carinis ad hoc concinnè fabricata, quo relinqueretur anguillis interludente vnda libera reſpiratio, in Britanniam quotannis Londinum mitteret, ingenti quæſtu & emolumento. Nuper in fatali iſtâ Prouinciæ prouidentiâ, quâ iuſto odio inflammata vires opesque omnes ad excludendum opprimendumq. teterrimum hoſtem Hiſpanum comparat, naturam loci operibus adiuuando, exſtructis propugnaculis ad
Arx Purm. arcendam vim communiri eſt cœpta. Arx in fine munici-
Lacus Purmerus. pij imminet Lacui Purmero (vnde loco nomen eſt) piſcoſo atq. ita ſpatioſo, vt magnitudinē vix oculo admetiri poſſis. Paret Egmondanæ familiæ. In Annalium noſtrorum monumentis proditam inuenio rem, quæ mihi difficilis ad fi-
Ann. 1403. dem viſa eſt, circiter annum à natali ortu Chriſti tertium ſupra milleſimum quadringenteſimum, monſtrum quoddam marinum, mulieris ſpecie, viridi muſco turpe, & vndique ſquallens, atrociſſimæ tempeſtatis vi è mari Oceano in ſinum Batauicū, qui Auſtralis maris agnomine notior eſt, compulſum, & in lacum Purmerum (quem perrupti aggeres cum prædicto ſinu confuderant) eiectum fuiſſe; in quo dum varijs erroribus agitur, poſt reparatos ſtatim à tempeſtate aggeres, vt ſolent, priuſquam profundâ voragine ima aggerum fundamenta exedantur, virgines quæ bis quotidie cum mulctralibus vltrò citroq. in prata commeant, vt vaccarum vbera mulgendo ſiccent, monſtrum iſtud conſpicatæ fuerunt. Neque parum attonitæ principio ob nouam & inuſitatam ſpeciem, in ſpectri modū, mox confirmatis animis erectiores, ac mutuas coniunctasque inter ſe operas pactæ, circumſeptum lenunculis & ſcaphis ſuis, ne quâ effugium pateret, oppreſſerunt; captumq. Edamum, quod oppidum Lacui quoque adiacet, pertraxerunt; vbi cibis hominum more aſſuefactum veſci cœpit, ſono peregrino ac ſu-

ſpirioſo

ſpirioſo potiùs, quàm vllo articulati ſermonis commercio & vſu, qui piſcium toti generi negatus eſt, manifeſtum. Cuius miraculi fama quum multos mortales viſendi gratiâ exciuiſſet, quæ longè lateque emanarat, Senatus Harlemenſis miſsâ eò legatione monſtrum ſibi permitti flagitauit, vt loquuntur Annales, neq. repulſam tulit. Quod plures annos, poſtquam eò adductum fuerat, vitam exegiſſe illîc, atque inter fœmineos cœtus penſa etiam traxiſſe, & cœmiterij honorem, poſtquam vitam exuerat, aſſecutum ob exhibitam crucis imagini reuerentiam, memoratur. Quæ omnia vt neque firmiter aſſeuerare, ita neque refellere omninò eſt animus, tú ob eam quæ debetur publicis Annalibus fidem, tum quòd recentior eſſe videatur, quàm cui me opponam, memoria, à mulierculis de manu, quod dicitur, in manum tradita. Dicam tamen illud fabulæ vicinius non probari mihi, quòd fila deduxerit, quaſi manus in articulos humano more diſtinctas diſcretasque habuerit: ſed fidei periculum auctori relinquo. Equidem religione quâdam deterreor, ne à vetuſtatis exemplis diſcedam, quæ ſanctâ illâ teſtimoniorum fide non carent; inter quæ conſtat non omninò fictum & commentitium eſſe, aut in poëticâ corte natum ſermonem de Nereïdibus; quarum è genere fuiſſe illam, de quâ modò ſum commẽtatus, nihil ambigo: quatú non exiguum numerum apparuiſſe olim in Gallico littore, D. Auguſto legatus illius perſcripſerat. Eam certè de Nereidibus opinionem haud falſam fuiſſe teſtatur Plinius, corpus vniuerſum ſquamis hiſpidum, etiam quâ humanam ſpeciem referunt, illis tribuens; quarum in morte triſtem garritum, ſiue (vt manuſcriptus codex habet) cantum, ab accolis longè auditum commemorat. Taceo quæ de Tritóne concham inflante, deque homine marino ex legatorum (quos ob id ſolùm Olyſſipponenſes ad Tiberium Principem miſerant) & ex equeſtris ordinis virorum illuſtri fide idem ſcriptor refert. Quid, quòd apud pagum, cui ab aquæ fuſcedine Swartewale nomen eſt; ab oppido nobili Brielâ tribus fer-

Nereides.

Plinij locus.

me paſſuum millibus diſtantem, viſatur huiuſmodi æquorei monſtri ſceletos in æde mediâ ſuſpenſa? Venio ad recentiora & quæ ætati noſtræ potuerunt eſſe cognita documenta, in quibus lego in extremâ Scandinauiâ, quâ Codanus ſinus finitur, apud Ellebogium oppidum, Hafniæ Regni Danici metropoli è regione oppoſitú, monſtrum æquoreum monachi formam exprimens ad vnguem, glabro capite, ruſticanâ facie, inuolucro humerario cuculli ſpeciem adumbrante, in littus illud immanis procellæ vi expulſum fuiſſe, mutum, ſermonis vſu defectum, vt cætera marina omnia, lamentis tantùm ac ſuſpirijs altioribus perſtrepuiſſe, nec vltra triduum vitam extraxiſſe; cuius ſimulachrum expreſſum ad Carolum V. Imper. tunc in Hiſpanijs agentem, à Rege Danico miſſum, manuque viri nobilis exhibitú conſtat. Alterum in eâ Sarmatiæ parte, quam Poloniam vocamus, ad annum à partâ humano generi ſalute milleſimum
Ann. 1531. quingenteſimum triceſimum primum extitiſſe comperio, monſtrum itidem marinum, quod Epiſcopi habitum infulâ mitrâq. egregiè mentiebatur, ad Regem Auguſtum deportatum. Hæc libuit prolixiùs commemorare, quòd iſta de Nereïdibus (quas Mereminnas dicimus, ceu maris delitias nymphasque) opinio haud nupera ſit, ſed ſæculis omnibus in hominum mentibus impreſſa ſederit.

BEVERVICVM.

Exeqvi ſubtiliter & ad libripendem municipiorum & pagorum, quibus vicus nomina finit, numerum, haud facilè queam. tanta illorum eſt copia, quam in numerato habere non profiteor, omnibus tamen vicus, patria lingua Wick/ vel Wijck/ etymi occaſionem dedit. in quo Germa-
Vicus quid? nos falli video, qui vocem hanc pro ſinu maris interpretantur, quum aliud non ſignificet, quàm perfugium & ſtationem ſecuritati dicatam, vbi coniunctioribus ædificijs habitabant, qui commune periculum depulſum volebant, vt multitudine hoſtes arcerent, & piratis maria infeſtantibus ſe

bus ſe

bus ſe opponerent. In his ſe primum offert Beueruicum, quod ſonat Bauarorum, qui & Baioarij, vicum, ſedem, & perfugium; (videntur enim Francorum Reges poſſeſſâ Hollandiâ, militibus veteranis aut emeritis, qui ſibi militarant, nationatim vicos agroſque habitandos dediſſe, ijſque inde nomen feciſſe, vt ex ſequentibus patebit.) municipium duobus Harlemo milliaribus diſiunctum, loco opportuno ad ſinum Tyum adſidens, duobus paſſuum millibus ab Oceano diſtans, amœniſſimas nobilium villas in viciniâ proſpectans. Præcipuæ tamen nobilitaris eſt Catuicum, à Cattis Aboriginibus noſtris, qui Principem ſuum Batonem proſecuti, ſedes ad Rheni medium alueum, non procul ab oſtio, quo ſe in Oceanum exonerabat, poſuerunt, quem locum fuiſſe olim frequentem & copioſum, ob oſtij commoditatem & faciles è Britanniâ appulſus, atque opportunas ſubuectationes credibile eſt, ſed barbarorum incurſionibus & piratarum non ſemel dirutum & deuaſtatum. Videntur autem Catti duo præſidiaria munimenta præter vicum ſuum condidiſſe, tuta vtrinque perfugia aduerſus hoſtilem vim, ſi ingrueret, nimirum Suyduicum Waſſenario pago vicinum, quo loco molendinum nunc viſitur verſus meridiem, ſeruatque corrupti nominis veſtigium in Suijck contracti, & alterum Nordouicum verſus Septentrionem, quamuis huic pago Nortmanni è Danis & Suionibus profecti auſpicium nominis dediſſe ab alijs credantur: cuius dominio fruitur Ianus Douza meus, ſummo & ad vnguem facto ingenio vir, omnes olim abſoluti Poëtæ numeros expleturus. Accedit huc Oeſteruicum, quã ego ſedem fuiſſe olim Æſtrorum, ſiue, vt nunc pronunciandi cacoëthes inoleuit, Oſtrorum, deierarem, niſi prius à Foppone Herculano, *Eteruicum*, indito nomine dictum fuiſſe Annales traderent. Præterea Naelduicum Naelduicenæ ſtirpis hæredium intermortuæ, Arenbergæ Comitum, clientelâ illuſtre municipium, collegio Canonicorum non tam inſigne quàm Martini Dorpij, Theologi, & non infelicis poëtæ, natalibus.

Beuerswijck. Catwijck. Suydwijck. Noortswijck. Oosterswijck. Naelwijck.

Ad pagum Naelduico vicinum, cui Monaſterio nomen, lapis inuentus eſt, dum nouale aratro proſcinditur, erutus, tranſlatus inde Sionem, quod cœnobio monachorum Delphis ſuburbano nunc diruto nomen fuit, intra octogeſimum annum, quem, ſubſtituto meliori è marmore exemplari apud incurioſos antiquitatis monachos, Hippolytus Perſinus Vltraiectini Senatûs præſes, antiquitatum ſtudioſiſſimus, in villam ſuam Hagæ propinquam tranſpoſuit, qui ita loquitur,

IMP. CAES.
M. AVREL. ANTO
NINO AVG. PONT.
MAX. TR. POT. XVI.
COS. XIII. ET
IMP. CAES.
L. AVREL. VERO AVG.
TR. POT. COS. II.
A. M. A. F. C. A
M. P. X. II.

Rijſwijck. ADHAEC Rijſuicum, quod à Rugijs Æſtrorum finitimis populis, quibus, vt dixi, ad culturam datum ſit, nomen habere crediderim, vel à reliquijs Gigantum illorum (quos vernaculum idioma Ruſos appellat) qui è Britannia pulſi occiduam illam plagam inuaſere atque incoluerunt. Quid enim ad rem facit, ſi viminum perfugium huc aduoces? In hunc ordinem veniunt Stôluicum, caſeorum molibus & Stolwijck. bonitate non incelebre; Bleijſuicum, cuius dominium ad Bleyſwijck. Bronchorſtiam familiá tranſijt: Baerduicum, cuius nomi- Baerdswijck. nis originem non libenter Bardis Gallis attribuerim, multò iuſtius Langobardis, Germaniæ genti, qui pagus gaudet domino Cornelio Iongio, amœniſſimi ingenij viro; Brantuicum, an à Brennis neſcio: Scalcuicum duplex: & Brantwijck. Scalcwijck. Hontſuicum. Hontſwijck.

NEO-

NEOPORTVM.

NEOPORTVM è regione Scoenhouiæ, ad alteram Leccæ amnis ripam, perhiberur fuiſſe ſatis copioſum & opulentum oppidum; ſed vt caduca & fluxa eſt mortalium rerum conditio, atque interitui obnoxia, ita & oppida olim florentiſſima peſſum ire videmus, multa etiam in cadauera conuerti; eſtque nunc municipium mediocris conditionis.

SCAGA.

SCAGA quoque municipium elegans eſt & copioſum, oppidi inſtar contiguis ædificijs habitatum, à foro in ternas vicinias excurrit, vt trifidum dici aut triſulcum queat, alioqui extra has plateas vicatim habitatur, vt olim nobilis illa Lacedæmon, in multos namque vicos ſparſim agrum occupantes diuiditur: ſolum habet totâ Hollandiâ fertiliſſimum herbidiſſimúque: locupletibus abundat & pecunioſis ciuibus, habet arcem non inelegantẽ. paret nunc Ioanni, Bronchorſtiâ matre genito, Scagæ & Burchorni Domino, qui ſtemmatis ſui originem cum maioribus ſuis refert ad Bauarum Principem Albertum, Hollandiæ Comitem. Hactenus vrbes & cum oppidis municipia ſtylo percurri, nunc de arcibus nonnihil adtexere placet.

CAP. XVIII.
De Arcibus Hollandiæ & caſtellis.

VRBIVM inuentionem, ceu præclarum munus, acceptam tulerunt priſci mortales Palladi, quam propterea πολιοῦχον, ceu earum tutatricem illuſtri epitheto condecorarunt. Cui vt primæ conditrici arces conſecrauiſſe cum Marone Ariſtides Smyrnæus & Cornutus reſtantur, ſiue quòd ratio, quæ ſub huius Deæ nomine deſignatur, vrbium & Reipub. incrementa promoueat, vt Martiano Felici videtur, ſiue quòd eam mundi mentem eſſe ſummaque obtinere *Palladi cur arces conſecrata.*

Arces ab arcendo dictæ. tinere crederent, quemadmodum arces in editioribus tutioribusq. vrbium locis condere ſolebant, ad arcendum faciliùs hoſtem, vnde nominis origo manauit, vt arbitror, non autem ab Arcadibus, vt Solinus putauit, quòd ipſi primi ardua montis Romæ inſediſſent. Quod autem antiquitati ſolenne fuit, vt excelſa loca fundandis arcibus deligerent, id maioribus noſtris aduerſus pericula tutius viſum eſt in paludibus terriſque vliginoſis fieri: quòd illa agendis cuniculis opportuna ſint, in his cunicul ariorum operæ in ſubruendo eludantur. Cæterùm arces & præſidiaria caſtella geminam fermè naturam ſolent induere, vti ſcitè diſſeruit Damaſcius Syrus philoſophicæ hiſtoriæ ſcriptor, quippe quæ vt arcendis hoſtibus ac tuendæ libertati plurimum cõferre & commodare videntur, ita eædem plærunque cauſſæ ſunt ſeruitutis atq. extremorum malorum: id quod non domeſticis modò, ſed externis quoq. exemplis confirmari poteſt, quæ alterius loci atque temporis propria eſt diſputatio. Caſtellis, quæ arcium modo muris cinguntur & vallis, paſſim exſtructis Batauiam Romani olim aduerſus vim ſi ingrueret, vtque in officio ſubditos continerent, firmarunt. Meminit Tacitus caſtelli cui nomen Fleuum, haud dubiè Fleui oſtio appoſiti, vbi nòn ſpernenda manus Oceani littora præſidebat, à Friſijs rebellantibus obſeſſi. Idem mentionem facit caſtellorum plurium, quæ præfecti cohortium quum poſſe defendi deſperarent, inflammarunt, quum Caninefates excidijs illorum imminerent duce Brunone. Florus in Rheni ripâ quinquaginta amplius caſtella à Druſo erecta fuiſſe prodidit. Abundauit olim Hollandia arcibus caſtelliſque ante calamitoſa infelicis Principis Iacobæ tempora, quando flagrantibus ciuitatum nobilitatiſque funeſtis diſſidijs, inteſtina ſeditionum ac diſcordiarum tempeſtas erupit, plebemque in furialia arma concitauit. Tunc enim immanis illa populariu m procella ac turbo cunctas paſſim arces obtriuit, diruit, ſoloque æquauit. Neque hîc modum furor indomitus ſtatuit aut terminum cepit, niſi etiam mutuò laniatu dum

niatu dum iugulos feriendo deſæuit, animas quodammodo alternas negotiari viſus fuiſſet. Sed hac de re in hiſtoriâ illorum temporum, vbi eò ventum fuerit, iuſtioribus querelis agendi locus erit. Enimuerò perpaucæ tunc arces communem fatalis illius & interneciui belli calamitatem ſubterfugerunt immunes, quas hoſtile ferrum intactas ſtare permiſerit. Inter eas quæ noſtro ſæculo extant, primum facilè nobilitatis antiquiſſimæ ordinem tuentur Egmondana arx, & Brederodia, illa arduâ & elegantis vetuſtiq. operis ſtructurâ celebratior eſt: hæc deformis ac tantum non ruinoſa, & ab arcis cadauere parum diſſidens, cuius ego rei non aliam reperio cauſſam, quàm quòd omnibus impenſis parcitum ſit ab eâ familiâ, quaſi fato quodam præpeditâ in reſtaurandâ reficiendâque arce, quam vitium feciſſe norant, ex eo fortaſſe quòd malè perpetuarios hæredes ex beneficij tabulis ſe cognoſcerent, ſi virilis ſtirps deficeret. Illa prior, quondam *Rijnegom* nuncupata, nunc ab hæredij, in quo ſita, *Hoeui* appellationem nacta, ad quinque millia paſſuum abeſt Almeriâ, ad mille ab Egmondano cœnobio longè vetuſtiſſimo, Benedictini generis monachis, qui foro piſcario mancipati olim viuebant, deſtinato: vbi bibliotheca celebris omnis generis ſcriptis codicibus & præſertim membranaceis, quos diligenter magnâ curâ cùm Priores alij, tum Gerardus ex Poelgeeſtanâ ſtirpe Abbas vndecunque conquiſiuerant, raros auctores oſtendit, è quibus dolet mihi interijſſe intra quindecim proximos annos, magno literariæ Reipub. detrimento, Lactantij Firmiani epiſtolarum libros duos, quorum meminit nominatim D. Hieronymus: quos dum ad me cogitat, editioni deſtinandos, mittere Antonius Houæus illîc religioni operatus, vir doctus, qui poſteà Abbam Abſternacenſem proſperâ famâ egit, repperit à bibliotapho quopiam librorum plagiario ſublatos: atque ita diſperijt ille theſaurus, ab hæredibus ſacrifici, in quem cadebat ſuſpicio, in cucullos & piperis inuolucra conciſus. At Brederodia arx medio itinere inter Harlemum & Beueruicum ſita, præter

Brederodia arx.

Egmondana arx.

Egmondanũ cœnobium.

ruinas flebiles quibus labat, ab arenâ etiam ſabuletorum, quæ vicina ingruunt, obrui paulatim agros ſuos ſuſtinet, graui & fatali veterno obſeſsâ iampridem eâ ſtirpe. Eſt & Teylingia arx, Iacobæ Principis delitiæ, Saxenheimo (vbi Saxonum reliquiæ à Càrolo Magno tranſmiſſæ conſediſſe creduntur) vicina, iam olim infamis nocturnis oſtentis & vmbrarum illuſionibus, ſi vera narrantur. Habet ad alteram Leccæ ripam, è regione Scoenhouiæ oppidi, Ericus Brunſuicenſis Regulus arcem operibus validam, muris latiſſimis valloque opportuno communitam, cui Lieſueldæ nomen eſt. Apud Woerdenum ſimiliter idem habet arcem, olim validam, quum arma Traiectenſium metuebantur, nunc longæ pacis beneficio neglectiùs habitam. Apud Vianam quoque extat Brederodijs firmiſſima arx, vallo altiſſimo, ſeptoque è ſpinis implexis conſerto cincta: & altera Ameida medio itinere inter Vianam & Neoportum, ſed minoris firmitatis munimentum. De Medemblicenſi arce ſuperiùs à me facta mentio eſt. Aſſenburgum arx eſt dynaſtæ Aſſendelfi peculium, vltra Beueruicum, opportuno loco & amœno ſitu nobilis. Idem vicinam habet alteram Roterodamo, cui Hœningæ maiores indidere nomen, turritam, ſtructurâ magnificam, & opere locique naturâ præualidam, ſolo vliginis pleno facilè hoſtilem incurſionem excluſuro. Goudæ cum Gorcomio præſidiariæ ſuæ ſunt arces, in prioribus dictæ, hæc ab Herculanis, illa à Buloſio Comite ad Iſelam flumen, cõditæ. Mudanam arcem in prioribus diximus, & Abcoudiam inter nobiliores familias. Apud Hemeſkirckam reliquus ſupereſt caſtelli circus, pyrgum Lugdunenſem circinato ambitu referens, in hoc diuerſus quòd Lugdunenſis in arduo tumulo eminet, hic in vliginosâ palude copijs quantiſlibet fermè inacceſſum aditũ præbet, in cuius meditullio editiſſimum ſtetiſſe olim perhibetur, turris modo, ædificium nouem contignationes altum, ſic vt nautis vela facientibus phari vſum exhibuerit, dum curſum eò dirigunt aut deflectunt, cuius poſſeſſio à Comitibus

Teylingia arx.

Lieſuelda arx.

Woerdena arx.

Ameida.

Aſſenburgum.

Hœninga arx.

tibus profecta ad Septimontanũ Regulum defluxit, inde in Arenbergium Comitem hæreditario iure tranſcripta. Habuit & Adrichemia familia turritam arcem Beueruico vicinam, per Friſiorum incurſiones ſolo æquatam, in cuius ruinis villam ſuam muro egregij operis circumduxit Antonius à Burgo per matrem Adrichemiæ ſtirpis hæres. Vetus arx Riuerium, nomen habet ab amne (quem Riuieram vernaculus ſermo vocat) Moſâ, in cuius gurgite antiquitus ſtetit, nunc alluuionis beneficio ad mille paſſuũ & amplius interuallum ab eo diſiunctum, quondam Hollandiæ Comitum peculium, Mateneſiæ genti à Principibus condonatum, poſtquam interierat caſtellum familiæ cognomento dictum, à Sciedami oppiduli mœnibus foſsâ intermediâ interſtinctum: in quo vetuſta turris eaque excelſa quadrato opere in ſublime ſurgit, ita vt phari vicem propemodum præbere potuerit; cuius dominium ad Ioannem Mateneſium virum cùm politicis virtutibus, tum nobilitate generis clariſſimum ſpectat. Keneburgum non poſtremi nominis caſtellum ab Othone Egmondano poſſidetur. Mereburgum ad Marnam Rheni elicem, vnde nomen trahit, Vincentij Lochorſtij domini proprium. Dunium caſtellum apud pagum Seuenhuſum, cuius ſitus fuit olim medio in ſaltu, in rudetum aliquando collapſum, cuius poſſeſſio eſt penes clariſſimum virum Iacobum Dunium, Sprangæ dominum. E caſtellorum arciumque numero, quæ aut edax vetuſtas aboleuit, aut immanis atque intoleranda popularium (qui nouas ſemper res moliti fuiſſe leguntur) barbaries diruit; nomina aliquot Annalibus memorata prætermittere nolui, ne eiuſdem particeps criminis communẽ cladem fouiſſe videar, aut ſaltem non improbaſſe, quum dolendum ſit ac deplorandũ quoque, defuiſſe Principibus noſtris poteſtatem, ne dicam voluntatem comprimẽdi refrenandiq́; furoris inteſtini. Antiquiſſima memoratur in ore hominum celebris arx Elini (quem tantum non alterũ Midam faciunt Annalium ſcriptores, ab aſininis auribus Eſelorum appellantes)

Adrichemia arx.

Riuerium.

Keneburgum.

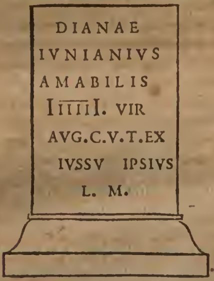
Mereburgum.

Dunium.

Caſtellorũ & arcium deſtructiones.

Elini arx.

appellantes) non procul diſſita ab Hagâ Comitis, Vorburgo pago vicina, quæ multorum iugerûm ſpacium circuitu complexa dicitur, fidemq́ue rei faciunt ruinæ & ſubterraneæ ſubſtructiones, in quibus effoſſa fuere ſuperioribus annis infinita omnis generis nomiſmata, inter cætera vidi & aureos nummulos ab aduersâ parte Elinum loquentes, ab alterâ Doreſtatum, quam vrbem Batauodurum Tacitus dixit. Repertus ibidē fuit & quadratus lapis, cui in proſcindendâ tellure impactus vomer vulneris nonnihil inflixit, quem antiquitatis æmulatione quâdam inſertum quercui ante villam ſuam, è regione agri in quo inuentus eſt, apud Rijſuicum locandum curauit Henricus Cruſius, Benthuſij dominus, vir ſpectabilis. præfert autē hanc inſcriptionem:

SAXVM iſtud quum attentioribus oculis haud dubiè vetuſtum vnâ mecum legendo percurreret Henricus Iunius, qui iſtius antiquitatis feneſtram primus mihi aperuit, ſubdubitaſſe iam antè nonnihil de numero iſthic contento ingenuè profeſſus eſt, rectène haberet an ſecus. At ego in eodem prope luto hærens, de Seuiris Sexumuiriſúe non ambiguum

ambiguum mihi eſſe reſpondi, de ſcriptura non liquere, quâ facili momento de perſuaſionis ponte deturbari poſſim, nî ſaxum haud ementitæ vetuſtatis ſuam mihi fidem approbaſſet. Itaque cuncta rimanti, commodùm ſe obtulit monimentum, quod ad Nicrum alicubi extat, Rotenbergæ, niſi fallor. FORTVNATVS IIIIII VIR NEGOCIATOR &c. alterum Auguſtæ:

DEO SILVANO TEMPL. CVM SIGNO VETVSTATE CONLAPSVM SEX. ANTONIVS PRIVATVS CIVIS TREVER. IIIIII AVGVSTALIS PECVNIA SVA RESTITVIT.

Item Placentiæ in Inſubribus:

L. PLOTIO ATIMETO IIIIII AVGVST. &C.

frequentiſſimus tamen ſcribendi vſus paſſim in marmoribus ſaxiſq. occurrit, hoc pacto VI VIR. è quibus vnum modò inſigne huc adſcribam Interamnæ repertum.

PROVIDENTIA TITI CAES. AVG. NATI AD AETERNITATEM ROMANI NOMINIS, SVBLATO HOSTE PERNICIOSISSIMO P.R. FAVSTVS TITIVS LIBERALIS VI VIR AVG. ITER. P. P. S. C.

Rariſſimè verò ſcriptũ inuenias pleniore ſcripturâ SEVIR. quod Mediolani de C. Plinio Sec legas, SEVIR EQVITVM, & Capuæ, L. PHILEROTI SEVIRO AVGVSTALI. Eum honorem Valentiæ in Hiſpan. expreſſum marmor ſeruat; C. TERENTIVS ONESIMVS IN HONOREM SEVIRATVS SVI. &c. Atque iſta quidem per occaſionem de Seuiris non inutiliter adiecta ſunto: in quibus Auguſtales dicebantur qui ab ipſis Auguſtis conſtituebantur. Cæterùm vt ad inſtitutum vnde deflexit oratio recurrâm, Idem ager, de quo dixeram, vitreum lecythum effudit herbacei coloris, craſſum ac proinde grauem, anſâ latâ, eâque rhomborum inſtar crenatâ, quem curioſè idem nobilis vir aſſeruat. Protulit idem ager & tudiculam auream repræſentantem incerniculum, quodam tenuium foraminum labyrintho pertuſum

tuſum mirandi operis atque adeo inimitabilis, aurificum confeſſione: cuius materiam ſunt qui electrinam augurantur: maior portio merum ſe probat aurum: brachium, quod manu tenetur, auro improbiore conſtat; id quod lacunulæ, vitio terræ ſalſuginoſæ altiùs inſidentes, loquuntur. Extat apud Adrichemium veterum ſigillorum amatorem Hagæ.

Hildegardis caſtellum. Redeamus ad caſtella & arces. Hildegardis caſtelli vnâ cum templo ruinæ in editiore tumulo, qui in ſolo circumquaque vliginoſo & plano in ſpeciem tribunalis aſſurgit, miliaris fermè vnius ſpatio à Roterodamo diſiunctæ viſuntur, in quo Hildegardis fatidicæ fœminæ, alterius cuiuſdā Sibyllæ aut Carmentæ (cuius effata atque oracula præſentem temporum conditionem pulchrè exprimentia inſpexiſſe aliquando memini) ædificium ſtetit, turris lacera ſupereſt, dominium nunc penes Ioan. Mateneſium, cuius facta paulò antè mentio eſt. Intra Roterodami mœnia extant *Bulgerſteinū.* ruinæ caſtelli Bulgerſteini, à Bulgaro fortè quopiam dicti, ſiue illud gentilitium nomen fuerit, ſiue nationis: neque longius ab eo oppido ad Rotæ ripam ruinæ arcis Viennen- *Wena.* ſis, quæ *Wena* deprauatè nominatur, *Curia* vulgò dicta, vnde & oppidi portæ nomen manſit *Curialis*. Viſuntur ad *Sterreburgū.* Sciam amnem & veſtigia caſtelli Sterreburgi, ſiue à depictis ſtellis, ſiue à poſitu turrium ſtellæ hexagono non abſimili nuncupati, cuius poſſeſſio longâ ſerie ad Duueuordiam ſtir- *Capella.* pem refertur. Arcis Capellæ vetuſtiſſimæ ruinas & veſtigia oſtendit ad amnis Iſelæ crepidinem pagus cognominis, Naelduicenæ domus quondā peculium, nunc Arenbergij *Hodenpiliorū caſtellum.* Comitis hæredium. Hodenpiliorum nobilis minimeque obſcuræ olim gentis caſtellum in Vlaerdingenſi ſolo diru- *Polana arx.* tum iacet. Similem cladem ſenſerunt arx Polana fundatiſſimæ Polanorum familiæ, Equeſtri ſplendore claræ, in eo- *Binchorſtum.* dem territorio: & Binchorſtum in luculentâ ſtirpe, Hagæ vicinum, ſub idem tempus per plebem nobilitatemque in factiones diuiſam, quarum alteri nomen â *piſce aſello*, (De Cabbelauſche) alteri ab *hamo*, (De Houcſche) nomen erat,

eucrſa

euerſa ſoloque æquata fuerunt. Arx Velſena diſiecta lacerasque ruinoſaſque parieti nas adhuc oſtendit, ob parricidiale in Principem fœdè trucidatum nefas communibus Hollandiæ Zelandiæque armis expugnata atque euerſa. cuius exauguratæ fundum Ianus Doûza, Muſarum delitiæ, poſſidet: atque in eius viciniâ ad teli iactum paucis abhinc annis egregiam villam caſtelli modo latâ foſsâ circundatam ab Hadriano Groeneuenio Harlemenſi ciue exſtructam videmus. Sanda, ſiue Sandeburgum Comitum caſtellum iam olim in ruinas diſſipatum, interijt, ab arenario ſolo, vt appareτ, nomen adeptum, poſtquam Guilelmus Roman. Cæſar curiam à Graueſandâ tranſmouit. Eandem in conditionem venit & Zilia caſtellum, vulgò Curiæ Zilianæ nomine notum, quod Ziliæ Rheni elici adſidebat. Superſunt Doûſia caſtellum ad elicem Rheni Doûſiam ſitum, vnde illi & familiæ clariſſimæ nomen. Altenacum à nimiâ viciniâ, quâ Delphorum vrbi grauius videbatur, ſi quando obſidio timeretur, ſic dictum, Adamus Almondius obtinet, nuper ab oppidanis incendio corruptum. Croeſuicum vltra Rotam amnem: Loeueſteinum arx validiſſima in diuergio amnium Vahalis & Moſæ inter Goricomium & Woricomium ædificata: & Honſela arx ſpecioſa Naelduico vicina.

Velſena arx. *Sandeburgũ.* *Zilia arx.* *Douſia.* *Altenacum.* *Croeſuicum.* *Loeueſteinũ.* *Honſela.*

Cap. XIX.
De Nobilitate Batauica.

INLVSTRIORES nobilioresque gentis Batauicæ familias, quas aut priſcis ſæculis extitiſſe comperimus, aut ſuperior ætas & auita memoria cognouit, aut præſens quoque ſuſtinet, enarraturo mihi operæ viſum eſt pretium fore, ſi veræ nobilitatis imaginem expreſſam ob oculos repræſentarem ſcripto: eoque magis, quo in hunc ordinem irrepere, & Palladium (quod dicitur) obtinere plæroſque citra delectum, velut aduentitios, animaduerſum ſit, cerdones, ſchœnoplocos, reſtiones, mercatorum liberos, qui claritudine loci, quem natalem nacti ſunt, aut quem peregrinatio-

ne religionis ergô ſuſceptâ acceſſerunt, aut qui datis repræſentatiſque nummis, municipij, ſatrapiæ, arcis've titulum, ius, vſum, alioſque honores mercati ſunt, Nobilitatis glorioſo nomine venditare ſe præſumpſerint: haud equidem ſcio, quàm honeſtam manifeſtæ ac pudendæ præuaricationis cauſſam dicturi, ſi profanationem ordinis anteſtari liceret. Neminem enim aliter opinaturum exiſtimo, quâ quòd genuina nobilitas ea ſit, quam vel virtus vitæ ſocia exornet, vel mortis comes gloria cohoneſtarit. Neque verò torques, non armillæ, non abaci argenteâ ſupellectile graues, non pretioſa ſyntheſis, non ſegmentatæ & intercurſantibus mæandris lacinioſæ veſtium oræ, non in aſtragalis lunulæ, non latifundiorum poſſeſſio, non ampla hæreditas, non fumoſæ imagines, quibus atria fulgeant, non obſoleti clypeorum vmbones, non denique opum apparatus & ſplendor nobilitatem ſecum adferunt, quum in virtutis actione iſta, dum vita ſuppetit, conſiſtat, aut in glorioſo interitu conſumatur. Ianum nobilitauit eximia in rebus prudentia, quæ Bifrontis nomen illi conciliauit. Cecropem pudicitiæ & virtutis amor, dum promiſcuos belluarum ritu concubitus legitimi connubij frenis coërcet. Hercules & Theſeus è domitis ſublatiſque monſtris orbi terrarum grauibus & exitioſis, per ærumnas & pericula nobilitati ſunt. Codrum quis noſſet, niſi ſuo iugulo patriæ ſalutem quæſiuiſſet? Antonino Imper. paterna origo à Numa, Pythagoræ inſtitutione claro, nobilitatem maiorem addidit. Fabijs, Lentulis, Ciceronibus, Piſonibus inluſtribus familijs, quarum memoria libri omnes redundant, an fabas, lentes, ciceres, piſa, aliaque id genus legumina, quibus agros conſerere erant ſoliti, quum ex agris ad imperia vocarentur, nobilitatem & nominis claritudinem conciliaſſe putabimus, ac non potiùs res magnas domi foriſque geſtas? ita Metellis, Scipionibus non natale, ſed res quas fortiter geſſerint pro aris fociſque, & actam innocentiſſimè vitam, nominis dignitatiſque extitiſſe initium, diſertè ait Cicero. E diuerſo, Gabinio, altâ nobilitate,

Vera nobilitas quæ?

nobilitate, blandâ videlicet conciliatriculâ (vt eiuſdem vtar verbis) freto, ac propterea ingentes ſpiritus ſumenti, flagitia plus obſcuritatis, quàm ſplendoris luciſque claritas generis vetuſti attulerunt. Rectè gloriari mihi videtur Cicero, ſe nobilitatis clauſtra refregiſſe, vt ad ſummos honores non magis nobilitati, quàm virtuti aditus pateret. Præſtat itaq; rebus rectè geſtis florere, ac nominis claritudinem vel eâ viâ, vel ingenij cultu comparare atque extendere, quàm ſola maiorum opinioni tumere atq. inniti velle: ſatius eſt ita viuere, vt poſteris initiũ nobilitatis & virtutis exemplum à te petatur. Harmodio, abnepoti clariſſimi illius tyrannicidæ, qui communi cum Ariſtogitone operâ Piſiſtrati tyrannidem conuellit, exprobranti per conuitium generis nouitatem Iphicrati Athenienſium fortiſſimo duci; Mei, inquit Iphicrates, generis origo à me initium capit, at tuum in te deſinet. Iſtius dicti ſimijus Cicero, quũ cognomẽ ſuum ob ciceris leguminis vilitatem, faſtiditũ inuiſumq. intelligeret, amicis aliud ſumendũ ſuadentibus, reſpondit: ſe nomen Ciceronis longè redditurũ illuſtrius, quàm vel Catonum, vel Catulorum, vel Scaurorum, quæ cumprimis illuſtres apud Romanos familiæ erant: innuens nobilitatem ſolis imaginibus & ſtemmatibus innixam, malè firmis ſuſtentari adminiculis, eam verò quæ proprijs virtutibus quæratur & concilietur, firmiſſimam pariter ac pulcherrimã eſſe. Scitè, Platone teſte, nobilis ille Marathoniæ victoriæ laude Themiſtocles Seriphio cuidam in iurgio reſpondit, obijcienti non ſuâ, ſed patriæ gloriâ ipſum ſplendorem aſſecutũ; Nec hercle, inquit ille, ſi Seriphius ego eſſem, nobilis; nec tu ſi Athenienſis eſſes, clarus vnquam fuiſſes. Præclarè Diogenes ſciſcitanti qui mortalium eſſent nobiliſſimi, reſpondit; qui opes, voluptatem, gloriam, vitæ vſuram deſpiciunt; contrà labores, inopiam, mortem nihili faciunt. Neque obſcurè Antiſthenes docuit, virtutibus ornatos, eoſdem verè nobiles. Quorſum hæc tam multa? vt nimirum, quod antiquitatis, quod philoſophorum, quod bonorum omnium, qui

vno

vno quaſi ore idem loquuntur, iudicium, qui ſenſus de nobilitate fuerit, declararē. Nam quum in vniuerſum vna ſit nobilitas generis, quatenus videlicet ad poſteritatem decurrit, in treis tamen ſpecies illa ceu ramos diffunditur, vt naturæ vna detur, virtuti altera, tertia arti debeatur: duarum poſteriorum gloria & fama fundamentum eſt, incitamentum, & quaſi claſſicum quoddam ad labores ſuſcipiendos & ſubeunda pericula. Quos natura nobilitauit, ij exiſtimantur, qui antiquâ & amplâ progenie, nataliumque ſplendore antecſtant, quos inſignis progenitorum ſuorum virtus, aut opes antiquæ & inueteratæ eò claritudinis euexerunt, vt inuidiâ omni maiores ſint: ijque colendi & ſummo iure amandi ſunt, quòd his rerum clauum regendum Deus dederit, & Reipub. gubernacula cum iuſtâ poteſtate commiſerit, quos propterea διογενεῖς, ceu ab Ioue editos oculata antiquitas nuncupauit. Secundum locum obtinent, quibus inluſtria & nota cunctis facta, impensâ pro Reipub. incolumitate vitâ, exantlati pro Repub. labores, periculorum pro ciuium ſalute contemptio ac deſpicientia, nauata denique egregiè opera Principi, virtutis nobilitatem & ſempiternam gloriam pepererunt; quorum immortalia facinora immortalis quoque memoria vt conſequatur, iniurium non eſt: atque iſti quidem ſæpe humili & obſcuro, aut ſaltem minùs generoſo loco ſunt orti, ſtirpis tamen ſuæ propagini, & ex ſe genitis generoſum nomē & titulum quaſi tranſcriptum relinquunt. Tertij ordinis ſunt, quos ex doctrinâ nobiles & claros appellat Cicero, qui præſtanti eruditione & ſcientiâ imbutis animis in commune proſunt, aut liberalis artis ope atque adiumento inclareſcunt. His ingerit ſe aſcititia quædam & acquiſita nobilitas, quæ per diuitias, nuper fortunæ aut hæreditatis opimæ beneficio partas, adrepit familijs generoſis ſeſeque inſertat, in modum luxuriantis vitis, quæ pedamentis, vt ſuſtineat ſe, infirmitatem fulcit. Talis enimuero nobilitas ex ingeniorum conditione, vti è fructuum bonitate, aut feritate arbor, æſtimanda eſt; quæ ſi tolerabiles

Nobilitas triplex.

Nobiles natura qui?

Nobiles virtute.

Nobiles doctrinâ.

Nobilitas acquiſititia.

tolerabiles & non improbos homines produxerit, ferenda eſt; ſin flagitioſos & vitijs deditos deſpuenda. Stultè enim faciat, qui lapidem e ſepulchro, pro deo venerari velit, quod ille inquit, & improbè ſenſerit, qui talem nobilitatem penſi alicuius faciat, vtpote animi imaginibus ac virtutis defectam, quæ propter fluxas opes tantum graui ſupercilio tanquam Rhadamanthus nitatur. Itaque quum conditiones illas & genera nobilitatis animo ſapienter peruidiſſet Sigiſmundus Imper. cordatus Princeps, potiore loco atque honore habuit eruditos homines, quos doctrina & virtutum præclara fama nobilitarat, dictitans identidem apud Germanos proceres, quibus vileſcebat eiuſmodi nobilitas, meritò magni à ſe fieri, quos cæteris antecellere ingenium dederit: & aliâs, in ſuâ manu eſſe, vt multitudinem profanam ſuorum nobilitatis titulo vel horæ ſpatio inſigniat, ſed eruditionem, ornamentum animi, neque totum intra decennium largiri poſſe. Cuius ſimile dicterium effuſum memoratur à Dionyſio Mileſio in Heliodorum, Hadriano Imperatori ab epiſtolis, dicente, Te Cæſar pecunijs & honoribus augere poteſt & ornare, ſed oratorem te facere non valet; vti Dio Nicæus refert. Iſta non eo à me dicuntur animo, quaſi improbem imagines & pictos auorum longo ordine vultus, quaſi reijciam ſtemmata, quaſi clypeos cum ſingulorum titulis auerſer, quorũ gloriæ vetuſtiſſimæ origo virtutis plena atteſtatur, quippe ſtatim ab exactis Româ Regibus incœpta, quando in ſcutis, quibus pugnæ obibantur, imagines ad viuum expreſſas vultuſque eorum, qui illis vſi fuerant, inſculptos, ſacris publiciſque locis primò, deinde priuatis etiam in ædibus, ſpectandos, additis honorum titulis, poſuiſſe Romanos, auctor eſt locuples Plinius. Quin è contrario ſum planè animi diuerſus, Nobilitatique ſtudioſè faueo, id quod bonos facere omnes inprimis decet, tum quia ex vſu Reipub. ſit nobiles viros eſſe, qui maiorum ſuorum vmbris digni ad clauum Reipub. aſſideant; tum quia clarorum hominum qui de Republicâ optimè ſint meriti,

etiam vita defunctorum, vetus memoria valere & ſacroſančta haberi debeat: Sed damno atque explodo eorum vecordiam, qui metiuntur ex illis rebus veram & germanam nobilitatem; reliquos in ordiné cogunt, deſpiciunt, pro mancipijs & mediaſtinis ducunt: qui literarum ſcientiam atque eruditionem rident, proculcant, ſannis excipiunt, quaſi Nobilitati inutilem, imò indecoram potiùs: qui non libris vacare nobilem, ſed venatorium inſtrumentum aſſiduè tractare volunt, aleatoriam ſcholam frequentare, diſcum iacere, pocula obducere, ſtupris clareſcere, comedere patrimonia, decoquere creditoribus, è venere promiſcuâ luem contrahere; quaſi hæc demũ ſint vera rudimenta & artes quibus nobilis animus imbui debeat. Neque ſuperſedendum eſt, quòd plæraque omnis nobilitas tranſilire honeſti limites putatur, quæ Theſpienſium inſtituto mordicus inhærens, pollui nobilitatis decus exiſtimat, ſi opificium diſcant, aut agro colendo operam nauent, vt in Politijs refert Heraclides Lycius: quod de conceptâ publicè & iam olim confirmatâ vulgari opinione natum eſſe credibile eſt, quæ vti rem ruſticam (Columellæ verbis vt id dicam) negotiũ nullius magiſterio præceptoris egens, ita opificium ſordidum, ac proinde vtrunque à nobilitate alienum opus putauit. In eâdem ſententiâ Perſæ quoque & Lydij Scythæque fuere, qui artificium colentes in ignobilibus ducebant, at militiæ operatos, pro generoſis habebant: ita vt iudicio nonnullorum videantur latrocinia, rapinas, neces, bellorum præmia, ſummæ nobilitatis vice habuiſſe: quod exemplum imitati Cares, primi venalem mercede vitam proſtituiſſe creduntur, quamuis falsò; quòd Arcades hac infamiâ, ſeu laude priores fuerint, quibus belli nundinatio ſtipendio propoſita erat. vnde Dionyſij Mileſij manauit ſcomma, dicentis, *Græcorum calamitates Arcadiam paſcere.* Faceſſat à Batauâ Nobilitate iſte faſcinus, quum cõſtet clariſſimo Taciti elogio, vt *Gallos pro libertate, Germanos pro præda, ita Batauos pro gloria ad capeſſendam pugnam olim fuiſſe inſtigatos.*

Quin

Quin illam vltrò impulſam potiùs me præcentore aut celeuſte, atque exſtimulatam velim, vt memoriam illam priſtinæ virtutis propè intermortuam renouet, atque ita Batauici nominis amplitudinem à maioribus acceptam, bonis ominibus, ſuæ poſteritati tradat. Iam verò Neapolitana nobilitas, cuius primam gloriam ſibi affectant illi, inerti otio vacat; eoque ſolo nobilitatis bonum finemque metitur, in atrijs pictis deſes, aut phalerati equi vectatione contenta: ita vt rem tractare ruſticam, à profeſſione ſuâ alienum atque abhorrens exiſtimet: mercaturæ inſuper vſqueadeo pertinace imbuta odio, vt in egeſtate turpem vitam tolerare fameque enecari, quàm locupletiſſimo etiā mercatori filiam nuptui collocare malit. Hanc ſimiliter deſpuunt vilemque habent Romani, in rei ruſticæ curam compendiumque attentiores, pecuario ſtudio & agrorum cultu opes quærere, nobilitate non indignum iudicant. Gallicæ nobilitatis proprium eſt, prædia & rus colere, ciuitatis commercium, ceu primam ſui labem fugere, ita vt opinio nobilitatis è vitâ ruſticâ & prædij poſſeſſione plærunq. pendeat. Eadem fermè ratio eſt apud Britannos, vbi nobilitas ſaltibus viuarijſque incluſa rure vitam degit, è lanicio & gregum quos paſcit fœtibus cenſum locupletans, proq. opum numero famulitium extendere coacta. Germani ſtirpis antiquitatem præcipuè admirantur & vnicè excolunt, vt quæque eſt vetuſtiſſima, etiam inter patrimonij cenſuſque clades; plærique vrbibus procul abdunt ſe in ſaltus, aut inter rupes caſtellis affixi adſident: alicubi è latebris receſſibuſque, velut Caci quidam, exorti viatoribus inſidiantur; ex eorū pecuniâ otium ſuum alunt. At apud Principes ferè noſtros in morem receptum eſt, vt nobilitatem conferant citra delectum & virtutis æſtimationem, vel obſequio vel pecunijs gratificantes, atq. ita literis priuilegijſq. eā muniant; quos è cerâ miniatâ aut ſcriptis nobiles meritò dicere liceat. Verum enimuerò inter virtutis præmia, ſumma ac primaria dignitas præcipuuſque honos apud plæraſque gentes fuit Equitum, quos iſtud ſæculum

Neapolitana nobilitas.

Romana.

Gallica.

Britannica.

Germanica.

Equites Aurati.

culum ab aureis ornamentis, quæ illis attribuuntur, Auratos appellat. In quem honoris ampliſſimi gradum nemo antiquitus cooptari ſolebat, niſi quem facinora præclara & ſpectata bello virtus eo merito dignum nobilitaſſent. Talibus namque ſolis vt periculorum præmium & laborum fructus, ab ipſo exercitus duce ſolenni quodam ceremoniarum ritu, is honos deferebatur, inſpectante omni multitudine. Quem morem planè obſoletum, ante non adeò longum tempus reuocauit in lucé primus Franciſcus Galliarum Rex, quum in nobili illo contra Heluetios conflictu ipſe fortiſſimè dimicans inter primos & fortiſſimos, Ducis pariter & ſtrennui militis munia obiſſet, vt nimirum illuſtris clariſque exempli aſſertor exiſteret, additis ſolennibus de more veteri ritibus. Aſt alij hoc ſæculo inoleuere mores, quando honores adulterantur, dignitatis equeſtris gradus adulatoribus, potentibus, & gratioſis hominibus, aut opulentis qui militiam nunquam viderunt, etiam citra ſpectatæ virtutis teſtimoniũ, ceu emptitia merx, promiſcuè confertur, perſtricto leuiter nudo enſe humero læuo, idq̃. Imperatoris aut Ducis manu, additis verbis ſolenni more conceptis. Cæterùm quia (quod dicitur) peculium re, non verbis, augetur, libet illuſtrium aliquot familiarum elenchum iſthic apponere, velut lucida quædam ſidera, publici curſus notas, ſed ita vt non Helicen, quæ latiore gyro circumagitur, vago obtutu obſeruandam mihi ſumam, ſed potiùs Cynoſuram, quæ breui circà mundi cardinem ambitu fertur, ſequar: quod eò dico, ne quis putet me paſſis velis vſurum, quibus in illarum laudes laxâ & diffusâ oratione peruehar, quum è diuerſo contractioribus obeundum hoc mihi ſtatuerim, ne inconſideratiore temeritate in altum abreptus, vbi cælum vndique & vndique pontus appareat, iniquum littus repetere inuitus cogar. Vtinam autem illarum virtutibus & præclaris facinoribus (quæ niſi ſcriptis tanquam præconum voce celebrata, memoria facilè excidunt & obliuione obruuntur) tam benigna affulſiſſet fortuna, vt iuxta

Franciſcus Rex renocauit morem creandi Equites.

Alexandri

Alexandri Macedonis votum, Homerum quempiam inueniſſent præconem, cuius præconij vim toties nobilitata Achillis haſta ſenſit. Interim graui vulnere exanimor, quoties recordor fundatiſſimas quaſque & ampliſſimas familias bellis abſumptas interijſſe, cùm domeſticis, quæ cum Ciſrhenanis Friſijs geſſimus, tum externis: ſiquidem nonnullæ deficiente virili ſtirpe, quaſi traduces quæpiam, in alienas domos tranſlatæ, altiſſimo ſilentio ſunt obliteratæ: multas flagitium Velſianum inuoluit atq. in ruinam ſecum traxit, quæ, quo ſanguine iunctiores, hoc exitio certo propiores, ſtirpitus exciſæ fuerunt & abolitæ; aliæ cladi funeſtæ ſuperſtites, hæreditarij nominis ornamentis exutæ, nihil præter inane & aduentitium alienæ ſtirpis nomẽ aſſumere coactæ ſunt. Sed quid ſuperuacaneam & inutilem querimoniam profundo? ſurdo enim Orco iſta occino: quin Waſſenariæ domûs, inter omnes antiquiſſimæ, vmbris inferias dum piè ſacramus, honorem ab antiquis illi attributum non denegabimus Ea domus ſummâ & apertâ omnium conſenſione facilè antiquitatem vltimam tuetur, cuius etſi illuſtria facta & res geſtæ omnium in ore viuant, documenta tamen è vetuſtis librorum monumentis petenda in obſcuro latere videntur; quanquam noui virum non indoctum, qui ſtirpis iſtius aſſertor ad Valentiniani & Theodoſij Impp tempora ſtemmatis ſeriem perducit. Ego certè diligenter omnia perrimatus, nuſquam inueni veſtigia nominis apud ſcriptores Romanos & Græcos, niſi fortè is poſſet eſſe Veromerus Batauorum Princeps, Auguſti Cæſ. temporibus, qui apud Strabonem vitiato codice malè nominatur οὐχρομυρὸς, η in χ tranſpoſito, & υ in locum η immiſſo; quod mendum clarè pateſcet ei, qui Germanica nomina Principum & ſummorum magiſtratuum, in Merus, vel Marus exiſſe intelligit; quâ de re diffuſiùs egimus vbi nominũ rationem explicuimus: quin illo ipſo loco σεγιμηρὸς per η Cheruſcorum dux Straboni rectè ſcribitur; tametſi locus ille totus lib. vii, qui de proprijs nominibus agit deprauatiſſimus, excuſare vnum

Familiarum interitus.

iſtud nomen facilè queat, quando illic σεμηγεῦτος, pro σε-γιμεῦνδος, ἀγιμηρὸς, pro σεγιμηρὸς, ἀγέστης, pro σεγέστης, & βατ-τῶν, pro βαταβῶν mendoſiſſimè ſcriptum inueniatur. Equidem inclinaſſet animus, vt eandem fuiſſe ſtirpem crederem cognominis vicinitate, niſi vnum, quod dicam mox, mutare ſententiam coëgiſſet: nam *Veromerus* idem fermè cum Waſſerheer ſonat, quod proprium gentilitiumq́. agnomen contendunt, volentes ſignificare *aquarum potentem & dominum*, quòd portoriorum perpetuarius & hæreditarius poſſeſſor, aperire vel etiam claudere portus, negatâ vel conceſsâ ex arbitrio veniendi abeundique poteſtate, hoc eſt, naues & ſiſtere & dimittere poſſet, vt Veernmeyer ſignet *portorio præfectum*, aut in id ius habentem: Waſſerheer verò (quod in Waſſenaer detortum volunt) *aquarum ius ſibi vendicantem*. Iam verò adſcribi quoque error poteſt vetuſtati, quæ demit, addit, & vocum faciem immutat, vel librariorum incuriæ, vel ſcriptori idiotiſmi ignaro, vt primogenium vocabulum & verum fuerit *Vaſſemerus* (Romanis nunquam geminato W vſis) deflexum poſtea in Vaſſenarus. Sed nolo pluribus eſſe diſertus in iſtâ contentione. Satis eſto, quòd altiſſimam perpetuarij iuris nobilitatisque vetuſtatem defendere ſtirps illa omnium confeſſione poſſit, nato inde prouerbio de trium illuſtrium Hollandiæ familiarum comparatione, *Waſſenariā domū antiquitate, Egmondanam diuitijs, nobilitate Brederodiā anteſtare*. Annalium monumenta Claudiū Ciuilem, quem regiâ ſtirpe editum Tacitus loquitur, non aliâ ex familiâ extitiſſe volunt, quâ auctoritate neſcio: eiuſque filiam Vitellio nuptam, quod ſomnium eſt anilibus Caſcorum delirametis vanius, quum Suetonius diſertè duas illi vxores tribuerit, Petroniam & Galeriam, illam Conſularis, hanc Prætorij viri filiam, nec plures: deinde quum à Galbâ in Germaniam inferiorem eſſet miſſus, vixdū menſe tranſacto apud Coloniam Agrippinam Imperator eſt conſalutatus, vt tunc nuptijs vacare integrum illi non fuerit. Quin & in ijſdem memoratur En-

Strabonis locus emendatus.

Waſſerheer.

giſtus Radbodo genitus reuerſus à Britannicâ expeditione victor, pyrgum Lugduni, alueo Rheni imminentem (quem Leydæburgum vulgus nuncupat) condidiſſe cum telonio, ſub Theodoſij Imperatoris tempora, atque ex eo Burgrauiorum (quod Burgi Comites denotat) nomen reliquum eſſe, imperiumque & ius principale in Rhenolandiam ab illis vſurpatum, in quâ hactenus vt fiduciarij Comitũ clientes pro mercibus vectigal exigunt, & *Plumarij Comites* nominantur, quòd & illic & in tractu Delphenſi illorum iniuſſu nemini fas ſit cygnos aut olores publice alere. Ius familiæ imperiumque in aquas oſtendũt augeſcentes lunulæ, quæ gentis inſignia exornant, quando lunæ imperium in humores & aquas auctorum omnium concentus tribuat. Hinc manauit ius *Grutæ*, quod penes eoſdem ſemper extitit, quo coctores ceruiſiarij pro vſu aquæ centeſimam illis perſoluunt, vernacula lingua Gruytgelt vocat, ſiue eam vocem à Flandris mutuata fuerit maiorum noſtrorum ætas, qui lenticulam paluſtrem quæ in paludibus & ſtagnis per æſtatem aquæ ſupernatat, gratiſſimum anatibus pabulum, *Grutam* appellant, quam nos corruptiùs Croes vel Crooſt dicimus; vt Gruytgelt ſit vectigal, quod penditur pro tollendâ diſſipandâque lenticulâ aquas operiente, quo limpidam hauſtris ſitulisque hauriant ad concoquendum vſui hominum cerealem potum: ſiue origo fluxerit (quod nonnulli volunt) ex vſu ſeminij cuiuſdam aut herbæ, quam ceruiſiæ incoquebant, olim Gruitzung, poſteris Scarpetange dictæ, quæ cuiuſmodi ſit, ignorare me fateor. Quod ius à dynaſtis potentioribus (vt ſolet auaritiam illorum & libidinem accendere atque alere æmulatio) vſurpatum poſteà video à Brederodijs apud Caninefatum caput Harlemum, & à Naelduicenis, vt mox dicetur. Vidit noſtra ætas virum fortiſſimum, alterum quendam Achillem, Ioannem Waſſenarium, Friſiæ ſubactorem, cui victricia per hoſtilem terram ſigna circum ferenti, idem ſpectrum oblatũ narratur, quod Druſo Germanico ad Albim ſe ingeſſit; id quod ob parem virtutis

Pluymgrauen.

virtutis & lethi gloriam memorabile referendum hic duxi. Scriptis namque proditum eſt à Suetonio Tranquillo & Dione Niceno, Druſo, quum ad Albis ripam perueniſſet, tranſire cogitanti, occurriſſe mulierem ſpecie humanâ ampliorem, dixiſſeque ;* *Quò pergis inexplebilis Druſe, negant tibi fata tendere vltrà: quin abi, adeſt enim mortalium operum & vitæ finis*: quam rem memini poëmatio conſignatam olim à Petro Nannio ad Fridericum Tautenburgenſem, nunc Archiepiſcopum Traiectinum, cuenti conſcium, cuius tunc pater fortiſſimus dux coniunctis copijs bellum Friſicum gerebat. narrat enim ei excubias exploranti dubiâ crepuſculi luce obuiã fuiſſe horrendam fœminæ ſpeciem,

lib. 55.

Fœmina (inquit) *erat, niſi membrorum nimis ardua moles,*
Hanc commonſtraſſet numine non vacuam.

addit deinde voce horribili locutam ;

Quid Friſiam attingis, deuota ò victima Diti?
Hîc te, non alibi, fata ſuprema manent.

libuit eius verſus ab interitu vindicare, quos de clariſſimo heroë verè cecinit. Is filiam reliquit hæredem. quæ in aliam tranſcripta familiam, dotalia bona attulit Iacobo à Linge, Comiti Falkenburgio. Tranſeo ad Egmondanæ ſtirpis originem, quæ in controuerſiâ & contentione verſatur, ceu in trutinâ appenſa, & perinde momentũ hinc illincúe tractura amplioris aut leuioris claritudinis, prout ſtudia hominum iniqua in hanc vel illam partem proniora inclinauerint. Nam qui accidunt atque eleuant vetuſtæ domûs claritudinẽ, ortum eius referunt ad officium & nomen *Aduocati & Tutoris*, additi Abbæ Egmondano; vſurpato inde agnomine, quod natalibus aut ſtirpi datum inficiantur, muneris duntaxat & officij per Abbam impoſiti atque indulti beneficium. Si tamen vera eſt *Aduocati* interpretatio, quam Iac. Meyerus alijque adferunt, pro ciuitatis principe; veſana atque improba iſtorum qui diuerſum ſentiunt, claritatemque familiæ de luce in tenebras vocant, expoſitio fuerit, & calumniæ proxima. Melior pars fontes natalium arceſſit à Radbodo Principe,

Egmondana familia.

Aduocatus quid.

Principe, ſiue (vt volunt, quò dignitas augeſcat) Rege Friſiorum, qui ſiue is ſit, quem e lauacri regenerationis ſolio, tingendus quum eſſet, pedem reuocaſſe, Sigibertus teſtatur; ſiue alius eo minor, qui Goudebaldi, eius qui in Pyrenæis montibus in conflictu contra Saracenos Scenitas occubuit, frater, primus Chriſtianæ religionis rudimentis imbutus, Egmondanam arcem ſtruxiſſe dicitur, tum certe cauſsa caſuros, & calumniæ manifeſtæ inſimulandos fore auguror, qui alteram illam opinionem tuentur; quippe ſi ad Radbodum ſecundũ, qui ad annum ſalutis ſeptingenteſimũ nonageſimum mortem obijt, initia nataliũ reuocabuntur, octoginta minimum annorum curriculum defluxiſſe comperiemus, ante conditum à Theuderico primo Egmondenſe cœnobium; quòd ille regnante Carolo Caluo inauguratus Hollandiæ principatui fuerit, cui octingenteſimus ſeptuageſimus octauus annus vitæ finem, ſi bene colligo, attulit: quum plures multo anni numerandi veniant, ſi ad priorem reſpiciamus. quæ res clarè ingeret ſe legenti Reginonis & poſteriorum ſcriptorum hiſtorias, ne prolixitatem odioſam quærere videamur, quando priuati voluminis materiam ſatis locupletem ea præbitura facilè ſit, ſi exequi ſubtiliter annorum numerum & primordia familiæ inſtituam. Video alios arcis fundamenta ad inferiora longe tempora reijcere, nimirum ad annum 1140, vel circiter, quando Beroldus vnus ex iſtâ familiâ, ob ſingularem fidem quam in omnibus exhibuerat, latifundio donatus à cœnobij antiſtite, quod ſex fundos continebat, arcis prima in eo fundamenta iecerit, à quo poſteritas illius Egmondanorum nomen & titulum ſumpſerit atque vſurparit, ſed malè conſutas nugas nectere mihi illi videntur. Gerit hæc familia ſex normas, ſeu canones alternis rubras & aureas in clypeo, quibus adumbrari ſex præcipuas vertutes militares ſignificant, quibus inſtructum eſſe ac relucere ducẽ nobilem volunt, cuius ad exactam libellam & normá exigi & quadrari vitæ actiones & munia debeant, qualem Simonides in Lyrico carmine ad

Radbodus Rex Friſiorum.

Egmond. inſignia quid ſignificent.

Simonides.

ne ad Scopam Theſſali Greontis filium deſcribit, *χερσί τε ϗ νόῳ τετράγωνον ἄνευ ψόγου τετυγμένον*, hoc eſt, *qui & dextrâ & animo quadratus citra reprehenſionem ſit*, nimirum iuſtitiam colendo, fortiter agendo, viuendo continenter, conſilijs prouidendo, labores tolerando, & à clementia non diſcedendo, quæ ornamenta citiùs quàm deſerendo ille ſe inquinet, malit decorâ morte paciſci, Plautinum illud ſemper in ore habens, *Qui per virtutem perit, non interit.*

Brederodia ſtirps. BREDERODIÆ nobilitatis memoria ex Annalium vetuſtate facilè repeti poteſt atq. erui, ſtirpis auctore Zypharido Arnulphi tertij Hollandiæ Comitis natu minore (vt traditur) filio, qui paternas iras fugiens in Friſiam in voluntarium exilium abijſſe dicitur, vbi generoſo de ſanguine virginis amore captus, eam coniugem aſſumpſit ignaro patre, binoſque virilis ſtirpis liberos ex eâ genuit, Theudericum aui nomen referentem & Simonem; receptuſque in gratiam à patre latifundia ac dominia amplioribus iuſto decempedis (eius namque ſignificatio in voce Brederode continetur) dimenſa accepit, atque inde in poſteritatis agnomen tranſitio facta eſt: *Teylinga ſtirps.* Donauerat tunc temporis eidem & arcem *Teylingam* genitor, quæ in dotale patrimonium ſecundo filio Simoni ceſſit, à quo fonte fluxit ſtirps *Teylingia* cuius abolita eſt ſucceſſio interitu duorum fratrum, qui familiæ reliqui, in ipſo iuuentæ florē cæſi ſunt & extincti vnâ cum infelici Principe Wilelmo, in conflictu contra Friſios. Quæ calamitas excepit ineuitabili ſorte ſuperioribus annis reliquias ſtirpis Brederodiæ, in quâ paucorum annorum ſpatio quaternas maſculas proles, omnes adulto robore vegetas, militiæ honoratæ ornamenta, non dubio vindicis Nemeſis argumento, corruiſſe vidimus. An è principijs & naturalium latentiumque cauſſarum nexibus ſuum cuique ordinem immutabili lege conſtitutum decurrere neceſſe eſt? an verò electionem vitæ nobis propoſitam (vt Paridi olim obiectâ dearum ſpecie) certus imminentium ordo aſſequitur, prout eâ rectè ſecuſúe vtare, proſperis lætâ atque honeſtâ, exitio incon-

inconſultâ manentibus? MEROVÆA, ſeu *Meroinga* gens vltimæ antiquitatis reſtim (vt ita dicam) ductare mihi videtur, quantum coniecturâ augurari poſſum & proſpicere, cuius claritati id datum fuiſſe autumo, vt *Vahalis* mutato nomine *Merona* vocaretur, cuius ripam arx quoque firmi & egregij olim operis ornabat, nunc in medio æſtu ruinoſa. Certè Einhartus Caroli Magni nutritius & ſcriba, Francos (quorum ego ſedes in *Salandiâ* Tranſiſulanâ viciniſque regionibus fuiſſe docui) conſueuiſſe creare ſibi Reges è Meroingorum genere ad Hildericum vſque, quem iniquâ ratione, ſi fas eſt dicere, munere regio Stephanus tum Pontifex, occultâ cum Pipino palatij præfecto coniuratione initâ, exuerat; attonſumq. Regem non ſuæ ſpontis in cœnobium detruſerat, ſcribit. Stirps ergò *Merouinga* à Merouæo tertio Francorum Rege originem (vt videtur) afferens, vtramque & nobilitatis & antiquitatis paginam facere ſuo iure poteſt. Illud conſtat, Francos principem honoris prærogatiui locum huic familiæ detuliſſe, quando per hanc vt & Carolingam, cum domi ſuum, hoc eſt, Germanicum, tum foris Gallicum imperium diutiſſimè adminiſtraſſe legatur. HERCVLANÆ familiæ vetus, ſed ſuperbus fuit dominatus ac principatus, in *Teyſterbandiæ* Comitatu inter Vahalim & Leccam ſitus, quem Linga ſecat ſegnis amnis, ſi non potiùs corriuatio, vel diuerticulum è Lecca ductum vocari debet; qui *Goricomum* præterlapſus Merouæ ſe commiſcet. In eo plura extiterunt oppidula, in quibus recenſentur præter dictum *Goricomum*, *Leerdamum*, *Aſpera*, *Huecklomum*, *Haeſtrechtum*, & cum *Gaſpera*, *Euerſteina*, & *Hageſteina*; quorum nonnulla buſta ſunt arcium & infelices ruderum acerui. Sed ſiue præ intolerando faſtu cunctorũ odia Principum inflammata fuere ad delendum impotentem domus iſtius dominatum, tanquam ad reſtinguendum commune incendium, ſiue ineluctabili fatorum vi conſilia corrumpi ſolent eorum, quibus fortunas mutari aut euerti placuit, conſtat vno propè tempore diuerſos Principes ditio-

Merouæa ſtirps.

Herculana domus.

nem Herculanorum fuiſſe aggreſſos, eamque, vt Penthei artus Bacchantium fœminarum grex olim laniauit, concerpſiſſe: nam Fridericus Traiectinus Præſul Gaſperam inuaſit cum Hageſteinâ & Eueiſteinâ, funditusque euertit: Vianenſis Rhenoſteinum occupauit: Arnoldus Gelriæ Dux Leerdamum cũ Steneuorda poſſedit: Haeſtrechtum Goudæ vicinum expugnauit Albertus Boiorum Dux, Hollandiæ Comes, & belli iure captum tenuit: mox idem Goricomum cum arce & vniuerſo dominio ab Ioanne vltimo tantæ ditionis regulo, repræſentatis nummis emit ad quadragies ſeſtertiûm, ſubſcribente contractui atq. aſſentiente filio; quod conuentum pro irrito habuit paulò pòſt ac reſcidit filius extincto genitore, occupato vi Goricomio: quam iniuriam vltum vt iret Iacoba Princeps, collecto milite oppidum obſedit, oppugnauit, cepit, ibique fidei violatoris ac fœdifragi ſanguine iuſtæ iræ parentatum fuit. Hic exitus fuit longè clariſſimæ potentiſſimæq. familiæ, cuius poſſeſſiones & hæredia paſſim multiplicia in Brabantiâ, Limburgenſi, Traiectenſi, & Barenſi ditionibus, in Hollandiâ, Zelandiâ, & Gelriâ, ſi commemorare velim, moleſtiam auribus facturus eſſem. Opes ſanè permagnas & inuidioſas Annales illi tribuunt, quibus animi (vt fit) tumentes faſtu & elati, ex altiſſimo dignitatis gradu deturbati, ac ruinæ modo præcipitati fuere. Inuenio enim putatâ & ad calculum reuocatâ ratione è codicibus accepti & expenſi, ſummam prouentuum annuorum triginta tria millia nobilium Britannicorum cõfeciſſe, quæ vicies ſeſtertiûm ſuperat. Origo familiæ fabuloſa per homines ad aſſentandum eruditos, aurium folles, refertur ad Troianos fictitij Francionis comites: olim nuncupatos Dominos de *Turribus* lego, ab inſigni clypeo quem binæ turres rubræ diſtinguebant, quo repudiato, teſſellis quadratis in modum ſcandularum aut graduum ſcanſilibus, iiſque bicoloribus clypeum interſecuere. Sub tempora Pippini Franci Carolo Martello geniti, vnus ex hac familiâ auſpicium ductumque præuij cygni ſecutus,

cum

cum quieſcente alite, locum & ipſe quieti à vago profectionis errore cepiſſe legitur, ibique ſeu pagum ſeu caſtra Herculana cõdidiſſe, in memoriam Herculis Alemanici progenitoris ſui. BATENBVRGA progenies extra cõtrouerſiã cum altiſſimâ antiquitate coniunctam habet nobilitatẽ, de quâ vixiſſe in præcipuâ nominis famæq. opinione ſub vno tempore ante quingentos annos lego Alberum, Rodulphum, & Theudericum Batenburgos omnes: nomen, dum Batauia, vnde appellati, ſtabit atq. in ore hominum erit, perennaturum, quamuis graui accepto nuper vulnere ſaucium, turbulentiſſimis iſtis temporibus, communis calamitatis cum multis expers nõ fuerit. HARLEMÆA ſtirps pari quoq gloria innititur, è regiâ Friſiorum ſtirpe originem ducens, quæ de ſuo nomine arcem ad annum quingenteſimum & ſextum condidiſſe legitur, de quâ copioſius in Harlemo anteà ſcripſi: neque dubito, quin vrbs illa eandem fermè vetuſtatẽ arrogare poſſit. Eius arcis inſanæ ſubſtructiones, peramplæ & munitiſſimæ atque opportuno loco poſitæ murorum reliquiæ, deformeſque ruinæ ſe oſtendunt non procul Hemeskirchâ. Reperio in Annalibus, Iſbrandum ex Harlemæâ familiâ adiunxiſſe ſe itineris comitem Sophiæ Principi Hollandiæ, quum illa religionis ergô cum Othone minore natu filio ad annum 1173. Hieroſolyma peteret. Nonnulli ex hac proſapiâ equeſtri dignitate viri infeliciter Martis aleam ſecuti in prælijs contra Friſiorum fatalem gentem ſuſceptis occubuere. Ex eâdem Simon eques, quas habuit magnificas & peramplas ædes intra Harlemi mœnia, in aſceterium conuertit monachis â Carmelo monte nomen vſurpantibus dicatum, annô ſalutis 1249. ante annos tercentum viginti. A quâ ſtirpe, mutato nomine, deſcendens *Aſſendelfia* domus, hæreditatem illam adijt, & inſignia in hunc vſque diem præfert. Accepi huius, qui nunc vitam viuit, Nicolai Aſſendelfi (quem ob ſingularem & præſtantiſſimam virtutem honoris cauſſâ nomino) patrem, ſerâ & perinde inutili pœnitentiâ indoluiſſe, haud exſtructam à ſe

Batenburga domus.

Harlemæa ſtirps.

Aſſendelfia ſtirps.

fuiſſe arcem (quæ ab ipſo ædificata ab ipſis fundamentis Aſſenburgum nuncupatur) in vetuſto hæredio, in firmiſſimis illis parietinis & fundamentorum ruderibus, vt ſtirpis gloriam, antiquitatis memoria vetuſque recordatio ab obliuione vindicaret. Porrò ASSENDELFIA progenies nominis ſui ortum habet à dominio, quod perpetuaria poſſidet, Aſſendelfo pago potente & opulento, quem olim ante quingentos annos *Aſcmannedilf* vocitatum ſcriptumq́. in codicillis veteribus inuenio. CRALINGA aut rectiùs *Carolinga* familia dicta putatur antiquitus Carolina, ortuſque ſui primordia ad Carolum Magnum referre: certè radiata ſtella, quæ clypeum inſignit, originem Francicam, à Francis olim vicinis noſtris nâtam, loquitur: nobilitatem altiſſimam ſtirpis loquitur, quòd patrio ſolo excedentes & in Galliam tranſgreſſi Franci, longo tempore regnum vtrunq. & Germanicum, hoc eſt, ſuum, & Gallicum, quod inuaſerant, per Merouingos & Carolingos, notiſſima Batauis familiarum nomina, iã labantia, adminiſtrarint. HVESDENAM ſtirpem è Cliuenſibus Comitibus ortam poſt octingenteſimum ſalutis annum, arguunt inſignia vetera gentis, quæ ſunt octo ſceptra aurea in bicolore clypeo, hinc aureo, inde cyaneo: quem mutarunt aureo cum rotâ rubrâ, quem Edmundus Britanniæ Rex Balduino Hueſdeno genero, qui filiam eius nuptam auexerat, permiſit. Cliuenſis ad annum 1290. reſignauit ius priſtinum in Hueſdenũ & Altenatem agrum, quæ in clientelâ ipſius fuerant, Florentio eius nominis V. Hollandiæ Comiti, vt ei de cætero tenerentur ſacramento, quod ipſum non diu illi ſtetit integrum: nam Hueſdenus bello impetitus à Brabanto potentiore, oppidum cum agro omni facilè amiſit, itaque in Ducis verba iurare, vſuariumq́. ab illo accipere, coactus eſt: tandẽ omnis poſſeſſio Brabanto ceſſit; quâ diu frui non potuit, quòd Wilelmus Bauarus dum inter Flandrum & Brabantam componit litem controuerſam, ipſe ſibi primo loco cauit, ac ſibi poſteritatique poſſeſſionem Hueſdeni vindicauit, & perennẽ eſſe ſanxit.

Aſſendelfum pagus.

Cralinga familia.

Hueſdena proſapia.

Vſqueadcò

Vſqueadeò formidabilis eſt magnatum & Principum vicinia minùs potentibus, qui vt vulturij prouinciarum, inferiorum fortunis, vt quæque proximiores ſunt, inhiant, quos Veioues innuit in Menippeis ſuis doctiſſimus Varro, vbi inquit, *Varro*

Qui pote plus, vrget: piſceis vt ſæpe minutos
Magnus comeſt: vt aues enecat accipiter.

DVVEVORDIA proſapia è gente Waſſenariâ, tanquã limpidiſſimo fonte, clarorum natalium ortum ducit; vocabulo à primâ impoſitione nonnihil variante ac deflexo, nam adhortationis ad incœpti operis ſtudium ſignificationem, primogenia vox in ſe complexa fuit, quum natu maior frater forte (vt fit) minorem hortarur, vt lintrem conto ſubigat atque impellat, hac voce vſus, Du voert/hoc eſt, propelle ſcapham, aut, vt alij narrant, quum illum hoc dicto, Doet voert (quod ſonar, perge facere, aut cœptum perfice) ad inchoari operis perfectionem animaſſet inſtigaſſetque. Ea tunc vox ſecundo accepta omine, in familiam minoris natu fauſtis auſpicijs tranſiſſe creditur. Primus id agnomen familiæ tradidit Philippus ſecundo loco natus Adeluini Burgrauij Lugdunenſis, Rhenolandiæ domini, filius, delato illi & aureo clypeo tribus corniculatis furui coloris lunulis. Aliter paullò narrat Theudericus Waſſenariæ Curio, ex hoc Philippo natos fuiſſe quinos liberos dictitans, quorum natu maximum & nominis hæredem fuiſſe Theudericum: ſecundum Philippum, eumque primum Duueuordij agnomine donatum: tertium Ioannem qui primus Polanæ titulo & agnomine fuerit inſignitus, addito clypeo, cuius ſolum argentei coloris, tres atræ concolores lunulæ in cornua curuatæ diſtinguerent: quartũ Sandhorſtum incerti nominis: & quintum Arnoldum Groneueldium. Hanc ſtirpem illuſtrauit ad annum ſalutis 1353. Wilelmus Duueuordius, Oſterhouti dominus, qui cùm in magnâ gratiâ apud Principes floreret, magniſq. copijs circumflueret, liberis carens, immenſarum opum oceanum in alios à familiæ ſuæ ornamentis *Duueuordia progenies.*

mentis vſus diſſipauit, exhauſit, effudit, non ſine quadam (ſi dicendum eſt) ſuæ gentis iniuriâ, conditis duobus à ſolo cœnobijs, vno Claranarum virginum, altero Carthuſiani ſodalitij prope Gertrudis montem, quæ & opimis reditibus locupletauit; nondum perlatâ lege, *quæ cauet, Monaſteria latifundijs augeri*: neque hac contentus opum profuſione, pyrgum cum portâ in dicto oppido, arcē Oſterhouti erexit, & Vianam muris foſſaq. circundedit, vti marmor eius memoriæ Bruxellis poſitū teſtatur. POLANA domus ijſdem è fontibus (vt modò oſtendi) originem cum Duueuordijs ducit, parum diu fœcunda; nam Ioannes Polanæ dominus cognominem ſibi filium reliquit, ex quo nulla ſtirps virilis, vnica tantùm filia Polanæ, Leccæ, & Bredæ titulos cum dominijs marito Egberto Naſſouienſi Comiti attulit. Ita ſtirps quaſi in herbâ ſepulta interijt, aliam in vaginam erupturа. Eadem fortuna manſit NAELDVICENAM domum, ex quâ ortum Balduinum equitem Annalium monumenta nominant, arcis Vindoniſſæ in Friſijs præfectum, ad miliare vnum Hornâ diſtantis, quam arctiſſima obſidione circumſeſſam ab hoſte, abſumpto omni commeatu, ad extremum neceſſariarum vitæ rerum inopiâ adductus dedidit. Hæc familia *Wateringam* arcem munitiſſimam in cœnobium religionis ergô commutauit; nam in hac *Wateringa* ſtirps intermortua deſierat. Hæc in clypeo leonem rubrum Bohemici regni inſigne oſtentat, crediturque primos ſui ortus natales ad regiæ ſtirpis iuuenem retuliſſe, qui ſiue profugus & extorris regno, ſiue operâ perduellium exutus, iſthîc conſeneſcere maluit, vitæ ne cupidine, quæ plærunque ingentes animos infringit, an coniugalis amoris obſequio, incertum. Eadem ſymboli vice regiam coronam, ſed inuerſam, ſuperioris (niſi fallor) calamitatis argumento præfert: vtrunque & inſigne & ſymbolum in Naelduicenis ædibus apud Hagam Comitis vbique oculis occurrit, in aulæis ac peripetaſmatis vetuſti operis, in ſpecularibus, quas ædeis Antonius Hoſlachus cauſſarum vindex multis nominibus clariſſimus

Polana.

Naelduicena.

Antonij Hoſ-ſlachi laus.

clariſſimus nunc inhabitat, Comitis Arenbergij beneficio, ad quem clientela & hæreditas Nalduici omnis tranſlata eſt. Nobilitatem vltimam loquuntur primariæ dignitates huic ſtirpi permiſſæ; nam & Archimareſcalli Hollandiæ dicuntur, quod teſtantur diplomata, & Plumarij Comites pari cum Waſſenarijs poteſtate, iuriſq. Grutæ exactores per vniuerſum Scielandiæ tractum ſunt. WOVDA ſtirps inſititia eſt Warmondiæ, nam vndecimus Woudæ (qui pagus eſt in paludibus abditus, & adiecto Iacobi nomine *Iacobo Wouda* appellatur, quòd tota fermè progenies Iacobæa hactenus audierit, nullo alio aduentitio) hæres, matrimonij pacto vinctus cum vnicâ hærede *Warmondij*, ſiue *Pharamundi*, vt Galli ſcribunt ſed malè, cum omni familiâ emigrauit in arcem Waramundam, ac deſerto proprio ſuo hæredio, in alienum tranſijt; neq. mirum, quippe qui putidas & inamabiles paludes cum amœnis viretis commutarat; quæ cauſſa fuit, cur breui collapſa fuerit ruinâ *Wouda* arx. Refert autem domus iſta, quæ ſemper equeſtris dignitatis fuit, primos natales ad Varamundum Francum (ni coniectura me fallit) deinde ad Woerdenam ſtirpem & Velſiam, inſignes clypeo aurato, cui inſerti tres rubri coloris rhombi viſebãtur: quem non mutaſſe legitur, donec ſub annum fermè 1359. Theudericus Waſſenarius Burgrauius Lugdunenſis cũ villarum & fundorum aliquot inueſtiturâ, proprietaria Iacobo, eius nominis XIIII. Warmondæ domino, vtendum obtulit clypeum, quo, vt armamentarij Romani dominus & Burgrauius Lugdunenſis, ipſe vtebatur; nempe cyaneum clypeum aureâ tæniâ diſſectum, cum ternis argentei coloris lunis corniculatis, quô hactenus ea vtitur familia. Porrò ſtirps hæc ſolum vertere atque exulare annos aliquot coacta fuit, propter conſcientiam parricidialis necis Florentij Principis à Velſeno patratæ, anno 1296. Verùm poſt quinquennium vbi reſederant popularium irarum æſtus, placato mitigatoque inſuper Principe (cui in prælio aduerſus Traiectinum Epiſcopum tunc profligatum ſtrenuam poſuerat operam

Wouda & Waermondia ſtirps.

Iacobus eo nomine duodecimus) deletâque omni iniuriarum memoriâ, vetere Atheniensiú exemplo, in priſtinam gratiam recepta, atque in integrú ſuis hæredijs reſtituta eſt.
Poelgeeſtia ſtirps. POELGEESTANA familia illuſtris arcem quondam ſui agnominis & tituli propriam in agro Oeſtgeeſtano (quem pagum maiores nominarunt *Kerckwerue*) poſſedit, quæ mutato nomine *Alcmada* hoc ſæculo nuncupatur, ſed quo iure quave iniuriâ, me latet. Huic ſtirpi beneficiariæ Wilelmus Romanorum Rex apud Magontiacum exiſtens indulſit vſuarium dominium *Hochmadæ*: eidem permiſit & *Coudekerckæ* dominium Wilelmus alter, Hannoniæ & Hollandiæ Comes, cum iure prætorio, quo in pago ad Rhenum medio inter Lugdunú & Albiniana caſtra itinere, arx gentis validiſſimis muris conſtructa, ſolo tenus deiecta fuit anno 1489. factionibus diſſidijsque inteſtinis fluctuante tunc Hollandiâ, prioribus ſæculis *Hornana* arx appellata, quam domini Hornani dicti perpetuario iure poſſederát, quorum nomen penitus obliterauit Libitina: quam arcem dirutam, & à ruderibus repurgatam, conſenſu Caroli v. Imper. Gerardus Poelgeeſtius Eques reſtitui fecit in meliorem vſum concinnatam; cuius interitus familiæ, cui magna parabat, nimium feſtinatus fatis, luctuoſus extitit.
Alcmadia ſtirps. ALCMADIÆ familiæ arx (cuius titulo illa inſignitur) in Warmondiæ ditiuncula ſita fuit, cuius ruinæ illîc viſuntur & murorum fornices: nam quæ nunc *Alcmadiæ* fert nomen, ad Marnum flumé ſita, olim propriè *Poelgeeſtia* arx nominabatur; quod ex diplomate Theuderici Burgrauij Lugdunenſis liquet, quo agnoſcit conſtitutum à ſe proprietarium Iſbrandum Poelgeeſtium. Inuenio & Henricum Poelgeeſtium & Florentium Alcmadum vterinos fratres vixiſſe ad annú 1320.
Culemburga. CVLEMBVRGA familia ante annos quadringentos originem ſuam refert ad illuſtrem magniq. nominis atque exiſtimationis virum Rodulphú *Boſiconium*, è Comitatu Teyſterbandiæ oriundum.
Abcoudia. ABCOVDIA gens opulenta & illuſtris fuit, latè auditum nomen, quæ trientem agrorum in Traiectenſi

ctenſi ditione ſui iuris habuiſſe dicitur: eadem poſſedit & Batauodurum oppidum cum arce. Ex hac Aiſuerus prima arcis Abcoudiæ fundamenta inter vliginoſas paludes, quà vix in adultâ æſtate plauſtris acceſſus patet, medio inter Traiectum & Amſtelodamum itinere, iecit, vt memoriæ prodiderunt Annales. Emit & Gaeſbecanam ditionẽ quidam Giſbertus Abcoudius, qui eam filio natu minori Aſſuero iuſto titulo poſſidendam dedit; ex quo nata proles maſcula ex Comitis Liningi filiâ, cui Iacobo nomen fuit, in magnis opibus floruit; nam principio *Gaeſbeci* dominus, mox à fratris monte, *Batauoduri*, *Abcoudæ*, *Putteni*, & *Strenia* dominus, prima cœnobij Carthuſianorum prope Traiectum fundamenta ſubſtruxit, qui poſteà, extincto vnico filio, captus in prælio à Traiectenſi Præſule, ad iniquas pactiones coactus deſcẽdere, Batauoduro & Abcoudâ ceſſit, appensâ illi exiguâ ſummâ, & incolumi relicto dum viueret dominiorum vſufructu & poſſeſſione. PERSINA ſtirps, *Waterlandiæ* dominatu clara, & inſulæ *Marcæ* poſſeſſione, equeſtris ordinis fuit, nunc antiquata eſt penitusq. interijt. *Perſina.* RAEPHORSTIA magnæ nobilitatis domus, & loci equeſtris, è quâ lego duos germanos fratres in conflictu aduerſus Friſios vnâ cum Principe ſuo Florentio concidiſſe. *Raephorſtia.* MATENESIA gens natalium ſuorum incunabula accepta refert ac tranſcribit antiquiſſimo ac perinde illuſtri Waſſenariæ ſtirpis ſtemmati, quod Burgrauiorũ Lugdunenſium titulum cum agnomine præ ſe tulit. *Mateneſia.* VLIETENA domus exilio multata fuit olim & proſcripta, quamuis cædis Florẽtianæ haud conſors, ſed in odium Woerdeni fratris, cum alijs agnatis affinibusque in vnam & eandem noxam coniectus Gerardus Vlietenus exulauit, inſignibus & hæredijs exutus; poſteà tamen operâ & auxilio Florentij Duueuordij & Lichtenbergij, ob egregiæ virtutis meritum in prælio, quo Traiectinus Præſul cecidit, in gratiam redijt cum Principe, reſtitutus integritati & poſſeſſis inſignibus. *Vlietena.* VELSIÆ & WOERDENÆ honos deſijt in Gerardo Velſio & Hermanno Woer- *Velſia.* *Woerdena.*

deno, quòd nefario ſe parricidio Florentij Comitis inquinarant, quorũ ille captus ad exemplũ crudeliſſimæ necis, quâ Attilium Regulũ à Pœnis confectum ſcribunt Tubero & Plinius, in arcã ligneam, in qua claui acuti introrſum adacti erãt, cõiectus volutatusq. diuturnæ mortis ludibrio interijt.

Amſtelia. AMSTELIA ſtirps proprietaria fuit Amſtelodami, Amſtelueni, viciniæque, & domina Iſelſteini, quæ binominis & Amſtelæ & Iſelſteini titulis, altero veluti oculo orbata fuit, quando nefanda atque impia coniuratio Giſberti Amſtelij, Hermanni Woerdeni, & Gerardi Velſij, quum conſtricta teneretur conſcientia Brabanti & Cauci, de Florentio Principe viuo perducendo in Britanniam, neque tamen abducendi facultas daretur, in caput Principis erupit, quem per inſidias captum trucidarunt: tum namque alterâ bonorum parte orbatus, quicquid Amſtelij nominis fuit aut iuris, id omne amiſit, in miſeriâ exul extinctus: altera manſit incolumis filio Arnoldo vnâ cum matre per integrũ annum intra oppidum clauſo, quando in eas pacificationis leges, antequam ſolueretur obſidio, conſenſum ab illo eſt, vt dotali parte quam nominaui multatus, Iſelſteinium cum arce tantum retineret: ex quâ familiâ inter poſteros Maximilianus Imp. Fridericum primum Comitem Iſelſteini & Leerdami nominauit. Porrò Ioannes Hannoniæ Hollandiæque Comes Guidoni fratri ſuo dominia Woerdæ & Amſtelæ vſuaria largitus eſt, quæ ab eius morte (propterea quòd Præſul factus Traiectinus ſine legitimâ ſtirpe deceſſerat) repetijt atque occupauit Willelmus cognomento Pius, tanquam hæredia ante Pontificiæ dignitatis honorem conceſſa, quæ nullo iure poſſent à corpore auelli aut alienari.

Scagia. SCAGIA ſtirps originem ſuam debet Alberto Boiorum duci, Hannoniæ & Hollandiæ Comiti, qui Willelmum filium Scagæ pagi inclyti & copioſi, & Burchorni perpetuarium conſtituit. *Hochtvvovda ſtirps.* Sic HOCHTWOVDA domus natalium ſuorum auctorem Willelmum Boiorum Ducem agnoſcit, qui Euerardum nothũ filium donauit poſſeſſione Hochtwoudæ

woudæ & Aertſwoudæ, amœniſſimorum & ditium pagorum. Par ratio eſt familiæ HAMSTEDIÆ, quæ à Wittone notho Florentij Comitis ortum trahit. HORSTIA proſapia vetus & nobilis videtur plures ex ſe diffudiſſe propagines ad modum luxuriantis vitis. Hinc exiere, vt apparet, BRONCHORSTII Sicambricis familijs adnumerati; & *Lochorſtij* è Traiectenſi territorio olim profecti; & à capris cognomen trahentes *Bochorſtij*; vt à *rapinis'ne*, an à *rapis*, *Raephorſtij*: ex illâ familiâ Ioannes Bochorſtius, Catuici & Nordouici dynaſta, in ſobole numeroſâ filium ſibi cognominem reliquit Nordouici dominum: ex hac verò inclytæ nobilitatis & equeſtris loci, duo germani fratres concidiſſe memorantur in conflictu cum Friſijs inito, vnà cum Florentio Principe ſuo enecti. Huius familiæ reliqua eſt arx *Raephorſtum* dicta, medio inter Lugdunum Batauorum & Hagam itinere: illius memoriam tuetur *Bochorſtum* (quod vſus, quem penes arbitrium loquendi eſt, in *Boechorſtum* mutauit, quaſi à fagis arboribus, quas Boecken vulgaris lingua nuncupat, nomen inuenerit) arx a capreis'ne, an ab hircis in incerto mihi eſt, olim dicta, in mediâ ſyluâ quæ Caninefatis interſecabat, ſita; quæ bis terue eandem cum cæteris excidij cladem experta, primæ moli longè impar viſitur, milliaris vnius ſpatio diſiuncta Nordouico; cuius poſſeſſio hæreditario iure accreuit Vlietenæ familiæ. DVNIÆ gentis inter claras & vetuſtas habitæ vnica hæres filia ante tria fermè ſæcula Theuderico Brederodij dynaſtæ filio natu minimo innubens, nomē familiæ tranſcriptum dedit; quod ille ſoboli ex eo coniugio natæ, ſed additis ſuis inſignibus, reliquit; duratque in poſteritate, quæ *Sprangæ* dominium per atauum eorum qui nunc ſuperſunt, iure coniugiali à *Wieleſteinis* acceptum pro hæredio poſſidet. ZYLIÆ ſtirpi nominis origo accreuit ab amne *Zyliâ*, è Rheni elicibus vno; qui non procul Lugduno Batauorum in vicinum lacum ſe exonerat; in cuius crepidine ſtetit quondā arx *Zylia*, in hodiernam vſque lucem *Curiæ Zylianæ* nomine notiſſima;

Hamſtedia domus. *Horſtia.* *Dunia.* *Zylia.*

tiſſima; vnde & *Zylia porta* & *pons Zylius*, appellationem traxere. In ea illuſtrem ad poſteros famâ tranſmiſit *Gerardus Zylius* equeſtris ordinis vir, Purmerendæ Purmeraniqúe territorij dominus. Cuius poſteritati re vel decoctâ, vel per interuerſores erosâ (quæ calamitas nobilibus familijs propè peculiaris eſt) nudum penè nomen reliquũ manſit, niſi quòd reſumere ſpiritum penè intermortuum videtur in Petro Zylio viro proſperâ eloquentiæ famâ claro.

Haſtinga. HASTINGI vetus Batauiæ proſapia, cuius in hiſtorijs ante annos ſeptingentos fit mentio, inter Nortmannos claro & illuſtri loco. Memoratur enim Haſtingus, dux Nortmannorum bellicoſus, Ligeris oſtium claſſe occupaſſe ad annum ſalutis octingenteſimum ſexageſimum octauum, & Nannetas, Andegauos, Turonos, Pictauosque cum infeſto exercitu percurriſſe, ac duobus hoſtium ducibus, qui inſequebantur, Rotberto & Ramnulpho Aquitanis interfectis incolumem exercitum reduxiſſe ad claſſem, ingenti prædâ opibusque cum ſuis ditatus. Cuius ſpectatæ virtutis æternam opinionem in ea clarâ gente adoleuiſſe in hunc vſque diem videmus, quum fictæ & vanæ ſoleant interire ac diuturnitate extabeſcere.

CAP. XX.

De Cœnobijs Nobilitati Hollandicæ deſtinatis.

PIETATIS religioniſque exercendæ officinas ac diuerſoria quædam, haud pridiano, ſed vetere inſtituto iam tum in ipſis Chriſtianæ profeſſionis cunabulis extitiſſe, vt ne dicam Pythagoræ & Socrati antiquioribus fuiſſe cognita inter Ethnicos, nemo ſanæ mentis, qui priſcorum ſcripta

Phrontiſteria. legit, inficias iuerit, quæ Phrontiſteria Euſebius appellat à

Aſceteria. commentationis ſtudio: Philon Hebræus Aſceteria, quòd illic animos in rebus diuinis & verâ philoſophiâ exercerent:

Ἁγνευτήρια. eadem ἁγνευτήρια dicta, quòd religionis meditatio mentes à ciuilis vitæ contagio luſtret atque expurget; poſterior ætas

Cœnobia. Cœnobia à vitæ facultatumq. communione (quam inter

Iudæos

Iudæos primi inuexiſſe videntur Eſſæi, teſtimonio Ioſephi & Porphyrij) dixit. Horum ſingula ſeparatas habuerunt cellas & ædificiola, vbi pietati vacabant & mentis deuotioni, quæ Monaſteria & σεμνεῖα, vt Philon oſtendit, nominari voluerunt, quòd ſecreti ſoliq́ue puræ vitæ myſterijs ibi ſe dabant totos, eoq́ue nihil quod corporis vſui neceſſarium eſt inferri patiebâtur: ea Septimius Tertullianus Cogitatoria videtur dixiſſe. Cæterùm aſceteria, vt è Baſilio didicimus, procul ab hominum commercijs olim ſecreta fuere, vt ne pietatis meditatio contiguo exterorum & hoſpitum acceſſu abrumperetur. Ex his prima fuerunt & principatûs quoque tulere laudem, eorum qui poſtpoſitis ſubſtantijs, nullis exterarum opum eſcis attracti, immutabili voluntatis lege fratribus, parentibus, coniugibus, ſodalitijs, amoribus, patrijs denique (quæ omnia ſunt veluti validiſſima retia atque illecebræ trahendis ingenijs opportuna) nuncium remiſere, ac procul vrbibus, in hortis ſoliſúe agris, ſolitudinem quæſiuere, dum Timonis illius Miſanthropi nō exemplum ſequuntur, renouato hominum odio, ſed diſſimilium ingeniorum commercia nociua vitant. In ijs receptum fuiſſe morem loquitur Philon, vt oriente Sole preces ac vota funderent, itidem & occumbente illo, cùm vt reuera cæleſte iubar mentes afflaret atque imbutas ſatiaret, tum vt animis cibo potuq́ue recreatis, veritatem ipſam ceu per veſtigia quædam indagarent: intermedium verò tempus in exercendâ inſtruendâq́ue omnigenæ lectionis opibus mente, euoluendis veterum ſcriptis, & vernaculæ philoſophiæ cognitione, collocarent. Horum quædam ſpontaneam mendicitatem & inopiam profitentur, nullis aut perexiguis opibus: alia rebus reditibuſq́ue opimis lauta vtriuſque ſexus totâ Europâ abundant. Quina poſterioris generis apud Hollandos ſunt è Comitum fermè ſinu profecta, eorumq́ue cenſibus ac patrimonijs fundata, quæ cuncta non plebeijs ſordibus, ſed olim comparata fuere Nobilitati. Primum & antiquiſſimum ædificari cœptum ad annum 876 à primo

Monaſteria.

Cogitatoria.

Coenobia ſolitaria.

Coenobiorum vetus mos.

Coenobia mēdicantium & locupletium.

Hollandiæ Principe ligneum virginitati, mox à filio lapideum factum, viris deſtinatum fuit, & quidem nobili loco genitis, quos generis clades & opprobrium excludere non poterat, EGMONDÆ vicini pagi nomine clarum & Præſulis infulati titulo. *Egmondana abbatia.* Ex quo maiorum noſtrorum ſimplicitatem diſcere licet; cuius, vt & pietatis ex profeſſo amatores, in ædificando luxum profuſis ſumptibus non quæſiuerunt, nec inſanas illas ſubſtructiones è quadratis ſaxis expetiuerunt. teſtantur id tot Principum ibi ſepultorum ſingulæ teſſellæ ſingulorum ſepulchris inhumatorum impoſitæ, indices atque teſtes memoriæ: alioqui non puduit magnum illum & triumphalibus titulis clarum Ludouicum Francorum Regem, quem Clodouæum Galli nominant, Argentoratenſem ædem, quæ celeberrimum hoc tempore ſpectaculum orbi oſtendit, ligneam exſtruere. Sed vt in aruis ſata, ita hìc quoque natiuum inſtituti laudabilis bonum degenerauit, cupiditatis fortaſſe vitio, quando admittuntur opes viris egentes (vt obiter ad Themiſtoclis dictum alludam) aut certè vitio ſimplicitatis Antiſtitum, qui collegarum è nobilitate inopiæ conſulentes, obliteratâ paulatim inſtitutionis conſcientiâ, quoſuis è medio vulgo authorarunt in cœtum ſuum cooptatos. *Veſtaliũ cœnobia nobilibus dicata.* At quaterna illa virginitatis clauſtra, haud temere aliquas, niſi præſtantibus nobilitate ac genere familijs editas, inſeri ſuis conuenticulis antehac paſſa fuerunt, mordicus inſtitutum vetus retinentia. Quorum nomina ſunt *Rhenoburgum*, *Coningſeldum*, *Leuenhorſtum*, & *Loſdunum*; quod poſtremum in delectu nobilitatis exorbitaſſe nonnihil creditur. *Rhenoburgũ.* RHENOBVRGVM, nomen habet à *burgo* præſidioúe Rheni præterlabentis alueo contiguo, id quod loci facies abunde adhuc loquitur, tumulo editiore, qui cœnobij hortis dicatus viſitur, antiqui operis lateribus coctilibus obmunitus. Situm habet in ſolo agrorum hubertate fertili, argilloſo, triticiq. feraciſſimo. Ipſum cœnobium magnificis ædificijs exornatum fuit, in quibus vnum præcipui operis ac ſplendoris fuit, quod omnigenarum virtutum

tutum & humanitatis laudibus cumulatiſſima Antiſtita ſacroſanctæ memoriæ Elburgis, deſtinatum generoſorum & virtutis opinione ſpectatorũ hoſpitio ante decimum quintum abhinc annum exſtruxit; cuius frontiſpicio numerum annorum loquens diſtichon meum inſcriptum legebatur:

NobILItas probItásqVe IſthVC sIbI IVrè LegVnto
HoſpItIVM, eLbVrgIs dVLCes qVod feCIt ad VsVs.

Huic cœnobio (quod Petronilla Lotarij Cæſ. ſoror. Florentij ſecundi, Comitis Hollandiæ vxor condidit, in ſubſtructis, vti reor, præſidij fundamentis exædificatũ) nunc præeſt generoſa ac cordata Antiſtita è ſtirpe Roſſemiâ. Cæterùm Cœnobium totum calamitoſo & fatali hoc bello, exterorum militum proteruiâ inflammatum in cineres concidit. LEEVWENHORSTVM diſtat Rhenoburgo milliare vnum, ad mille quingentos paſſus Nordouico, ſitum eſt loco peramœno, agrorum feracitate cedit illi; religionis nobilitatisq́. par vtrobique cura, ſed impar nominis honos atque dignitas; Antiſtitam habet Ioannam Douzij ſtemmatis, primariam & ſapientem fœminam, Latini ſermonis nõ ignaram, & quæ magno operæ pretio auxit res cœnobij; cuius auctor condendi memoratur Arnoldus Saſſenhemus Harlemenſis Curio, qui virginalis pudicitiæ ſtudio, cùm in hoc, tum in alterum quod Harlemi Veſtalium choro dicauit, Magni cognomine vulgò celebre, opes ſuas largiter effudit ante annos trecenos. exſtrui cœptum ad annũ 1262. Quod dixi KVNIGFELDVM, Latinè ſpirat *regium campum*, Præmonſtratenſis ordinis cœnobium, à Richardâ ſorore Wilelmi Cæſaris exſtructum in ſuburbio Delphorum ad Sciæ fluminis ripam. Locus cognominis illi, vbi Melchiſedecus Solymorum Rex Abrahamum excepit, quem Ioſephus teſtatur πεδίον βασιλικὸν, hoc eſt, Regium campum quoque fuiſſe nominatum. Huic quoque cœnobio clades ſuperiori ſimilis abhinc triennio ferme ingruit, quod incendio abſumptum, fundo tenus dirutum eſt & exciſum, quòd opulentæ ciuitatis mœnibus imminens ſitus viciniâ ſuâ exi-

Leewwenhorſtum.

t'groot baghijn-hoff.

Kunigſeldum.

Loſdunum. tioſus illi fore timeretur, ſi hoſtis eò receptus eſſet. LOSDVNVM duobus paſſuum millibus ab Hagâ Comitis diſſidet, à collibus quos inter habitatur nomen adeptum, Bernardi inſtitutú ſequitur, à Mathilde conſtructú, vbi oſtenditur inter alia monumentum Margaretæ Principis fœminæ, quæ Florentij III. Comitis è Mathilde iam dicta vxore

Partus mirabilis. filia, Comiti Hennebergenſi nupta, vno pauciores, quam annus vertens dies habet, liberos partu portentoſo edidiſſe memoratur: quæ res, vt compendio abſoluam, ad hunc habet modum. Pauperculam gemellos enixam, & pendentes vtrinque ab vberibus lactantem, quæ Comitis vxori ſe fortè obtulerat ſtipem flagitans, probro inceſſebat ipſa Princeps, & adulterio concepiſſe inceſtam prolem aiebat; fieri enim poſſe vt vno ex marito bina ſtirps naſceretur, pernegabat. Illa pudicitiæ intemeratæ Deum teſtem citans, imprecatur illi ſobolem, quæ numerum ſolidi anni dierum æquet, ſi pudicitiæ ſuæ conſtaret honos. precum efficaciam comprobaſſe euenti fides dicitur, partu incredibili, niſi publici monumenti auctoritatem conuellere, fidemque tabulæ ad teſtandam ſempiternam rei memoriam poſitæ diſſoluere nefas putarem. Epigraphen non abs re fuerit hoc loco adſcribere, ſeruatâ eius ſæculi lexi, vt Saliorum & Carmentæ obſoleta verba religioſe retinenda duxit antiquitas, & conſeruanda, ne fides periclitetur.

ILLVSTRIS *Domini Florentij Comitis Hollandiæ filia, cuius mater fuit Mathildis, filia Henrici Ducis Brabantiæ, fratrem quoque habuit Guglielmum Alemanniæ Regem: hæc præfata Domina Margareta, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſexto, ætatis ſuæ anno quadrageſimo ſecundo, ipſo die Paraſceues, horâ nonâ ante meridiem peperit infantes viuos promiſcui ſexus, numero trecentos ſexaginta quatuor, qui poſtquam per venerabilē Epiſcopum Dominum Guidonem Suffraganeum præſentibus nōnullis proceribus & magnatibus in pelui quâdam baptiſmi ſacramentum percepiſſent, & maſculis Ioannes, fœmellis verò nomen Heliſabeth*

Heliſabeth impoſitum fuiſſet, ipſorum omnium ſimul cum matris animæ ad Deum æternaliter victuræ redierunt, corpora autem ſub hoc ſaxo requieſcunt.

Conſimilis exempli in partu numeroſo obſeruati fides, ne quid Dei potentiæ derogetur, adnotata legitur ab Annalium Brunſuicenſium ſcriptore: conſentientibus Alberto Crantzio in Vandalicæ hiſtoriæ commentarijs, & Erneſto Anhaltinorum Principum hiſtoriographo, quorum cōſenſus teſtatur tricesimo ſeptimo poſt prædictum prodigium anno, Margaretam huic de qua loquimur cognominem, Holſteinij Comitis coniugem, totidem capitum ſobolem maturo partu enixam ediſſe, in quo fœtus omnes humanam manifeſte ſpeciem repræſentantes, in baptiſterio ſalutari vndâ abluti fuerint. Porrò Ariſtarchi cuiuſpiam miniatas ceras depoſcere videtur, id quod Io. Cuſpinianus, qui Cæſarum vitas diligenter annotauit ſcripſitque, à noſtris Annalibus non parū euarians, Mechtildem ſororem Guilelmi Cæſaris, Comitem Hennebergenſem nominat hanc ipſam, quam nos filiæ puerperæ matrem diximus; quam (vt ipſe numerum init) trecentos quinquaginta fœtus vno partu, fidem omnem ſuperante miraculo, excluſiſſe prædicat, ab Othone auunculo Traiectino Præſule in peluis labro baptiſmo tinctos. Nos tabulæ penſilis, quæ in Loſdunenſi fano rei memoriæ conſecrata eſt, fidem ſequimur: quam eo libentiùs hîc inſeruimus, quòd animaduertam non piguiſſe clariſſimos viros, [redacted] & Ludouicum Viuem, auctoritatem rei geſtæ monumentis ſcriptorum publicè teſtatam ad poſteros tranſmittere. Extatque hodie ſupra Worcomium cis Moſæ ripam arx eiuſdem memoriæ teſtis, Puerorum cognomine nuncupata, quæ totidem, quot fuerunt capita, feneſtras olim oſtentabat, nunc Roſſemiæ familiæ propria.

Exemplum numeroſi partus.

Cuſpinianus à noſtris Annalibus diſſentiens.

Arx Puerorum.

CAP. XXI.

De Germanorum origine & populis, quibus olim nominibus appellati fuerint, quibus hodie.

POSTQVAM gentis noſtræ cunabula detexui, eiuſque ortum à fonte altiùs repetiui, operæ pretium mihi facturus videor, ſi in Germaniam Chattorum, quos progenitores noſtros non inuiti agnoſcimus, genitalem terram digrediar, quò intelligant Germani rectiùs, quá hactenus à quopiam proditum ſcio, ortus ſui altiſſima primordia, noſtriſque hominibus clariùs pateſcat, quibus originem noſtram debeamus, quos finitimos populos, quos ſocios hoſteſue habuerimus, quibus moribus cum Germanis coäluerimus; poſtremò declaretur quibus ſingulæ nationes nominibus olim cognitæ fuerint, vt excuſſa dubitationis atque obſcuritatis latebra, lux rebus accedat. Germanorum igitur nominis ratio multiplicem diſceptandi atque altercandi materiam ingenijs præbuit, dum pro ſe quiſque commenta veritati quam ſimillima, & non abſurda etyma fingens, inuentis ſuis gaudet, ac gloriæ aucupio intentus, in muſtaceo (quod aiunt) laureolam quæritat. Hic namque Germanos quaſi prorſus viros, ob martium ac virile virtutis robur: ille à certa obſtinataque fide quam ſibi mutuo integram præſtabant, æternum nomen inueniſſe exiſtimat: neque perperam diuinaſſe creditus eſt, qui ab honorata militia nominis etymon dedu~~cere voluit~~, quaſi Geert man / contracta vocis mole, German/ dictus populus fuerit. Alius purè puteq. Latina voce, veluti genuinos & gneſios dictos cenſet, quòd priſcæ integritatis & ruſticanæ ſimplicitatis nulla ferè gens plus retinuerit; cuius ſomnij auctoré in aures populi influere & ad gratiam loqui voluiſſe apparet: quamuis ſimili errore inuolutus cum Liuio geographus Strabo, ſummo iure inditum illi genti à Romano populo illud nominis putat, quòd pene legitimi ac germani fratres Celtarum eſſent, ſiue mores & viuendi ritum, ſiue proceritatem corporum

Chatti progenitores Batauorum.

Germani unde dicti.

porum & rutilam cæſariem ſpectare quis velit. Ioannes Goropius amicus noſter, quantum video, à cogendo militẽ & ad ſe colligendo non abſurda ratione deducit à Geren/ quod eſt, cogere. Cuius opinioni adiumento eſſe & adminiculi vicem præbere videtur Tacitus, qui in commentario De moribus Germanorum profitetur, Germaniæ vocabulum recens eſſe nuperque additum, quoniam qui primi Rhenum tranſgreſſi (vt eius verbis dicam) Gallos expulerant, nunc Tungri, nunc Germani vocati fuerint, ita nationis nomen, nõ gentis eualuiſſe paulatim, vt omnes primùm à victore ob metum, mox à ſeipſis inuento nomine Germani vocarentur. Quibus verbis obſcurioribus innuere videtur, Germanos aliquando tranſito Rheno quum in Gallos expeditionem mouiſſent, in alienæ ditionis terris amne medio excluſos à ſuis finibus, victorum voluntati (quippe præpotentibus tunc Tungrorum opibus) conceſſiſſe, vt communi nomine coniunctim Tungri dicerentur, poſtea ſeparatim proprium nomen ſibi delegiſſe atq. vſurpaſſe ab illis diſcretum: quam ſententiam intelligere licet è voce Nationis à Feſto Pompeio dilucidè explicata, vbi Nationem dicit eſſe hominum genus qui non aliunde venerint, ſed ibi nati ſint: ita vt latiùs eius pateat ſignificatio, quàm Gentis, quum vna natio plures gentes includat. Itaque Germanos nationis nomine cenſeri exiſtimo, quorum appellatio præualuerit, & Tungricæ gentis nomen diluerit poſtea atq. obſcurarit. Neque deſunt qui Germanos conuenas & collectitium populum interpretantur, à Geren/ quod congregare ſignificat, quo pacto Aſinius Quadratus inclytæ fidei hiſtoricus, Alemanos (quo nomine ſub inclinati Imperij tempora vocari cœperát) velut collectitiam gentem, aut conuenarum colluuiem, qui longè lateque patentem regionem inundarant, nuncupatos ſcripto prodidit: quanquam parùm exactè peregrinæ vocis vim perſpexiſſe homo Romanus creditur, propiuſque ad verum collimaturus fuiſſe, ſi vniuerſos bellatores, & à virtute viros eius no-

Taciti locus explicatus.

Natio quid.

minis ambitu contineri cenſuiſſet. Sunt & qui bellicoſos & præliorum amantes innui autumant, à *Gerra*, quam adiecta quinta vocali plenioribus buccis *Guerram* pronunciant Itali, cuius vocis notior eſt ſignificatio, quàm vt hîc apponi debeat. Vir in gente Saxonum doctiſſimus à Carmanis Aſiæ populis, Lucano etiam memoratis, vocabuli auſpicium deducit, vti à Sacis Saxonum; alibi Hebræo etymo illos dedicat, vt ſint quaſi *Gerim ani*, quod lingua illa ſignificat aduenas inopes & egenos. Vlteriùs etiam prouectus plenis velis, & quadam ſtudij in patrium nomen voluptate delibutus Peucerus Germanos, quaſi *Hermenner*, hoc eſt, militares viros dictos exiſtimat. Ita luditur proterue in pugnaciſſimæ gentis nomine toti orbi aliquando formidabili, dum naturæ ſuæ ſemina perſequens vnuſquiſque, prouerbij veritati nihil derogari patitur, quod totidem ſententias, quot capita eſſe loquitur. At ego nominis originem ad famoſum illud aquarum diluuium, quo totus interijt orbis, reuoco: quando Saturnus, qui idem & Noacus, in ternos liberos orbem terrarum partitus eſt, quo tempore Iapeto in ſortem ceſſit Europa ſiue Occidens; Semo Aſia ſiue Oriens; & Chamo, quem etiam Cameſen alij nominant, media mundi pars Africa, quod & à Sulpitio Seuero traditum eſt. Quam ſortitionem Græca vanitas, mendaciorum architecta & parens, in Iouem, Neptunum, & Plutonem referendo, imitari atq. adumbrare voluiſſe videtur, quando illa ſacrorum vatum libros, quos non perfunctoriè inſpexerat, hiſtorias concinniores verioreſque, ſuis ſomniorum præſtigijs inficere, obſcurare, obruere aggreſſa eſt, cuius rei locuples teſtis eſt in Apologetico ſuo Iuſtinus martyr. Quàm verò aptè & conuenienter cum natura & ingenio regionũ iſta ſortitio congruat, ita vt nullus Polycleti canon accommodatiùs id in quadrum (quod dicitur) redigere poſſit, paucis verbis explicatum dabo: ſiquidem Iaphet Hebræo idiomate pulchritudinem denotat, fatali nomine debitam & peculiarem futuram Europæis populis, qui eximia pulchritudini-

Sortitio triplex orbis terrarum.

Iaphet quid

pulchritudinis ſpecie, & niueo corporũ decore cæteras nationes antecellerent: tametſi alij ea voce dilatationem ſignificari velint, argumento imperij quaquauerſum extenſi & immenſum aucti. Rurſus Sem ſignificat nomen ſeu nominis ſplendorem, quæ propria laus eſt Aſiæ, quæ & opibus & fertilitate, & ampliſſimarum ciuitatum gloria nobilitatem quæſiuit, & aſſecuta eſt rerum geſtarũ magnitudine. Cham vero, quo vocabulo calor denotatur, ſeu Cameſes, quo flagrans & æſtuoſus calor, quomodo appoſitè magis naturam exprimere poſſit Africæ ſeu Libyæ, nõ video, quãdo Aphrica frigore defectam, Libya pluuiæ egenam ſignet, cui cælo terraque aquarum penuriam, quòd feruenti Solis igne aduratur, eſſe ſcripſit Salluſtius. De poſtremis duobus, quando vniuerſi hiſtoriam non perſequor, plura dicere nunc ſuperſedeo, ne legentium animos vana expectatione ſuſpendam, ad hæc noſtra quæ exorſus ſum pertexenda properans. Iam verò conſtat ex Moyſe, cui inter legiſlatores & religionis ſacræ ſcriptores principatum, etiam ethnici detulerunt, poſt factam non fortuitò aut temere, ſed altiore quodam & diuino conſilio orbis terrarum partitionem, Iapeto natam eſſe maſculam prolem, nomine Gomerum, ſiue cognata litera Comerum, qua voce apud Hebræos perficiens & circulum ambiens ſignificatur. Ea verò vocis genuina ſignificatio, ſcriptoribus Cimmeriæ linguæ imperitis hactenus ignorata, quòd nemo eam caliginem diſcuſſerit, meridiano ſole clariùs eluceſcet me duce, ſi cratem dictionis molliter diſſoluas. Quid enim aliud in iſto idiomate ſonat, *Go om her*, diſiuncta, rurſuſque in compagem clauſa eadem voce, *Gomer*, quàm in orbem ambio, & curſum perficiendo abſoluo? hinc dicta eſt & Gomera orbicularis illa diſciplinarum ſeries, quam Encyclopædiam Græci, orbem doctrinæ Fabius nominauit, quòd ſit ἀπείρων nulloq. fine, vt & annulus, circumſcribatur. Iure igitur felix iſtud nominis auſpicium ſoboli Iapeti obtigit, quæ in orbem circumijt, & vti præ ſe fert appellatio, curriculum datum præſcriptumque

ſorte

Sem quid. *Cham quid.* *Gomer quid.* *Encyclopædia Gomera.*

ſorte abſoluit, ab ortu Solis ſubſtratis terris ad vſque eius poſitum, terras omnes emenſa. Nemo namque hiſtoricæ cognitionis tam eſt rudis & ignarus, quē lateat Gothorum & Vandalorum (qui Cimmeriorum progenies fuere) armis Heſperiam vtramque occupatam, poſſeſſamque fuiſſe, quæ felice ex illis ſtirpe ac beata propagine in hoc vſq. ſeneſcentis ſæculi curriculum, velut reddita Pyliæ iuuenta, peruireſcunt. Quare quum conſentientibus calculis e Gomero propagatos eſſe Cimmerios, omnes fateantur, qui quum principio interiora Aſiæ penetralia tenuiſſent, à Scythis pulſi, & ſemper ad occidua tendentes, in Scandiam, inde in Cimbricam Cherſoneſum traiecerunt, quod conuenientius vocabulum gentis Cimbricæ auctori Gomero, & viciſſim genitoris ſui nomen retinenti populo aptari potuerit, quàm à circumeundi & circumquaque palandi ſtudio, non perſpicio. Quæ namque gens vna maiorem terrarum circuitum confecerit, haud facile legendo didiciſſe quenquam arbitror: id quod apertè ac diligenter explanat Ioſephus Antiquitatum Iudaicarum accuratus ſcriptor, qui Gomeri poſteros ex Armenia profectos ad Tanain vſque amnē excurriſſe, inde per Europam vniuerſam extremis Gadibus tenus terras omnes multitudine inundaſſe ſcribit. Clariſſimè verò propagandi & conficiendi curſus ſui ſtudium ea in gente Plutarchus in vita Marij explicauit, cuius verborum ſententiam ſolùm appendam Latinis auribus ne citandis Græcis lectori faſtidium pariam, chartaſq. odioſè prolixus onerem. Cimbros (inquit) prædicant, quoties loco ſe mouent

E Gomero Cimmerij & Cimbri.

Plutar.

» mutatis ſedibus, non vno impetu aut aſſidue, ſed quolibet
» anno vbi tempeſtatis fauet commoditas, prorſum ſemper
» tendendo, proximas quaſq. regiones bello aggredi, quum-
» que varia inter illos populorum ſint nomina, communi ap-
» pellatione Celtoſcythas agmen ſuum vocare. Alij referunt Cimmeriorum, quos ab antiquo Græci cognouerunt, non magnam fuiſſe vniuerſitatem, ſed exules potius quoſdam aut ſeditioſos à Scythis exactos, à Mæotide in Aſiam tranſmiſiſſe,

miſiſſe, ductore Lygdami: longè verò maximam & bellicoſiſſimam gentis portionem in extrema maris Oceani ora conſediſſe, ac regionem opacam, nemoroſam, & propter præcellas ſpiſſaſque ſyluas ad Hercynium vſque ſaltum pertingentes, ſoli inacceſſam colere. Hactenus ferè verba illius vtcunq. reddidi: vnde Homerus de ijs ita cecinit in Odyſſea: *Odyſſ. λ.*

Cimmerij nube ac denſa caligine merſi,
Quos nunquam radijs luſtrat Phœbeius orbis,
Seu quum ſigniferum curru conſurgit in axem,
Seu quum præcipitante die iam colligit vmbram,
Sic miſeræ genti longùm nox incubat atra.

In quo nomine non intellecto naſuta & ſciola Criticorum turba meras Chimæras & figmentorum portenta excogitauit, dum hi illos κεμμερίους nominant velut tenebroſos, à κέμμερος, qua dictione caliginem & ſpiſſam nebulã ſignificari prodiderunt: alij κερβερίους ſcripſere, ſecuti Comici Ariſtophanis auctoritatem, à Cerbero cane infernali, cuius latratum imitari gens barbara voce incondita & abſona ipſis videretur: nonnulli à patrio deæ Veſtæ numine (quam Noaci vxorem fuiſſe, & Chaldaicè ignem, qui religioſè ab illis habitus fuit, ſignificare conſtat) quam κίμμερον nuncupatam Alexandrinus Heſychius annotat: Rurſus χιμμερίους Zeugmatites Grammaticus appellandos cenſuit, quod ſeptentrioni ſubiecti, ac propterea perpetuis algoribus obnoxij damnatique ſint. Omitto hic gentis etymon ex Etymologici auctore repetitum ab Euſtathio, quaſi gens illa Scythica, borealis, & incertis ſedibus palabunda dicta fuerit, a κεῖσθαι ἐν ἔρᾳ, quod ſubterraneis locis vitam degerit: quæ etymi ratio ſi accipienda ſit æquis tabulis, Laconico ritu, iã ijdem cum Erembis & Troglodytis fuerint, qui à Dionyſio inter Æthiopas cenſentur, voce idem ſignante; nam & Erembi nomen habent ab ἔρα· ὑποβαίνει, quod tellurem ſubeant; & Troglodytæ à τρώγλα· ὑποδύειν, quod ſpecus & antra caua ſubingrediantur, quos non rectè cum Saracenis confundit Euſtathius: quæ trina populorũ nomina, vt in etymi ſigni-

Cimmerij populi.

Veſta Noaci vxor.

ficatione conſentiunt, in terrarum poſitu toto cælo diſſident, ita in ſubterranearum habitationum ratione vt conuenire poſſint, abſurdum non fuerit, quando diuerſa lege ſubſtratos boreali axi populos immane frigus ſubterraneis ſe ſpecubus inducre cogit, Æthiopas verò torrens Solis æſtus altiſſimis ſe antris abdere compellit. Hæc diffuſiùs de Cimmeriorum nomine annotare libuit, quòd etſi in nullo ferè conſentiant de gentis etymo auctores, in hoc tamen deprehendatur diſcordia quædam concors, quòd in eandem gentem cuncta diuerſè dicta conueniant. Vnde verò Cimbros Germanico etymo Plutarchus, aut Gallico Feſtus Pompeius latrones ac ſubſeſſores dici probare queant, non intelligo, niſi pro latronibus milites conductitios accipiamus, quomodo Plautinus miles glorioſus dixit, *Latrones quos conduxi*; & rurſus, *vt ſibi latrones cogerem & conſcriberem.* quando & Latrocinari idem Poëta extulerit, pro, ſtipendio præſente militare, vt in Pœnulo, *Latrocinantur, quia aurum poſcunt præſentarium.* & in Trinummo, *Latrocinatum ire* dixit, quod militatum abire Terentius: aut niſi videatur Plutarchus id retuliſſe ad peculiarem genti morem belligerandi, vt quæ clandeſtinis latronum more inſultibus finitimos opprimeret: atque ita memorat impetuoſo illorum incurſu perculſam Italiam timuiſſe, quum gentem neque de nomine neque de genitali ſede notam, repētinæ nubis inſtar ſuis ceruicibus ingruere intellexiſſet: atque eo modo dixit Fl. Vopiſcus Proculum Imp. Germanos obtriuiſſe, nunquam aliter quam latrocinandi pugnantes modo. Atq. hactenus de Gomero Cimmeriorum gentis & nominis auctore. Ex hoc triplex propago extitit, Aſknaz, Riphath, & Thogarma, vt Moyſes, & Annalium, qui relictorum nomine inſcribuntur, auctor, prodiderunt: quos inter Aſknaz Scandianorū, qui Scandiam inſularum maximam incolunt, à quo non abludit vox Hebræa; Riphath Riphæorum, qui iudicio meliora ſentientium doctorum ſunt Sarmatæ & Heneti, qui Nomadum ritu vitam ſcenicam &

Cimbri. *Latro.* *Latrocinari.* *Aſknaz.* *Riphath.*

cam & motoriam (vt dicitur) fabulam in plauſtris degunt
cum familijs loca & paſcua ſemper incerta mutantes : niſi
per Riphæos velimus ipſos Scythas accipere , quandoqui-
dem gens iſta Caucaſum altiſſimũ montium accolit, quem
etiam Riphæum ipſi nominant. Thogarma Germanorum *Thogarma.*
progenitores fuiſſe contendo . quamuis enim Æſcanazim
communis Rabinorum opinio teneat Germanos eſſe, non
tamen illi accedo,multoq. minùs Saxonis etymo,quod ab
Æſch cohen deducit , ac ſi cuſtodes fuerint & ſacerdotes
ignis quo propitiabatur Deus, ob religionis curam : neque
ſuffragor Bodini ſententiæ,qui ita dictos autumat quaſi di-
ſperſos habitatores , à Sacannaza . Goropius in Orphica
philoſophia coryphæus, Iberorum ſententiam obiter deli-
bat,qui ignem quaſi aſpergentem expoſuerunt , animi im-
potentiam furori non alienam , qua mentis ſedes percelli-
tur,eo innui volentium : ipſe perſequens opinionẽ de Ger-
manis initio librorum proditam, attribuit illis accipitrinam
rapacitatem. Proxime ad rei veritatem collimare mihi viſus
eſt,eruditiſſimus iuuenis Guido Fabricius Syriaci Euange-
lij interpres,quem honoris cauſſa nomino , qui hac appella-
tione ſeptentrionales populos ait ab Eſchek nazeh , quod
ſonat teſticulum redundantem aut effluentem,cenſeri ge-
nituræ argumento, quod cæteras omnes gentes gignendis
prolibus fœcunditate ſuperent.Conſtat enim e Scandiæ ſi-
ue Scandinauiæ locupletiſſimo alueo erupiſſe variarũ gen-
tium examina,quæ Europam longe lateq. procellæ in mo-
dum oppleuerunt , Vandalos, Gothos, qui inter Aſ knazæ
poſteros ab Euſebio recenſentur , & quidem rectè, Danos,
Burgundiones,Pictos pluresq. alios. At in Tho-garma,ſiue
per ſecundam vocalem The-germa (eſt enim apud Orien-
tales arbitrarius ille punctus , ſicut accidit in Thira ſecun-
dum Aquilæ lectionem , quod in Thora mutauit Symma-
chus·deinde Tau litera eſt adiectitia, propterea ab Hebræis
Hemática appellata) manifeſte relucet origo nominis Ger-
manorum,reiecta,vt dixi, tau adiectitia , & ſecunda vocali

ſumpta pro prima, ac ſi quis noſtrate lingua per articulum *the*, efferat, *the germans*, id eſt, Germani; & reſpondet vocis etymon aptiſſimum & genti, quod eſt, *garam* ſiue *geram*, quòd os ſignificat, & metaphoricè robur, quòd oſſea ſit gens tota, & ſolidarum virium firmamento ac robore prædita. Verum ne quis male oculatum me cauſſetur, aut malefirmo iudicio, defenſionis noſtræ fundamēta inniti arbitretur, age inuictam Achillis armaturam proferamus, & magno æquitatis patrocinio cauſſam noſtram tueamur, quod vaticiniorum cap. triceſimo octauo præſtabit Ezechielus, vbi minitans Deus ſe oppoſiturum impijs totum terrarum orbem & gentium immanium arma, Prophetæ verbis ita loquitur; „ Gomer & vniuerſa eius agmina, domus Tho-germa, „ latera aquilonis. quo loco Chaldæus paraphraſtes non obſcurè Germanos, pro voce Tho-germa, reddit & nominat, clareq́; Propheta ſui ipſius interpres appellat familias Thogerma, ſylleptice latera aquilonis, vel (vt Hebraicè ſonat, tſaphon) abſcōditi. Sic etenim Septentrio vocatur ibi, quòd ea mundi plaga radijs Solis imperuia ſit atque inacceſſa, ac proinde in tenebras abſtruſa: Germanos verò latera ſeptentrionis nuncupat, quòd adſiti ſint & vicini boreali axi. Meminit eiuſdem nominis & gentis idem vates cap. viceſimo ſeptimo, vbi illud Prophetæ, de domo Thogerma equos & equites, Chaldæus interpres conuertit, de regione Germaniæ. Hinc eſt quòd Stephanus Ethnographus Germara Celticæ, hoc eſt, Germaniæ populum, qui Solem non videat, teſtimonio Ariſtotelis in libello De mirabilibus commemorat. Ab eadem gente veriſimile eſt Germen Helleſponti vrbem conditam, & Germaniciam quoque ad Euphratem ſitam, vt Aſinij Quadrati auctoritate refert Stephanus, cuius in Itinerario prouinciarum fit mentio. Atque illa quidem de Germaniæ nomine atque etymo, imò vero & de natalibus primis altiſſimaque nationis origine, indicta priùs, non diſſentiendi ab alijs ſtudio à me in medium prolata exiſtimari velim, ſed ſolùm limandæ atque indagandæ veritatis

Ezech.c. 38.

Septentrio quare abſconditum vocetur in ſcriptura.

Cap. 27.

Germanicia.

veritatis cauſſa, quando ſepoſito altercandi animo deceat nos veritatis eſſe aſſertores, hanc in lucem proferre, huius amori præ Stagyritis & Platonibus palmam omnem deferre. Germaniæ tractum in quina hominum genera partitus eſt Plinius, Vandalos, Ingeuones, Iſteuones, Hermiones & Peucinos: ſed qui breuius, in tres eam populos diuiſere, nimirum Ingeuones, Iſteuones, & Herniones; quos qui a ſingulis Regibus nomina traxiſſe volunt, eorum impudens eſt oratio, & veneris omnis expers: ſiquidem ab orbis poſitu nomen illis inuentum veriſimilior ratio obtinebit. Ingeuones quaſi αὐτόχθονας & indigenas interpretantur, quomodo Corn. Tacitus indigenas eos credidit, quòd aliarũ gentium aduentu hoſpitioque permiſti non fuerint, quam gloriam germanam & propriam priores ſibi arrogarũt Athenienſes: quanquam quid aliud ea conſecuti fuerint, quam vt Antiſthenis conuitio aſpergantur, nimirum vt parem ſibi cum cochleis brucíſque nobilitatem conſtare cogitent. Itaque cùm iſtud non probaretur Beato Rhenano, vt interdum mihi videtur præcipitis atque incoërcitæ audaciæ plenior, reijcit eam vocem plane, ſuumque Vigæuones inculcat, ac pro indubitato affirmat, oſtenſurum ſe dictitans id quod ſuo è cerebro immaturo partu editum profert, volens ea voce ſignificari accolas ſinus maris, a Wijck ſiue Wig/ qua ſinus maris fluuijúe, vti nobis approbare e Saxonica lingua conatur, denotetur. Laudi datur in obſcuris ac dubijs dextrè hariolari, neque vitio mihi vertendum erit, ſi lucis aliquid infundere abſtruſis coner. Itaque certa ratione perſuaſus eas gentes nomina a terrarum poſitu ſiderumque reſpectu accepiſſe auguror, id quod Germanis familiare, & vt verbis Beati Rhenani dicam, ſolenne eſt, a ventis indere locis & populis nomina. Quare vt ſuo ipſe iudicio conuincatur, pro Vigæuonibus, quos ipſe praua ratione reponit loco Ingeuonum, Iſteuones appellandos, quòd ad orientalem mundi cardinẽ vergentes terras inſederint, certò exiſtimo; quam nominis neceſſitatẽ facilè obtineat diuerſum Viſtæ-

Veritatis ſtudium præualeat.

Germania tres populi.

Ingeuones.

Athenienſium inſania.

Vigæuones qui.

Beati error.

Viſtuuones. uonum etymon, qui appellationem habent à ſitu occiduum Solem ſpectante, vt illi fuerint Iſtwones, ac deinde Eeſtwoners, hi Wiſteuones, & Weſtwoners. Quis enim non rideat inſaniã Pſeudoberoſi, qui ab Iſteuone quarto Rege Thuiſconum nominis originem traxiſſe, in ſcripta retulit, quem Achilles Gaſſarus ædificandi rationem rudi populo monſtraſſe nugatur, quaſi homines tunc primùm e quercubus nati, iuxta fabulas, cœperint algores, æſtus, aliasque aëris iniurias perſentiſcere. Sequuntur Hermiones, qui mediterranei fuere (ita enim obiter reſtituenda eſt ac diſtinguenda apud Plinium lectio ex Tacito, vbi perperam ea vox cum Cimbris iungitur hoc modo, Quorum pars Cimbri mediterranei, quum poſt Cimbri puncto appoſito, legendum veniat, Mediterranei Hermiones &c.) Hic dicti quòd loca inter orientaliorem & occiduam plagam mediam poſſiderent, id enim ſonat, ther mid woners, vel Hermidwoners, quod telluris meditullium inſiderent, ab Herto, quod vocabulum pro terra etiam Tacitus in libello De Germanorum moribus agnoſcit: quod non vidit Rhenanus, qui vitiatam vocem exiſtimauit pro Herduones, quod firmius ſolidiusque ſolum colendum ſumſerant, veluti oppoſiti Vigauonibus, qui depreſſiora magisq. irrigua & vliginoſa loca inſederant: quos inepte ab Hermione quinto Germaniæ Rege Zieglerus Hieronymus nuncupatos prodidit, qui vir belli arte clarus diſciplinæ militaris inter ſuos inſtitutor fuerit: quod ipſum ex Beroſi (niſi fallor) fabuloſis antiquitatibus repetijt Nouiomagus. Atque hæc de tribus Germaniæ populis mea ſententia eſt. Germaniam duplicem concorditer faciunt auctorum ſcripta, ac præcipue Marcellinus, Superiorem ſiue Primam, in qua Moguntiacum, Vangiones, Nemetes, & Argentoratum præcipua municipia recenſentur; deinde Inferiorem ſiue Secundã, quam Agrippina Colonia, & Tungris copioſis atque amplis ciuitatibus munitam Ammianus prodit, quibus Cæſar lib. 2. adiungit Neruios, Atrebates, Morinos, Menapios, Eburones, Veromanduos, pluresque alios

Hermiones.

Plinij locus reſtitutus.

Germania duplex.

Germ. prima.

Germ. ſecũda.

alios vno nomine, vt inquit, Germanos appellatos: cuius fines attingebat Belgium ad Oceanum vſque & Rhenum amnem. Superioris verò limes erat Obrincus ſeu Moſella. Totam autem Germaniam illinc Rhenus ripis ſuis terminat, hinc Oceani littora, à meridie Alpes Italiæ, pro muro obiecti & inuicti propugnaculi atque impenetrabilis vicem præſtantes: ab oriente Sarmaticarũ gentium confinia claudunt, ex eorum arbitrio qui immigrationem populorum linguasq; commercia reſpiciunt; quam ſententiam fouent Strabo & Mela. Hinc diuerſus eſt Germanorũ tractus, qui ab Iſala Rheni oſtio ad Albim vſq. ſedes coluère, vt docui, quorum regionem tertiam Germaniam facio. Porrò Germanis in vniuerſum ab auctoribus corporũ moles & firmitas, mortiſque contemptio tribuitur, vti Agrippa apud Ioſephum Iudaicæ captiuitatis lib. 2. edisſerit; & teſtantur idem Hegeſippus, & in Celtico Appianus, ob ſpem reſurrectionis animorum, quod eleganter Lucanus expreſſit ibi, *Germania tertia.* *Germani reſurrectionem crediderunt.*

——— Populi quos deſpicit Arctos
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus haud vrget lethi metus; inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæq; capaces
Mortis, & ignauum eſt rediture parcere vitæ.

Teutones & Tuiſcones eoſdem eſſe voluerunt, ſiue à Tuiſcone Deo terrâ edito, gentis conditore, ſeu potius à Teutate, quem Mercurium exponunt, qui magna religione & humanis hoſtijs apud Germanos colebatur, vt præter Lactantium Lucanus fidem facit illo verſu: *Teutoni.* *Teutates.*

Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Teutates, horrensq; feris altaribus Heſus.

Tuiſconem verò Telluris filium veteres credidere, quòd omnem ætatum memoriam eius Antiquitas fugerit, eiuſque ſedem fuiſſe ad Rhenum apud Coloniam Agrippinam affirmant, municipio memoriam eius retinente, quod Tuitium vocant, Rhegino Duciam, in cuius codicibus malè Duriam ſcriptum inuenias. Iam vero vt Germaniæ populos *Tuiſcon.* *Rhegino emẽdatus.*

quibus

quibus nominibus Romani Græciq. vocarint, quibus item hodierna nomenclatione nuncupentur, explicem, diuerſius paulo à recentiorum opinione eos in claſſes digeram, inter quos Viſteuonibus attributos inuenio Sicambros, Batauos, Mattiacos, Vſipios, Tencteros, Tubantes, Friſios, Bructeros, Chamauos, Angriuarios & Vbios. Iſtæuonum nationes ſunt Cimbri, Chauci, Teutoni ſiue Germani, Vandali, Rugij: Inter Hermiones recenſentur Sueui, Hermunduri, Chatti, Cheruſci. Ordiar autem à Viſteuonum Sicambris.

Sicambri. Sicambri, vt vulgati typis codices præferunt, in manuſcriptis Cæſare & Oroſio Sugambri ſcribuntur, teſte Fuluio Vrſino inexhauſtæ lectionis viro; quam ſcripturam conſtabiliunt Ptolemæus & Plutarchus, qui συγάμβρες in Cæſaris vita, paululumque euarians Strabo σουγάμβρους ſcribit, vt Dion σουκάμβρους: quocunque tandem modo ſcribatur vocabulum, videntur illi nomen inueniſſe a ſagace cura circumſpiciendi indagandiq. conſilia finitimorum atque molimenta; id enim ſonat, ſuch om her aut ſich om her, quo circumquaque luſtrandum aut circumſpiciendum monetur, ſiue illud ſymbolum gentis duci yſurpatum fuerit, ſiue à natiua ac domeſtica eiuſdem nationis ſolertia, quæ ad modum canum venaticorum cuncta odorari & peruestigare aſſueuerat, certe reſidet in Gelris & inferioris Cliuiæ indigenis (quos veros eſſe Sicambros iudico) priſcæ ſagacitatis ſcintillæ ac ſuperſtitis gloriæ reliquiæ. Humbaldus tanquam alto ex veterno experrectus Sicambris nomen mutuatur à Cambra Regina Belini Britanniæ Regis filia, aſtutiſſima fœmina, Antenoris ex Marcomiro filij coniuge, cuius inſignis calliditas in prouerbij ludicrum conuerſa fuerit, hominum digitis demonſtrata, illam indice deſignantium, Sich Camber, hoc eſt, contemplare Cambram. Pencerus maritimos Cimbros vocabulo notari exiſtimauit, quod alibi dictum mihi eſt. Sicambros olim infra Vbios quorum latiſſimi fines extendebantur, ad alteram Rheni ripam habitaſſe voluit, nomenque gentis conſeruari ruinis vrbis an

aliquæ

cióque Sigenburg circa Teutoburgum, appellationemque ab iiſdem habere cœnobium Sigemberg, haud procul Colonia, figlinis, ni fallor, nobile, & Sigem oppidum in Bergenſi Ducatu. Sed alas genti nido maiores illi concinnant. Beroſus fictitius nominis originẽ deducit ad Gambriuium ipſorum Regem, quum Gambriuij populus fuerit non multum diſcretus à Langobardis & Cheruſcis. Hos dedentes ſe Auguſtus Cæſ. in proximos Rheno agros traduxit, vti memorat Suetonius, quo nomen Romanis formidabile, vti meminit Tacitus, obrueretur. Deditos autem conſilio atque aſtu potius Tiberij, quàm vi aperta, ex ipſius ad Germanicum verbis apud Suetonium conſtat. Cur verò formidabiles Romanis Sicambri fuerint, eò referunt quidam quòd Centuriones cogendis ſtipendijs miſſos in cruces egerint, id quod de Friſijs apud Tacitum lectum eſt: atque hinc ab Horatio Sicambros feroces & cæde gaudentes vocari putant, niſi hoc potius ad inſanum militiæ ardorẽ ac ſtudium referri placeat. Quanquam & ad hiſtoriam accommodari & illud poſſit, quæ tradit Appiani teſtimonio, a quingentis Sicambris quinque equitatus Romani milia in fugam coniecta fuiſſe, obtritis ſupra ſeptuaginta. Cæſar & ex eo Plutarchus Vſipetum nationi vicinæ iſtud adſcribunt, quos præter belli legem, inducijs otioſè fultos quum cæcidiſſet Cæſar, qui cladi ſuperſtites remanſerant, à Sicambris recepti fuerunt, moto propterea in hos bello, contabulato prius in ipſo Rheno ponte, quem apud Geldubam oppidum Rheno imminens (quod Gelriæ nomen de ſe creaſſe putatur) conſtrauiſſe prodidit Iulius Florus. Sicambrorum legio quæ ſub Romanis ſignis militauit ad Iſtrum, iuxta veterem Budam, oppidum de ſuo nomine condidiſſe legitur, vbi pagus ab Hungaris vulgo *Sicambry* dictus, memoriam gentis teſtante lapide, qui temporibus Mathiæ Coruini Regis effoſſus fuit, in hæc verba, ſi Lazio credimus:

SVO NOMINE SICAMBRIAM VOCAVERVNT quæ inſcriptio ſuſpecta mihi videtur, neque antiquitatem ſpirat. De Batauis & Mattiacis in prioribus dictum nobis eſt: neque Friſiorum fines indicti ſunt, inter quos qui Maiores cenſentur, turpiter cum cæteris Willichius intra Amiſiam collocat, & Viſurgin, vbi eſt Groningenſium ager & ciuitas. his enim vtitur verbis. Quo quid potuit ab homine docto ineptius mendaciiq́. manifeſtius dici? quum tractus ille ſit Embdani Comitatus, at Groninga infra Amiſium Friſijs contermina ſit: rurſus Minores Friſios intra Viſurgin & Albim, qua Bremenſium ditio patet, falſiſſimo errore deponit, cum alterius erroris appendice, quai [illegible] dem etiam Buſacteros maiores vult eſſe: hæc namque eius ſunt verba, ne quis mendacio illum peti exiſtimet: Friſij, inquit, duplices ſunt, aut maiores aut minores. Il[illegible] ſunt intra Amiſum & Viſurgin, vbi eſt Groningenſium ager & ciuitas; Hij verò ſunt intra Viſurgin & Albim, vbi eſt Bremenſium tractus, qui eſſent & Bruſacteri maiores &c. Vide quam lepide, quam pulchre, quam [illegible] Geographo [illegible] contendat. Sed [illegible] quando eadem in libro Chaucis minores. Porro [illegible] intra Amiſium & Viſurgin [illegible] ſunt, inquit, Friſij Groningenſes maiores intra Viſurgin & Albim. [illegible] ſecum ipſe iterum diſcrepat, & Friſios Chaucos [illegible] facit [illegible] ter Viſurgin Albimque [illegible]. Sed [illegible] [illegible] imaginarium [illegible] [illegible] [illegible] mortuis [illegible] Viſpeter, qui Tacito & Marcelli [illegible] [illegible]

ſitis ineptè literis Viſpij nominátur, Straboni etiam [illegible], ij ſunt, quicquid alij dicant, quos hodie Zutphenos appellamus, vocis veſtigia adhuc retinentes, temperato mollius literæ, S, ſuſurro, & veluti manſuefacto per duplicem, Z. imò ipſa vocis aſſonantia hæret in lingua, a Sipeten progreſſa ad Sitpeten, inde Sitpen, poſtea mutatione tertiæ vocalis in quintam, adiecta aſpirata nobis familiari, Sutphen & Zutphen. Hos Plutarchus in Cæſare perperam ſcribit & appellat [illegible] quum [illegible] ibi ſcribendū ſit, vitioſe etiam apud Appianum in Celtico ſcriptum inuenias, οἱ Συπε[illegible]ῶ, pro O[illegible]. Recte vicinos Friſijs eos iudicat Marlianus, quando illorum fines late patuerint, & non procul a mari, in quod Rhenus ſe exonerat, conſediſſe, à Sueuis (qui Saxo[illegible] dicuntur) bellicoſiſſima maxima que natione bello [illegible] exagitatosque, vt e Cæſare clarum ſit, & agricultura prohibitos. Ex quo Peucer [illegible] eoque prioris Altam[illegible], inſignis videlicet rerum Germanicarum indagatoris, atq. hu[illegible] [illegible] Glareani quibus omnibus rerum re[illegible] [illegible] & patria ſtudium, cui quo [illegible] om[illegible] aſſerere ſategerunt, animos ita [illegible], vt veritatis lucē perui[illegible] non potuerint. [illegible] ſe pr[illegible], qui eodem in ludo docti omnes tradunt Viſpetenſes [illegible] Franconum ditionem & Heſſorum tenuiſſe, quæ a Francofurto celebri emporio & Mœni cum Rheno confluentibus, ad occidentem vſque dictam ſyluam (vulgo [illegible] in qua Naſſouia eſt, Lonumq. [illegible] extenditur, & Ringau nuncupatur. Quorū errore particeps eſſe [illegible] Hiſpanus. Quin & impotentius delu[illegible] [illegible] Necarum, Mœnum, Rhenumq. [illegible] Quid quod & W[illegible] in agro Frácofurtiano & [illegible] vicinis collocat Viſpios, in magnis [illegible] implicatus, quum Tacitus di[illegible] Rhenum accolere aliud [illegible] certum, & [illegible] [illegible] verba [illegible] quod [illegible] quæ

à Druſi nomine, cuius iuſſu ducta fuit, Druſiana appellata eſt, duo iuſta miliaria ad Vſipiorum vſq. metropolim, nunc Sutphaniá, numerátur, quo toto ſpatio quia Rhenus perpetuo amne decurrit, neq. ampliùs metus eſt aut periculum, vt veterem ſuum alueum, qui Arenacũ delabitur, repetat, propterea ille ſcriptor dicit eum fluuium eſſe iam certum alueo. Quin & vbi Tacitus Friſios & Vſipios Caucorum prouinciæ obtendi ait, clare oſtendit quem orbis poſitum tenuerint, nimirum Friſijs & Embdanis, qui Cauci ſunt, vicinum. Quòd ſi mari non longe ad Rheni propè exitum ſedes habuiſſe Vſipetes, vt & Tencteros, à Cæſare diſcere illis licuit, cuius verba haud obſcurè lecta in mediũ proferunt, quid in mari aquam quæritant? quid ad Mœnum ſedes illorum incertis veſtigijs indagant? Vſipetes namque cum Tencteris Cæſari plurimum negotij faceſſerunt, quos populos Plutarchus teſtimonio Cæſaris commentariorum (quos Ephemeridas nominat) Rhenum tranſgreſſos, præmiſſis legatis inducias pactos, ex inſidijs adortos fuiſſe Romanum equitatum ad quinque millia numeroſum, ac in fugam compuliſſe, non auſum exſpectare illorum impreſſionem, qui ſoli octingenti fuerant, deinde iterum miſiſſe honoratiores legatos, deprecandi erroris cauſsa, non fallendi ſpecie, ſicuti Cæſar interpretabatur, eosq. ab ipſo detentos in caſtris, ne quid ſuis indicij facerent, atque ita dum illi otioſi feriatique nihil etiam mali ſuſpicarentur, Cæſarem omnes ſuas copias in barbaros duxiſſe, ingentemque edidiſſe ſtragem, quum iudicaret ſtultum eſſe fidem ſeruare perfidis, qui contra pacta fœderata ius violaſſent. Quapropter

Catonis ſententia. quum grauiter barbari queſti fuiſſent, Cato (vt refert Canuſius) in ſenatu dixiſſe memoratur, quum ad decernendas ob victoriam ſupplicationes ſenatus inclinaret, Cæſarem dedendum eſſe barbaris, vt violati fœderis religio illius ſupplicio expiaretur, auctorque diras capite lueret.

Bructeri [illegible] Weſtphaliæ pars ſunt, & Monaſterienſis Epiſcopatus, per quorum ditionem decurriſſe

curriſſe

curriſſe Lupiam amnem diſertè teſtatur Strabo lib. ſeptimo. vnde coniectura augurari licet illos prædictum flumen vtrinque prætexuiſſe, Rora amne incluſos. Eoſdẽ Amiſiam fluuium attigiſſe veriſimile eſt; ſiquidem Strabo ſcripto prodidit eos à Druſo naualibus prælijs deuictos; Druſum autẽ conſtat per Amiſiam claſſem inuexiſſe, Apollinaris eorũ fines ad Viſerin vſq. ſiue Viſurgin extendiſſe videtur. ibi,

Bructerus vluoſa quem Viſeris abluit vnda.

Vbi ſomniator, neſcio quis, qui ad libellũ Taciti De populis & moribus Germaniæ cõmentariolo adiecto, aut commento potius, vetuſta German. populorum vocabula ſe explicaturum profitetur, Vlmoſa legit, & vlmigeros etiam vocatos Bructeros annotat. Claudianus hos Hercyniæ ſyluæ accolas facit eo verſu, *Venit accola ſyluæ Bructerus Hercyniæ.* Straboni βούκτεροι nominantur, omiſſa in codicibus Græcis ρ. litera. Æneas Pius latæ culpæ inprimis arceſſendus, qui e vocis vicinia Bructeros conijcit eſſe Prutenos, longiſſimo terrarum tractu disiunctos: quod ipſum & ſomniator ipſe ſecutus, factum hoc putat, quod à Teucteris pulſi in Sarmatiam conceſſerint. Tacitus penitus excisos à Chamauis & Angriuarijs ſcribit, occupatis eorum agris, idque conniuentibus aſſentientibuſque vicinis nationibus, inuidiane opum atq. exinde natæ ſuperbiæ odio, an prædæ magnitudine id vero in incerto relinquit: imò obiectos fuiſſe feris per Romanos contemptiſque gladiatorum in locis in ludis publicis, idem auctor non diſſimulat, vti interpretantur quidam, quando ex ijs ſupra ſexaginta millia oblectationi oculiſque ſpectatorum cecidiſſe cõmemorat. Quanquam id referendum potius ad inteſtinam gentis diſſenſionem ac diſcordiam, & mutuam inde lanienam cædemque exiſtimem. Neque tamen ita fuit deletum omne Bructerorum nomen, vt nullæ inde fuerint populi reliquiæ, quando tot poſtea ſeculis Claudianus (vti monui) & Sidonius gentis meminerint. Nominis autem etymon à perpetuis paludibus obtinuiſſe videntur, quas Broecken vocamus, vt

mus, vt ſint Broucters/ hoc eſt paludium accolæ. Bructeris adhærent Tencteri, quos à Rheno, hoc eſt, Iſala, incipere, & ſecundum Friſios habere ſedes vſq. ad Amiſiam fluuium ex Ptolemæo diſcas. Florus Tencateros appellat, Plutarchus in Cæſare perperam τεντερίδας, Appianus adhuc peius [illegible] pro τεγκτήρους, Ptolemæus etiam τεγγέρους nominat. Hic iterum coarguitur erroris Willichius, dum Lani & Lupiæ amnium accolas eos facit: ſic ſolet vitioſo [illegible] fundamento cetera moles vitium quoque trahere. Sunt autem Tencteri [illegible] vocabulum [illegible] qui hodie [illegible] tem audiunt: vt Tubantes illis confines, quos T[illegible]os nominamus, quorum ditio [illegible] Goia oppido ad D[illegible] B[illegible]emi Comitatus fluuium extenditur. Præcelluiſſe [illegible] diſciplina [illegible] Tencteros ſcribit Tacitus.

Tencteri.

Tubantes.

Chamaui.

Chamaui ſunt, vt alij ſcribunt, Chamani, Friſij, quos hæc ætas [illegible] appellat, vicini fuere & contigui, quod vir eruditus & multiugæ in hiſtorijs lectionis Antonius S[illegible] coniectura fuiſſe augurat, qui nunc Campani [illegible] vocantur, [illegible] curis etiam ſedis [illegible] fuit Traiectum [illegible] C[illegible] [illegible]

[illegible]

illum qui à Sueuiæ Bruxella, Heydelbergam extenditur, atque vlterius etiam: quorum omnium errorem clare detegunt atque denudant Ptolemæus Albis accolas deſcribens, & Claudianus ibi, *Lataſque paludibus exit*

Cimbros, & ingentes Albim liquere Cheruſci.

Tacitus adiungit eos lateri Caucorum, & recte: ex [illegible] ditionis enim ſitus facile innoteſcit: ſiquidem Dion hiſtoricus eos vltra Viſurgim habitaſſe teſtatur, quod ex Tacito etiam manifeſtum fit. Nam quum ſuperato Amiſia Germanicus Cæſar cũ exercitu terras Bructerorum inuaſiſſet, [illegible] inter [illegible] accolebat terrarũ, ad Viſurgim vſque [illegible] extendit, vt trans [illegible] qui Romanos à Cheruſcis dirimebat, hoſtes illos, ſed libertatis Germaniæ vindices Arminio duce infeſtos, opportune inuaderet. Quare Wilichius inepte ad confluentes Sale [illegible] collocat. Propius ad verum collimat qui Luneburgenſes eos facit. Longe ampliſſimos eorum fuiſſe fines demonſtratu non fuerit difficile, quippe [illegible] magnam [illegible] [illegible] Sueuos, [illegible] Regem habere Arminium Segimeri Principis filium [illegible] Arminius. [illegible] quod de eo [illegible] Varo Quintilio [illegible] Romanorum [illegible] teſte Tacito, [illegible] opidum [illegible] Vide [illegible] Viſurgim [illegible] ad Rhenum [illegible] per longos terrarum anfractus. Horum [illegible] ſe-

paratione.

ptentrione Sicambri, verſus auſtrum cum Angriuarijs Vbij.

Angriuarijs nominis occaſionem dediſſe videtur inuadendi hoſtes ſtudium, quod ſonat angripen: quibus bellicæ gloriæ laude claris ſedes libentius attribuerim ad Angream Weſtphalorum nó procul à Luppiæ capite (cuius ſe Colonienſis Archiepiſcopatus Ducem præfert) quam cum Wilichio Magdeburgenſes fatear, veteriſque Marchiæ incolas ſimile nominis veſtigium ſeruante Angermundo vetuſto ſcilicet oppido, in Brandeburgenſis Marchionis ditione.

Gambriuij tractum Hamburgenſem inſediſſe, nomenque inclytæ vrbi dediſſe putantur.

Vbiorum ciuitas fuit ampla atque florens, vt eſt captus Germanorum (inquit Cæſar eleuans hoſtium opes & fortunas) qui fuere paulo quam erant eiuſdem gentis & generis humaniores, propterea quod ad eos Rhenum attingentes crebri mercatores ventitarent, quodque propter propinquitatem Gallicis eſſent moribus aſſuefacti, quos Sueui multis ſæpe bellis experti, cùm propter amplitudinem grauitatemque ciuitatis finibus expellere nó potuiſſent, tamen vectigales ſibi fecerunt. Horum ſedes fuere trans Rhenum ditione Marchiæ Cliuenſis Principis propria: ſed à M. Agrippa in citeriorē ripam traductos ad victoris arbitrium ex Strabone cõſtat, quo nomine miror Volaterranum non puduiſſe Vbijs ſedes aſſignare in Marchia Badenſi, quæ ad Heluetios eſt. Veriſimile fit nominis veſtigiũ ſeruari in pago Coloniæ obiecto, quẽ Duytſch vulgus nominat, olim fortaſſe, De Vbiſch & contractè Dubiſch atq. inde Duytſch, vbi nobile extat & vetuſtũ cœnobium, olim præſidiarium munimentum à Fl. Conſtantino conſtructum, & Diuitenſe nuncupatum, quod fortaſſis ab Heriberto Præſule Colonienſi ad pios fuit vſus commutatum. Neq verò diſſimile videtur nobilem illam primi ordinis ſacerdotis aram (à Tacito ſemel memoratam) eo loco extitiſſe, apud quam Segimundum [illegible] Segeſtæ Sicambrorum Principis filius ſacerdos creatus fue-

rat,quem poſtea in defectione Germaniarum, duce Arminio,ad rebelles profugum, vittas abrupiſſe Tacitus ſcribit. Peucerus non rectè Vbios incolas Eijfaliæ exiſtimat, qui citeriores ſunt, quos alij meliùs Tarbellios Auſonij putant. Caucos Germaniæ populum, Caycos Lucanus & Claudianus Poëtæ nominant,neq. deſunt qui Caucones Paphlagonum gentē vagam & quæ in migrando motoriam egiſſe fabulam legitur, cum his confundunt. Quem autem tractum tenuerint, prædicti Poëtæ & Tacitus manifeſtum faciunt. Lucanus etenim in primo Pharſaliæ illos Germanis conterminos facit, ibi: *Cauci.*

Et vos crinigeros bellis arcere Caycos
Oppoſiti, petitis Romam, Rheniq; feroces
Deſeritis ripas. qua apoſtrophe Germanos ſeu Friſios monuit,iſto nomine nondum notos,qui Caucis obiecti erant, & à tergo Rheno includebantur. Claudianus [illegible] gentē ſimiliter commonuit in Eutropiū ita ſcribens,

—— Pacem implorantibus vltro
Germanis reſponſa dabat, legesq. Caucis.

Hos verò Tacitus eos inter Germanos nobiliſſimum populum appellat, & à Friſiorum finibus incipere, partemq. littus occupare,& per immenſum terrarū ſpatium in Chattos vſque introrſum ſinuari ait, ac lateribus Tencterorum, Vſipetorum, Friſiorum, Angriuariorumque obtendi. Ex quo amplitudo illorum imperij ac ditionis dilucidè cognoſci poteſt, quæ res effecit cur in maiores minoresq; à Plinio aliiſque ſcriptoribus diſtracti legantur. Caucos minores Amiſiæ amnis fuiſſe accolas, & primariam ditionis vrbem nunc eſſe Embdam cenſeo, ſiquidem inter Amiſiam & Viſurgim etiam Ptolemæus ſedes illis conſtituit, cuius verba ſunt, καῦχοι οἱ μικροὶ μέχρι τοῦ Οὐισούργιος ποταμοῦ, εἶτα καῦχοι οἱ μείζους μέχρι τοῦ Ἄλβιος, id eſt, Cauchi minores ad Viſurgim amnem extenduntur, et maiores Cauchi ad Albim vſque. & apud Cauchos minores deducta in Oceanum per Amiſiam claſſe millenaria cum legionibus, ſolam triremem *Cauci minores.*

Germanici Imperatoris ex fœdo naufragio appuliſſe ſerua-
Cauci maiores. tamque fuiſſe refert Tacitus. Caucis maioribus Bremam
aſſigno, qui à Viſurgi Albim vſque ad Hamburgum ſedes
tenuerunt. Nam qui Phabiranum Ptolemæo dictum oppi-
dum, nunc Bremam, minores tenuiſſe, & ad Albim vſque
fines ſuos extendiſſe ſcripto prodidit, quàm ille verè ſentiat,
iudicabunt locorum gnari, quando conſtet ex Tacito, Cau-
cos in commilitium à Romanis aſcitos fuiſſe & auxiliares,
contra Cheruſcos, quos Viſurgis amnis, qui Bremam præ-
labitur, ab infeſto Romanorum exercitu diſterminabat,
vtroſque interfluens. Cauſſam errandi præbuiſſe illi rece-
ptum vulgo & hactenus creditum Friſiæ orientalis nomen,
ac titulum Comitibus Embdanis vſurpatum, vel monetam
quam cudunt teſte atque indice. Itaque dum nido maiores
Peuceri error. pennas extendit Peucerus, ac Friſiæ pomœria, quæ Amiſia
fluuio concluduntur, longiùs quàm rei veritas exigit ad Vi-
ſurgin vſque prorogat, neceſſariò ille indaginis anguſtijs ob-
ſeptus, conterminæ nationi, vt finibus iſti adhæret, nomen
ſequentis proximè populi impoſuit. Ita fit ferè, vt errorum
leue momentum ſæpe improuiſos altioribus induat erro-
rum labyrinthis. Ælius Spartianus in Didij Iuliani vita,
Caucos Germaniæ populos Albim flumen accolentes, tu-
multuarijs auxilijs repreſſos, quum in Belgium eruptionem
feciſſent, a Iuliano Belgij procuratore ſcribit, vbi Bremen-
Cimbri. ſes cum finitimis intelligi volunt. Venio nunc ad Cimbri-
cam, è qua Romano nomini tantopere formidabilis effluxit
procella, vt eius memoria multis poſt ſæculis aures ani-
Dani. moſque circumſonuerit. Hi partim Dani, quaſi à [illegible]
Holſati qui? ſyluis educti; partim Hollati, velut ſyluarum incolæ; partim
Dietmarſi. Dietmarſi ſeu Teutomarſi à deuexiore ſoli vliginoſi natu-
ra nomen ſortiti fuere, vbi poſteris ſæculis ab Henrico Au-
cupe Imp. inſtituta eſt limitanea præfectura, qua coërcere-
tur & excluderetur hoſtilis Danorum excurſus. Huic con-
Scandia inſula. ſtat Scandinauiam ſeu Scandiam inſulam ampliſſimam al-
terum quaſi terrarum orbem habitam Plinij teſtimonio
tenuiſſe

tenuiſſe: quam fœdo errore deceptus Procopius Thulen (quæ Iſlandia à gelu hodie dicitur) exiſtimauit, populorum genitricem, & Scanziam nationum à Iornando Gothorum [illegible] appellatá. Eam voce leuiter corrupta, hodie Sconen nuncupant, dilatatque a Cimbrica Cherſoneſo [illegible] interuallo, in immẽſum verſus Arcton excurrens, [illegible] pigrum immotumq́ue, quod Amalthejum veteres dixere, *Mare Amal-thæum.* quo claudi terrarum orbem creditur: ea inſula fœcundam gentium luxuriem in vniuerſum terrarum orbem effudit, in qua nunc late regnum obtinent Noruagi, & Suiones Tacito dicti, nobis Suedi, *Suiones.* *Suedi.* quam vocem in Plinio reponendam, pro Hilleuiones, ſcribendo Suiones, arbitror, apud vtramq. gentem Solis occidentis fulgor cum ortu fermè continuat, [illegible] dus & clarus, vt hebetatis ſiderum ignibus, ſolis caput ceu nebula obſcuratũ conſpiciendũ ſe præbeat.

Vandalos a peregrinando dictos volũt, quaſi ambulones, *Vandali.* à Wandelen quod eſt ambulare & ſpatia facere: quos ego potius à Dalis populis, vnde exierint colonias quæſituri, [illegible] extant [illegible]que hodie in parte Scandiæ, quæ Noruegia dicitur (Plinio Nerigos appellata haud dubiè, *Nerigos.* modó integra ſit lectio) e regione Cimbricæ Cherſoneſi, Coperdalia regio, Oſterdal, Vbdal, Zuijderdal, Nydal, [illegible], Sundal, Mondal, Ganzendalia, Holmdal, Socknadal, Capentalia, & id genus plures cùm vici, tum oppidula [illegible] egreſſi traiecto freto vix vnum miliare lato, continentes terras inundarunt. Egregia quoque militiæ laude nobiles ibi ſunt Dalcarlij, ſiue Dalecaroli rectius, natio bellicoſa, *Dalcarlij.* & in quam apte quadret, quod de Æacidarum gente cecinit Heſiodus,

[illegible] quæ pluris ducit, quàm fercula menſæ: *πολέμῳ κε-χαρηότας ἠΰτε δαιτί.*

quibus ludus eſt nuda capita gladiorum ictibus exponere, quod cranium habeant ſpiſſiſſima duriſſimaq́ue, quæ ſauciata [illegible] lardi tomo perſanant. Sunt qui Windos & Henetos cum Vandalis confundunt. Cæterum vt Germaniæ colophonem imponamus, demus illi ſuos amnes clario- *Amnes Germaniæ.*

res, quos in Oceanum emittit, hoc ordine à Plinio luculentè pertextos, lib. 4. cap. 14. *Guttalus, Viſtula, Sueuus, Albis, Viſurgis, Amiſius, Rhenus, & Moſa.* Quem ordinem haud temere otioſeque poſitum exiſtimo a locuplete ſcriptore, nobiſque ſequendum. Guttalus. Itaque Guttalum in quinta Germaniæ parte, quæ verſus Baſtarnas extenditur, eũ amnem eſſe credá, qui celebre illis locis emporium Anactorum ſeu Coningbergam, Montemve Regium (pluribus enim nominibus ditatur locus) præterlabens, Venedico ſinui, qui Curienſis à Curiorum regione vocatur, miſcetur, facilè adducor: ſiquidem poſtrema nominis parte nihil dum ſaucia, Al fluuius. ſed planè integra, *Al* hodie nuncupatur: magno enim errore tenentur Celtes & Irenicus, qui confundunt Sueuum cum Guttalo.

Viſtula. Sequitur Viſtula ſiue Iſtula, quem etiam Bilibaldus Vandalum nominat, Germaniæ terminus, quod vltra eum Sarmatiá Europæam Ptolemæus collocet, Iornandes Scythiam, qui Sarmaticis iugis decurrens, Cracouiam Poloniæ Regni metropolim, alluit, auctuque fluminum vaſtus in mare effundit oſtia; Gedanũ quid. hinc Gedanum (ea vox Heneto idiomate præſidium Danis obiectum ſignat) nobiliſſimum emporium Dantiſci nomine notius: inde Elbingam Prutenici Boruſſorum Reguli Academiam: tertio Lochſtetum oppidum præterfluit, ſicque trifido agmine in Venedicum ſinum effunditur. Sueuus Viadrus. Odera. Tertium locum tenet Sueuus, quem alii Viadrum nominát, qui corrupta deflexaq. voce Odera dicitur, quòd ex Oderbergo monte cognomine fontes vehat ad Marcomanniam ſiue Morauiam, qui multorú amnium acceſſione auctus Francofordiam Gymnaſio celebrem præterlabitur: tandem poſtquam hinc Stetinum Sidenorum ſedem, maritimum emporium, illinc Caminum vrbem Epiſcopalem prætexuit, ibi lacu ingenti effecto in Germanicum Oceanum eluctatur. Nam qui Spream (quo nomine nobiliores quoque autores habetur, & Brandenburgum inclytam Marchionum ſedem prætermeans, apud Hauelburgum

burgum in Albin decurrit) Sueuum eſſe autumant, erroris comperti ſunt, quorũ è numero eſt Bilibaldus, qui in Oceanum abire Spream iuxta Suudam maritimã vrbem ſcribit. Bilibaldi error.

Quarum in locum venit Albis, ampliſſimum Germaniæ flumen, quod Sueuos a Cheruſcis (ita enim legendum cenſeo apud Vibium Sequeſtrum pro Cerſecijs) diuidit. Velleius Semnonum atq; Hermundurorum fines præterfluere teſtatur. Dioni vocatur Ἄλβις, quem è Vandalicis montibus decurrere ait, ſic enim huius ſcriptoris emendandus eſt locus, vbi vulgati codices habent, ῥεῖ δὲ ἐκ τῶν Οὐανδαλικῶν ὀρῶν, pro οὐκ ἐκ δ. ικῶν prono lapſu. Tacitus in Hermunduris Albin oriri flumẽ inclytũ ſcribit, at Conradus Celtes ex Hercynio inter Bohemos. Multas vrbes claras præterlapſus tandem inter Caucos minores & Cimbros Oceano inſinuatur. Hic eſt cuius in crepidine mulieris ſpecies humana amplior, Druſum compellans pergere vlterius vetuit, quod ex Dione & Tranquillo alibi relatum mihi memini. Albis. Vbi terreſtris ſpecies viſa. Dio emendatus.

Viſurgis ſequitur Varianæ clade nobilis, vt Paterculus ait, male a Dione Οὐισούργιος vocatur, quum vera ſcriptura eſſe deberet Οὐίσουργος. libro 55. in quo repetitus error longe fœdior irrepſit in excuſſos typis codices, ἐπέγει ſcribentes pro Οὐισούργιον, vbi memorat Tiberium antea quidem ad Viſurgim vſque progreſſum, poſt Albi tenus perrexiſſe: græce legitur, μέχρι γε τοῦ ποταμοῦ προῆλθεν μετὰ τοῦ ἐρύγγου. Hunc Ouidius Iturgum videtur appellaſſe eo verſu, Viſurgis. Dio correctus. Ouid.

Decolor infecta teſtis Iturgus aqua.

Viſurgin ad Amiſiam decurrere Straboni interpretes erroris manifeſti fecerunt, vt & Lupiam, quum longe vltra Amiſiam, Bremenſem vrbem præterlapſus, Veſeræ nomine notior, in Oceanum deferatur. Lupia verò in Rhenum exoneretur: denique errorem aliorum obiter per occaſionem nõ poſſum non detegere. Lupia autem hodie Lippia dictus, apud Aliſonem, quam Weſellam vocant, in Rheni alueum influit, in Paderbornæ finibus ortus, inter quem & Amiſiam, cuius non procul inde fontes ſurgunt, tres Vari Quintilij Strab. interpretũ error. Lupia fl.

legiones ab Arminio deletæ fuere, non longè à Teutoburgenſi ſaltu. *Vadiani error.* Hunc Vadianus turpi errore inuolutus Neccarum eſſe coniectat, qui prope Ladeburgum Rheno immergitur, veteribuſque Nicer vocatur, *Nicer fl.* neq. conſtans ſibi, Strabonis teſtimonio, Lupiam in Viſurgin deuolui ratus, Fuldam amnem eſſe arbitratur, interpretis vitio deceptus, qui locum ita peruertit. *Biſurgis & Lupias amnis in oceanum ad Amaſiam deferuntur:* ſed præſtat Græci codicis fidem in medium proferre, tametſi inuitus id faciam, dum prolixitatis tædium vitare ſtudeo. [illegible] videlicet [illegible] quod præceſſit [illegible] id eſt, Ad has nationes decurrunt cum Amaſia Viſurgis & Lupia amnis, qui per Bructeros minores labitur, a Rheno circiter ſexcentis ſtadia diſtans. *Irenici error.* Iam verò & Irenicus turpiſſime omnium Luuam amnem facit Lupiam: tanta eſt iſtorum hominum vel cæcitas vel inconſtantia. Sextus eſt *Amiſius fl.* Amiſius, Straboni Amaſias dictus, qui paullum vltra Paderbornam Weſtphaliæ vrbem caput fonteſue ſuos ducit, & in Septentrionalem Oceanum exiens apud Embdam Caucorum minorum emporium, nomen illi ſuum mutuatur, Emis dictus.

Rhenus fl. Rhenus ſeptima linea eſt, qui è Lepontijs, vt Cæſar, ex Adula monte ſummarum Alpium bracchio quodam, vulgo Enzel dicto, ſicut Strabo & Ptolemæus voluerunt: e Rhætis, vt Claudianus, oritur. De cuius fontibus Glareanus in commentarijs ad Cæſarem, & Egidius Tſchudius exactiſſime ſcripſerunt, vt ſupervacaneum [illegible] lucis [illegible]: cuius oſtia tria [illegible] Wilibaldus, per quæ in Oceanum Germanicum [illegible] oneret, nimirũ Vahalim, Inſulam, nunc ꝺ Iſel & Lecam, die Leck: ſed eius impudentior eſt error, quàm [illegible] ſerio mereatur, [illegible] illi dedere [illegible].

Moſa. Poſtremam lineam ducit Moſa, qui è Vogeſo, qui in Lotharij regno celebris mons eſt, oritur, ſecundũ Ammianum & Cæſarem. Marcianus in Lingonum finibus ortum

eius memorat. Hic demum Rheni longè [illegible] amnis nomen obruit atque abolet, ſuoq. nomine geminas vndas in Britannicum Oceanum euoluit. Minoris famæ & extra numerum eſt Vidrus, qui Brucleros Friſioſque diuidens, à fuſcæ vndæ nigrore, Aqua nigra vulgo vocatur, cuius nomen hoc loco apponere viſum eſt, ne propter viciniam cum Viadro confuſus errorem in aliquorum [illegible]tibus pariat.

CAP. XXII.

De Celtis, quòd Germani fuerint, non autem Galli.

INGENS ac diuturna hactenus doctiſſimos homines è Germania Gallisque pugna exercuit, de Celtarum ancipiti nomine, quod & hæc & illa gentes ad ſe mordicus traxerunt, ob rerum quas geſſiſſe antiquitus leguntur claritudinem, quas venditare ſibique [illegible] magis ſtudeant quam ad earum laudem imitatione aſpirare, id verò [illegible] etiam ab ipſis eſt. Vtcunque ſit, dubia ſcriptorum fides, meo iudicio Germaniæ luminibus plurimum hic obſtruxit, gentisq. ſplendorem obſcurauit, quòd dum promiſcuè Gallorum, Celtarum, & Galatarū nomina confundunt, alienæ gloriæ falſam hæreditatem Gallis attribuerunt, Germanis ſuam derogarunt. Cuius erroris geminam mihi videor occaſionem obſeruaſſe, cùm indiſtinctam populorum cognitionem, ſiue ignorationem potius, tum antiquiorem in Gallica natione, quàm inter Germanos, ſcribentium copiam, quippe apud quos nupera admodum ac recens iſta laus eſſe cœperit. Nam Gallia poſtquam Francorum Regibus, poſt Gothos in prædam ceſſit, atque illa ob cultum, fertilitatem regionis & opes peculio nullo animis quæſito victoribus, plus aliquanto curæ impenderunt, & ſtudia inter Eccleſiaſticos viros, in quibus Benedictini primas ſine parte tenuerunt, potiſſime aluerunt: quæ res occaſionem dedit, vt gentis ſuæ laudes plenioribus

buccis

buccis prædicare ſtuduerint, quaſi protelo & incitamento in ſeram poſteritatē extracto. Celtas vt à nomine initium capiam, ab Herculis filio Celto appellationem traxiſſe ſcribit Parthenius Eroticωn auctor, quem e congreſſu eius y… cum Celtine puella Britanni filia partu editum, Celtis populis nomen creaſſe fabulatur. Appianus hiſtoricus à Celto Polyphemi filio nominatam gentem putat, illorum opinioni ſuffragatus, qui è Polyphemo Siculo & Galatæa coniuge natos ternos liberos, Celtum, Illyrium, & Galatam, adulta ætate è Sicilia oram ſoluiſſe, & à ſe ſubactis poſſeſſisque terris regionibus nominis originem dediſſe aſſerunt. Paullo diuerſius commentum adfert Græcus Etymologici auctor, ſcribens Herculem geſſiſſe morem Celtæ Britanni filiæ amore Herois inflammatæ, noctemque ab illo petenti, eumque in diſceſſu compreſſæ reliquiſſe arcum ſui monumentum, addita oraculi voce, qua Regem fore, ſi maſcula proles fuiſſet edita, auguratus fuit, ſi arcum illum in cornua flexum tendere valeret, natumque ex eodem concubitu Celtem, patris augurium impleuiſſe, genti que a ſe nomen indidiſſe. Idem auctor ſui oblitus regionem Celticam a Celte Herculis ex Sterope Atlantis filia genito dictum annotat. Sed illorum auctorum poëticæ fabulæ quam hiſtoriæ viciniora, quid momenti aut ponderis apud eruditorum animos habitura ſit, non video, quemadmodum & illorū qui modo Græciæ e latebris appellationis fontem reuocant, quaſi κέλητε Celtæ, hoc eſt, Galli dicti fuerint, quod liberis equis, haud ſtratis aut ad currum iunctis vehi conſueſſent, ac proinde omnium maximè equitatu valuerint, vti Bodino homini imprimis docto placere video, quum peditatus gloriam penes iſtam gentem fuerit ſemper habitam antiquior. quaſi Celtæ ab ea voce γαλᾶται, & per ſyncopen … nuncupati fuerint. Strabo lib. Geogr. quarto ambigue ſcribit Celtas appellatos, διὰ τὴν ἐπιφάνειαν, quod auctoritate valuerint, ſiue quod robuſta & viribus valens natio fuerit: idem autem eſt gelten, quod valere; quo ſpectat & pecuniæ etymon quam

Celtæ vnde dicti.

Celtine.

Celtus.

γαλᾶται

quam Germanica lingua Gelt nuncupat, quòd penes pecu- *Gelt.*
niam rerum reginam valoris omnis momentum ſit & æſti- *Pecuniæ vis.*
matio. Memini fuiſſe qui tam Galatas quàm Celtas ab ea
voce nominis fontes arceſſere debere contenderint, quòd
vtraque gens pecuniæ auidior vitam nundinaretur, & Ca-
rum more venalem haberét, denis in diem aſſibus animam
& corpus æſtimans, vt Taciti verbis dicam. Ita & Celtoſcy-
thæ (ſic dicebatur communi nomine Cimbrorum agmen
Plutarcho teſte) dicti videntur, velut pecuniæ iaculatores,
quòd æra merentes pecuniam qua abundabant ſine laude
profunderent, qui Germanicæ militiæ quaſi hæreditarius
morbus permáſit. Hactenus de vocabuli origine ſatis mul-
ta: nunc oſtendamus Celtas pro Germanis accipi apud ſcri-
ptores. Pauſanias in Phocicis confundit abſque diſcrimine
cum Galatis Celtas, nunc hoc, nunc illo vſus vocabulo, vbi
de Celtis pertexit hiſtoriam, qui Brennum ducem ſtren-
nuum & in fallendis hoſtibus mirè induſtrium, in Græciam
expeditionem mouentem ſecuti ſunt. Idem in Atticis Ga-
latas qui in Græciam incurſionem fecerunt, ab extrema
Europæ maritimaq. ora profectos, lingua patria dictos fuiſſe
Celtas commemorat. Diodorus Siculus Galatas à Celtis
hoc diſcrimine ſeparat, quòd hi à Pyrenæis iugis mediter- *Pyrenæi.*
ranea colant, illi ad Oceanum & ſaltus Hercynios ad Sar-
matiam vſque extendantur (quod ego non de montibus
qui Galliam ab Hiſpania ſecludūt intelligendum puto, ſed
de Pyrenæo monte inter Alpes, qui lingua Heluetica hodie *Pyrenæus*
Brennerus vocitatur) vtroque tamen nomine Germanos *mons.*
comprehendi, luce ipſa clarius eſt. Diligētia & fide aliquan-
to maiore vſus Polybius Gallos vbique Galatas nominat,
vt Germanos Celtas, quorum operâ vſum Hannibalem in
obſidione vrbis Tarentinæ refert libro octauo. Idem ſcri-
ptor lib. 2. Haſdrubalem Hannibalis patrem virum militia
clarum, cuius diligentia res Carthaginienſium magnum in-
crementum acceperat, in exercitu ſuo Celtas habuiſſe me-
morat, è quorum ducibus vnus noctu Haſdrubalem in ten-

torio aggreſſus, ob priuatas inimicitias, confecerit. Itaque latæ culpæ non immeritò arceſſi queat Liuius, qui Gallos pertinaciter vbique appellat, quos Celtas Polybius, è quo plæraque omnia iſte deprompſit. Herodotus quum Danubium inter Celtas naſci ſcribit, diuerſam à Gallis nationem, Germanicam nimirum, Celtas clarè loquitur. Cimbros & Teutonos quos Marius deleuit, Appianus Celtas nominat in Celtico. Dion Tencteros & Vſipetas Celticum genus vocat lib. 38. his verbis, *τέγκτηροί τε ϗ οὐσιπέται κελτικὰ γένη.* quod Cæſar eadem de re loquens prior dixerat lib. 4. „ Vſipetæ Germani & item Tencteri. Eôdem facit quod ſubijcit Dion eos à Gallis euocatos Rhenum tranſiſſe: Græcè eſt, *πρὸς τῶν γαλατῶν ἐπικληθέντες.* quibus è verbis clarè patet vtriuſq. gentis in nominibus diſcrimen. Rurſus idem Batauos Celtas appellat lib. 58. quibus mos erat armatis fluuios quamuis citatos tranare: quod de Batauis & Germanis confirmat Tacitus. Appianus bellorum Ciuilium lib. primo, „ Cimbri, inquit, natio ſunt Celtica. Idem Boios Celtis adnumerat, quos nemo inficiabitur, niſi emota ſit mente, puros putos eſſe Germanos, appellans eos nationem Celticam cumprimis efferam & immanem. Polybius Erneſtum Celtarum regem quando nominat, quis non peculiare gentis Germanicæ nomen agnoſcit? E quibus Germanis Celtas originem ducere Cæſar aſſerat, dictum eſt à me alibi. Heſychius quoque Grammaticus Celtas diuerſam à Gallis gentem tradit, & quidem rectè. Quin & Suidas Celtas dici Germanos Rheni accolas è veterum ſcriptis haud dubiè, quorum teſtimonia & fragmenta ſine nomine ſæpiùs adducit, annotauit. Adhæc Euſtathius in Dionyſium commentarijs diſcriminat à Galatis Celtas, vbi ait hos porrigi ſecundum Rheni ripam, *διήκειν δὲ λέγονται ἄχρι καὶ τοῦ ῥήνου οἱ κελτοὶ, ἀπὸ δὲ αὐτῶν οἱ σύμπαντες Εὐρωπαῖοι γαλάται, κελτοὶ ὑπὸ ἑλλήνων ἐκλήθησαν.* hoc eſt, Celtæ pertingere dicunrur Rheno tenus, aut, ſecundũ Rhenum extenduntur, à quibus cuncti Europæi Galli à Græcis Celtæ dicti fuere. Audiamus

& Lucil-

& Lucillium Tarrhæum Apollonij ſcholiaſten quid ſentiat, is diſertè ſaltum Hercynium Celtis attribuit: eum verò ſaltum Germaniam ſibi propriam vendicare extra controuerſiam eſt. Dion lib. 39. Celtas antiquitus nominatos fuiſſe ait, qui Rhenum vtrinq. accolerent. quod eius verba ſonant: *τόγε πάνυ ἀρχαῖον κελτοὶ, ἑκάτεροι οἱ ἐπ' ἀμφότερα τοῦ ποταμοῦ οἰκοῦντες ὠνομάζοντο.* hoc eſt, Priſcis temporibus Celtæ dicebantur, qui Rheni fluminis ripam vtrinque prætexebant, vel, accolebant. Simocatus in epiſtolis Rhenum Celticum flumen appellat: Nazianzenus eiuſque fermè æqualis Iulianus Apoſtata, ſcribunt Celtas ad explorandam thori coniugalis fidem, liberos ſuos recente partu editos periclitari, Rhenoque immergere; creduli ſpurios & adulterinos fœtus fluminis vortice rapi, legitimos innatare illæſoſque exiſtere. Iſtud verò Germanos pro conſuetudine tenuiſſe, neque eſſe fabuloſum, ex Galeni teſtimonio clarè conſtat libro Salubrium primo, vbi diſertis verbis ſic loquitur: Germani infantem modò natum & ab vtero calentem „ adhuc, ad amnem deportant, algentique fluminis alueo „ tingunt, ceu ferrum candens, tum vt periculum faciant de „ naturæ vigore, tum vt corpus ipſum roborent durentque. „ Quem illorum ritũ & Gregorius & Claudianus, pulcherrimeque Nonnus Dionyſiacω̃n auctor expreſſerunt, ita vt dubium minimè ſit, quin ijdem cum Germanis ſint Celtæ. Ad ſuperiorem controuerſiam facit, quod Plinius & Iulius Florus Gallum fuiſſe ſcribunt ſeruum publicum, qui Minturnis Campaniæ oppido cum imperio in carcerem immiſſus fuerat, vt C. Marium interficeret: quem Velleius Paterculus Germanũ vocat; eundem Val. Maximus Cimbrum appellat, quippe Cimbrico in bello captum. Vbi Arrianus in Alexandreide de Celtis loquitur, quos proceris eſſe corporibus, magnoſque ſibi ſpiritus ſumere ſcribit, non alios quàm Germanos deſignauit: à quorum legatis amicitiam Alexandri ambientibus, diuerſum ab opinione ſua reſponſum ille tulit. nam cùm arbitraretur dicturos, quod

famanominis illius fuiſſent exterriti, reſponderunt ſe longo locorum interuallo ab ipſo diſſitos in locis difficilibus metuiſſe, ne aliquando cælum in ipſos corrueret. Celticam audaciam Ariſtoteles proiectam illam & cum vitæ contemptu coniunctam vocat, cuius origo è ſuperioribus liquet, nimirum mortis deſpicientia. Mirum eſt quòd Ælianus in variæ hiſtoriæ libris tam ſtultam & vecordem huic genti audaciam adſcribit, vt plus quàm belluina ſtoliditate præditos fuiſſe oportuerit, ſi à vero non exorbitauit: ſed eius tam impudens eſt oratio, vt pudeat verba contrà facere. Quis enim adeò fungus & ſtipes fuerit, vt ingruentes marinos fluctus præpilatis haſtis nudiſque enſibus territare præſumat? aut quis non ruinæ labentis tecti ſubducere ſe malit, conſeruandæ vitæ cauſsâ, cuius interitum animantia omnia fugiunt, quàm volens ſub eo mortem oppetat? Quis niſi Corœbo ſtultior nolit præſens incendium, modò pateat effugium, euadere, quàm miſerrimo necis genere flammis abſumi? Repertus tamen eſt qui victuris chartis hæc mandauerit, qui tantæ vecordiæ fidem mortalibus approbare ſe poſſe putarit. Celticæ etiam vocabulo Germaniam intelligere Plutarchum luce clarius eſt, quando in Mario τὴν κελτικὴν διὰ βάθος χώρας καὶ μέγεθος κατὰ τὴν μαιῶτιν ἐπιστρέφουσαν ἅπτεσθαι τῆς ποντικῆς σκυθίας commemorat. dicam idem Latinè propter peregrinæ linguæ neſcios. Sunt, inquit, qui Celticam, vt eſt vaſta & ampla regio ab extremo Oceano & plaga Septentrioni ſubiecta, apud paludem Mæotidem verſus Orientem reflectentem, Scythiam Ponticam attingere dictitant, gentemque Celtoſcythas vocari. Idem ſentiunt Herodotus & Diodorus Siculus. Trebellius Pollio hiſtoricus in Claudij vita barbaros enumerans, qui ad vaſtandum Romani Imperij ſolum inuitati fuerant, Celtas adſcribit, haud alios quàm Germanos intelligens. Hæc fermè ſunt quæ de Celtis, hoc eſt, Germanis, opinionem meam confirmare videntur. Illud corollarij vice adijciendum duxi, Lugdunum

Celtica audacia.

num vrbem à Stephano Ethnographo κελτογαλατία aſſignari, vt ſit communis Germanis & Gallis, aut in earum gentium collimitio ſit ſita.

CAP. XXIII.

De ſignificatione nominum & impoſitione veteribus vſitata, tam gentium, quàm Principum & perſonarum.

CIMMERIÆ Cimbricæúe gentis tenebras locum prouerbio aperuiſſe mirandum non eſt, apud hos qui caligantibus animi oculis lucem nunquam admiſerũt, aut eam comprehendere & intelligere curarunt, ſupina exoticarum linguarum negligentia atq. contemptu inducti, cùm ſi rem ad veritatis amuſſim explorare ſtuduiſſent, oculatam gentem illam, vt & eorum poſteros & ἀπογόνους eodem in cælo & aëre natos Gothos, & rerum arduarum cæleſtiumq́ue cognitione imbutam, didiciſſe potuerint: atque ita quidem vt cæterorum populorũ luminibus obſtruxiſſe ac caliginem quandam offudiſſe nationes illæ, quantumuis deſpectæ & barbariei macula famoſæ, meritò exiſtimari queant, non in diſciplinis modò grauioribus, verùm etiam ea in ſcientia, quæ diuinum maximè cultũ ſpectat & tradit, ex re Theologia vocitata, ſi Iornando accedimus. Sapientiæ certè prudentiæque non vanum, ſed penè ſingulare documentum dedere circa nominum impoſitionem; qua de re dicturus, pauca de ritu & ratione nomenclationum delibanda priùs putaui. Græci ſpecioſa vidẽtur adamaſſe nomina, quorum interpretatio cum fatorum euentis cõcinere videtur, quanquam à naturâ vnumquodque vero rectoq́ue nomine inſignitum eſſe Platonicus Cratylus contendat: ita Agamemnonem à longinqua mora vocatum, qua in expeditione ad Troiam hærens conſedit ac propè conſenuit, id enim ſonat ἄγαν μένειν: ita Priamum ab emendo, quod eſt πρίασθαι, tum quia puer venundatus fuerit, tum quòd exactè ad ſacoma appenſo auro filij Hectoris corpus licitatus ab Achille

Cimmeriæ tenebræ prouerb.

Cimmerij & Gothi rerum arduarum periti.

Cimmerij & Gothi Theologiæ periti.

Nominũ impoſitio qualis.

Agamemnonis etymon.

Priamus vnde dictus.

Achillis etymon.

redemerit: ſic hunc ipſum Achillem dictum, quòd medullis ferarum & carnibus ab infantia citra ſolidioris cibi & cerealis eſum enutritus à Chirone Centauro eodemq́. pædagogo fuerit, velut ἄνευ χιλοῦ. At Romani non niſi ominato peractis litatiſq́ue ſacris creaſſe nomina videntur, quaſi re-

Italorum appellationes.

quiſito numinum aſſenſu. Itali paganiſmum ſpirant etiamnum, & in nominibus reducunt, è media ſcena & portentoſis fabulis Polyxenas, Dianas, Hectoras inuehendo.

Nominum impoſitio nobis uſitata.

Noſtrates aut defunctorum parentum & auita cognataque nomina natis primùm liberis, quodam metempſychoſis Pythagoricæ, aut regenerationis potiùs argumento indunt, aut à die ſolenni & Diui alicuius memoriæ ſacrato nomen mutuantur, aut amicorum gratiæ votiſq́ue locum dant. Verùm priſci cùm Hebræi, tum barbari Aborigines noſtri non ſuperuacaneo nominum honori vacarunt, ſed auſpicata, minimeq́ue otioſum præclararum virtutum teſtimonium, ad quas ſe conformarent, exhibitura memoriæ, aut à

Barbara nomina difficulter in aliam linguā transfundi.

Barbara nomina efficacia.

Iamblichus.

fortunis quibus naſcerentur, aut alijs inſignibus exornata nomina impoſuerunt, quæ haud temere in aliam linguam transfundi poſſe, ſeruata eadem vi & efficacia, putauit diuinus ille Iamblichus in eo libro, cui Theologiæ Phœnicum titulum fecit, propterea quòd magna emphaſis, ſuccincta breuitas, ambiguitatis minus, in barbaris inſit nominibus. Cuius verba, quia nuſquam in lucé auctor ille exijt, operæ pretium duxi adſcribere. οὐ δὲ γὰρ πάντως τὴν αὐτὴν διασώζει διάνοιαν μεθερμηνευόμενα τὰ ὀνόματα, ἔπειτα κἂν εἰ οἷόν τε αὐτὰ μεθερμηνεύειν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν οὐκ ἔτι φυλάττει τὴν αὐτήν, ἔχει δὲ καὶ τὰ βάρβαρα ὀνόματα πολλὴν μὲν ἔμφασιν, πολλὴν δὲ συντομίαν, ἀμφιβολίας τε ἐλάττονος μετέσχηκε καὶ ποικιλίας. quod ipſum & Origenes libro aduerſus Celſum quinto ſenſit. Hinc eſt quòd Chalcidenſis ille philoſophus poſtquam ſuis hominibus, nimirum Græcis, τὴν ἄστατον εὑρεσιλογίαν, hoc eſt, deſultoriam in fingendis vocibus leuitatem tribuit, barbaris conſtantiam ſtabilitatemq́ue animorum aſſignat. Sed omiſſis iſtis, ad nominũ explicationes accingor, ab alio

neſcio

neſcio quo, ſed infeliciter (niſi mea me fallit philautia) tentatas. Quam operam vbi hiſtoriarum amantibus, & præſertim peregrinis nationibus linguarum ignaris commodauero, tantùm abeſt vt inuidiam mihi deprecandam exiſtimem, vt etiam à lubentibus plærisq. & gratis ingens operæ pretium expectaturus ſim, quando & multorum caligantes oculos reſignabo, vt accenſo lumine nominum rationes, velut in aliam coloniam deductorum, obſcuras antea, peruideant rectiùs atque intelligant; deinde vt ſcriptorum inſuper errores, quos linguæ ignorantia in altiſſimum cœnum demerſit, vindicent, & ad præſcriptam normam ceu coticulam exactiùs explorent. Vt igitur à Cattis auſpicer, ſuo quaſi iure id poſtulat patria, quo patrum maiorumque nominibus litet; qui quòd ſedes quas incolimus nobis reliquerunt labore & ſanguine partas, & induſtria conſeruarunt, digniſſimi propterea ſunt, qui primorem locum obtineant. Catti, quos noſtra & prior ætas Heſſos vocauit, commune cum felibus cattiſque nomen ſumpſiſſe videntur, à ferocitate qua in hoſtem inſultabant. cui enim ignota ferocia & impetus animalis iſtius, domeſtici licet, in appetendo illius iugulum, qui anguſtiam adferendo illud premat? vel à doloſis inſidijs quibus aſſilire in hoſtes ſoliti fuerint, vti tergis murium aſſultant feles. Eiuſmodi namque genius fuiſſe gentis Cattorum bellicoſæ & ferocis videtur. Referri huc poteſt vſitatum apud Hueſdenos, quos à Batauia Moſa excludit, Hollandiæ tamen Comitatui coniunctos, vocabulum Heſſi pro catto ſeu fele; qui ſi quando domeſticum animans muribus inimicum ſignificare volunt; heſſum nominant. Poſſunt & præſtantes virtute viri hoc Cattorum nomine deſignati fuiſſe olim à veteribus, quòd tales etiamnum lingua Batava *Cattos* vocitet, certè virtutem & gentis excellentiam non aliunde diſcas meliùs, quàm à Tacito, qui genti illi plus decoris & diſciplinæ totius militaris attribuit, quàm cæteris omnibus Germanis, quippe qui diſpoſitis excubijs diem in quadrum redigere, noctu obiecto vallo & per

Appellationes nominũ benè intellectæ, quantum proſint.

Catti qui.

Cattorum ingenium.

Heſſus pro catto.

Catti, excellentes viri dicuntur.

Cattorũ virtus bellica.

& per teſſeras ſecuritati ſuæ conſulere, fortunæ caſus ancipites, virtutem certam æſtimare norant: ijdem etiam delectos duces præferre, obedientiam illis præſtare, ordines in acie diſpoſitos internoſſe è ſignorum ac ſymbolorum indicijs, rationes occaſioneſque inuadendi hoſtis, aut cohibendi velut iniecto freno, impetus qui fieri debuerat; adhæc ducis imperium, quàm exercitus voluntatem, pluris fieri oportere, percalluerant. Itaque aptiſſimo nomine populi ingenium expreſſum fuit, ſiue ferociam & impetuoſos aſſultus, ſiue præſtantiam ſpectes. *Hermunduri unde dicti.* Hermunduris quoq. congrua appellatio ceſſit ab antiquo, genti Cattis finitimæ & infeſtæ, qui dicti videntur quaſi inopes, ſed liberi; id namque ſonant dictiones in vnam conflatæ, Herm vnd vrij. O beatum hoc vocabulo populum, qui non pudendam ſibi aut probroſam egeſtatem nomine tenus duxit, modò libertas, inæſtimabile bonum, illam leniret, ac propterea omni laude cumulandum, præ vili illa Cappadocum gente, quæ imperari maluit, quàm libertatem non precariam, ſed vltro oblatam amplecti. *Libertas inæſtimabilis.* *Belgæ unde appellati.* Belgarum appellationem ad nationis ferociam referendam autumo, vt ſint Belgæ quaſi *Velgæ*, hoc eſt, atroces & violenti: niſi mauis Belgas mutatione ſecundæ vocalis in primam, dici velut *Balgas* à dimicandi pugnandique ardore ac ſtudio, eſt enim Balgen/conſerere manus ac confligere. Eſt tamen qui ſomniat dictos quaſi *Welgas*, hoc eſt, extraneos, cuius originis nec caput nec pes mihi ſe aperit. *Burgundionũ appellatio.* Burgundiones quos ob proceritatem ſtaturæ ſeptipedes & gigantes vocat Sidonius, ex re nomen inuenerunt, *Burgus quid?* quòd per Burgos (quo vocabulo cenſentur præſidiariorum caſtra, & poſita in limitibus habitacula militum) olim à Druſo & Tiberio adoptiuis Auguſti liberis diſpoſiti fuerint, ſubacta iam interiore Germania, qui poſtea tractu temporum in validam gentem coaluêre, vt ſcribit Paulus Oroſius. *Langobardorum etymon.* Langobardis quaſi Longobarbis, ſummiſſam & prolixam quam gerebant barbam, nomen dediſſe clarius eſt, quàm vt in dubium vocari debeat, atteſtante & Paulo Diacono

cono Deſiderij Regis Langobardorum Cancellario, qui ſic dictos ait ab intactæ ferro barbæ longitudine: ſunt qui ſecures longas, quibus in bello vſi fuerint, & albardæ etiamnum vocantur, nominis occaſionem præbuiſſe exiſtimant. Gallus ſcriptor magna vir doctrina & eloquentia riſum nuper nobis concitauit, qui Langones & Bardos vicinos Galliæ populos componere & in vnum coagmentare conatus eſt, è quibus conflata ſit iſta nominis Chimæra: ſed iſtud imperitiæ linguæ condonandum eſt. alius à longo tractu fertilium agrorum (quòd Germanicè tractus Boꝛd vocetur) nominis etymon parum veriſimiliter deducit. Alani; quos Maſſagetas Dion facit, nomen mihi ſumpſiſſe videntur, quòd motoriam fabulam agerent, ſemper vlteriora loca appetendo, haud ſubſiſtendum ſibi vno in loco rati, ab Al an/ quod in ore illis perpetuò erat, pergendum eſſe monens. Iulius Scaliger Alanum Scythica lingua canem dici annotat, vnde genti nomen datum putat, fortaſſe quòd in vexillis militaribus & inſignibus canem pictum prætuliſſe feratur. Rugij; non à dorſo, quod magni nominis vir exiſtimat, nomen acceperunt, ſed vel ab hirſutie corporum natiua, quam in ſylueſtribus hominibus ſpectare licet, vel ab hirtis ferarum pellibus, quibus amiciebantur; eſt autem Ruge idem quod hirſutum. Cheruſci à bellica ferocia, qua hoſtem Romanum duce Arminio auertere, ſedibuſq́. ſuis arcere glorioſo titulo iactabant, à Keer uſʒ/ quod eliminare atq. propulſare ſignificat. Sicambri vox prouidum periculi ac ſollicitè diſcrimen circumſpectantem ſignat, à Sich om her: vel à ſolicita indagine, à Soue om her / id eſt, luſtra circumquaque, quod etymon Græcæ ſcripturæ quæ apud Appianum eſt σούγαμβεοι magis conuenit. Quàm autem verè iudicet, qui illos etymi ratione, Zee Cimbꝛos/ hoc eſt, maritimos Cimbros nuncupat, alijs æſtimandũ relinquo. Tubantes; non à tuba Latina voce, ſed à banda, quo vexillum ſignificatur, dici autumo, qua ſe inuicẽ cohortabantur ad ſequenda ſigna militaria; à to band / hoc eſt, ad ſigna ſeu tænias,

Albarda quid.

Alanorum etymon.

Scaligeri opinio.

Rugij vnde dicti.

Cheruſci vnde nominati.

Sicambrorum etymon.

Tubantes vnde appellati.

Banda quid.

quarum pro vexillis vetus fuit vſus. Ad hanc vocem etiam Brabantiæ nominis originem à Francis natam refero, quòd eſſet veluti lata tænia faſciáve, hoc eſt, brad, vel vt molliùs cadit nunc ſermo, breed bandt/ vt ditionis latitudo ſignetur: neque tamen abſurdum etymon eſt à Bratuſ bantio Bellouacorum oppido, vocabuli mole contracta ac conſidente, per συνίζησιν à Grammaticorum filijs dictam, & bratuſbant/ in brabant / contracta. Scoti, non à tenebris, ſed à iaculandi peritia nomen adepti ſunt. Gothos diuerſorum populorum lætam propaginem, è Scandia natales ſuos ducentem, nomen ſumpſiſſe crediderim à cultus diuini ſtudio, quod ſignificat Got thienen (vſi namq. Zamolxi inſtitutore & legiſlatore perhibentur) Dei autem præcipuus cultus in puritate conſiſtit vitæ, cuius inſigne teſtimonium ac præclarum acroama in hac gente refert Saluianus Maſſilienſis Epiſcopus, negans licere inter Gothos eſſe ſcortatorem Gothum, ſolis verò Romanis inter eos permitti eſſe impuris, præiudicio nationis ac nominis. Hos à Vandalis cognominatos Trolos ſcribit Olympiodorus Thebis Ægyptijs oriundus, incerta nominis appellatione; quam dum curioſus ſciſcitator à Gotho quopiam diſcere ſatagit, vani hominis commentum non piguit illum literis prodere, qui cognominis rationem referebat ad ſummam annonæ caritatē, qua Trullam (menſuræ exiguæ nomen eſt) frumenti aureo redimere à Vandalis Gothi fuerint coacti. At longè alia ac diuerſa nomenclaturæ ratio extitit: ſiquidem Trolum Cimbrica lingua, Gothicæ affinis, imò nón aliunde nata, cacodæmonem rubrum nuncupat, quòd omnibus & lippis & tonſoribus illic notum eſt. Extatq́ue in hodiernum diem ea in gente antiquiſſima primæq́ue nobilitatis familia Trolorum (è qua Herlefus Trolus Danicæ claſſis præfectus, comitate & eruditione clariſſimus, ſingulari me amore complexus illuc euocatum fuit, abhinc quadriennio morte indigna in nauali prælio contra Suiones abſumptus) qui pro clypei inſignibus oſtentāt Troli, id eſt, dæmonis rubri rutilíve truncum, capite

Brabātiā vnde dicta.

Scoti vnde dicti.

Gothi vnde.

Gothi cur Troli dicti.

Trolorum familia.

capite extra clypeum in apice caſſidis ſupereminente: quod honoratæ militiæ inſigne accepiſſe putantur, deiecto atque obtruncato in acie Gothici nominis principe. Itaque Troli vocitati fuere Gothi, quòd truci vultu formidabiles dæmonum inſtar, metum inferrent, nullo hoſtium ſuſtinente infernalem aſpectum, quod de Arijs refert Tacitus, qui tinctis fuligine corporibus atras noctes ad prælia deligere ſolebant, veluti ferales quædam vmbræ. Argutam oppidò nimiſque Belgicam etymi rationem in hac voce commentus eſt amicus noſter, tanquam **troulos**, hoc eſt, fluxa & afflicta fide homines illa ætas nuncuparit; quod vitiū in nullo non hoſte cauſari ſolemus. Abotritis (quos vtramque Albis ripam obſediſſe ædificijs, & Luneburgios pariter ac Megaloburgios exiſtimare me ſcripſi) quis linguæ Germanicæ non imperitus, haud iuſtum etymon ab antiquo inditum fuiſſe inficias iuerit, quaſi **Abont riiters** dictis? Ea vox ſonat veſpertinos equites. Cuius namque aures non pepulit vetus atque vſitata, imò vbiuis terrarum peruulgata, gentis vtriuſque latrocinandi viaſque inſidendi ratio, qua nobilium (qui plærunque re ſunt contractiore, per luxum aleæue naufragium comminuta) miniſteria armata ſolent hoſpitibus & negotiatoribus pagos ac diuerſoria cōſueta (quæ in locis inſolentibus nec multum habitatis rariora ſunt) ad veſperum repetentibus, inſidiari ſub ſera crepuſcula, eoſque, ſi viribus ſuperent, exſpoliatos vacuoſque dimittere. Tribocci populus Alſatiam nūc incolens, quos deprauata ſcriptura Tribonos, mutato κ in ν, ſcribit Ptolemæus, videntur à gulæ ſtudio nomen per ludibrium traxiſſe, quaſi triuentres aut tricorpores. Glareanus famoſum cognomentum defugiens, à tribus fagis appellari putat, illud à **Dreij-boucken**, hoc à **Dreij-buchbaum** deducitur: iudicium penes æquos iudices eſto, vtrum etymo concinat propius. Friſiam à Phrygia genitali patria dictam ſunt qui ſcribunt, alij à gelu extremo, quo ditio rigeat, nomen deriuant. Abbas Spanheymus auctoritate Hunibaldi, teterrimi hiſtoricæ veritatis corruptoris, à

Troli cur dicti Gothi.

Triboccorum etymon.

Friſij unde dicti.

ris, à Friſo Clodionis criniti Francorum Regis filio nomen accepiſſe fabulatur, quaſi non multis antè ſæculis Plinius ac Tacitus illo nomine eos nouerint. Ego ad libertatem, cuius ſtudio ſemper flagrarunt, nominis fontes referendos exiſtimo. Mattiaci (qui à maris Balthici cognomine inſula Zelandi nunc vocantur) à vulgata voce quæ ſæculis omnibus illorum linguam obſedit, quaſi cum ipſis ſimul nata, **mat** & **mat ia**/ vel vt nunc **maet**/ quæ contubernalem aut ſodalem ſociúmue ſonat, quæ in prouerbij quoque ludicrum inter exteros verſa eſt, vbi Zelandum notare volunt. Sed omiſſis Nationum nominibus, venio ad propria, quæ aut à genitura prima imponuntur, aut ab euentu accedũt, aut delectu & ex arbitrio ſumuntur; id enim militiæ præſertim ſolenne eſt ac familiare, vt ducibus militique ex vſitatis crebrò vocibus cognomen loco nominis indatur. Sic Carauſius ob militaris rei peritiam ex humillimo viliſſimoque loco euectus ad maris præfecturam à Diocletiano, vt Eutropius memorat, ab exinaniendis poculis cognomen ſumpſiſſe videtur, quod à ſcriptoribus pro vero nomine receptum fuit, à **Car auſſ**/ quo vtuntur qui exiccari deplerique poculum fundo tenus iubent. Sic Haudouachrius, aut vt quidam codices ſcribunt, Adouacrius, ſed mendoſi, nonnulli Odoacer, dux Saxonum maritimorum, qui bello nauali Gallias infeſtauit, Sigiberto teſte, à mirifica & ſingulari vigilantia nominis à cognomento aut vſitato ſymbolo accepti originem videtur obtinuiſſe, quòd, vel Homerico Somnio teſte, ducem deceat cui ſubditorum & Reipub. cura incumbat, peruigilem eſſe, neque ſolidam noctem ſomno dare. Nec aliud ſonat ſymbolica illa vox, **houd v wacher**/ quàm Serua te vigilantem. Eadem ratio eſt in Combuti & Oriſtorio, quos Celtarum Regis Brenni duces commemorat in Phocicis Pauſanias. Eſt autem Combutis ferocis atque audacis viri appellatio, qui alios ad certamẽ prouocet, à **Com-buten**/ quod ſignificat In propatulum exire. Ea verò prouocantis vox eſt, quando aliquem vt in arenam deſcendat, pedem

Mattiaci vnde nominati.

Nominum propriorum impoſitio.

Carauſius vnde dictus.

Haudouachrius vnde.

Combutis vnde.

extra limen efferre ad conſerendú manus laceſſendo iubet. Oriſtorius quoque dici videtur à wor-is-ther / hoc eſt, vbinam ille eſt? quod eius eſt qui hoſtem quærit & inueſtigat vbi ſit. Nominum propriorum terminationes variæ ſunt: inter quas Rix apud Cæſarem, apud alios Ricus, opulentiæ argumentum & potentiæ adfert, quomodo pecunioſum, Geldricum dicimus; amnem piſcoſum, Fiſchricum; terram frumenti feracem, Kornricam. Hîc offert ſe primum auſpicatum illud nomen, quod primus Hollandiæ Comes tulit & repræſentauit, ac rebus geſtis & virtutum ſplendore auguſtius fecit in nouo regno, quod vt cum difficultate acquiritur, ita ægrè niſi per virtutes retinetur, maieſtatiſque beneficio conſeruatur. Qua via etiam cognominis illi filius poſteriqúe ad cæleſtes aſpirauerunt honores: quòd veriſſimum vetus illud ſit prouerbium,

Oriſtorius vnde.

Nomina in rix, & ricus.

Theudericus I. Hollandiæ Comes.

Ἀνέρα δὲ Τροίη Θρηΐκιον οὔ τι φορήσει. hoc eſt, *Threicium non Troia virum produxerit vnquam.* & *Imbelles columbos aquilæ non progenerant*. Eſt autem nomen illud Theudericus, quo nobilis fuit inclytus ille Gothorum Rex, qui vt orbis amor cum Tito dici, ita & exemplum ac regula viris principibus eſſe ad imitandum poteſt, præclarum elogium à Procopio meritus, qui cunctis Naturæ copijs circumfluens quæ in Regem conueniunt, Gothos Italoſque ſumma prudentia moderatus eſt, iuſtitiam religioſè coluit, leges ſanctè obſeruauit, à finitimis barbaris ditionem fortiter tutatus eſt, prudentiæ ac fortitudinis faſtigium inter primos tenuit. Nulla magnopere iniuria populum aut ipſe offendit, aut alium ſimile quid tentantem paſſus eſt: verbo tenus tyrannus, re ipſa verus rex, nullo eorum, qui regio in honore vnquam laudari meruerunt, inferior; quæ res effecit vt certatim cùm Gothi, tum Itali eum incredibili amore complexi fuerint. Nomen iſtud quantiuis pretij, pluriſque faciendú, quàm Crœſi amplæ diuitiæ, quàm omnes triumphorum laureæ, virtutum copijs affluentem ac dotatum ſignificat, originemque habet à *Theude* vocabulo Gothico

Theudericus Gothorũ rex canon principum.

Theudericus quid ſignificet.

ſeu Cimbrico, quod nos Theuchde/ vel corruptiùs à primo ortu, Deuchde nunc ſcribimus, idemque pleniùs quàm barbari olim, ſcribendi rudes ac negligétes potiùs, quod ipſum ob moleſtam aureſque radentem aſpirationem, molliùs in Theude/conuerterunt cum Græcis Latini: quo nullum accommodatius aut naturæ virtutis cógruentius vocabulum excogitari potuit, deducto vocis etymo à Theuchdij / quod eſt, oſtende te: illud enim proprium virtutis eſt ingenium, vt in occulto abſtruſa latère ac veluti incluſa nequeat indignetur que, imò per difficilia perque aſpera lucem ſuam mortalium oculis, ceu teſtibus, prodat, ad modum veritatis, quam conſimili ratione Alethiam Græci dixere, quòd abſcondi ita non poſſit, quin ſemper emicet, ac temporis ſucceſſu in apertum ſe proferat. Quæ geminæ ſorores id cum Sole luminis auctore commune habent, quòd, vt hic denſiſſimas etiá nubes perrumpit, & iubaris ſui præſentiam diſcuſſa caligine oſtendit, ita illæ ſplendorem ſuú diffundant, nec interitu obrui, nec poſteritatis obliuione extingui patiantur. Originem patriæ vocis vero ſimiliore facit Strabo ſcriptura ortui ſuo magis affini, quàm Procopius, Agathias, & Conlectaneorum concinnator Suidas, qui omnes Theuderichus θευδέριχος ſcribunt, quum ille ſimpliciter Deudorix, ſiue, quod idem eſt, Deudoricus, Δευδόριξ, quo nomine fuit Auguſti principatu filius Bætorigis Sicambrorum Principis: peſſimè omnium media ætas Theodericus ſcripſit, quaſi Deum, qui Græcis θεὸς eſt, vox ipſa ſpiraret: propiùs aliquanto acceſſere ad verum etymon, qui Diedericum, & rectiùs Thiethricum ſcripto nominarunt, quod factis glorioſis inclytum ſonat. Bætorix apud Strabonem Melonis Sicambrorum ducis filius, à fructu & emolumento, quo ſubditos ſuos ornare & ditare decet bonum & liberalem principem, Baet enim commodum & emolumentum ſonat: niſi quis contendat in Bætua, quæ Batauiæ pars eſt, latifundijs locupletem fuiſſe. Neque verò diſpliceret, ſi pro Bætorige ſcribas Bæorigem, quod nomen in Plu-

Virtus & veritas latere non poſſunt.

Deudorix.

Diedericus.

Bætorix.

Bæorix.

in Plutarchi Mario legitur, βοιώριξ, qui Cimbrorum rex fuit & ductor: à quo non abludit Ambiorigis appellatio, quem in commentarijs ſuis Cæſar Eburonum caput ac regem appellat, vocis etymo non multum abſono atq. alieno ab Amptrick/quòd ditionum & terrarum quibus ius dicebat, locuples eſſet; ab ambactu, cuius vſus ſeruatur in Ambacht/& contractè Ampt/ pro ciuitatis territorio: ſunt qui Ambiorigis vocabulum in Emericum ſeu potius Heimericum conuertunt, vt ſignificet domicilijs & arcium habitaculis abundantem. rectiùs illi quidem, quàm qui hoſpitum regem expoſuit Gallus, in peregrina ignotaque lingua plus nimio curioſus. ſomnij namq. vice mihi eſt quòd rix pro rege exponit, auſus inſuper ineptiæ notam Germanis aſpergere, qui vocem hanc pro diuite interpretentur citiùs, quàm pro rege, nimium animi ſecurus in idiomate ignoto, vbi de colorum iudicio arbitrium ſibi ſumit oculis captus: quo fit vt Dumnorix pro rege dominantium exponere non vereatur, & Orgetorix pro rege inſanorum, parum ipſe ſanus, qui Græcam vocẽ ὀργὴν pro furore & iracundia in Celtico ſeu Germanico nomine locũ habere vult: quum prius illud à Dum ſiue Dom dicatur, quo principale antiſtitum templum ſignificatur, fortè quòd diuerſorũ ſacerdotiorum opimis prouentibus afflueret: Poſterius verò locupletem & locorum poſſeſſione diuitem ſignificat, ab ort/commune locorum vocabulum: niſi quis malit vocem compoſitam ſignificare eum qui abundet exercitu obſequente ac fido, quaſi hor getrou rijr: neq. enim Romani potuerunt ita commodè reddere vel pronunciando vel ſcribendo vocabula Germanica, ſeruata natiua prolatione, quin ſuo more adijcerent ſemper aliquid, aut detraherent: quo factum eſt cur terminationes iuxta Latinarum vocum normam conformatæ, amiſſa genuina ſpecie, obſcuritate inuolutæ ſint, neque intelligi ita facilè queant. Chytræus vir præter eruditionem ſummam incõparabili iudicij integritate præditus, Orgetorigem, pro duce Henrico ſeu Erico exponit, quaſi Hertoge

Ambiorix.

Bodini ineptia.

Dumnorix.

Orgetorix.

Romani non potuerũt ſcribere Germanicas dictiones.

toge

Gebericus. toge Erich. Gebericus Gothorum rex magnæ virtutis & nobilitatis, ſignat liberalem opum largitorem & munerum *Ermanaricus.* datorem. Ermanaricus ex nobiliſſima Amalorum ſtirpe, qui bellicoſiſſimas quaſque in ſeptentrionali plaga gentes ſubegiſſe & ſuis legibus obſequentes fециſſe perhibetur, Alexandro illi Magno iam tum comparatus, videtur per antitheſes dictus quaſi inops & opulentus, **erm and rich**: quòd ei quantumuis copioſæ facultates nō ſufficerent, cùm propter aſſidua bella exhauſtæ, tum propter regiam verè munificentiam, quæ in cauſſa erat cur eius, vt Gratiarum, arculæ iuxta Simonidem ſemper inanes ac vacuæ fuerint, quod ante meam ætatem in liberaliſſimo Principe D. Maximiliano Aug. cum laude obſeruatum fuit, qui cum Ptolemæo Lago iudicans, regalius eſſe ditare, quàm diteſcere, nunquā deſides apud ſe in arcis pecunias patiebatur; itaque ſummas & Imperatorias inter opes ſemper egebat. Poteſt *Verbum vnū diuerſas ſignificationes habere poteſt.* & Ermanarici vocabulo intelligi militaribus copijs (id namque ſonat **Hermans**) affluens atq. inſtructus princeps. quid enim vetat quo minùs vnum idemque nomen ad di-*Electra unde.* uerſas ſignificationes extendatur, quemadmodum Electra, quam Laodicen Homerus nominat, ſecundum aliquos à buxeo colore oris, ſuccino (quod electrum vocatur, Ambræ nomine nobis cognitum) nō abſimili, ad aurum accedente, appellata fuit: ad dicterij notam alijs originem referentibus, quòd multo tempore ἄλεκτρος, hoc eſt cælebs torique coniugalis exſors permanſiſſet per iratæ Clytemneſtræ iniu-*Vedericus.* riam, quæ collocare marito filiam diſtulit. Vedericus, ſiue Videricus, lego enim vtrunque, è principe Amalorum & antiquiſſima inter Gothos proſapia genitus, ſonat pecoris diuitem; **vede** namque pecus eſt: quod nomen apud Ior-*Withericus.* nandum Withericus ſcribitur, neque alio ſenſu, quàm quòd ſpeciatim arietini gregis diuitem notet, aries enim **wither** *Fridericus* ſiue **wider** dicitur. Hinc diuerſus eſt Fridericus, nomen optimo laudatiſſimoque Principi congruentiſſimum, pacis *Eparedorix.* amanti & εἰρηνοποιῷ, qui putatur eſſe Cæſaris Eparedorix, & aliorum

aliorum Viridorix; ineptè enim Neſtorem grammaticum ſecutus Bebelius Fœdericum putat à fœdere iciendo dici, quum à fride/ quæ vox pacem notat, deducatur. Eutharicus vel Vthericus, vtraque apud Iornandum ſcriptura inuenitur, Vederici prædicti filius, cui omnibus naturæ & formæ dotibus conſpicuo, & ex Hiſpanijs accito, filiam Amalaſuentam matrimonij pacto vinxit Theudericus Gothorum rex, dictus videtur ab amplo & copioſo patrimonio, quaſi ſupra modum locuples, & extra communem mortalium ſortem opulentus, ab vther ſiue euther/quod extrà ſignificat: idem nomen Autaricum ſcribit Polybius: licebit nominis ortum referre, ſi velis, ad diuitias in vaccarum armentis ſitas, à voce vther/ quæ nunc contractè vder & contractius vr dicitur, qua boum fœminarum vber, à Græcis οὖθαρ conſimili planè vocabulo dictum, ſignificatur: qua ratione à copioſa ouilli gregis fœtura Ildericum nuncupatum crediderim, propter ouium vbera ilders vel elders vocitata. fuit autem eo nomine Vandalorum rex mitis ac clemens, ob mollitiem animi armis militiæq. minùs idoneus, vt ex Procopio diſcas, vnde & ob bonitatē à ſuis neglectus deſertuſque, ac perfidia & impietate Gilimeris in carcerem fuit coniectus. Alaricus Gothorum rex, qui ab obſeſſo Rauennæ Honorio Imp. ius liberum Gallias Hiſpaniaſque occupandi obtinuit, & quo fraudulenter artibus Stiliconis perrupto Italiam vniuerſam cū Roma in prædam, cædem, & funera conuertit, ſignificat omnium rerum copijs abundantem & παμπλούσιον. Hoc nomen poſtera ætas in Vdalricum, & per contractionem Vlricum, vertit, quod ſupra omnes locupletem ſonat: à quo ſignificato nihil diſſidet Abericus, ſic Comes quidam in Reginonis annalibus appellatur, qui in vulgatis codicibus malè Albricus ſcribitur, ita nominatus prædiues aut vltra communem hominum conditionem pecunioſus ac locuples. Segericus nomen Gothici Regis, veriore ſcriptura quàm quæ Regericum appellat, ſignificat victorijs ornatum principē, qui Nicator Græ-

Viridorix. *Eutharicus.* *Ildericus.* *Alaricus.* *Vdalricus.* *Abericus.* *Reginonis codex emendatus.* *Segericus.*

cis, à Zege/ id eſt, victoria: quid autem cum pluuia, quæ
Athalaricus. regen eſt, nomini iſti commune fuerit? Athalarico Amalaſuentæ filio, Theuderici Gothici nepoti, qui immaturæ ætatis lubrico, ſtupris libidinibuſq. perditus interijt, parentes nomen videntur indidiſſe, velut nobilitate diuiti, ab Athal ſeu Adel/ hoc eſt, nobilitas: in quam formulam redigendum puto Athanaricum Marcellini, pro Athalarico.
Honoricus. Quem Procopius Honoricum vocat (qui Gizerici filius & Vandalorum Imperij hæres, tyrannicè atque immani ſæuitia, per ignes aliaq́ue ſuppliciorum tormenta, pios ad Arrianam ſectam compuliſſe legitur) alij Hunericum, nonnulli Heinricum, vel potiore ſcriptura Heimricum dicendum, appellant, quaſi domicilijs diuitem, aut laris & ſanguinis
Hunericus. paterni magna progenie clarum: alioqui Hunericus ſimpli-
Gizericus. citer gallinaceorum, vt Gizericus anſerum copijs affluentem ſignificat: neque abſurdè ad canum ſtudium nomenclatura referatur fortaſſe, quòd venatu gaudens canibus
Henricus. abundaret. Qui vulgo Henricus ſcribitur, aut Heinricus origine eſt, aut certè per ſynizeſin cõtractè, quaſi Hauenri-
Aniricus. cus, ab Haue/ quaſi peculij diues; à Procopio hiſtorico Ani-
Ardaricus. ricus ſcribitur. Similiter Ardaricus, quo nomine fuit rex Gepidarum clariſſimus, terrarum locupletem denotat, aut
Wenericus. opilionum numero diuitem. Wenericus, vel rectiùs Venericus, paluſtrium locorum diuitem, quæ Venen lingua Go-
Ericus. thica dicuntur. Ericus, multorum Regum ac Principum nomen, honoratum & honoribus illuſtrem ſignat, quî cum
Arrigis. idem pollet Arrigis Langobardorum Regis nomen. Hilpe-
Hilpericus. ricus, è Francorum regibus, auxilij potens, ab Hilpe/ quod
Hildericus. eſt ſubſidium. Huldericus ſuffragiorum potens; eſt enim
Gundericus. Hulden idem quod ſuffragio ornare. Gundericus, fauoris
Malorix. ac popularis ſtudij potens. At Malorix, quem Friſiorum regem Tacitus appellat (regis autem nomine inter barbaros ducem ſeu militiæ ductorem deſignari ſcribit Procopius) eandem etymi rationem adfert ſecum, quam Malorichus ab Ammiano dictus, molarum diuitem notare videtur, potius,

tiùs, quàm ſtultè diuitem, quod ex pneumaticarum molarum multitudine, cùm ditionis, tum redituum annuorum magnitudo æſtimetur: atque iſtud quidem annuorum è molis prouentuum genus ab antiquo tenere videntur & perpetuum feciſſe dynaſtæ vbique ferè, qui municipijs & pagis ſuis ſingulas pluresúe pro colonorum numero molas appoſuere, vnde non paruum conficitur peculium. Iam verò non exiguus eſt nominum numerus eorum quæ in *marus* aut *marius* deſinunt, cuius vocabuli prima origo in diſceptationem & controuerſiam vocatur: nam ſunt qui huius notionem referunt ad mare ſiue maijre/ quo præfectus & præcipuus ciuitatis magiſtratus ſignificatur: alij etymi fontes arceſſunt à maren ſeu meren/ quod eſt ampliare & augmentare; neque deſunt qui huc *marum* id eſt equum aduocant, quæ dictio parum ritè commutata eſt apud Pauſaniam in *marcam*, Britanni ad priſcam Cimbricæ originis vocem propiùs accedentes, mare etiamnum vocant. Prioris etymi ratio magis videtur conſentanea dignitati & officio perſonarum, principalis fortunæ ſpeciem ex nominis lege oſtendentium: nam Vadomarius (quem Valdomarium rectiùs ſcribendum iudico apud Marcellinum) rex Germanorum, quo nomine fuit & poſtremus Noruagiæ Sueciæq. rex, à principe ſyluarum præfectura appellationem ſortitus videtur, quaſi Waldmayer. neque aliter accipi poteſt Fraomarius, pro libero præfecto & Barone, velut Freijmaijer. & Britomarus apud Luc. Florum, pro pacis arbitro, quem penes regia poteſtas erat imperandi neceſſitatem deponendorum armorum, quem Viridomarum Cæſar nuncupat, quum iuſtiùs Fridomatus ſcribi debeat. Gilimer ſeu Gilimerus ſummum videtur ſignificare magiſtratum, quem penes commeatus publici poteſtas eſt, qui aditum permittere poteſt, diſceſſum annuere, viatores comitatu communitos aduerſus vim & iniuriam proſequi; id enim eſt gileij aut geſleij/ pro cõmeatu publico. Hoc nomine fuit potentiſſimus Vandalorum rex in Africa per Beliſarium deuictus, de quo

Molæ rediturariæ.

Nomina in marus unde.

Valdomarius.

Fraomarius.

Britomarus.

Gilimerus.

Gelmer/ *hodie.*

memorabile illud refert Procopius Cæſarienſis, quòd arctiſſimè circumſeſſus tria popoſcerit, citharam ad deliniendum muſicis numeris (quorum erat peritiſſimus) animi mœrorem, ſpongiam pro ſiccandis lachrymis, & panem ad leuandam famem. Poteſt etiam dictus videri quaſi iucundus & hilaris præfectus, cuius nominis principium in Britannico idiomate ſeruatur ex Gothico reliquum, gilij ſeu gillij pro delectabili: certè ingenium nomini reſpondens in eo reluxit, quòd quum in hoſtis conſpectum veniſſet captus, non diſſimulanter in cachinnum effuſus eſt, quaſi qui mortalium vicem riſu proſequendam ac nullius penſi habendam putaret, alioqui Theudericum Gothum cognomento Valamirum nuncupatum legimus, quòd equa vala vteretur. Viſomarus, & apud Iornandum Wiſmarus, Vandalicæ gentis rex, qui Wiſmariæ oppido maritimo à ſe condito, coloniæ nouæ nomen dedit, quid aliud quàm prudentem præfectum ſignat? quamuis alij gnarum equorum & ductandi equeſtres copias exponant. Chonodomarius apud Ammianum, &, quē truncata voce eundem eſſe reor, Nodomarius, ferox præfectus & veluti neceſſarius periculoſis temporibus dictator, ſecundum alios audacē equorum ſeſſorem & in neceſſitate equitē notat. Vithimirus, ſiue Vithimarus cordatum præfectū ſonat, à withi/ id eſt, prudens & ingenioſus; quā vocem retinent adhuc Britanni. Theudomarus, omni virtutum genere exornatus præfectus, aut ſingulari virtute præditus. Catumerus apud Tacitū princeps Cattorum, quaſi primas & reliquis inter Cattos anteſtans. In eandem claſſem veniunt & Veromirus Batauorum ſub Auguſti Cæſ. imperio regulus aut dux, qui filiam ſuā Rhamin nomine collocarat in matrimoniū filio Segimeri Cheruſcorū ductoris, vt Strabo refert, apud quem loco βαττῶν reponi emendarique debet βαταβῶν: videtur autem ea voce ſignificari ſummus magiſtratus portorijs (quæ Weren appellamus) præfectus: & Marcomirus Francorum primas, à *marca* & maſire conflatis vocibus dictus, velut limitaneus præfectus

Wiſmarus.
Nodomarius.
Vithimirus.
Theudomarus.
Catumerus.
Veromirus.
Strabonis locus emendatus.
Marcomirus.

præfectus & finium præſes. Hic eſt qui iuſſus fuiſſe proditur ſcilicet monitis oraculiſque deorum, nouam ſedem capere atque conſidere, vbi Rhenus in mare ſeſe exoneraret, ancipitem animi regem facilè impellente anu fatidica, quæ incognita deorum effata interpretari credebatur poſſe, Alruna, quæ (ſi dijs placet) dormienti viſum obiecerat, quo triforme ſpectrum, trina aquilæ, leonis, & bufonis capita præferens, regem compellauerit, futurum aſſerens, vt eius poſteritas obtritura fuerit atque adeò confectura quoque triplicia illa quæ videret capitum faſtigia, Romanos deſignans per Aquilam, Gallos per Bufonem, & Belgas per Leonem. Libuit iſtud fabulamentũ Chimæræ triformi non abſimile hoc loco interſerere, vt lectionis faſtidium atque ſatietas nonnihil leuaretur. Sunt & alia in *mundus* exeuntia, quibus aut oris ſpecies, aut eloquentia appellationis auctor extitit, è quibus pauca enumerabo, inter quæ primùm occurrit Segimundus apud Corn. Tacitum, Segeſtæ Cheruſcorum ductoris filius, quem Strabonis codex corruptus perperam Semiguntum nominat, hoc pacto emendandus libro ſeptimo, σεγιμούντος τε ὁ σεγέστου υἱὸς: de eodem enim vterque ſcriptor loquitur. ſed Græcus Strabo expreſſiùs ad viuum vocis Germanicæ etymon reddit, quod eſt, **munt**/ ſiue ſonorè magis, **mont**/ hoc eſt, os: ſignificat autem victorioſum os, aut victrice facundia inſtructum, à **Sig** vel **Sige**/ quæ dictio vtraque victoriæ ſignificationem habet, vnde poſteriora ſæcula Sigiſmundum eundem vocarunt; ea ſiquidem ſcripturæ lege appellatur apud Iornandum rex Burgundionum, qui naturalem filiam Theuderici Gothorum Principis vxorem duxerat. Thraſimundus rex apud Fulgentium, inſanum & furioſi impetus os ſonat, quaſi nimiũ præceps, **to raſſ**/ tametſi præter morem maiorum ſuorum præmijs honoribuſque præclaris auocamentis, non ſupplicijs, vt illi, Chriſtianos ad fidem eiurandam deſerendamque inuitaſſe eum ſcriptis prodiderit Procopius. Hunimundus ex Amala gente rex (quo nomine fuit & Sueuorum rex, quem Theu-

Nomina in mundus deſinentia.

Segimundus.

Strabo emendatus.

Sigiſmundus.

Thraſimundus.

Hunimundus.

demirus Gothus cæſo eius exercitu cepit, nec multo pòſt libertati reſtitutum, ac loco filij adoptatum dimiſit) à mellita oris eloquentia nomen traxit, quaſi μελίσσιον dicas, quomodo Sophoclem μέλιτταν, id eſt, apim dictū legimus à linguæ illecebroſa ſuauitate; eſt autem huni idem quod
Varamundus. mel, apum labor. Varamundus, cuius vocis etymon adulterando obſcurant Galli, quando Pharamundum ſcribunt, os verax ſonat, vt communis habet opinio, aut dignum & maieſtatis plenum: imò verò & continentem linguæ, vti ego exiſtimo, à Waren quod eſt obſeruare & in officio continere. quæ certè eſt ſumma planeq; regia virtus, poſſe coërcere procax illud linguæ plectrum atque ita cohibere, ne obſtantia dentium clauſtra laxet. Alioqui principū eſt cum Metello arcana ſilentio ſic tegere, vt ne interior quidem tunica illorum ſit conſcia: quamob cauſſam Minotaurus inter militaria ſigna circumlatus, monebat conſilia ducum non minus occulta eſſe debere, quàm fuerit illius domicilium Labyrinthus: nec alio cōſilio prudentiſſimus Regum Numa cum nympha, quam Tacitam indigitarat, in ſolitudine ſecreta commercia agitaſſe Plutarchi teſtimonio creditur. Quem veriſimile eſt eundem ferè eſſe cum eo quem Pharaſmanum Dion Nicæus in Hadriano nominat, ducem exercitus Alanorum Mediam irrumpentis. Betimun-
Berimundus. dus, & Beriſmundus, eademque ſignificatione Beremuthus apud Iornandum Hunimundi nepos ab vrſino fortè rictu vocatus fuit; quòd ore eſſet laxiore & informi, vel ab iracundiæ argumento, quòd vrſi (qui ber Germanis dicitur) in morem implacabilis, quoties ira exæſtua-
Cunimundus. bat, frenderet. Cunimundus Gepidarum regis nomen,
Agilmundus. ſonat animoſi oris & ferocis hominem. Meminit Agilmundi ſubreguli Marcellinus, quem ſuſpicari licet nomen adeptum ab incuruato in modum aquilæ oris rictu: potior tamen ſententia ſedet natum illud ab aureo eloquio, ab *a* articulo, & gildemund / planè cum Chryſoſtomo idem.
Roſmunda. Huc referenda eſt & Roſmunda Cunimundi Langobardorum

rum regis filia, Alboini vxor, à roſeo purpureoque oris ni-
tore appellata. Suggerunt ſe hîc neq. memoriam ſui iacere *Nomina in bardus vel bertus exeuntia.*
aut obliterari patiuntur, quæ in *bardus* & molliore dialecto
in *bertus* finiunt, in quibus nomenclaturæ origo arceſſenda
venit à bard/ hoc eſt, barba, per hanc non modò virilem
quo mentum veſtitur honorem, ſed ipſum quoque homi-
nem totum accipiendo. hinc Langobardorum genti, à pro- *Langobardi.*
miſſa barbæ ſylua, qua horrorem hoſtibus & ſui reueren-
tiam immittere ſtuduere, nomen fuiſſe ſuprà docui, vbi er-
rorem detexi eius, qui Hippocentauri cuiuſpiam ſpeciem
abſurdam conflare, aut Horatiani monſtri ideam repræ-
ſentare conatus, Langonas & Bardos confudit. Idem vir
propter eruditionem ſingularem magni faciendus, Albar-
dum ſtrennuum cantorem aut poëtam tradere nō dubitat,
poſtquam ſemel inextricabili errore irretitus explicare pe- *Bodini error.*
dem nequit, Dagobardum heroicum poëtam, Sigebardum
victorem poëtam, Robardum rubeum poëtam; quæ ita fri-
gida ſunt nugamenta, vt vel Neronianas thermas refrigera-
re poſſe videantur: in quo vt omittam ſcripturæ rationem
extortam, quam pro ſua libidine effinxit, plæraque vetuſtis
in codicibus in *bertus* deſinentia, ipſe in *bardus* conuertit,
vt ad Bardos Gallos cuncta antiquitatis, quæ in nominibus
eſt, ornamenta vindex reuocaret. At quis ita malè feria-
tam aurem habet tandem, qui non æquior aliquanto ſit in-
terpretationi eorum qui Albertum totum barbatum ac pi- *Albertus.*
loſum reddunt, quanquam illa mihi non ſatisfaciat, quippe
qui genuinam Germanæ nationi vocem Adelbertum eſſe *Adelbertus.*
putem, quæ per craſin in Albertum confluxerit, qua nobi-
lis & generoſa barba denotetur. Sic Dagobertus is eſt qui *Dagobertus*
barbam habet in mucronatum acumen pugionis inſtar
deſinentem, qualis Chriſto ſeruatori à Suida tribuitur, cu-
iuſmodi virum σφηνοπώγωνα Græci vocant, à cuneiformi
barba. Poteſt & Dagobertus à probitate aut ſtrennuitate, ſi
barbam vtpote viri formam, vt à D. Paulo dictum eſt, pro
ipſo viro accipias, nominatus videri, vt ſit quaſi Deganber-
tus, à

tus, à degan/ ſiue vt olim ſcribebát thegan/ vnde nobis degeliick fluxit, quo vocabulo Franci in rhythmico carmine leguntur fuiſſe vſi, Zij waffane ſnelle/ So ſint thic thegen alle/ hoc eſt, celeriter armis ſe induunt, atque ita ſe ſtrennuos *Sigebertus.* cuncti præbent. Sigebertus victricem barbam, ac proinde *Rotbertus.* hominem victorioſum ſylleptice deſignat. Rotbertus Reginonis teſtimonio dicendus eſt, non autem Robertus, à *Rubertus.* ruffa barba; vt Rubertus, ab hiſpida barba nomen ſumpſit: *Childebertus.* & Gıldebertus, aut, vt Annales nonnulli ſcribunt, Childe- *Egbertus.* bertus, à rutilo barbæ colore, velut ξανθοπώγων. Egbertus à mucronata barba, vel in anguſtum deſinente: nam ſunt qui, *n*, literam interſerunt, vt ſit Engbertus, ab eng/ vel, *Theudibertus.* enge/ quod anguſtum ſonat. Theudibertus apud Procopium, Theuderici Gothici filius, homo (vt Agathias de eo ſcribit) τολμητίας ἐς τὰ μάλιστα καὶ πέρα τοῦ ἀναγκαίου τὸ φιλοκίνδυνον κεκτημένος, hoc eſt, proiectæ audaciæ & citra neceſſitatem periculorum amantior, appellationem à virtute meruit. niſi quis cum Iornando Thuidebertus legat, quòd barbam cincinnorum in morem implexam gereret. Fuit *Suidæ codex emendatus.* autem eodem nomine Francorum rex, qui Θεύδερτος à Suida malè nominatur, quum Θευδίβερτος illic ſcribendum ſit. Eſt *Fulbertus.* & Fulbertus à graui & plena barba, vt à lanuginoſa & mol- *Volbertus.* licella lanæ inſtar, quam wol vocamus, Volbertus, per ſimplex, V; quomodo veteribus Venedi ſcribebantur, quos nunc Wendos, illis Vandali, quos nunc Wandalos & ſcribimus & nominamus: nemo enim eſt qui neſcit alienum Romanis fuiſſe geminati, W, vſum. Ab hoc ordine minimùm diſſentiunt, quæ ab ingenio & indolis ſpecimine induſtria *Germani in pronunciando H amant.* vetuſtatis effinxit, quibus Germani amantes nimiũ anhelæ illius literæ notæúe, H, quam aſpirantem appellant, plærunque adijciunt, ita vt in *hardus* extremitas deſinere aurium iudicio videatur; quod impoſuit nomenclatoribus nonnullis, qui robur & firmamentum quoddam illo ſignificari cre- *Gottardus.* diderunt. Gottardus itaque non robur diuinum, ſed bonam frugem & indolem ingenij denotat, à goet aert/ id eſt, proba indoles.

indoles. Erardus, indolem honeſtatis auidam. Gerardus, *Erardus.*
ingenium vulturinum & rapax, à geir/ quo vocabulo vultu- *Gerardus.*
rius intelligitur. Leonardus leoninum animum: Bernar- *Leonardus.*
dus vrſinum nomine tegit, vrſipotentem reddit Bodinus: *Bernardus.*
Eberardus verrinum. At Ricardus eſt qui animum excel- *Eberardus.*
ſum & ſpe diuitem, vt Gebhardus qui liberalem gerit & lar- *Ricardus.*
giri paratum: & Reinardus qui integer eſt animi, doliq́ue *Gebhardus. Reinardus.*
neſcius, pudico & incorrupto ingenio. Meinhardus, vel *Manhardus.*
potiùs Manhardus virilis animi firmitatẽ denotat. Wolfar- *Wolfardus.*
dus lupinæ ſubdolæq́ue mentis ſignificationem præ ſe fert,
cum Lycophrone idem. quanquam & ad lætarum fortu-
narum ſignificationem referri nomẽ iſtud poteſt, ſiquidem
Wolfaeren eſt proſpero fortunæ curſu efferri: nam qui Wol-
fardum corruptè dici pro Hulfrado annotauit, extra ſe po-
ſitum, mentiſque vix ſemunciam habuiſſe, quum id ſcri-
beret, puto. Volcardus, populi ſuſtentaculum & robur ſo- *Volcardus.*
nat, cum Demoſthene idem. Rewardus quaſi pœnitens *Rewardus.*
animus, à rewen/ vel, vt nunc loquimur, rouwen/ quòd pœ-
nitentia duci ſignificat. Obruenda non ſunt obliuione quæ-
dam nomina, quæ à præſidij ope traxerunt appellationem
apud maiores, in quibus eſt Achiulfus rex Ermanrici pater *Achiulfus.*
ex Amala familia, quem à præſidio bipennigerorũ quo ſtipa-
tus incedebat dictus videtur, ab Ache/ quod Gothica lingua
bipennem aut ſecurim notat, & hulff/ id eſt, auxilium. At- *Athaulfus.*
haulfus ſiue Athaulphus, quem præſens ætas Adolphum
vocat, quo nomine dictus fuit Gothorũ rex Alarici Romæ
ſpoliatoris conſanguineus, & cuius ſecutus exemplum, lo-
cuſtæ more depaſtus eſt Italiæ opes, qui Placidiã Theodoſij
Imp. filiam in vrbe captam, forma & caſtitate primariam
fœminam matrimonio ſecum iunxit, & cũ Hiſpanijs Gal-
lias recuperauit, qui Francos Galliam infeſtantes cum Bur-
gundionibus, nominis ſui terrore cohibuit, vt ſe finibus ſuis
continerent, is inquam nominis originem videtur habere,
ab ope & auxilio nobilitatis, vel quòd iuriſiurandi ſtabilitor
eſſet & auxiliator, ab ath ſiue oht quod iuramentum eſt,

quòd ſacramento dicta ac confirmata nullo modo ſolui pateretur, quia omni ope exequi illa ſatageret, ſumma iuriſiurandi reuerentia. Eſt qui corruptum nomen autumat & exponit patrem auxiliarem, vt idem ſit qui Iuppiter, quem Cicero grammaticorum filios ſecutus Iuuantem patrem etymi ratione exponit, ab hatto priſca & Cattorum pueritiæ adhuc recepta voce, qua patrem ſignificāt. *Arnulphus.* Arnulphus Carolomanni filius Francorū rex, ab aquilæ auxilio nomen habere putatur, ab arn/ id eſt aquila: alijs Arnulphus velut Ernhulfus dictus videtur, qui virtuti & honeſtis artibus opem ferat eaſque promoueat. *Aſtulphus.* Aſtulphus, & quod nonnulli codices habēt, Aiſtulphus, ſignificat auxilij properum, qui bello acer, haud nectit moras aut tergiuerſatur ad opitulandū ſuis, quaſi haeſthulff. *Agilulphus.* Agilulphus, cum Aſtulpho idem fermè ſonare creditur, velut eijlhulff/ eſt autem celeritatis ſignificatio in eijl. *Vernulphus.* Vernulphus, nomē vnius ex comitatu Athaulfi (de quo antè memini, qui Honorij ſororem Placidiam in vxorē duxerat) qui heri ſui percuſſor fuit, traiectis illi gladio ilibus, ob ludibrium quo ſtaturam huius humilē lædere Athaulfus conſueuerat; vox autē ſonat veteranum auxiliatorē: vernum enim obſoletū dicunt Germani. *Radulphus.* Radulphus, & iuxta poſterius ſæculum Rodulphus, à præſentanei cōſilij ope, quaſi Rad-hulff/ aut qui conſilio iuuat, velut Raedhulff/ illud citum auxilium, hoc conſilij opem denotat. *Leutholphus. Ludolphus.* Leutholphus, Ludulphus, vel Ludolphus, idem qui Ἀλέξανδρος Græcis, ab ope mortalibus præſtanda, vocatur. *Eadulphus.* Eadulphus Northumbrorum rex fuit, etymon iuriſiurandi patronum, aut legitimi thori matrimonijq. tutorem ſignificat, ab eijd/ id eſt, iuramentum, vel ab ehe, coniugium: quod ſi codicum impreſſorū fidem ſequamur, qui Eardulphum ſcribunt, Antæum quempiam Herculis antagoniſtam ſomniare licebit, & interpretari, qui à matre tellure opem ſenſerit; aut actiuè, qui genitali ſolo (latè accipiendo eard/ hoc eſt, terram, pro patria) auxilium tulerit. Nomina in *brandus*, incenſorem & impulſorem innuere videntur.

Hiltebrandus,

Hiltebrandus, quaſi fortium virorum & animoſorum iu- *Hiltebrandus.*
uenum incentiuum, *κέντωρ ἢ μᾶλλον ἐμπρηςὴς*, ab helt ſiue
hilt/ quæ vox egregium factis & heroicum virum ſonat, &
brand quo incendiū & incenſor notatur. Non poſſum non
refragari illius ſententiæ, qui ex hac voce facit heroëm &
caput Brennorum. Poteſt origo nominis referri ad galeam
bellatoriam & cono ſiue apice criſtiſque inſtructam, quam
ζυφάλειαν propriè nūcupat Homerus, Galli *morion*, priſca
Cimbrorū lingua Brenn/ vt ſit galeatus heros: quam ſigni-
ficationem etiam Anſbrandus præfert, ab Anſe/de quo di- *Anſbrandus.*
ctum eſt in Anſuarijs, quod Langobardorum regis nomen
fuit, quem vitioſè Ariſprandum Volaterranus ſcribit. Neq.
diuerſum ſonat Luitbrandus, qui eiuſdem gentis rex, ab *Luitbrandus.*
Italicis ſcriptoribus Lintprandus perperam vocatur, velut
galea & apex potiùs populi, qui vt auctoritate illis anteſtat,
ita & armis eos in fidem receptos tutatur: malim tamen in-
ſtigatorem incenſoremque populi interpretari, cuius elo-
quentia verbis ſonantibus & vberibus ſentētijs redundans,
boni oratoris officium præſtare, populum ad reſiſtendum
iniuriæ cōcitare, furentem velut iniecto freno compeſcere
poſſit. Iſbrandum verò corrupta, quid dico, imò contracta *Iſbrandus.*
potiùs nomenclatura ſcribi autumo, ab eiſſen brenn/à ferreæ
galeæ munimine, quaſi ferreum ſuorum defenſorem: niſi
quis velit hoc vocabulo deſignari eum qui impoſſibilia ag-
gredi tentet, cuiuſmodi is faciat qui glaciem contendat ac-
cendere. Quia verò Brenni hîc fit mentio, operæ pretium
fuerit eius quoque etymon recludi, qui Delphici fani the-
ſauros ſacrilegio pollutus diripuit, vt & alterius, qui Ro-
mam cum Semnonibus inuaſit. Eſt igitur Brennus purè *Brennus.*
puteq. Germanica vox, Semnonum Germanorum ducto-
ris, qui ſiue nomine, ſiue officio (habent enim caſtra talem)
incendiarius fuerit dictus, parum id refert, dum fidē etymi *Brennus aliâs*
approbem Strabonis teſtimonio: is diſertè ait Brennum il- *Prauſus di-*
lum qui Delphos incurſauit, Prauſum *πρεῦσον* à nonnullis *ctus.*
fuiſſe dictum; norunt autem omnes qui Italiam à limine

ſalutarunt, *pruſar* aut per primã conſonantem *bruſar*, aliud non eſſe, quàm incendere, & flammis concremare: non poteſt ergo dubium eſſe, quin Brennus, qui alio ſed eiuſdem ſignificationis vocabulo Bruſus appellatus fuit, à brennen/ id eſt, ab incendendo nominis ortum traxerit. Huic cognominis memoratur apud Tacitum lib.xx. Brenno Caninefas, inſigni natalium nobilitate clarus, & virtute (quam in hoſte audaciam Romani, inuidiæ in exteris manifeſti, vocabant) per quem caſtella Romanorum direpta & incendio corrupta fuere. Nomina etiam quædam in *Winus* deſinunt, quæ à vino appellationem habuiſſe ſtolidè ingenioſus ſomniat Irenicus, quum à Winnen/ id eſt, vincendo omnia dicantur. Ortwinus enim à redigenda in ſuam poteſtatem ditione quapiam, quæ ort vocatur. Baldwinus, Comitis Flãdrici nomẽ eſt, à cita victoria: ſic eius vxor Erwina, ab honeſtatis & bonæ famæ acquiſitione dicta. Volcwinus apud Vrſpergenſem, à vincendis populis, idem qui Nicolaus, & Nicodemus, & Democrates, non quòd vino oppleretur, vt ille ineptit. Lutwinus, regni Lotharij dux, idem eſt cum Volcwino. Nonnihil hinc diſcrepat Albuinus, quod nomen curioſitatis ſignificationem cum quadam inuidia continet, & in eum maximè conuenit, qui rerum omnium ſatagit, qui nil rectè fieri putat, niſi cui ipſemet præfuerit, manúmve admouerit; eiuſmodi namque hominem non ſine conuitij nota, Albewin vocitamus. Conradus, conſultæ audaciæ virum notat, qualem Thraſybulon Græci appellant, in quo fortitudinis ſenſus eſt, haud temeritatis; aut etiam conſilio pollentem. Folradus apud Reginonem, plenus conſilij, bonus cõſultor, quem Eubulum illi dicunt. Radbodus conſilij audacis ac præcipitis argumento nominatus videtur: ſuſpitio tamẽ eſt nomen iſtud haud eſſe alienum, imò cognatum Maroboduo, quem Italiæ formidabilem Velleius & Tacitus memorant Sueuorũ regem. Quem Cæſar Ariouiſtum appellat, videtur eſſe quem *Ἀνηρόεστον* Polybius, vterque praua ſcribendi ratione vſus, hodie vulgari

Brenno Caninefas. *Nomina in Winus.* *Irenici error.* *Ortwinus.* *Baldwinus.* *Erwina.* *Volcwinus.* *Lutwinus.* *Albuinus.* *Conradus.* *Folradus.* *Radbodus.* *Ariouiſtus.*

inter

inter Germanos nomine Erneſtus à grauitate ſeria dicitur, aut Ereueſtus, ſic honeſtatis plenũ famæq́ue integræ virum vocant fideiq́ue tenacem. Arminius ille Germaniæ liberator, & qui florentiſſimum Rom imperium laceſſiuit, bello inuictus, manu fortis, natione magis quàm ratione barbarus, & vltra barbarum ingenio promptus, quibus laudibus à Tacito & Paterculo celebratur, ab heroïco animo & exercitus rectore, id enim ſonat Herman/nominis auſpicium traxit: ætas præſens Hermanni vocem vſurpat, vſu magiſtro receptiore. Theutobecus, quem Cimbrorum regem à Mario captũ & inter manubias inſigni ſpectaculo ductum Oroſius & Florus literis prodidere, nomen à iactantia eminente ſiue à proiecta oris audacia videtur habuiſſe; omiſſa litera, S. in capite vocis ab idiomatis ignaro, Steutobecus quaſi iactabundi oris, vel Stautebecus, audax ore. Carolus & Carolomānus à caritate, vocabulo Gothico, quod Cimbris adhuc in ore frequens eſt, vbi quem officioſè ſalutant. Sunt qui ab Armenico fonte fluxiſſe autumát, qua in gente *Carol* potens dicitur & robuſtus, vt ſit idem quod Andreas: ſunt qui à græca voce Charilaus deflexerunt, quæ gratificantem populo & gratioſum ſignificat; ſed illi peregrinæ linguæ opibus nimis ingenioſè ad deflorandam alterius gloriam abutuntur. Lotharius, ſeu, vt nonnuſquam ſcriptum legiſſe memini, Leutharius, & apud Agathiam Leutharis, Francorum regis nomen exiſtimatur populi dominum ſignificare, velut leut heer: alioqui coniunctè Louther purum putumq́ue ſonat. Gotefridus, quo nomine rex Danorum fuit, Batauiæ occupator, pace bonum, aut diuinæ pacis munere inclytum ſignificat. Mernerefridus Toringorum princeps, qui Amalafridæ filiam auſpicatò nominum coniugio, in matrimonio habuit, pacis auctorem denotat; id enim eſt, meerner des frides. Reginfridus, ſiue ad originem nominis proximiùs, Reinfridus (vt manuſcriptus Reginonis chronicorum codex; quem Egmondana bibliotheca emendatiſſimum mihi vtendũ dedit, præfert) Francorum princeps,

Erneſtus. *Ereueſtus.* *Arminius.* *Hermannus.* *Theutobecus.* *Carolus.* *Carolomannus.* *Lotharius.* *Gotefridus.* *Mernerefridus.* *Reinfridus.* *Regin. codex emendatus.*

ceps, quem Carolus Tudites ſeu Martellus cognomento debellauit, quo iure quaúe iniuria, purum & integrum pacis amatorem ſonat. *Vitigis.* Vitigis rex apud Procopium & Agathiam ab induſtria militari & prudentiæ opinione nominatus eſt, quaſi Withy, id eſt, catus, quam vocem à Cimbris & Angloſaxonibus Britannia retinuit. *Godelaibus.* Godelaibus Abotritorum dux à iucundæ vitæ blandimentis dictus videtur, niſi potiùs contendas à deſide & otioſa vita, quod vulgari dicterio hominē vmbratili & delicatæ vitæ operatum, goet leuen nuncupemus. *Gerbrechtus.* Gerbrechtus dicitur quaſi hæreditario iure aliquid tenens, eſt enim geerbt recht/ ius hæreditate acquiſitum: vt mihi explodenda videatur Altameri expoſitio, qui totum illuſtrem & celebrē deſignari annotat, à dictione bricht/ quæ in gemmis nitorem præcellentem & eximium notat: neque rurſus placet eius opinio, qui voce iſta auiditatē faſtus aut belli pompam exprimi cōtendit. *Leuuigildus.* Leuuigildus Weſtgothorum rex, quem vitioſe Lemugildum ſcribit Blondus, impreſſorum (vt ſuſpicari licet) incuria, fortitudinis argumentum nomine prodit, dictus velut leonum contubernalis. *Fredigernus.* Fredigernus, à contrahenda conciliandaque pace; *Wortigernus.* Wortigernus, ab auctoritatis acquirendo ſplendore, dicti videntur. *Arnoldus.* Arnoldus à tuendæ honeſtatis ac virtutis inſtituto, quaſi eerenholt/ id eſt, honeſtatis conſeruator. *Theudibaldus.* Theudibaldus Theudiberti illius, qui expeditione contra Iuſtinianum maximis opibus ſuſcepta, caſu arboris diffractæ vitam miſerè finijt, filius, qui patri adhuc immaturus æui ſucceſſit, teſte Agathia, nominis ſui natales refert ad properā virtutis demonſtrationē, quam cum impoſitione illi ominati videntur, vt eſſet deuchdelic bald/ hoc eſt, properè (vt ita loquar) virtuoſus. *Cambaules.* Cambaules dux primæ expeditionis Celtarum in Thraciam, Pauſania referente, nomen videtur ſortitus ab inſigni, quod in caſſidis cono gerebat, quod noctuæ caput fuiſſe autumo, velut noctuæ criſta, criſtam enim kamb vocant, aul noctuam. *Vergobretus.* Vergobretus apud Cæſarem ſummus magiſtratus & præſes, quaſi vergobreſt / ſiue ouerſt vergger/ id eſt,

id eſt, ſupremus executor, à vergen/quod eſt, exequi. Pipinus, mirum ni nomen & generis originem à Pipino, quem apud Thuſcos regnaſſe fabulatur Manethon, traxerit: etymon verò inueſtigare hactenus nequiui: ſi tamen fas eſt diuinare, & ex actionibus viri nominis omen in coniecturam vocatum æſtimare ac metiri, auguror impoſitum illud ei qui priuatæ vtilitatis ſtudio arderet, quiq. ad morẽ Aſpendij citharistæ ſibi intus caneret. Neque enim diuerſo hinc ingenio præditi fuiſſe Pipini videntur: nam quum omnes prætorio præfecti (Maiores domus Francorũ natio appellabat, vocabulo hactenus Italis & Hiſpanis iam inde vſitato) in regum Francorum aula eſſent, primus eo nomine Sigiberti regis tutor, ita res ſuas auxit ac ſtabiliuit, vt Grimoaldus filius herilem natũ monaſterij ſeptis incluſerit, ſuamq. ipſius prolem Auſtraſijs regem dederit: ſecundus quoque Anſegiſi F. Neuſtriæ principatum occupauit, regnumque inuadens, Carolum Martellum hæredem principatus reliquit: Tertius quoque Hildericum regem herum ſuum, ſolio regali exuit, vno in facto & ingrati & perfidi hominis maculoſum nomen promeritus, qui initis clandeſtinis cum improba & corruptelæ obnoxia procerum turba, quos pecunijs ineſcarat, conſilijs deinde Pontificis (apud cuius aures nimium credulas herũ vt vecordem, & monſtro quàm homini propiorem ob Sybariticum luxum traduxerat) aura ſecunda innixus, & herum in monachi habitum attonſum, aſceterij latebræ mancipauit, & ipſe Regni auſpicio inunctus, cuncta principalis fortunæ inſignia aſſumpſit & Imperij habenas arripuit, ignarus tum ſibi exemplo perfidiæ ſimili olim illuſum iri, iuſtam vltricis Nemeſis vindictam in poſteris ſuis experturus, quando par illi gratia ab Hugone Capeto relata eſt. Itaque, vt ad rem reuertar à diuerticulo, Pipini nominis ſui etymo adamuſſim reſponderunt, ſibi intus canentes, iuxta prouerbium, id namque ſonat, pijp in/ & ex herilibus incommodis, ſua priuatim commoda compararunt. Radegaiſus Gothorum rex immaniſſimus, innatæ feri-

Pipinus.

Radegaiſus.

tæ feritatis portentum & oris ſpecie & nomine præ ſe ferens,rubrum caprum deſignat, in quo hiſpidum corpus & rubentium pilorum ſylua ingenitam ſæuitiam prodidere, & nominis occaſionem pepererunt. Huc vſque virilia Regum & primatum nomina etymis ſuis reddere ſtudui: nunc fœminarũ aliquot primæ nobilitatis ſubijciam, ne ſexum illum offendere,& immerentem iniuria obliuionis prouocare vltro velle videar: itaque vt illìc à Theuderico norma principum atque regula initium duximus, ita & hîc ab eius filia Amalaſuentha ſingulari exemplo & imagine reginarum ordiri placuit: haud enim pati poſſum eius virtutes obliterari ſilentio, quin eas Procopij verbis in Latinam linguam commutatis appendam: Hæc,inquit ille,iuſtitiæ non indiligens,animum maſculum & fortem præ ſe tulit,dumque vrbem rexit, Romanorum nemo ſanguine luit,aut pecunijs multatus eſt,neque paſſa fuit Gothos, proteruè ciuibus illudere paratos, quidquam attentare. Quin & filium Atalaricum conſimilem cum Romanorum primoribus victum vitæque genus ſequi, literarium ludum frequentare, delectos è natu maioribus tres, quorum explorata erat & perſpecta prudentia modeſtiaque, cum filio familiariter conuerſari voluit, tametſi ea res Gothis permoleſta acciderat,præoptantibus illum barbaro ritu in ſubditos imperium exercere, quod praua quædam libido vexandi miſeros homines illis inceſſerat. Hinc factum quòd lachrymantem ob acceptum colaphum quē mater delinquenti infregerat in cubiculo (vitium eſt in Græcis κοιτῷ pro κοιτῶνι habentibus) Gothi indignantes, mulieri probra ingeſſerint, quaſi extinctum illa filium cuperet, quò ſic nupta alij, imperio potiretur. Eoque res proceſſit, vt coacto concilio criminati fuerint, non ſatis ex dignitate cùm regia, tum gentis puerum inſtitui, ingens eſſe diſſidium inter literas & fortitudinem: deinde ſenum diſciplinam plærunque animos demittere atque infringere: adhæc oportere eum qui ad res gerendas audacia & geſtarum gloria ſit abundaturus, liberum à metu

Fœminea nomina.

Amalaſuentha.

Procopij locus caſtigatus.

Theatrũ vitæ circa Principum inſtitutionem.

metu magiſtri, arma exercere. Addebant & illud, nunquam gladij haſtæ've gloriam animum ſubituram, quem ſemel ferulæ ſcuticæ've timor inceſſerit: proinde velle ſe vt Regina miſſos faceret pædagogos, pueroq. æquales adiungeret, qui cum illo ſimul adoleſcerent ætate, & ad virtutem more barbarico contenderent. Illa vt haud aſſenſa eſt concilio, ita inſidias verita, illorum voluntati morem geſſit: callida tamen mulier interceptos tres praui conſilij auctores & adminiſtros clam tollendos curauit: imperium tamen in filium obtinere non potuit, quem & perditè viuentem, lenta confectum tabe, amiſit. Porrò Amalaſuentha rectiùs cum Iordano non indiligente rerum Gothicarum ſcriptore ſcribetur, quàm aut Amalaſuntha cum Procopio, aut Amalaſuinda cum Sigiberto: ſignificat autem vox cæleſtem cælóve demiſſam puellam, ſiue quòd diuini ingenij faculam natales eius ſpoponderint, ſiue quòd eximium oris decus ab ipſo ortu præferret: Gothicè namque amal cælum vocatur, quod noſtrum idioma in emel & adiectione aſpiratæ hemel conuertit: & Suentha virgo ſeu iuuencula, cuius vocis ſignificatio in Suenthiboldo manſit, quo ferox iuuenis & animoſus exprimitur; nam Cimbri hodierno die, ſwenth/iuuenem appellant. Hoc autem nomine rex obtinuit Lotharij regnum, cuius diploma legiſſe memini, quo donationes Regum maiorum ſuorum Traiectenſi diœceſi obſignatas, voluit ratas haberi: qui impreſſis in codicibus Zundibaldus & Zundebolch ineptiſſimè nominatur. Repperi apud Suidæ interpretem etiam Amalſuida Græcè explicatum οὐρανοπλάτης, quod noſtrate lingua ſonaret, hemelſwijde/ qui ignoratione linguæ barbaræ lapſus, rectius ſubſtituiſſet οὐρανοπλάτις, quod vocabulum cæleſtem coniugem ſiue vxorem ſignificat, viciniore ad priorem ſignificationem etymo. Hæc filiam reliquit Mathaſuentham, quæ Vitigi Gothorum Regi inuita ob diuerſum, vt ſuſpicor, religionis ſtudium nupſit; quo extincto cum Germano Iuſtiniani ex ſorore nepote, coniugij fœdere ſociata

Amalaſuentha etymon.

Suentha quid?

Suenthiboldus.

Suidæ interpres lapſus.

Mathaſuentha.

ciata fuit, virgunculam tenellam voce ſignificante. Illius amita Amalafreda Theuderici Regis germana ſoror, cæleſtis pacis munus nomine præfert. Amalaberga eiuſdem regis è ſorore neptis, Hermenfrido Turingorum regi nupta, cæleſtem montem nomine ſignat, vel potius cæleſte præſidium ac ſtationem: eſt enim bergen/ nauim iactatam & periclitantem in tutum locum & portum deducere. Porrò id obiter obſeruandum eſt, Amalorum proſapiam nobilitatis principatum tenuiſſe inter Oſtrogothos, vt Baltorum inter Weſtgothos; illo vocabulo generis cæleſtes, hoc feroces ſignabantur, vnde originem generis cum cognomento Alaricus Romæ occupator acceperat. Adelheidis, Ludouici Balbi, ab impeditiore eloquio cognominati, vxor, ipſum nobilitatis vocabulum nomine exprimit. Velleda fatidica virgo Bructeræ nationis, pro numine olim habita ſub Veſpaſiano, nomen habuiſſe videtur ab infelici omine, quaſi interpres fuerit fatalis vel auctor multarum ſuæ genti fœderatiſque calamitatum, quando Germanum nomen cum Batauis ad infauſti exitus coniuratum bellum conſilijs ſuis concitauit; id namque ſonat veel leed/ hoc eſt, plurima mala & calamitates, quas ſuis, vt dixi, peperit, & ſibi quoque, à Caſſandræ vatis infelicitate non multùm aliena, niſi quòd illa improuiſo oppreſſa interijt, hæc captiua per triumphum ducta fuit; quod illo verſu Papinius oſtendit, *Captiuaque preces Veledæ*. Sunt qui ab heid/ id eſt, agro ſolitario, ac præſertim ericæ pleno, cuiuſmodi à Tranſiſalana mox occurrit, quod illius regnum fuit, deriuant, quòd agrorum ditioniſque locuples eſſet. Werthrada regina, Caroli Magni cognomento mater, à dignitate & pondere conſilij videtur appellationem traxiſſe, quamuis in ſcriptura variari video, alijs Bertradam nominantibus, ab expediti præſentiſque conſilij, aut nudi minimeque doloſi præſtantia: à quo non multum abludit Faſterada, vt in Reginonis manuſcripto codice legas, & contractè Faſtrada (vitium enim eſt in Faſtradana, quod Paragogen vocant Grammaticorum filij, excuſis in

Amalafreda. *Amalaberga.* *Amalorum ſtirps.* *Balthorum proſapia.* *Adelheidis.* *Velleda.* *Werthrada.* *Bertrada.* *Faſterada.*

cuſis in

Suetonius Tranquillus.
Sulpitius Seuerus.

Tatianus Aſſyrius.
Teleſarchus.
Theophraſtus.
Thucydides.
Timæus.

Titus Liuius.
Trebellius Pollio.

Varro.
Velleius Paterculus.
Vibius Sequeſter.
Virgilius.

Xiphilinus Dionis epitomiaſtes.

RECENTIORES.

ABBAS *Vrſpergenſis.*
Achilles Gaſſarus.
Adonis Viennenſis.
Adrianus Barlandus.
Æneas Pius.
Albertus Crantzius.
Altamerus.
Amandus Zyricæus.
Annales Brunſuicenſes.

~~*Beatus Rhenanus.*~~
Bellaius.
Bilibaldus.
Blondus.
Bodinus.

Cælius Antiquarius.
Carolus Molinæus.
~~*Conradus Geſnerus.*~~
Conradus Peutingerus.

Dominicus Marius Venetus.

Einhartus Caroli Magni ſcriba. non autem Eginhardus.
~~*Eraſmus Roterodamus.*~~
Erneſtus Brotolfus.
Eugippus Herulorum hiſtoriæ ſcriptor.
Franciſcus Connanus.
Franciſcus Maſſarius.

Fuluius Vrſinus.
Gerardus Neomagus.
Georgius Merula.
Gregorius Turonenſis.
Guilelmus Rondeletius.

Hector Boëthus Scotus.
Henricus Glareanus.
Hermannus Contractus.
Hermannus Nuenarius.
Hermolaus Barbarus.
Hieronymus Cardanus.
Hubertus Thomas.
Hunibaldus.

Iacobus Meyerus.
Iacobus Spiegelius.
Ioannes Auentinus.
Ioannes Cuſpinianus.
Ioannes Ferrarius.
Ioannes Goropius Becanus.
Ioannes Heroldus.
Ioannes Marius.
Ioannes Poldus.
Ioannes Stella Hiſpanus.
Ioannes Stoflerinus.
Ioannes Tritemius.
Irenicus.
Iulius Caſ. Scaliger.
Iudocus Willichius.

Lambertus

Lambertus Hortenſius.
Otho Friſingenſis.
Paulus Æmilius.
Paulus Iouius.
Paulus Volzius.
Petrus Diuæus.
Petrus Nannius.
Petrus Ronſardus.
Peucerus.
Platina.

Raimundus Marlianus.
Raphael Volaterranus.
Regino.
Riccius.
Robertus Gaguinus.
Roſinianus.

Sabellicus.
Sabinus.
Saxo Grammaticus.
Sconerus.
Sebaſtianus Munſterus.
Sigibertus Geminiacenſis.

Wolphangus Lazius.

AVCTORVM PER QVOS PROFECIMVS, ET QVORVM VSI SVMVS TESTIMONIIS, CATALOGVS.

ANTIQVI.

ÆLIANVS.
Aëtius.
Agathias Smyrnæus.
Ammian. Marcellinus.
Apollodorus.
Apollonius Rhodius.
Appianus.
Archilochus.
Ariſtides.
Ariſtophanes.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Arrianus.
Aſinius Quadratus.
Athenagoras Athenienſis.
Athenæus.
Auſonius.

Bedas.
Beroſus.
Bibliographi.

Catullus.
Claudianus.
Chryſermus Corinthius.
Cornel. Celſus.
Corn. Tacitus.
Cornutus.
Cteſias.
Cyrillus Alexandrinus.

Damaſcius Syrus.
Demoſthenes.
Dion Nicæus.
Dionyſius Halicarnaſſæus.
Dionyſius Periegetes.
Dioſcorides.
Epigrammatarij.
Epiphanius.
Eratoſthenes.
Erotianus.
Etymologici auctor.
Eumenius Rhetor.
Euripides.
Euripidis ſcholiaſtes.
Euſtathius.
Eutropius.
Fabius Quinctilianus.
Feſtus Pompeius.
Fl. Soſipater.
Fl. Vegetius.
Fl. Vopiſcus.
Fulgentius.

Galenus.
Gratius Cyneget.
Gregorius Nazanzenus.
Hecatæus.
Hegeſippus.
Hellanicus.
Heraclides Lycius.
Heſychius Alexandrinus.
Heſychius Mileſius.
Heſiodus.
Herodotus.

*** Herodia-

Herodianus.
Hieronymus Stridonenſis.
Homerus.
Horatius.
Hyginus.

Iamblichus.
Ioannes Damaſcenus.
Iornandes Gothus.
Ioſephus Iudæus.
Iſidorus Hiſpalenſis.
Iulius Cæſar.
Iulius Capitolinus.
Iulius Firmicus.
Iulius Frontinus.
Iulius Solinus.
Iunius Columella.
Iuſtinus martyr.
Latinus Pacatus Drepanus.
Lactantius Firmianus.
Lucanus.
Lucius Florus.

Mamertinus.
Marcianus Itinerarij auctor.
M. Cicero.
Martialis.
Martianus Felix.
Maximus Tyrius.
Meſſala Coruinus.
Minutius Felix.
Moſchopulus.
Myrſilus.

Nazarius.
Nicander.
Nicomachus Geraſinus.
Nonnus Panopolita.

Olympius Nemeſianus.
Olympiodorus.

Oppianus.
Origenes.
Ouidius.
Panegyriſtæ.
Parmenon Byzantius.
Paulus Æginetа.
Paulus Diaconus.
Paulus Oroſius.
Pauſanias.
Petronius Arbiter.
Philoſtratus.
Pherecydes.
Phylarchus.
Pindarus.
Plato.
Plautus.
Plinius Secundus.
Plutarchus.
Polyarchus Cyrenæus.
Polybius.
Pomponius Mela.
Porphyrius.
Priſcianus.
Probus Grammat.
Propertius.
Procopius.
Ptolemæus.

Rutilius Numatianus.

Salluſtius.
Saluianus Maſſilienſis.
Sextus Empiricus.
Sidonius Apollinaris.
Sillius Italicus.
Simocatus.
Simonides.
Staphylus.
Stephanus Ethnogtaphus.
Steſichorus.
Strabo Geographus.

cuſis in libris frequens) vxor Caroli eiuſdem, auſpicatum nomen, quod conſultam, vel conſilij certam ac conſtantem denotat. Erelieua, quaſi honoris ſui & caſtitatis amans dicta, genitrix fuit magni illius Theuderici, cui Zenon Imperator Italiæ poſſeſſionem annuit, qui Odoacrum tyrannum peremit, Gallias occupauit, orbis amor, omnibus iuxtà charus. Gertrudis totam fidelem fideique tenacem ſonat potiùs, quàm prorſus amabilem, vti Altamero viſum fuit. Hæc habui quæ de etymis tum gentium, tum propriorum nominum, quæ paſſim apud vtriuſque linguæ ſcriptores clariora ac memorabiliora occurrũt, dictarem; primùm ratus me non ingratam operam linguæ peregrinæ ignaris collocaturum; deinde adiumenti nonnihil lectoribus allaturum confidens ad caſtigationem vocum vbique in auctorum codicibus corruptarum; poſtremò cùm noſtras, tum veterum hiſtorias lucis aliquantum hinc accepturas, ſperans: vtcunque res acciderit, voluntatem certè, quæ temeraria non eſt, quaque demereri ſtudioſos proferendo beneficium, ſategi; introſpicient bonique omnes ex æquo conſulent.

Erelieua.

Gertrudis.

FINIS.

IHS